

De lui Ioan Bogdan

Omăgia de deosebită
Considerație

J. N. Popovici

I

ÉDITION CRITIQUE DE LA CHRONIQUE

Inscr. A. 24.702

CHRONIQUE

T

DE

GLIGORIE UREACHE

ÉDITION CRITIQUE

PAR

I. N. POPOVICI

Professeur

**Donatiunea
ION BOGDAN**

57006

AVEC UN AUTOGRAPHE D'UREACHE ET NEUF FAC-SIMILÉS DES MANUSCRITS

BUCAREST

IMPRIMERIE COOPÉRATIVE «POPORUL»

Boulevard Elisabeta No. 27

1911

949.8(093.32)=4

CONTROL 1977

"Carol I" București
Cota 50394

Re 57/10

B.C.U. "Carol I" - București

C51006

AVANT-PROPOS

I

Le texte de la chronique de Gligorie Ureache nous a été conservé par de nombreux manuscrits du XVIIIe et du XIXe siècles, qui dérivent tous d'une copie défectueuse et interpolée par un certain Simeon dascalul.¹

Parmi ces manuscrits, ceux qui nous ont été accessibles² se trou-

¹ Il paraît que Ureache étant mort avant de terminer sa chronique (elle finit, en effet, avec le titre d'un nouveau chapitre) celle-ci, de son vivant, n'a pas été reproduite dans des copies. Après sa mort, son autographe, confié, pour le faire copier, à un certain Simeon, qui y a fait quelques additions, s'est perdu peu de temps après. De cette manière on pourrait s'expliquer la présence des interpolations de ce Simeon dans tous les manuscrits connus.

Le chroniqueur valaque stolnicul Cantacuzino nous rapporte (v. Iorga, Oprele lui C. Cantacuzino, 129) que, dans le cours d'un voyage qu'il a fait en Moldavie, il a trouvé chez le «marele comis Ioniță Racoviță un leatopiseț, carele zie cum este făcut de un Ureache vornicul», et qu'il l'a pris avec lui, en Valachie, pour le faire copier. En reproduisant un passage, qui est précisément une interpolation de ce Simeon, il le fait précéder de cette observation : «Însă nu știu eu de cine e scris, de Ureche, care eu nu crez, cum și unul ce l-au prescris acel leatopiseț marturisește că nu este zisă aceasta de Ureache vornicul». Le voyage de C. Cantacuzino a eu lieu en 1670 (v. Giurescu, Noui Contr. 50) et cette copie de la chronique d'Ureache est la plus ancienne, dont on fasse mention.

Pour ce qui est de Simeon dascalul, tout ce qu'on sait sur cet obscur personnage se réduit à une appréciation très peu flatteuse faite à son sujet par un contemporain, vornicul Toderașcu Cantacuzino, et rapportée par un glossateur (v. p. 235).

² Gaster possède une copie de cette chronique, dont il a inséré un extrait dans sa «Chrestomathie roumaine», I, 142—144. L'historien Șincai et le libraire Ioanid en ont eu aussi chacun une copie. Le premier en fait de fréquentes citations dans sa chronique, le second l'a fait imprimer dans son *Istoria Moldo-României*, I, 1—286. București 1858. La rédaction des mss. Gaster et Șincai d'après ces extraits, ne diffère pas, ce semble, de celle de certains de nos mss. Ainsi

vent à la Bibliothèque de l'Académie roumaine, où ils sont catalogués¹ sous les numéros : 53, 59, 103, 104, 115, 120, 123, 125, 168, 169, 174, 232, 233, 236, 238, 240, 252, 253, 256, 268, 338, 340, 352, 353, 354, 400, 401, 440, 492, 503, 601, 731, 932, 1445, 2305, 2506, 2575, 2591, 2601, 2690, 2715, 2942, 3039, 3057, 3067, 3410, 3439 et à la Bibliothèque Centrale de Jassy sous les numéros 3, 8, 12, 13 et 25. Tous ces manuscrits peuvent se diviser en trois catégories.

1) Un grand nombre, ayant subi, de la part de divers compilateurs, interpolateurs et copistes de si graves altérations, ne peuvent nous rendre presque aucun service pour la reconstitution du texte primitif perdu de la chronique.

Tels sont les mss. 125, 168, 233, 236, 238, 352, 492, 2690, 3410, 3439 de la Bibl. de l'Acad. roum. et 3, 8, 13 de la Bibl. Centr. de Jassy, qui contiennent une compilation de la chronique d'Ureache faite par Neculai Costin. Cette compilation amplifiée commence à la création du monde et s'arrête en 1601.

Les mss. 53, 104, 123, 232, 252, 253, 256, 503, 731, 2305, 2575, 2942 et 3067 commencent par «Cartea pentru descălecatul dintăi de Miron Costin et, à partir de Dragoș, contiennent un abrégé de la compilation précédente avec des interpolations disséminées çà et là.

Les mss. 401, 601, 932, 3056 et 3057 contiennent de courts fragments de la même compilation.

Les mss. 340 et 2591 contiennent une compilation anonyme de diverses chroniques de la Moldavie et de la Valachie.

2) Ceux qui suivent ne peuvent pas non plus nous être d'une grande utilité parce que la partie compilée y occupe une grande place. Tels sont les mss. 353, 2715 de la Bibl. de l'Acad. roum. et 12 de la Bibl. de Jassy, qui commencent par Cartea pentru descălecatul întâi de Miron Costin et se continuent ensuite par la compilation de Neculai Costin

la copie Gaster se rattache au type F¹, celle de Șincai au type A. La copie publiée par Ioanid est du type F².

Mentionnons enfin que Peyssonnel (*Observations historiques et géographiques sur les peuples barbares, qui ont habité les bords du Danube et du Pont-Euxin*. Paris, 1765) puise des renseignements dans «Uréké vornico» (p. 212—40) d'après un «auteur anonyme». Schlözer (*Geschichte von Lithauen, Weltgeschichte*, L. Halle 1785; v. Picot, XVI) et Engel (*Geschichte der Moldau und Walachey*. Halle, 1804) font usage d'une traduction latine, d'après une copie dérivée de la chronique d'Ureache. D'après une traduction «en grec vulgaire par le seigneur Alexandre Amira», il a été fait une traduction française par «Nicolas Genier cy-devant honoré d'un Employ dans la Bibliothèque de Sa Majesté très Chrétienne à Paris. A Angora MDCCXLI.» Son manuscrit se trouve à la Bibliothèque Nationale de Paris.

¹ Pour les manuscrits Nos 1—728, v. Catalogul manuscriptelor românești întocmit de Ioan Bianu și R. Caracaș I—II. București, 1907—9.

(dans une rédaction un peu plus amplifiée que celle des mss. 125, 168, 233, . . .) jusqu'au récit du pillage de la ville de Daşov par Zbo-rovski (1578 Oct.), d'où suit avec peu de changements le texte de la chronique d'Ureache.

Dans les mss. 115, 120, 240, 338, 354 et 400, la compilation de Neculai Costin¹ s'arrête au chapitre intitulé „De domniia lui Despot vodă” (Nov. 1561), d'où suit le texte d'Ureache.

III) Il n'y a que les mss. 169, 2506, 440, 103, 174, 25 (Iassy), 1445, 59, 268, 2601 et 3039, qui puissent servir de base à la reconstitution de la chronique perdue; aussi allons-nous en donner une brève description.

Ms. 169. Contient 382 feuilles in 4° numérotées, dont manquent les pages 1, 13 et quelques-unes à la fin. Écriture correcte et de la même main. Copiste consciencieux, moldave. La chronique d'Ureache, occupe les pages 5—166 et est précédée d'une préface et d'une poésie faites par l'auteur de la copie, d'où dérive ce ms. Ce copiste est, d'après toutes les probabilités, Vasile Dămian,² auteur de la chronique attribuée³ à Neculai Costin. Le texte d'Ureache est suivi d'une copie de la chronique de Miron Costin (p. 167—376) et d'une brève chronique anonyme,⁴ dont manque la fin. D'après l'écriture et la langue on peut attribuer à ce ms. la date de 1705—20.⁵

Ms. 2506. 170 feuilles in 4°. Bonne écriture. Par les changements apportés dans la langue et l'orthographe on voit clairement que le copiste est valaque. Copie de la même rédaction que le ms. précédent, qu'il complète par les pages 1 et 13, mais elle s'arrête avant même la fin de la chronique d'Ureache.⁶ Date probable 1715—1730.

Mss. 440. 165 feuilles in 4°. Médiocre écriture. Copiste valaque. Même rédaction, hormis la préface et la poésie de V. Dămian, que le ms. 169, mais sensiblement modernisée. La partie du ms. concernant la chronique d'Ureache s'arrête au commencement du règne d'Aron Vodă. Il date du commencement du XIX siècle.

¹ Excepté les mss. 120 et 400 qui présentent quelques lacunes.

² Il dit dans sa préface que: „Cu îndemnarea dumisale cinstit şi al nostru de mult bine făcător dumnealui Tudose Dubău, ce-au fost logofăt mare, ne-am apucat ca să scriem». V. Dămian était le secrétaire de Dubău.

³ v. Giurescu, Contribuţiuni la studiul cronicilor moldovene, ap. An. Acad. rom. XXX, 273.

⁴ Publiée par Iorga, Studii şi documente, III, 15.

⁵ Une notice de 1751 Nov. 18, faite par un de ses propriétaires (au bas des pages 30—32), paraît être de beaucoup postérieure.

⁶ v. p. 223, note 89.

Ms. 103. 174 feuilles in-folio, numérotées, les 4 du commencement non numérotées. Très belle écriture avec vignettes, car ce ms. paraît avoir été écrit pour le voïvode Mihail Racoviță,¹ dont les initiales sont gravées au fer rouge sur la couverture, autour des armes de la Moldavie. Copiste moldave. La chronique d'Ureache s'étend jusqu'à la fin de la page 73 v,² d'où elle se continue par celle de Miron Costin et par le fragment³ d'un récit, écrit d'une autre main, lequel ne se rattache pas à ces chroniques. Copiste moldave. La date de ce ms. est de 1703 Oct.—1709 Oct.⁴ Elle a pu être fixée avec cette faible approximation par une interpolation⁵ à la page 32 du ms., par une notice⁶ écrite sur le verso de la première couverture et par les années des règnes de Racoviță.⁷

Ms. 174. 187 feuilles in 4°, belle écriture. Couverture en cuir avec ornements dorés. C'est le seul ms., qui porte⁸ le nom du copiste,

1 v. p. 123, note 51 bis. A la page 118 v, on lit dans une note marginale, à propos de vornicul Cehan: «Carile iaste strămoș mării sale Mihai Racoviță voevoda. Sur le recto de la dernière couverture un homme de sa maison a écrit cette notice: «Să să știe cîndu au venit mazilie mării sale lui vodă în țara românească fiindu cu a patra domnie în zua de Vinire mare în 14 din a lui Oct. la velet 7240» (=1731).

2 Le copiste y ajoute: «Pînă aici iaste scris depre izvodul răpousatului Ureache vornicul.»

3 Dans ce fragment on raconte l'acquisition faite par Nistor Ureache (père de notre chroniqueur) d'une relique de saint Jean-Baptiste et le transfert de cette relique à l'église du monastère de Săcul, fondation de ce Nistor.

4 Nous sommes loin de l'âge, que Cogălniceanu lui attribuait, le croyant «dacă nu originalul, dară netăgăduit cea întăiu sau una din cele întăii copii a croniciei lui Ureache». (Let., XVII).

5 v. p. 247, App. XII.

6 «Sultan Ahmet cîndu au tăet capul lui Osman Chihae ș-a lui Omer efende să să știi într-o Vineri în pasprecî dzile a lui Dechemv. După acee al dzeceî dzil (sic) au adus capul lui Ali pașe într-o Duminică în 23 dzile a lui Dechemv. 7220» [=1711]. Cette notice a dû être écrite peu de temps après ces événements.

7 Il a régné trois fois en Moldavie: 1) Du 4 Oct. 1703—13e Févr. 1705, 2) du 31 Juillet 1707—28 Oct. 1709 et 3) du 5 Janv. 1716—Oct. 1726 (v. N. Iorga, *Geschichte des rumänischen Volkes* II, 537. Gotha 1905).

8 Sur la première page, après le titre, on lit: «Izvodit de Simeon das-calul, care și el l-au scris dupre un leatopiseț, ce era izvodit mai nainte de răposatul Gligorie Ureache vornecul de Țara de gios. Iar acum cu porunca mării sale, milostivului nostru domnu Io Nicolae Aleesandru voevod s-au scris în oraș în Iașu, vltô 7320, mșta Dech. 8 zile, vtorag gspdtva» [=Dans son second règne]. Aux

Constandin Vladulovici, la date, 15 Déc. 7233 (1724 ou 1725), et le ms. suivi, celui du voïvode Neculai Al. Mavrocordat, écrit en 7220 (1711 ou 1712) 8 Déc. à Iassy. Copiste valaque toutefois des formes dialectales moldaves s'y sont glissées çà et là.

Ms. 25. 133 feuilles, dont manquent 1—2 au commencement, VIe feuille, et 2—3 à la fin. Très belle écriture avec vignettes, ce ms. ayant appartenu au voïvode Neculai Al. Mavrocordat. Au milieu de la couverture sont imprimées en or les armes de la Moldavie¹ et de la Valachie, et aux coins ces initiales : Io. Ni. Al. Vo. Copie, faite par un valaque², d'après le ms. de 7220. Date probable 1720—1730.

Ms. 1445. 181 feuilles in 8.º Manquent quelques chapitres³ à la fin⁴. Deux copistes. Le copiste A : dès le commencement jusqu'à la page 144 v, et B : de 145 à la fin. Dans la partie A de la chronique, il y a une dizaine de pages écrites par des mains étrangères. Le copiste A décèle une grande inexpérience, passages tronqués, propositions scindées, et surtout mots déformés se rencontrant maintes fois. L'écriture du copiste B est convenable, mais il modifie parfois le texte. Tous les deux sont valaques. L'écriture très caractéristique du copiste B nous a servi à découvrir⁵ son nom, Ștefan logofătul, et à connaître la date approximative de la partie qu'il a écrite : 1760—1780. Une notice, dans la⁶ partie A, faite par un des premiers acheteurs de ce ms., et datée de 1768 Mai 22, ne semble donc pas de beaucoup postérieure à l'époque où a été écrit ce manuscrit.

pages 186—7 le copiste, dans un épilogue, ne cache point sa satisfaction d'être arrivé à la fin de son travail (ce qu'il désirait tout aussi ardemment que «le cerf la source des rivières») et, après avoir demandé pardon à ses lecteurs des fautes qui s'y seraient glissées, il termine en slave «Et j'ai écrit moi, le très pécheur et l'incapable serf Costandin Vladulovici logofăt de divan de Filipești, l'an 7233 Décembre 15».

1 N. Mavrocordat a régné deux fois en Moldavie : 1) du 6 Nov. 1709—Nov. 1710 et 2) du 6 Oct. 1711—5 Janv. 1716, et deux fois en Valachie : 1) Déc. 1715—14 Nov. 1716 et 2) 2 Mars 1719—3 Sept. 1730 (v. Iorga o. c. II, 531, 537).

2 Le même copiste écrit cette notice sur le recto de la dernière couverture «Sept. 3 lt. 7239 (=1730) au răposat Măria sa Io Nicolae Alecsandru voevodu».

3 v. p. 229, note 39.

4 Cette lacune tient au ms. suivi, car le copiste A ajoute au bas de la dernière page «Șfîrșit și (sic) Dumnezeu laudă».

5 Il a copié aussi le ms. 340, au bas des pages 6—7 duquel, il écrit «Acest leatopisăt iaste scris cu osteneala mea în zilele lui Nicolae vod Caragea la lt. 1782 Șt [efan] log.», et au bas de la dernière page : «Scris de Șt [efan] log. ot Crețulescu, Mart 1, 1785.»

6 au bas de la page 134 v.

Ms. 59. 294 pages in-folio. Même copiste, probablement, que celui du ms. 25, mais son écriture n'est pas aussi soignée. La rédaction de ce ms., comme des trois autres qui suivent, diffère en ceci, qu'elle commence par la compilation de Neculai Costin, dans une variante, qui se rapproche de celle des mss. 353, jusqu'au chapitre „De nește Tătari ce-au prădat țara,” (v. p. 26) pour suivre ensuite le texte d'Ureache.

Ms. 268. 290 feuilles in 4°. Même copiste que le ms. précédent.

Ms. 2601. 155 feuilles in-folio. Copiste valaque, suit le ms. précédent. Date probable : Fin du XVIIIe s.

Ms. 3039. 326 feuilles in 4°. Copiste valaque, suit le ms. 268. Date probable. Moitié du XVIIIe s.

Pour ce qui est de la filiation de ces mss., et de leur part contributive au rétablissement de la chronique perdue d'Ureache, nous faisons observer qu'ils présentent deux rédactions anciennes, différentes. Les mss. 169, 2506, 440, 103, 174 et 25 — groupe I. Les mss. 1445, 59, 268, 2601 et 3039 — groupe II. (Ces quatre derniers, bien-entendu, seulement dans la partie, où ils reproduisent le texte non compilé d'Ureache).

Voici les différences essentielles entre ces deux rédactions.

a) Les mss. du groupe II, dans l'ordre de trois chapitres,¹ ont une interversion, qui doit tenir à la copie, d'où dérivent ces mss.

b) Omissions, dans le même groupe II, de certains passages,² qui paraissent avoir dû exister dans le ms. primitif.

c) Dans le seul ms. survivant complet du groupe II, 1445, se trouve la préface³ de Simeon dascalul, elle manque dans tous les mss. du groupe I.

d) Les mss. du groupe I ont plusieurs interpolations, tandis que ceux du groupe II n'en ont presque pas.⁴

¹ v. p. 110, note 74.

² v. p. 30, note 48; 79, note 46; 86, note 48; 108, note 93; 148, note 9; 157, note 3.

³ v. p. 235.

⁴ Les différences a) et b) sont imputables aux défauts de la copie d'où dérivent les mss. du groupe II. Quant aux différences c) et d) on pourrait se les expliquer en admettant que les deux rédactions se sont bifurquées de bonne heure et que le prototype du groupe B aurait émigré en Valachie; ce ms. aurait pu être - si cette hypothèse nous était permise - celui que stolnicul C. Cantacuzino a fait copier (v. p. III, note 1). La préface de Simeon a dû être laissée de côté par la plupart des premiers copistes moldaves, ses contemporains. En effet, selon qu'ils le connaissaient, les prétentions de ce Simeon, au complètement et à une quasi-paternité de la chronique d'Ureache, ne leur ont paru nullement justifiées. Tandis que sa préface n'ayant pas été éliminée, par hasard, de la copie introduite en Valachie, les copistes de là-bas l'ont maintenue. Cette

A ce dernier point de vue les mss. I peuvent se subdiviser en deux catégories :

Les mss. 169, 2506, 440 et 103—subdivision I^a, et les mss. 174 et 25—subdivision I^b.

Les interpolations des mss. I^a sont de longs passages¹ ajoutés au texte, ceux des mss. I^b ont la forme de notes marginales, faites par un lecteur, dont une partie ont gardé cette forme² et d'autres ont été incorporées au texte³ par les copistes. D'autre part, nous faisons observer que, les interpolations de chacun de ces deux groupes ne se trouvant pas dans l'autre, il s'ensuit que, par l'élimination des passages non communs, on peut arriver à reconstituer la rédaction primitive des mss. du groupe I.

Les mss du groupe I^a peuvent encore se subdiviser en deux autres catégories : Les mss. 169, 2506, 440 d'une part, et 103 d'autre part. Ce dernier, comparé aux trois autres, présente ces différences: 1) Une omission : la préface d'Ureache, 2) une interpolation (v. p. 247, App. XII) et 3) de nombreuses altérations apportées par le copiste, presque à chaque ligne. On voit qu'il s'applique, à sa guise, à rendre le texte plus intelligible pour les lecteurs.

Enfin, pour le groupe II, on constate que le mss. 59 se rapproche du mss. 1445 plus que les trois autres, par l'omission d'un long passage⁴ et par le fait que, dans tous les deux, l'interpolateur Simeon parle à la première personne.

Sur ces différences plus anciennes, dont nous avons essayé d'esquisser les grandes lignes, les copistes postérieurs en ont superposé beaucoup d'autres et, dans le sein d'une même catégorie, ils ont fait différencier un ms. de l'autre. Pour nous préparer les moyens de rétablir le texte primitif, la collation de presque tous ces mss. nous a donc paru nécessaire. Nous avons cru pouvoir nous dispenser tout au plus du service des mss. 440, 2601, 3039, parce que le premier est une copie tout à fait modernisée du type 2506, et les deux autres sont des copies d'après le ms. 268. Le lecteur trouvera dans les notes chiffrées les variantes de tous les autres mss.

supposition pourrait nous donner une explication de la différence d) ; en Valachie elle a été moins exposée aux interpolations. Le fait que la plupart des mss. connus sont écrits par des copistes valaques, n'infirme pas notre hypothèse, car, comme nous l'avons vu, ces mss. dérivent de copies moldaves relativement récentes.

1 v. App. II, VI a, VI c, VII b, VII d, X a.

2 v. p. 6, note 57 ; 60, n. 58 ; 75, n. 74 ; 90, n. 91, 100 ; 99, n. 39 ; 106, n. 36, 49 ; 108, n. 99 ; 177, n. 90 ; 218, n. 70 ; 237, n. 14.

3 v. App. VI b, d ; VII a, c, e ; VIII, IX, XI, XV, XVI et les pages 37, note 14 ; 116, n. 21 ; 179, n. 48 ; 188, n. 82.

4 v. p. 87, n. 66.

De prime abord, nous ferons observer que, par la simple collation des manuscrits, on ne saurait venir à bout de reconstruire le texte perdu. En effet, ces manuscrits, même les plus anciens, portent des traces de modernisation de la part des copistes; en outre, ils dérivent tous d'une copie défectueuse et interpolée. D'où il suit que, si l'on n'utilisait que ces manuscrits, le texte qui en résulterait contiendrait nécessairement des imperfections, que l'on peut classer ainsi:

- 1. Modernisations en phonologie, morphologie et syntaxe.*
- 2. Passages interpolés par Simeon dascalul.*
- 3. Lacunes et altérations, surtout des noms propres étrangers.*

Nous nous sommes demandé alors, par quels moyens nous pourrions, sinon faire disparaître complètement, du moins atténuer les défectuosités des manuscrits. S'il ne nous est pas possible de reconstituer dans toute son intégrité le texte de la première chronique moldave, connue, nous avons tâché de ne pas encourir le reproche de n'avoir pas fait tous les efforts pour nous en rapprocher le plus possible.

Pour rétablir les formes anciennes, modernisées par les copistes, nous nous sommes proposé de confronter le texte des manuscrits avec celui des écrits contemporains d'Ureache. Plusieurs considérations nous ont déterminé à nous adresser en premier lieu, au Cartea romînească de învățătură, connu sous le nom de Cazania, de Varlam. Le métropolitain Varlam était contemporain d'Ureache et presque du même âge, et tous les deux ont été longtemps membres du grand conseil (divan) du voïvode Vasile Lupu; son livre, plus que tout autre, met en relief les particularités du dialecte moldave; enfin la culture de son esprit lui permet d'apprécier la correspondance qui doit exister entre un son et le caractère qui le représente; on peut donc avoir pleine confiance dans ce qu'il écrit. En second lieu, nous nous sommes rapporté aux écrits de Eustratie logofătul, contemporain aussi d'Ureache, et surtout au précieux manuscrit Pravilă aleasă, qui paraît être un autographe. Ce travail de comparaison nous a guidé, d'une part, dans le choix des diverses leçons des manuscrits, de l'autre, il nous a donné le droit de rejeter dans les notes, la leçon commune des manuscrits, chaque fois qu'elle se trouvait infirmée par un emploi contraire de Cartea romînească ou de Pravilă aleasă.

Dans l'un et l'autre cas le lecteur trouvera presque toujours dans les notes alphabétiques une citation ou un renvoi, qui servira à justi-

fier notre préférence ou le changement apporté. Nous avons si fidèlement suivi Varlam, que ses quelques irrésolutions phonologiques et morphologiques (vonic à côté de voinic, caot et caut, atitea et atitea, venedz et vînedz, lucrure et lucruri, mare [pl. fém.] et mari...) qui dénotent des formes non encore fixées, ont trouvé leur réflexion dans notre texte.

Pour ce qui est du deuxième défaut, que nous avons signalé, nous avons éliminé du texte les interpolations de Simeon; celles, qui ont une certaine longueur, se trouvent dans l'appendice, les autres, dans les notes respectives du texte.

Le copiste Simeon laisse entendre dans sa préface (v. p. 235) qu'il a refait la chronique d'Ureache, et qu'avec un peu de bienveillance¹, il pourrait même passer pour en être l'auteur; mais chaque fois qu'il fait une addition à la chronique, qu'il copie, il ne manque pas d'ajouter que c'est bien lui, et non Ureache, qui a écrit tel ou tel passage. Vu ces mesures répétées de précaution, qu'a prises l'interpolateur, pour s'assurer la paternité de ses passages, il nous semble peu probable qu'il y en ait d'autres, de certaine étendue, sans qu'il les ait signalés.

En ce qui concerne la troisième catégorie des défauts des manuscrits, les lacunes, on ne peut y remédier; nous nous sommes borné à les constater.² Quant aux altérations des noms propres étrangers, pris par Ureache dans la chronique de Bielski, nous en avons rétabli les formes exactes, en les comparant à celles de cette chronique.

Pour les altérations des noms communs, inusités au temps des copistes, nous n'avons eu que quelques exemples, dont le plus important est l'ancien mot «optû». Ce mot ne se trouvant pas dans les écrits de Varlam et d'Eustratie, nous croyons avoir rétabli sa véritable forme d'après les textes du XVIème siècle³.

¹ Personne n'a usé envers lui de cette bienveillance, hormis Giurescu, qui dans ses «Noui Contribuțiuni la studiul cronicelor moldovene» essaye, avec assez de talent, de nous prouver que ce Simeon, si longtemps dépouillé de ses droits, est effectivement le véritable auteur de la chronique d'Ureache. Simeon obtient ainsi plus qu'il ne demande. L'argumentation de Mr Giurescu a eu le mérite d'entraîner à demi la conviction de Mr I. Bogdan. Notre savant slaviste, hésitant alors auquel des deux attribuer la paternité de la chronique, tel ce sage roi de l'antiquité, la partage également entre tous les deux (v. B. A., passim). Nous montrerons ailleurs pourquoi, ni la revendication de Mr Giurescu, ni le compromis de Mr Bogdan ne nous semblent admissibles (v. cependant p. 248 a, 253 a, 255 b).

² v. p. 6, note 58bis; 24, n. 73; 29, n. 47; 30, n. 62, 65; 56, n. 7; 83, n. 33; 180, n. x; 195, n. x;

³ v. p. 9, note e.

III

Les transformations profondes, qu'a subies notre langue littéraire au cours du dernier siècle, ont eu pour résultat de rendre un peu difficile l'intelligence de nos textes antérieurs ; aussi avons-nous cru utile de donner, dans les notes alphabétiques, avec des citations à l'appui, les traductions des mots tombés en désuétude et de ceux qui ont eu des significations disparues aujourd'hui ; car un dictionnaire¹ historique de la langue nous fait défaut.

On trouvera aussi, dans les mêmes notes, sur divers phénomènes linguistiques du vieux roumain, de brèves observations, qui seront systématisées et développées au cours de notre travail.

IV

Une édition de la chronique d'Ureache a été donnée², pour la première fois, en 1852 par notre grand homme d'État Mihail Cogălniceanu. Vingt ans après il l'a fait réimprimer en caractères latins.³

D'après la 1ère édition de Cogălniceanu, le savant français Émile Picot a publié ce texte avec traduction française dans un travail⁴ très intéressant par ses précieuses notes historiques.

Enfin le libraire Ioanid a fait imprimer⁵ une copie altérée⁶ du type des mss. 268, 2601, 3039.

Pour revenir au texte publié par Cogălniceanu, nous nous permettons de faire observer qu'il ne s'est servi presque exclusivement⁷ que

¹ Il est vrai que l'Académie roumaine, fondée avec «mission spéciale» d'élaborer un dictionnaire de la langue, s'est mise à l'œuvre dès sa création (1 Août 1867), et elle est arrivée, après 44 ans, à la lettre B. Il nous semble donc que, d'après l'allure de ce travail excessivement laborieux, il faudra encore attendre de longues années.

² Sous le titre de *Domnii țării Moldovii și viața lor* de Grigorie Urechi, dans le tome Ier, 93—209, de ses *Leatopisiștile țării Moldovii*, Iași 1852.

³ *Cronicele Romaniei I*, 127—242, București 1872.

⁴ *Chronique de Moldavie depuis le milieu du XIVe siècle jusqu'à l'an 1594* par Grégoire Urechi, texte roumain avec traduction française, notes historiques, tableaux généalogiques, glossaire et table, par Émile Picot. Paris, 1886.

⁵ Dans le tome I, 1—286 de son *Istoria Moldo-Romăniei*, București 1858.

⁶ Parmi ces altérations nous ne savons pas dans quelle mesure elles sont imputables à la négligence de l'éditeur.

⁷ La préface d'Ureache ne se trouvant pas dans le ms. 103, on l'a prise du ms. 440. Pour quelques petits passages on a utilisé la version du ms. 174. Ces trois mss. ont appartenu à Cogălniceanu.

du ms. 103. Cette copie, quoique des plus anciennes, appartient, comme nous l'avons vu, à une famille de mss., qui, parmi ceux qui peuvent servir à la reconstitution de notre chronique, a subi les plus importantes interpolations et tient en même temps le record des altérations. Cogălniceanu, de son côté, tout en laissant les passages interpolés, lui fait subir encore de notables modifications : retranchements¹ attribués aux interpolateurs, omissions,² et plusieurs autres changements arbitraires.³ Pour n'en citer qu'un exemple, il change tous les infinitifs dits brefs en infinitifs longs. Cette fantaisie grammaticale de Cogălniceanu a été prise au sérieux même par l'éminent romaniste W. Meyer-Lübke.⁴

L'insuffisance de l'édition de Cogălniceanu, quoique méconnue dans toute son ampleur, était tellement évidente, qu'elle a été relevée plusieurs fois,⁵ sans une recherche préalable des manuscrits. Pourtant on n'a pas moins considéré le texte publié par lui comme étant la chronique d'Ureache, et, de telle sorte, il a servi à entreprendre diverses études historiques et philologiques, dont les unes doivent passer désormais dans le domaine de l'histoire, d'autres subir des remaniements.

Nous étant proposé, en cet état des choses, de faire une étude sur Gligorie Ureache, l'édition critique de sa chronique devait nécessairement en former la première partie.

1 La longue digression intitulée «Poveastea și tocmala altor țări» (v. p. 87) a été attribuée, sans aucun motif, à Simeon dascalul ; un passage, à partir des mots «căror multă caznă le făcea» jusqu'aux mots «însă de această poveaste» du chapitre «Cînd au venit oastea leșească de iznoavă în țară» (v. p. 79—80) est attribué, par variation, à Eustratie logofătul.

2 Le passage final de la page 58 ; la fin du chapitre «De mănăstirea Slatina», à partir des mots «Aceastea povești» (v. p. 164).

3 Sa deuxième édition «revue», en caractères latins, accumule les défauts de la première par de fréquentes erreurs de transcription ; v. A. D. Xenopol, *Convorbiri literare*, VI, 179.

4 *Zur Geschichte des Infinitivs im Rumänischen*, 79 seqq. (ap. *Abhandlungen Herrn Prof. Dr. Adolf Tobler*.... Halle, 1895).

5 *Arh. ist.* III, 33 ; Tocilescu, *Revista pentru ist.*, III (1884), 241 ; *Picot*, XIV ; *Orăș. Cron.*, 88.

ABRÉVIATIONS

a) Livres

An. Acad. Rom. Analele Academiei române. Seria II. Memoriile secțiunei istorice.

Arh. Ist. B. P. Hasdeu, Archiva istorică, 3 v. Bucuresci, 1865—1867.

B. A. Letopisețul lui Azarie de I. Bogdan. Bucuresci, 1909.

B. Cr. Vechile cronice Moldovenesci pana la Urechia de Ioan Bogdan. Bucuresci, 1891.

B. I. Cronice inedite atingătoare de istoria Romînilor adunate și publicate de Ioan Bogdan. București, 1895.

Biblia București. Biblia adecă dumnezeiasca scriptură... tipăritu-s-au întâiu în scaunul mitropoliei Bucureștilor în anul dela face-rea lumii 7297, iară dela spăseniia lumii 1688, în luna lui Noemvri în 10 zile.

Bielski, Kronika. Kronika Marcina Bielskiego. Sanok 1856.

Bog. Org. arm. Documentul Râzenilor din 1484 și organizarea armatei moldovene în sec. XV de I. Bogdan, ap. An. Acad. Rom., XXX 361—441. București, 1908.

C. Carte romînească de învățătură Dumenecele preste an și la praznice înpărătești și la svenți mari, din multe scripturi talmăciită din limba sloveniască pre limba romînească de Varlam mitropolitul de țara Moldovei, în tipariul domnesc în Iaș, dela Hs. 1643.

C. II. Mème volume, deuxième partie.

Cant. Descr. Mold. Operele princepelui Demetriu Cantemiru, tiparite de Societatea academica romana. Tomul I. Descriptio Moldaviae. Bucuresci, MDCCCLXXII.

Cant. I. Tomul VI. Istoria ieroglifica. Bucuresci, 1883.

Cant. Hron. Hronicul Romano-Moldo-Vlahilor alcătuit de domnul Moldaviei Dimitrie Cantemir la anii 1710. Iașii, 1835.

Cantemir, Divanul. Divanulă sau gîlciava înțeleptului cu lumea... prin de truda... a lui Io Dimitrie Constantin voevod... în Iași Vleat. 1698.

Carte sau lumină... descoperită și așezată de... Maxim Peloponesianul... s-au tipărit în... Sneagov în anul mîntuirii 1699 în luna lui Aprilie de smeritul întru ieromonahi Anthim Ivireanul.

Cărare pre scurtă de popa Ioan din Vinț. Bălgrad, 1685. (*Le-titre manque dans tous les exemplaires connus*).

Cheaia înț. Cheaia înțelesului. București, 1678.

Cip. Principia de limba si de scriptura de T. Cipariu. Ediliunea II. Blasiu, MDCCCLXVI.

Cod. Voronețean. Codicele Voronețean cu un vocabulariū și studii asupra lui de Ion al lui Gh. Sbiera. Cernăuți, 1885.

Col. lui Tr. Columna lui Traianū.

Coresi, Cazania I. Tilcul evangheliilor și molitfenic. Brașov, 1564 (?) (*Le titre manque dans tous les exemplaires connus*).

Coresi, Cazania II. Cartea, ce să chiamă evanghelie cu învățătură.... Brașovū; și se-au început... a se tipări la 1580 Dechemvrie 14, și se-au săvrășitū lucrulū la 1581 Iunie 28.

Coresi, Psaltirea. Psaltirea publicată românește la 1577 de diaconulū Coresi, reprodusă de B. Petriceicu-Hasdeu. București, 1881.

Dosoftei, Liturghie. Dumnedzăiasca liturghie acmu întâi tipărită rumânește... Iașū, 7187 [=1679].

Dosoftei, Parimiile. Parimiile preste anū tipărite... cu poslușania smeritului Dosoftei mitropolitul.... în tiparnița țării, 7191 [=1683] Oc. 7.

Dosoftei Psaltirea în versuri. Psaltire... pre verșuri tocmită de smeritul Dosoftei mitropolitul. V. monastūiru Unevscom, leata 7181.

Dosoftei, Viața svenților. Viața și petrecerea svenților... tipărite cu poslușenia. lui Dosoftei.... în tiparnița sventei mitropolii în Iașū,... 1682.

Frunzescu. Dicționarū topograficū și statisticū alū Romaniei de D. Frunzescu. București, 1872.

G. Chrestomatie română de M. Gaster. 2 v. București—Leipzig, 1891.

Ghib. Isp. Ispisoace și Zapise.... de Gh. Ghibănescu, 2 v. Iași, 1906—9.

Ghib. Sur. Surete și izvoade... de Gh. Ghibănescu, 6 v. Iași, 1906—9.

Giurescu, Noui Contr. Noui contribuțiuni la studiul cronicilor moldovene de C. Giurescu. București, 1908.

H. Cuv. Cuvente de bătrâni... de B. Petriceicu-Hasdeu. 3 v. București, 1878—1881.

Iorga, Neg. Negoțul și meșteșugurile în trecutul românesc. București, 1906.

Iorga, Studii și documente. Studii și documente cu privire la istoria Românilor de N. Iorga, 19 v. — București 1901—.

Îndereptarea legii cu Dumnezeu. Târgoviște, 1652.

Kromer. Martini Cromeri de origine et rebus gestis Polonorum libri XXX. Basileae, 1568.

Let. Cronicile Romaniei séu letopisețele Moldaviei și Valahiei a două edițiune de Michail Kogălniceanu, 3 v. Bucuresci, 1872.

Marele dicționar geografic al Romîniei de G. I. Lahovari, C. I. Brătianu și Gr. G. Tocilescu, 5 v. București, 1898—1902.

M. Cost. Miron Costin, opere complete... de V. A. Urechîă, 2 v. Bucuresci, 1886—8.

Melc. Rom. Chronica Romanului și a episcopiei de Romană de episcopulă Melchisedek, 2 v. Bucuresci, 1874.

Miklosich. Lexicon palaeoslovenicum-graeco-latinum. Vindobonae, 1865.

Mineiul, Buzău. Mineiu, care acum întâi s-au tipărit în sf. episcopie de la Buzău în anul de la zidirea lumii 7206.

Moxa. Cronica lui Mihail Moxa; apud H. Cuv. 345—406.

Noul Test. Noulă Testamentă... tipăritu-s-au în Ardeală în cetatea Belgradului, anii... 1648 luna lui Ghenuariu 20.

Orăș. Cron. Ștefan Orășanu, Cronicarii moldoveni din sec. al XVII-lea. București, 1899.

Papiu II. Tes. Tesaură de monumente istorice de A. Papiu Ilarian, 3 v. Bucuresci, 1862—4.

Philipp. Gr. Gramatică elementară a limbii romîne de Alexandru Philippide. Iași, 1897.

Philipp. I. Istoria limbii romîne de Alexandru Philippide. Vol. I-iu, Principii de istoria limbii. Iași, 1894.

Philipp. Intr. Introducere în istoria limbii și literaturii romîne. Iași, 1888.

Picot. Chronique de Moldavie depuis le milieu du XIV s. jusqu'à l'an 1594 par Grégoire Urechi, texte roumain avec traduction française, notes historiques... Paris, 1886.

Popa Ioan din Vințu. Sicriul de aur, carte de propovedanie la morți, tipărită în cetate în Sasüşebeș, ani 1683, Sept. 17.

Pravila, Iași. Carte românească de învățătură dela pravilele în-părătești... tălmăcită din limba ilenească... în Iași, 1646.

Praxiu, Brașov 1563 (?) (*on ne possède qu'un seul exemplaire dont manque le titre* (v. l'étude de Gr. Crețu ap. Revista p. ist. III, 29).

Ps. Șch. Psaltirea șcheiană Tom. I. Textul în facsimile și transcriere. București, 1889.

Revista p. ist. Revista pentru istorie, archeologie și filologie.

Șăin. Inf. or. Influența orientală asupra limbei și culturai romîne de Lazăr Șaineanu, 2 v. București, 1900.

Șapte taine a besearecii... tipărite în trăg în Iaș. Vlto 7153 Noev. 8.

Tanov. Contr. Contribuțiuni la biografiile unora din cronicarii moldoveni de I. Tanoviceanu; apud. An. Acad. rom., XXVII, 227—246.

Tiktin, Studien. Studien zur rumänischen Philologie von H. Tiktin. Leipzig, 1884.

Ur. Uricariul de Theodor Codrescu, 25 v. Iași, 1873 (II-a edit.)—1895.

Wapowski, Fragmentum, apud Kromer, Polonia sive de situ et gente Polonorum 540 —. Coloniae, 1589.

Wick., Putna. Geschichte der Klöster Woronetz und Putna von Franz A. Wickenhauser, I Bändchen. Cernovitz, 1886.

b) Manuscripts

A *Les mss. 169, 2506.*

A¹ *Ms. 169.*

A² *Ms. 2506.*

A³ *Ms. 440.*

B *Les mss. 174, 25.*

B¹ *Ms. 174.*

B² *Ms. 25.*

D *Ms. 1445.*

E *Ms. 103.*

F *Mss. 59, 268, 2601, 3039.*

F¹ *Ms. 59.*

F² *Ms. 268.*

G *Les mss. 115, 354.*

G¹ *Ms. 115.*

G² *Ms. 354.*

Codex sturdzanus *Ms. 447.*

Pr. *Ms. 2946. (Copie faite par la bibliothèque de l'Académie roumaine, d'après le ms. autographe (?) d'Eustratie logofătul de Pravilă aleasă, c. 1631—2 (Bibliothèque de Blaj).)*

c) Divers

= *a le sens de.*

+ *ajouté à.*

ap. *apud.*

app. *appendice.*

cf. *comparez.*

doc. *document.*

ms. *manuscrit.*

mss. *manuscripts.*

n. m. *note marginale.*

i. e. *cela veut dire.*

p. *page.*

s-ent. *sous-entendu.*

s. fig. *sens figuré.*

v. *(après un numéro de page)
verso.*

v. *voyez.*

v. p. *voyez page.*

v. r. *vieux roumain.*

v. sl. *vieux slave.*

Cartea,¹ ce să chiamă leatopisățu, ce într-însa spune cursul^a ailoru,^a și descălecarea^b țării^c Moldovei, și viața^d domnilor.

Mulți² scriitori au^{3e} nevoit, de-au scrisu rîndul^f și povea-
stea^g țărilor,⁴ de⁵-au lăsat^h izvod^h pre urmă,⁶ și bune și reale, să
rămăie feciorilor^{7j} și nepoților, să le hie^{si} de învățătură; despre^{9m}
ceale reale să să ferească, și să să socotească,ⁿ iară depre¹⁰ⁱ ceale
bune să urmeadze,^p și să să învețe, și să să înderepteadze.^{11r} Și
prentre-aceaia^{12s} unii dela alții chizmindu,^{13t} și însămnîndu,^{14u} și pre

1 *Il n'y a de titre que dans trois mss.*: A² Cartea, ce să chiamă leatopi-
săț, ce serie într-însul, spune cursul anilor, și descălecarea țării Moldovei, și
viața domnilor. B¹ Leatopisetul^u țării Moldovei, de cînd s-au descălecat țara, și
de cursul anilor, și de viața domnilor, carea serie de la Dragoș vodă pînă la
Aron vodă. D Cartea, ce să chiamă leatopiseți, ce în[tr-îns]a spune cursul anilor,
și descălecarea țării Moldovei, și viața domnilor 2 B² *m. jusqu'aux mots* «[li] pînd
de ale noastre, protivînd E *m. tout ce chap.* 3 A³ s-au D i-au 4 A³ D țărilor
5 A³ și 6 A³ pe B¹ pă 7 A ficiilor 8 A B¹ fie A³ să le fie cele bune de în-
vățătură 9 A³ iar cele rele ca să să poată feri 10 B¹ dupre A³ iar celor bune să
urmeze A² spre ceale bune 11 A îndrepteaze B¹ D îndrepteaze 12 A¹ pentraceia
A³ și așa unii 13 D pizmind A³ pizmuînd 14 B¹ D însemnînd 15 A³ *m.*

a Ai (*pl. de an*) au lieu de ani: sînte de ai C 24. de mîme C 66 v, 70 v.
121, 152, Pr 20 b = le fait de s'établir sur un territoire inhabité: ce serie
Ureache vornicul, că au fost veleatul 6807 la descălecarea țării, nu să tocmeaste,
că încă pe acea vreme era pustie țara Moldovei. Let 83; cf. p. 7 i et 204 v c
e, i précédés d'un r passent souvent en ă, 1: țării C (*titre*), II 84 v, Cip. 367,
multe țără C II 92, țărăle C 355, izvoară C 226, hiară (*pl. de hier*) C 213, să-
boară C 37, erbi amară C 244, ocărăle C 217 v, hotărăle C 236, popoarăle Pr
18, să-l omoară C II 16, să-l pogoară C II 63 v, optūsprădzeaze C 244, răpaos
C 361, prăvăsc C 294, sprănceană Pr 527; cf. la prononciation dialectale actuelle
des Moldaves d au lieu de viața, v. C 50, 97, 158 v, 277 e au lieu de mă nevoese,
v. C 27, 33, 35 v, II 7, G 57, 94, 290; = s'occuper de, se donner la peine de:
deacă va nevoi omul, ceale trecute le va putea ști Let 3 f = histoire, récit; să
mira toți, de cite spunea păstorii de rîndul^u pruncului C II 38. Să caute acei
oameni buni cu sufletele lor, cum or ști cu dreptul, de rîndul a celui sat Mihai-
ciul, a cui au fost, și cum au apucat ei din moșii lor G 172; de mîme C II 24,
M. Cost. 394 g v. p. 151 d, 43 b, 3 i h cf. p. 224 i j au lieu de ficior, v. C 26, 59 v
i v. p. 2 d m = de, cf. p. 78 a n = se corriger, devenir meilleur, cf. vîdzîndu că
nu-i curată inima lorîncepu a-i învăța și a le dzice: «Socotiți-vă, rogu-mă, fiui
miei, de vă întoarceți cătră Ddzău inimile voastre» C II 35 v 1 = d'après, cf. p.
181 f p = imiter, prendre pour modèle, cf. să urmeadze credinței și direpțăței lui
Avraam C II 43 v r v. C 366, de mîme que îndreptez C 34 v; = se corriger, cf.
p. 3 e s v. p. 8 u t = écrire, compiler, cf. schizmire: cine va eeti pre această de-
mina cea de lut schizmire (= composition, ouvrage) Pr 684, et schiznesc C (Sti
huri) u v. C 43 v.; cf. p. 2 g.

scurtă¹⁵ scriindă, adică^{16 n} și eu,¹⁷ Gligorie^{18 o} Ureache, carele^{19 p} den²⁰ mila domnului²¹ meu sintă vornicu^r mare, cu multă nevointă^t cetindă²² cărțile^{23 u} și izvoadele,²⁴ și ale noastre și ceale²⁵ streine,^{26 v} amă²⁷ aflată capă^y și începătura^{28 x} moșiloră,^z de unde au izvoritu^{29 a} în țară, și s-au înmulțitu,^{30 b} și s-au lățitu, ca să nu să îneace^c a^{31 c bis} toate țările³² aii³³ cei trecuți, și³⁴ să nu să știe, ce s-au lucrată,^{c ter} să să aseamene hieriloră^{35 d} și dobitoaceloră celoră mute și fără mente.^{35 bis e} Pre³⁶ aceia³⁷ urmindă, și chizmindă,³⁸ macară^{39 f} ca să află și de alții sâmnate^{40 g} lucrurile țării Moldovei,⁴² apucatu-m-amă⁴³

16 A³ cum 17 B¹ răposatul *les autres mss.* dumnealui 18 A² A³ Grigorie 19 A² carile A³ care B¹ ce-au fost vornic mare 20 A³ din D dintru 21 A² A³ lui Dumnezeu și a A domnu-său A³ D domnului său 22 A¹ citind A³ au cetit 23 *tous les mss.* cărțile 24 A² izvoadile 25 A³ celor streini 26 A¹ B¹ striini 27 A³ și au, *les autres mss.* au 28 A³ începătura 29 D au izvorit și s-au 30 A¹ înmulțit, și s-au lătit 31 A² A³ anii cei trecuți a toate țările 32 A³ D țările 33 *tous les mss.* anii B¹ anii trecuți 34 A³ și apoi să nu să poată ști D trecuți, să nu să știe 35 A B¹ fierălor D fierilor 35 bis *tous les mss.* minte 36 A³ m. 37 A D aceia 38 A² pizmindă B¹ chizmind D chiizmind A³ m. 39 A B¹ D măcar 40 B¹ semnate A² A³ însemnate 41 D țării 42 A¹ Moldovii 43 *tous les mss.* apucatu-s-au.

n = voici; cf. acestea gândindă, și grăindă, adică să apropie dinși domnul Hs. C 259, v. C 182, 319 v, II 48 v o v. son autographe **p** au lieu de care, v. C et Pr *passim* **r** v. App. VII, d **t** = zèle, assiduité, cf. cu multă nevointă să-ș a-gonisască nemuritoriu nume G 146; v. p. 81 u **u** au lieu de cărțile, v. C 6, 65, 134, 329 v, II 25, II 58 (*une seule fois* cărți C II 72 v); a du radical des subst. fé-minins terminés en -ă et -e, qui font leur pluriel en-i, ne passe pas en -ă dans les mots suivants de C: pați C 45, corabii C 308, sabii C 212, laturi C 122, falci C II 50 (*mais* falci C II 32 v), cali (cf. calei C 57), paci (cf. pacei C 93), matici [ou plutôt matce; cf. rane C 83, talpe C 129, vrajbe C II 37, prade C 228 v, vame C II 23 v] (cf. matcei C 240); il passe en ă dans : cămări C II 20, între-bări C 192 v, cetăți C 132 v v v. C 61, Pr 74, 370 **y** commencement, origine; cf. [logodna] desăvrășitu capă de nuntă Pr 359 **x** cf. începătura și cap C II 104, Pr 651, 71; v. p. 43 b, 86 g **z** = ancêtres: pină nu mă duc în casa cea de lut a moșiloră miei C (préface); de même C II 17 v, II 54 a s. fig. = provenir, cf. Let 286 **b** v. note g c s. fig. = tomber dans l'oubli c bis v. p. 151 c ter v. p. 96 j d v. hieri C 85, 150, 213; pour le changement de la labiale f, précédé d'un i, dans la palatale h, cf. hierulă C 212 v, hiiare C 105, să inhipsără C 105, hiarbe C II 66 v, hiiica C II 27, hiiastu Pr 393, hiresteulă C 291, hie ce C 25 v, va hi C 30 (pourtant: fiind C 136, fiu C 38, filosof C 188 v, finic C 88 v); v. Philipp. I 26 e v. p. 181 g f v. C 119, 184 v, 183 v, Pr 31, 372 **g** au lieu de însămnate (v. p. 1 u) v. G 65, 132, 166, 250; cf. mulțesc C 306 v et înmulțesc C 49 v, 242 v, sânătoședzū C 307 v, 368 et însănoședzū C 52 v; le préfixe în — de plusieurs verbes n'existe pas dans C et Pr: spămîntez C 236 v, tind C 257 v, grijesce C 209 v, țepenesc C 238, vinuesc C 243, podobesc C 322, negresce C II 73, bătrînesc C II 54 v, tîmplu C II 29, plinesc C II 100 v, rădăcinez C 324 v, gălbenesc C 157, băedz C II 108, nădușesc Pr 632, streinedz Pr 74, cruntedz C 264, et même au ceput C (Stihuri) [v. p. 5 a].

și eu⁴⁴ a serie începătura și adaosul^{45j} mai apoi și scădea-
rea,⁴⁶ⁱ carea^h să veade că au venit^l în dzilele^l noastre, după cum^m
au fost^l întâiu⁴⁷ țării și pământului nostru,⁴⁸ Moldovei.ⁿ Că, cum^l
să timplă, de srăg^{49o} de⁵⁰ adaoge^p povoiul^r apei, și iară⁵¹ de
srăg^l scade, și să inpuțineadză, așa^{52s} s-au adaos⁵³ și Moldova,
care⁵⁴ mai apoi^x de⁵⁵ alte țară s-au descălecat^y, de^{56z} s-au de srăg^l
lătit^l, și fără⁵⁸ zăbavă au îndărăptat^{60t}. Acestea cercind^a cu
nevointă, nu⁶¹ numai leatopisățul⁶² nostru, ce și carți⁶³ streine⁶⁴
am⁶⁵ cercat^l,^{66a} ca să putem^l afla adevărul^l, ca să nu mă afl^{67v}
scriitoriu^{68b} de cuvente^{69c} deșarte,^{70s} ce de dreptate^{71d}; că leato-
pisățul^l nostru cel^l moldovenesc^l așa⁷² de pre scurt^l serie, că
nice^{73e} de viața⁷⁴ domilor^l, carii^{75f} au fost^l toată cărma, nu a-

44 A dumnealui Ureache A³ numitul Ureche D dumnealui B¹ dumnealui,
de au seris 45 D adausul 46 A¹ scăderi A² scădere 47 A D întâi A³ întâiul 48
D m. A³ nostru al 49 *tous les mss.* de sarg 50 A³ și 51 D iară 52 B¹ A³ așa 53
A¹ adausu 54 A care 55 A A³ dela 56 A³ și 58 A² A³ fără de 60 B¹ îndireptatu
A³ D îndreptat 61 *tous les mss.* vornicul Ureachie serie de dzice că nu 62 B¹ lea-
topiseful 63 D cărțile, *les autres mss.* cărți 64 A striine D streini 65 A A³ B¹ au
66 D încercit 67 A³ să nu să afle 68 A¹ scriitor 69 *tous les mss.* cuvinte 70 A² B¹
deșarte 71 A² dreptate B¹ dreptate A³ drepte 72 A² B¹ D așa A³ așa serie de pe
scurt 73 B¹ nici D nici viața 74 A B¹ viața 75 A¹ carie A² A³ care D după carei.

j = *agrandissement*, *progrès*. cf. *adaog* = *accroître*, *augmenter*, v. C 225,
242 v, 297. 326, Pr 683 i v. C 289, Pr 682; cf. *durare* C 102 v, *dzeace* C 377,
putearnic C 45, *treabele* C 147... Tikin (*Studien* 79) et Philippide (Intr. 97, I.
244) *croient que cette diphtongue «ea», quand dans la syllabe suivante se trouvait
un e ou un i, n'avait plus dans le XVIIème siècle que la valeur de e ouvert. Pour
l'époque de Dosofteiu, c'est fort probable; pour le commencement de ce siècle, c'est
encore discutable. Dans C. on représente cette diphtongue de la même manière (т, а,
et ѡ), soit dans cette position, soit dans toute autre; et comme nous avons suivi
la manière d'écrire de C., nous l'avons transcrite par «ea», en faisant des réserves
sur sa prononciation réelle de diphtongue h au lieu de care, v. C et Pr passim*
1 v. p. 13 c m = *en comparaison de, par rapport à n v. pour cet accord p. 22 h*
o = *rapidement, en hâte*: de srăg^l invăță să facă cruci C II 10 v; v. p. 58 l
p dans le *vr.* appartient à la IIIème conj.: să vor adaoge C 225 v r v. p. 86 s,
135 f s au lieu de așa C et Pr passim; v. p. 46 o x mai apoi de = *après*,
mai apoi de-aceastea de toate pogori însuși C II 37 v y cf. Dragoș vodă,
carele au descălecat^l din Maramureș această țară al doile rind^l, după ce
să pustiise de Tătari. Let. 249; v. p. 1 b z = *et*: l-au părăsit, de-au fugit^l C 114, de
même C 23, 97 v, Pr 15 t = *reculer, rétrograder*, cf. Leși au îndărăptat înapoi
a fugi Let. II 218, de même M. Cost. 623 u = *faire des recherches sur*, cf. cursul
lumii aț cercat M. Cost., Viața lumii, ap. G 204; = *consulter, compulser*, cf. mulți
istorici cercind deamăruntul scrisorile M. Cost. 375 cf. p. 134 g v mă afl^l
= *être* cf. păzeaste-te să nu te afl^l slugă rea și vicleană C 300 b v. Pr 15;
pour-toriu au lieu de-tor: ocinătoriu C 239 v, făcătoriu C 240 v, socotitoriu C
244... c au lieu de cuvinte, v. C 38 v, 127 v, 269 v; cf. veșmente C 91 v, în-
brăcăminte C 225 v, încălțăminte C 9 v; cf. Cip. 377 d v. C 107 v, et dreptate
C 26 v, e au lieu de nici, v. C et Pr passim f au lieu de care, v. C et Pr passim.

leage,^{76v} necum^x lucrurile den⁷⁷ lontru⁷⁸¹ să aleagă; și pre scurtu scriind^m și însămnind⁷⁹ dela începutu pină la domnia lui Pătru vodă Schiopulă, și s-au stinsu;^{80o} că deacii^{81p} încoace n-au mai scrisu nime.^{82r} Nice^s iaste a să mira,^t că scriitorii noștri n-au avutu de unde stringe carți, că⁸³ scriitorii dentăiu⁸⁴ n-au aflatu scrisori,^{85u} ca de^v nește^{86z} oameni⁸⁷ neaședzați⁸⁸ și nemearnici,^{89a} mai multu proști,^{a bis} decitū să știe carte; ce și ei ce-^b au scrisu⁹⁰ mai multu den basne^c și den povești, ce-au audzitū unulū de^{91v} altulū. Iară scrisorile streinilor⁹² mai largū⁹³ și deagiunsū^{94e} scriu, carii⁹⁵ au fostū hierbenți^{96f} și răvnitori⁹⁷ nu numai a^{98h} sale să scrie, ce și ceale streine să însămneadze⁹⁹. Și de acolea^{1g} multe² luindū,^{3j} și lipindū⁴ⁱ de

76 A¹ D alege 77 A² D din 78 A¹ lountru A² B¹ D lăuntru 79 B¹ însemnind D însămnind, s-au stins 80 A D stinsu 81 B¹ deacia înaintea n-au mai A deacia n-au mai scris încoace A³ deaci 82 A² niminea A³ B¹ nimenea D nimea B¹ nimenea până la Aron vodă 83 A³ că dela 84 A² A³ D dintăi 85 A³ scrisori. că n-au lăsat, ca niște oameni neaședzați, mai mult proști și necărturari 86 A² B¹ D niște 87 A¹ oamini 88 A¹ neaședzați 89 A¹ nemernici 90 A³ ce au scris, au scris mai mult 91 A² A³ B¹ D dela 92 A¹ B¹ strinilor 93 B¹ mai pe largu A³ scriu pe larg 94 A² D de ajunsu 95 A¹ carie D care 96 tous les mss. fierbinți 97 A³ răvnitori și fierbinți 98 A² A³ ale 99 A să însămneadze A³ m. 1 A B¹ de acolo 2 A¹ D mult 3 A² B¹ D luund A³ luind multe 4 A³ lipindu-le cu ale noastre vremi potrivit, și au scris acest.

y = faire connaître, décrire **x** = moins encore: să nu ia nemică, nice den roada ce va face, și necum altă. Pravila Iași, 11 au lieu de lăuntru. v. C 46, 196 v, G 46, 149; = de l'intérieur, c'est à d., du pays **m** = a scris și a însămnat; le participe présent dans le vr. a quelquefois le sens du passé de l'indicatif: și trimetind cartea aceia la căpitani dela acele ținuturi, iară un căpitan, dacă au înțales ce scrie, s-au făcut a trimete porunca la alți căpitani. Let II 214; v. Philipp., I, 130 o s.fig. = s'arrêter; au lieu de stins, cf. stinge C 65. 227 v, nestinsu C 248 v, singe C 42 v, osindă C 107, osindesc C 71, vâdzindū C 309 v (vâdzind C 191), sigetți C 212, sigeată C II 12 (săgeată C II 83 v), vineadze C II 78 (veneadze C 221, vinară C 221), Șimbătă C 143 v, Simbete C 133 (Șimbătă C 143 v.), atitea C 295 (atitea sur la même page), simtū C II 21, sint C (préface) simteți C 155 (sintū C 134, simteți C 225) **p** = dès lors v. p. 21 b r au lieu de nimene, v. C 37, 42, 64 v, II 25, Pr 53 s au lieu de nice... nu: nice ochi de omū au vâdzutu C 139 v, de même C 30, Pr 14 t = il ne faut pas s'en étonner; v. p. 200 m. u = écrits: vestiți istorici, căroa trăsescu și acmu scrisorile în lumē Let. 5 v = dela: deaca audziră de Maria aceale cuvente C 127; de même C 14i, Pr 62 z au lieu de niște, v. C 25, 28, 60 v a = errant: nemearnicu am fostū, și m-ați dusū în casă C 23, de même C 200 v, 240 v, 279, a bis = illettré, cf. Pr 683 b pléonastique, cf. după acea împărăție și slavă ce arătă C 73, v. p. 45 l c = récit mensonger, fable: de unde sint dară aceste basne, că sint moșii țarei aceștiia din temnițele Rîmului. Let 5, basne și scornituri Let 286 e la spirante j avant un o ou un u se transforme dans le dialecte moldave en l'africate ġ: gioc C 217, gioi C 101, gios Pr 360, agiung C II 35 v, giudec C 184 v, giuătatate Pr 368, giupin C II 19 v, giur C 211 v f au lieu de fierbinți, v. C 325 I, Pr 598; = ardent, zélé, cf. G 33 h = ale; v. p. 14 t g v. C 59, 136, II 100, Pr 58, 642 j v. Pr. 466, 682 i = joindre, rattacher; cf. p. 94 t et 134 a.

ale noastre,⁵ protivind^{6m} vreama⁷ și aii,⁸ⁿ de am⁹ scris¹⁰ acest¹¹ leatopisă¹²șu, carele, de, pre^{10o} multe locuri, de nu să va hi¹¹ și ne-merit^{12p} gîndesc¹³ că, cela ce va hi înțelept¹⁴, nu va vinui,^{15r} că, de nu poate de multe ori omul¹⁶ să spue așa pre cale^{17x} totu pre rind¹⁸ ceale,¹⁹ ce vede cu ochii săi, și multe smenteaște,^{20s} de^{21e} au spune mai multe,²² au mai puține, dară^{23t} lucrurile²⁴ vechi și dedemult²⁵, de s-au răsuflat^{26bis} atîta vreama de ai. Ce eu,²⁷ cum^{28bis} am²⁹ aflat³⁰, așa am³¹ arătăt^{32z}.

Preadosloviia^{32u} descălecărei a^{33v} țării³⁴ Moldovei den³⁵ ceputul^{36a} ei.^{37e}

Vor^{38b} unii Moldovei³⁹ să-i dîcă⁴⁰ că⁴¹ o au chemat^{42d} Știtiia^{43e} sau Schitiia pre limba slovenească, ce Știtiia cuprinde^{44f} locu multu, nu numai alu nostru, ce⁴⁵ închide^{46c} și Ardealul⁴⁷ și Țara muntenească.

5 A² de ale noastre vremi protivind și de ani 6 A¹ B² protivind 7 A vreama și ai 8 A³ B D anii 9 A B D au 10 A³ carele, și de nu să va potrivei pela multe B¹ pren B² pre în 11 A³ B D fi A² de nu s-a fi 12 A³ cel ce va fi cuminte gîndescu că nu va vinui, că de multe ori omul însuș cele, ce vede cu ochii săi, nu poate să le pue pe rînd, și multe zîntește, și au spune 13 A¹ *m. jusqu'à la fin du chap.* 14 A² D cela 15 A² B² zîntește 16 D ei au ispune 17 B² D mult au mai puțin 18 D dar A³ dar cele de demult și răsuflate de atîta vreme de ani 19 B lucruri 20 D *m.* 20bis B² precum 21 *v. App.* I 22 A E Preadoslovie, adică cuvîntu înainte, de descălecatul țării Moldovei (E Preadoslovie pentru descălecatul). Această (A² ceastă, E carea iaste) preadoslovie iaste însămnată de Ureache (E răpousatul Ur.) vornicul den leatopisășul cel lătinesc (A² letineaste) izvodită (E *m.*), spuind într-acesta chip 23 D în țării 24 B² țării 25 B² D din 26 B D ei. Această pread. (B carea iaste) iaste însămnată de Ureache vorn. din leat. cel letinesc izvodită. D iar preadosloviia leatopisășul (*sic*) nostru nu am sămnat aice 30 A¹ Moldovii A² E să zică (E să-i dîcă) Moldovei 31 B D E că au 32 A² B D chîemat-o A¹ E chîemat-o 33 A B² Știtiia 34 A² B² coprinde 35 B¹ D ei.

m au lieu de potrivec, *v.* C II 80 v, Pr 517; = *ranger d'après* *n* *v. p.* 1 *a*, 43 *b* *o* = în; *v. p.* 75 *e* *p* = être conforme à la vérité; au lieu de nimeresc; *v.* Pr 648 *r* = accuser, reprocher: *v. p.* 70 *m* *x* = exactement, précisément; cf. cela ce va sudui pre altul, dîcîndu-i cuvinte totu adevărate pre cale, după cum¹ va fi făcutu Pravila. Iași 128 v *s* au lieu de smintsec. *v.* C 72, 75 v, Pr 8; = *altérer*; cf. *p.* 224 j, 231 *e* *t* au lieu de dar, *v.* C 27 v, 95, 169 v, 366 v *t*^{bis} = *s'écouler* *z* = rapporter, raconter; cf. depre apă învîța oamenii, cum¹ arată evanghelia de astăzi C 308, de même C 353 v, II 17 v *u* = *préface*, *avant-propos*: preadoslovie, adică cuvîntare de-ntăiu. M. Cost. 273, preadoslovie, adică voroava cătră cetitoriu M. Cost. 432 v cf. dzua învierii a domnului nostru C 32 v, de même C 87 v, 137, 141 v, II 83 v, G 246 *a* *aphérèse* de în *avant* un *n*, cf. din ceputul lumii C II 38 [*d'où par analogie* cep au lieu de încep: au ceput C (Stihuri)] un părat C 110, 301, un țelept C II 105 v, un tunearec de talanți C 273; *v.* Moxa *ap.* H. Cuv. 412 *b* vor să dîcă = *prétendent* *d* *v.* C 9, 186 *e* cf. Mariia C 147, Siria C 161, Salomiia C 146 *f* *v.* G 118, 147, 214 *c* = *comprendre*.

și cîmpii^g prespre^{36h} Nistru, de³⁷ cuprinde o parte mare și den³⁸ Țara leșească.³⁹ Chematu-o-auⁱ unii și Flachiia,⁴⁰ ce^j scriu leatopisățele lă-tinești,⁴¹ⁱ depre^{42x} numele hatmanului^m rimlenescū,^o ce l-au chematū Flacus,⁴³ carele au bătutū^{obis} războiu cu Schitii^{44o ter} pre aceste⁴⁵ⁿ locuri; și⁴⁶ schimbîndu-să⁴⁷ și schimosindu-să^t numele, den Flachiia i-au dzisū Vlachiia.⁴⁸ Ce noi acesta⁴⁹ⁿ nume nu-lū⁵⁰ putem da țărăi noastre Moldovei, ce Țărăi⁵¹ muntenești, că ei nu vorū să despartă,^{52p} să facă doai^{52bis y} țără,^{53r} ce scriu că au fostū totū⁵⁴ o țără și unū locū; iară⁵⁵ noi aflămū că Moldova s-au descălecatū mai pre urmă, iară⁵⁶ Munteanii mai dentăiu,^{57s} macarū că s-au trasū dela unū izvorū, Munteanii întâiu, iară⁵⁸ Moldoveanii mai pre urmă...^{58bis} De⁵⁹ păstori nemeritū,⁶⁰ că înblindū^{61u} păstorii dela Ardealū, ce să chiamă Maramurășū,⁶² în munți cu dobitoacele, au datū pre^{63v} o hiiară,^{64z} ce să chiamă buirū,^{65a} și după multă goană,⁶⁶ ce o^d au gonitū^{67b} pren⁶⁸ munți cu

36 A² E despre B D peste A¹ pespre 37 E și 38 A² D din B de 39 D ru-sască 40 *tous les mss.* Flachia E Flachia depre Flah hatmanul rimlenescu, ce scriu leatopisățele lătinești că au bătut războae 41 A¹ litenești B² latinești D l-tinești 42 B pre 43 A D Flacu B¹ Flam, *n. m.* Flacus 44 B Știtiū D Știtiia 45 A² B aceste A¹ aceste D aste 46 E dece 47 D schimbîndu-și numele 48 A¹ Vlahie 49 E acest B² D aceasta 50 B nu-l priimim, nici il putem da 51 D țării 52 B² dispartă 52 bis A² B² D doao A¹ B¹ E 2 53 A² B D E țări 54 B tot un loc și o țară 55 A D iar B și 56 A E și 57 A² B D dintăi B *n. m.* Altii zic că întâi tot odată s-au discălicat de Troian (B² Traian) înparat, și amindoao să chiema Dația 58 A D iar E și B *m.* 58 bis *lacune* 59 *les mss.* A¹ A² A³ et E ont jusqu'à la fin de ce chapitre une variante interpolée; *v. App. II* 60 D nemerind 61 B² D umblind 62 D de la Maramureși B³ Maramoroș 63 B de 64 B¹ D fiară 65 B buor D buoir 66 D multe goane 67 B² gonit-o 68 D pre B² prin.

g la forme cîmpuri *n'existe pas dans le vr.*, *v. C* 132 v, Cip 128, 381; *cf.* suspini C II 34 v, blăstămi C II 45 v, veaci C 70 v, erbi Îndereptarea le-gii, Târgoviște 456 **h** = peste, *au delà de*, *cf.* băutura prespre măsură Pr 667; = *pendant*, *cf.* prespre toată noaptea C 103 v; *v. C* 185, 205 v, 275, Pr 378, 592, Cip. 397, H. Cuv. 111 **i** *cf. pour cette inversion*: dusu-m-am C 186 et *passim* **j** = despre care, *cf. p. 12 s* 1 *v. C* II 79 v, Pr 576 **x** = după, *dela*; *cf. p. 1 l* **m** = *général*: Naamanū Arapulū, fiind hatmanū, cu nusulū izbăvi Ddzău Siriia C 367 v; *cf. Ap. VII, d* **o** = *romain*; *v. M. Cost.* 378; *cf. p. 8 f* **o** bis bat războiu = *faire la guerre*: și alte războae bātu C II 10 v **o** ter *au lieu de* Schiți, *v. G* 357; *cf. Parthi* Let 72, *cf. p. 29 j* **n** *au lieu de* acest, aceste, *cf.* aceasta sār-bătoare sār-bām C II 27 v, aceste^a carți C 134, et *C passim* **t** = *s'altérer, se chan-ger*, *cf.* frămseația voastră să schimosi C 117 v **p** *au lieu de* despartă, *cf.* mă despart C 115 v simț C 115 v, paț C II 104, să scoț C 158 v, să înghiță C 91, tremițū C 133 **y** *v. p. 20 g* **r** *v. p. 1 c* **s** *au lieu de* întâiu, *v. C* II 36 v **u** *au lieu de* umblu, *v. C* 12 v, 37, 48, Pr 518; *cf. p. 34 a **v** *v. p. 136 h* **z** *v. p. 2 d* **a** = *avrochs*: capū de buirū C (Stihuri), *cf.* nuirū C 24 v; *v. p. 26 b* et Philipp. I. 26 **b** *v. p. 130 u* **c** = *chien* **d** *v. p. 7 m.**

dulăi,^c o^d au scosă la șesulă⁶⁹ apei Moldovei. Acoalea fiindă și hiara obosită, au ucis-o la loculă, unde^f să chiamă acmu^{70g} Buoreanii-Deaca^{71h} s-au descălecatăⁱ sată, și hierulă⁷²ⁱ țărăi,⁷³ sau peceatea, capă de buiră să însămneadză. Și cățeaola, cu carea⁷⁴ au gonită hiara⁷⁵ aceaia, au crăpată,^l pre carea o^m au chemată⁷⁶ Molda, iară apei depre^{77o} numele cățeaiei⁷⁸ Moldiei,^{79p} i-au dzisă Molda, sau, cumu-i^{80r} dzicū unii, Moldova; așjdere^{81s} și țărăi, depre⁸² numele apei, i-au pusă numele Moldova.

Pentru^{83t} limba moldovenească

Așjdere și limba⁸⁴ noastră den multe limbi iaste adunată,^{85u} și ni-i⁸⁶ mestecată^{87v} graiulă nostru cu a⁸⁸ veciniloră⁸⁹ deprenpregiură,⁹⁰ macarū^{91z} că dela Rîmū^x ne tragemū,^a și cu a⁹² lor cuvente^{93b} ni-s⁹⁴ mestecate.⁹⁵ Ce⁹⁶ fiindă țara mai deapoi,^c ca la o slobo-

69 B¹ D șasul 70 *tous les mss.* acum 71 B² daca D deacă 72 D herul 73 D țării B² țării 74 B² care 75 D acea here 76 B² chiebat-o D au chiebat 77 B¹ dupre 78 B cățeaiei 79 D Moldee B² Moldii 80 D cum îi zic 81 B¹ D așjderea B² așj-direa 82 B² dipre B¹ dupre 83 B pentru limba noastră moldovenească E pentru graiul rominescu 84 E limba, sau graiul nostru 85 A E făcută 86 A¹ ne-i B² E ne iaste 87 A² B² E amestecat 88 B² al 89 A vecinilor noștri 90 A² depenprejur D E depenpregiur B¹ depinprejur B² deprinprejur 91 A B D E măcar 92 A B² ale 93 *tous les mss.* cuvinte 94 E ni-i mestecat graiul 95 A² amestecate 96 *tous les mss.* cum spune și la predoslovia leatopisățului celui (E m.) moldovenesc de toate pre rînd.

f = *qui*; cf. și-l dusără la o măgură, unde să chiamă Golgotha C 105, glas din ceriu audzi, unde-i grăi C II 95, C 270 v, 302, Pr 2; v. p. 225 a g au lieu de acum, v. C 28 v, 29, 47 v, Pr 5, 373 et *passim* h = *après*, cf. deaca vine primăvara, ei să iusureadză C 36; pour deaca au lieu de dacă, v. C et Pr *passim* i = *fonder*, cf. Antinor au discălicat Veneția Let 13; cf. p. 3 y j cf. hierū C 214 et herul Pr 634; on trouve ces deux formes sur la même page (C 212 v); v. p. 2 d l = *mourir à cause de la fatigue excessive (en parlant des animaux)* m pour l'emploi de o complém. dir. avant le verbe, cf. tocmaia firei. carea o am știutū... eurăția, ce n-am știutū, o amū luatū C 61, v. C et Pr *passim* o v. p. i l p cf. des subst. terminés en -ă qui ont -iei au lieu de -ei, dans C.: inimiei 32, gropiei 46, sementiei 323, limbiei 284, țăpiei II 95; pour des subst. en -e, v. p. 70 h.; pour des ex. de la chronique de Moxa, v. H. Cuv. 423, de divers textes anciens, v. G. CXVI; v. Cip. 130, Philipp. I 59 r v. C 35, 40 v, 212 v, II 34 v, Pr 10; cf. p. 142 a s = également, de même; v. C 46, Pr 9 t v. p. 20 n u = ramasser, composer; cf. C 160, II 89 v v. Pr 373, 383 z au lieu de măcar, v. C 118 v, 119 148 v, Pr 31, 372, 516 x = Rome: împăratul Rîmului Clavdie C II 92 cf. v. sl. Rîmū a = descendre, tirer son origine: Luca trăgîndu-si din cetatea Tavromenie. Dosofteiu, Viața svenților 110 v b v. p. 3 c c = ensuite, plus tard; cf. la vreamea deapoi C II 43 v.

dzie^d deprenpregiurū viindū,^{97e} și descălecindū, den limbile lorū s-au mestecatū a noastră. Dela Rîmleani,^f ce^g le dzicemū Latini,⁹⁸ pîne,^{99h} ei dzicū panis; carne,¹⁰⁰ ei dzicū caro; găină,¹ ei dzicū gallina; muiare,² mulier; fămeae,^{3j} femina; părinte,⁴ pater⁴; al nostru, noster, și altele⁵ multe den limba lătinească, că,⁶ de-amū socoti⁷ pre amănuntulū,^{8m} toate cuvintele⁹ⁿ le-amū înțelege; așjdere și dela Frînci,^o noi dzicemū calū, ei¹⁰ dzicū caval; dela¹¹ Greci straste,^p ei¹² dzicū staf....;¹³ dela Leași pragū, ei¹⁴ dzicū prog; dela Turci, m-amū căsătoritū; dela Sârbi,^{15r} cracatiță; și altele multe ca aceastea, den toate limbile, carele^{16s} nu putemū¹⁷ să le însămnamū toate. Și prent^u-aceasta să cunoaște că, cumū^{18t} nu-i¹⁹ descălecată țara de oameni aședzați,²⁰ așia nice legile,²¹ nice tocmala^{22v} țării pre obiceiae^{23x} bune nu-sū

97 B venind 98 A¹ latinea A² latine B² latină E Latini, adică limba lătinească 99 E noi dzicem pîne 100 A² carniū E noi dzicem carne 1 A² găinii E găina, galina 2 A¹ muere 3 A¹ femeia A² B femeia E femeia 4 E m. 5 B¹ alte 6 A E și 7 B D de ne-am socoti 8 E deamăruntul B D pre amăruntul 9 tous les mss. cuvintele 10 A iar ei E iară ei caval 11 E dela Leași noi dzicem prag, iară ei prog iproci; carele nu le putem 12 A iar ei stafadu 13 D stavad B stafas 14 A iar aceștia prog 15 A¹ D Sirbi 16 A² care 17 B nu le putem E nu le putem însămna 18 E precum 19 E nu iaste 20 A² B așazați 21 E nice tocmala, nice obiceiaele țării 22 B¹ tocmelile B² tocmala D tocmala. 23 A D obiceiai

d = *petite ville formée sur une propriété particulière par des gens de diverses nationalités, venus de toutes parts*: avea Hmil pisariul danie dela craiul un loc de odae; acolo făcîndu-și beserică lingă odae, și adăogîndu-sū oameni den dzi în dzi, s-au făcut slobodzie, anume Sobotou. Let 316, v. Let II 214 e cf. viiu C 151, 257 v, viindū C II 17 v; v. p. 25 p f = *Romain*, v. p. 7 x; pour le suffixe -lean, cf. Sodomlean Pr 504, Aravlean H. Cuv. 381, Ethioplean G 367, ierusalemenesc C 104, vizetlean (= *perfide*; *originairement* = *habitant de Byzance*) Moxa ap. H. Cuv. 436 g = *căroră*, cf. întru mădularele lui, ce le iaste capū măriia sa C 42 v, în Vretania, ce-i dzicū acmu Englitera C II 93 v; v. p. 12 s h au lieu de pîne, v. C 28 v, 35, 42, 1¹⁴ v, 303, Pr 618; cf. miine C 148, cîine C 303, tătîine-său C 8, miînesa C II 114, demîineață C 103 v, rămiine C 34 (pourant minilor C 121 v, 335) j v. C 55 v, 128, 221, Pr 43 m v. C 136 v, II 102 v n v. p. 3 c o = *Italien*: Gaspar vodă, om de neamul său Italian, cum dzicem la noi în țară Frînc. M. Cost. 469; cf. den Italia, adecă den țara frîncească. Mineiulū, Buzău 77; v. C II 84, 33, 114 v p = *supplice, torture*: să prăznuim sventele straste [a lui Hs.] C 98 v r v. C 200 v s v. p. 11 p u au lieu de pentru, v. l'autographe d'Ureache, Cip 397, G 62; dans C et Pr on ne trouve que la forme pentru v v. p. 87 g; au lieu de tocmală, v. C 37, 54, 228, 355 v, II 29 v, II 43 v, Pr 366; pour a au lieu de ea, cf. clipala C 266 v, vacul G 273, catapetazma C 118, bau C 173, starpă C II 70, ad C 119 v, 121 (mais iad C 78, 121), ștarsă C 90, să margă C 291, așaptă C 301, sârbadză C 310, lăcrămadză C 225 v, lumască C 56, les verbes en-esc à la IIIème pers. sing. du subj. prés.: iubască C 44, răsipască C 264, slăbască Pr 596, curvască C 278, priimască C 189 v, lovască C 213. x au lieu de obiceiuri, v. Pr 18.

legate,^{24y} ce toată dreptatea au lăsat²⁵ pre^a cel^u mai mare ca²⁶ să o giudece și, ce i-au părut^u lui, oare^{27z} bine, oare rău, aceia au fost^u leage, de unde au luat^u și voe^{28b} așa²⁹ mare și vârv^u.^{30c} Dece^{31d} cumu-i, voia domnului, opt^u^{32e} să le placă tuturor^u, oare cu folos^u, oare cu pagubă țării, care obicei^uu pînă³⁸ astăzi trăiaște.^{34f}

De³⁵ răsipirea^g țării dentăiu.

Află-să^{36h} această țară să hieⁱ fost^u lăcuit^u³⁷ și alții într-însă mănă^{38j} de noi, de unde cetățile țării³⁹ să cunosc^u că-i⁴⁰ lucru frîncesc^u,¹ de-au lăcuit^u oștile Rîmului, și au ernat^u de multe ori,

24 E aședzate. 25 B¹ lăsat-o 26 E m. 27 *tous les mss.* ori 28 E m. 29 E p-așa mărie și virvu 30 B¹ vâlfă B² vîrf A³ așa mare vârvu 31 *tous les mss.* deci 32 A¹ B¹ op să le caută A² A³ toate le caută B² le caută E numai ce-l caută D opt zile (*sic*) caute 33 A E și pînă 34 A³ stă 35 A¹ de răsăpirea țării Moldovei dentăiu A² de răsipirea Moldovei dintăi E pentru risipa țării dentii, cum au fost^u 36 E să află B¹ D află-se 37 A E să fie lăcuit B¹ D să fie fost lăcuiti 38 A² B² D mai nainte 39 E țării aceștia cetățile 40 E a fi.

y = établir, cf. au legat și miere să dea hanilor Let. 251; v. Let. 281, 282; cf. p. 81 m *z* au lieu de ori, v. C 244, 377 v, Pr 418 a = au pouvoir de; cf. șearpele tot^u trupul^u lasă pre moarte, numai capul ascunde C II 56 v b = arbitraire c s. fig. = despotisme; cf. G 157, 329; v. C 329, II 31 d cf. dece C 46, Pr 5 et deci C 55, 126 v e = il faut (du lat. opus). Ce mot a disparu dès la seconde moitié du XVIIe siècle. Dans les textes antérieurs à cette date nous le rencontrons sous deux formes : 1) opu (opu iaste Cod. Voronețean 12, 138, era spre opu, ib. 98; e opu Psaltirea șcheiană 93, Codex sturdzanus 240 [v. H. Cuv. II 123]) et 2) opt^u, suivi toujours d'un subjonct (opt^u să moară Praxiu, Brașov, quatern. XXII, 3; opt^u să cunoaștem, opt^u să știm, opt^u să murim, opt^u să gîndim, opt^u să fie un Dumnezeu. Coresi, Cazană I, ap. Cip. 197). Les mots «le caută», de la leçon des mss. sont, d'après nous, une interpolation de la copie, d'où dérivent tous nos mss., faite pour expliquer le sens devenu obscur de «opt» (le caută = il faut; v. p. 21 x). Les copistes, n'ayant pas compris la signification du mot «opt^u», ont été dans un grand embarras, les meilleurs nous ont transmis l'interpolation en même temps que «opt^u» modifié en «opă» (A¹), «op să» (B¹); d'autres ont laissé de côté «opt^u» et l'ont remplacé par «toate» (A² A³), «numai ce» (E), ou par... une place libre dans le texte (B²); enfin l'hilaré copiste du ms. D nous réjouit par le jeu de mots «opt zile caute» (Néanmoins cette dernière leçon n'est pas sans avoir son partisan, v. Giurescu, Noui Cont. 17) f = subsister cf. pînă atunce va trăi obreazania (= circonscription) C II 44 g = destruction, ruine: după răsipirea aceștii lumi C 236 v h cf. pour cette inversion: făcu-i-să milă C 18, cade-să să știe C 92 v i v. p. 19 n j au lieu de mai înainte, v. C 35, 37 v, 60, 87 v, 145, 377, II 53, Pr 371 494 1 v. p. 8 o.

bătindu-să uneori cu Știti⁴¹ sau⁴² Tătarăi, uneori cu Bosna^x și cu Rumele,^{43m} și la Persi⁴⁴ⁿ trecîndu. Ce fiindu în calea răutăților,^{45o} și stropșindu-i^{46p} oștile, carele⁴⁷ de multe ori să făcea războaie pre acesta^{48r} locu, cumu^{49s} înșși^{50t} seamnele arată,^{t bis} carele le⁵¹ vedemū multe pretutinderea,^{52b} movile mari și mici și șanțuri pre Nistru, pre Prutu, pren codri,⁵³ n-au mai pututu suferi,^u ce s-au răsipitu^{54v}, și s-au pustiitū.⁵⁵

De⁵⁶ descălecarea țării Moldovei al doile^z rîndu, în ce chipu și cumu s-au așezatū.

După⁵⁷ răsipa^{58y} țării dentăiu, cumu spune⁵⁹ mai susu, că s-au pustiitū de nevoia^{60z} oștilorū lui Flacus,⁶¹ hatmanulū⁶² rîmlenescū,⁶³ mai apoi, după multă vreme, cîndu păstorii⁶⁴ den munții ungurești, pogorîndu^c după vînatū, au⁶⁵ nemeritū^d la apa Moldovei locuri⁶⁶ desvătate, cu⁶⁷ cîmpi deșchiși, cu⁶⁸ ape curătoare,^f cu păduri dease, și⁶⁹ îndrăgîndu loculū, au trasū^g pre ai săi dela Maramurășū⁷⁰ și pre alții au îndemnatū de⁷¹-au descălecatū,^h întăiu suptū munte, mai apoi⁷²

41 A Schiții E Schitii 42 A E sau cu 43 B¹ Rumeali B² Rumeli 44 B² Perș 45 A² B² răutăților 46 A¹ stropșindu-i B stropșind E călcînd-o 47 E făcîndu-se de multe ori războaie 48 A² D acest E aceste locuri 49 A² E precum 50 A D însăși B însă E m. 51 A E m. 52 A¹ petiutinderea A² petitinderea B¹ pretutindenea B² pretitindirile D petutindările E pren tot locul 53 E și prin păduri 54 A¹ răsăpit E ce s-au pustiit 55 V. App. III 56 B¹ Pentru descălecatul țării al doilea rînd A² m. E Pentru descălecarea țării Moldovei de al doile rînd, în ce chip, și cum s-au așezat D De descălecarea țării Moldovei a doilea rînd, în ce chip s-au așezat 57 V. App. IV, a 58 A¹ răsăpa 59 E scrie 60 E greul 61 A¹ B D Flam A² Flac E Flah 62 A¹ ghatmanul 63 V. App. IV, b 64 A A³ E feciorii cei de domni (A¹ domnu) 65 E și au 66 A E vădzînd locuri 67 E și 68 E cu păduri dease și cu ape curătoare 69 E m. 70 A¹ Maramureș A² B² Maramoroș B¹ E Maramorăș D Maramureși 71 E de au vinit, ș-au descălecat 72 A¹ și mai apoi.

x v. Moxa ap. H. Cuv. 405 m v. C II 16 v, II 17 v, H. Cuv. 401 n v. p. 29 j o = *malheur, calamité*; cf. la mare răutate au agiunsū C 366 v, v. C 26, 49 v, 238, Pr 371 p = *fouler, écraser*: [cuvîntulū lui Ddzău] ce-i călcatū și stropșitū de picioarele gîndurilor celor rreale C 324 v r v. p. 6 n s = după cum, precum, cf. toți alți apostoli, cum și Zachei C 383 v t cf. dracii înșși C 236 v, v. C 361 v, II 85 t^{bis} v. p. 149 z b cf. pretutinderea C 94, pretutindirea C 366 v, pretiutindirea C 49 u v. p. 131 m v cf. deaca să va răsipi și să va svrăși această lume C 223; v. p. 9 g z v. p. 22 j y v. p. 134 l a = *contrainte, peine, souffrance*; cf. de va avea nevoe de cel duh necurat Pr 370; în locū de desvătare, nevoe C 116; v. C II 32, II 41 c v. p. 169 f d au lieu de nimeresc, v. Pr 648 f = *coulant, courant*: izvoară de ape curătoare C 226; v. p. 136 g g = *entraîner, attirer, faire venir*; cf. l-au tras la cunoștința sa C 367 v h v. p. 204 v

adăogindu-să^{73 h bis} și crescîndu^{74 h ter} înainte, nu numai apa Moldovei, ce⁷⁵ nice Sireatiul⁷⁶ nu i-au hotărîtu^{77 i}, ce s-au tînsu^{78 j} pînă la⁷⁹ Nistru, și pînă la mare. Și⁸⁰ războaie mai apoi⁸¹ făcea,¹ ca să-și apere țara și pămîntul său^m de cătră Știri și Goti^{m bis} și de cătră alți vecini și limbi,^{82 n} ce era prenpregiurū;⁸³ ce avîndu purtători^{84 o} domni^{85 p} lorū, carii⁸⁶ ridicasă^r dentru^{r bis} sine,^s în Țara leșească de multe ori au intratū, și multă pradă și izbîndă au făcutū; den cîmpi Tătarai^{88 t, p} i-au scosu^{89 u} așjidere⁹⁰ și Munteanilorū nu numai nevoe și groază le făcea, ce și domniile schimba,⁹¹ și pre cine vrea^z ei priimiia; pre Ardeleani nu-i lăsa să⁹² odihnească,^a ce pururea^{a bis} le făcea nevoe, și cetății multe⁹³ le luasă,^{94 b} și le lipisă^c cătră^d țara Moldovei, carele toate mainte⁹⁵ la locurile⁹⁶ sale^m să vor arăta.^e Mai apoi și Turcii, carii să vedea că ca o negură toată lumea acoperiia, războaie minunate^v au făcutū,⁹⁷ de multe ori i-au și biruitū, mai apoi de o au⁹⁸ și supusū suptū giugulū lor, de cîteva⁹⁹ ori i-au asudatū,^y rocoșindu-să,^{x, g} și nu fără multă¹⁰⁰ moarte^f și pagubă în oameni, pînă a o¹ aședza.²

73 E înmulțindu-s 74 A crescîndu-să 75 A m. E apa Moldovei sau Sireatiul 76 A¹ Săretil 77 E le-u fostu hotar 78 A¹ B întinsu D întins E pînă la Nistru, și pînă la mare s-au lătit 79 A pînă în D pe la Nistru și pā la mare 80 A¹ E nice A² B nici 81 B m. 82 E m. 83 A² B¹ penprejur B² pinprejur E penpregiur D înprejur 84 E purtători de grije 85 E pre domni 86 A¹ carei E cari 88 E pre Tătari A² Tătari 89 V. App. IV, c 90 A¹ B E D așjiderea A² așjiderea 91 E le schimba 92 A² B să să 93 B cîteva 94 A B D E luase, și le lipise 95 A B² mai înainte B¹ D E mai nainte 96 E la rîndul seu 97 A¹ E făcea A² făcea-i 98 E i-au 99 D multe 100 A multă moarte în oameni și pagubă 1 E să 2 B E așa.

h^{bis} = *se multiplier*, cf. p. 3 **h**^{ter} = *se développer. s'étendre*, cf. și cuvîntul lui Dmnzāu creștea. Biblia, București 835 **i** = *limiter j* v. p. 2 **g**; cf. C 11, 65, 246, II 83 **1** u *final analogique de la IIIème pers. pl. de l'imparf. n'existe pas dans le v. r.* **m** au lieu de lor, cf. mucenicii sîngele său ș-au vîrsatū C 214 v, gîndia oamenii în mentea sa C II 98 v; de *même* C 29 v, 48, 89, 264, Pr 396, 490 **m**^{bis} v. p. 6 **o**^{ter} **n** = *peuple, nation*, cf. o limbă, ce să chiamă Taifali C II 33 v; de *même* C 71, 232, Pr 583 **o** = *qui conduit, chef*; cf. într-o horă trebuie să fie unul să o poarte (= *mener*). Maxim. Carte sau lumină 17 v; oastea era răsipită den purtatul (= *conduite*) prost M. Cost. 660 **p** au lieu de pe domni, cf. mene nu mă trage inima C II 5 v, vedzi maica ta C 116; de *même* C 5 v, 6, 51, 57 v, 102 v, 115 v, 118, 146, 194, 281, 381, Pr 567, Cip. 125 **r** v. p. 161 **x** **r**^{bis} = *dintre*, cf. Iuda unul dentru ucenicii săi C 102 v **s** = *dînșii*, cf. grăiia ucenicii întru sine **t** v. G 204, 361, H. Cuv. 372, 375; v. p. 1 **c** **u** = *chasser*, cf. scoase Adam den raiu. Codex sturdzanus 243, ap. H. Cuv. II 125 **z** *imparf. de voiu* **a** v. p. 137 **j** **a**^{bis} = *continuellement*, v. C 53 **b** v. p. 28 **g**; *pourtant* ucisease C 49 v, dzise C 80 v **c** v. p. 94 **t** **d** = *de*. cf. și nu putea să să apropie cătr-însū C 47 v **e** v. p. 5 **x** **v** v. p. 61 **i** **y** s. fig. = *causer des embarras, donner du fil à retordre* **x** = *se soulever, se révolter*: vîdzînd înpăratu nemțesc sculat Ardealul și rocoșit înproțiva sa. Let 259; v. M. Cost. II 29, 260 **f** = *tuerie, carnage*: nice ar hi făcut atîta moarte C II 40 **g** = *pacifier*; cf. așezare (= *paix*) Praxiu, Brașov, ap. G 10*

De^{3h1}-nceputulū domnilorū țării Moldovei, și de viața lor, și de cursulū ailorū, vomū⁴ⁱ să arătămū. Văleato^a 6867.^b

Într-aceia păstori,⁵ ce-au nemeritū loculū acesta, fost-au⁶ și Dragoșe,^{7x} carele au venitū dela Maramurășū,⁸ carele să vedea⁹ și¹⁰ mai de cinste,¹ și mai de folosū decitū toți, pre carele cu toții l-au pusū¹¹ mai mare,^{12m} și purtătoriu lorū de grije.¹³ⁿ Și deac^o-au domnitū doi ai¹⁴ s-au săvrășitū.^{15p} Pre^r acesta¹⁶ sāmnu¹⁷ dentăiaș dată, ce^s să arată domnie¹⁸ fără traiu,^{s bis} să putea¹⁹ cunoaște că nu va hi aședzare^{20ster} bună intru^{21t} domniia^x Moldovei, ce, cumū²² fu²³ pre scurtū^u viața

3 A De începutul [A² din ceputul]... și de viața lor [A² lor, cum au viețuit, și cum au petrecut] și de cursul ailor [A² anilor] cu mila lui Dumnezeu iaste vrea să arătăm B Din ceputul domniilor (le titre s'arrête ici) E Domnii țării Moldovei, și viața lor și cursul ailor vom să arătămū den ceput, den anul 6867 4 D. vrea să arate 5 A ficii de domnu [A² de domni] E feciori de domni 6 E au fost 7 D Dragoș B Dragoș A E Dragoș vodă, ficiorul lui Bogdan vodă, carele era din domnii Rîmului, carele [E ce] venise de la 8 A¹ Maramureș A² B² Maramoroș B¹ E Maramorăș 9 A să veade 10 A E m. 11 E l-au ales și l-au pus 12 A domnu mai mare, să le hie [A² fie] cărmuitoriu și purtătoriu lor de grijă E domnu mai mare lor, și purtătoriu de grije 13 B m. V. App. VI, a 14 A² A² B D E ani 15 A E săvrășit B murit D sfîrșit 16 A acestas B¹ acest 17 A² B E semnu 18 B domniia 19 A să putem 20 B¹ așazarea 21 A E între domnii D B între domniia 22 A² precum 23 E au fostu.

h. v. p. 71 f i vom să arătăm = *nous voulons raconter ou nous allons raconter*. Cette équivoque provient de ce que dans le v. r. le futur peut se former avec l'auxiliaire *voiū* + un subj. (cf. veacului, ce va să hie C 60 v, cînd vād că vor să moară C II 110, vom să luom grea muncă Pr. 383), et que le verbe *voiū* et l'auxiliaire *voiū* ont les mêmes formes (v. p. 88 x^{bis}) **a** du v. sl. vū = dans et leato = an **b** Ureache compte les années d'après l'ère de la création (5508 avant J.—Ch.) et il semble les faire commencer d'ordinaire au 1er Janvier, non au 1er Sept., comme I. Bogdan le prétend (v. B. A. 20, 32, 43) **x** cette forme au lieu de celle généralement admise de Dragoș, est donnée par les chroniques slaves dites de Putna, de Bistrița et Serbomoldovenească (v. B. Cr. 143, B. I. 34, 94, B. A. 90), par un copiste de 1710 de la chronique de Miron Costin (v. Bibl. de l'Acad. roum. mss. 2601, page 157) et par quelques documents du XVIIème siècle, où figurent des personnages, qui portent ce nom (Ghib. Isp. II, 211, Sur. II 129, V, 284); v. p. 28 f 1 de cinste = digne (de cet honneur), cf. p. 101 r; v. Pr 672 m v. p. 128 u. **n** ā final précédé d'un j passe en e; cf. grije C 88, 183, 288 v, Pr 525, 611, straje C 145, mreaje C 308; v. p. 42 r; cf. p. 28 f o v. p. 7 h **p**=finir, mourir; v. p. 37 g **r**=d'après, v. p. 82 c **s**=prin care cf. cu mina ce (=cu care) uei-sease C 49 v într-o tină ce (=de care) fug toți Pr 503, vreama ce (=în care) ai petrecut, C 19 aceștia toți ce (=pe care) scriem mai sus Pr 21; cf. p. 8 g **s**^{bis} fără traiu = de courte durée, cf. p. 9 f **s**^{ter}=stabilité **t** v. p. 56 g **u** adverbe, v. C 306 v; cf. pre amănuntul C 136 v, pre ascuns C II 17, pre cătinel C 188, pre iușor C 52, pre încet G 131, pre îndemină C II 113, pre lesne C 45, pre puțin Pr 643, pre strîmb C 154 v.

domnului dentăiu, așa și domnii, ce voru hi înainte,²⁵ adease^{26 v} să voru schimba, și intru²⁷ domniia^x Moldovei multă neaședzare^{28 z} va hi. Pre urma lui²⁹ Dragoșe vodă au stătu^t la domnie fiu-său Sasu vodă, și au³⁰ ținut^a domniia 4 ai, și s-au săvrășit³¹. După³² moartea lui Sasu vodă au ținut^t domniia fiu-său Lațco vodă 8³³ ai. Pre³⁴ urma lui Lațco vodă au domnit^t Bogdanu vodă 6 ai. După³⁵ domniia lui Bogdanu vodă au domnit^t Pătru vodă, feciorul^u lui Mușat^u 16 ai. După³⁶ dînsu^f au domnit^t frate-său Romanu vodă 3 ai.³⁷ Iară³⁸ pre urma lui Romanu vodă au stătu^t la domnie Ștefanu vodă, carele au avut^t doi feciori;³⁹ ș-au domnit^t⁴⁰ Ștefanu vodă 7 ai. Iară⁴¹ ce să va hi lucrat^u în dzilele^c acestor^u domni, nu să află scris^u nemică,^{42 d} cît^u au domnit^t ei 46 de ai. Cunoaște-să că au fost^t neaședzați și decurund^u,^{43 e} de⁴⁴ n-au avut^t cine scrie. Nice vecinii, carii nemică n-au lăsat^t neînsămnat^u, n-au știut^t de dinși^{45 f} să scrie.

De⁴⁶-nsămnaarea ailor^u.^{47 h}

Însămnaarea ailor^u a^g scriitorilor^u noștri nu să tocmeaște^{48 i} cu a streinilor^u,⁴⁹ că leatopisățul^u nostru scrie că au fost^t văleatul^u^{50 j} 6867, cînd^u au stătu^t domn^u Dragoșe vodă, iară leatopisățul^u streinilor^u scrie că au fost^t văleatul^u⁵¹ 6867 în dzilele acestuia Ștefanu vodă,⁵² iară, ce să va hi trecut^t⁵³ înapoi, nu să află însămnat^u^{53 bis} de streini.

25 E pre urmă 26 A¹ adese B² adeasea 27 A E între domnii B D între domniia 28 B¹ neașzare 29 E după Dragoș vodă 30 E au domnit 4 ani 31 A E săvrășit B și au murit D m. 32 E și au rămas domn fiu-seu Lațco 33 A² 18 ani 34 E iar după Lațco 35 E după Bogdan 36 E iară după Mușat au domnit 37 V. App. VI, b 38 E după Roman 39 B doi ficii, Ștefan și Pătru 40 E și au domnit 7 ani 41 A B¹ iar 42 A² B² D nimica A¹ nemic B¹ nimic E nimică 43 A B D de curînd 44 A E și 45 E n-au știut nimică de dînșii, să fie scris A n-au știut de dînșii [A² dînșii] nimica, să scrie B D dînșii 46 A E m. 47 A² B D anilor 48 A B¹ tocmesu 49 A¹ B¹ striinilor 50 E anul 51 B E m. 52 B¹ vodă, ce scrie mai sus 53 D ce s-au trecut 53 bis A² B însemnat E scris.

v v. C 70 x *princeipauté, voivodat z = instabilité. Le préfixe privatif ne- était beaucoup plus employé dans le v.r.; cf. neteamere C 125 v, netocma C 313, neputearnic C 243, neavut C 221, netare Pr 35, neărăutate Pr 610 nemort G 290, nedulce G 20, negrijă G 88, nelesne G 113, nebețiv, nesvadnic, nenăprasnic, nemînios G 47 a țin domnia = régner, v. p. 181 h c = pendant la vie de, sous le règne de : în dzilele lui Neronu C 325 v, v. C 188 v, II 10 v d v. C 11 v, 32 v, 46 v, 254 v, Pr 17, 19 e v. p. 23 t. f au lieu de dînșii; cf. era price între dînși C 168 v, veni la dînsu C 229 v, să va despărți de dînsă Pr 364 să te duci dela dînse C 362 v (les formes dînsul, dînsa... [grăi cătră dînșii C 191, la dînsul^u să cură^m C 228 v] sont assez rares dans C et Pr h v. p. 1 a g v. p. 5 v i v. p. 36 u j cf. văleatul, ce să dzice anul^u Pr 73.*

Cunoaște-să că, cumu nu să află de scriitorii noștri însămnată⁵⁴ viața domnilor și lucrurile¹ lor, așa și vâleatul cîndai^m să nu⁵⁵ hieⁿ smentit, ^{55 bis o} iară, de-au și însămnat, ⁵⁶ n-au știut ce-au scris. Iară leatopisățul⁵⁷ lălinesc⁵⁸ putem cunoaște^{o bis} că poate hi mai adevărat, că fiindu oameni aședzați⁵⁹ dedemult, ⁶⁰ și cronicarii lor, neavîndu altă treabă, ⁶¹ ce numai vâleatul păzii, și nește^{61 bis} lucruri mari^x ca aceastea, păzii⁶² și socotia, să nu rămăe ceva neînsămnat, pentru ca să nu le⁶³ dzică vecinii⁶⁴ lor deprenpregiur⁶⁵ c-au fostu adormiți sau neînvățați, și nestrăbătuți^y cu istoria. Prentre-aceaia^p și pre^{66 p bis} acesta lucru putem cunoaște că ei, cumu au înțelesu de descălecarea⁶⁷ țării noastre, și de lucrurile domnilor, îndată s-au⁶⁸ apucat de-au însămnat toate pre rîndu ș-a^{69 t} noastre ș-a⁷⁰ lor. Prentre-aceaia ei scriu că au fostu vâleatul la⁷¹ domnia lui Ștefanu vodă 6867.

De⁷² domnia feciorilor lui Ștefanu vodă celui^u dentăiu, și de luga vodă.

Acesta^{73 v} Ștefanu vodă au avut 2 feciori, cumu s-au pomenit mai sus, pre Ștefanu și pre Pătru, carii după⁷⁴ moartea tă-

54 A² însemnată B însemnat D însămnat 55 A E nu-l 55 bis *tous les mss.* smintit 56 A² semnatu 57 E leatopisățul cel 58 A² B² latinescu D litenesc 59 E așădzați 60 B mai de demult 61 B² alte trebi t^{1 bis} A² B niște 62 D E m. 63 A² m. 64 E vecinii și megiașii lor 65 A² depenprejur B¹ dipenpregiur B² diprinprejur D deprinprejur E denpregiur 66 A pentru 67 A² discălcarea B¹ dăscălcarea 68 A au apucat 69 A² B ale noastre si ale lor 70 E ca și a lor 71 A² a domnia D la domnia acestui 72 B Domnia feciorilor [B¹ a feciorilor] lui Ștefan vodă. A de domnia feciorilor lui Ștefan vod cel dintăi. D De domnia feciorilor lui Ștefan vod cel dintăi, și de luga vod. E Domnia feciorilor lui Ștefan vodă celui dentăiu. 73 D E acest B acest, ce scriem mai sus, Ștefan vodă 74 A² carii, prîindu-să pentru domnia tătinesău D care pe urma tătîni-său.

1 = fait, exploit; v. p. 158 f et C II 7, 27 v; dans C le pl. lucrure (v. p. 39 d) alterne avec lucruri (v. C. 134 v, 142, 187) m = oare nu cumva, poate-cumva, est-ce que, peut-être que: gîndiai cîndai să nu hîu eu acela Mesia C 39 aicea simtū mici, iară înaintea lui Ddzău cîndai vor hi mari C II 89 v; de-même C 38 v, 259, II 86 v, II 113 v, Pr 46, 531, 614, 683, Moxa 390, G 263, 283, 299 n v. p. 19 n. o smentesc vâleatul = commettre des erreurs dans la chronologie, cf. p. 5 s o bis = être d'avis, reconnaître; v. p. 154 x x v. p. 228 a y s. fig. non versé dans, non ferré sur p v. p. 8 u. p bis v. p. 12 r r = apprendre, être informé: muerile de vorū înțelege că le simtū bărbații vii Pr 515 t a invariable au lieu de ale cf. nedireptățile a noastre a tuturor C 101 v, direpții legii vechi și a legii noai C 315 v; de même C 28, 32 v, 41, 97 v, 243, 260, 335 (pourtant ai săi C 239, al nostru C 177, al meu C 298 v) u pour cet accord, cf. păcatul lui Adam celui dintăiu născut C 155, de même C 32 v, 36, 155, II 3 v v. p. 6 n.

ține-său^{75z} pricinindu-să^a pentru domnia, ^{75 bis b} au fugit Ștefanu, fratele celui mai mare, la Cazimir, ⁷⁶ craiul leșesc, pohtind^{77c} agiutoriu înprotiva^{78d} frăține-său, lui Pătru, și să i să pleace^{79 d bis} cu toată țara, iar Pătru cu agiutorul unguresc⁸⁰ au apucat^x țara. Vrind⁸¹ Cazimir craiul ca să dobindească^y țara, și să hie⁸² pre voia lui Ștefanu vodă, i-au dat^{oaste}, de⁸³-au intrat^{în țară} în dzua^{84e} dentăiu⁸⁵ a lui Iulie. ⁸⁶ Și întâiu ii mergea cu năroc^{87g} iară mai⁸⁸ apoi i-au amăgit^a noștri, de i-au băgat^{la codru}, și, fiind^{copacii înținați}^{90h} pre lingă drum⁹¹ⁱ, i-au surupat^{asupra loru}, unde, j ciți n-au perit^{de copaci}, i-au prins^{vii}, pre carii mai apoi i-au răscumpărat^{craiul Cazimir}. ⁹² Fost-au, într-acești robi, oameni mari: Zbigniev^{93 j bis} și Tencinschi, ⁹⁴ feciorul voevodului^m de Cracău; luat-au⁹⁵ și trei stiağuri a¹ trei voevodzi^{66m} a Cracăului și a Sandomirului^{97 j bis} și a Liovului⁹⁸ și 9 stiağuri boerești.

Leatopisățul⁹⁹ nostru de feciorii lui Ștefanu vodă, ce pomenim¹⁰⁰ mai sus, nemică nu scrie, ce¹ scrie² că, după domnia lui Ștefanu vodă, au domnit Iuga vodă 2 ai; ³ după dînsu^{4 n} Alecsandru vodă, carele⁵ să va pomeni mai gios. Iară noi n-am lăsat⁶, să nu⁶ înșămnam^{nice} de feciorii lui Ștefanu vodă, căce că^{7o} poate să hie adevărat^{8p}, că nu părtește^{8p} cronicariul Biel-

75 A B E tăține-său 75 bis A¹ B² D E domnie 76 A¹ Cazimir D Cazimir 77 A B E poftind 78 A B înprotiva 79 A să-i pleace toată țara 80 E agiutoriu de la Unguri 81 A² iar Cazimir craiul vrind să 82 *tous les mss.* fie 83 A B¹ E și 84 A² B D zioa E dzi 85 E întâi A² B² D dintăiu 86 D Iunie 87 A B D noroc 88 A² m. 89 A E D ai 90 E înținați 91 *tous les mss.* surpat 92 A¹ Cazimir D Cazimir E Cazimir craiul 93 A² Zbignevi A¹ B¹ E Zbigneu D Zbigneu 94 A¹ Tencenschii A² Tecenschii B¹ Tinceschii D Tăncenschii E Tănceschii 95 A B E m. 96 A¹ voivodzi 97 A Sledomirului B E D Sandomirului 98 A² D Leovului 99 E iară leatopisățul 100 A² pomeanim 1 B m. *jusqu'aux mots* «Iară noi» 3 E dzice 3 A E m. 4 A² m., *les autres mss.* dînsul E apoi 5 A care 6 B² nu-i 7 A² B căci că D căce nu E pentru că.

z v. C 8, 317 v; cf. p. 8 h a = *se quereller, se disputer*: să vă sfădiți și să vă priciți C 191 v; cf. price C 295, Pr 564 b *après la prép.* pentru le subst. *prend souvent l'article*; cf. pentru hrana vina peaste C 309 v; de même C 52 v, 221 v, II 43 v, Pr 596, 614 c v. p. 129 j d au lieu de înprotiva, v. C 30 v, 80, 212, 227, 340, Pr 8 d bis *reconnaître la suzeraineté*, cf. C 366 x v. p. 207 n y v. p. 55 s e au lieu de ziua, v. C 23 v, 28, 65, 129, Pr 2, 397... g au lieu de noroc, v. C (préface), 75 v, 243 v, 290. Pour ă au lieu de o, cf. nărod C 243, lăcues C 47, lăcașiu C 96 v, sobor C 37 h = *entailler*: sta copacii tăieți și neboriți, ce numai abia era înținați Let 135 f = *renverser*; au lieu de surp: surupă Moxa 364 să surupe Pr 483, surupe M. Cost., Viața lumii, ap. G 103 (*pourtant a surpa ib. même page*, surpă *ib.*, 205) j = *pe care*, cf. p. 225 a j bis v. Bielski. Kronika I, 406 l *génitif subjectif*, cf. învățăturile a șapte săboară C 37; v. p. 45 x m cf. voevod C II 22 v, voivod C 288 v, voevoda C II 84 v; v. p. 91 n v. p. 13 f o căce că (et căci că 36 v) = *car*: să veselescă căce c-au trecut^{iarna} cu gerul C 36; de même C 30 v, 41 v, 55, 62 Pr. 67, Moxa 380, 392. p = *montrer de la partialité*, cf. pătuesc (*même sens*) M. Cost. 230.

schii⁹ a lorū săi, ce scrie poticala,^x ce-au petrecutū^r Ștefanū vodă cu agiutorilū lorū,¹⁰ de-au peritū cu toții.¹¹ După¹² aceștea^{13s} au domnitū Iuga vodă doi ai; iară¹⁴, ce să va hi lucratū într-aceia^{14 bis t} doi ai a domniei lui, nu să știe.¹⁵

De domniia lui Aleesandru⁶¹ vodă celui^{17u} bătrînū și bunū.

Leatopisățulū nostru cestū^{18 u bis} moldovenescū serie că au fostū cursulū^r ailorū¹⁹ 6907 Aprilū^{20 v bis} 25,²⁰ cîndū au stătutū^z domnū Alecsandru vodă celū bunū, iară²¹ pre Iuga vodă serie că l-au luatū la sine Mircea vodă, domnūlū muntenescū; iară leatopisățulū celū lătinescū serie că au fostū vāleatulū 6921,^{22a} cîndū²³ au stătutū dentr-aceștea la domnie Alecsandru vodă, carele²⁴ multe lucruri bune au făcutū²⁵ în țară, și²⁶ au făcutū 2 mănăstiri mare^{26 bis b} în Moldova, Bistrița și Moldovița²⁷, în doi ai a²⁸ domniei lui.²⁹ Așijdere³⁰ întāiaș datā au tremisū de-au luatū blagoslovenie^x de la patriiarșii^c rāsāritului și

8 A² B² pārteneāste 9 A¹ Bileșchiū A² Belenschie E Belschii B¹ Bielschii 10 E Leașilor 11 V. App. VI, c 12 A E și au domnit 2 ani și l-au luat Mircea vodă domnūl munt. la sine D iară Iuga vod ce va fi lucrat 13 B¹ aceastea 14 B și l-au luat la sine Mircea vodă, domnūlū muntenescū, iar 14 bis D într-acei 2 ani nu să știe B¹ înt-acești 15 v. App. VI, d 16 A B¹ D Alesandru 17 tous les mss. cel 18 D cel 19 A² B D anilor 20 A E m. B D Aprilie 21 V. plus haut, note 14. Nous avons adopté la leçon du mss. D; cf. la chronique slave dite de Bistrița (ap. B. I. 49) 22 V. App. VII, a 23 B m. iusqu'aux mots «carele multe» 24 B acest Alecsandru vodă A E carele întāia datā multe 25 A E au începutū a face 26 E făcut-au D și au zidit 26 bis les mss. mari 27 V. App. VII, b 28 B¹ ai D la domniia lui 29 B sale E m. 30 V. App. VII, c. Tout ce passage jusqu'à la fin du chapitre est réduit dans le ms. D à ces mots: și au adus și moāștele lui sfāntului Ioan Novii; ce ver cerca la cārțile bisearecești viața lui, carele Miercuri și Joi în săptămīna Rusaliilor il slāvește toată țara noastră în Suceavā, unde zac moāștele la mitropolie. Nous avons adopté jusqu'aux mots «au adus» la rédaction des mss. B.

x = échec, défaite; v. p. 174 v r = subir, éprouver, cf. de la carele multā urgie pārinții noștri au petrecut. Let. 338, de même Let. 13, 292, 319, G 353 s v. p. 225 c t acela, aceia... au lieu de acel, acei...: s-au făcut acela sābor C 188 v acealea cuvente C 39 v; cf. p. 6 n u cf. Dumeneca întāia a svīntului post celui mare C 36; v. p. 14 u, 22 h u bis = acest: în ceastă lume C 50 v = cours; cursul anilor = în anul; v. Let. II 5 v bis v. C II 72 v z stau domn (craiu, împārat) = commencer de régner, régner: murirā acei împārați, și stātu împārat Constantinū C II 32; cf. stātu patriarh C 189, Petrā stātu mai mare Apostolilorū C II 91 v a on trouve la même date dans la chronique dite Serbo-moldovenescā (ap. B. I. 85) b v. p. 39 c, 228 a x = permission, autorisation (de la part d'un dignitaire ecclésiastique ou des parents): cu voia luminatului domn și cu blagoslovenia prea sfīnțitului mitropolit. Cazania Govora, Predosl., să nu ne apucām de yreo treabā fără de blagoslovenia lor [pārinților] G II 155 c au lieu de patriarhi, v. C 39, 93 v, G 146, 329.

au făcutu mitropolitu, de l-au aşezatu la scaunū la mitropolie în³¹ Suciavă. Au adus³² cu multă³³ cheltuială şi³⁴ moştile^{34 bis d} svântu-lui^{34 ter e} măcenicu^{35 bis f} Ioan Novii^g den³⁵ ţară păgină şi le-au aşezatu³⁶ în trăgū, ^{36 bis h} înⁱ Suciavă, ^{37 bis j} cu mare cinste şi pohvală^{37 x} pentru³⁸ paza şi ferinţa¹ scaunului domniei sale. Ce³⁹ veri^{40 m} cercaⁿ la cărţile^{40 bis o} besoarecei^{41 p} viaţa⁴² lui, ⁴³ carele⁴⁴ Miercuri⁴⁵ şi Gioi în săptămîna Rusaliilor^{ilū} ilū⁴⁶ slăveaşte toată ţara noastră în⁴⁷ Suciavă, ⁴⁸ unde⁴⁹ dzacū^r moştile⁵⁰ la mitropolie.⁵¹

31 B¹ ot 32 B iar la văleat (B² leatul) 6923 au trimis de au adus A E adus-au 33 A E mare 34 A E din ţara păgină sfintele moştii a marelui măcenic Ioan Novii 34 bis A² sfintile moaşte B D moaştele 34 ter *les mss.* sfântului 35 bis A² B mucenic 35 B dela Cetatea albă dela păgini 36 A E pus într-a sa svintă (E vestită) cetate ce iaste în (E la) oraşul Sucevii 36 bis *les mss.* târg 37 B cu litie 37 bis B² Suceava B în S. la mitropolie 38 A E de ferirea (A¹ de a ferirea A² de a firea) domnii sale şi paza (E de paza) scaunului său 39 B carele să prăznuiască miercuri gioi (B² joi) în săptămâna Rusaliilor; care veri citi la cărţile (B² cărţile bisearicii) mai pre largu pentru muceniia lui. E de A ci 40 A² E vei 40 bis *les mss.* cărţile 41 A¹ besoarecii A² bisearicii E besearicii 42 A E vei afla scris viaţa 43 E sfînşii sale 44 E m. 45 A miercurea 46 E atunci il 47 E în sfinta mitropolie în Suceavă 48 A Suceava 49 E unde-i 50 E sfintele moştii A² moaştile 51 E m. V. App. VII.

d «*pluralia tantum*» au lieu de moaşte C II 84 G 121, 258 H. Cuv. 381 = *reliques e* svânt C 29, 36, 72... Pr 71 *pour sv au lieu de sf* cf. svadă C 156, svat C 84 v Pr 28, svărîm C 213 v, svărşesc C 110 v, svărşit C 26 v, svătuesc Pr 32, sveaştnic C II 35, sveatnic C 141, svenşesc C 62, svenşie C 54, desvetez C 264 v f măcenic au lieu de mucenic C 55, II 58 v, II 94 v cf. măcenie C 214 v, 267 v, 325 v g cf. sveti Stefanū novii H. Cuv. 381, Ioan Novi C II 80 h trăgū au lieu de târg C 253 v, II 105 G 38, 45, 114, 199 i cf. *pour la répétition de la préposition*: în cetate în Nichei C 190 în cetate în Memfa H. Cuv. 354 de même C 91, 60, 68, 143, 185... Pr 533, 555, 673 j au lieu de Suciava cf. întru slăvită cetatea sa în Suciavă C II 85 x = *pompe, apparat* v. G II 197 l ferinţă C 86, 249 v G 211, 251 V. page 19 b m toujours dans le vieux roumain au lieu de vei C 37 v, 80 v, 82, 138 v, 195, 303... V. Cip 139 n = *chercher, consulter* cf. Pr 1, 62 C 80 v, 141 v, 150, 173, II 56 o V. page 2 u p besoarecei C 29, 105 v, II 32; pour -ei au lieu de ii cf. nuntei Pr 381 C 288 v, porţei C 328, vieţei C 361 v, preacistei C II 25 v, Moldovei C II 80, munciei C II 101 v, casei Cip 365... r = *se trouver. être déposé, reposer* cf. C 214, 249, 288 v, 335, II 38.

Săborul^{52 s} celor⁵³ ce s-au adunat⁵⁴ la Florintina,⁵⁵ unde mai apoi nemică⁵⁶ bună nu s-au ales⁵⁷. Văleato⁵⁷ 6940.

In⁵⁸ dzilele acestuia^{59 t} Alecsandru⁶⁰ vodă fu săbor⁶¹ mare în Florintina⁶² și⁶³ adunare mare de părinți, ca să poată împreuna be-seareca⁶⁴ răsăritului și⁶⁵ cu a⁶⁶ apusului, pentru multă neîngăduință^{t bis} și price,^u pentru^{67 x} capetele^v legei.^{68 z} La carele săbor⁶⁹ însuși patriiarhul⁶⁹ de Țarigrad⁷⁰ și cu împăratul⁷⁰ Paleolog⁷⁰ și cu mulți mitropoliți și episcopi au fost⁷¹. Și⁷¹ de la⁷² țara noastră încă au fost⁷² tremis^{72 bis a} pre Gligorie^{73 b} Țamblac⁷⁴, iară de la apus^{75 c} singur^{75 c} papa Hristofor⁷⁶ cu cardinalii⁷⁶ și den multe locuri arhiepiscopi și săbor⁷⁷ mare de călugări. Și⁷⁸ după multă zarvă⁷⁹ și gâlceavă nemică⁷⁹ bună n-au isprăvit⁸⁰, că, în loc⁸⁰ de împreunare, mai mare zarvă⁸¹ și despărțire s-au făcut⁸¹, macar⁸¹ că împăratul⁸² de nevoia Turcilor⁸², ce-i venisă⁸³ la grumadzi, că rămăsească numai cu numele împărat⁸³, iară afară⁸⁴ cuprinsească⁸⁵ Turcii toate,⁸⁶ pristănișă^{c bis} la toate capetele⁸⁷ legei⁸⁷ pre voia⁸⁸ papei,^{89 d} numai să-i⁹⁰ dea agiutoriu înprotiva^{91 e} vrăjmașului său, ce-i și făgăduisă; iară altora⁹² de⁹³ toc-mala^{94 f} lor⁹⁵, ce o⁹⁶ făcuse, le-au părut⁹⁷ că-i⁹⁷ strimbătate și asu-

52 B Cînd^u s-au făcut soborul^u (B² săbor) al optulea A² *pas de titre* 53 A E m. 54 E în 55 D Fronintina E Florentina 56 D nimic E nimică 57 D vleatul E în anul 58 A² Alecsandru vodă făcu săbor 59 A¹ B D E acestui 60 B domn 61 A² la 62 D Florentina B Florenția în țara-Italiei 63 B m. E ca să poată 64 A² B³ bisearca B¹ E besearica D besereca 65 E m. 66 A¹ B² D E m. 67 B și pentru 68 *les mss.* legii 69 B Ioasaf 70 B E Ioan Paleolog 71 A D m. 72 B¹ dă B² de E den A B E trimis D trimes 73 A² B E Grigorie 74 E Țamblac 75 A B singur D m. 76 A gârdinalii B gardinalii 77 B adunare mare de părinți la văleatul (B² leatul) 6940 *V. App. VII* 78 B unde pre (B¹ pă) urmă bun 79 A² zăbavă 80 B nu s-au ales 81 E m. B vrajbă și zarvă 82 B împăratul Paleolog 83 E ce-i sosise la cap de 84 E pre înpregiur 85 A² B² coprinesea 86 B tot 87 A B E legii 88 A¹ voe 89 A B² papii 90 B să le 91 A² B² înprotiva 92 A B D alții 93 D din 94 B D tocmeala 95 E m. 96 A E m. 97 D că e.

s au lieu de sobor C 37, 41, 128 v, 197, II 22 v Pr 678 t cf. al doile vâru acestuia Ioan Pr 362 t bis = *désunion, discordes* v, page 27 j et h u = *querelle, dispute* C 168 v, 295, II 53 v Pr 564 x = din cauza cf. C (*préface*) 49 v, 133 v = *chapitre, paragraphe* C 29, 47 v, 53 Pr 680 ici sens figuré = *disposition, prescription*; capetele legei = *articles de foi* z legei C 315 v cf. pour -ei au lieu de -ii morței C 101, crucei C 107, curței C 142 v, cetăței C 242, voci C II 35 v, pabei Cip 365 minței Cip 370... a tremiț au lieu de trimet, trimit: cum m-au tremis^u părintele și eu tremiț^u pre voi C 133 de même C 58, 146, 221, 358 v, b *V. page 2 o c* = lui même, singur au lieu de singur C 24 v, 188 v, 216, 293 v, 355 Pr 9, 611. *V. page 2 a c bis* consentir, céder d papei G 146, 328 *V. plus haut note p e* înprotiva C 30 v, 80, 212, 227, 340 Pr 8... f = *convention, arrangement* C 228, II 43 v, Pr 366.

preală^g besearcei^{98h} răsăritului, că toate le lăsă⁹⁹ pre voia lor¹⁰⁰, iară ei nemică de¹ⁱ citu² au vrut³ a noștri n-au priimit⁴, ce atita zavistie lucrul⁴ au ațitat⁵,⁵ că în loc⁶ de înpreunare,¹ nice⁶ să audză^m de numele papei și a besearcei apusului, socotindu-⁷ în loc^x de călcătoare de lege.⁸ Scriu⁹ că începătoriul¹⁰ și ațitătoriu¹¹ acestuia¹² lucru să hieⁿ fost^u Marco episcopul de^{12bis} o Efes^u, carele ca un^u dascal^p și,¹³ cum^u dzic^u unii, pentru pizma grecească, cunoscind^u că înpresură^{14r} pie a¹⁵ noștri, de n-au priimit^u, ce¹⁶ au dat^u veaste pretutindirea^{17s} ca să nu priimască^{18t} nime^{19u} acela săbor^u, macar^u²⁰ că alții toți au²¹ fost^u pristănit^u și au fost^u²² priimit^u, ce și acelora le da vină c-au luat^u²³ mizdă^v; de care lucru, de era mainte^{24z} de acela²⁵ săbor^u ceva^{26a} neingăduință^b între acestea^{27c} besearce, tot^u²⁸ era și nedeajde^{29d} că să vor^u tocmi^e și vor^u veni la înpreunare, iară după

98 A² B² bisearicii B¹ E besearicii D beserecei A¹ besearicii 99 A lasă E lase 100 E lui 1 B¹ den B² din 2 B cîte 4 E m. 5 B¹ ațat 6 *les mss.* nici 7 B² E socotind-o A¹ socotind-o o D socotind 8 E călcătoarea legii 9 E dzic 10 A E începător 11 A¹ B² ațitatoriu B¹ D ațitatoriu A² ațitatoriu E îndemnătoriu 12 B D E acestui 12 bis A¹ den A² din 13 D a[u] 14 A B² înpresoară 15 *les mss.* ai 16 E și 17 A¹ tiutinderilia B¹ tutindirile A² pretutindinea B² petitinderile D petutindirirea E la toți 18 B D priimească 19 A² B² D niminea B¹ nimea 20 *les mss.* măcar 21 A¹ au fost priimitu A² au priimitu 22 B¹ au fost pristănit de au priimit B² au fostu și priimitu 23 D luat 24 A² B D E mai nainte 25 *les mss.* acel 26 E neingăduință ceva 27 A² B D E aceste 28 A B E m. 29 A B D nădeajde.

g = *oppression*, atinte C 16 v, 382 v Pr 12, 482, 523, 627 **h** *V. plus haut note p* **i** = din cf. de acesta păhar^u să bea C 43 nu credzură nice de una de cîte le spusă^u C 145 v de *même* C 47, 48, 56, 84, 87 v, 108, 133, 145 v, 175 v Pr 42, 66 **1** = *union*, concorde C 44, 96 v, 228 v **m** cf. credz^u C 82. vâdz^u C 168 v, să ne audză C 164 v, creadză Pr 63... **x** în loc de = *comme, pour* cf. C 61 v Pr 426, 502 **n** le *subjonctif passé dans le vieux roumain est formé du subjonctif du verbe* sînt (*il n'a pas la forme invariable* să fi): să nu hiu îndemnă^u C 120 să hie fost C 279 să him făcut C 147 v de *même* C 69, II 2 v, 98 v Pr 68 **o** cf. Silevestru papa de Răm^u C 190 v de *même* C (*titre*) C 161, II 55 v

Pr 30 **p** = *docteur de l'église, érudit, professeur* C 57 v, 189 v Pr 637, 678 **r** = *forcer, contraindre* cf. C 21 v, 144 v, Pr 628 632 **s** pretutindirea C 366 v, II 95 v **t** să priimască C 189 v Pr 54 v. page 8 v **u** au lieu de nimene C 37, 42, 64 v, II 25 Pr 53 **v** = *pot-de-vin* Pr 12, 63 cf. mîzdar C 383 mîzdesc C 128 v **z** au lieu de mai înainte C 35, 37 v, 60, 87 v, II 53 Pr 371 **a** = oarecare C II 7 v, II 105 Pr 684 **b** cf. *pour le suffixe -ință*: ferință C 86, mîntuință C 242 nesosință C 316, ustenință C 383 giuruință C 33, îngăduință C 265 v **c** cf. acestea carți C 134 de *même* C 134 v, 219, II 27, 30... **d** au lieu de nădeajde C 33 v 115 v, 305 v cf. nedejduesc C 55, 99, 116, jeluesc C 259, jeratec^u C 214. nevod^u C 221 v, jecuesc C 346, strelucesc C 215 v pementesc Pr 62, înșelăciune C 249 v **e** = *s'entendre, tomber d'accord* G 43, 63, 91, 120, 162.

acesta³⁰ săboru atita oțărătură^{31 f} stătu într-amîndoaî^{32 g} besecarecele, de nu să potū vedea cu dragoste, ce una pre alta huleaște și defaimă, și una pre alta va^h să³³ pogoară^{34 i} și să o calce. Răsăritulū iaste începătoriu, apusulū va să să înalțe,³⁵ și așia³⁶ una alțiia^{37 j} nu va să dea cale, cumū^x răsăritulū cu³⁸ apusulū n-are^{39 l} hi fostū logodna⁴⁰ lui Hristosū. Ce de aceastea destulu-i,⁴¹ ce⁴² la a noastre să ne întoarcemū.⁴³

Pentru^{44 m} pacea așezată,⁴⁵ ce-au făcutū Alecsandru vodă cu craiulū leșescū.

Alecsandru vodă făcu⁴⁶ prieteșugū^{46 bis n} mare⁴⁷ cu Leașii și legătură^o tare,⁴⁸ ca,⁴⁹ hie^p la ce treabă, unulū pre altulū să agiutorească; nice^r smenteală^{50 s} au fostū, că întâiu au pohtitū craiulū pre⁵¹ Alecsandru vodă ca să-i tremiță^{52 t} agiutoriu înprotiva⁵³ Crijeacilorū⁵⁴ la Prusi, nice s-au amăgitū cu prieteșugulū,⁵⁵ că au tremisū⁵⁶ agiutoriu călăreți moldoveani, carii au făcutū mare izbîndă, că bătîndu-să cu Crijeacii,⁵⁷ întâiu au⁵⁸ datū dosū⁵⁹ a fugi, de i-au înșirātū gonin-

30 A B m. E acel D acestū 31 A oțărături B² oțărtură D oțiritur E urăciune 32 A² B D E amăndoa A¹ amîndoi 33 E să o 34 B² E pogoare 35 A² E D înalță 36 A² D așa 37 E altiiia 38 E și 39 *les mss.* n-ar 40 D n-ar fi tot locuda (sic) 41 A² de aceastea-i destul 42 E să ne întoarcem la ale noastre 43 B¹ venim 44 A² m. le titre 45 B¹ cea așădzată 46 E au făcut 46 bis A² B² D E prieteșug 47 D m. 48 D m. 49 D să fie A² ca să fie 50 *les mss.* sminteală 51 B¹ pă 52 A B E trimiță D trimeată 53 A B² înprotiva 54 A Crijiilor B¹ Crijeacilor B² Crizacilor D Grijeacilor 55 A² B² E prieteșugul 56 *les mss.* trimis 57 A¹ B¹ Crijeicii A² Crijiicii B² Crizacii D Grijiicii 58 E s-au făcut a fugi 59 A² dosul.

f = haine, aversion, inimitié cf. mă oțărăsc C 82 G 140, 188; pour le suffixe -ură cf. atinsură C 320, împărechetură C 228, preobrazitură C 305, prisositură C II 45 v, vătămătură C 362 v, zdrobitură C 264 v g amăndoaî C 52, 213 cf. doai C 105, 160, II 44 v, 212 Pr 417, 457, 428 de même que amăndoo Pr 25, 459, doo Pr 422 et doao C 38 h l'auxiliaire voui et le verbe voesc ont dans le vieux roumain les mêmes formes: vomū să dormimū C 62 v, hie ție cum veri C 303 v... i au lieu de pogoare: să-l pogoară C II 63 v, ca să pogoară G 168 cf. să-lū omoară C 68 v, II 16 să adaogă C 90 v Pr 597 V. page 1 c. j au lieu de altiiia: cartea alții limbi C (préface) x = ca și cum cf. C 152 1 au lieu de ar: are hi C 44 de même C 30 v, 68, 74, 25, 53 v Pr 2... V. Cip 140 m = despre cf. Pr 18 C 110 v n prieteșug C 74, 239 Pr 577 o lien, chaîne, convention, accord C 104 Pr 462, 469; ici = alliance, entente cordiale p cf. hie de ce lucru C 328 de même C 80 v Pr 62 r V. page 4 s s smenteală C 35 v, 73 v, 208 v, Pr 22, 633 t V. page 18 a et 6 p.

du-i spre⁶⁰ o pădure, și aciișu,^{61u} pedestrindu-să, le-au săgetatu^{62 v} caii,⁶³ de li-au căutat^z a da dosu⁶⁴ Neamții,⁶⁵ și aciișu⁶⁶ a noștri s-au încălăratu⁶⁷ și mare moarte au făcutu într-inșii, de⁶⁸ care lucru, deaca s-au întorsu a noștri acasă,⁶⁹ mare mulțămită^{70a} au avutu Alecsandru vodă de la craiul⁷¹. Avindū deacii^{72b} craiul^{72b} leșescū a face⁷³ oaste asupra lui Jigmontū^{74c} craiulū ungurescū, pus-au zălogū la Alecsandru vodă Sneatinulū și Colomiia⁷⁵ și toată Pocutiia⁷⁶ și au luatū 1000 de ruble de argintū. Și într-acelaș anū au muritū Alecsandru vodă, după ce au domnitū 32 de ai și 8 luni.⁷⁷

De⁷⁸ domniia lui Iliașū⁷⁹ vodă și a lui Ștefanū vodă, feciorii lui Alecsandru vodă.⁸⁰

După moartea lui Alecsandru vodă celui^{81d} bunū au stătu^t la domnie fiu-său celū mai mare Iliașū vodă, carele au priimitū și pre frate-său, pre^{82e} Ștefanū vodă, la domnie, și legindū priiteșugū⁸³ cu Leașii, le-au întorsū Pocutiia cu toate trăgurile^{83 bis f} și le-au ertatū și banii. Deacii⁸⁴ au intratū vrajbă între frați, că Iliașū vodă vrindū să omoară^{85g} pre frate-său, pre⁸⁶ Ștefanū vodă, au⁸⁷ fugitū Ștefanū vodă la Munteani.

60 D prin 61 A D acieș B aciaș E îndată 62 E sigitat A¹ B² au săgetatu-le 63 E caii suptu Neamți 64 A² B² dosul 65 E m. 66 A D acieși B aciaș 67 D au încălăcaț 68 E deci dacă s-au 69 E cu izbîndă 70 B mulțemită 71 A craiul leșescū 72 B¹ D deaciia A¹ decii 73 E a rădica 74 A B² Jiemont D Jimon 75 A² B² E Colomăia 76 A¹ Pocutie B² Pocutiia 77 B 8 luni. Și banii au rămas la Leași 78 A² m. le titre BE m. 79 A¹ Iliieș 80 A¹ Alecsandru vodă cel bun B Alecsandru vodă celui bătrân 81 A E cel D ce 82 A E m. 83 A² B² E priiteșug les mss. tărgurile 84 A² deci B¹ decii E iară după aceia 85 les mss. omoare 86 E m. 87 B deci Ștefan vodă au fugit la.

u aciișu C 49, 66 v, 182, 338 Pr 549, 661 v cf. săgetu C II 83, săgeată C II 83 en même temps que sigeată C 74, 212, II 12 v de même dans la chronique de Moxa: săgeată H. Cuv. 402 et segeată H. Cuv. 369 z îi, îți, le caotă, caută (impers.) = il faut: camătă-i caotă să dea C 311, de ce-i caută și lui să moară Pr 11 de même C (préface), 14 v, 204, 207 v, 223, II 89 v a = remerciement C 314 v, II 109 b = puis, ensuite, après; deacii C 105, 134, 183 v, 265 v Pr 34 et deaciia C 48 v, 63, II 37 Pr 47, 64 c Jiemont G 175, Jigmon G 37 d V. page 16 u e ucise pre frate-său pre Avel C 49 v cf. pour la répétition de la préposition C 60, 64, 68, 143, 185... Pr 533, 555, 673 f V. page 17 h g cf. să-lū omoară C 68 v, II 16 V. plus haut note i.

De⁸⁸ războaiele lui Ștefanu vodă cu a frăține-său lui^h Iliașu vodă, feciorii lui Alecsandru vodă.

Serie leatopisățulū nostru⁸⁹ celū⁹⁰ moldovenescū că, deac-au fugitū Ștefanū vodă la Munteani, de nevoia⁹¹ frăține-său, de acolo luindū^{92 i} agiutoriu de⁹³ oaste, au venitū⁹⁴ spre țară, unde⁹⁵ i-au ieșitū înainte⁹⁶ frate-său⁹⁷ Iliașu vodă la⁹⁸ loculū, ce să chiiamă Loloni,⁹⁹ și dindū¹⁰⁰ războiu, birui¹ Ștefanū vodă pre frate-său,² pre³ Iliașu vodă, și-lū goni den țară, și apucă⁴ Ștefanū vodă scaunulū.

Alū doile^{5 j} războiu.

Deacii⁶¹ nu după multă vreme de iznoavă au venitū Iliașu vodă cu oaste asupra frăține-său,^{7m} lui Ștefanū vodă, în⁸ aii 6942,⁹ unde i-au eșitū Ștefanū vodă înainte la Dărmănești Fevruarū^{10 n} 1,¹¹ Luni, în Săptămăna albă,¹² și, dindū războiu vitejeaște,¹³ iarăș birui^{14 o} Ștefanū vodă.

Războiulū alū treile.¹⁵

După aceaia de iznoavă¹⁶ nu după multă vreme, s-au mai ispititū Iliașu vodă¹⁷ alū treile rindū de au mai intratū în țară cu

88 A² m. le titre A¹ Pentru războiul lui Ștefan vodă cu frate-său Ilieș vodă B De războaiele acestor doi frați D De războaiele lui Ștefan vodă cu a frățane-său Iliașul vodă feciori lui Alicesandru E Războaiele ce-au făcut Ștefanū vodă cu frate-său Iliaș vodă 89 E m. 90 B cest 91 E frica 92 A B² luund E au luat 93 E m. 94 E și viindū spre țară 95 E m. 96 A înaintea 97 A² frăține-său 98 E și l-au gonit din țară la locul 99 B Loloni 100 D și dădu 1 E au biruit 2 E m. 3 A m. 4 E pre Iliaș vodă și au apucat Ștefan vodă scaunul țării 5 A² m. le titre A¹ BD doilea 6 A¹ decii B¹ decia E m. 7 A¹ D frățane-său 8 A¹ în vleato A² văleatul 9 A² m. 10 E în săptămîna albă luni în dzi întîi a lui Fevruarie A² B² Fevruarie A¹ Fevrr 11 B² într-o zi 12 A cea albă 13 A² BD vitejaște 14 E iar au biruit D bātu 15 B al treilea războiu D al treilea A m. le titre 16 E fără zăbavă s-au mai 17 E vodă de au mai.

h cf. darulū domnului nostru lui Is. Hs. C 53 preacuratei fecioare Mariei C II 5 de même C 24, 29, 46 v, 95, 102, 146 **i** V. page 4 **j** cf. al doile C 111 Pr 21. al treile C 128 v, al șeasele C 157 v, Pr 31... au lieu de al doilea, a treilea 1 V. plus haut note **b** **m** cf. pentru moartea frăține-său lui Lazarū C 81 V. plus haut note **h** **n** Fevruarū C II 52 Pr 511 **o** pour l'emploi beaucoup plus fréquent dans le vieux roumain du passé défini (dit simplu) au lieu de passé in défini (dit compus) v. Cip 151.

oaste leșească, unde¹⁸ i-au eșit înaintea¹⁹ Ștefanu vodă la Podraga și, lovindu-să oștile de față, iară²⁰ pierdu Iliiașu vodă războiul.

Războiul alu patrulă.^{21p}

De nărocū²² era Ștefanu vodă cu frate-său, cu^r Iliiașu,²³ că bine nu să curăția²⁴ de dinsul, atunci^{25s} și sosia de²⁶ iznoavă cu oaste asupra lui.²⁷ Curundū^{28t} după ce să bătură la Podagra, de iznoavă au venit Iliiașu vodă cu oaste asupra lui Ștefanu vodă în²⁹ aii 6943,³⁰ Avgustū³¹ în 4 dzile, și s-au lovit alu patrulă³² rindū la Piperești,³³ într-o Veneri.^{34u} Ce năroculū său³⁵ celū rău iarăș³⁶ nu i-au slujitū, că iarăș³⁷ pierdu Iliiașu vodă războiul, cumū să dzice și la scrisoare:^{38v} «Unde nu va^{39z} Dumnedzău, nu⁴⁰ poate omulū».

Războiulū⁴¹ alu cincile.

Iliiaș⁴² vodă, știindu-să cădzutū⁴³ giosū, nu pierdu nedeajdea,^{44a} ce de iznoavă⁴⁵ strinsă oaste, și au intratū în țară în aii⁴⁶ 6945⁴⁷ și s-au lovit alu cincile rindū cu Ștefanu vodă într-o Gioi, Martū^{48b} 8,⁴⁹ ce nemică n-au folositū, că năroculū lui⁵⁰ celū prostū iarăș⁵¹ ilū lăsă⁵² la⁵³ smenteală,^{54c} de pierdu războiul, de⁵⁵ i-au căutatū^d iarăș a să întoarce⁵⁶ la țara leșească.

18 E și 19 D Ștefan vodă înainte A înaintea 20 E au pierdut D iar au biruit 21 A¹ patrălea B al patrălea războiu D patrălea E patrăle 22 A² B D noroc 23 A² B D E m. 24 E mântuia 25 A B D atunci E atunci 26 B care de iznoavă au venit cu oaste asupra lui Ștefan vodă în anii 27 E asupră-i A asupra lui Ștefan vodă 28 E că iară au vinit Iliiaș vodă cu oaste în anul A că iară au venit Iliiaș vodă la (A¹ în) văleatul D curând 29 D al patrălea rind 30 A¹ 6942 A² m. 31 E în 4 dzile a lui Avgust 32 V. plus haut note 21 33 B Chiperești 34 E m. les autres mss. vineri 35 D E m. 36 E iară nu-i sluji 37 A E iară D i-au perdut 38 E scriptură 39 B unde dumnedzeu nu va B E omul nu poate 41 B A l cincilea războiu A¹ războiul al cincelea D E războiul al cincilea 42 A² iar Iliiaș 43 A² că-i căzut 44 A² B D nădejdea A¹ nădejdea 45 E iară 46 A¹ în vlat A² la leatul E în anul 47 A² m. 48 A² Martie 49 A 8 dzile 50 B¹ m. 51 A² E iară 52 A² il și lăsă E l-au lăsat 53 E în 54 A² B² zminteală 55 E și 56 B întoarce înapoi.

p cf. ai patrulă C 326 v et al optulū C 135 au lieu de ai patrăle, al optule v. Cip 133 H. Cuv. 346, 368 r cf. cu acești doi bărbați cu Iosifū și cu Nicodimū C 143 V. plus haut note e s atunci C 23, 27, 82 v... t au lieu de curind C 239 v Pr 516, 623, V. Cip 385 u Veneri C 100 v, II 28 Cip 380 v écriture, écrit, C 348 v Pr 18 ici = l'Écriture sainte z cf. va domnulū Hs. C 164 v de même C 243, 180 v, 97 v V. page 20 h a V. page 19 d b Martū C 87, II 67 v c smenteală C 35 v, 73 v, 208 v, II 4 Pr 22, 633 d V. page 21 z.

De⁵⁷ împăcarea fraților.

După⁵⁸ aceeaia curundă^{59e} vremea serie că s-au împăcatu Ștefanu vodă cu frate-său Iliiașu și s-au împărțitu^f cu țara, cumu va⁶⁰ spune mai giosu, și au domnit⁶¹ împreună 7 ai; mai⁶² apoi lui Iliiașu vodă i-au scosu ochii. Iară⁶³ leatopisățul cel lătescu⁶⁴ de aceastea⁶⁵ războae a^{66g} feciorilor lui Alecsandru vodă nemică nu serie, ce serie că, deac-au venit Ștefanu vodă cu agiutoriul muntenscu și au inpensu^{66bis h} pre Iliiașu vodă den țară, s-au dusu Iliiașu la craiul leșesc, după ce⁶⁷ au domnit 2⁶⁸ ai și 9 luni. Iară noi n-am⁶⁹ vrutu să lăsăm, să nu pomenim de războaele acestor doi frați, căce că⁷⁰ⁱ poate hi adevăratu, de vremea ce au fostu avindⁱ atita⁷¹ vrajbă in de⁷²ⁱ sine....⁷³ cronicariul⁷⁴ leșesc iară leatopisățul cel lătescu serie că, deac-au gonitu Ștefanu vodă pre Iliiașu vodă den țară,⁷⁵ s-au dusu Iliiașu la craiul leșesc, la Vladislav⁷⁶ Iaghelo, și au pohtitu agiutoriu, să-lu⁷⁷ ducă la domnie și să i să pleace^m cu⁷⁸ toată țara; ce fără de⁷⁹ⁿ zăbavă de la frate-său Ștefanu vodă au venit la craiul⁸⁰ soli cu daruri pohtindu-lu de pace

57 A¹ pentru A² E m. le titre 58 E iară după aceeaia A² curândă vreme 59 A B D curândă 60 E s-au scris mai 61 A domnind 62 E iară mai apoi 63 A² m. 64 A¹ letănescu A² B² latinescu D letinesc 65 A¹ B aceaste D iaste 66 A de a 66 bis les mss. inpinsu 67 A E aceea 68 E Ștefan vodă numai doi ai și noao luni A ani 2 (A² și) 9 luni B Iliiaș vodă 2 ani și 9 luni 69 A² noi n-am lăsat 70 A B căci că E că 71 E m. 72 A² B² intru dănsii (A² dinșii) A¹ in de sine B¹ între dănsii E între ei D intru sine 73 cette lacune appartient probablement au ms., d'où dérivent toutes les copies existantes 74 A¹ cronicariul leșescu iar leatopisățul cel lătescu (titre) D cronicariul leșesc (titre) A² B² laissent de côté les mots «cronicariul leșesc» (B²), «cronicariul leșesc iară» (A²) enfin E laisse de côté les mots «leatopisățul cel lătescu»; iară cronicariul leșescu serie... 75 E m. 76 A¹ Vădislav D Vodislav 77 D să să 78 E m. 79 A¹ B E fără zăbavă 80 A leșesc (A² leșăsc) B m.

e V. plus haut note t f = se séparer, se diviser C 22 v Pr 34, 474 G 184 g au lieu de ale cf. ceatele ceale frumoase a svenților C 28 de même C 41, 97 v 101 v, 183 v, 260 Pr 683 h cf. înpengea C II 3, inpensă-lu C 267, înpenge C II 23 v V. Cip. 379 i = căci, de oare ce cf. căce că et căci că C 30 v, 36, 41 v, 55, 62 Pr 67 H. Cuv. 114, 380, 392 G 23, 49, 137, 187, 272, 238 j pour ce temps (passé indéfini du verbe sint + participe présent), que Mr Philippide (Gr. 105) le nomme Trecutul compus II, cf.: și dac-au fostu întrebindū nu i-au fostu lășindū... ce i-au fostu oprindū Pr 376 de même Pr 462 C 144 1 in de sine G 63 (Hrisov 1620, Iași) cf. in de voi G 46, in de ei G 192, an de sine, C 51 v, 141 v Pr 71 m = se soumettre, obéir C 366, II 43 n V. page 3 r.

și l-au aflatu la Lecîța,^{80 bis x} făgăduindu^{81 o} și⁸² elu să hie plecatu lui craiu; pentru care lucru, macarū că Iliiașu au fostu țindu^p o soru^r a crăiasei, a⁸³ Zofiei,⁸⁴ și-i era craiulū mai priiatinū,^{85 s} fiindu-i cumnatū, ce svatulū, cunoscindū⁸⁶ pre Ștefanū vodă că-i mai de folosū țărāi, pohtirā pre craiulū să-lū lase⁸⁷ în pace și să-lū giure să⁸⁸ le hie lorū cu credință, iarā lui Iliiașu să-i dea hrană și să aibă so-cotință,^t că vādzindū-lū⁸⁹ Ștefanū vodă că-i la cinste, să să teamă și să ție giurāmintulū. Ce lui Iliiașu nu-i sosia^{90 u} pita^v lui^{91 z} craiu, ce gīndi⁹² iarā⁹³ de domnie și au vrutū să între în⁹⁴ țarā, ce l-au prinsū Ian Cioi^{95 y} și l-au datū la pazā, la⁹⁶ cetatea Siragiului,⁹⁷ și⁹⁸ de agiunsū i-au datū hrană și lui și doamnei⁹⁹ lui cu toată casa. Iarā Ștefanū vodă în Suciavā¹⁰⁰ au giuratū lui craiu înaintea solilorū. Mai apoi, ca să arate slujbā, au rāsipitū o¹ samā de Tātari, carii au fostu întratū la Podoliia² să prade și la Brațlav³ și o samā vii i-au tremisū⁴ lui⁵ craiu la Svidrigal.⁶ După aceaia, cumū s-au pomenitū mai susū, s-au înpăcatū Iliiașu cu frate-sāu Ștefanū vodă și s-au înpărțitū cu⁷ țara. Cetatea albă și Chiliia și Țara⁸ de giosū s-au venitū^a lui Ștefanū vodă, iarā lui Iliiașu vodă, Suciava și Hotinulū cu Țara de susū, dzicindū^{8 bis} că după aceaia au fostu legăturā cu craiulū leșescū⁹ și mai mare, și daruri în toți aii au fostu trimițindū¹⁰ Iliiașu, iarā craiulū i-au fostu datū Haliciulū ca să-și ție avearea.¹¹

80 bis *tous les mss.* Lănciți **81** D făgăduindu-să **82** B să fie plecat și el A și el să fie plecat și el **83** E m. **84** D Dzofiei A Zofii **85** B D priiaten **86** D m. **87** A¹ lasă **88** E ca să **89** E vādzind D vādzindul B vāzānd **90** B¹ era destul **91** B craiului **92** A² D gāndiia **93** D m. **94** B¹ iar în B² iarā în **95** D pre el Iarciola *les autres mss.* Ianciolaș E craiul **96** E în **97** E Sireagiului **98** E cu doamna-i și cu toată casa lui **99** A B² doamnei B¹ D domniei **100** A² m. **1** B o samā de Tātari au rāsipit E pre o **2** B¹ D Podolie **3** A¹ Brațlav B¹ Briățlav **4** A B E trimis D trimes **5** E la **6** A¹ E Sfidrial A² Sfidreal B D Sfidriial *erreur dans le ms. d'où dérivent nos copies v. Bielski, Kronika I 624* **7** E m. **8** E toată țara **8 bis** D zie **9** B¹ E leșāse **10** A¹ E trimițind A² B trimițānd D trimețānd **11** E acolo avearea.

x *v. Bielski, Kronika I 623* o mă făgăduesc (*très rare*) V. H. Cuv. 379, 390 **p** au lieu de ținind cf. ținū C 296, II 53 v, spuindū C 255, viindū C II 17 v, puindū C II 92 pāindū C 353 **r** au lieu de sorā C 27 v II 27 v Pr 42, 394 cf. soru-mea Pr 393, soru-sa C 81, 146 v, Pr 621 H. Cuv. 366 soru-ta G 6,90 **s** priiatin C 27 v, 38 v, 74 v Pr 12 **t** = *considération, égard*, V. page 19 b cf. socotese C 23, 186 v II 41 v Pr 66, 506, 568 = *considérer, respecter, avoir égard, soigner* **u** îmi, îți, fi sosaște (*unipersonnel*) = *me, te, lui* suffit C 34 v, 52 v, 90 v, 104 v, 114 **v** = *pain* C 231 v G 32, 41 *ici sens figuré* **z** l'article mis avant le nom commun à la manière des noms propres cf. lui stūi Petrā C 129, lui arhanghel Gavrilū C II 6 de même C II 33 v Pr 512 **y** *v. Bielski, Kronika I 623* **a** = *tomber en partage, échoir* cf. C 8 v Pr 12, 489, 615.

De¹² nește Tătari, ce-au prădatu țara în doai^{13b} rînduri.

Scrie¹⁴ leatapisățul nostru că în aii¹⁵ 6947, Noemvrie 28,¹⁶ întrat-au¹⁷ în țară oaste tătarască,¹⁸ de au¹⁹ prădatu și au arsu pînă la²⁰ Botășiani,²¹ și²² au arsu și trăgulu^{23c} Botășianiloru.²⁴ Așijdere la²⁵ anul după aceasta pradă, în²⁶ aii 6948,²⁷ Dechemvrie²⁸ 12,²⁹ iarăș au intratu Tătarai^{30d} în Țara de giosu, de au prădatu³¹ și au arsu Vasluiulu și Bărladulu. Iară leatopisățul lătinescu³² de aceștea^{33e} Tătari, ce spune³⁴ mai susu³⁵ că au prădatu țara,³⁶ nemică nu scrie.³⁷

De³⁸ orbirea lui Iliașu vodă.

Domnindu țara Iliașu vodă împreună cu frate-său Ștefanu vodă, cîndu³⁹ au fostu în aii⁴⁰ 6952,⁴¹ în luna⁴² Maiu, înaintea⁴³ Rusaliiloru, află vream Ștefanu vodă ca să să curățască^{44f} de frate-său Iliașu și să ție toată⁴⁵ țara însuși. L-au prinsu și i-au scosu ochii, după ce⁴⁶ au domnit țara amândoi⁴⁷ 7 ai, și⁴⁸ deacii au domnit singuru^{49g} Ștefanu vodă nu multă vream numai 5 ai.

12 E pentru A² F² m. le titre 13 BE doao A¹ doi D F¹ 2 14 F² iar la anii 6947 F¹ la leatul 6947 noem. 28 zile A¹ scrie la leatopisețul 15 A¹ 6947 de ai A² că... de ani 16 A de dzile 17 F² au intrat oaste tătarască în țară 18 D de Tătari 19 A iau prădat și iau 20 B¹ în 21 B¹ A¹ Botoșeani 22 F² arzând și 23 les mss. tîrgul 24 B¹ Botoșeanii B² Botășanii E Botășeanii A¹ Botășeanilor 25 A și la 26 A² E în anul A¹ vleo B² F¹ la leatul F² la Dechem iarăș 27 A² F² m. 28 B² Dichemvrii B¹ Dichemvrie 29 A B² 12 zile 30 A² Tătarii 31 A² prădat-o 32 F² cel lătinescu 33 les mss. acești 34 B² E scrie 35 F¹ spune aici 36 F² m. 37 A² pomenește B² însemnează 38 E pentru 39 B¹ apoi cînd 40 A¹ în vleo A² vleo 41 A² m. 42 A D mța F B² m. B¹ E în luna lui 43 D naîntea 44 A² B D curățască E mîntuiască 45 B¹ el toată 46 A E F după aceia 47 A m. E au domnit Ștefan vodă numai 5 ani iară împreună cu frate-său au domnit 7 ai 48 F² apoi au 49 F² Ștefan vodă și singur după moarte frăține-său 5 ani. Lăsat-au Iliaș vodă pe urmă fecioru pe Roman vodă iar Ștefan vodă pe Pătru vodă.

b doai C 105, 160, 212, II 44 v Pr 457, 417 cf. voai C 23, noai C 43, roai C II 87 en même temps que doao C 38, voao C 37 v, noao C 40 v c trăgü C 253 v, II 105 G 38, 45, 114, 199 (vieux slave trăgü) d Tătarai V. page 11 t. e aceștea C 24 Pr 231, 533 G 15, 18, 77, 100, 116, 165, 184 f mă curățesc Pr 47; pour -ască au lieu de -ească cf. iubască C 44, răsipască C 264, podobască C 99, slăbască C 64 g singur au lieu de singur (les mss.) C 24 v, 188 v, 216, 293 v Pr 9, 611; v page 2 a.

**De⁵⁰ domniia lui Romanu vodă feciorul⁵¹ lui Iliașu⁵² vodă.
Văleato⁵³ 6956.⁵⁴**

Romanu, feciorul lui Iliașu vodă, neputindă răbda atita⁵⁵ nedumnezăire^h a unchiu-său,⁵⁶ s-au vorovituⁱ cu o samă⁵⁷ den curtea domnească și au prinsu pre unchiu-său, pre Ștefanu vodă, și i-au tăiatu capul și s-au apucatu Romanu de domnie.⁵⁸ Deacii⁵⁹ Romanu vodă iară neputindă⁶⁰ să-și îngăduiască^{61j} cu⁶² vāru-său, cu⁶³ Pātru vodă,⁶⁴ pentru domnie, că cerca Romanu să omoară⁶⁵ⁱ pre Pātru,⁶⁶ de⁶⁷ i-au⁶⁸ căutat^{69m} lui Pātru vodă a fugi⁷⁰ la Unguri.

**De⁷¹ domniia lui Pātru vodă, carele au datū cetatea Chilia
Ungurilor.⁷² Văleato 6957.**

Pātru⁷³ vodă, deac-au pribegitu în țara ungurească de nevoia vāru-său, lui⁷⁴ⁿ Romanu vodă,⁷⁵ n-au făcutū zābavă multă, ce⁷⁶ curandă vreame agiutoritu⁷⁷ de Ian Huniad,⁷⁸ țitiuriul^o țării ungurești, au venitū cu oaste și au ĩnpensu^{79p} pre Romanu vodă den țară, după ce au domnitū Romanu vodă unū anū, și⁸⁰ s-au apucatu Pātru vodă de domnie.

50 A pentru B E F² m. 51 F² snū Iliaș 52 D Iliașului 53 B m. 54 B A² E m. 55 E păgīnāitatea unchiu-său 56 A² B² unchi-său 57 A oameni 58 B¹ la vāleat 6956 B² leat 6956 D de domnie și ĩntrat ĩn țări cu oaste leșască unde i-au eșit ĩnainte Ștefan vodă 59 A¹ B¹ decia E F² iar neputānd 60 A¹ nuputānd B¹ nu putu 61 D suferi 62 B¹ nici cu 63 E m. 64 B vodă feciorul lui Ștefan vodă 65 B¹ D F omoare 66 F² și pe el 67 F² m. 68 F¹ au 69 A iau căutat a fugi lui Pātru vodă 70 D de-au fugit 71 B de domniia lui Pātru vodă. E m. le tītre 72 F¹ la Unguri 73 B Acest Petru E m. *jusqu'aux mots* «agiutorit de» 74 A² m. 75 B vodă, la vāleat (B² leatul) 6957 76 B ci au dat cetatea Chilia Ungurilor și curandă 77 B agiutorit fiind E și fāră zābavă din țara ungurească Pātru vodă agiutorit 78 E Iani Huilad; *tous-les mss.* Ian Huilad *au lieu de* Huniad, *cette erreur appartient donc au ms. primitif, d'où dērivent les copies existantes* 79 *les mss.* ĩnpins 80 E m. *jusqu'à la fin du chapitre.*

h = *impiété*, G II 100 cf. dumnezăire C 112 v, II 57 Pr 522, 665; v. page 13 **i** mă vorovesc = *se concerter, se mettre d'accord, comploter* C II 35 v **j** = *s'entendre, être d'accord* cf. C 71 v, 99 G 52, 81, 86 **l** să omoară C 68 v, II 16 V. page 1 c **m** V. page 21 **n** cf. *pour accord de l'apposition*: maica lui Is. Hs. Dumnezăului meu C II 14 de même C 24, 29, 53, 95, 102 **o** = *maître, prince souverain, chef du gouvernement* v. C (préface), II 92 **p** ĩnpeng *au lieu de* ĩping C 267, II 3, II 23 v Cip. 379.

De⁸¹ moartea lui Romanu vodă.

Iară Romanu vodă fiindu semenție^{82r} de pre⁸³ înă^{84s} craiului leșescu lui Cazimir,⁸⁵ au năzuitu la dinsulu și făcîndu jalobă,^{86t} au svătuitu^u craiulă să-i⁸⁷ tocmască,^{88v} au⁸⁹ cu tărie să-lu pue la domnie.⁹⁰ Mai⁹¹ apoi au socotitu că, de-i voru și înpăca cu Pătru vodă să⁹² domnească țara⁹³ înpreună, cîndai^{94z} mai apoi vrunul^{95a} de^{96b} dinși^{97x} să nu pață mai rău, de cumu⁹⁸ au pătitu Iliiașu vodă cu frate-său, cu⁹⁹ Ștefanu vodă, ce au alesu svatu^{100c} să-lu pue cu tărie^d la domnie, și au scosu craiulă șliahta^{1e} rusască² și dela Premislea,³ și dela Liov,⁴ dela Belzu,⁵ dela Helmu și dela Podoliia. Și mătusea^{6f} lui⁷ Romanu încă merseasă^{8g} acoloa,^{9h} căriia i-au datu craiulă Colomiia¹⁰ să ție;¹¹ și au purcesu și craiulă cu oaste,¹² de¹³-au venitū pină la Liov. Ce¹⁴ mai apoi, deac-au oblicituⁱ că Romanu au muritu otrăvitū de vāru-său Pătru vodă, s-au lāsatu de acela¹⁵ gîndu și au tremisū¹⁶ la Pătru vodă soli să-i facă giurămîntu și să-i dea pre Mihai,¹⁷ feciorulū lui Jigmontū,¹⁸ carele fugisă dela craiulū întai la

81 E De domnia lui Pătru vodă ce-au dat cetatea Chillei Ungurilor și de moartea lui Roman vodă 82 D siminție E sāmînție *les autres mss.* semenție 83 B¹ D F² despre B² dispre 84 B E F mumă 85 A¹ Cazimir D Cazamir E lui Cazimir craiul leșăscu 86 A² B² D F jalbă 87 D F² au să-i 88 D tocmască E înpace 89 E sau 90 E domnia țării 91 F² m. 92 F² ca să 93 E m. 94 F² să nu se întāple vreunua dintr-înșii să pață mai rău 95 A B F E vreunul 96 E dintr-înșii 97 A² dinșii *les autres mss.* dinșii 98 D de cāt 99 B D E F m. 100 A² B D E F¹ sfat F² sfatul 1 A² E șliahta A¹ și lahta B¹ șleașta 2 A² ș-au scos șliahta craiul cea rusască B¹ ruscască 3 B D Preamislea 4 A² Leov A¹ D Liou 5 E m. D Bezlou 6 A² B D F mătusa 7 D lu 8 A B¹ mearse E au mersu D F B² mersease 9 B² E D F acolo 10 A² E Colomăia 11 A² F² să o ție 12 B F² oastea 13 E și 14 E iară dacā au înțāles că Roman 15 B D acel E aceaia cale 16 *les mss.* trimis 17 D F Mihai A² Mihaiu A E Mihaliu 18 A B² F Jiemontu D Jimcn.

r = parent, parenté cf. C 26, 122, 147 v, 213, II 90 v Pr 36 s = mère C 27 v, 115 v, 146 v Pr 372, 533 t jalobă au lieu de jalbă G 199, II 151 u svătuesc C 32, 72 v Pr 32, 485 au lieu de sfătuesc (*les mss.*) v V. plus haut note f z V. page 14 m a vrun, vro au lieu de vreun, vreo C 41, 215, 290 Pr 18 G 46, 90 b = dintre cf. mulți de Jidovii, ce era acolo C 84 de même C 87 v Pr 66 v. page 13 f c svatu C 84, 103 v Pr 28 d cu tărie = par force, de force e = ban, les seigneurs polonais; a scoate șleahta = convoquer le ban f mătuse Pr 42, 384 H. Cuv. 366 G 190; pour le changement de ā final en e après un ș cf.: use C 336 v, cenușe C 272, fașe C II 43, cămașe H. Cuv. 394, cămeașe C 314, moașe Pr 418 H. Cuv. 397, vrājmașe H Cuv. 371 g au lieu de mersease, cf. venisă C 88, eșisă C 308, dzisă C 308, strînsă C II 32, să întoarsă C 364 v V. page 1 c h au lieu de acolo C 59, 136, II 100 Pr 58, 642 i = entendre, apprendre, être informé G 144, 258.

eneazul Mazoviei,¹⁹ apoi la Prusi^j și la Șlonsca,²⁰ mai apoi pre țara ungurească au venit²¹ în²² Moldova. La acestea²³ au răspuns Pătru vodă solilor că giurămintă să facă gata-i,²⁴ iară pre Mihal²⁵ să-lă dea nu i să cade pre cea,²⁶ ce-au năzuit²⁷ la dînsul, ca să nu-și piardă credința; iară den țară ilu va goni. Și după aceia s-au dus Mihal la Tătari și multă pagubă au făcut Leășilor. Acesta²⁸ Pătru vodă au²⁹ dat cetatea³⁰ Chilia³¹ Ungurilor și el^{32x} după aceia³³ au domnit unu an și au murit.

De³⁴ unu Ștefan vodă și de Ciubăr vodă.

Serie leatopisățul cel lătesc că după moartea lui Pătru vodă au domnit unu Ștefan vodă unu an și au murit. După³⁵ acesta³⁶ Ștefan vodă au domnit Ciubăr vodă,³⁷ iară³⁸ leatopisățul cel³⁹ moldovenesc de acesta Ștefan vodă nemică nu serie, ce⁴⁰ serie⁴¹ că după moartea lui Pătru vodă au domnit Ciubăr vodă 2⁴² luni.

De⁴³ domnia lui Alecsandru vodă,⁴⁴ feciorul⁴⁵ lui Iliiaș vodă. Văleato⁴⁶

47

19 A¹ E Mazovii D Mazovei 20 A Șlensca D F² Șlensca F¹ Șlinsca 21 E eșit 22 F² la 23 F² la care 24 B² iaste gata 25 B Mihal A² Mihali D F Mihai 26 A B acela 27 nu i să cade năzuind la dânsul 28 E iar la 6957 acest B D F² acest 29 B după ce au dat cetatea 30 F² m. 31 A¹ Chilia E Chilie A² F¹ m. 32 B au domnit și el numai 1 an F² m. 33 E m. 34 A pentru 35 E și după acel 36 B D F² acest 37 B² m. 38 D m. 39 B E cest 40 B fără cît spune că 41 E dize 42 A² luni 2 B² F² doao luni 43 A pentru B m. E Domnia lui Alecsandru vodă, feciorul lui Iliiaș vodă în anul 6959 și războaie ce au avut cu un fecior al său anume Bogdan vodă F² de domnia lui Alecsandru vodă 6959 și de un Bogdan vodă ce i să făcea fecior 44 D m. 45 B¹ iar feciorul B² tij feciorul 46 B² 6956 *les autres mss.* 6959 *mais v. plus loin* : De domnia lui Pătru vodă ce l-au poreclit Aron. Văleato 6959 47 *lacune dans le ms., d'où dérivent toutes les copies existantes. Par une erreur du copiste de ce ms. primitif, tous nos mss. (excepté E) ont sous ce titre un petit passage tronqué du chapitre suivant* : Onciul logofătul și Costea și Andronic și alții mulți așa (A D B² însă așa) zic (F² de Bogdan vodă) că n-au fost Bogdan vodă fecior cu cununie (F² să nu fie fost fecior adevărat de cununie lui Alecsandru vodă ce copil) ce copil lui Alecsandru vodă *Le copiste du ms. E essaie de combler cette lacune en réunissant les deux chapitres et en mettant le passage tronqué après les mots* : «și alții mulți».

j au lieu de Prusi; s final des noms propres ne passe pas en ș dans le vieux roumain sous l'influence de i terminaison du pl. : Persi C 360 G 130, 337, Sasi G 177, 178, 189, Rusi G II 3 x pléonastique cf. iar cei cu ochi ce vedea în toate dzile ciudesele ce făcea Hs., ei nu credzură C 175 v. hie ce arhieru va vrea să priimască pre Arie, elu să șadză în scaunul său, iară carele nu-l va priimi, elu să iasă afară C 196. Très fréquent dans la chronique de Moxa v. H. Cuv. 422.

**De⁴⁸ domnia lui Bogdanu vodă și de⁴⁹ războaiele ce-au
făcutu cu tată-său, cu Alecsandru vodă.
Văleato 6957,⁵⁰ Avgustu 22.**

Domnindū Alecsandru vodă țara, venit-au⁵¹ cu oaste⁵² fiiu-său Bogdanu vodă, și⁵³ s-au lovitū¹ cu tată-său Alecsandru vodă la⁵⁴ Tămășiani,⁵⁵ aproape de trăgulu^{56m} Romanului, Avgustu 22, și după multă nevoieță birui⁵⁷ Bogdanu vodă pre tată-său, preⁿ Alecsandru vodă, și multă moarte^o s-au făcutū în oastea lui Alecsandru vodă și într-acela războiu au peritū oameni de frunte Onciulū logofătulū⁵⁸ și Coste⁵⁹ p Andronicū⁶⁰ și alții mulți⁶¹ . . . ⁶² . . . însă⁶³ așa dzicu că n-au fostū Bogdanu vodă feciorū cu cununie ce copilū^r lui Alecsandru vodă.⁶⁴ ⁶⁵ Cronicariulū⁶⁶ lătinescū aceasta poveaste o scrie cumū și cronicariulū celū leșescū la leatopisătulū lorū, de dzice că acesta⁶⁷ Bogdanu vodă au venitū cu oaste asupra lui Alecsandru vodă, cumū

48 A pentru D F m. le titre et le commencement du chapitre jusqu'aux mots: «cronicariul lătinescū» 49 B și de viața lui și ce războaie 50 A² m. tous les autres mss. 6962 mais v. plus loin: De domnia lui Pătru vodă... Văleato 6959. După doi ai a domniei lui Bogdan... done 6957, v. aussi la chronique slave dite de Bistrița ap. B. I. 51 51 E s-au sculat asupra lui fiiu-său 52 A² m. 53 E în anul 6962 Avgust în 22 și 54 A² aproape de tãrgul Romanului la T. 55 A²B² E Tămășani 56 les mss. tãrgul 57 E au biruit 58 E logofătul cel mare 59 A² B Costea A¹ Costi Andronic 60 A²B E și Andronic. Coste Andronic est cité parmi les boïards pour la dernière fois dans un diplôme du 5 Juin 1449 ap. Ul. 76; v. la chronique de Bistrița ap. B. I. 36 61 E m. B mulți, după ce au domnit Alecsandru vodă 4 ani v. App. VIII 62 lacune 63 însă Onciul logofătul și Coste și Andronic și alții mulți dzic așa că 64 E vodă feciorului lui Iliaș vodă A B și domnind Alecsandru vodă s-au sculat asupra lui (B² sa) fiiu-său Bogdan vodă 65 lacune 66 F² iar cronicariul lătinescū această poveaste așa o scrie că acestu D Cronicariul letinescū (titre). Această poveaste o scrie și cronicariul cel leșescū că leatopisătul lor, de dzice că E Cronicariul lătinescū această poveaste o scrie și dzice că B Cronicariul lătinescū (titre). Așa serie și cronicariul lor de zice că A¹ cronicariul lătinescū această poveaste o scrie și cronicariul lor de dzice că A² Această poveaste o scrie și cronicariul lor de dzice de acest 67 B m. les autres mss. acest

1 mă lovește cu... C II 10 v G 142, 358 = mon armée s'est rencontré avec l'armée du..., livrer bataille m V. page 26 e n cf. pour la répétition de la préposition: C 49 v, 91, 146 v, 145, II 11, 195 Pr 533 H. Cuv. 347, 354 o V. page 17 h p au lieu de Costea G 62, 173 r = enfant naturel, bâtard: «de să va prileji să înble neștine în laturi de casa lui să facă curvie cu vreo muiare și de va face cu dânsa cuconū, acela să chiamă copilū» Pr 473 de même Pr 456 G 122; «copilū se chiamă de la patru ani, până la patrusprezeace» Îndreptarea legii Tãrgoviște, 1652 ap. G 164 de même G 265, 292, 348 H. Cuv. 78, 370.

s-au pomenitū mai susū și l-au gonitū în țara leșească, după ce⁶⁸ au domnitū 4 ai. Deacii⁶⁹ Alecsandru vodă, deaca⁷⁰ au fugitū în țara leșească cu doamnă-sa și cu cuconii^{71 s} săi,⁷² au pohtitū^t de la⁷³ craiu agiutoriu și au tremisū⁷⁴ craiulū pre Sienienschi^{75 x} cu țara rusască și au ĩpensū pre Bogdanū^u vodă și au apucatū Hotinulū și Niamțulū și Suciava și au aședzatū⁷⁶ pre Alecsandru vodă la⁷⁷ scaunū.⁷⁸ Iară Bogdanū vodă fără de⁷⁹ zăbavă adunĳndū⁸⁰ oameni⁸¹ depretiutindi-rea,^{82 v} au scosū pre Alecsandru vodă den scaunū și iară au apucatū⁸³ Bogdanū vodă scaunulū, iară⁸⁴ Alecsandru vodă au năzuitū⁸⁵ iară⁸⁶ spre⁸⁷ Leași și au făcutū jalobă^{88 z} la craiu de iznoavă⁸⁹ pre^{90 a} Bogdanū vodă. Iară craiulū au făcutū svatū,^{91 b} ce va face cu aceasta⁹² țară mișcătoare și neaședzată.⁹³ Svătuiia^{94 c} unii de dzicea să scoată^d domnii⁹⁵ și să pue giudeațele^e sale⁹⁶ și să o ĩnparță,⁹⁷ să o⁹⁸ facă ținuturi;^f iară alții era⁹⁹ ĩnprotivă^{100 g} și¹ dzicea că mai bine iaste² a să apăra de Turci de după păreatele³ altuia de cĳtū de⁴ după alū său. Și așia aleaseră pre Odrovaj^{5 v} și pre Conietpolschi^{5 bis} cu oaste,

68 F¹ aceia 69 A¹ decii B¹ decia E m. 70 D F¹ m. 71 A² B D E F co-
conii 72 F² m. 73 F² ajutoriu de la craiu 74 A B E F trimis D trimes 75 A¹
Sănețchii A² Sineschii D Sinițchi E Senițchii F¹ Sinețchi F² Sineatșchii B m.
76 A B E F așăzat 77 E domn la 78 E scaon F² la scaunul țării 79 A¹ D E
fără zăbavă 80 A B aducănd D adunădu-ș 81 E oaste de pe unde au putut au
vinit și au scos 82 A¹ depetiutinderea A² depretutindirea B¹ depretiutindirile B²
depretitinderile D de pătutindinea F¹ de pretitinderea F² de petĳtindirea 83 E
au stătut Bogdan vodă domnu ĩn scaon 84 E decii 85 D dela scaun au năzuit
86 A B E F² iar 87 E la F¹ la craiul leșescu 88 A¹ B F jalbă D jarbă 89 E m.
90 B pentru 91 A² B D E F sfat 92 A B E această D aceia F² acea 93 B nea-
șăzată 94 A sfătui una 95 F² pe domni E domnii să nu-i mai lase să fie și să
96 F¹ de ale sale 97 A² parță 98 A² m. 99 A¹ ĩi era E dzicea carii era ĩnpro-
tivă 100 A² ĩnpotrivă F² era ĩnpotrivă acestui sfat și 1 B de 2 A ĩi iaste 3 A² B²
păreatile 4 A² m. 5 A Odrovoz B D F² Odrivoz E Ozdrovoz F¹ Ozdrovoz 5 bis
les mss. Conetpolschii.

s = «Den patru ai pĳnă ĩn 14 ai să chiamă cucon» Pr 661. «Coconū iaste
omulū deaca naște, pĳnă la 4 ani». ĩndereptarea legii Tărgoviște 1652 ap. G. 164,
v. Pr 369, 372. 400, 630 C 213 v G 38, 75, 209, 229, 244 t = demander, prier
quelqu'un d'accorder une chose C 60 x v. Bielski, Kronika II 709 u les mss. au
ĩnpins mais v. page 24 h v pretiutindirea C 49 de mēme que pretutindirea C 366
v, II 95 v et pretutinderea C (prēface), 94 z V. page 28 t a = ĩn contra, asupra:
să rĳdică cu oaste mare pre tată-său C 26 v de mēme C 26, II 83, 243 b V.
plus haut note c c svătuesc C 32, 72 v Pr 32, 485 d să scoată C 51, 69 v, II 35
Pr 52 V. page 6 p e = juge, gouverneur cf. C 63 v, 64 v, 65 G 33, 44. 73, 184
f = district, département, province G 33, 38, 53, 91, 141, 191 g ĩnpotrivă C 212,
296 v, 30 v, 80, 227, 297 v, 340 Pr 8 y v. Bielski, Kronika II, 709.

pentru pohta^h a o samă^{6 i} de Moldoveani, să ducă pre Alecsandru vodă la scaună, carii⁷ au scos^j voevodzia ruscă⁸ și au avut⁹ și de Moldoveani gloate¹⁰ mari; și deac-au intrat^u în Moldova cu trei oști.¹¹ Moldoveanii cu domnu-său,¹² cu¹³ Alecsandru vodă, cu¹⁴ un^u plăc^{15 i} de¹⁶ Podoleani era¹⁷ Buciațchi,¹⁸ iară¹⁹ pre^m altă oaste²⁰ Coniețpolschi,²¹ care oaste au trecut^u Nistrul^u la Hotin^u supt^u cetate, că era cetatea²² pre mîna oamenilor^u lui Alecsandru Vodă. Iară Bogdan^u vodă au fost^u atunce^{24 n} la Lipovăț^u.²⁵ Leașii, deac-au înțeles^u de dinsul^u, au vrut^u să treacă Prutul^u ca să-i²⁶ dea războiu; ce²⁷ Bogdan^u vodă n-au vrut^u să le²⁸ dea războiu, socotind^u să-i bage la strimtori²⁹ și zăbăvind^u-i^{30 o} să-i flămîndzască. Așia i-au purtat^u den loc^u în loc^u³¹ pînă la apa Bărladului, iară el^u ținea^p pădurile și tremitea cu înșelăciune^{32 r} soli,³³ cumu^s-i³⁴ iaste voia să să pleace lui craiu³⁵ și să³⁶ facă pace, giuruind^u^{37 t} 7000³⁸ de galbeni să-i dea pre an^u și³⁹ încă și alte daruri multe îi⁴⁰ giuruia,⁴¹ numai craiul^u să-l^u apere de Turci. Credzind^u Leașii acela cuvînt^u, au lăsat^u să hie pre îngăduința^u lui și s-au întors^u pre⁴² acasă, iară Bogdan^u vodă să ascuția ca să-i⁴³ poată unde-va⁴⁴ vena,^{45 v} ce⁴⁶ sim-

6 B¹ D F² seamă 7 B¹ care B² carele 8 B¹ D rusească 9 F² au fostu
10 B¹ D gloată mare 11 A² oști mari de Moldoveani 12 E domnul lor 13 B² D m.
14 E și un 15 A² B² E F² polcu A¹ B¹ pălcu 16 F² cu 17 E cu 18 B F Buciațschii
D Budzatschi 19 E și altă parte de oaste 20 F² parte 21 era cu Coniețpolschii 22 E
cetatea Hotinul A² că cetatea era 23 E era 24 A B D F atunce E atunci 25 A²
F² Lipoveț B² Lipoveți 26 E F² să-i 27 A² iar E iară D m. *jusqu'aux mots* :
«socotind^u să-i» 28 E m. 29 A strămtoare D strimtoare B¹ strimtori B² strimtori
F² în strimtori E la locuri strîmte 30 A² F² zăbovind^u B zăbovind^u-i 31 E m.
32 B¹ E înșălăciune 33 D m. 34 E că va să să pleace A¹ F² cumu-i voia B¹
cum că-i iaste 35 A² craiului 36 F² să-i 37 E giuruind^u-i F¹ făgăduind B² fă-
găduind^u-i 38 A² să-i dea 7000 de galbeni 39 A m. 40 A m. 41 B² F² făgăduia
42 A² spre acasă D F² spre casă F¹ spre țară E m. iară B. vodă 43 A ca să
poată 44 E unde ar putea F¹ vîna undeva 45 *les mss.* vîna 46 A² cu înșelă-
ciuni să le dea războiu ci.

h pohtă C 55 v Pr 441 G 50, 67, 81, 88, 116, 261 V. page 2 d i samă
C 340 Pr 66, 376, 522, 603 j = *enrôler. faire s'engager dans l'armée* l = *troupe,*
corps v. plăc^u G 3, 4, 5 cf. tlăcu C II 102 v Pr 594 stlăp^u C 283 v. II 84 v, stlăp-
nic^u C II 1, tlăcu C 154 v Pr 23, glăceavă C II 76 V. H. Cuv. 420 m = peste
C 50, 192 n atunce C 23, 27, 82 v G 26, 106, 161, 182 o *au lieu de* zăbovesc
Pr 40, 63 G 147, 180, 190 V. page 15 g p = *occuper, se rendre maître* C 281 G 58,
73 r *au lieu de* înșălăciune C 249 v, 371 v cf. înșel C 202, II 6 v, înșelătoriu C
202, 226. șed C 145, aședzat Pr 684 V. page 19 d s = cumcă, că: să facă scri-
soare... cumu s-au tocmit^u de bună voe Pr 34 de mîme Pr 73, 490 t = *promettre,*
s'engager C 153 v, 222 v G 48 u cf. C 265 v, îngăduesc C 99; *pour le suffixe -ință v.*
page 19 b v venedz^u C 221, 310 v Cip 381 de mîme que vinedz^u C II 78 G 204, 214

inoptatū, perindū de^{87j} amîndoi⁸⁸ⁱ părțile,^{89m} pină au năvălitū și gloatele^x de pedestri,⁹⁰ⁿ carii au făcutū la strîmtoare⁹¹ mare moarte⁹² în Leași, tăindū cu coasăle^{92bis} o venele^{p93bis} cailorū; unde hatmanii leșești, vrindū să înbărbăteadze pre ai săi, ș-au pusū și ei capetele, alesū^r Piotru Odrovonj⁹³ și Micolai⁹⁴ Porava și Buciațchi.⁹⁵ Și acmu^{96s} biruina Bogdanū vodă, de n-are⁹⁷ hi datū agiutoriu Moldoveanii lui Alecsandru vodă, carii trecusă pădurea cu Podoleanii, pre carii⁹⁸ îi tremiseasă cu carăle. Și⁹⁹ aceia¹⁰⁰ s-au virtejitū^{1t} la războiu, de au datū inimă^{2u} celorū³ pietori^{4v} și au înpensū pre^z oastea lui Bogdanū vodă, de⁵ au începutū a fugi și⁶ au înplutū^{7a} pădurile. Și⁸ așia cu vitejiia iară a Moldoveanilor⁹ au întorsū¹⁰ izbînda la Leași ceia ce pierdusă acmu¹¹ războiulū. Mulți¹² aleși au peritū¹³ într-acela¹⁴ războiu Nievoiovski,¹⁵ Biescovski,¹⁶ Davidovski¹⁷ și alți mulți ca aceștea. Deacii¹⁸ Alecsandru vodă cunoscîndū^b că nu să va putea aședza¹⁹ la²⁰ scaunū, că pre vrăjmașulū²¹ său pre Bogdanū

87 F¹ despre E dentr- 88 A¹ amindoi B² F² înbe *les autres mss.* amîndoa 89 *tous les mss.* părțile 90 D E pedestrime 91 A² D strimtoare B *m.* 92 E vărsare de sînge 92 bis A² B² F² coasile A¹ B¹ coasele 93 bis *tous les mss.* vine 93 F¹ Odrivoz *les autres mss.* Odrivoz 94 A² B¹ D E F Nicolai B² Nicolae A¹ Neculai *v. Bielski, Kronika II 710* 95 B F Buciațchii D *m. jusqu'aux mots de* n-are hi 96 E F *m.* A² acum B amu 97 *tous les mss.* n-ar 98 A care-i B cari-i 99 E *m.* 100 B¹ acia A¹ acie E aceia 1 A B F învărtejit D învărtoșat E virtejit 2 E inemă 3 E celoralalți ce era D acelor 4 A² B E pieitori A¹ D piitori 5 E de unde au prinsu a fugi 6 A de 7 E înpulse A B F² umplut 8 A² *m.* 9 F² Muldoveanilor 10 E au rămas 11 B² E *m.* A² F acum 12 E dintre carii mulți A într-acest războiu mulți 13 B¹ F¹ acum au perit E perise 14 E în A *m.* F¹ într-acesta 15 E Nievorschii F² Neevoerschii D Neevoreschi *les autres mss.* Nevoerschii *v. Bielski, Kronika II 710* 16 A² B² F¹ Biasovschii A¹ B¹ E Biascovschii 17 A Davidoschii 18 B deci E A¹ decii 19 B¹ E așăza 20 D în 21 F² pre Bogdan vodă vrăjmașul său

j = din cf. *V. page 19 i* 1 amîndoi C 52, 213 *V. page 26 b m* părți au lieu de părți C 45, 117, 213, 232 v, 250 v, 288, 326, 348, II 54 Cip 125, 364 *V. page 2 u x* = troupe cf. C 51 v, 69 n = soldat d'infanterie cf. C 92 o e final précédé d'un s passe en ă cf. casăle G 333, scumpe și frumoasă C 330 v, făclii aprinsă G 147, aleasă G II 10, venisă C 88, eșisă C 308, dzisă C 308, să întoarsă C 364 v et la prononciation actuelle des Moldaves p vene C 220, 47 v *v.* Cip. 374 r = surtout, principalement G 150, 312 s *v. page 7 g t* = retourner, se remettre, cf. virtejesce C 364 v et vrîtej C 213, vrîtejesce H. Cuv. 389 *V. page 2 g u* inimă C 48, 139 v, 343 v; dau inimă = donner du courage v participe futur actif latin (perituri) cf. fiind viitor Ragivil aice în țară M. Cost. 561 *v.* Cip. 229 cf. pietoriu C 95 v et pieitoriu Pr 677 *v.* Cip. 370 z au lieu de au înpensū oastea cf. învie pre boul mieu C II 76 v a au lieu de umplu C 3, 7, 43, 90, 114, 136, 199 Pr 524 cf. înblu C 37 b = comprendre, se rendre compte C. 296-II 75 v Pr 527, 579.

vodă, macarū că-lū²² înfrimseasă^{23e} cu²⁴ acea dată, iară^d nice o pagubă nu-i făcūsă,²⁵ că Bogdanū vodă și cu oamenii săi²⁶ cumuș^{27e} era învățați a ținearea^{28f} pădurile, macarū că să rășchirasă^g den războiu pren păduri, de iznoavă^{29g bis} s-au strinsū și s-au tăbăritū,³⁰ socotindū³¹ să nu³² piardză nedeajdea,^{33h} ce³⁴ de iznoavă să lovască³⁵ pre Leași, că-i³⁶ știia că³⁷ simtū³⁸ⁱ slăbiți de totū agiutoriulū. Înțelegindū³⁹ aceastea⁴⁰ Leașii deprenū^{41j} cu Alecsandru vodă și vădzindū-să slăbiți⁴² de totū agiutoriulū, macarū că înfrimseasă cu⁴³ de o dată pre Bogdanū vodă, ce alū doile rindū nu era nedeajde,⁴⁴ că nemică lui Bogdanū vodă nu-i stricasă, că den oastea lui puținī perisă, iară⁴⁵ de la Leași cu⁴⁶ totulū perisă, vădzindū⁴⁷ că nu le slujeaște năroculū,⁴⁸ nu s-au apucatū de scaunū,⁴⁹ nice au așteptatū alū⁵⁰ doile rindū războiulū, temindū-să să nu-i⁵¹ lovască Bogdanū vodă fără veaste cu oaste tocmită¹ și cindai^{52m} să nu pață mai rău decitū întâi, să piiae și den⁵³ cîti au⁵⁴ rămasū. Bulucindū-săⁿ deprenū⁵⁵ cu Alecsandru vodă, cu⁵⁶ toții s-au trasū °

22 A E că 23 E de acea dată l-au fost înfrintu *les autres mss.* înfrinsease 24 A² m. 25 D n-au făcut 26 B¹ lui 27 F¹ m. 28 A B E F¹ a ținea D a înțana F² F³ F⁴ a ținearea 29 E iarăși 30 F² bulucit 31 E nepierdzindu nedeajdea 32 A² nu-și 33 A B D F nădejdea 34 E și să lovască 35 B D lovească 36 E știindu-i 37 F² slăbiți de 38 A B D F E sânt 39 A² și înțelegând 40 E de aceasta 41 A² B D din preună 42 E slabi nu era nedeajde de al doile rindū să să lovască cu Bogdan vodă că nimica 43 B¹ D m. F² de acea dată 44 A m. B D F nădejde 45 A m. *jusqu'aux mots* : vădzindū că 46 B mai cu F² perire multă să făcuse 47 A² iar văzindu E deci vădzindū 48 A² B D F norocul 49 E scaon 50 E de al 51 F² nu-l 52 E vor petreace mai rău de cît întâi, ce numai s-au bulucit deprenū F² m. 53 F² m. D de 54 A² B² F² au mai 55 A² F² B² dinpreună B¹ și denpreună 56 E și cu

c cf. frimse C 251 v, înfrimt C 272 v, II 116, G 99, frimturile C 253 d = însă, dar : greale-țū parū aceastia iară simtū de folos C 217 v *de même* C 266, 134 e = cum, după cum Pr 75 G 44, 48, 128 f *l'infinitif dit «long»* v. Cip 195 G 207, 284 H. Cuv. 427. *Dans C et Pr on trouve—à l'exception d'un seul exemple* (părăsiți a pedepsirea C II 72 v) — *l'infinitif long précédé toujours de la préposition de; l'objet direct du verbe* părăsesc (= *cesser, discontinuer*) est très souvent un infinitif long : amū părăsițū de a ne închinarea bodzilorū C 96 *de même* C 181 v, 268, 290 v, 309 v, 377, 383, II 13 v, II 17, II 19, II 84 v, II 94 v, II 101 v, 308, 336, II 112 v Pr 520 g = *se disperser, s'éparpiller, se répandre* C 46 v, 79, 139, 285, II 29 v g bis = *de nouveau* G 236, 344 h V. page 19 d i simtū C 36, 134, 378 v, II 6, II 19 v Pr 9 G 35, 59, 77, 78, 115, 117, 122... j *au lieu de* dinpreună C 110, 136, 171 v l *préparée, disposée pour la bataille* cf. tocmesc C 41, 102 m V. page 14 m n = *se réunir, se reformer* (en parlant des troupes) M. Cost. 564, 534 o = *se retirer, s'en aller* G 319, II 35.

vodă, macarū că-lū²² înfrîmseasă^{23c} cu²⁴ acea dată, iară^d nice o pagubă nu-i făcuse²⁵, că Bogdanū vodă și cu oamenii săi²⁶ cumuș^{27e} era învățați a ținearea^{28f} pădurile, macarū că să rășchirasă^g den războiu pren păduri, de iznoavă^{29g bis} s-au strînsū și s-au tăbăritū,³⁰ socotindū³¹ să nu³² piardză nedeajdea,^{33h} ce³⁴ de iznoavă să lovască³⁵ pre Leași, că-i³⁶ știia că³⁷ simtū³⁸ⁱ slăbiți de totū agiutoriulū. Înțelegindū³⁹ aceastea⁴⁰ Leașii depreună^{41j} cu Alecsandru vodă și vădzîndu-să slăbiți⁴² de totū agiutoriulū, macarū că înfrîmseasă cu⁴³ de o dată pre Bogdanū vodă, ce alū doile rîndū nu era nedeajde,⁴⁴ că nemică lui Bogdanū vodă nu-i stricasă, că den oastea lui puțin perisă, iară⁴⁵ de la Leași cu⁴⁶ totulū perisă, vădzîndū⁴⁷ că nu le slujeaște năroculū,⁴⁸ nu s-au apucatū de scaunū,⁴⁹ nice au așteptatū alū⁵⁰ doile rîndū războiulū, temîndu-să să nu-i⁵¹ lovască Bogdanū vodă fără veaste cu oaste tocmită¹ și cîndai^{52m} să nu pață mai rău decitū întăi, să piiae și den⁵³ cîți au⁵⁴ rămasū. Bulucîndu-săⁿ depreună⁵⁵ cu Alecsandru vodă, cu⁵⁶ toții s-au trasū °

22 A E că 23 E de acea dată l-au fost înfrîntu *les autres mss.* înfrîmsease 24 A² m. 25 D n-au făcut 26 B¹ lui 27 F¹ m. 28 A B E F¹ a ținea D a înțana F² F³ F⁴ a ținearea 29 E iarăși 30 F² bulucit 31 E nepierdzîndu nedeajdea 32 A² nu-și 33 A B D F nădejdea 34 E și să lovască 35 B D lovească 36 E știindu-i 37 F² slăbiți de 38 A B D F E sînt 39 A² și înțelegînd 40 E de aceasta 41 A² B D din preună 42 E slabi nu era nedeajde de al doile rîndū să să lovască cu Bogdan vodă că nimica 43 B¹ D m. F² de acea dată 44 A m. B D F nădejdea 45 A m. *jusqu'aux mots* : vădzîndū că 46 B mai cu F² perire multă să făcuse 47 A² iar văzîndu E deci vădzîndū 48 A² B D F norocul 49 E scaon 50 E de al 51 F² nu-l 52 E vor petreace mai rău de cît întăi, ce numai s-au bulucit depreună F² m. 53 F² m. D de 54 A² B² F² au mai 55 A² F² B² dinpreună B¹ și denpreună 56 E și cu

c cf. frîmse C 251 v, înfrîmt C 272 v, II 116, G 99, frîmturile C 253 d = însă, dar : greale-țū parū aceastia iară simtū de folos C 217 v *de même* C 266, 134 e = cum, după cum Pr 75 G 44, 48, 128 f *l'infinitif dit «long»* v. Cip 195 G 207, 284 H. Cuv. 427. *Dans C et Pr on trouve—à l'exception d'un seul exemple* (părăsiți a pedepsirea C II 72 v) — *l'infinitif long précède toujours de la préposition de*; *l'objet direct du verbe* părăsesc (= *cesser, discontinuer*) *est très souvent un infinitif long* : amū părăsitū de a ne închinarea bodzilorū C 96 *de même* C 181 v, 268, 290 v, 309 v, 377, 383, II 13 v, II 17, II 19, II 84 v, II 94 v, II 101 v, 308, 336, II 112 v Pr 520 g = *se disperser, s'éparpiller, se répandre* C 46 v, 79, 139, 285, II 29 v g bis = *de nouveau* G 236, 344 h V. page 19 d i simtū C 36, 134, 378 v, II 6, II 19 v Pr 9 G 35, 59, 77, 78, 115, 117, 122... j *au lieu de* dinpreună C 110, 136, 171 v l *préparée, disposée pour la bataille* cf. tocmesc C 41, 102 m V. page 14 m n = *se réunir, se reformer* (en parlant des troupes) M. Cost. 564, 534 o = *se retirer, s'en aller* G 319, II 35.

degrabă⁵⁷ spre țara leșească, iară Bogdanu vodă, vădzându-să curățitu⁵⁸ de vrājmașii⁵⁹ săi, s-au așezatu la⁶⁰ scaunū. Ce⁶¹ de aceastea războae a^{62p} lui Alecsandru vodă cu a lui Bogdanu vodă la une^r leatopisețe de⁶³ ale noastre nemică nu serie, că pre Bogdanu vodă ilū serie⁶⁴ feciorū lui Alecsandru vodă și au⁶⁵ rămasū pre urma lui la domnie, iară într-une⁶⁶ izvoade^s de⁶⁷ ale noastre serie de războaele lorū ca și cronicariulū leșescū,⁶⁸ însă⁶⁹ mai pre scurtū; pentru⁷⁰ aceaia, oare cumū^{71t} au fostū,⁷² totū să tocmăscū^{73u} că izbinda totū⁷⁴ au fostū a lui⁷⁵ Bogdanu vodă, c-au rămasū la⁷⁶ domnie și⁷⁷ au domnitū doi ai.⁷⁸

**De⁷⁹ domniia lui Pătru vodă, ce⁸⁰ l-au poreclitū Aronū.
Văleato⁸¹ 6959⁸².**

După doi ai a⁸³ domniei lui Bogdanu vodă, serie leatopisățulū celū⁸⁴ moldovenescū c-au venitū fără veaste⁸⁵ Pătru vodă, ce^{86v} l-au poreclitū Aronū, și au aflatū pre Bogdanu vodă la satū, la⁸⁷ Răuseani⁸⁸, den giosū de trăgulū⁸⁹ Suciavei,^{90z} și l-au lovitū Veneri^{91a} în răvārsatulū zorilorū, Octovrie^{92b} 16, și acolo i-au tăiatū capulū lui Bogdanu vodă, deacii⁹³ stātu la domnie Pătru⁹⁴ vodă Aronū.

57 E mai degrabă B F¹ degrabu 58 A că s-au curățit 59 F¹ vrājmașul său 60 E F² în 61 E m. 62 B² ale lui Alecsandru vodă cu ale lui 63 E nemică nu 64 E scriu 65 E cum să fie rămas 66 A în une B² întru unele E la une F² iar une 67 E m. 68 D F² cel leșesc 69 E numai 70 F ce oricum A² oarecum 71 E F² D oricum 72 E ar hi fost 73 A B D F² tocmesc F¹ potrivește 74 B² m. A² au fost tot F¹ n-au fost a lui Alecsandru vodă ce a lui 75 D au fost la 76 E domn 77 E domnind 78 V. App. IX 79 A pentru B F² E m. 80 B¹ pre care B² pre carile 81 E în anul 82 B 6963 83 F² ai 84 E F² m. 85 A² B² fără de 86 E Aron 87 B² F¹ la satul Răuseanii 88 A¹ D E Răuseni 89 les mss. tār-gul 90 A² B² E F² Suceavii 91 les mss. Vineri 92 A Octomvrie D m. 93 A¹ E decii B¹ și dup-aceaia D de 94 B Aron vodă

p au lieu de ale: v. page 4 h r au lieu de unele C 95 v, 343, 367, II 63 v cf. uneori et uni au lieu de unii C 4 v, 210 v s = ouvrage, manuscrit primitif, copie, livre cf. Pr 682 G 111, 125, 143, 201, 209, 280 t au lieu de oricum G 263 v. page 9 z u = être d'accord, concorder cf. G 43, 62, 91, 120, 136 v = pe care cf. frămseția ceriului... ce-au făcutū Dumnedzāu C 111 v, aceștia toți ce scriem mai sus Pr 21 de même C 19, 213 v, 252 v, 296 v Pr 503 z au lieu de Suciavii G 246 v. page 17 p v. Cip 124, 370 a au lieu de Vineri C 100 v, 113 v, 143 v, II 28 Pr 592 G 100 Cip 380 b Octovrie C II 12, 16 G 321, II 58.

Războiul lui Alecsandru vodă cu a lui Pătru vodă la Movile.⁹⁵

În⁹⁶ domnia lui Pătru vodă Aron, scrie leatopisățul cel⁹⁷ moldovenesc că⁹⁸ în aii 6963, în luna lui Mai, venit-au⁹⁹ Alecsandru vodă, tatăl lui Bogdan vodă, cu oaste asupra lui Pătru vodă Aron, și s-au dat¹⁰⁰ războiul la Movile. Ce nărocul¹⁰⁰ cel¹⁰⁰ prost¹⁰⁰ a lui Alecsandru vodă nice aicea nu-l¹⁰⁰ lăsa¹ să izbîndească, că, dînd¹⁰⁰ războiul vitejește^{1 bis c} de² înbe^{3 d} parțile^o, birui⁴ Pătru vodă pre Alecsandru vodă. Vădzînd¹⁰⁰ Alecsandru vodă că pierdu⁵ războiul, fugi⁶ la Cetatea albă și acolo s-au săvrășit^{7 g}, iară Pătru vodă au domni¹⁰⁰ doi ai. De⁸ acesta⁹ războiul a lui Pătru¹⁰ vodă cu a¹¹ lui Alecsandru vodă cronicarul¹⁰⁰ cel¹⁰⁰ leșesc¹⁰⁰ nemică¹² nu arată.^h Acesta Pătru vodă¹³ au izvodit¹ întăi și au început^x a da dajde^j Turcilor.¹⁴

De¹⁵ domnia lui Ștefan vodă, ce^{16 1} -i dzic¹⁰⁰ cel¹⁰⁰ bun, feciorul¹⁰⁰ lui Bogdan vodă, și de multe războaie¹⁷ minunate¹⁸ a lui,¹⁹ ce²⁰ -au făcut¹⁰⁰. Văleato²¹ 6965.

După²² doi ai a²³ domniei lui²⁴ Pătru vodă Aron ridicatu-s-au^m de la țara muntenească Ștefan²⁵ vodă, feciorul¹⁰⁰ lui Bogdan

95 A Movili 96 E serie leatopisățul 97 E cestu 98 A¹ în văleato A² leat E că domnind Pătru vodă Aron în anul 99 E au venit 100 A² B D F norocul 1 E nu-i sluji D nu i-au lăsat 1 bis *tous les mss. excepté* A¹ vitejaște 2 B² dispre 3 A² B² amândoa A¹ amândoi D amăn 2 4 E au biruit 5 E au pierdut 6 F¹ și fugi 7 A B E săvrășesc D F sfârșit 8 B *m. jusqu'aux mots*: «acesta Pătru vodă» 9 A¹ cest A D E F² acest 10 E a lui Alecsandru vodă cu a lui Pătru vodă 11 A² cu Alecsandru 12 E nu scrie 13 E vodă Aron au început și au izvodit a da bir Turcilor 14 B a da dajde Turcilor, iar alții zic că de la Bogdan vodă s-au început precum s-au pomenit mai sus la domnia lui 15 A pentru B *m.* 16 E cel bun 17 E multe și minunate războaie 18 A² a lui minunate A¹ și minunate 19 F¹ *m. D F² m. jusqu'au mot* «Văleato» 20 A E în domnia a lui ce-au făcut 21 A¹ vleato A² leat E din anul B și (B² *m.*) cînd s-au domnit au fost (B² fost-au) cursul anilor 6965 Aprilie 12 gioi (B² joi) 22 B acest domnu Ștefan vodă după 23 B¹ ai 24 A¹ sale lui 25 B *m. jusqu'aux mots*: «cu multă»

c v. page 46 o d = toutes les deux, l'une et l'autre C 117, 193, 241 v G 49 e tous les mss. părțile *mais* v. page 34 m g săvrășesc C II 3 Pr 70 G 2, 28, 233, 312 de même que svrășesc C 223 Pr 668 et svrășesc C 110 v. 340, II 20 = accomplir, achever, finir; mă săvrășesc Pr 366 = mourir h = parler, faire mention C II 30 v G 55, 133 i = être l'auteur, commencer, introduire G 98, 125, 143, 152, 201, 244, 284 x pléonasme v. page 43 b j = tribut G 177 l = căruia cf. în Vretania ce-i dzic¹⁰⁰ acmu Englitera C II 93 v v. page 8 g m = s'en aller partir.

vodă, cu multă²⁶ mulțime de oaste muntenească și den țară adunați și au intrat în²⁷ țară; și silind²⁸ⁿ spre²⁹ scaunul^o Suciavei, i-au eșit înaintea Pătru vodă Aron³⁰ Sireatiu^{31p} la³² sat, la Doljești, la tină,^x și s-au lovit^{33r} în dzua³⁴ de Gioi mari, Aprilu³⁵ 12, și înfrimă³⁶ Ștefan^u vodă pre Aron³⁷ vodă. Ce³⁸ Aron³⁹ vodă nu să lăsă cu atita, ce de iznoavă⁴⁰ să buluci^{41s} și⁴² alu doile rindu să⁴³ lovi cu⁴⁴ Ștefan^u vodă la Orbic^u, și iară⁴⁵ izbîndi⁴⁶ Ștefan^u vodă, și⁴⁷ prinsă pre Pătru vodă și-i tăe⁴⁸ capul^u, după⁴⁹ ce-au domnit⁵⁰ doi ai.

Cînd⁵¹ s-au strîns^u țara la Dereptate^{52t} și⁵³ au rîdicat^u domn^u pre Ștefan^u vodă.

Deacii⁵⁴ Ștefan^u vodă strîns-au⁵⁵ boiarii țării⁵⁶ și mari și mici și altă curte mănuntă^{57v} depreună⁵⁸ cu⁵⁹ mitropolitul⁶⁰ Theoctist^u și cu mulți călugări la⁶¹ locul^u ce să chiamă Dereptate și i-au întreat^u pre toți iaste^{62z} cu voe⁶³ lor^u tuturor^u să le hie domn^u, iară⁶⁵ ei cu toții au⁶⁶ strigat^u într-un^u glas^u: «In mulți ai de la Dumnedzău să domnești». ⁶⁷ Și deacii⁶⁸ cu toții⁶⁹ l-au rîdicat^u domn^u cu⁷⁰ voia tuturor^u și⁷¹ l-au pomăzuit^a spre⁷² domnie mitropolitul^u The-

26 E m. 27 E aici în 28 E silind^u 29 A² la 30 E la sat la Joldești pre Sireatiu F¹ la sat la Doljăști pe Sireatu 31 A¹ Săret A² B D Sireat 32 B² la Doljăști 33 E s-au dat războiu 34 A² B F zioa D zio 35 B² Aprilie 36 E au înfrînt 37 E Pătru vodă Aron 38 A² deci E și 39 E nu să lăsă Pătru vodă 40 E ce iară 41 A¹ B E F s-au bulucit A² s-au strînsu buluc 42 E m. 43 E la Orbic de s-au lovit 44 B la Orbic 45 E B iară 46 E au izbîndit B birui 47 E că au prinsu 48 E și i-au tăiat D și i-a tăiat 49 A și au domnit B de-și răsplăti moartea tătâne-său lui Bogdan vodă F¹ domnind Pătru vodă 2 ani 50 E fost domnit 51 F² m. le titre 52 A¹ dreptaate D dreptate les autres mss. dreptate 53 B m. jusqu'aux mots : «deacii Ștefan^u» 54 B¹ deacia B² decia E m. 55 A strînsă E au strînsu 56 E m. B² țării D țariei 57 A² B² F E măruntă D venind 58 A¹ denpreună A² B² F² dinpreună D E înpreună 59 F² și 60 E Theoctist mitropolitul 61 E Dreptate 62 F m. jusqu'aux mots : «iară ei» B iaste-le 63 A E voia 64 A² E B² m. 65 B m. E atunci toți 66 E cu un glas au strigat 67 D F m. 68 B deacia E cu voia tuturor l-au 69 D m. 70 B și l-au pomăzuit 71 A m. 72 E de F² la.

n = se hâter, marcher rapidement o = trône, capitale G 125, 236, 258 p Sireatiu G 189 x = maréeage C 227, 362; d'après Mr Bogdan «tina» est un mot vieux slave, mal traduit par Ureachie = gué v. B. Cr. 254 r V. page 30 l s V. page 35 n t v. page 3 e et la chronique de Putna ap. B. Cr. 144 u = nommer, proclamer (en parlant d'un roi, d'un voïvode) C II 33 G 150, 353 v au lieu de măruntă Cip 390 cf. pre amănuntul C 136 v, II 102 v, mănuntae C 152, H. Cuv. 387 z cf. nu iaste mie a da C 71 v, o, ce veselie era apostolilor^u C 129; iaste lor au lieu de iaste-le lor cf. arătă lor C 133, mie face C 186, duce pre noi C 322, făcură lui ospăț^u C 89 v a = sacrer, oîndre cf. pomăzuire G 247.

octistă; și de acoloa⁷³ luo^{74b} Ștefanu vodă steagulu⁷⁵ țării Moldovei și să dusă⁷⁶ la scaunulu⁷⁷ Suciavei. Deacii⁷⁸ Ștefanu vodă, gătindu-să de mai⁷⁹ mare^{79 bis c} lucrure^{80d} să facă, nu cerca să aședze⁸¹ țara, ce de războaie⁸² să gătiia,⁸³ că⁸⁴ au împărțitu oștii⁸⁵ sale stiaguri și au pusă⁸⁶ hotnogi⁸⁶ și căpitani, carele⁸⁷ toate cu nărocă i-au venită.

Cîndu au prădatu Ștefanu⁸⁸ vodă țara săcuiască. h. a

Serie leatopisășulu cestu⁸⁹ moldovenescu că, fiindu Ștefanu vodă omă războinică și de pururea^{90 f} trăgîndu-lă inima⁹¹ spre vârsări⁹² de singe^x, nu preste⁹³ vreamă⁹⁴ multă, după⁹⁵ ce să aședză⁹⁶ la domnie, ce în⁹⁷ alu cincile anu a domniei lui,⁹⁸ în aii 6969, ridicatu-s-au⁹⁹ Ștefanu vodă cu toată putearea sa și s-au dusă la Ardealu de au prădatu țara săcuiască; nice⁵ au avutu cine să-i iasă¹⁰⁰ înprotivă,^t ce după multă pradă, ce au făcutu, cu pace² s-au întorsă înapoi³, fără de nice o smentală.^{4h} Ce de aceasta poveasteⁱ cronicariulu celu leșescu⁵ nemică nu serie, încă⁶ și alte seamne^{7j} multe simtu și⁸ ne-

73 F¹ deacii luund deacolo E de acolo 74 B¹ luă D lui E au luat 75 F¹ steagurile 76 E au mărșu 77 E scaonul domnescu la Suceavă 78 B¹ deacia F² deci A¹ decii 79 A² m. 79 bis *tous les mss.* mari 80 A B E F lucruri D lucrure 81 A² B așaze E așadză F¹ de țară să o așaze 82 A B² D războiu 83 E gătie 84 B și 85 A oștilor 86 D F m. 87 A² B² carile F² care 88 D F² țara Ștefan vodă cea (D m.) săcuiască 89 A² D F¹ cel E F² m. 90 F² deapururea 91 B¹ inema 92 B vârsare 93 E să zăbăvi A B F peste 94 F multă vreamă 95 B m. *jusqu'aux mots*: «ce în» 96 E s-au așadzat 97 B¹ ci să sculă în al B² ci în al 5-lea an să sculă den domnia sa 98 E sale 99 B rădicându-se (B²—să) 100 F² stea 1 A² D înainte înprotivă 2 E s-au întors cu pace F² s-au întors înapoi cu pace 3 B² napoi 4 A¹ B¹ D E F smentală A² B² zmintală 5 B¹ E lătnesc B² latinescu 6 A² și încă A¹ și încă alte F¹ însă 7 F² multe seamne 8 A de E F² care

b luo C 48 v, G 17, 26, 43, 59, 65, 67, 101, 102 luom Pr 383 H. Cuv. 287, 419 *en même temps que* luă C II 114 v G 130, luăm C II 7 **c** *au lieu de* mari: cu mare gloate C 38 v, mai mare munci C 74 v *de même* C 299 v, 367 cf. praznice păgînește C II 41, viele Cip. 128, voele Cip. 128 cinci mie Cip. 369 **d** *au lieu de* lucruri C 135 v, 204 v, 187, 253 v, II 78 v, II 1, 7 Pr 8 G 116 Cip. 370 cf. duhure C 236, țarmure C 238, tunure C 381, ținuturi G 177, hamure G 178 ceriure, jocure, locure, Cip. 370 stolare H. Cuv. 353, valure *ib.* 376, coifure *ib.* 395, tunure *ib.* 404, lucrure *ib.* 380, 381, 388, 391 **e**=*chef militaire* (Mr. Picot: *lieutenant*) era svântulu Loghinu hotnogu pre acea sută C 127, tironi adecă cumă dzicemă noi hotnogi C II 58 v, *de même* C 229 v, 51 v, II 91 v cf. hotnogi G 37 **f**=*toujours, sans cesse* C 88, 235 Pr 72 H. Cuv. 345 **x** *au lieu de* singe C 21, 42, 73 v, 212, 242 v, II 115 Pr 475 v. *page 4 o*; vârsare de singe=*tuerie* C 26 v **g** V. *page 4 s* **h**=*dommage, obstacle, inquiétude* C 35 v, 73 v 208 v Pr 22, 633 **i** C 78, II 55 V. *page 1 f* **j**=*événement, fait d'une certaine importance*.

mică⁹ nu¹⁰ însămneară¹¹ de înse,¹²¹ iară leatopisățul¹³ nostru, macăr^u că scrie can^{14m} pre scurt^u, însă¹⁵ le însămneară¹⁶ toate. In¹⁷ al^u șasele¹⁸ an^u a domniei lui¹⁹ Ștefan^u vodă, în²⁰ aii 6970, Iulie 22 lovira²¹ pre Ștefan^u vodă cu o pușcăⁿ într-o²² gleznă la cetatea Chilie. Iară în al^u șapte^u an^u a domniei sale, în aii 6971, Iulie 5 luatu-ș-au²³ doamnă de²⁴ mare rudă^o pre Evdochia de la Chiev^u, sora lui Simeon^u²⁵ împărat^u,²⁶ iară cronicariul cel^u²⁷ leșesc^u scrie că au fost^u Evdochia²⁸ fată lui Simeon^u împărat^u, iară nu sor^u.^p

Cînd²⁹ au luat^u Ștefan^u vodă Chilia³⁰ și Cetatea albă de la păgîni³¹ în aii³² 6973, Ghenariu^{33r} 23.

Aduin^u³⁴ Ștefan^u vodă multă oaste de³⁵ țară, vrînd^u să răscumpere^s cetățile, carele^{36t} le luasă păgînii de la alți domni, pogorîr^u^u cu toată puterea sa spre cetatea Chilie și sosind^u la³⁷ cetate Miercuri spre Gioi la miadză noapte,^{38v} au încungiurat^u cetatea; însă³⁹ Gioi nu s-au apucat^u de hărț^u,^z iară Veneri⁴⁰ dîns^u⁴¹ de demiinea^{42a} au început^u a bate cetatea, și așia toată dzua⁴³ s-au hărțuit⁴⁴ pînă în sară, iară Simbătă^{44bis} b să închină⁴⁵ cei den ce-

9 E m. B nu însemnează nimica 10 EF nu le 11 A² serie nici însemnează 12 EF m. A² acestea F¹ B¹ dănsle B² însile 13 D cronicariul 14 EF¹ mai A¹ BD cam 15 D m. F² B¹ iar toate le însemnează 16 A² semnează 17 E iar în 18 D F¹ B² șaselea 19 A F² sale 20 E în anul A¹ în vleato A² la leatul F² leatul 21 E au lovit 22 A² B² în 23 A luat-au E ș-au luat 24 E pre Evdochia 25 A Simion 26 A² F² împăratul B împăratul Moseului 27 F² m. 28 F² m. 29 E cum 30 D F² de la păgîni Chilia 31 E Turci 32 E în anul 6973 în luna lui 33 A B mța Ghen. A B² F¹ Ghenarie B¹ E Ghenar 34 A D aducînd 35 F în 36 les mss. care 37 E miercuri 38 B¹ miezul nopții 39 A² și așa toată ziua s-au hărțuit pînă în seară Vineri de dimineață iară Joi au șazut pre loc nu s-au apucat de hărțu iar cîndu au fost^u Sămbătă 40 les mss. Vineri 41 E m. A¹ des dimineață B² F¹ dînsu B¹ dās F² diz D dăndus (sic) 42 les mss. dimineață 43 B D F zioa 44 E hîrățit 44 bis D Simbătă 45 A² s-au închinat

1 însă, înse = dînsă, dînsse *fém. de îns*: C 60, 58, 66 v, 71, 150 v, 290, 38 v Pr 456 G 188, 229, 57, 366 m. cf. i-au fost^u can pedepsind^u Pr 376, can rău G 305, can eu frică G II 73 n = canon M. Cost. 448, 459, 478, 498 o = famille cf. de rudă mare Pr 459 de rudă bună Pr 47 de rudă mică C 285 v, de rudă proastă C 221 p V. page 25 r r cf. Ghenvari C II 43, Ghenuari G 124, Ghenarii G 44, Ghenarie G 336, Ghenar G II 58 s = reconquérir, reprendre G 155, 231, 302 t v. page 2 p u pogor au lieu de mă pogor C 145, 171 v v = au lieu de miezul nopții C 258 v G 222 z = escarmouche, combat d'avant-poste, lutte v. M. Cost. 477, 489, 610, 660 a V. page 8 h b Simbătă C 110, 120 de même que Simbătă C 133, 354 v G 9.

tate, și întră⁴⁶ Ștefanu vodă în cetatea Chiliei și acolo petrecu⁴⁷ trei dzile, veselindu-să⁴⁸ și⁴⁹ lăudindu⁵⁰ pre Dumnedzău, înblindziia^{51c} oamenii⁵² în⁵³ cetate.

Deacia⁵⁴ și la Cetatea albă au trasu și multă năvală făcindu dobîndi⁵⁵ și Cetatea albă; și așia amîndoi⁵⁶ cetățile cu⁵⁷ multă moarte și perire de⁵⁸ ai săi le dobîndi, carele,⁵⁹ întărindu-le⁶⁰ cu bucate^d și cu slujitori,^e au lăsatu pre Isaiia și pre Buhtea părcălabi ca să le grijască,^{61f} iară elu^{61bis} s-au întorsu la scaunul său,⁶² la Suciavă. Iară în alu dzeacele anu a⁶³ domniei sale, în aii 6974, Iunie(?)^x 10,⁶⁴ au începutu a⁶⁵ zidi mănăstirea Putna spre⁶⁶ slava lui Dumnedzău și a preacuratei fecioarei⁶⁷ Mariei.^g

Războiul, ce⁶⁸-au făcutu Ștefanu vodă cu Mateiașu craiul ungurescu la Bae.⁶⁹

Mateiașu^{70h} craiul ungurescu, bizuindu-să⁷¹ puterei^y sale și meștersugului⁷²ⁱ său, cu⁷³ carele pre mulți den vecinii săi i-au surpatu^j și i-au supusu,⁷⁴ carele de multe ori războaie făcea cu Turcii și cu nărocii izbîndiia, neavîndu nice o pricină direaptă⁷⁵ asupra lui Ștefanu vodă, ce numai ca să-lu supue să hie suptu ascultarea lui, ca să-i hie cuvîntul deplinu, de⁷⁶ care lucru de multe ori să lăuda Mateiașu craiu⁷⁷ că, cite războaie face Ștefanu vodă, toate⁷⁸ cu pu-

46 E au intrat 47 A B² E petrecînd 48 D și veselindu-să 49 A D F m. 50 F² lăuda 51 A² F² B¹ și înblânzia 52 F² pe oamenii 53 D F² din 54 A¹ deci A² D F deacia E de acolo 55 E au dobîndit 56 F² cu multă perire amîndoa cetățile dobîndi B cu multă moarte 57 E cu multă vîrsare de sînge A dobîndi cu multă 58 F¹ le dobîndi 59 F care 60 le-au întărit 61 F¹ poarte grija să le grijască 61 bis E Ștefan vodă 62 E lui F Suceavii 63 A² al 64 B² D F Iulie 10 65 E Ștefan vodă a zidi 66 E întru lauda preacuratii și prea blagoslovitei și slăvitei stăpinii noastre născătoare de Ddzău și pururca fecioarei Mariei 67 B maicei fecioarei 68 E lui Ștefan vodă ce-au făcut 69 E m. 70 A¹ Mîtieș A² Mătieș 71 A chibzuindu-să 72 B D meștersugului 73 A² pre care A¹ carele F² cu care 74 F² biruit supuindu-i A pus jos i-au supus 75 F² m. F¹ dreaptă 76 E cînd de multe 77 A² craiul unguresc 78 D F m.

c = *apaizer* C 311 v, 340 v, II 76 v Pr 569 v. B. I. 52 d = *provisions, vivres* cf. C 158, 160 G 82, 97 e = *soldat* C 212, II 48 v G 221 M. Cost. 378, 391, 402 f au lieu de îngrijesc v. page 2 g; = *prendre soin, veiller, pourvoir* Pr 536 C 99, 76 v, 291 v, II 30 x la chronique de Putna nous donne: Iunie 4, la chronique Moldopolonă: Iulie 20 ap. B. Cr. 145, 175 g v. pour cet accord de l'apposition page 22 h y au lieu de: în puterea cf. nu crezură lui Hs. C. 175 v, tuturoru împărăteaste C 109 iau săracului C 231 h cf. Mateiu G 75, 109, 134, 200 Matiaș G 176, 191 i V. page 33 c j surp G 205, 203, 284 de même que surup Pr 483 G 203.

tearea lui le face și de suptu ascultarea lui face izbîndă, și⁷⁹ vrîndu, de ce⁸⁰ să făliia,⁸¹ ca⁸² să arate⁸³ că-i⁸⁴ adevăratu, au tremisū soli⁸⁵ ca⁸⁶ să i să închine Ștefanu⁸⁷ vodă; ce⁸⁸ Ștefanu vodă n-au priimitu. Mai⁸⁹ apoi vâdzîndu Mateiașu craiu volnicia¹ lui Ștefanu vodă că nu o poate supune, stringîndu⁹⁰ multă⁹¹ oaste a sa și agiutoriu⁹² luîndu⁹³ dela alții, au purcesū în⁹⁴ aii⁹⁵ 6975 și au trasū^{96m} spre⁹⁷ Moldova, și dzicea că cu caleⁿ merge⁹⁸ ca⁹⁹ să ducă la scaunu¹⁰⁰ la¹ Moldova pre² Pătru vodă;³ și⁴ trecîndu muntele au eșitū⁵ la Troțușu^{6o} Noemvrie 19, deacolia^{7p} luîndu⁸ drumulū au sositū la Romanu Noemvrie⁹ 29, și acolia s-au odihnitū pînă a șapte¹⁰ dzi prădîndu și jecuîndu,^{11r} iară a opta dzi, Dechemvrie^{12s} 7, au arsu¹³ trăgulū¹⁴ Romanului,¹⁵ și deacii¹⁶ au¹⁷ luatū drumulū spre Suciavă prădîndu¹⁸ și ardîndu și siliia la scaunulū Suciavei. Mai apoi socotîndu ca¹⁹ să nu rămăe vr-unū²⁰ unghiu^t nepipăitū de însulū,^{21u} au²² lăsatū drumulū²³ Suciavei, unde-lū aștepta Ștefanu vodă, și la²⁴ Bae ș-au întorsū calea, și²⁵ au sositū la Bae Luni, Dechemvrie 14, și acolo,²⁶ cumū²⁷ nu vrea²⁸ avea^v nice o grije^z de nice²⁹ o parte, lă-

79 A² și deacii 80 B¹ ceaia ce 81 E lăuda 82 A² B² m. F¹ să facă ca să fie adevărat 83 A¹ arâte E areate 84 B² cum iaste 85 E soli la Ștefan vodă 86 E m. 87 E m. 88 E iară 89 E dece vâdzînd 90 E au strinsu D străngându-ș 91 A m. 92 B luînd (B² luund) agiutoriu și de la 93 A² luundu D lound F² dela alții luund 94 F² la 95 E anul A¹ văleato A² văleatul 96 E eșit A în- trat 97 D F la E în 98 F¹ mergea 99 E m. 100 E scaon 1 E în 2 E domnū pre 3 B m. 4 E și au eșit 5 B² au trecut 6 A B¹ F Troțuș D Troțuș 7 D E F de acolo 8 E au mărșu la 9 F² m. 10 A² B D F șaptea 11 A¹ B¹ E jăcuînd A² F jăfuînd D jefuînd 12 A B Dichemvrie 13 E au aprinsu 14 les mss. tărğul 15 B E F Romanul 16 E m. B¹ deacia 17 E purces spre 18 E să apuce scaonul și mai apoi socoti 19 E F² să nu 20 A D F vre un 21 D însu les autres mss. dînsul 22 F² întreg au 23 E calea despre Suceavă 24 E au luat spre Bae F¹ și s-au întors la Bae 25 E F² unde au sosit Luni 26 E acolo la Bae 27 F² ca cum nu ar avea 28 E cum n-ar avea 29 A¹ B¹ m. D F oaste lăsând.

1 = indépendance, caractère indépendant C 33, 291 v m = s'acheminer, se diriger cf. G 143 n cu cale = avec raison, avec justice G II 9, 25, 83 o au lieu de Troțuș G 38 v. B. I. 38 p acolia C 59, 136, II 100 Pr 58, 642 au lieu de acolo r au lieu de jăcuesc C 346 G 228 ă précédé d'un j passe en e: jelianie C 183, jeluiesc C 259, jeratec C 214 s cf. Dechemvrie C II 35 v, Dechevrie C II 36 v Dich. G 87 t = coin C 281 v, II 2 v G 153 u = dînsul C 66 v, 290 G 137, 139, 186, 267, 247 v conditionnel présent du vieux roumain, formé de l'imparfait de l'auxiliaire voiu + l'infinif: să vrea smenti de vrea dzice că n-au fostū fiulū lui Dmdzău C 72 de même C 151, 108, 109, 152 v, 162, 173, 187 v 289 v, II 67 Pr 474 v. Cip. 191 H. Cuv. 428 z v. page 12 n.

sîndu^{30x} oastea fără de³¹ nice o pază³² la băuturi și³³ la prade,^{34a} unde³⁵ avîndu Ștefanu vodă știre și prînzîndu limbă^b Marți noaptea,³⁶ Dechemvrie 15, au aprinsu trăgulu asupra lor, cîndu ei era fără de³⁷ nice o grije și, fiindu ei³⁸ beați și³⁹ negătiți de războiu, i-au lovit^c Ștefanu vodă cu oaste tocmită în răvărsatul zorilor, de⁴⁰ multă⁴¹ moarte și perire au făcutu într-însii;⁴² că ei nefiîndu⁴³ tocmiți de războiu, nemică^d de arme⁴⁴ nu s-au apucat, ce de fugă. Nice⁴⁵ urma să ia⁴⁶ nu știa, carii scăpa, că fiindu noapte, de⁴⁷ nu știa încăt^o voru face,⁴⁸ în toate părțile rătăciia, de-i⁴⁹ vena^{50e} țărani; în⁵¹ zăvoae pren munți, unde⁵² vro^{53f} 12000 s-au⁵⁴ aflatu periți. Mai apoi și singuru^{55g} craiulu rănit⁵⁶ de săgeată foarte rău de⁵⁷ abia au hălăduitu pre potici^{58h}, de au cîșitu la Ardealu. Așa nărocește⁵⁹ Dumnedzău pre cei mîndri și falnici ca⁶⁰ să să arate lucrurile ome-nești citu sîmtu⁶¹ de fragede și neadeveare.⁶²ⁱ Că Dumnedzău nu în mulți, ce în puțini arată putearea sa, ca⁶³ nime⁶⁴ să nu nedejduiască⁶⁵ în⁶⁶ putearea sa, ce intru Dumnedzău să-i hie nedeajdea, nice^j fără⁶⁷ cale războiu să⁶⁸ facă, căroră⁶⁹ li-i⁷⁰ Dumnedzău înprotivă. Pre a-

30 E lăsîndu-și 31 B¹ D E F fără nici 32 B² grijă nici pază ci la 33 E F² m. 34 B F prăzi E jacuri 35 E de care lueru 36 E m. 37 A B¹ F fără nici 38 B ei și 39 E i-au lovit 40 A și 41 E au făcut multă moarte 42 E Unguri 43 D F fiind netocmiți 44 B¹ armă 45 A¹ că nici F¹ și nici 46 B E să ia carii scăpa 47 A B F² neștiind încăt 48 B² mearge F² face rătăciia de-i 49 E deci îi 50 *les mss.* vana 51 A² prin 52 D m. *jusqu'aux mots*: «ce în puțini arată» 53 A B F vre o 54 E F² periți s-au aflat 55 B² însuși F² m. 56 A fu rănit 57 A E m. F cu puținei de abia 58 F¹ o potică F² pe potecă A B poteci 59 A B F norocește 60 E pentru să areate F ca să arate 61 *les mss.* sint 62 B E F neadevărate 63 D F m. *jusqu'aux mots*: «ce intru» 64 A² nimine B² niminea 65 E să nedejduiască A să nădăjduiască B nădăjduiască 66 A² intru 67 F² să facă războiu fără cale A fără de 68 B¹ F să nu 69 F² că li-i înprotivă Dumnezu E că Dumnedzău celor mîndri se pune-mprotivă 70 F² le iaste.

x v. page 4 m **a** au lieu de prăzi C 273 v; beaucoup des noms féminins en -ă font leur pluriel dans le vieux roumain en -e au lieu de -i: svade C 310, vame C 277, porunce C 381, rane C 83, nunte Pr 377, treabe C 310 v, vine Pr. 484, gure, începătura, lacrăme, lumine, lune, rădăcine. poarte, săgecte, săptămîne Cip 126 fîntîne Cip 369 **b** = apprendre une nouvelle de quelqu'un, être informé; à peu près la même signification que avîndu știre cf. pour ces locutions pléonastiques: rîndulu și poveastea page 1, capu și începătura page 2, au izvoditî întăi și au începutu page 37 răspune și dzise C 9 v, strigă de grăi C II. 88, veniră și să adunară C II 88 v, veni și să apropiu C 9 v **c** = attaquer, assaillir cf. C II 31 **d** = pas du tout, nullement: nemică nu se temu C II 18 de mème Pr 19, 506 **e** V. page 32 v **f** V. page 28 a **g** V. page 18 e **h** potică G 254, 360 = sentier **i** = mensonger, faux cf. adevăr ară adj. C 63, 159, 336 v G 47 **j** V. page 4 s.

ceaia⁷¹ vreamă avîndu Ștefanu vodă prieteșugă⁷² cu Leașii, au tremisă den dobînda¹ sa și craiului leșescu pre⁷³ solii săi. Iară Mateiașu craiul⁷⁴, deaca au scăpatu, de iznoavă gătisă⁷⁵ oaste ca să vie asupra lui Ștefanu vodă, ce viindu-i alte greutăți^{76m} despre țara Ceșească,⁷⁷ⁿ s-au întorsu la Ceși^{78o} cu oastea sa.

Intr-aceaia⁷⁹ și⁸⁰ craiul leșescu, oblicindă⁸¹ că va să margă^{82p} Mateiașu craiu^r asupra lui Ștefanu vodă, au tremisă soli că-i⁸³ va da ajutoriu, de-i va trebui, înprotiva⁸⁴ lui Mateiașu craiu și i-are^s hi datu, de nu s-are⁸⁵ hi părăsită^{86t} Mateiașu craiu de acela⁸⁷ gîndu. Pre aceaia vreamă, Noemvrie⁸⁸ 25, s-au săvrășitu^{89u} Evdochia doamna lui Ștefanu vodă.

De⁹⁰ prădarea Săcuilor.

Serie leatopisățul cel⁹¹ moldovenescu că într-acelaș anu după războiul⁹² lui Ștefanu vodă, ce făcuse⁹³ la Bac⁹⁴ cu Mateiașu craiu, s-au ridicatu Ștefanu vodă cu toată putearea sa, vrîndu să-și răscumpere strîmbătatea sa, ⁹⁵ ce-i făcuse Ungurii, cîndu⁹⁶ venisă cu Mateiașu craiu la Bac, s-au dusă⁹⁷ la Ardealu, de⁹⁸ multă pradă și robie și⁹⁹ ardere au făcutu în țara săcuiască, neavîndu cine-i sta înprotivă, și¹⁰⁰ cu pace s-au întorsu înapoi, fără de¹ nice o smenteală.^{2v} Ce³ de⁴ aceasta poveaste, ce spune că au prădatu Ștefanu vodă țara săcuiască, cronicariul cel^u leșescu nemică nu scrie.

71 E acia A² acelea vremi 72 A² F² B² prieteșug E prietinie 73 B² pen 74 E craiul ungurescu 75 F² să gătise ca să vie 76 A² F greotăți 77 A² D F leșască 78 A² D Cîși 79 E atunci 80 F² m. 81 E înțelegînd 82 B¹ D meargă 83 B zicînd că-i 84 A² D B² F înprotiva 85 E ari les autres mss. ar 86 E părășit 87 A B² D F¹ acel F² de la acest 88 E în 25 a lui Noemvri 89 B¹ pres-tăvit B² pristăvit les autres mss. săvrășit 90 E m. le titre A pentru 91 B cest E m. 92 D F războiul cel moldovenesc a lui 93 E au avut 94 B¹ D Baia 95 D F sa și prada 96 E cu Mateiaș B cînd venise la 97 B s-au dusă și el 98 A E F² și 99 E au făcut 100 F² m. 1 A F² B² m. 2 A² zminteală les autres mss. sminteală 3 m. jusqu'à la fin du chapitre E pentru această 4 A m.

1 = butin M. Cost. 473, 483, 491, 640 G 36 m greutate C 339 v, 378 v n = Bohême o = Tchèques C 200 v p au lieu de meargă [C 82 v, 126, 291, 312 Pr 405, 485 v. page 8 v r sans article cf. Mathei evglisistă spune C 67 v s tous les mss.: ar mais C et Pr ont toujours are C 25, 30 v, 44, 51 Pr 2... t mă părăsesc = renoncer C 61, 222 v u V. page 12 p v fără de smenteală C 36 v 208, II 4 v. page 39 h.

Cîndu⁵ s-au împăcatu Ștefanu vodă cu Mateiașu⁶ craiulū ungurescū.

Deacii⁷ după puțină vreme au încetatū vrajba⁸ între craiulū ungurescū și între Ștefanu vodă, că vădzindū ei că vrăjmașulū lorū și a^z toată creștinătatea, Turculū, le stă în⁹ spate și de¹⁰ volnicia¹¹ a tuturorū întinde mreajele sale ca să-i cuprindză¹² și arătîndu-să priiatinū¹³ b cu multe cuvente¹⁴ c de înșelăciune¹⁵ d și cătră unulū și cătră altulū, ca să¹⁶ poată¹⁷ zădări capū^e de price^f și¹⁸ să înceapă zarvă, gîndindu-să¹⁹ că într-acealea²⁰ amestecături^g i să vorū închina lui, pentru să²¹ h le dea agiutoriu, și mai apoi îi va pleca pre²² amândoi suptū ascultarea sa²³ și²⁴ suptū giugulū său. Vădzindū²⁵ aceasta²⁶ înșelăciune Mateiașū craiu și cu Ștefanu vodă, s-au împăcatū și s-au aședzatū²⁷ i și²⁸ încă, după²⁹ pace aședzată, și legătură³⁰ j tare, ce³¹ i făcură³² amîndoi, au³³ dăruitū Mateiașū craiu pre Ștefanu vodă cu 2 cetăți mari la Ardealū anume³⁴ Balta și Ciceulū.³⁵

De³⁶ nește Tătari, ce-au întratū în țară să prade.³⁷ Văleato 6978.

Ridicatu-s-au³⁸ multă mulțime de oaste tătărăscă³⁹ și au întratū în țară să⁴⁰ prade,⁴¹ cărora,⁴² prindzindu-le⁴³ de veaste Ștefanu vodă,

5 F² împăcăciunea lui Ștefan vodă cu Mateiaș craiu 6 D E Matiaș A¹ Mătiăș 7 A¹ B¹ decia E nu peste multă vreme 8 F² și vrajba 9 D în nainte 10 E asupra B m. 11 B. volniciei E volniciei 12 A² B² F² coprinză 13 A¹ prieten B² E F² priaten 14 *tous les mss.* cuvinte 15 E înșălătoare A² B D F de înșălăciune 16 A E să-i 17 E zădărăscă și să afle cap 18 E m. F² și să să 19 E socotind B¹ gîndindu că 20 A² B F E aceale D ceale 21 B¹ ca să F¹ pentru ajutor să le dea 22 A B E m. *jusqu'aux mots* «și suptū» 23 D lui 24 E m. 25 E ce vădzind 26 E acestea înșălăciuni A² B F această înșălăciune 27 B E așăzat 28 A¹ F² m. *jusqu'aux mots* «și legătură» 29 A² m. D după ce au așezat 30 E legături tari F² făcură tare legătură întru ei și au 31 B¹ m, 32 B¹ făcuse B² făcusă 33 B² F² și au 34 F² m. 35 B¹ Ciceaiul 36 E pentru 37 F² m. 38 E Venit-au mulțime de oaste 39 A² de Tătari 40 F² ca să o 41 E prade în anul 6978 42 E iară Ștefan vodă 43 E prindzind.

z génétif subjectif: domnū a toată țara Moldovei C (*préface*) de même C 37, 46, 50 v, 72, 101, 137, Pr 10 H. Cuv. 427 a = v. page 42 l b priiatin C 27 v, 38 v, 74 v Pr 12 c V. page 3 e d au lieu de înșălăciune C 249 v, 371 v cf. înșel C 202, înșelătoriu C 226, șed C 145 v. page 28 f e = commencement, cause. sujet C II 104-Pr 71, 359, 651 f = dispute, querelle C 168 v, 295, II 53 v Pr 564 g = complication, dissension, trouble C 189 v, II cf. mestecătură (*même sens*) Pr. 469 h pentru să = ca să C 32 v, 36 v, 49, 63 v, 215 i = faire la paix, se réconcilier v. page 11 g; pléonasme v. page 43 b j v. page 20 o l pléonastique v. page 4 b

li-au eșit înaintea și⁴⁴ la o dumbravă, ce să chiasă la⁴⁵ Lipniți,^{46m} aproape de Nistru, i-au⁴⁷ lovitⁿ Ștefan⁴⁸ vodă cu oastea sa Av-gust⁴⁹ și, dind războiu vitejește,^{50 o} i-au răsipit și multă moarte și perire^p au făcut într-înșii și mulți⁵¹ prinsă^{52r} în⁵³ robie și le luo^{54s} totu⁵⁵ plianul^t. De care lucru, cunoscind^x Ștefan vodă că agiu-toriul⁵⁶ nu de aiuria⁵⁷ i-au fost, ce numai⁵⁸ de la Dumnedzău și de la Precurata maica svenției^{59u} sale și⁶⁰ cu mare⁶¹ laudă și izbîndă s-au întors înapoi⁶² la scaunul său la Suciavă.⁶³

Cînd⁶⁴ au svențit^v Ștefan vodă mănăstirea Putna.

Deaca să întorsă⁶⁵ Ștefan vodă de la acela războiu cu nă-roci,^{66z} ce^{67a} izbîndi pre acci⁶⁸ Tătari spre lauda aceia, mulțămînd⁶⁹ lui Dumnedzău, au⁷⁰ svențit⁷¹ mănăstirea Putna, carea era zidită de însul^{72b} Septevrie^{73c} 3 întru⁷⁴ lauda a^{75d} precuratei fecioarei Ma-riei⁷⁶ maicei Domnului⁷⁷ nostru lui^{78e} Is. Hs.; la carea svențenie⁷⁶ multă adunare de⁸⁰ călugări au fost și singur^{81f} Theoctist^{mitro-}politul și Tarasie episcopul depreună^{82g} cu Iosif arhimandritul⁸³.

44 A E m. 45 E m. 46 A B E F¹ Lipniți 47 E și i-au 48 E m. 49 A² 20 de zile 50 A² B D E F vitejește 51 B¹ E pre mulți F² prinși mulți în robie 52 A B E au prins D prinși 53 E vii și le 54 E luă A B¹ le-au luat F² și tot planul le-au luat 55 A planul tot 56 A² nu i-au fost ajutorul de aiurea 57 aiuria. ce numai 58 F¹ de la Dzeu numai 59 B² sa *les autres mss.* sfinției 60 B² m. 61 A mari laude 62 D B² m. 63 A² B D F Suciava 64 E pentru sfințirea mănăstirii Putnei 65 E D s-au întors 66 E izbîndă ce au făcut de au bătut pre 67 A cel 68 D cei 69 E au mulțămît 70 E și au 71 *tous les mss.* sfințit 72 A² *ins les autres mss.* dînsul 73 E m. A F² B Septemvrie 74 E spre 75 E m. 76 F² m. 77 F a domnului 78 *tous les mss.* m. 79 *les mss.* sfințenie 80 F² au fost de călugări 81 A B F însuș 82 A² B F¹ dinpreună A¹ denpreună E înpreună F² și Iosif 83 A¹ arhiemandritul

m *V. les chroniques slaves de Putna et Moldopolonă ap. B. Cr. 145, 175. n v. page 43 c o au lieu de vitejește cf. jeale C 27 v, 32 jealnic C 144, mreajea C 308 așea C 25, greșală C 273, să-lu înșeale Pr 485, să o așeadze Pr 34, șapte C 30 v p au lieu de peire C 26, 33 v Pr 1 cf. veri au lieu de vei C 37 v, 60 v, 65 v. Cip 386 r V. page 22 o s luo C 48 v, H. Cuv. 419, G 43, 59, 65, 101, 223, luom Pr 383 G 20, 96 en même temps que luă C II 114 v, G 130, 182 et luăm C II 7 v. Cip 360 Philipp. I 26 t = butin C 178 x V. page 4 m et 34 b u svenție C 25, 54, 85 v, 90, 125 v v les mss.: sfințit mais svențesc C 62, 179, 202 v v. page 17 e et Cip 379 z V. page 15 g a V. page 12 s b V. page 42 u c Septevrie C II 3 v, 5, 8 v G 221, 252 d cf. dzua învierii a domnului nostru C 32 v de même C 87 v, 141 v, II 83 v, 137 e cf. darul Domnului nostru lui Is. Hs. C 29 de même C 24, 46 v, 53, 95, 90, 102, 146, II 5, II 47 v f V. page 18 c g C 110, 136, 171 v G, 86, 101, 112 152, 185 au lieu de dinpreună.*

și egumenul⁸⁴ Putnei. Dzei că au fost la liturghie arhiepiscopi⁸⁵, și preuți⁸⁶ și diaconi 64 la jertăvnicu.^{87 h}

Cîndu⁸⁸ au întratu zavistie între Ștefanu vodă și între Radulu vodă⁸⁹ și de⁹⁰ arderea Brăilei. Văleato 6978.

Intr-aceaia⁹¹ vreamă întră⁹² zavistie între Ștefanu vodă și între Radulu vodă domnul muntenescu⁹³ preⁱ obiceiul firi omenesti, de ceⁱ are, de aceaia⁹⁴ pohteaste mai⁹⁵ multu, de⁹⁶ nu-i sosi^{97 i} lui Ștefanu vodă ale⁹⁸ sale să le ție și să le sprejenească,^{99 m} ce de lăcomie, ce¹⁰⁰ nu era a lui, încă vrea să¹ cuprindă.² Strîns-au țara și slujitorii săi și au întratu în țara muntenească, de-au pradatu marginea³ Fevruari^{4 n} 27 și au ars Brăila Marți, în Săptămîna albă.^{5 o}

De⁶ tăierea capetelor a nește⁷ boiari.

Văleato⁸ 6979 Ghenariu 16 tăe⁹ Ștefanu vodă pre Isaiia¹⁰ vornicul și pre Negrilă păharnicul și pre Alecsa¹¹ stolnicul în¹² trăgu,¹³ în^p Vaslui.¹⁴

Războiul de la Soci, cîndu¹⁵ s-au bătutu Ștefanu vodă cu Radulu vodă domnul muntenescu. Văleato 6979 Martu 7.

Radulu vodă domnul muntenescu vâdzîndu atita pradă în țara sa, ce-i făcusa Ștefanu vodă, nu vru¹⁶ să¹⁷ lase,^{18 r} să¹⁹ nu²⁰.

84 B² F² igumenul 85 E m. 86 B și episcopi și preoți A D F preoți 87 A B² E F jertăvnic B¹ jertăvnic 88 E pentru zavistiia ce-au întrat între 89 E F vodă domnul muntenesc 90 E pentru A² m. 91 E acelea vremi 92 E au întrat 93 F Munteanilor 94 E de ce 95 A² E să aibă mai mult B¹ mai mult să aibă A¹ să mai aibă mai mult 96 E m. A¹ că 97 A² sosi E sosiia B¹ agiunse B² a-
junse F² ajungea 98 A² să le ție ale sale A¹ să ție 99 A² B D F sprijinească A¹ sprijănească E sprejănească 100 E ceale ce B și ce 1 B E să le 2 A² B² F co-
prinză 3 A¹ marginea 4 A² Fevruarie E Fevruari 5 A F² cea albă B² în săptă-
mîna albă marți 6 E m. le titre 7 F² unor 8 E iară în anul A² la leatul A¹ It. 9 A² tăiat-au E au tăiat 10 E Negrilă păharnicul și pre Alecsa stolnicul și pre Isaiia vornicul 11 B¹ Alece 12 E F² m. *jusqu'à la fin du chapitre* 13 les mss. târg, târgul 14 A² în târgul Vaslui B² în târgul Vasluiului 15 F² m. *jusqu'à la fin du titre* 16 E n-au vrut 17 A² ca să 18 E lasă 19 F² ci să cearce 20 E nu-ș.

h = autel, sanctuaire v. jertăvnicu C II 84 v et jertăvnicu C 282 i V. page 12 r j de ce... de aceaia = cu cît... cu atît C 190 i V. page 25 u m sprejenescu C 54 v. 213, 300 = *défendre* n Fevruari C II 52, II 66 v Pr 511 o la dernière semaine du carnaval, nommé également: săptămîna brinzei p V. page 17 i r-
să lase C 222 v, 213 v Pr 377.

cearce strîmbătatea sa; ce pururea să timplă,^{21s} cea ce va să-și întoarcă^t bătaia, de doai²² ori îl bătu. Că stringîndu oastea sa²³ și vecinească, au venitū asupra lui Ștefanū vodă, iară elū ca un leu^u gata spre vînatū de sragū s-au pornitū și la Soci li-au²⁴ eșitū înainte, și, dîndū războiu vitejeaște Martū²⁵ 7, nu mai puținū de vitejiia Moldoveanilorū, carii era gata, au să moară, au să izbîndească, de citū^v de²⁶ meșterșugulū^z lui Ștefanū vodă, Radulū²⁷ vodă pierdu²⁸ războiulū cu multă pagubă de ai săi, că pre toți i-au tăiatū și toate²⁹ stiagurile Radului^a vodă le-au luatū și pre mulți viteaji³⁰ i-au³¹ prinsū vii și pre toți i-au tăiatū, numai ce^b au lăsatū vii³² doi³³ boiari de cei³⁴ mari, pre Stanū logofătulū și pre³⁵ Mircea comisulū.³⁶

De³⁷ unū cutremurū.

Într-acelaș³⁸ anū Avgustū 29³⁹ fu⁴⁰ unū⁴¹ cutremurū mare de pămîntū⁴² preste⁴³ toată țara în vreme,⁴⁴ ce au ședzutū domnulū la masă la⁴⁵ prîndzū.

Văleato⁴⁶ 6980 Septevrie⁴⁷ 14.⁴⁸

Au adusū⁴⁹ Ștefanū vodă pre Maria den Mangop^{50c} de o^d au luatū⁵¹ șie^{52e} doamnă.

21 D B² F¹ întimplă 22 A¹ doi *les autres mss.* doao 23 F¹ a sa 24 A² F¹ i-au 25 A² B² Martie F¹ *m.* 26 A B D *m.* 27 A² iară Radul 28 E au pierdut 29 F¹ *m.* 30 A E *m.* 31 E au 32 A¹ 2 vii boeri A² doi boiari de cei mari vii 33 E pre doi 34 B² acei 35 A E *m.* 36 D căpitanul 37 E *m.* le titre A de un cutremur mare ce-au fostu 38 E aceaș 39 F² 20 40 A² făcu E s-au făcut 41 A F² B *m.* 42 E *m.* 43 A¹ E peste 44 A² vremea 45 E de 46 E iară în anul 47 B D F *m.* 48 A 4 49 A² E F² adus-au 50 A B Magopi E F Magop D Mangon 51 A B luat-o 52 A² B² F luiș B¹ lui.

s au lieu de întimplă C 30, 46 v. 346, II 29 v Pr 22, 524 V. page 2 g
t = prendre sa revanche, se revancher **u** comparaison tirée des psaumes de David XVII, 12 v. G 12, 247 **v** = cît cf. C (préface) 255, 313, II 89 v **z** V. page 33 c
a cf. pour des noms propres masculins qui prennent l'article (cas II) comme les noms communs: Iudei C 90 v, II 91 v, Caiafei C 103 v, Lucăei C 128 v, Thomei C 132, 134, Zahariei C 283, II 88, Oprei G 74, Ghianghei G 75 Nacului Zbirăi G 151, Ieremie G 149 **b** numai ce = seulement C 62 v, 128, 266 v, 323 v, II 13 Pr 25 **c** V. les chroniques de Bistrița et Moldopolonă ap B. I. 39, B. Cr. 176 d V. page 7 m **e** cf să-ș ia neștine șie muiare Pr 375 de même C 29 v, 75 v, 150, 208, 291, 228, 334, 335 v Pr 492.

**Ală⁵³ doile războiu a lui Ștefană vodă cu Radulă⁵⁴ vodă
la Izvorulă apei. Văleato 6981 Noemvrie⁵⁵ 8.**

Ștefană vodă, fiindu-i⁵⁶ aprinsă inima⁵⁷ lui de lucruri vitejești,⁵⁸ îi părea că ună ană, ce^f n-au avută treabă de războiu,⁵⁹ că are multă scădeare,⁶⁰ socotindă că și inimile voinicilor⁶¹ în⁶¹ războae⁶² trăindă să ascută, și truda și osteneala, cu carea să deprinseasă, iaste⁶³ a doa^{64h} vitejie. Strinsă⁶⁵ de⁶⁶ iznoavă oaste și luo⁶⁷ pre Basarabă^{67bis} Laiotă ca să-lă ducă la⁶⁸ țara muntenească, să-lă pue domnă. Iani⁶⁹ⁱ socoteaște, că suptă ună copaciū^j bună cîți să mistuescū,⁷⁰¹ sau cită laudă își adaoge⁷¹ nu⁷² numai purtătoriul^m, ce⁷³ și țara, cîndă⁷⁴ năvăliia⁷⁵ⁿ la dinsulă și la țară și domni cei streini, să-i⁷⁶ ducă la domnie⁷⁷ și cu agiutoriulă loră⁷⁸ era cu nedeajde că voră izbîndi.⁷⁹ Și întrindă Ștefană vodă în țara muntenească, să gătiia să⁸⁰ dea războiu Radului vodă, ce⁸¹ vădzîndă Radulă vodă că nu-i va putea sta înprotivă^o în⁸² 18 dzile a lui Noemvrie,^{83p} au dată dosă⁸⁴ cu oastea sa și s-au dusă la scaunulă său la Dimbovița. Aicia^{85r} să socotimă,⁸⁶ că⁸⁷ iată că leatopisățulă celă lătinescū nu spune⁸⁸ că

53 A pentru războiul al 54 F¹ a Radului 55 E Iul. A m. 56 E avînd inemă aprinsă spre lucruri A² B² F² fiind 57 B¹ inema aprinsă 58 A² B F vite-
jaști 59 A² D E războae A¹ războe 60 E pagubă 61 F² trăind în războae 62 A¹
D războe 63 E oastea 64 A D F doao B dooa 65 A² de care lucru strînse B¹
derept aceaia strînse 66 A² oaste de iznoavă 67 A¹ lui D luînd F¹ luund E au
luat 67bis A D Băsarab (A² Basarab) Laiot F¹ Basarabu 68 E în 69 A ia
70 A amistuesc B² adăpolestesc 71 F² aduce 72 A² și nu 73 A² încă 74 A² m.
75 E năzuia 76 B ca să-i 77 A² la domnie la altă țară 78 A² lui D-zeu
îi era A¹ E m. 79 B isprăvi și vor izbîndi 80 F B de războiu 81 E deci
82 E m. *jusqu'aux mots* «au dat» F² Noem. 18 83 A¹ D Noev. 84 B F¹ dosul
85 A² F² aici 86 F² socoteaște 87 E leatopisețul cel lătinesc spune că dacă
au vădzut F² că cronicariul cel latinesc A² B că leatopisățul 88 F² scrie

f = în care cf. într-aceaia sară, ce era Hs. în grădina v. page 12 s, Phil-
lipp. I. 129 g den 23 de ai pînă în 42 să chiamă voinică Pr 661 de même C
II 83 v en même temps que vonic C 55, 230 Pr 360 cf. destoinic C 54 v, 214 v
Pr 18, 484 et destonic C 6, 196, 230 Pr 58 destonicie C 109 v, 299 v Pr 10
h a doa C 41, 63, 221 v, 265, 305 v Pr 417 cf. a noa C 105 de même que a doo
C 248 v Pr 364, 381 et a doau (?) C 95 v i interj. C 186 v, 378, II 57 v G 184
H. Cuv. 440 j au lieu de copac C 57, 380 G 165, 255 l = s'abriter, se réfugier
se cacher G II 81, 96 ici = se mettre à l'ombre, se reposer à l'ombre m = chef
de l'état v. page 11 o n cf. mulțime ce năvăliia la măriia sa pentru să asculte
cuvîntulă lui Dmndzău C 307 v o stau înprotivă = tenir tête, résister C 340
p Noemvrie C II, 21, II 25 v G 221 Noemvi G 279 et Noevrie G 114, 256, 363
r aicia C 25 v, 33, II 2 v, II 101 Pr 496.

s-au bătut³⁸⁹ dzile războiului,^s deacii⁹⁰ să hie^t dat^u dos^u⁹¹ Radul^u vodă, ce spune⁹² că, deac-au văd^zut^u că⁹³ nu va putea sta înprotiva⁹⁴ lui Ștefan^u vodă, au fugit^u la cetate. Iară leatopisă^ușul^u nostru serie că, deac-au sosit^u Ștefan^u vodă la margine, Noemvrie 8 dzile, au împăr^ușit^u stia^uguri⁹⁵ oș^utii sale pre^v Milcov^u, și deacii s-au înpreunat^u² cu Radul^u vodă Gioi, într-aceasta^{96a} lună în 18, la locul^u, ce să chiamă⁹⁷ Cursul^u apei, și dind^u războiu vitejeaste de înbe⁹⁸ par^uțile,^{99b} s-au bătut^u acolo pină în sară. Aș^ujdere^d și Veneri^{99bis} și Simbă^ută^{99ter} e toată dzua^f 100 pină în sară, iară noaptea spre Dumenecă^{1g} au lăsat^u Radul^u vodă toate ale sale în tabără și au fugit^u cu toată oastea sa³ la scaunul⁴ său la Dimbovi^uță. Iară Ștefan^u vodă s-au pornit^u după dînsul^u cu toată oastea sa⁵ și într-aceasta⁶ lună în 23 au încungiurat^u cetatea Dimbovi^uță⁷ și într-aceia noapte au fugit^u Radul^u vodă den cetate, lăsind^u⁸ pre doamnă-sa Mariia și pre hie-sa^{9h} Voichi^uța și tot^u ce au avut^u, și s-au dus^u la Turci. Iară Ștefan^u vodă, Miercuri¹⁰ în 24 de dzile a¹¹ aceș^utii luni, au dobindit^u cetatea Dimbovi^uță și au intrat^u într-insa și au luat^u doamna¹² Radului vodă, și pre hie-sa¹³ Voichi^uța oⁱ au luat^u¹⁴ și^e 15^j doamnă

89 A² războiul 3 zile 90 B¹ deacia 91 B dosul 92 F² serie 93 E Radul vodă că 94 A² înpotrivă 95 F² steagurile 96 E Noemvrie 18 F¹ această 97 E dzice 98 A¹ amîndoi A² B¹ F¹ amîndoa 99 *tous les mss.* părțile 99 bis *tous les mss.* vineri 99 ter D Simbă^ută *les autres mss.* Simbă^ută 100 E m. A² B zioa F zuoa 1 *les mss.* Dumin. 3 A² m. 4 E scaonul 5 A E m. 6 E aceasta 7 F² Dămbovi^uții 8 B² F² lăsă E lăsîndu-și 9 D fie-sa *les autres mss.* fiică-sa 10 E m. 11 E m. A² B² F² ale 12 A B E pre doamna 13 D fii-sa *les autres mss.* fiică-sa 14 A B F luat-o 15 A² B² F luiș B¹ lui.

s bat războiu = *batailler, livrer bataille* C 213, II 10 v G 102, 251, 292 *iei* = la bataille dura t v. page 19 n u discours indirect (sous-ent. dzic, spun) ce subjonctif, qu'on ne trouve que dans le vieux roumain, exprime la probabilité cf. Bar-novschi vodă să hie dzis^u Leahului: «Dulce este domnia den Moldova» M. Cost 523 v. Philipp. I 193 v = la cf. C 118, 225 z = se rencontrer cf. C 63, 211 a acesta v. C 368 b au lieu de părțile v. page 34 m; dans le vieux roumain, a radical des mots féminins terminés en-ă et en-e ne passe pas en ă, quand la terminaison du pluriel est i: falci C II 50 Cip 124, cărți C 65 Cip 363, corabii C II 79, sabii C 212, mîncari Cip 364, cercari, întrebări, cumîndari, dari, nari Cip 123 d = de même, de la même manière aș^ujdere C 46 v Pr 9 e Simbă^ută C 133, 354 en même temps que Simbă^ută C 110 v on trouve ces deux formes sur la même page C 143 v V. page 4 o f V. page 15 e H. Cuv. 420 g C 29, 36, 47 v, 53... Pr 643 Cip 379 h fie Pr 381 G 15 fie-sa H. Cuv. 395 i v. page 7 m j V. page 48 e

și toată avuția^{16 l} lui și vistearile^{17 m} și veșmentele^{18 n} lui ceale scumpe și toate steagurile lui, și acolo s-au veselitu^{19 o} 3 dzile și deacii s-au întorsu²⁰ la scaunul²¹ său la Suciavă, dindū laudă²² lui Dumnedzău. Iară pre Basarabă vodă²³ l-au lăsattū domnū în țara muntenească și au domnitū o lună. Iară Radulū vodă au năzuitū^p la Turci ca să-și poată²⁴ scoate agiutoriu^l de la împăratulū Turcilorū²⁵ și să-și răscumpere^r domniia cu putearea lui.²⁶ Iară Ștefanū vodă, deac-au sositū la scaunulū său la Suciavă, au tremisū la craiulū leșescū soli, vestindu-i²⁷ de războiulū cu nărocū, ce-au făcutū înprotiva Radului vodă, fălindu-să²⁸ că și cetatea și scaunulū Dimbovița²⁹ cu toată avuția³⁰ au luatū depreună^{31 s} și doamna³² și³³ hiică-sa³⁴ și au tremisū și lui³⁵ craiu den dobînda sa, nu pentru³⁶ că^t doară i-au³⁷ fostū datoriu să-i tremită,³⁸ cumū dzicū unii e-au fostū supusū Leașilorū, ce pentru³⁹ săⁿ lū⁴⁰ aibă priiatinū^{41 v} la vreamē⁴² de nevoe și la treabă ca aceia,^z de-i va veni asupra, cumū⁴³ s-au și⁴⁴ timplatū;⁴⁵ că atunce⁴⁶ i-au și⁴⁷ venitū veaste cumū^a Radulū vodă au intratū în țara muntenească cu oaste turcească și⁴⁸ aciișū^{49 b} au tremisū alți soli, de au pohtitū oaste⁵⁰ într-agiutoriu înprotiva⁵¹ Radului vodă.

16 E avearea 17 A B² visterile D vistierile B¹ visteriile F² vistieriile F¹ visteariile 18 E hainele *les autres mss.* veșmintele 19 E veselit 20 F¹ B întorsu înapoi (F¹ napoi) 21 E Suciavă 22 F¹ slavă 23 E Laiotă 24 E scoată 25 E turcescu 26 E lor 27 E dindu-i veaste A² F² vestind 28 B lăudându-se 29 A¹ Dimboviței A² Dimboviți 30 E avearea 31 F² și dinpreună A¹ B¹ denpreună A² B² dinpreună D *m. jusqu'aux mots* «nu pentru că» 32 A² F² B¹ pre doamna și pre F¹ cu doamnă-sa și cu 33 E cu 34 *les mss.* fiică-sa F² pre fiică-sa i-au luat 35 A² craiului B F¹ la craiu 36 A² *m.* 37 A¹ E au 38 D trimeată *les autres mss.* trimiță 39 B pentru ca să-l 40 F¹ să 41 B E F² priaten 42 E nevoe 43 D *m. jusqu'aux mots* «cu oaste» 44 A *m.* 45 B¹ întimplat 46 A¹ atunceș A² atunciași E atunceși *les autres mss.* atuncia 47 A B² E *m.* 48 D *m. jusqu'aux mots* «înprotiva Radului» 49 A B F aciaș 50 A¹ *m.* A² să-i dea ajutor E agiutor 51 A² înpotriva.

1 C 33 v, 147 Pr 400, 528 **m** visteariu C 29 v Pr 16 visteare C 28 cf. Cip 366 = *trésor* **n** au lieu de veșminte C 9, 73, 91 v Cip 377 G 3, 176, 231, 311 v. page 3 e **o** veselesc C 28, *cependant* veasăl C 331 **p** = *se sauver, avoir recours à, s'adresser* C 266, II 79 v Pr 499 **r** = *reconquérir, recourir* cf. C II 111 v **s** depreună și C 110, 171 v, depreună C 136 **t** cf. nu pentru că doară s-au temutū de-au făcutū aceasta C 86 v **u** pentru să = pentru ca să, ca să C 32 v, 36 v, 49, 63 v, 215 v. C 27 v, 38 v, 74 v Pr 12 **z** ca acela, ca aceia = *grand, de haute importance* cf. C 131, 143 v, 196 Pr 484, 579 **a** v. page 32 s **b** = *aussitôt* v. page 21 u.

Războiul Radului vodă cu a lui⁵² Basarabă vodă.

Radulă vodă, deac-au luatū agiutoriu dela Turci, au intratū în țara muntenească⁵³ cu 15000 de Turci fără alți lefecii,^{54c} ce-i⁵⁵ adunasă, și au datū războiu lui⁵⁶ Basarabă⁵⁷ vodă Gioi, Dechemvrie 23, și l-au răzbitū^d pre însulū^{58e} și⁵⁹ toată⁶⁰ oastea lui. Carele vâdzindu-să⁶¹ înpresuratū de⁶² vrăjmașii săi, au năzuitū iarăș⁶³ la Moldova la stăpinu-său, la^{64f} Ștefanū vodă. Iară⁶⁵ Turcii s-au pornitū pre urma lui Basarabă vodă și au venitū pînă la Bărladū, de⁶⁶ au stătutū ca un zidiu^{67g} Veneri,^{68h} Dechemvrie 24; și așia au slobo-dzitūⁱ năvrapii^j săi, de au prădatū toată țara și⁶⁹ deacii⁷⁰ s-au întorsū pren țara muntenească și⁷¹ s-au dusū înapoi.⁷² Iară craiulū leșescū au tremisū pre Dobca Bisiovșchi:^{73l} castelanulū^{73bis} de Belzu și⁷⁴ pre Suhodolschi⁷⁵ ca să-i poată înpăca macarū⁷⁶ pînă la o vreme cu⁷⁷ Radulū vodă, ce⁷⁸ s-au trăgănatū⁷⁹ vremea pînă într-⁸⁰ altū anū, și au învățatū^m craiulū, de va⁸¹ trebui oaste degrabă,⁸² să rîdice Buciațchi⁸³ toată șliahta⁸⁴ⁿ Podoliei să margă^{85o} într-agiutoriu ui Ștefanū vodă.

52 E m. 53 E romînească 54 A² D lefecii B¹ lificii F¹ lefeacii 55 D F² ce 56 D m. *jusqu'aux mots* «pre însulū» 57 E Băsărabū 58 E m. A² însuș A¹ însuși B¹ F¹ dînsul 59 E și cu 60 B pre toată 61 A¹ vâdzindu-să 62 E de toți 63 A² iară 64 E B² A² m. 65 E atunci 66 E și 67 E zidū B² zidu *les autres mss.* zidū 68 F¹ și vineri *les autres mss.* vineri 69 A m. *jusqu'aux mots* «iară craiulū» 70 B¹ apoi 71 E iară craiul 72 F² napoi 73 A² Dobeșchi F Dombetșchii D Dobeții *les autres mss.* Dombetșchii 73bis B D F și pre 74 A¹ cășteleanul de Belzu și A² cașteleanul de Belzu și E caștalan de Belzu 75 E F Sohodolschii 76 *les mss.* măcar 77 E pînă într-alt 78 A² și 79 B¹ lungit 80 B¹ la, alt 81 E ari 82 A¹ B² degrabu 83 A² Buciațchi 84 A² șliahta E Podolia 85 A² B D meargă.

c = mercenaire v. M. Cost. 449, 468, 486, 605 d = vainere, défaire cf. C 16, 67 v e v. page 42 u f v. page 21 e g au lieu de zid C 132 Pr 592 G 147, 228, 253, 254, 294. D'après Mr Bogdan, Ureache n'a pas compris le texte slave correspondant de la chronique dite de Bistrița, car il le traduit: «au stătutū ca un zidiu» au lieu de «și-au așezat tabăra» v. B. I. 73 h v. page 23 u i = permettre, donner la liberté de cf. G 81, 102, 130, 151, 171, 221 j = coureur (Mr Picot). = ceambuluri (la rédaction de Nicolae Costin [ceambul = horde, incursion v. M. Cost. 626, 640, II 22]) cf. vieux slave navrapū = direptio, praeda; navrapiti = invadere (Miklosich) 1 v. Bielski, Kronika II 849 m = ordonner, enjoindre cf. învățătură = ordre, commandement, précepte C 217, II 37 Pr 37 n = la noblesse polonaise v. page 28 e.

Cîndu au luatû Ştefanû vodă cetatea Teleajenului⁸⁶ şi cîndu s-au bătutû Țăpăluşu⁸⁷ vodă⁸⁸ şi⁸⁹ cu Ungurii mai apoi şi cu Basarabă vodă.⁹⁰ Văleato 6982 Octovrie 1.⁹¹

Au luatû Ştefanû vodă cetatea Teleajenului.⁹² şi au tăiatû capetele părcălabilor^p şi⁹³ muerile lorû le-au robitû, şi mulţi ȝigani au luatû şi cetatea au ars-o.⁹⁴ Într-aceaiaş⁹⁵ lună în 5 dzile fu⁹⁶ războiu în țara muntenească cu Ungurii şi cu Țăpăluşu⁹⁷ şi cu agiutoriu de la⁹⁸ Dumnedzău au biruitû⁹⁹ Ştefanû vodă şi au bătutû^r pre Unguri.¹⁰⁰ Într-aceaiaş lună în 20 de dzile au răzbitû şi pre Basarabă.¹

Războiulû lui Ştefanû vodă, cîndu² s-au bătutû cu Turcii la Vaslui³ la Podulû înaltû.⁴ Văleato 6983.

Într-aceaia vreme⁵ Mehmetû^{6s} împăratulû turcescû, armîndû⁷ 120000⁸ de⁹ oaste a sa şi oaste¹⁰ tătărăscă şi muntenească să margă¹¹ cu Radulû vodă, au¹² tremisû asupra lui Ştefanû vodă. Iară Ştefanû vodă avîndû oastea¹³ sa gata^{13 bis} 40000¹⁴ şi 2000 de Leaşi, ce-i venisă într-agiutoriu cu Buciaţchi^{14 bis} dela craiulû Cazimir,¹⁵ şi 5000¹⁶ de Unguri, ce-i dobîndisă^t de la Mateiaşû craiulû ungurescû, li-au eşitû înainte¹⁷ den susû de Vaslui^u la Podulû înaltû.¹⁸ Pre carii¹⁹ i-au biruitû Ştefanû vodă nu aşia^{20 u} cu vitejia, cumû²¹ cu meşterşugulû;^{22 v} că întăiu au fostû învăţatû^z de au²³ pirjolitû^{24 a} iarba pre-

86 A² F² Teleajănuului A¹ Telejenului B² F² Teleajănu B¹ Teleajinuului E Teleajinii D Spreleajinuului 87 E Ungurii cu Țăpăluş vodă 88 F² m. 89 A m. 90 A D E m. 91 B 5 92 A¹ Telejenul A² F² Teleajănu D Teleajenul B F¹ Teleajănuului E Teleajinii 93 E şi pre 94 A¹ o au arsu A² o au ars-o E F² au arsu 95 E aceastaş F² aceaia 96 E au fost 97 E Țăpăluş vodă 98 B lui 99 E izbîndit 100 E Unguri şi pre Țăpăluş cu războiu 1 A Băsărab vodă 2 cu Turcii 3 B m 4 A¹ nalt 5 E în anul 6983 6 A Mahmet E sultan Mehmet D Mehamet 7 A² avînd oastea sa 120000 E întrarmînd 8 E oaste 120000 de oameni şi oaste 9 B F² m. 10 B F² oastea 11 A B D meargă 12 D iară Ştefan 13 A E oaste gata 13 bis B m. 14 A¹ D 42000 de Leaşi A² 42000 Leaşi 14 bis A B² F Buciaţchi 15 A¹ Cazemir D Cadzamir E Cazimir craiu 16 E şi Unguri ce-i dobîndisă dela Mateiaş... 5000 17 B înainte (B² înaintea) Turcilor 18 F² nalt 19 A¹ carie F² carei 20 B¹ atîta 21 A² ce D m. B¹ ci mai mult 22 B¹ D meşterşugul 23 E au fost 24 B¹ pojărit D pajorit.

o au lieu de să meargă C 82 v, 126, 291, 312 Pr 405, 485 v. page 8 v p v. page 33 f r au biruitû şi au bătut pléonasmе v. page 43 b s Mehmetû r. G 149, 191 et la chronique dite de Bistrița ap. B. I. 41 t = obtenir cf. C 382. II 17 v Pr 434 u nu aşia... cum = nu atîta... cît (= moins... que) v V. page 33 e z plus-que parfait dit «compus» (Philipp. Gr. 111) cf. a treia nuntă au fostû ertatû să să facă Pr 467 a = consumer par le feu, incendier.

tutinderea,²⁵ de au slăbitu cail Turciloru cei gingași. Deacii²⁶ agiutîndu putearea²⁷ cea dumnedzâiască,²⁸ cumu^b să²⁹ vrea tocmi^c voia lui Dumnedzău cu a oameniloru, așa i-au cuprinsu³⁰ pre Turci negura,³¹ de³² nu să vedea unulū cu³³ altulū. Și³⁴ Ștefanū vodă tocmisă^d puțin³⁵ oameni prespre³⁶ lunca Bărladului, ca să-i³⁷ amăgească cu bucine³⁸ și cu trîmbițe,³⁹ dîndu sâmnū de războiu. Atunce⁴⁰ oastea turciască întorcîndu-să la glasulū^e bucinelorū⁴¹ și înpiedecîndu-i și apa și⁴² lunca, și negura⁴³ acoperîndu-i, tăîndū⁴⁴ lunca și svărămîndū⁴⁵ h ca⁴⁶ să treacă la glasulū bucinelorū, iară den dărăptū⁴⁷ i Ștefanū⁴⁸ vodă cu oaste tocmită^x i-au lovitū Gioi,⁴⁹ Ghenariu⁵⁰ 10⁵¹ dzile, unde nice^j era⁵² locū de⁵³ a-și tocmirea⁵⁴ oastea, nice de a să⁵⁴ îndireptarea,⁵⁵ ce⁵⁶ așa ei în de^m sine tăîndu-să, mulți periră⁵⁷ și⁵⁸ mulți prinși⁵⁹ de pedestrime au fostū, ce și pre aceia pre toți i-au tăiatū, unde apoi⁶⁰ măgleⁿ de cei morți au⁶¹ strînsū și mulți pași și sangeagi⁶² o au peritū și pre feciorulū lui Isac pașa, după ce l-au prinsū

25 A¹ petiutinderea A² F¹ petitindirea F² petitinderea B¹ pretiutendenilea B² pretiutindinea D tutindinea E peste tot locul 26 A¹ decii A² deci B¹ deacia E și apoi 27 E și putearea 28 A² B F D dumnezeiască E dumnăzâiască 29 A m. 30 A² B² F coprins 31 E o negură 32 E cit 33 D de 34 A m. 35 E puținii 36 A B¹ E despre B² preste F² peste F¹ pespre D spre 37 A ca să 38 A² B² F buciune A² buciunea 39 A² trîmbița E trîmbiță 40 les mss. atuncea 41 A² F buciunilor A¹ bucinilor 42 A denpreună cu 43 A E acoperîndu-i și negura 44 E tăia și sfărîma lunca 45 A¹ sfărîmind D fărîmind les autres mss. sfărămînd 46 E m. 47 B¹ F² den napoi E den dos A² D F¹ den dărăt 48 E i-au lovitū Ștefan vodă 49 B D F m. *jusqu'aux mots* «unde nice» E în 10 dzile a lui Ghenari 50 A¹ Ghenarie A² în luna lui Ghenuarie 51 A² m. 52 A loc nu era 53 A m. *jusqu'aux mots* «ce așa» 54 D tocmi 54 D m. 55 B¹ îndirepta B² îndrepta D F² îndreaptarea 56 A² și 57 E au perit 58 D F² m. 59 A fură prinși de pedestrime E prinsără vii pedestrimea 60 F² m. B¹ pă urmă A² apoi unde E m. *jusqu'aux mots* «mulți pași» 61 A le-au 62 B D sangeați A¹ F² sangegi.

b = ca și cum C 152 c v. page 42 v, a să tocmi = *concorde, s'harmoniser, se ressembler* cf. C 169 Pr 363 et tocmală = *accord, entente, convention* C 228, II 43 v Pr 366 d = *poster* cf. tocmală = *disposition, arrangement* C II 16 v Pr 483 e = peste v. page 6 h f v. page 33 g g = *son, bruit* cf. cu glas de bucinū de cornū G 249 h svărîm C 213 v, 261 v. II 77 v v. page 17 e i = *par derrière* Pr 660 x v. page 35 l. j v. page 4 s l l'infinitif dit «long»; dans C et Pr (à l'exception d'un seul exemple C II 72 v) cet infinitif s'emploie précédé toujours de la préposition «de»: ca un lemn uscatū gata dea arderea C 206 v de même C 97, 181 v, 204 v, 268, 279, 290 v, 300 v, 301, 308, 309 v, 336, 377, 383, II 13 v, 17, 19, 22 v, 31 v, 45, 67, 72 v, 84 v, 94 v, 101 v, 112 v Pr 482, 520 m v. page 24 l n = *tas, monceau* o cf. Miron Costin II 51, 349 H. Cuv. 241 = *porte-étendard* (Mr Picot); *gouverneur turque, inférieur au bey, ayant pour insigne un étendard* (Șăineanu Inf. or. II 102).

viu, l-au slobodzit^p și pușcele^r le-au dobîndit^s și stiağuri mai multe⁶³ de 100 au⁶⁴ luat⁶⁵. Și întru aceeaia laudă și bucurie au⁶⁶ zidit⁶⁷ besearcă⁶⁷ în⁶⁸ trăg⁶⁹, în^u Vasluiu, dînd⁷⁰ laudă lui Dumnedzău de biruința⁷⁰ ce-au făcut⁷¹. Și⁷² decii⁷³ s-au întors⁷⁴ la scaunul⁷⁵ său, la Suciavă, cu mare pohvală^{74v} și biruință⁷⁵ singur^{75a} de la Dumnedzău de sus⁷⁶, eșindu-i^x înainte mitropolitul⁷⁶ și⁷⁶ cu toți preuții, aducînd^x svânta^{77b} evanghelie și cinstita cruce în minule^{78c} sale, ca înaintea unui împărat⁷⁸ și biruitoriu^{79d} limbi păgine, de⁸⁰ l-au blagoslovit⁸⁰. Atunce mare bucurie au fost⁸¹ tuturor^{81e} domnilor^{81f} și crailor^{81g} deprenpregiur⁸¹ de⁸² biruința⁸² ce-au făcut⁸³ Ștefan⁸⁴ vodă. Mai⁸⁵ apoi, întorcîndu-să agiutoriul⁸⁶ craiului leșesc⁸⁷ acasă, cu multă dobîndă au tremis⁸⁸ Ștefan⁸⁸ vodă solii săi, de i-au⁸⁸ dus⁸⁹ 36 de⁸⁹ stiağuri, arătînd⁹⁰ vitejiia, ce-au făcut⁹¹ și i-au mulțămît⁹⁰ de agiutoriu⁹¹.

**Războiul⁹² lui Ștefan⁹² vodă, cînd s-au bătut⁹³ cu Mehmet⁹³
Beg⁹⁴ împăratul⁹⁵ turcesc⁹⁵ și cu Munteanii la
Valea albă. Văleato 6984.**

Vădzînd⁹⁶ împăratul⁹⁶ Mehmet⁹⁶ Beg cită pagubă au⁹⁷ avut⁹⁷

63 A B³ E mult 64 B¹ ș-au 65 v. App. X 66 A E de izbîndă cu năroc
ce-au biruit pre Turci și pre Munteani au început⁶⁶ a zidi 67 A¹ B³ E besearica
A² D bisearica B¹ besearică 68 A¹ sti Ioan Prdtee în A² lui sfeati Ioan Predi-
teciu în E sîntului Ioan Prediteci în 69 les mss. tîrg⁶⁹ 70 E m. 71 A² E m.
72 v. App. X 73 E deacolo au mersu 74 E pofală F² pohfală 75 A E dela sîn-
gur B² dela însuși 76 A E m. 77 A¹ svânta les autres mss. sfînta 78 B D măi-
nile 79 F¹ a les autres mss. de 80 A² și 81 A² depinprejur B² D E deprinpr.
B¹ F² depenpr. F¹ de pe înprej. 82 E pentru 83 E F¹ biruință 84 v. App. X
85 E și întorcîndu-să 86 A² acasă ajutorul F¹ al craiului ajutor acasă 87 E m.
F² înapoi acasă în țara leșască 88 A¹ E au 89 E m. 90 F² mulțămîndu-i 91 v.
App. X 92 F¹ de cumplita bătae a lui Șt. vodă cînd s-au bătut cu Mehmet⁹²
împăratul turcesc... F² cumplita bătae a lui Șt. vodă cu Mehmet Beg... 93 A
Mahmet 94 E m. 95 A D Turcilor 96 E sultan Mehmet cită.

p = *mettre en liberté* C 219 cf. slobodzie = *libération, émancipation* C 321 v,
II 44 v, II 84 r v. page 40 n s = *s'emparer* cf. dobîndă = *butin* v. p. 44 l t v. page
26 c u v. page 17 i v v. page 17 x z v. page 19 b a v. page 18 c x v. page 4 m
b v. page 17 e c minu C 83 v, 104 v, II 33 G 304 et minule C 25 v Pr 35 G
36, 121, 145, 152, 174, 230, 246, 266 au lieu de mîni, minile (*pourtant* mînilor
C 121 v, 335) v. Cip. 129 d cf. făcătoriu a toată lumea C 137 de même C 41,
61, 64 v, 97, 106, 224 v, 226, 332 v, 347 v, II 21 v Pr 75 v. H. Cuv. 427 e au
lieu de au avut toți domni⁹⁸ cf. unora le era cite o mină tăiată C 191 f = *princee*,
voïrode C (*préface*), 221 g = *roi* G 124, 146, 268.

în⁹⁷ oastea sa de la^{98 h} Ștefanu vodă, gîndi⁹⁹ singur^{100 i} cu capul¹ său¹ să margă² să stropască^j țara Moldovei și să-și ia cetățile înapoi Chilia și Cetatea albă, carele fuseasă⁴ mainte⁵¹ pre mîna^{6 m} lor^u⁷ Acolo^s Ștefanu vodă multu au⁹ nevoituⁿ să nu-lu¹⁰ lase^o să¹¹ treacă Dunărea, ce n-au pututu că Tătara¹² de o parte, Turcii de altă parte cu¹³ oaste fără număr^u ce^{14 p} venisă, ce au datu cale Turcilor^u și s-au apucatu de Tătari și, pre¹⁵ lesne^r biruindu-i,¹⁶ i-au gonitu pînă la Nistru. Vrea¹⁷ da^s războiu și Turcilor^u, ce vîdzîndu atîta tărie^{18 t} cu împăratul^u și mulțime de oaste¹⁹ cu²⁰ pedestrime²¹ mulți și cu pușce,^{22 u} și²³ încă-lu svătuia^{24 v} boiarii să²⁵ să dea la locu strimtu²⁶ ca, de nu²⁷ vor birui, să²⁸ să apere și să n-aibă smen-teală.^{29 z} Întorsu-s-au^{30 a} de s-au datu³¹ spre munți, unde ș-au alesu locu de³² războiu la strimtoare la Valea albă, unde^b să chiiamă acmu^{33 c} Războianii de pre^{34 d} acela războiu, ce-au avutu Moldo-veanii cu împăratul³⁵ Turcilor^u. Și pedestrindu-să^e oastea, ca să nu nedejduiască^{36 f} în³⁷ fugă, ce într^{38 g} arme, ș-au datu războiu Iulie

97 D la 98 A la E de 99 A² gîndind E au socotit 100 A² B¹ D E F singur B² însuși E singur să margă 1 B D lui 2 D B¹ meargă 3 A¹ cetățile 4 D fost-au 5 A¹ mai întele *les autres mss.* mai nainte 6 A mînule 7 *lacune dans tous les mss.. le copiste du ms. E essaié de la combler en ajoutant*: «și așa au purces cu mulțime de Turci» 8 E unde 9 E s-au 10 E nu-i lasă 11 A la trecătoare ce 12 A² B² F Tătarii D Tătarei 13 E năvălind i-au căutat numai a da cale 14 F² m. 15 B¹ prea 16 D F bătîndu-i 17 A² și vrea 18 A E tătărime 19 F¹ pedestrime oaste lui mulți 20 F² m. 21 A pedestri 22 *tous les mss.* pușci 23 F¹ ci îl sfătuia 24 A¹ svătuia *les autres mss.* sfătuia 25 A ca să-i F² ca să D ca să dea 26 F² strimtu 27 E nu-i vor putea birui A n-or birui 28 E încai să 29 *tous les mss.* smintea 30 B deci Ștefan vodă vîzînd așa întorsu-s-au (B² s-au întors) A² deacii s-au întorsu 31 E au intrat 32 D spre 33 A² D F B¹ acum B² acuma 34 B¹ dupre B² dipre 35 E Turcii 36 A² B F nădăjduiască A¹ nădejduiască 37 E de 38 F în E numai la.

h = de cătră, din partea, din cauza: ori de la Dumnedzău ori de la oameni va peri C 240 fu tăiatu capul lui în Rimu dela Neronu C II 96 *de même* C 209, G 100 **i** singur^u cu capul^u său = *lui même, en personne* cf. singuri cu chipurile sale (ciți-va domni din țara leșească singuri cu chipurile sale, cu curțile lor au fost M. Cost. 560), singuri cu sine C 266, 355 (ei nu năvăliră singuri cu sine ca Saducheii C 293 v) însuși cu sine G 100 (să vadză și însuși cu sine oare poate hi adevăratu C II 18) v. page 18 c **j** = *écraser* C 324 v **l** v. page 9 j **m** = *domination, pouvoir* C II 44, II 111 v; pre mîna = *en leur pouvoir* G 192 **n** = *faire tous ses efforts* v. page 1 e **o** să lase C 213 v, 222 v Pr 377 **p** v. page 4 b **r** pre lesne *adv.* = *facilement* C 45, 217 v v. page 12 u **s** v. page 42 v **t** = *puissance, force* C 194, 343 v Pr 547 **u** v. page 43 a **v** svătuesc v. page 17 e, 31 c **z** v. page 39 h **a** cf. dusu-m-amu de m-amu spălatu C 168, prinsăra-l și-l aruncăra C 143 ridică-l și-l îndireptă C 108 **b** v. page 7 f **c** v. page 7 g **d** v. page 1 l **e** = *mettre pied à terre* cf. pedestru = *à pied* C 92 **f** v. page 19 d **g** = în: în dzua accaia, într^u carea pogoriră depre cruce C 143 v *de même* C 36, 106, 129, 172 v, 178 v, 179, 188 v, 194 v, II 45 v Pr 34.

26.³⁹ Și multă vreme trăind^h războiulⁱ nealesⁱ, de⁴⁰ înbe^j părțile⁴¹ osteniți, și Turcii totu⁴² adăogindu-să cu oaste proaspătă, iară⁴³ Moldoveanii obosiți și neviindu-le agiutoriu nice⁴⁴^m de o parte, au picatⁿ na hieștecum^u,⁴⁵ ce pină la moarte să apăra, nice⁴⁶ biruiți dentru⁴⁷^p arme, ce stropșiți^r de mulțimea turcească. Au rămasu izbinda la Turci, și atitea⁴⁸^s de ai noștri au perit^u citu⁴⁹^t au înalbitu⁵⁰ de⁵¹ trupurile celor^u periți poiana,⁵²^u unde⁵³ au fostu războiul^u. Și mulți den boiarii cei mari au picat^u și viteajii cei buni au perit^u.⁵⁴ Și fu scrăbă mare a⁵⁵^{bis}^v toată țara și tuturor domnilor^u și crailor^u deprenpregiur^u, deaca audziră⁵⁶ c-au cădzutu Moldoveanii suptu mina^z păginilor^u. Într-acela⁵⁷ războiu au cădzutu Ștefan^u vodă depre⁵⁸ calu giosu, ce⁵⁹ Dumnedzau l-au ferit^u,⁶⁰ de⁶¹ nu⁶² s-au vătămat^u.^a Iară Turcii s-au întorsu spre⁶³ Sucia^{vă} și au arsu trăgul^u și deacia⁶⁴ s-au întorsu⁶⁵ înapoi prădindu⁶⁶ și ardindu țara. Mai⁶⁷ apoi după eșirea nepriiatinilor^b și a vrăjmașilor^c den țară, deac-au strinsu⁶⁸ Ștefan^u vodă trupurile morților^u,⁶⁹ movilă⁷⁰ de cei morți au făcutu și au⁷¹ ziditu desupra⁷²^d oaselor⁷³^e besearcă,⁷⁴ unde⁷⁵^f trăiaște^g și astădzi⁷⁶ într^h pomenireaⁱ acelor^u⁷⁷ suflete. Scrie lea-

39 E în 26 A² 26 de zile 40 despre amîndoa 41 *tous les mss.* părțile 42 A *m.* 43 B² și 44 B de nici o parte 45 A¹ fieșcum *les autres mss.* fiește cum 46 D nebiruiț 47 E din A²B²F²D dintru F¹ de într 48 B²D F² atita E atita de mulți au perit *les autres mss.* atitea 49 B¹D că 50 A²E F² nălbit 51 E poiana de 52 F locul 53 B pină 54 A E au perit cu totul atuncia (E atunci) 54 *bis tous les mss.* scărbă 55 B¹D E F în 56 E au audzit 57 D F² acesta 58 B¹ dupre 59 B și 60 A² fearit 61 B F și 62 A¹ de nu iar Turcii A² n-au căzut la mina lor 63 A² la 64 E apoi A¹ decii B¹ deacia 65 A¹E învărtejit A² vârtejit 66 D *m. jusqu'aux mots «după eșirea»* 67 E iar dacă au eșit nepriiatinii din țară au strinsu 68 A¹ strinsă 69 E celor morți 70 A² au făcut movilă A¹B D movile E movilă și au zidit 71 B pre urmă ș-au 72 D desupra *les autres mss.* deasupra 73 A²B F D oaselor 74 B o besearică (B² bisearică) 75 E carea 76 A E pină astădzi 77 B sufletelor F² *m.*

h = *rester, continuer à être dans un certain état* cf. C II 44 **i** = *indécis, douteux* cf. aleg C 137 v, II 7, II 87 v Pr 593 = *séparer, établir la différence* **j** *v. page 37 d 1 v. page 34 m.* **m** *inversion* cf. nice de un folosu Pr 73 **n** = *succomber* cf. G 4 **o** cf. hieștecine C (*préface*) hiecarele C 41, hiece C 25 v *pourtant* fiește cum Pr 26 *v. page 1 i* **p** = *prin*, din C 41 v **r** = *accabler* *v. page 56 j* **s** atitea C 282 v, II 10 v Pr 50 cf. atitea C 4, 14 v, 24, 212 v, 295 (*pourtant* atitea C 295) *v. page 4 o* **t** = *încît* C 32 v, 48 v **u** = *clairière* **v** scrăbă C 30 v, 36 v, 60 Pr. 495, 642 *v. p. 58 l z* cf. plecă suptu mina sa C II 111 v, slobodzie de suptu mina altor^u linbi C II 44 *v. page 56 m* **a** = *se blesser, se faire du mal* G 10, 16, 117, 182 **b** = *ennemi* G 361, II 13 *v. page 13 z* **c** *pléonasme* *v. page 43 b d au lieu de* deasupra C 91 v, 127, 141, 144 v, 214, 222 v, 311, II 12 v **e** *v. page 34 o f* *v. page 7 f* **g** = *exister, durer* C II 44 **h** = *spre*, pentru G 52, 185, 246 **i** = *commémoration, souvenir* G 83, 90, 99, 256, 271 într pomenire = *en commémoration*.

topisățulū nostru că după poticala^j lui Ștefanū vodă, ce-au pierdutū războiulū, de srăgū^{77 bis 1} au strinsū oaste,⁷⁸ ce-au pututū degrabă,⁷⁹ și s-au dusū⁸⁰ după Turci și i-au agiunsū trecindū Dunărea la⁸¹ vreme de masū^{82 m} și lovindu-iⁿ fără³⁸ veaste i-au spăriatū,⁸⁴ de⁸⁵ au plecatū⁸⁶ a fugi lăsindū plianulū^{87 o} și totū⁸⁸ ce-au fostū⁸⁹ prădatū. Iară Ștefanū vodă li-au luatū plianulū⁹⁰ totū și s-au întorsū înapoi⁹¹ cu izbîndă. Serie la⁹² leatopisățulū nostru că⁹³ la acesta⁹⁴ războiu, ce-au fostū la Valea albă, au⁹⁵ fostū și Basarabă⁹⁶ vodă⁹⁷ cu Munteanii venitū⁹⁸ într-agiutoriu împăratului⁹⁹ turcescū, pre¹⁰⁰ carele toți domnii deprenpregiurū ilū cuvînta^{2 p} de rău, dzicindū că n-au fostū într-agiutoriu crucei^{3 r} și creștinăței,⁴ ce păgînilorū și dușmanilorū. Iară la⁵ leatopisățulū celū⁶ lătinescū de izbînda lui Ștefanū vodă, ce^s-au scosū plianulū și prada la Dunăre de la Turci și de Basarabă vodă cu Munteanii, nemică nu scrie; încă⁷ și alte seamne^t multe⁸ nemică^u nu le⁹ însămnădă,¹⁰ carele¹¹ nice une^{11 bis v} n¹²-amū vrutū să le lăsămū, ce¹³ toate,¹⁴ carele^{15 z} la loculū său, le-amū tocmitū.^{16 a}

77 bis *tous les mss.* de sărgū **78** A² F² oastea **79** A² și degrabu **80** A² au pures **81** E în **82** A¹ B¹ D masă F seeară E miadză dzi **83** F² fără de **84** A² F speriat B¹ spereat B² speriat D *m.* **85** A² și **86** B² F¹ căutat **87** A² tot planul **88** A² alt **89** B F *m.* **90** B apucat **91** F² *m.* **92** A² D F *m.* **93** D de acestū **94** A² acel *les autres mss.* acest **95** D de-au **96** A¹ E F Băsărab **97** A² B *m.* **98** A² E *m.* D de-au venit B¹ viindū F au venit **99** E Turcilor **100** D de pre **1** A² B E F depenpr. D deprinpr. **2** A² grăia **3** D crucei *les autres mss.* crucii **4** E creștinilor **5** A *m.* **6** E *m.* **7** E însă B și încă F¹ și nici alte **8** A¹ multe și mănunte A² mai mari și mai multe și mărunte E mai mărunte F² multe ce s-au făcut **9** E *m.* **10** F² serie **11** A² carile noi *les autres mss.* unele, unile **12** E nu le-am trecut ce toate **13** D și **14** A *m.* **15** B E F² care **16** E însămnat precum arată mai gios D le întocmim.

j = *défaite* cf. M. Cost. 552, 602 **1** de srăgū C 40, II 10 v, II 84 G 188 srăguese II 30 v, II 113 v cf. *pour la métathèse de r*: scrăbă C 60, hrătie C 193 v, covrășesc C 212 v, vrătej C 213, vrătos C 195, săvrășesc C II 3, scrănav C 46, osrădie C II 84 v, desăvrășit Pr 34, svrășit Pr 11, ocrămesc Pr 21, învrătoșime Pr 468, trăgū C II 105, jrătvă C 261, învrătesc C II 73 străvū Pr 634, scrăbesc Pr 599, vrăs C II 115 v. H. Cuv. 419 **m** = *le fait de s'arrêter pour passer la nuit* M. Cost. 482, 600, 607 cf. mîn G 9, 194, 222, 232 = *s'arrêter pour passer la nuit* **n** v. page 43 c **o** v. page 46 t **p** cf. cuvîntez C 185 et cuventez C 95 v = *parler, nommer*; cuvîntez ne rău = *blâmer, désapprouver* **r** crucei C 107 cf. *des substantifs terminés en -e qui ont -ei au lieu de -ii*: muerei C II 7, oștei C II 10 v, oei C 150 v, robiei C 93 v, direptăței G 48, mărei G 49, noptei C 286 et les exemples de la page 18 z **s** = în care v. page 8 g **t** v. page 39 j **u** v. page 43 d **v** au lieu de unele v. page 36 **r** **z** = *chacun*: carele ce samă de om iaste Pr 66 înparte pre puteare căruia cumu-i i voia G 51 **a** = *arranger mettre en ordre* v. page 54 d.

Răspunsul¹⁷ altor¹⁸ seamne.

Văleato¹⁸ **6985 Noemvrie 8** pristăvitu-s-au^{19b} Theoctist²⁰ mitropolitul de^{20c} Suciavă.²¹

Intr-aceiaș²² **an²³ Dechemvrie 19** pristăvitu-s-au doamna Maria, ce era de la Mangop.^{24d}

Văleato 6987, Iunie 22 au început^{25e} Ștefan²⁶ vodă a zidi cetatea Chilie²⁷ și o au săvrășit^{28e} intr-aceiaș an²⁹, Iulie 16.³⁰

Intr-aceiaș an³¹ și într-aceiaș³² lună, Iulie 25, pristăvitu-s-au Bogdan³³ vodă feciorul lui Ștefan³⁴ vodă.

Intr-aceiaș³⁵ an³⁶ Avgust³⁷ 8 pristăvitu-s-au cneajna.^{38x}

Văleato 6988, Noemvrie³⁹ 15 pristăvitu-s-au Pătru⁴⁰ vodă sin⁴¹ Ștefan⁴² vodă.

Războiul⁴³ dela Rîmnic⁴⁴, cînd s-au bătut⁴⁵ Ștefan⁴⁶ vodă cu Țăpăluș⁴⁷ vodă. Văleato 6989 Iulie 8 vă ponedalnic^{48f}.

Fu⁴⁹ război⁵⁰ în țara muntenească, de s-au bătut⁵¹ Ștefan⁵² vodă cu Țăpăluș⁵³ vodă la Rîmnic⁵⁴; și⁵⁵ au biruit⁵⁶ Ștefan⁵⁷ vodă cu mila⁵⁸ lui Dumnedzau⁵⁹ și cu ruga Preacistei^{60g} și a tuturor svenților^{61h} și cu agiutoriul⁶²ⁱ svântului⁶³ și⁶⁴ marelui măcenic⁶⁵ a lui Hristos⁶⁶,⁶⁷ Procopie, fură bătut⁶⁸ Munteanii, și mulțime⁶⁹ de⁷⁰ înși⁷¹.

17 E F² m. le titre 18 E în anul A² leat 19 E preastăvitu-s-au 20 D de la E Sucevii 21 B Suciavă (B² Suciava), carele au ținut scaunul 25 de ani și au stătit mitropolit în locul lui altul anume Gheorghie (B² au stătit altul Gheorghie mitropolitul) 22 dans le ms. B¹ l'ordre est changé: la construction de la forteresse de Chilia est racontée avant la mort de la princesse Marie. F² acest 23 D F² m. 24 A E F² Magopi D F¹ Magop 25 A¹ B¹ D E F¹ săvrășit A² săvrășit-o F² B² sfărșit-o 26 A 16 dzile 27 E aceastaș 28 E aceastaș 29 B² 18 A² în opt zile 30 A¹ cneajna 31 B F m. 32 D m. 33 A² și Pătru 34 D sin les autres mss feciorul lui A² fecior 35 A¹ D vpned A² Luni B E F m. 36 E fost-au 37 B Țăpăluș (B² Țăpăluși vodă) cu Ș. v. 38 A² D Țăpăluși 39 E m. jusqu'aux mots «cu mila» 40 A¹ agiutoriul A² ajutoriul 41 les mss. Preacistii 42 E ruga marilui măcenic Procopie 43 A m. B² a 44 F² m. 45 A² biruiți E au biruit Ștefan vodă și mulți Munteani au perit 46 B¹ mulțimea ce era la dinșii fără de număr 47 F² ei A² înș au perit.

b = mourir Pr 549 G 319, 321 c cf. Varlam⁷² mitropolit⁷³ de țara Moldovei C (titre) Silevestru papa de Rîm⁷⁴ C 190 v de même C (préface), 161, II 55 v Pr 30 d v. la chronique dite de Bistrița ap. B. I. 42 et Moldopolonă ap. B. I. 123 e v. page 37 g x mot vieux slave v. la chronique dite de Bistrița ap. B. I. 42 = principis filia (Miklosich) f mot vieux slave = Luni g v. page 17 p h au lieu de sfinților: svenți C 28, 174, 187 v, 192 v, 209 v... v. page 17 e i v. page 17 f 35 bis, j = din, dintre v. page 19 i 1 = dinșii; înși C 59, 142 v. G. 50, înse C 58 150 v G 57.

fără de⁴⁸ numărū au peritū, și toate stiajurile lorū⁴⁹ au⁵⁰ luatū, și mulți boiari au picatū,⁵¹ pre Țăpălușū⁵² vodă încă⁵³ l-au prinsū viu și i-au tăiatū capulū. Și⁵⁴ de la Ștefanū vodă încă au picatū omū^{55m} de frunte Șiandrea⁵⁶ hatmanulūⁿ și l-au adusū de l-au îngropatū în Dolhești^{57o} lingă tată-său⁵⁸ Iară⁵⁹ Ștefanū vodă au pusū domnū^{6o} Munteanilorū⁶¹ pre Vladū⁶² vodă Călugărulū, carele mai apoi au făcutū vicleșugū^{62 bis p} asupra lui Ștefanū vodă,⁶³ pentru căce⁶⁴ că^r dedeasă^{65s} agiutoriu Turcilorū, cindū au mărșu^{66t} de au luatū cetățile și au prădatū țara. Iară Ștefanū vodă după războiulū cu nărocū,ⁿ ce-au făcutū, cu mare pohvală⁶⁷ și laudă s-au întorsū la⁶⁸ scaunulū său la Suciavă. Dzićū unii⁶⁹ să să hie^v arătatū lui Ștefanū vodă la^{7o} acela războiū svântulū măcenicū⁷¹ Procopie imblindū⁷² desupra^{73z} războiulū calare⁷⁴ și întrarmatū^{75a} ca unū viteazū, fiindū⁷⁶ int-agiutoriu lui Ștefanū vodă și dindū vlăhvă^{77b} oștei lui. Ce⁷⁸ iaste de⁷⁹ a și creaderea^{80c} acesta cuvintū că, deaca s-au întorsū Ștefanū vodă cu toată oastea sa cu mare pohvală⁸¹ ca unū birui-toriū la scaunulū său la Suciavă, au⁸² ziditū besearecă pre numele⁸³.

48 A¹ B² F¹ m. F² periți fură fără număr 49 F² E m. 50 B¹ E le-au 51 A² perit 52 B² Țepăluș D Țăpălușe 53 A² m. 54 A¹ E m. 55 A E oameni de frunte boiari 56 A E m. *jusqu'aux mots* «iară Ștefanū» v. App. X B¹ Șandrea 57 B¹ Holdești 58 B n. m. Șeandrea (B¹ Șandrea) Hatmanul au fost cumnat lui Ștefan vodă 59 E și au pus Ștefan vodă 60 B Munteanilor domnū 61 E țării munte-nești 62 B² Vladul 62 bis *tous les mss.* vicleșug 63 D vodă cindū au mersū 64 E m. B² pentru căce dideasū 65 A² F² didease 66 A¹ mărșu *les autres mss.* mers 67 B¹ F¹ pofală F² pohfală E m. 68 F² înapoi la 69 B² m. 70 E sfntul măcinic 71 A² marile mucenic B D F mucenic 72 A² deasupra războiulū umblind B D F umblind 73 *les mss.* deasupra 74 A² fiind calare 75 D înarmat 76 A² m. 77 A² vlăhvă D slavă *les autres mss.* vălhvă 78 E m. 79 E de credzut 80 A B¹ creade (A¹ crede) F² de crezut că deaca 81 B¹ pofală F² pohfală E laudă 82 A² ș-au 83 E întrū.

m au lieu de unū omū cf. năseu Anna fată di în sămînța lui Ioachim C II 6 n = hetman, chef de l'armée C 367 v G 200, 251 o la chronique dite de Bistrița: Doljești ap. B. I. 42 Marele dicționar geografic III, 169: Dolhești mari (village du district de Suciava) p = trahison vicleșugū C 54 v, 117 v; cf. pour-iu au lieu de -u: lăcașiu C 96 v, strămoșiu C II 38 v, micșuredz C 7, iușor C 48; Pr: hicleșugū 377, 485, hiclean 14, hiclenese 484 r pentru căce că = car cf. C 102 s plus-que-parfait de dau C 90 v, 157 v v. Cip. 180 t mărș C 72 v, 128 v, 215 v, II 5 v Pr 499 mărșū Pr 51 au lieu de merg, mers u v. page 15 g v v. page 19 n z v. page 57 d a = armé v. C 56 v, 212, 213, 221, 264 b = éclat, gloire, renom M. Cost. 502, 506, 575, II 34, 49; pour vlăhvă au lieu de vălhvă cf. vlăhovnicū C 58 v et les exemples de la page 32 l c cf. nește oameni ce era de-a să înecarea C II 67 v. page 54 l.

svântului măcenic Procopie la sat, la Badeuți,⁸⁴ unde^{85 d} trăiaște^e și pînă astăzi. De⁸⁶ Țăpălușu vodă⁸⁷ nu scriu toți într-unu chip. Unii dzicū că au prinsu Ștefanū vodă pre Radulū vodă, carele au fostu ațîțătoriu^{88 f} de⁸⁹ păgini⁹⁰ asupra creștinilor,⁹¹ și i-au^{91 bis} agiutatū și Brașoveanii tîindū pre Turci, și luindū⁹² țara muntenească, au lăsatū pre Țăpălușu în loculū său;⁹³ ce, oare cumū^{94 g} au fostū, totū⁹⁵ să tocmăscū^h că au⁹⁶ fostū izbînda a⁹⁷ lui Ștefanū vodă. Minunatuⁱ lucru!⁹⁸ După poticala dentăiu și⁹⁹ după pierdzarea^j oștei dentăiu,¹⁰⁰ cela, ce nu avea¹ vonici¹ de oaste, ce strîngea păstorii den² munți și argații de-i³ întrarma,⁴ acmu⁵ iară să ridica⁶ desupra⁷ biruitorilorū,⁸ ce⁹ întăiu deac-au¹⁰ pierdutū țara, acmu domni¹¹ altora da și țara lăția.¹²

Văleato¹³ 6990 Martū 10 au luatū Ștefanū vodă cetatea Crăciuna cu ținutū^{14 m} cu totū, ce să chiiamă ținutulū¹⁵ Putnei, și l-au lipitū de Moldova și au pusū părcălabii săi pre Vălcea^{16 n} și pre Ivanū.

Văleato 6991 au¹⁷ începutū Ștefanū vodă a zidi cetatea dela¹⁸ trăgulū Romanului, ce să chiiamă Smeredova.^{19 x}

Văleato²⁰ 6992 Ștefanū vodă într-o noapte au prădatū și²¹ au arsu toată²² țara muntenească pînă în svărșitū.^o

84 B¹ Badeauță B² Badeuți 85 E carea 86 E pentru 87 A B m. 88 A² B¹ ațîțătoriu A¹ ațîțitoriu 89 B² cel mare asupra creștinilor 90 D F B¹ creștini 91 B¹ păgînilor 91 B² i-au fostu 92 A² B² F² luundu 93 F² lui 94 B E F² oricum F¹ oreum 95 A² și tot B că tot 96 F² izbînda au fost tot a lui 97 A B F² m. E la 98 A² lucru iaste 99 E m. *jusqu'aux mots* «cela ce» 100 F² sale 1 A n-are 2 F¹ depen 3 F² și-i 4 D înarma 5 A² B¹ D F acum 6 F¹ rădicasă 7 *les mss.* deasupra 8 D biruitoriului 9 B F¹ dintăi F² de întăi 10 A să veade că au E să vedea c-au F² după pierzarea țării 11 E dă domni A² da domni B¹ D domni B² domni altora le da 12 E lățeaste 13 A E m. *jusqu'aux mots* «Văleato 6991» v. App. X 14 B² F² cu tot ținutul 15 F² m. 16 D Vlăcea *les autres mss.* Vălcea 17 E Șt. v. au început 18 A la 19 A E Smedova B² Smeredova *les autres mss.* Smedorova 20 A E m. *jusqu'aux mots* «Cîndū au luatū» 21 B toată țara muntenească și au arsu 22 D țara toată.

d v. page 7 f e v. page 9 f f de ațîțū = exciter, pousser G 58, ~282, 355 g au lieu de ori cum v. page 36 t h v. page 13 i i = admirable G 60, 99, 149, 172 cf. minune = admiration, étonnement C (préface), 94 v j = destruction, perte C 120 v, II 33 v Pr 633 1 v. page 49 g m = district, département G 33, 53, 91, 141, 152 n la chronique dite de Bistrița: Vlăcea ap. B. I. 43 x v. Frunzescu 448 o svărșitū C 26 v, 181 v, 194 v, II 83 svrășitū C 116, 120 v Pr 11, 51, 417 et săvrășit C (préface).

Cîndu²³ au luatū Baiazitū²⁴ împăratulū turcescū Chilia și Cetatea albă. Văleato 6992.

Baiazitū²⁵ împăratulū turcescū cu mare oaste²⁶ au întratū în țară și au bătutū^p Chilia și Cetatea albă, însă nu²⁷ singurū²⁸ cu putearea sa, ce²⁹ Vladū vodă Călugărulū³⁰ domnulū muntenescū cu Munteanū încă³¹ au mărșū³² într-agiutoriu împăratulū,³³ cumū s-au pomenitū³⁴ mai susū, că au făcutū vicleșiugū asupra stăpinu³⁵-său lui Ștefanū vodă, de au datū agiutoriu Turcilorū, și Miercuri în 14³⁶ dzile³⁷ a lui Iulie au luatū cetatea Chilia³⁸ în³⁹ dzilele^r lui Ivașco și a⁴⁰ lui Macsimū⁴¹ părcălabi. Așijdere într-acelaș⁴² anū Miercuri, Avgustū 5, au luatū și Cetatea albă în dzilele lui Ghermanū și Oană^{42 bis s} părcălabii și au⁴³ vrutū hi apucatū^{44 t} și alte cetăți, că Ștefanū, vodă la golūⁿ n-au îndrăznitū⁴⁵ să iasă, ce numai la strîmtori⁴⁶ nevoia^v de le făcia smenteală.^{47 z} Ce⁴⁸ vădzindū⁴⁹ Turcii agiutoriulū, dela⁵⁰ țara leșească, ce venisă lui Ștefanū vodă, sau⁵¹ însuși craiulū, cumū scriu⁵² unii, că au trasū⁵³ de la Rusi^a și de la Litva⁵⁴ țara^b toată de să strînsească oameni de treabă^c mai mulți⁵⁵ de 20000 de oameni,⁵⁶ și trecindū Nistrulū⁵⁷ craiulū cu dinși⁵⁸ suptū Haliciu, au venitū la Colomiia⁵⁹ de ș-au pusū tabăra.

Văleato⁶⁰ 6993 Septevrie 1. Acolo⁶¹ au venitū și Ștefanū vodă de s-au înpreunatū^d cu craiulū și⁶² toate⁶³ ce-au avutū mai de treabă

23 E m. le titre 24 A¹ Baizit F² Baezit 25 E sultan Baiazit 26 E oști 27 E și cu Vladū 28 A¹ BF singur 29 B ce și 30 F² m. 31 E ce 32 A² B D F mers 33 E Turcilor A² împăratulū turcescū 34 E dzis 35 A E Ștefan vodă (E a) stăpinu-său 36 D 24 37 E m. 38 D Chillei 39 și părcălabi au fost Macsim și Ivașco 40 B Macsim 41 A Maesin 42 E acestaș 42 bis tous les mss. Ion 43 B² ar fi vrut apuca D au vrut apuca E F² ar fi apucat 44 A² luat 45 A n-au vrut să îndrăznească E nu îndrăznia 46 A E strîmtoare 47 F² zminteală les autres mss. sminteală 48 B ce și 49 A¹ E vădzind 50 E lui Șt. vodă de la țara B² F² ce venise dela (F² din) țara 51 A² și 52 A¹ D serie 53 A întrat 54 A B¹ D E F¹ Lifta 55 A D E F² mult 56 F² m. 57 A¹ E craiul cu dinși Nistrul 58 A² toții 59 B² E Colomiia F² Colomie 60 E unde și Ștefan vodă au mersu de s-au 61 B² acolea 62 E în anul 6993 Septemvrie 1 63 D tot.

p = bombarder **r** v. page 13 e **s** la chronique dite de Bistrița: Oană ap. B. I. 43 v. Arh. ist. II 75, 116 Ur. XVIII, 40 **t** conditionnel passé cf. că de-l vrea hi tîmăduit di în boală, puțină minune vrea hi fostū C 79 vrură să-lū ucigă, de nu-lū vrea hi apăratū singur Dmdzău C 291 v. page 42 v et Cip 191 **u** la gol = en rase campagne **v** v. page 56 **n** **z** facū smenteală = harceler, causer du dommage v. page 20 **s** **a** = Ruthènes; ils habitaient la partie sud de la Pologne v. page 29 **j** **b** milice, troupe non permanente de soldats citoyens cf. M. Cost. II 26, II 357, II 368; trag țara = lever les milices **c** = besoin, nécessité, utilité C 69 v, 75, 147, 186 v Pr 35, 547, 684 **d** = se réunir, avoir une entrevue.

au vorovitu^e; mai apoi și ospătat-au⁶⁴ pre Ștefanu vodă și 3000 de oaste⁶⁵ i-au dat, cu carii⁶⁶ s-au întorsu Ștefanu vodă la Moldova. Împreunind⁶⁷ deacia^{68f} oastea cea streină⁶⁹ cu a sa, pre multe locuri au smentitu^{70g} pre Turci. de li-au căutat^h a eși den țară. Așia Ștefanu vodă au curățitu țara⁷¹ de vrăjmași, iară cetățile,⁷² carele le⁷³ luasă⁷⁴ Turcii, Chilia și Cetatea albă, n-au pututu să le⁷⁵ dobîndească,⁷⁶ⁱ că ei, mainte⁷⁷ de ce^j au eșitu,⁷⁸ le-au grijitu¹ cu oameni, cu⁷⁹ pușce⁸⁰ și cu bucate^m de agiunsu. Și așia⁸¹ au rămasu pre minaⁿ Turciloru pină în dzua^{82o} de astădzi. Ce pină a să svătu⁸³ Ștefanu vodă cu craiulū leșescū, unde să adunasă la Colomiia, iară den giosu venisă Hroetu^{84p} cu Turcii pină la Suciavă, și au arsu trăgulū Septevrie 29 Luni⁸⁵ și Marți și deacii⁸⁶ s-au întorsu înapoi⁸⁷ prădind⁸⁸ și ardzindū țara. Și după aceeaia Octovrie 19 s-au pristăvit⁸⁹ arhimandritulū⁹⁰ Iosifū^{90bisr} egumenulū,^{91s} carele au fostū întâiu în⁹² mănăstirea Putnei.

Războiulū, cîndū⁹³ s-au bătutū Ștefanu vodă cu Malcociu și cu Turcii la Catlabuga.

Mai apoi⁹⁴ într-acelaș⁹⁵ anū, deac-au scosu vrăjmașii den⁹⁶ țară.

64 B l-au și ospătat F² au și ospătat 65 B²F² oameni E i-au dat de oaste 66 A D F care 67 E și împreunînd 68 A²B²F² deacii A¹ decie E m. 69 A¹ B¹ E striînă 70 F² zmîntit *les autres mss.* smîntit 71 B F¹ vrăjmașii (F¹ săi) din țară 72 A¹ cetățile 73 A² m. 74 E le-au luat 75 A² le mai 76 E scoată de la Turci 77 A¹ mainte *ce les autres mss.* mai nainte 78 A E eșit den țară 79 E și 80 D puști *les autres mss.* puști 81 B² m. 82 A²B D F zioa 83 A¹ svătui *tous les autres sfătui* 84 A Ghroit B D F Hroiote E Hroetu 85 A¹ într-o Luni și într-o A² într-o Luni Septevrie 19 zile și într-o Marți 86 B¹ decia E de acolo 87 A¹ E m. F² napoi 88 A prădînd țara și ardzînd 89 B s-au pristăvit Ioasaf 90 A¹ arhiemandritul 90 bis B Ioasaf *tous les autres mss. m.; Ioasaf (mss. B) nous paraît être une interpolation, il y a donc ici encore une lacune dans le ms., d'où dérivent nos copies* 91 F² și egumenul B E carele (E ce) au fost întâi egumen (B² igumen) 92 A² la 93 E lui Șt. v. cu 94 E Ștefan vodă F² m. 95 E acestăș 96 A¹B² săi.

c = parler, causer C 120 v, 178 v, 192, 258. II 100 f v. page 21 b g = facșmentea^{lă} v. plus haut note z cf. M. Cost. 618 G 258 h v. page 21 z i = reprendre cf. Pr 484 j mainte de ce = arant de C 37 v, 137 v, 145, 377 Pr 494 l = approvisionner, pourvoir cf. C 99 Pr 536 v. page 2 g m = rieres G 108, 285, 293, 313 n v. page 56 m o v. page 15 e p la chronique dite de Bistrița: Hruet ap. B. I. 43, la chronique de Putna: Hronet ap. B. Cr 147, la chronique Moldopolonă: Hromot ap. B. I. 125 r On peut combler cette lacune, car le nom de cet archimandrite nous est donné par Ureachie lui-même (v. page 46) et par la chronique de Putna v. B. Cr. 147 s = hégoumène, supérieur d'un monastère G 157, 193, 279, 297.

și deac-au răcit^t vreamea, și caii Turcilor^u au slăbit^u, au lovit^u pre Malcociu la Catlabuga în 16 dzile a lui Noemvrie, de au topit^u toată oastea turcească. Intr-aceasta bucurie, deaca s-au întors^u Ștefan⁹⁷ vodă de⁹⁸ la acela războiu cu izbîndă,⁹⁹ au¹⁰⁰ zidit^u besecare¹ pre numele lui stîii^{2v} Nicolae în trăg^u în Iași. După⁴ aceeaia Ștefan⁵ vodă au pus^u al^u doile^{6z} arhimandrit^u în mănăstirea Putnei.

Războiul⁷, cînd^u s-au bătut^u Ștefan^u vodă cu Hroet⁸ pre⁹ Sireatiu¹⁰ la Șchia^e.¹¹ Văleato 6994, Mart^u 6.

Într¹²-acesta an^u venit-au Hroet^u cu oaste dela Unguri asupra lui Ștefan^u vodă, căruia i-au eșit^u Ștefan^u vodă înainte¹³ cu oaste pre¹⁴ Sireatiu la Șchia^e și, dînd^u războiu vitejește de¹⁶ înbe¹⁷ părțile^{17bisa} într-o Luni, Mart^u în 6 dzile, pierdu¹⁸ Hroet^u războiul^u și oastea mai apoi¹⁹ și capul^u,^b însă cu mare primejde^{20c} a²¹ lui Ștefan^u vodă, că s-au²² pornit^u cu calul^u,²³ de²⁴ au căzut^u gios^u,²⁵ de²⁶ puțin^u de²⁷ n-au încăput^u în minule^{28e} vrăjmașilor²⁹ săi. Mai apoi Hroet^u, fiind^u prins^u viu de Ștefan^u vodă, i-au tăiat^u capul^u.³⁰

Văleato 6998 vă sredea³¹ vecer^u^{32f} au murit^u³³ Mateiaș craiul^u unguresc^u, carele mare nume de vitejie au³⁴ lăsat^u pre urmă, că nu numai cu Niamții și cu vecinii săi războae³⁵ cu năroc^u făcea,

97 E la scaunul său la Suciavă pus-au al doile arhimandrit în mănăstire Putnei 98 B *m. jusqu'aux mots* «au zidit» 99 A dobîndă 100 A E la scaunul său la Suciavă pus-au al doilea arhiemandrit (A² E arhimandrit) în mănăstirea Putnii (A² Putnei) 1 B¹ o besearică 2 B² sfântului 3 F² *m.* B² târgul Iașilor *les autres mss.* târgul 4 B *m. jusqu'à la fin du chapitre* 5 F² au pus Șt. v. 6 *les mss.* al doilea F² D al doilea rînd^u 7 A *m.* E *m.* le titre 8 A Hroiut *les autres mss.* Hroiut *v. plus haut note 84 p* 9 A² la 10 A¹ Seretiu B² Sireat 11 B F Șchiai 12 E în anul 6994 13 A E cu oaste înainte 14 E la Șchia^e pre Sîriat 15 A¹ Șcheia B Șchiia 16 B² despre 17 A² B² amîndoa *tous les mss.* părțile 18 E au pierdut 19 F¹ în urmă F² încă și capul 20 *tous les mss.* primejdie 21 A² fu și B² E *m.* 22 E i s-au pornit calul F² au căzut cu calul jos puțin de 23 A D capul 24 B D F¹ jos (B¹ gios) 25 A² jos de pre cal 26 B F¹ *m.* E cit 27 E au fost să încăpă 28 B mîinile D mîanile 29 A B F vrăjmașului său 30 *v. App. XI* 31 A² Miercuri B E F *m.* A¹ srede D văedrea 32 D veciroiu *tous les autres mss. m.* 33 E murit^u și 34 E ș-au 35 A² făcea războae B² F războiu A¹ războe.

t răcesc au lieu de mă răcesc G II 54 = *se mettre au froid* u = détruire G 15, 228, 282 v lui stîii Nicolae C II 33 v de même C 189, II 2, II 29, II 72 Pr 18 G 96 z *v. page 22 j* a *v. page 34 m* b = vie C 28 v, 348 v c au lieu de primejdie: C 57, 150, II 4 v, II 35 v, II 114 cf. pour -e final au lieu de -ie: prăpaste C 327, 332 G 264, 268 fune C II 3 d încăpă în minule = tomber aux mains de cf G 158 e *v. page 55 c* f mots vieux slaves = Mercredi soir.

ce și cu Turcii multe treabe^{36g} au avut și de multe ori i-au bîrîrit. Iară pre urma lui au stătut^{37h} craiu³⁸ Vladislavii.

Intr-acesta³⁹ an⁴⁰ au murit și Ioan⁴¹, feciorul⁴² înpăratului⁴³ de Mosc⁴⁴, nepotul⁴⁵ lui Ștefan⁴⁶ vodă.

Văleato⁴⁷ 7004, Iulie 25⁴⁸, vă cetv⁴⁹ rătoc⁵⁰ răposat-au Alecsandru vodă, feciorul⁵¹ lui Ștefan⁵² vodă, și l-au îngropat⁵³ în mănăstirea Bistriței,⁵⁴ lingă strămoșu-său Alecsandru vodă.

Războiul⁵⁵ lui Ștefan⁵⁶ vodă, cînd⁵⁷ au⁵⁸ bătut⁵⁹ pre Albert⁶⁰ craiul⁶¹ leșesc⁶² la codrul⁶³ Cozminului. Văleato 7005.

Albert⁶⁴ craiul⁶⁵ leșesc⁶⁶, fiind⁶⁷ ales⁶⁸ de țară craiu⁶⁹ pre⁷⁰ urma lui Cazimir⁷¹ tătine-său,⁷² uită⁷³ prieteșugul⁷⁴ tătine-său, ce⁷⁵ ținuse⁷⁶ cu Ștefan⁷⁷ vodă, și⁷⁸ nu făcea oaste înpro⁷⁹ tiva păgînilor⁸⁰, carii în toate parțile⁸¹ fulgera⁸² și tuna⁸³ cu trăsnetul⁸⁴ armelor⁸⁵ sale vârsînd⁸⁶ singele⁸⁷ creștinilor⁸⁸ și stropșînd⁸⁹ volnicia⁹⁰ tuturor⁹¹, înmulțînd⁹² leagea⁹³ lui Mehmet⁹⁴ cea spurcată⁹⁵; ce gînd⁹⁶ că să-și arate⁹⁷ vitejia⁹⁸ asupra Mo'dovei⁹⁹, socotînd¹⁰⁰ că pre¹⁰¹ lesne¹⁰² o¹⁰³ va supune, știînd¹⁰⁴ că de multe ori să agiutoria¹⁰⁵ Moldova de la craii leșești, ca¹⁰⁶ dela nește¹⁰⁷ vecini de aproape, spre¹⁰⁸ toți vrăj-

36 B E D trebi 37 E stătu 38 F² la crăie 39 E acestaș 40 E m. 41 F² lui înpăratul 42 B² E nepot 43 E iară în anul 44 F² 18 45 A¹ vâvtoc D vâ-
toc A² joi *les autres mss.* 46 D Bistriței *les autres mss.* Bistriții 47 E s-au
bătut cu 48 B² Albrehtu 49 E m. 50 A² mai pre E după Cazimiru 51 A¹ Ca-
zemir 52 E tată-său *les autres mss.* tătâne-său 53 B ce ținuse cu Șt. v. priete-
șug iar Albertu craiu uită (B² uitînd) E au uitat 54 E F² prieteșugul A² D prii-
teșugul 55 A² care 56 A² avusease B E avea A¹ ținuse 57 Em. 57 bis *tous les mss.*
parți 58 E trăsniia cu armele lor ca tunetul 59 D vrășînd 60 *les mss.*
sîngele 61 A F tuturora 62 A F Mahmet B¹ Muamethü B² Moamet 63 A¹
gîndîndu 64 E areate 65 A² vitejia lui 66 A² F² Moldoveanilor 67 A² pe 68 A²
fi 69 E m. *jusqu'aux mots* «și stringînd 70 A¹ nește *les autres mss.* niște

g = affaire, au lieu de trebi C 75, 147, 310 v Pr 547 v. page 43 a h v.
p. 16 x i = Russie G 125, 360 j mots vieux slaves = Jeudi 1 v. page 17 p m v.
page 15 z n v. page 34 m o dans C on trouve vârs 214, 242, en même temps
que vrăs 211 v, II 72 v, II 115 p au lieu de sîngele v. page 39 x vârs sîngele =
massacrer, tuer cf. vârsare de sînge = tuerie, massacre C 26 v, G 303 r v. p. 56
j s v. page 42 l t = propager, répandre; cf. înmulțesc C 49 v, 242 v en même
temps que mulțesc C 306 v v. page 2 g u = impur, infidèle cf. C 46, 367, II 35 v,
II 45 v v. page 56 r z mă agiutorec = recevoir des secours C 54 v cf. agiuto-
resc = venir en aide, secourir C 70, 228, 300 a = contre: ruga și postul tare armă
iaste spre vrăjmașul C 32 v de même C 54 v, 69

mașii. Și strângîndu craiul⁷¹ oaste,⁷² au scos^b cuvînt^{73c} va să margă⁷⁴ la Turci să ia⁷⁵ și să dezbată^d Cetatea albă și Chilia, care cetăți le⁷⁶ luasă dela⁷⁷ Ștefan^u vodă Baiazit^u împăratul^u turcesc^u; și încă adăogea, de⁷⁹ spăria⁸⁰ pre ai săi, cum⁸¹ Turcii⁸² mes-tecați^{83e} cu Moldoveanii vor^u^{84f} să treacă la Podolia, și li-au dat^u știre ca toți să incalce⁸⁵ și să să înpreune cu dînsul^u la Liov^u,⁸⁶ și au tremis^u soli la Ștefan^u vodă de i-au⁸⁷ dat^u știre să să gătească⁸⁸ să margă cu dînsul^u să⁸⁹ bată Chilia și Cetatea albă și să-i⁹⁰ gă-teadze^{91g} steație^{92h} și hrană de oaste. De care lucru auⁱ părut^u bine lui Ștefan^u vodă și cu bucurie⁹³ mare au priimit^u pre⁹⁴ soli, căci au făcut^u oaste înprotiva vrăjmașului⁹⁵ său, numai ce^j au dzis^u că va veni acolo⁹⁶ la loc^u cu oastea sa supt^u⁹⁷ Chilia. Cunoscînd⁹⁸ sveatnicii lui⁹⁹ craiu, ales^u episcopii, gîndul^u, că¹⁰⁰ va^m să facă oaste înprotiva¹ lui Ștefan^u vodă, mult^u² i-au adus^u amente^{2bis n} să³ nu facă⁴ înprotiva direptaiei⁵, să⁶ nu să întoarcă minia lui Dumnedzău spre insul^u.^{7o} Ce el^u⁸ de⁹ gîndul^u său nu s-au¹⁰ lăsat^u,¹¹ ce încă¹² au¹³ fost^u dzicînd^u:^{14p} «Voai^{15r} vă iaste lucrul^{16s} besearica¹⁷ să

71 E oaste acel craiu D craiul leșesc 72 A¹ B¹ oastea D m. 73 A² B cum că E că 74 B¹ A² meargă 75 A² să dezbată și să ia F¹ să-și dezbată 76 B³ F² m. 77 A Turcii de la 78 A¹ Baizit A² Baiuzat F² Baezit E sultan Baiazit și încă 79 A² și 80 A² B¹ F² speria 81 E dzicînd că A B cum că 82 A² sîntu Turcii A¹ Turcii sînt 83 A² B³ F¹ amestecați 84 A și vor 85 A² B E F incalice 86 D Liou de iau 87 F² au 88 A găteadze E găteadză 89 D și să 90 D să se 91 D F gă-tească E găteadză 92 A E steție B¹ F¹ steția D steția F² steția B² zaharea de hrană de oaste 93 F² mare bucurie 94 A² pe B¹ pă 95 A D vrăjmașilor săi 96 D m. 97 F² la 98 A¹ cunoscund A² și cunoscînd 99 A² craiului 100 E lui că F² său că 1 B F asupra 2 B¹ D F² multe 2 bis tous les mss. aminte 3 E și-i dzicea să 4 E facă oaste 5 F² creștinătății A D F¹ dreptății 6 B ca să E să întoarcă 7 A¹ îns D E însu B¹ F¹ dînsul A² B² el 8 A² m. 9 A¹ B¹ F¹ den A² B² F² m. 10 A¹ B¹ D i-au A² B² F² l-au F¹ au 11 F¹ eșit 12 F² m. 13 B¹ le-au E dzicea acelor episcopi ai săi 14 F² zicînd încă 15 A² B D E F voao 16 F¹ datoria a păzi 17 F² să păziți bisearica A¹ besiarica E besiarica D beserica l's autres mss. bisearica

b scot cuvînt^u = faire répandre le bruit cf. scot = p. blier Pr 678 G 38, 114, 119 c v. page 32 s d = reprendre, délivrer M. Cost. 410 510; să ia și să dezbată pléonasme v. page 43 b e = alliés cf. Pr 373, 383 G 126 f v. page 12 i g găteadză = préparer C 23 v, 34, 50, 65, 118 h = station, bivouac; mot introduit par Urechie i au lieu de i-au cf. și grăia lui C 133 v, făcure lui ospăț C 89 v, arătă lor^u minule C 133, mie face C 186 de même C 181 v, 182, 219 v, 322, II 46 j numai ce = seulement v. page 48 b l v. page 34 o m v. page 12 j n au lieu de aminte v. C 28 v, 33 v Pr 10 Cip 375 aduc amente = objecter, avertir, prévenir C 265 v, G 49, 148 o v. page 42 u p v. page 24 j r v. page 26 b s = affaire, occupation v. C 369

păziți, iară nu de războae¹⁸ să¹⁹ grijiți,^t că²⁰ gîndul mieu voi²¹ nu-lu știți, numai²² eu singur, că,²³ de-aș priceape^u că²⁴ haina²⁵ depre mine știe²⁶ gîndul mieu, în²⁷ focu o aș băga²⁸. Deci mulți den boiarii leșești socotiia că face²⁹ întradinsu³⁰ ca³¹ să piardză oastea toată, cumu au³² eșitu mai apoi³³ de³⁴ la dînsu și dzicătoarea:³⁵ «În dzilele lui Olbrahtu³⁶ șliahta^v au peritū». Intr-aceaia³⁷ vreme³⁸ Ștefanu vodă prînzîndu de³⁹ veaste dela Unguri cumu^z Olbrahtu va să⁴⁰ vie asupra⁴¹ lui cu oaste, că nice⁴² Ungurii nu era bucuroși ca⁴³ să cadză domnia Moldovei pre mîna Leașiloru, macarū că Laslău craiul ungurescu, ce⁴⁴ să chiamă leșeaște Vladislă vî, era frate lui Olbrahtu craiului⁴⁵ a leșescu, ce să chiamă ungureaște Albertu. În-țelegîndu⁴⁶ b acesteia⁴⁷ Ștefanu vodă tremis-au la⁴⁸ craiul leșescu cu solie pre credincioșii săi,⁴⁹ pre Tăutulū logofătulū^c și pre Isacu vi-tearniculū,^d ca să poată dentru⁵⁰ e dînsu⁵¹ f cunoaște^g ceva, ce-i voia să⁵² facă; ce⁵³ nemică n-au cunoscutū, că⁵⁴ craiulū, cumuș înbla cu înșelăciune, ascundzîndu⁵⁵ cuvîntulū,^h pre soli⁵⁶ cu⁵⁷ bucurie i-au priimitū și darurile, ce-i trimiseașă⁵⁸ Ștefanu vodă, cu mare⁵⁹ mul-țămităⁱ și⁶⁰ cu⁶¹ dragoste le-au luatū,⁶³ și solilorū iarăș acela ră-spunsū le-au⁶⁴ datū cumu iaste mîrgăritoriū⁶⁵ j la Turci. Mai apoi și

18 A² D războiu A¹ războe F² să grijiți de războae 19 F¹ a griji 20 F² m. *jusqu'aux mots* «că de-aș» 21 D m. *jusqu'aux mots* «în focu o aș» 22 E ce numai 23 F¹ și B iar 24 F² eu că 25 F¹ cămașa 26 F² im știe 27 F o aș băga în foc 28 B² băga-o 29 F² întradinsu face A² va fi 30 E îndeadinsu 31 E m. 32 E au și F² s-au și tîmplat poveastea: «În 33 F¹ în urmă 34 A B E m. 35 F¹ poveastea 36 E Olbreht 37 E de aceasta 38 *tous les mss., excepté D, m.* 39 B E F m. 40 D veni 41 E asupra-i A² F² cu oaste asupra lui (F² sa) 42 F² ei nu era 43 E m. 44 E ce-i dzicea leșeaște 45 F² craiul 46 E trimis-au Șt. v. soli la 47 D F² aceasta 48 A¹ cu soli la A² soli la 49 E boiarii săi 50 E cunoaște ceva de la craiu D întru B² dintr-îns 51 A B¹ D F dînsul 52 F² ca să 53 E carii 54 E căci 55 F² ascundea-ș 56 F¹ solii săi 57 F² i-au priimit cu bucurie 58 E trimiseașe lui 59 E m. 60 E le-au priimit, le-au luat 61 F² m. 63 B le-au priimit și le-au luat 64 E au 65 B¹ F² mîrgăritoriū

t = s'occuper C (*préface*), 76 v u = s'apercevoir Pr 603 C 356, II 87 v = la noblesse (*polonaise*) M. Cost. II 269 z v. page 32 s a v. page 27 n b v. page 14 r c = logothète, chancelier (la plus haute fonction en Moldavie) d = trésorier de l'Etat, ministre des finances e = de la G 110 f v. page 13 f g = apprendre G II 2, 53 h ascundū cuvîntul = dissimuler son dessein i = remerciement C 314 v, 374 v, II 109 cf. des participes passés employés comme substantifs dans C: cunsele (= secrets) 242, fapte (= êtres) 253 v, giuruita (= promesse) 290 v, îngrășeate (= bêtes engraisées) 286, logoditū (= fiancé) II 53, datū (= don) 351, scădzutū (= miséreux) C 300 v, lipsit (= pauvre) 352, agonisitā (= avoir) 33 v dzisā (= parole, ordre) 197 ... v. Cip 207 j = «iturus est» cf. trimise pre ei cite doi... în tot orașul și locul, unde era el mîrgăritoriū Cip 229 v. page 34 v.

solii⁶⁶ săi de iznoavă⁶⁷ i-au tremisă la⁶⁸ Ștefanu vodă ca⁶⁹ să întâlnească cuvîntul, iară elău au întorsă oastea spre Pocutia. Și⁷⁰ înțelegîndu Ștefanu vodă cum⁷¹ craiulă să apropie cu oastea de⁷² margine, de⁷³ iznoavă au pohtorit¹ solia, de au tremisă înaintea lui⁷⁴ craiu pre⁷⁵ Tăutulă logofătulă și pre Isacū vistearniculă cu multe daruri și l-au tîmpinat^{76m} de⁷⁷ ceaia parte de Nistru și i-au închinatⁿ darurile și iară⁷⁸ cu dragoste le-au⁷⁹ priimită; și deacii au trecută apa⁸⁰ Nistrului prela Mihălceani în ceasta parte cu toată oastea sa și au venită la⁸¹ Coțmani. Acoalea ș-au descoperit⁸² toată viclenia și⁸³ faptele sale ceale ascunse, că au prinsă pre Tăutulă logofătulă și pre Isacū vistearniculă de i-au ferecată^{84o} în obedzi^p și i-au tremisă de i-au închisă tocmă⁸⁵ la⁸⁶ Liouv. Înțelegînd⁸⁷ aceastea⁸⁸ Ștefanū vodă de^{89r} iscoadele, s ce⁹⁰ pururea⁹¹ tremitea⁹² să⁹³ știe încăt^{94s} merge craiulă cu oastea leșească,⁹⁵ cum⁹⁶ craiulă l-au viclenită și⁹⁷ vine asupra lui și au trecută și⁹⁸ Nistrulă cu 80000 de oaste pre scrisoare,^t fără de⁹⁹ altă adunătură,^{100u} de sragū^{1v} au tremisă în toate parțile^z în țară să să strîngă la trăgulă² Romanului, iară Albertū au ședzută³ șapte dzile la Coțmani. Ce, pină a să strînge oastea lui⁴ Ștefanū vodă, și pină a-i⁵ veni⁶ agiutoriulă, că⁷ și Laslău craiulă ungurescū, fratele lui Albertū, încă i-au tremisă 12000 de oameni⁸ de oaste⁹ și¹⁰ cu dinși^a pre Birtoc voevodulă Ardealului, ce era cuscru lui¹¹ Ștefanū vodă, și dela Radulă vodă încă i-au ve-

66 B pre solii 67 E m. 68 E iar la 69 E m. 70 A¹ E m. 71 A² cum că 72 F² spre EF² la B spre Pocutia și să trage spre margine 73 E iar au trimis solii înaintea 74 A² B² F² craiului 75 A² iară pre 76 A² D F² tîmpinat 77 E peste 78 F² iar 79 F¹ i-au F² l-au 80 E Nistrul 81 B¹ și la 82 A² B² F² descoperit 83 A inimii lui și E cea ascunsă 84 E băgă 85 A E m. 86 E în 87 A² iar înțelegînd E iară Șt. v. dacă au înțales de aceasta 88 A² F² aceasta 89 E dintru B² F den 90 F sale ce 91 E m. 92 E avea între oastea leșască F avea trimise 93 F² ca să B ca să afle 94 E de craiul încăt merge 95 F² sa 96 A² și dacă știu cum că B¹ cum că 97 D F¹ și-i vine asupra 98 A m. 99 A E fără 100 B F¹ adunare 1 D singuri *les autres mss.* de sarg 2 *les mss.* tãrgul 3 A E au șădzut cu oastea 4 F² a lui 5 B² E a 6 E vini cu A¹ veni și 7 E de la craiul ungurescu 12000 8 E m. 9 F² ostaș 10 cu Birtoc 11 F² cu

1 = *renouveler, répéter* M. Cost 503 m tîmpin C 54 v, 73, 89, 265 v = *aller à la rencontre, rencontrer* v. p. 2 g n = *faire hommage de* cf. G II 2, 9 o = *enchaîner* G 228 p «*pluralia tantum*» = *lien, fers, chaînes* C 237 M. Cost. 461, 501 r = de la v. page 3 p s = *espion* Pr 638 M. Cost. 525 s G 200, 304 au lieu de încotro v. p. 15 g t = *écrit* C 348 Pr 18; oaste pre scrisoare = *armée, dont le nombre des soldats est porté sur un registre, troupes régulières* u = *agglomération, rassemblement* G. 265; ici = *troupes irrégulières* v v. p. 58 l z v. p. 34 m a v. p. 13 f

nită agiutoriu oaste muntenească, ce,¹² pînă a să strînge oastea toată la unu locu, Albertu craiu¹³ au purcesu cu oastea dela Coțmani și au lovit^b la Șipinți.¹⁴ Vădzîndu¹⁵ Ștefanu vodă că-lu înpresură^{16 c} vrămașii săi, au tocmitu straje^{17 d} și o¹⁸ au tremisă¹⁹ înprotiva²⁰ Leașilor, ca să ție vadul Prutului²¹ la trăgu²², la Cernăuți. Iară Ștefanu vodă în 27 de dzile a lui Avgustu, Dumeneacă,^{23 e} au eșitu den Suciavă...^{23 bis} spre trăgulu Romanului și²⁴ cu toată oastea sa²⁵, și într-aceaia²⁶ dzi îi adusără²⁷ lui dela straje 6 Leași; și așa²⁸ pre trei Leași²⁹ i-au³⁰ tremisă la înpăratulu turcescu, iară pre ceialalt³¹ au dzisu^{32 f} de i-au spîndzuratu. Deacii craiulu leșescu au venit cu toată putearea sa³³ la cetatea³⁴ Suceavei Dumeneacă, Septevrie 24 de dzile,³⁵ iară în³⁶ 26, Marți, decătră sară au început³⁷ a bate cetatea și așa³⁸ au bătutu^{39 g} pregiuru^{40 h} dinsă trei săptămîni și dzua și noaptea și nemică n-au folositu,⁴¹ nedejduindⁱ că i⁴² să⁴³ va închina^j țara, pentru ce^{44 i} li să dodeisă^{45 m} cu Ștefanu vodă pentru⁴⁶ atitea^{47 n} războaie fără⁴⁸ odihnă⁴⁹ și fără măsură, ce⁵⁰ făcea, de⁵¹ cu toții să bătea. Ce⁵² țara⁵³ socotia că, de nu li-i îndemină^o cu alii său, mai⁵⁴ multă neîngăduință^p le va hi cu streinii;⁵⁵ și încă vă-

12 E iară Albert au purces 13 A E m. 14 A F¹ Șepinți 15 A² iară văzîndu E deci vădzînd 16 D înpresura *les autres mss.* înpresoară 17 A² D straja B F¹ strajă A¹ strajea E străji 18 E F¹ m. 19 B² A² trimis-o 20 A² înaintea 21 E la Prut 22 Cernăuți 23 *les mss.* Duminică et Duminecă 23 bis *lacune dans tous les mss.* 24 E F¹ m. 25 E lui 26 A² F² acea A¹ aceia 27 E i-au adus limbă strajea lui 6 Leași 28 E dintr-acea 29 A E m. 30 E au 31 E F¹ trei i-au spîndzurat B² aceialalt¹ 32 A² poruncit 33 A² lui 34 F² Suciava 35 A¹ E m. 36 A² Marț de cătră sară la 26 ale aceștii luni 37 D ceput 38 B F¹ m. F² au început a bate înprejur ei trei 39 E bătut-o trei 40 A² pejur 41 A² F² isprăvit 42 B D m. 43 F² m. 44 A¹ F³ căci E că 45 A¹ B² E supărasă A² supărare 46 E întru 47 A² atita *les autres mss.* atitea 48 B¹ fără de 49 F² măsură, ce făcea cu neodihnă 50 D m. 51 A² B de să bătea cu toții F² bătîndu-să cu toții 52 E iară 53 B² F² socotia țara 54 E dar cu striinul mai multă 55 A¹ B¹ striinii

b = *s'en aller, se rendre cf.* Cneazul Ragivil... pre doamnă-sa o au pornit pre la Sneatin spre țara sa, iară el au lovit prin Ardeal, pre la Racoți, tot cu aceale trebi M. Cost. 563 c = *presser cf.* C 21 v, 338, 381 v d *au lieu de* strajă C 145, 242 v G 211 v. p. 12 n e v. p. 50 g f = *ordonner cf.* dzisă = *ordre, commandement C (titre), 37, 197 Pr 416 g v. p. 62 p. h = autour* : era puși de straje pregiur groapă C 145 de *même* C 173, 213, II 108 v Pr 669 G 156, 267 i v. p. 19 d j = *se donner, se soumettre* G 367 l pentru ce C 7 v, 142 v = *parce que m = se fâcher, concevoir du dépit v.* M. Cost. 460, 468, 510, 579 *cf.* dodăeală M. Cost. 455, 465, 481, 613 = *inquiétude, peine*; dodeitor G 10 = *persécuteur n* C 4, 14 v, 24, 212 v *en même temps que* atitea *cf.* după atitea ciudese, după atitea seamne... după atitea arătări C 295 v. p. 4 o et 57 s o = *commode* C 309 v, II 84 p = *dissension, désagrément, peine v. p. 18 t bis*

dzindū⁵⁶ atita pradă și răsipă, ce făcea oastea⁵⁷ leșească în țară, de⁵⁸ înbla pren păduri, de⁵⁹ cerca^{60 r} prade^{61 s} și jacuri,^{62 t} siliia^{63 u} toți de să strîngea la trăgū⁶⁴ la Romanū, unde era⁶⁵ beliagulū.^{66 v} Așia țara strîngindu-să, iară den cetate, citū putea, să apăra și,⁶⁷ ce răsipiia^z Leașii⁶⁸ cu pușcele dzua,⁶⁹ noaptea⁷⁰ gaurile⁷¹ astupa⁷² și le întăria, de le⁷³ era munca lorū⁷⁴ în zadarū,⁷⁵ iară pre afară, unde⁷⁶ și⁷⁷ afla⁷⁸ Leași rășchirați^{79 a} dreptū^{80 b} hrana,⁸¹ lega-i,⁸² tăia-i,^c de nu era⁸³ volnici^d nice⁸⁴ într-o parte să iasă.⁸⁵ Mai multū strica⁸⁶ șie,^{87 e} de citū celorū închiși, că în toate dzile^{88 f} li⁸⁹ să adăogea^g lipsa flămîngiuniei.^{90 h} Deacii, fiindū Leașii⁹¹ cuprinși de atita⁹² nevoe, începură⁹³ a grăiⁱ rău de craiulū său,^{94 j} și⁹⁵ întâiu cu taină,^l iară mai⁹⁶ apoi în gura mare îlū vinuia^m că au venitū fără⁹⁷ cale, de⁹⁸ i-au adusū ca să-i piiardză⁹⁹ pre toți și socotiia toate seamneleⁿ, cite să făcusa,¹⁰⁰

56 E vădzind *les autres mss.* văzînd 57 F¹ în țară Leașii 58 F¹ că F² umblîndu 59 D m. F¹ pentru pradă și pentru jaful 60 B² afla E căuta 61 B¹ prada B² E F² prăzi D sã prade 62 B² F² jafuri D jahuri 63 D siliia A² și siliia *les autres mss.* siliia 64 E m. 65 E le era 66 B¹ vileagul 67 A m. 68 A dzua (A² zioa) Leașii cu 69 A² B D zioa F¹ zio F² zuoa 70 A² E iară noaptea 71 A² F¹ astupa gaurile E tocmiia și întăria 72 B le astupa 73 D E m. 74 F² m. 75 A în dar B¹ E zădar 76 B¹ pre unde B F unde 77 B F m. 78 F¹ era 79 A E răsipiți 80 F² de 81 F² hrana lor 82 B F îi lega și-i tăia A² îi prindea de-ilega și-i tăia 83 A² era ei 84 A E sã iasă nice 85 F² margă 86 A² îș strica 87 A² șieș B¹ F² lor F¹ B² loruș 88 E dzile *les autres mss.* zilele 89 A m. 90 D flămîngiuniei E și flămîngiunea B² F flămîngiuniei *les autres mss.* flămîngiunii 91 D m. *jusqu'aux mots* «rău de» 92 A¹ E atitea nevoi 93 E prinsăra 94 E lor 95 B E m. 96 F² m. 97 A² fără de 98 D și 99 F² răpue 100 E făcură

r = chercher C 80 v, 141 v, 150, 173, II 56 s v. p. 43 a t au lieu de jafuri G 258 cf. jecuesc C 346 G 228 et jăcuesc G II 19 u au lieu de mă silesc C 153 G 118, 126, 327 v = mot d'ordre: toate paserile beliag și cuvînt își deaderă Cant. I. 169 z = démolir cf. C 106, 223 a v. p. 35 g b = pour, à cause de cf. Pr 547 G 20, 24, 130 c au lieu de îi lega, îi tăia; inversion fréquente dans C cf. ardea-i C 213 v, apuca-i C 213, iau-i C 215 vărsa-le C 214, ruga-lū C 159 v, făcea-i C 18 7 v, făcu-i-să C 18 d = libre, qui n'est point entravé M. Cost. 537, 564 G 162 cf. volnicie p. 42 l e v. p. 48 e f au lieu de dzilele cf. în toate dzile C II 17 v, 92, 94 v, în toate nopți C 279, în toate Dumeneci C II 1 g au lieu de adăoga cf. sã vorū adaoge voai C 225 v de même C 297, 326 = augmenter h = famine C 252 v; pour le suffixe -iune cf. umegiune C 323; cf. des subst. en -e qui ont -iei au lieu de -ei: lumiei C 10 v, 13 v, 23, 25, 45..., vremiei C 52 v, II 42, curției C II 76 v morției C 74 v, mării C 6 bunătăției G 112, cărției G 97, nopției G 154, cetăției G 176 v. H. Cuv. 423 et page 7 p i grăesc rău = dire du mal cf. grăesc de rău G 305 j v. p. 11 m 1 cu taină C II 66 = en secret, tout bas cf. în taină G 88, 163 m au lieu de învinuesc C 68, 243, 344 = accuser v. p. 2 g n signe, présage G 61, 175, 201

reale, că au¹ fost² lor³ de arătare, ca² să³ hie concenii⁴ lor⁵. Că întâiu în țara lor⁶ într-un⁷ părau de⁵ nemică i s-au înecat⁸ lui craiu⁶ un⁷ povodnic⁷; și cind⁸ au⁸ eșit⁹ den Liov⁹ boii, cari⁹ purta erbăria⁹, de vint⁹ mare⁹ s-au răsipit⁹, de nu¹⁰ putea să-i stringă; așijdere un¹¹ țaran¹¹, ce¹² nebunisă de cap¹², au fost¹² strigind¹² în gura mare¹³: «Duceți-vă spre perirea¹⁴ voastră că nu veți mai veni.» Și pre un¹⁵ șlehticiu¹⁵ l-au detunat¹⁶ supt¹⁶ cort¹⁶ și¹⁷ 12 cai a lui; mai¹⁸ apoi și un¹⁹ preut²⁰ a²¹ lor²¹. slujind²² liturghia²², a scăpat²³ cumenecătura²³ lor²⁴ gios²⁴, și alte seamne reale s-au arătat²⁵, de-i²⁵ prorocia toți că va li svrășitul²⁶ lor²⁶ rău²⁶ și amar²⁷, cum²⁷ s-au și timplat²⁷. Că²⁸ vâdzind²⁸ craiul²⁸ atitea cuvente²⁹ reale de²⁹ dinsul²⁹ dela oastea sa, să temu ca să nu-l³⁰ părăsască și să fugă, să³⁰ cadză în minule³¹ vrăjmașilor³² săi. Să³³ agiunsă³³ cu solii frăține-său, lui³⁴ Vladislav³⁵ craiului³⁵ unguresc³⁵ ca să-i înpace, că³⁶ acm³⁷ sosisă și agiutoriul³⁷ unguresc³⁷ la Ștefan³⁸ vodă. Și așia Birtoc³⁸ voevodul³⁸ Ardealului, carele³⁸ venisă cu agiutoriul³⁹ unguresc³⁹ la Ștefan³⁹ vodă, au tremis⁴⁰ solii săi la Albert⁴⁰ craiu ca⁴⁰ să-i spue că va veni singur⁴¹ pentru pace, și pre Ștefan⁴¹ vodă cu multe cuvente l-au rugat⁴² ca⁴² să facă p⁴²ce cu craiul⁴² leșesc⁴². Și așia au intrat⁴³ la mijlocul⁴³ lor⁴³ și⁴⁴ s-au dus⁴⁴ la craiul⁴⁴ leșesc⁴⁴ de i-au înpăcat⁴⁵ într-acesta⁴⁵ chip⁴⁵, ca⁴⁶ să să în-

1 A² le-au 2 E m. 3 A² să le 4 A² de concenia A¹ concenie 5 A într-o Duminecă 6 D m. E un povodnic a lui crai A² B F craiului 7 A¹ B² F² pohodnic D pohotnic 8 E au fost 9 A² mare ce era 10 B² F² nu-i 11 A² și un 12 B F m. 13 E mare și dzicea 14 E peire 15 A¹ E șlehticiu 16 A² F dătunat 17 A² și mai apoi 18 A² și un 19 B F² pre un 20 E popă 21 E de a 22 E la liturghie 23 B euminecătura D cumenecătura *les autres mss.* euminecătura 24 F¹ m. 25 A² deci E de 26 E cu rău și cu 27 B D întâimplat 28 A² F² și 29 *tous les mss.* cuvinte 30 A E și el să 31 B¹ mâinele D minu 32 F² vrăjmașului său 33 A² deci să E s-au agiunsu 34 F² m. 35 E Vlademir 36 E căce 37 B E F m. 38 E ce 39 A¹ E au trimis A² deci au trimis 40 E m. 41 B² însuși A B F singur 42 E m. 43 A² intrind 44 A² de i-au înpăcat 45 D acestaș E F acest 46 B ca craiul leșesc

o = extermination, perte p v. p. 25 x r = cheval de main, destrier G 334 M. Cost. II 235 s = poudrière, dépôt de poudre t = se disperser C 106 u v. p. 24 j v = noble (polonais) M. Cost. 401, II 264 cf. p. 67 v. z = foudroyer G II 180 a = messe C 45. 195 v slujese liturghie = célébrer la messe b = l'hostie C 32 v Pr 628 c = malheureux, funeste G 54, 67 v. p. 43 b d v. p. 33 h e v. p. 3 e f = despre, în privința cf. de tocmala lui Thoma apostol^u fu așia C 135 v g mă agiung = s'entendre, se mettre d'accord G II 96 h v. p. 3 n i v. p. 7 g j întru la mijloc = s'entremettre, se rendre médiateur

toarcă pre urmă, pre unde au și⁴⁷ venit, să nu mai strice⁴⁸¹ țara pre altă locu. Și deacii⁴⁹ pre Birtoc voevodul Ardealului bine l-au dăruit Ștefan vodă cu mare^{50m} daruri, și deacii s-au dus acasă-și.ⁿ

Cîndu⁵¹ s-au întorsu craiul⁵² înapoi.

Într-aceaia⁵³ Olbrahtu craiul leșesc, fiindu de⁵⁴ inimă rea^o bolnav, au datu sămn⁵⁵ de întorsu înapoi, de care sămn⁵⁶ era bucuroși toți să-lă audză, să să întoarcă dela atita flămîngiune⁵⁷ la casăle^p sale;^{58r} și în 19 dzile a lui Octovrie, Gioi s-au întorsu⁵⁹ craiul dela Suciavă și s-au⁶⁰ apucatu^s de cale; ce⁶¹ nu s-au întorsu pre calea aceaia,⁶² ce pre⁶³ însă^t venisă, ce pre altă cale, pre unde era țara întreagăⁿ spre codrul Cozminului. Simțind⁶⁴ deacia⁶⁵ Ștefan vodă că craiul⁶⁶ n-au luat^u urma,^{67v} pre unde venisă, ce spre codru,⁶⁸ îndată au tremisă după dinsul⁶⁹, de l-au pohtit^u să nu ia pre⁷⁰ aceaia cale spre codru, ce pre⁷¹ urmă, pre unde au venit;⁷² eă de⁷³ va face într-altu chipu, vâdzind^u țara paguba, ce să⁷⁴ va face de oastea leșească, nu voru⁷⁵ răbda, ce voru vrea să-și apere ale sale, de unde poate⁷⁶ să⁷⁷ să ațite^z de iznoavă vrunu^{78a} lucru rău, carele va strica și pacea. Ce craiul mai bucuros era⁷⁹ deadireptul⁸⁰ să margă și⁸¹ să iasă^b în țara sa, ce⁸² n-au băgat^u în⁸³ samă,^c

47 A E F¹ m. 48 D strice *les autres mss.* strice 49 E au dăruit Șt. v. cu multe daruri pre Birtoc voev. Ard. și s-au întorsu de au trecut iarăși la țara lor 50 A¹ D mare *les autres mss.* mari 51 E întorsul lui crai de la Suceavă 52 F¹ napoi craiul 53 E atunci 54 F¹ bolnav de inimă rea 55 A² B E F semn 56 E toți era A³ B² F² era toți 57 A² flămînzie B² F flămînziciune 58 E lor 59 A² F¹ întorsu înapoi 60 E n-au mersu pre calea, ce venisă, ce pre 61 B dar 62 B F¹ pre unde venise E ceaia F² m. 63 F² venise ci A venise pre însă (A² dinsa) 64 A² deacii simțind 65 E m. 66 E Leașii n-au mersu pre unde 67 A² pre urmă pre calea ce venise F¹ pre urmă pe unde didease la viitoare ci spre 68 E codrul Cozminului mergu 69 E craiul 70 E spre codru A F² spre F¹ pe calea despre codru 71 F¹ pe unde au venit pe acea cale că 72 B² venise 73 B² făcînd E apoi vâdzind țara 74 F¹ li să face 75 E va putea 76 A² vor putea 77 A de iznoavă să să B² F² să vor ațita 78 B² spre vreun lucru rău F² spre rău lucru F¹ lucruri reale 79 B² fusease 80 B¹ F D dedireptul A¹ didereptul A² dedreptul B² didireptul 81 E F¹ m. D ci 82 E m. B¹ și 83 B¹ F m.

1 = *ravager* cf. C II 46 m au lieu de mari: mai mare daruri C 299 v. p. 39 c n = *dans son pays* cf. acasă-și H. Cuv. 355 la casă-ș Pr 498, acasă-ți C 48 v, pînîi-șu Pr 559 v. H. Cuv. 425 o inimă rea = *chagrin* G II 104 p v. p. 34 o r v. p. 11 m s mă apuc de cale = *s'en aller* t v. p. 40 l u = *intact*, non ravagé cf. G 221 v = *la même route* cf. G 77, 82. 118 ieu urma = *suiivre la même route* z = *provoquer, surgir* G 355 a v. p. 28 a b = *passer*: n-au eșit într-altă țară, cum eșise Barnovschi M. Cost. 523 c bag în samă = *tenir* compute C 2 G 131

ce ș-au păzitu^d calea spre codrul Cozminului. De⁸⁴ care lucru fiindu înhîrîbîntatu^e Ștefanu vodă de războiu, socotindu⁸⁵ că are vream^f de a-și⁸⁶ răscumpărarea^{87g} strîmbătatea^h sa⁸⁸ depre⁸⁹ⁱ cela, ce n-au călcatu numai⁹⁰ pacea cea veachie, ce au avutu⁹¹ domni⁹² Moldovei cu craii leșești, ce și giurămîntulu și⁹³ pacea, ce legasă^j atunci de proaspăt^{94l} tocmindu-să^{95m} să să întoarcă pre urmă⁹⁶ pre unde venisă.⁹⁷ Deacii⁹⁸ ilu⁹⁹ ațița și¹⁰⁰ agiutoriu, ce-i venisă depretutindirea,¹ⁿ și oastea sa toată gata strînsă și odihnită.² Vădzîndu dobinda^o de pre cei flămîndzi și slăbiți, au tremisă înainte ca să apuce calea la codrul Cozminului, să săciuiască^{3p} pădurea, să o înțineadze,^r ca să o poată porni^s asupra⁴ oștei, deaca voru intra în⁵ pădure. Iară elu⁶ cu toată oastea au trasu^{7t} după dinși și cu 2000 de Turci, și a patra dzi i-au agiunsu, întrîndu⁸ în pădure, Gioi, Octovrie 26; și luîndu⁹ agiutoriu dela¹⁰ Dumnedzău și cu ruga svenției^{11u} sale Precistei^{12v} și a svântului marelui¹³ măcenicu¹⁴ Dimitrie, și¹⁵ lovindu-i^z de toate părțile, ^a și năruîndu^{16b} copacii cei înținați¹⁷ asupra loru, multă oaste leșească au peritu, unii de oșteani, alții de țărani, ce¹⁸ le cuprinseasă ca¹⁹ cu o mreaje^{19bis c} calea, alții²⁰ de copacii cei²¹ înținați. Așia pierdzîndu²² pușcele,^d lăsîndu²³ stiagurile, carele toate le-au adunat Ștefanu vodă, și²⁴ ei, cine^e cumu²⁵ au pututu, în²⁶ toate părțile s-au rășchiratu^f pren păduri, de au scăpatu puțini afară.

84 E deci Șt. v. fiind 85 F² socoti 86 A B m. 87 B¹ răscumpăra D răscumpere 88 E m. 89 A² F² despre B¹ duple B² dispre 90 E nu numai 91 A avut-o B² avusease BD în domni 93 B² și și 94 E de curundu B² curînd E proaspătă 95 A B E tocmind B² așezîndu-să 96 E unde venisă 97 B¹ D au venit B² și venise 98 A² cu aceia 99 A² o 100 B² F² m. 1 A¹ depretiutinderile A² depretitinderea D detutindinile F depretitinderea E detiutînderi 2 B¹ odihnită fiind 3 E tae B¹ seciuiască 4 E să cadză asupra 5 E Leașii în 6 E singur Șt. vodă 7 B² intrat 8 B m. 9 A² B² F luund 10 B² pre 11 B² m. 12 B¹ maicăi Pr. 13 A² marele 14 A² B D mucenic 15 E i-au lovit 16 A² B¹ F pornind B² oborîndu 17 A aținați 18 F că B¹ carii 19 B E calea ca cu o 19 bis A¹ B D F mreajă A² mraje 20 E și alții 21 A¹ E m. 22 A² lăsînd pușcele alții pierzîndu-le și 23 E și lăsînd 24 E iară Leașii A și Leașii 25 E încăt 26 E așia s-au răsipit prin pădure, de unde puțini au scăpat

d = continuer cf. G 193, 204 e = enflammé, irrité G 282 f = occasion, moment favorable M. Cost. II 209, 359 g = venger C II 111 v M. Cost. 577, 634 v. p. 54 l h = injustice C 25 i v. p. 1 l j leg pace = conclure la paix M. Cost. 501 l de proaspăt = récemment m = convenir C 169 n v. p. 19 s o v. p. 44 l p = saper M. Cost. II 329 r v. p. 15 h s = faire tomber t = se mettre à la poursuite cf. C 339 v. p. 42 m u svenție C 25, 54, 85 v, 90, 125 v v. p. 17 e v v. p. 17 p z v. p. 43 e a v. p. 34 m b = renverser M. Cost. 583 c mreaje C 219 v, 221 v, 308 = filet v. p. 12 n d v. p. 40 n e = chacun C 8, 268 G 34, 132, 336 f v. p. 35 g

Și singuru²⁷ craiul cu puțin^{28h}, ce²⁹ⁱ rămăsească, stringindu-să, s-au adunatu într-unu³⁰ ocolu^j la satū, la¹ Cozminu³¹, și de acoloa bulucindusă,^m au trasu³²ⁿ spre Cernăuți. Iară oastea lui Ștefanu vodă cu dinși de aseamenea^{33o} mergea, bătindu-să și tăindu-să,³⁴ ce³⁵ și aceia puțin^{35bis} ce³⁶ eșisă den cetate, n-au vrutu^{37p} hi scăpatu, de nu s-au vrutu³⁸ încilei^r ai noștri în carăle^s crăești și în³⁹ carăle altoru boiari, de li-au datu⁴⁰ vreama de eșitu.⁴¹ Și acolo veni⁴² veaste lui Ștefanu vodă că⁴³ vine și altă oaste leșească într-agiutoriu lui craiu,^{44t} și atunci⁴⁵ⁿ au chematu Ștefanu vodă⁴⁶ pre Bolduru vorniculū și i-au datu⁴⁷ oaste și de srăgu^{48v} l-au tremisū înprotiva⁴⁹ acei^{50z} oști și i-au dzisū să le dea războiu. Deaci⁵¹ Bolduru vorniculū, luindū oaste deagiunsū,⁵² au trecutū Prutulū înprotiva acei oști Simbătă sara și Dumeneacă demineata,^{53a} Octovrie 29, și îndată⁵⁴ i-au răsipitu și⁵⁵ pre toți i-au topitu^b cu agiutoriu lui Dumnedzau și cu năroculū lui Ștefanu vodă; și mare⁵⁶ moarte^c și⁵⁷ tăiare s-au făcutu atunci în oastea leșească la loculū,⁵⁸ ce să chiamă satulū Lentești;⁵⁹ și⁶⁰ nemică n-au știutu⁶¹ craiulū de venirea oștei⁶² aceia, nice⁶³ de

27 B² însuș 28 B² puțin 29 A B F m. 30 F² la 31 A² Cozmini 32 E eșit 33 B¹ alătura B² mergind împreună să bătea și să tăia F² mergind să bătea aseamenea tăindu-să 34 A² tăindu-i 35 E cît nice acei 35 bis B² F¹ puțin 36 E Leași ce 37 A B F¹ n-ar fi scăpat F² n-ar fi udit (*sic*) ca să scape E nu vrea fi scăpat D n-au frut fi scăpat 38 B E s-ar fi încureat A F¹ s-ar fi încileit D s-au vrut încilei 39 E boerești de F² într-altor boiari de 40 E îndelunpat 41 A E fugit B² F au eșit 42 E au vinit 43 E cum 44 A² B F craiului 45 A B² D F atuncia B¹ atunciaș 46 *tous les mss., excepté D, m.* 47 B F dat lui 48 E m. 49 D la acele F² naintea 50 A¹ B F acei A² oștii aceia 51 E și așa 52 B¹ de agiutoriu și de agiunsu 53 B¹ demeneata *les autres mss.* dimineata 54 B² pre toți i-au răsipit îndată și i-au topitu 55 A E m. *jusqu'aux mots* «cu agiutoriu» 56 E multă varsare de sînge au făcut 57 D s-au făcut și tăiare 58 E sat la 59 A Lănțăștii B² Lănțești F¹ Lănțești F² Lănțești B D F L. satul 60 A pre hotarul satului sint ocopuri făcute de Leași, precum arată seamnele și pînă astăzi E unde să cunoscū ocopurile Leașilor făcute de atunci și pînă astăzi 61 E știa 62 B F acei oști 63 F² și.

g v. p. 18 c h puținel -ea, *dimin. de puțin* C 57, 84 v. 182, II 16, 63, 105 Pr 524 i = cu care cf. cu mina, ce uciseasă C 49 v r. p. 12 s j = *les terrains environnants, qui appartenaient aux villes et aux villages*; cf. pentru sat pentru Mihalcî, ce-i în ținutul Cernăuților, în ocolul tîrgului G 173, sat domnescu de ocolul Cernăuților G 174 Renii, sat de țară pre Dunăre, ascultător ătră ocolul Galaților M. Cost. 501 1 v. p. 17 i m v. p. 35 n n v. p. 42 m o = *à la fois, en même temps* cf. G 268 p v. p. 62 t r = *s'embarrasser, se trouver arrêté* s v. p. 1 c t v. p. 25 z u = *aussitôt* C II 73 Pr 516 G 61, 364 v v. p. 58 l z au lieu de acelei: lucrulū acei tocmeale Pr 58 de même Pr 604 C (Stihuri) a C 103, 141 v, 144 v. p. 8 h b r. p. 64 u; *pléonasme* v. p. 43 b c v. p. 11 f.

perirea^d lorū. Și într-aceiaș Dumenecă trecindū⁶⁴ craiulū Prutulū la Cernăuți, iarăș⁶⁵ fu lovitū de oastea lui Ștefanū vodă, de⁶⁶ i-au răsipitū și i-au tăiatū; deabiia⁶⁷ au scăpatū însuși craiulū cu puțină⁶⁸ oaste de⁶⁹ a sa. Și⁷⁰ deacii, trecindū craiulū spre țara sa, pre^e multe locuri i-au⁷¹ lovitū ai noștri, alesū pre craiulū⁷². Că⁷³ Mazurii,⁷⁴ întorcindū-să să⁷⁵ dea războiū și să apere pre craiulū și pre cei scăpați dentr-acelū⁷⁶ pojarū,^f au datū asupra lui Bolduriū, vorniculū⁷⁷ celui^{78g} mare, pre⁷⁹ carele îlū tremiseasă Ștefanū vodă înprotriva⁸⁰ aceii⁸¹ oști leșești,⁸² ce venia intra-agiutoriū⁸³ lui⁸⁴ craiū, și mare moarte⁸⁵ au făcutū într-inși și⁸⁶ la satū, la Șipinți⁸⁷, că⁸⁸ puținī au scăpatū den⁸⁹ oastea, ce era strinsă pre⁹⁰ lingă craiū. Deacii⁹¹ craiulū cu multă nevoe strecurindū-să, au trasū⁹² la Sneatinū și de acolo au slobodzitū^h oastea pre acasă, de⁹³ⁱ cită rămăseasă, iară elū s-au dusū la Liovū.

Nacazaniie^{94j} silnūiimū.

Dumnedzău celū dreptū cela,⁹⁵ ce ceartă¹ nedireptatea și înaltă dreptatea, cu cită certare pedepseasē⁹⁶ pre cea,⁹⁷ ce calcă giurămintulū. Că aceasta Olbrahtū nu spre^{98m} păgini, ce spre creștini, vrea⁹⁹ⁿ să facă războiū. Nu da agiutoriū celuia,¹⁰⁰ ce n-avea odihnă de Turci, ce vrea să slăbască pre cela, ce să lupta cu vrăjmașii¹

64 D Oct. 29 trecind 65 E i-au lovit o samă de oaste a lui Șt. v. 66 A² și 67 A¹ de debiia E cit abiia 68 E F² puțină 69 A F¹ m. 70 B F m. E și deacolo 71 E au lovit Moldoveanii 72 E craiulū și pre cei scăpați dentr-acel pojar, de au perit mai toți. Că Mazurii 73 D m. *jusqu'aux mots* «și pre cei» 74 B n. m. Litvinii 75 A² ca să 76 E dat-au asupra 77 B F² vornicul 78 E de care s-au pomenit mai sus că era trimis cu oaste înprotriva oștii 79 D și 80 A asupra 81 A B F acei D ceștii 82 A² să lestea înprotrivă, carii venia 83 E m. 84 A B F craiului 85 E perire 86 A E m. 87 A² F Șepinți 88 E cit 89 A E în 90 E m. 91 A² iară E și așa 92 E trieut 93 F² den 94 A D nacazanie A¹ salnim A² salnim D sâlnim B Nacazanie silnūim adecă cercetarea celor putearnici E certarea celor putearnici F² învățătură 95 A² m. E cel 96 A² ceartă 97 E F¹ cei 98 E asupra păginilor ce asupra 99 E au ridicat războiū 100 E celui 1 A D E vrăjmașul.

d v. p. 46 p e = în cf. ne părăsești și ne leapedzi pre mijlocū de lupi C 181 de même C 34, 196, 278 v, 321 v Pr 596, 651 f = grand incendie; ie, sens figuré = tuerie, désastre g v. p. 16 u h = congédier cf. C 219, 226, 339 v, 367 i v. p. 19 i j mots vieux slaves; = «potentium admonitio» (Miklosich) l = punir C 26 G 120, 161; certare = punition, châtiment C 50 G 121 m = contre cf. ruga și postulū tare armă iaste spre vrăjmașul C 32 v de même C 54 v. 69 n v. p. 11 z.

creștinilor, pre carele² trebuia cu toții să-lu agiutorească.^{3o} Ce Dumnedzau la atita⁴ lipsă și nevoe^r ilu aduseasă⁵ pre cea,⁶ ce mergea cu atita fală⁷ să stropască^r și⁸ să supue⁹ țara, carele¹⁰ întâiu nice taina sa nu¹¹ vrea să o¹² spue nemăru^{13s}, ce făcusa^{14t} cuvintu că merge să¹⁵ ia Chilia și Cetatea albă și încă adăogea de dzicea că, de are^u ști¹⁶ că¹⁷ haina¹⁸ depre dinsulu¹⁹ ii știe²⁰ gindulu lui,²¹ o are băga²² în focu. Iară²³ mai apoi nice ai săi nu-lu băga în samă, ce era în zavistiia celoru de casă și de²⁴ batgiocura²⁵ tuturoru și²⁶ în toate chipurile ilu huliia.^v Așia și cinstea den dzi în dzi micșurindu-să,^{27z} de inimă rea^a puțin de n-au muritū.²⁸

De²⁹ capetele^b ceale³⁰ de frunte a³¹ Leașiloru, ce s-au aflatu periți.

Aflatu-s-au la acesta războiu den³² capete³³ 2 frați Tencinschi³⁴ și Micolai³⁵ voevoda³⁶ Ruschi periți,³⁷ și Gabriel den³⁸ Moravița^{39d} și Herbort, așijdere 2⁴⁰ frați Grotovie⁴¹, Humienschi⁴² și Murdelio⁴³ și alții mulți, cine⁴⁴ poate să-i pomenească⁴⁵ pre toți. Alții au cădzutu⁴⁶ la^e legătură,^{47f} cumu-i Tencinshi⁴⁸ Zbigniev,⁴⁹ podcomor^{50g} de⁵¹

2 E căruia trebuia să-i dea toți agiutoriu 3 B agiutoreaze 4 E toată lipsa 5 E l-au adus 6 E acel A² cel 7 B² hvală 8 B țara și să o supue 9 E calce 10 E cea ce 11 E nu o 12 B m. F¹ o arate 13 B² D nimăruia A² B¹ nimăru A¹ nemăruia 14 D făcu F² scosease 15 F¹ spre 16 F¹ priceape 17 A B E m. F² pe 18 F¹ cămeașă 19 F el 20 A B E m. F³ cum că-i știe 22 B² arunca F² în foc o ar arunca 23 B apoi D de apoi F² iar în urmă 24 A E în 25 F² batjocurile 26 E m. *iusqu'aux mots* «așia și» 27 A F D micșurindu-să E micșurindu-i-să B micșurindu-să 28 F¹ murit atunce în grab 29 E m. F² Leași cei de frunte, care au perit, capete fiind A pentru 30 A¹ celor A² acelora 31 B² F¹ ale A aleș 32 A periți den E periți oameni de frunte dela Leași doi 33 F din capetele Leașilor 34 E Tencinschi B Tănceschii 35 A E F Nicolai 36 A¹ B¹ F² voevod A² B² voevodul 37 A E m. 38 F de la 39 *tous les mss.* Maraviciu 40 D și 2 41 B F Grotovi A E Grotov 42 E Humițchii D Herbițchi A B F Humițchii v. *Bielski, Kronika II 911* 43 A B F D Murdileu 44 E cine-i poate scrie deamăruntul pre toți 45 A scrie și să-i pomenească 46 F¹ ajunsu 47 E robie 48 A² D E B² Tuncinschi A¹ B¹ Tunceschii F¹ Tunceschi F² Tincenschi 49 B¹ D Zbigneu *les autres mss.* Zbigneu 50 *les mss.* podcomori 51 B² Cracăului.

o agiutorescū C 54 v, 70, 228, 300 = *secourir, venir en aide* p = *peine* C 116, II 32, 41 Pr 370 r v. p. 56 j s v. C 64 v t fac cuvint = *dire* G 167 u v. p. 20 l v = *blâmer* C II 32 v z au lieu de micșuredzū C 7. cf. iușorū C 48 Pr 622, vicleșiugū C 54 v, 117 v, lăcașulū C 96 v, strămoșiulū C II 38 v a v. p. 72 o b = *chef* C 284 v G II 18 c v. *Bielski, Kronika II 911* cf. Alecsandru voevoda C II 84 v d v. *Bielski, Kronika II 911* e cf. vor cădea la pagubă mare Pr 571, va cădea la boală sau la altă nevoe Pr 572 f = *lien*; cad la legătură = *devenir prisonnier* g sous-intendant, sous-trésorier (*Picot*).

Cracău, Pruhnițchi,^{52h} Tarnoviețchi^{52bis} și alții mulți. Pre⁵³ unii i-au fost spîndzurîndu⁵⁴ⁱ ai noștri cite⁵⁵ doi de păru, că⁵⁶ au fost înblindu pre acealea⁵⁷ vremi păroși ca și Neamții, și alte batgiocure^{58j} multe le-au fost făcîndu, de să⁵⁹ pomenească și pînă astăzi răutatea⁶⁰ⁱ lor, ce au fost pățîndu.⁶¹ Iară Ștefanu vodă după izbînda cu năroc, ce-au făcutu⁶² la acela războiu, s-au întorsu înapoi⁶³ la scaunul său la Suciavă cu mare pohvală^{64m} și laudă ca unu birui-toriu și⁶⁵ au ziditu⁶⁶ besearecă pre numele svântului măcenicu⁶⁷ Dimitrie în⁶⁸ trăg, în Suciavă, carea⁶⁹ trăiaște⁷⁰ⁿ și⁷¹ pînă astăzi. Dziu unii să⁷² să hie arătat^o lui Ștefanu vodă la acela războiu svântul măcenicu Dimitrie călare și întrarmatu ca unu viteazu, fiindu⁷³ într-agiutoriu și dîndu vlăhvă⁷⁴ oștei⁷⁵ lui. Ce⁷⁶ iaste de a și creaderă, de vreme ce i-au⁷⁷ ziditu besearecă.⁷⁸ După aceeaia au datu⁷⁹ Ștefanu vodă cuvîntu a^{80p} toată oastea să să stringă la Hărlău la dzua lui⁸¹ stîi Nicolae. Și așa s-au adunatu⁸² cu toții la Hărlău într-aceaia dzi, și⁸³ acoloa Ștefanu vodă au făcutu ospățu mare tuturor boiarilor și tuturor viteajilor săi și cu daruri scumpe i-au dăruitu pre înși,^{84s} și deaci⁸⁵ i-au slobodzit, cineș^{86t} prela⁸⁷ casa sa, dîndu-le⁸⁸ cuvîntu ca toți să dea laudă lui Dumnedzău, pentru ce⁸⁹ că toate puterile simtă⁹⁰ dela Dumnedzău.⁹¹

52 A Pruhuțchi F Pruhnițchii E Brohoțchii 52 bis *les mss.* Gargovetichii et Gargovitchii v. Bielski, *Kronika II* 911 53 D și 54 A E spîndzurat 55 E pe cite 56 F² m. *jusqu'aux mots* «și pînă astăzi» F¹ m. *jusqu'aux mots* «au fost făcîndu» 57 A² E aceia vreme 59 A¹ batgiocure *les autres mss.* batjocuri 59 și pînă azi să 60 A² F¹ răutatea F² răotățile 61 E făcînd 62 B² fost făcut 63 F¹ m. F² napoi 64 B F pofală E laudă 65 A mulțămîndu și dînd laudă milostivului Ddzău și maicii (A² maicăi) Preacistii E mulțămînd lui Ddzău și maicii preiste 66 A E sfințit și au înfrumusețat (A¹ o înfrămsătat beserecă) bisearica, ce au fost zidită de dînsul pre 67 A E marelui măcinic *les autres mss.* mucenic 68 A E dînd laudă sfinției sale în tîrgu F² la Suciava în tîrg F¹ în tîrgul Suceavii 69 E ce 70 A E iaste înaintea curților domnești, carea 71 A¹ m. 72 D ca să 73 E dînd agiutor și vîlfă A fiindu-i 74 A² vlăhvă D vlăh *les autres mss.* vîlvă 75 E lui Șt. vodă și oștii 76 B care 77 B D au 78 E besearecă înfrumusețată 79 E dat-au 80 A² B¹ la E la toată țara oșteanii să să 81 E sfîntului 82 E adunîndu-să 83 E făcutu-li-au ospăț tuturor 84 B¹ D E dînșii B² F² ei 85 E deacolo 86 A² de s-au dus cineș E de au mersu cineși 87 E acasăși B¹ la casa lui 88 E învățîndu-i pre toți să 89 B¹ căci E m. 90 E sint date 91 D Ddzău cel de sus E Ddzău de sus.

h v. Bielski, *Kronika II* 911 i v. p. 24 j j v. p. 43 a l = *malheur, souffrance* C 49 v, 238, 366 v Pr 371 pătesc răutate = *endurer des tourments*: le caotî a păți răutate C II 101 cf. pătesc rău (*même sens*) C 330 v m v. p. 17 x n v. p. 9 f o v. *pour tout ce passage* p. 60 p *objet indirect* cf. să mărturisască a cinci frați ce are C 332 v de *même* C 41, 64 v, 97, 106, 226, II 21 v Pr 75 H. Cuv. 427 r v. p. 64 v s v. p. 59 l t = *chacun* C (*préface*), 64 v Pr 575.

Cîndu au prădatu Malcociu țara leșească.

Vlto 7006, mșta⁹² Maiu⁹³ Malcociu au intratū în țara leșească cu⁹⁵ mulțime de Turci, și n-au avutū⁹⁶ cine să-i⁹⁷ stea înprotivă.⁹⁸ ce multă pradă de⁹⁹ oameni au făcutū și dobîndă^u de dobitoace au făcutū¹⁰⁰ și au luatū, și au agiunsū mai¹ susū de Liovū 25² de păpriști.^{3v} și⁴ s-au întorsū prădîndū țara și ardzîndū; și⁵ să vedea că după acela⁶ războiu fără nărocū, ce făcusă⁷ Leașii cu Ștefanū vodă, va hi perirea lorū.

Cîndū⁸ au prădatū Ștefanū vodă țara leșească.

Vlto 7006, Iunie⁹ 22.

Intr-acelaș¹⁰¹ anū Ștefanū vodă vrîndū să-și întoarcă^z despre^{11 a} Leași strîmbătatea sa, strînsă¹² țara și au intratū la Podoliia și la Rusi.^b Trecut-au și de¹³ Liovū pînă la Lanțutū¹⁴ orașulū la apa Visloca,¹⁵ toate satele ardzîndū și prădîndū. Ars-au orașulū Premilșea,¹⁶ Radumnea,¹⁷ Prevorsca, Lanțutulū¹⁸ și¹⁹ cetatea Terebulū arsu-o-au²⁰ și multă bunătate^{21 c} dentr-insa au luatū și mulți joimiri^{22 d} au scosū, ce²³ pre toți i-au tăiatū și alții²⁴ mulți²⁵ au arsu în cetate. Și cetatea Buceaciulū multă nevoe^e au avutū²⁶ și Podhaițulū au arsu și mulți oameni bărbați și mueri și copii au scosū^{27 f} în robie, mai mulți²⁸ de 100.000.^{28 bis g} Mulți²⁹ de aceia³⁰ au așezatū Ștefanū vodă în țara sa, de și pînă astădzi trăiaște limba rusască^h în³¹ Moldova,

92 E în luna lui 93 B Mart 11 95 A E cu multă 96 A E fost 97 E le sta F² cine-i sta 98 F² D înainte 99 E și robie au făcut și au agiuns 100 A m. 1 EF² pînă mai 2 A² și deacii D în 25 3 B E F popriști A¹ prăpăști E prăpiști 4 A și deacii E și de acolo 5 E că B m. 6 B¹ acest 7 F² făcură 8 E m. le titre 9 D Iulie B Iunie 26 10 E iară în anul 7006 Iuni 22 Șt. vodă 11 A¹ E depre D dela 12 B¹ au strînsu E strîns-au 13 A de la D la 14 B F ținutul orașului B n. m. la Lanțut 15 F² Vislii B F¹ Vislovec 16 D Primislea 17 B D Raduznea E Razdurnea F² Raduziia 18 F² la ținutul 19 E și o 20 D arsu-o-au F² arsu-l-au les autres mss. m. 21 E aveare 22 E jolniri B¹ joiniri 23 F² E și 24 E m. 25 A E mai mulți 26 B pătit 27 E i-au luat robi 28 B E mult 28 bis B² 100.000 les autres mss. 100 29 E de cei ce-au F² și mulți 30 F¹ de aceștia 31 F² la

u v. p. 44 l v păpriștea iaste 100 de stînjini C 92 v [un stînjîn=2m. 23]
z = venger a = dela cf. să-ș întoarcă fața despre dînsū Pr 598 b v. p. 62 a
c = biens, richesse G 271 d = soldat mercenaire e cf. p. 10 a f scot în robie =
réduire en esclavage g cf. «supra centum millia hominum abacta esse tunc fe-
runtur cum innumerabili gregum, armentorum et omnis generis praeda» Kromer 435
h = ruthène v. p. 62 a

alesuⁱ pre unde i-au descălecatuⁱ,^j că³² mai a treia parte grăescu ru-saste.³³ Iară Ștefanuⁱ vodă, prădindⁱ și ardindⁱ țara, s-au întorsuⁱ înapoi cu mare dobîndă, fără³⁴ de³⁵ nice o smenteală; și³⁶ au trecutⁱ Nistrulⁱ în ceasta parte la³⁷ Haliciuⁱ și au prădatuⁱ și de ceasta³⁸ parte și deacii³⁹ au venitⁱ la scaunulⁱ său la Suciavă cu mare bucurie și cu⁴⁰ biruință.

Văleato⁴¹ 7008 Pristăvitⁱ-s-au⁴² Mariia⁴³ Despina, doamna Radului vodă, ce era robită de Ștefanuⁱ vodă, cînduⁱ luasă cetatea Dîmbovița, și cu cînte o au îngropat⁴⁴ în mănăstire⁴⁵ în Putna.

Văleato⁴⁶ . . ., cînduⁱ au venitⁱ oastea leșească de iznoavă în țară⁴⁷ să prade, vădzindⁱ stricăciunea,^m ce⁴⁸ le-au făcutⁱ Ștefanuⁱ vodă.

Olbrahtu⁴⁹ craiulⁱ leșescⁱ, vădzindⁱ atita⁵⁰ pradă și stricăciune, ce i-au făcutⁱ Ștefanuⁱ vodă în țara lui,⁵² nu vru să lase, ce de iznoavă⁵³ strînsă⁵⁴ oaste, și întră⁵⁵ în țară și începu⁵⁶ a prăda și a strica țara pînă la trăgu⁵⁷ la Botășiani.⁵⁸ Ștefanu⁵⁹ vodă, deaca prinsă⁶⁰ de veaste, strînsă de srăguⁱ oștile sale și cu⁶¹ cine avea, cu ai săi, i-au eșitⁱ înainte⁶² aciei⁶³ n oști leșești, și⁶⁴ i-au datⁱ războiu la trăguⁱ la Botășiani, și cu vrea⁶⁵ o lui Dumnedzău pierdură⁶⁶ Leășii războiulⁱ, și fu⁶⁷ izbînda la⁶⁸ Ștefanuⁱ vodă, și⁶⁹ multă oaste leșească au perit⁷⁰, și pre mulți i-au prinsuⁱ vii⁷¹ în robie, și multă⁷² caznă^p le⁷³

32 E m. *jusqu'aux mots* «iară Ștefanu» 33 les mss. rusește 34 E și fără 35 A D m. 36 A B E m. 37 D F m. *jusqu'aux mots* «și deacii» 38 B aceasta 39 E m. 40 A D E m. 41 A E m. *jusqu'au chapitre suivant* B într-această anu Mart (B² Martie) F² F³ D Mart 11 F¹ Mart 18 42 B s-au pristăvit 43 B¹ doamna Despina B² Despina doamna D Mariia Dispina F¹ Mariia doamna Radului F² Maria Dispina 44 F îngropat-o 45 F¹ B mstirea Putna F³ în mănăstirea Putnii 46 D F m. *ce chapitre tout entier* E pentru venirea Leășilor de al doile rînd în țară A¹ B Vltó 7008 Mart 11 A² Văleat 47 B țara Moldovei 48 B care le făcuse 49 E în anul 7008 în luna lui Mart în 11 dzile Albreht 50 E m. 51 E făcuse 52 A m. 53 E m. 54 E au strînsu 55 E au intrat 56 A² au început E au prinsu 57 E m. 58 A¹ B E Botoșiani 59 A² E iară Șt. 60 E au înțales strîns-au 61 E i-au eșit 62 A² înaintea 63 A B aciei 64 E de 65 E voia 66 E au pierdut 67 E rămasă 68 B¹ lui 69 E cu multă vârsare de sînge din oastea leșească; mulți au perit și mulți au luat vii în robie căror 70 A¹ perit-au 71 B m. 72 B² multe cazne 73 B m.

i v. p. 34 r j = coloniser, établir C 93 v M. Cost. 400 v. p. 1 b 1 la chronique dîle de Bistrița nous donne: Mai 11, Luni (ap. B. I. 47) m = ravage v. p. 72 l n v. p. 74 z o = volonté C 75 v. 345, II 38 Pr 35, 605 p = peine, torture C 154 v.

făcea Moldoveanii Leășilor⁷⁴, că au pus Ștefan⁷⁵ vodă de au arăt⁷⁶ cu Leășii⁷⁷ pre o culme de deal⁷⁸ la Botășiani, și au sămănat⁷⁹ ghindă și s-au făcut⁸⁰ dumbravă mare, de⁸¹ iaste pînă astăzi și⁸² copaci mari. Ce⁸³ de aceasta poveaste nemica⁸⁴ nu scrie cronicariul⁸⁵ leșesc⁸⁶, iară la⁸⁷ leatopisățul nostru cest⁸⁸ moldovenesc⁸⁹ scrie de acesta războiu a lui Ștefan⁹⁰ vodă, ce-au avut⁹¹ cu Leășii la Botășiani, cum⁹² s-au pomenit⁹³ mai sus⁹⁴.

**Cînd⁸⁵ s-au împăcat⁸⁶ Ștefan⁸⁷ vodă cu craiul⁸⁸ leșesc⁸⁹.
Vlt⁹⁰ 7009.**

Ștefan⁹¹ vodă, lăsînd⁹² inima cea neprietenească⁹³ și⁹⁴ întorcînd⁹⁵-să cătră datoria creștinească⁹⁶, s-au împăcat⁹⁷ cu craiul⁹⁸ leșesc⁹⁹ și mare legătură¹⁰⁰ au făcut¹⁰¹; nu că doară s-au temut¹⁰² de putearea lor¹⁰³, carele¹⁰⁴ să ispitisă¹⁰⁵ și¹⁰⁶ războiu făcuse¹⁰⁷ și cu Turcii¹⁰⁸, de¹⁰⁹ atîtea ori i-au¹¹⁰ și biruit¹¹¹, și cu alți megii¹¹² depren¹¹³ pregiur¹¹⁴ avînd¹¹⁵ svadă, nice odată nu s-au plecat¹¹⁶, ce pentru să¹¹⁷ cunoască toată creștinătatea¹¹⁸ că n-au fost¹¹⁹ despre¹²⁰ dîns¹²¹ începătura¹²², că n-au ridicat¹²³ el¹²⁴ armele¹²⁵ asupra lui¹²⁶ craiu, ce craiul¹²⁷ fără cale și fără știre au venit¹²⁸ asupra lui, unde¹²⁹ și acolo s-au întors¹³⁰ cu rușine. Mai apoi, ca să arate¹³¹ că mai¹³² mult¹³³ poate să strice el¹³⁴ lui craiu, decît¹³⁵ craiul¹³⁶ lui Ștefan¹³⁷ vodă, au intrat¹³⁸ de i-au¹³⁹ ars¹⁴⁰ trăgurile și i-au robit¹⁴¹ poddanii¹⁴². Nice¹⁴³ au avut¹⁴⁴ cine¹⁴⁵ să-i stea înaint¹⁴⁶, ce cu mare

74 E m. 75 E m. 76 E carea trăiaște și în dzua de astădz de să văd copacii mari și groși 77 A² și copaci mari de iaste pînă astăzi 78 B m. 79 E însă 79 bis E m. 80 E leatopisățul 81 E cest moldovinesc A² m. 82 A² cel B² acestu 83 B² E precum 84 A¹ pomenesc A² să pomenească B¹ pomenim E pomenească 85 E împăcăciunea lui Șt. vodă cu craiul leșesc 86 A ne prea prietenească (A¹ priitenească) 87 A E m. *jusqu'aux mots* «s-au împăcat» 88 B cea creștinească 89 E tocmală au legat 90 A² carea *les autres mss.* care 91 F² că și A² și făcuse și războiu 92 E Leășii și cu Turcii 93 A² B² atîta E și de multe ori F² și i-au biruit de atîta ori 94 A² și i-au 95 A² B² D E F² deprin B¹ F¹ depen A¹ preî 96 A² ca să 97 A² de cătră D depre E dentru B² dispre 97 bis *les mss.* dînsul 98 E întîi A² armele sale 99 A² B F craiului 100 E de unde s-au 1 A¹ areatea E areate 2 D m. *jusqu'aux mots* «au intrat» 3 A² B F craiului 4 m. *jusqu'aux mots* «au intrat» 5 D F au 6 F² și nici 7 F² cine-i sta D m. *jusqu'aux mots* «în țara» 8 A² B F² înpotrivă.

a v. p. 20 o b mă ispitesc = oser, avoir la hardiesse de G 157, 182 c = ca să C 32 v 36 v, 49, 63 v, 215 d = din partea: pricina curviei... iaste despre bărbat¹⁴⁷ Pr 500 de même C 26 cf. p. 78 a e au lieu de dînsul cf. despre dîns¹⁴⁸ Pr 598 v. p. 13 f f v. p. 2 x g = soumis à une autorité souveraine, sujet (vieux slave «podūdanu») cf. poddanic (même sens) C 344 v.

dobîndă^h s-au întorsu⁹ în¹⁰ țara Moldovei. Că¹¹ au¹² venitū craiulū,¹³ dobîndă¹⁴ au adusū lui Ștefanū vodă, că¹⁵ s-au înplutū toți¹⁶ de jacurile¹⁷ⁱ leșești; acolo¹⁸ că¹⁹ au mărșū Ștefanū vodă, și plini²⁰ s-au întorsū la²¹ casele sale.²² Așijdere²³ acmu²⁴ la pace pre lesne^j stătu,²⁵ ca²⁶ să-lū cunoască, că hie²⁷ la ce-lū vorū cerca, că-i²⁸ gata și la pace, și la răzmiriță.²⁹ⁱ Deacii³⁰ pacea³¹ o³² au legatū^{33m} într-acesta³⁴ chipū: Ca să-i hie într³⁵-agiutoriu înprotiva hiecărui³⁶ vrăjmașū,³⁷ iară pribeagiiⁿ de³⁸ înbe³⁹ părțile^{40o} să nu⁴¹ să⁴² priimască. Iară, de s-are^{43p} tîmpla⁴⁴ vrunei^{45r} domnū a⁴⁶ Moldovei, să iasă^s de nevoia Turcilorū în țara leșească, să-lū priimască și în totū chipulū^t să pue⁴⁷ nevointă^u ca⁴⁸ să-lū așeazde la domnie. Iară⁴⁹ domnii Moldovei depururea^{50v} să aibă ureachi deșchisă^z despre Turci,⁵¹ să⁵² dea știre lui⁵³ craiu de gîndurile lorū. Iară giudecata celorū⁵⁴ cu strîmbătați⁵⁵ dela margine să să facă de⁵⁶ înbe⁵⁷ părțile.⁵⁸

De⁵⁹ unū Pătru vodă, ce^a i-au tăiatū capulū craiulū leșescū. Vlto⁶⁰ 7009.

Intr-acelaș⁶¹ anū tremis-au⁶² Ștefanū vodă solii săi la craiulū

9 A E învrtejit 10 A² înapoi în F² la țara sa în Moldova E în țara sa în Moldova 11 BF¹ căci E și de 12 F² venirea craiului dobîndă au adusū lui Ștefan vodă 13 A E craiul cu oaste (E cu oaste în Moldova) 14 A² de au adus dobîndă 15 A² și 16 E m. 17 B² F¹ jafurile 18 E așijdirea de au mersu Șt. v. în țara leșească B de acolo au venit Șt. v. F¹ cu care au venit la casele sale F² deacolo viindu Șt. v. 19 D m. 20 B cu toți plini E cu plin A² F² s-au întorsu plini 21 D a E în țara sa B pre la 22 B¹ lor 23 E iară la pace 24 F² și acum A¹ acmu *les autres mss.* acum 25 E primi pace A² au stătu la pace A¹ stătu la pace 26 A ca să D ca să-ș B² să să 27 A² ori la ce fie ce-l vor B¹ la fie ce-l vor F or la ce l-ar 28 A E B¹ iaste F e 29 E gâlceavă 30 A¹ decia B¹ deacia E deci 31 F² au legat pacea 32 A² B² D m. 33 A² legat-o 34 B¹ F² acestaș 35 A de 36 F² fiește căru 37 E nepriiaten 38 A² despre 39 A² B¹ amîndoao 40 *les mss.* părțile 41 A¹ E nu-i 42 A¹ B¹ E m. 43 B² E ari *les autres mss.* ar 44 D întîmpla 45 D vrunei *les autres mss.* vreunii 46 F² de ai B² al 47 E nevoiască 48 E m. 49 E așijdirea 50 A² deapururea B F pururea 51 A E D Turc 52 D să-i 53 E lui craiu *les autres mss.* craiului 54 B² acelor A¹ ce A² cea F² celor de la margine cu 55 E strîmbătate 56 A² B² despre 57 A² B amîndoao 58 E părțile la margini 59 F¹ m. *le titre* 60 E m. 61 A¹ într-acestaș A² D într-acest E în anul 7009 62 E au trimis

h v. p. 44 l i au lieu de jafurile v. M. Cost. 491, 551 cf. jăcuesc M. Cost. 456, 580 et jecuesc C 346 j v. p. 56 r l = révolte, lutte G 355 m leg pace = conclure la paix M. Cost. 501 n = réfugié cf. pribegesc C 267 o v. p. 50 b p v. p. 20 l r v. p. 28 a s = s'en aller, passer C 178 M. Cost. 523 t în tot chipulū = par tous les moyens G 362 u = effort, xèle Pr 1 G 110, 118; pun-nevointă = faire tous ses efforts v = continuellement v. p. 39 f z v. p. 34 o. a = căruia v. p. 8 g

leşescū, la seimū,^{63 b} pohtindū pre^c toemala^d şi legătura,^e ce au avutū, să-i⁶⁴ dea pre Pătru vodă, feciorulū lui Iliiaşū vodă, că⁶⁵ simţisă⁶⁶ că pre mulţi den⁶⁷ boiarii leşeşti îi întorseasă⁶⁸ spre sine şi-i îndemna să facă oaste asupra lui Ştefanū vodă şi⁶⁹ să ia domniia de la dinsū, şi să giuruia^{70 f} ca⁷¹ să pleace ţara⁷² toată,⁷³ să hie suptū ascultarea lorū.⁷⁴ De care lucru multū⁷⁵ svătuiră⁷⁶ în seimū, că mulţi era lui Pătru vodă apărători. Mai⁷⁷ apoi socotiră să nu cumva^{78 g} zădărască pre Ştefanū vodă, să le hie^h a strica pacea; pentru ce că^{79 i} şi ei să gătiia să⁸⁰ facă oaste, să margă la Prusi. Ce⁸¹ i-au tăiatū capulū lui Pătru vodă înaintea⁸² solilorū la trăgū, la Cihov. Acesta⁸³ Pătru vodă, cumū⁸⁴ s-au pomenitū mai susū, că l-au gonitū Ştefanū vodă den ţară la⁸⁵ ţara ungurească şi i-au luatū⁸⁶ domniia, iară elū⁸⁷ au îndemnatū pre Mateiaşū craiulū ungurescū de au⁸⁸ mărşū cu oaste asupra lui Ştefanū vodă, ca să-lū pue la domnie, undeⁱ apoi⁸⁹ l-au bătutū Ştefanū vodă la Bae, cumū⁹⁰ s-au pomenitū mai susū, şi toată oastea i-au topitū,¹ numai⁹¹ Mateiaşū cu puţini au scăpatū. Deacia, deaca au muritū Mateiaşū craiulū ungurescū, pierdzindū⁹² Pătru vodă nedeajdea de a să mai agiutori^{93 m} de la craiū⁹⁴ ungureşti, vădzindū deacia⁹⁵ şi vrajba, ce intrasă între Leaşi şi între Unguri, gindindu-să⁹⁶ că într-aceale amestecături^{97 n} că⁹⁸ va putea să-şi⁹⁹ facă şi elū locū la Moldova şi să dobîndească °

63 A² D E F săim 64 E ca să-i B D F să 65 A¹ cum A² precum 66 E au simţit 67 E domni şi boiari leşeşti 68 F trăsease 69 E ca 70 A² adevieria F¹ făgăduia 71 F m. 72 E cu toată ţara suptu ascultarea F² toată ţara 73 A m. 74 E Leaşilor 75 A² multe 76 F² să sfătuiră 77 F² apoi socoti 78 D cumva să 79 E m. F¹ să 80 D de oaste A E să margă 81 E atuncişi au D şi 82 E la tîrg la Cihov înaintea solilor lui Şt. v. F¹ m. *jusqu'aux mots* «acesta Pătru» 83 E acesta era 84 B² precum E ce 85 E şi s-au dus în 86 E luat Ştefan vodă 87 E el fiind în ţara ungurească 88 E s-au ridicat 89 F¹ mai apoi 90 şi toată oastea i-au topit cum s-au pominit mai sus 91 E că abia au scăpat craiul Mateias, iară dacă 92 A B² E F¹ pierdu 93 D agiutora 94 E craiul 95 E m. 96 E au socotit D gîndind 97 D mestecături E amestecări 98 A E B¹ m. 99 A şi el să-şi.

b = diète (de Pologne) M. Cost. 445, 485 v. *plus loin le chapitre*: «Poveastea şi toemala altorū ţară» c = conformément à, d'après: înblă pre învăţăturile lui C 15 v de même C 73 v, 203, 277, 310 v, 331 v II 24, II 90 v Pr 33 d = convention, engagement C 228, II 43 v Pr 366 e v. 20 o f = promettre, s'engager C 153 v, 222 v g cf. pour cette inversion: să nu cumva margă C 126 de même C 290, 373 v, II 113 v h = être forcé cf. numai ce le fu a să sui pre casă C 49 v de même C 369, II 36 i pentru ce că = car j cf. şi glasū di în ceriu audzi, unde-i grăi C II 95 v. p. 7 f 1 v. p. 64 u m mă agiutoresc = obtenir des secours C 54 v n v. p. 45 g o = reprendre possession cf. Pr 484.

țara, au¹⁰⁰ lăsat Ungurii și au trecut¹ în țara leșească, unde și moartea² i s-au timplat³, cum⁴ s-au⁴ pomenit⁵ mai⁵ sus⁶, că⁶ i-au tăiat⁷ capul⁷ craiului leșesc⁸. De moartea acestui Pătru vodă nu scriu toți într-unu chip⁹. Că leatopisățul¹⁰ cel¹¹ moldovenesc¹² scrie că, deac-au venit¹³ Ștefan¹⁴ vodă cu oaste muntenească, s-au lovit¹⁵ cu Pătru vodă pre Sireatiu¹⁶, la Doljești, și al¹⁷ doile¹⁸ rind¹⁹ la Orbic²⁰ și²¹ tot²² au izbîndit²³ Ștefan²⁴ vodă și au prins²⁵ pre Pătru vodă și i-au tăiat²⁶ capul²⁷. Iară cronicariul²⁸ cel²⁹ lătesc³⁰ scrie că, deac-au biruit³¹ Ștefan³² vodă pre Pătru vodă, au scăpat³³ Pătru vodă la Unguri, și deacii toate pre rind³⁴, cum³⁵ scrie mai sus³⁶. Ce³⁷, oare³⁸ cum³⁹ au fost⁴⁰, tot⁴¹ să tocmăsc⁴² că izbînda tot⁴³ au fost⁴⁴ la Ștefan⁴⁵ vodă, iară lui Pătru vodă tot⁴⁶ să află că i-au tăiat⁴⁷ capul⁴⁸.

De¹⁹ moartea lui Albert²⁰ craiului²⁰ leșesc²¹. Văleato 7009.

Într-acesta²¹ an²² și Olbraht²³ craiul²⁴ leșesc²⁵, gătindu-să cu²⁶ mare oaste să margă asupra Prusilor²⁷, n-au²⁸ săvrășit²⁹, ce³⁰ au murit³¹. Iară pre urma³² lui făcînd³³ țara svat³⁴, pre³⁵ obiceiul³⁶ lor³⁷, au³⁸ rădicat³⁹ pre⁴⁰ Alecsandru, fratele lui Olbraht⁴¹, la crăie⁴², cu carele⁴³ pacea⁴⁴, ce făcuse⁴⁵ Ștefan⁴⁶ vodă cu frate-său Olbraht⁴⁷, de nu-l⁴⁸ vrea hi apucat⁴⁹ moartea, cum⁵⁰ să va arăta mai gios⁵¹, multă răsipă țărălor⁵² să vrea hi făcut⁵³.

Văleato 7010 pristăvit⁵⁴-s-au⁵⁵ Paisie⁵⁶, arhimandritul⁵⁷ și egumenul⁵⁸ mănăstirei Putnei⁵⁹.

100 E s-au lăsat de 1 B² fugit deacolo trecînd 2 E capul și-au pus 3 A² B D F întimplat 4 B² și mai sus s-au 5 B¹ și mai 6 F¹ și E m. *jusqu'aux mots* «de moartea» 7 A E m. F¹ cest 8 A¹ Seret B¹ Siretiu D Siretu E F Sireat 9 E doile *tous les autres mss.* doilea 9 E unde 10 B¹ cronicariul 11 F¹ leșescu 12 E au năzuit Pătru vodă și au trecut 13 B² precum 14 A² m. *jusqu'aux mots* «că izbînda» 15 B E F ori 16 E m. 17 D tocmăște 17bis D E m. 18 E îi tăiară capul 19 F¹ m. le titre A pentru 20 D craiului *les autres mss.* craiul 21 E în anul 7009 Olbraht 22 *les mss.* Olbraht 23 F² să margă 24 B ce n-au 25 F¹ sfârșit *les autres mss.* săvrășit 26 B și 27 E urmă făcînd 28 B F făcut-au 29 E tocmala 30 B și au 31 A craiu pre 32 A m. 33 *lacune dans tous les mss.* 34 A² făcuse pace 35 E pristăvit-s-au 36 A¹ Paisăia 37 A¹ arhiemandritul 38 A² egumenul 39 A Putnei.

p v. p. 30 l r v. p. 36 t s v. p. 36 u t = accomplir, réaliser : ce-am⁶⁰ început⁶¹ nu putui⁶² săvrăși C II 3 v. p. 37 g u v. p. 82 c v conditionnel passé cf. cine vrea întra întăiu după turburarea apei să sănătoșă, hie de ce boală vrea hi ținut⁶³ C 150 v de même C 79, 291 v. Cip. 191 z v. p. 59 b.

Intr-aceiaș⁴⁰ anū, curundū^{41 a} după Paisie, Avgustū 4, s-au⁴² pristăvitū și⁴³ Athanasie Bolsun;⁴⁴ amindoi lăudați de viață bună și curată, carii în viața lorū nemică⁴⁵ n-au lipsitū, ce⁴⁶ li s-au cădzutū păstorilorū⁴⁷ ca⁴⁸ să nu facă.

Cîndū⁴⁹ au luatū Ștefanū vodă Pocutiia de la Leași.

Ștefanū Vodă, fiindū ca⁵⁰ un leu⁵¹ gata de apucatū,⁵² ce^b nu-lū poate⁵³ înblindzi nime,^{54 c} și elū^{55 d} odihna altora lui⁵⁶ îi părea că-i⁵⁷ cu⁵⁸ pagubă. Au intratū cu⁵⁹ oastea în țara leșească și Pocutiia⁶⁰ o au prădatū⁶¹ și o au luatū,⁶² și dzicea că acela olatū^e l-au luatū Leașii de la Moldoveani fără cale. Într-aceaia⁶³ craiulū, după ce au făcutū svatū pentru Pocutiia, ce o luasă⁶⁴ Ștefanū vodă, au strinsū oaste pre bani și o⁶⁵ au tremisū⁶⁶ de au intratū în țară și⁶⁷ multă pagubă au făcut; și atita s-au fostū supăratū^f a⁶⁸ lorū noștri, pînă⁶⁹ s-au rugatū cu toții lui Ștefanū vodă, de au eșitū de la Pocutiia, însă mai multū de boală, ce au avutū, adecă⁷⁰ podagrie,^{71 g} și cetățile, ce⁷² luasă, le-au întorsū.

De⁷³ moartea lui Ștefanū vodă celui^{74 h} bunū. Văleato 7012.

Nu multă vreme deaca⁷⁵ s-au întorsū Ștefanū vodă de la Pocutiia la scaunulū său la Suciavă, fiindū bolnavū și slabū deⁱ ai,^j ca^{75 bis} unū omū, ce era într-atitea⁷⁶ războae și osteneală și neodihnă

40 EF aceiaș 41 E Avgust 4 prestăvitū-s-au 42 F¹ pristăvitū-s-au 43 A E m. 44 B² E Bolsul 45 E nu li-au lipsit ceale, ce să cade vieții păstorești a face 46 F² din ce 47 B F² păstoriei lor F¹ păstorilor 48 A m. 49 F¹ m. le titre E cum 50 B gata ca 51 A F lup 52 B F războiu 53 A E putea 54 E nime înblindzi A² B F nimenea 55 A² m. E lui 56 B² E m. 57 E m. B² că iaste 58 B¹ m. F² e 59 B F în țara leș. cu oaste 60 B² E F² au prădat Poc. 61 A² prădat-o 62 A² F² luat-o B² și luat-o 63 E atunci F¹ pentru aceia 64 D au luat 65 A² au intratū în țară 66 B² F² trimis-o *les autres mss.* trimis 67 F¹ de-au făcut atita pagubă F² și au făcut pagubă multă B și au făcut multă pagubă 68 B¹ la ai noștri B² ai lor 69 A² numai ce le-au fostu a să ruga lui Șt. v. cu toții 70 E de B¹ adecă de 71 A² D F² podraghie F¹ podraghii 72 A¹ B ce le 73 F¹ m. le titre A pentru 74 A D F cel E cel ce-au făcutū aceste războae 75 F² după ce 75 bis F¹ ce era ca un om 76 A² în osteneală fiindu într-atita războae și neodihnă E într-atăția ani în 47 tot în războae și.

a v. p. 13 e b = pe care v. p. 8 g c v. p. 4 r d v. p. 29 x e = province M. Cost. 384, 391, 442, 604 G 175, II 9 f = souffrir, être molesté cf. G. 248. II 7 g = podagre, goutte: om boleac fiindū Radul vodă și de mîni și de picioare, care boală podagra și heragra se dzice M. Cost. 511 v. G II 28 h v. p. 16 u i = à cause de v. C. 69 v j v. p. 1 a; ici = âge, vieillesse.

în 47 de ai în toate părțile,⁷⁷ de⁷⁸ să bătea cu toți, și după multe războaie cu nărocii, ce au făcut⁷⁹ cu mare laudă, au murit⁸⁰ Marti, Iulie 2⁸¹ dzile⁸². Fost-au⁸³ acesta⁸⁴ Ștefan vodă om^u nu mare de de stat^u,^x mînios^u și degrab^u⁸⁵ a⁸⁶ văr^usa singe^{87y} nevinovat^u; de multe ori la ospea^{88y} bis omorăia fără⁸⁹ giude^uțu.^{90 1} Amintrelea⁹¹ era om^u întreg^u la hire, neleanes^u^{92m} și lucrul^u său il^u⁹³ știa a-l^u⁹⁴ acoperi⁹⁵ și, unde nu gindiai,⁹⁶ acolo il^u aflai. La lucr^ure⁹⁶ bis n de războaie meșter^u;^o unde era nevoe⁹⁷, însuși nevoia^{98p} de să virăia, ca⁹⁹ vâdzindu-l^u ai săi să nu îndărăpteade,^{100r} și pentru aceia rar^u¹ războiu de nu² biruia. Și³ unde-l^u biruia alții, nu pierdea nedeajdea,^{4s} că știindu-să cădzut gios^u să rădica desupra^{5t} biruitorilor^u.⁶ Mai⁷ apoi după moartea lui și feciorul^u⁸ său Bogdan^u vodă urma^u lui luasă de lucr^ure vitejești, cum^u să timplă,^{9v} den pom^u¹⁰ bună roadă¹¹ bună opt^u^{12z} să¹³ iasă. Iară¹⁴ pre Ștefan^u vodă l-au îngropat^u țara cu multă jeale^{15a} și plîngere în¹⁶ mănăstire, în^{17b} Putna, carea¹⁸ era de¹⁹ dîns^u^c zidită. Atîta jeale²⁰ era,²¹ de²² plîngea toți²³ ca după

77 *les mss.* părțile 78 B² m. 79 A² fostu făcutu 80 E răpousat 81 E în 2 82 E m. 83 E era 84 A² m. A¹ B D E acest^u 85 B¹ grabnic 86 E m. B² vârsătoriu de 87 D singe, *les autres mss.* singe 88 A¹ ospeți D ospeț E ospiață 89 B F¹ fără de 90 B F² judecată 91 B¹ aimintrelea E iară întreg la minte F¹ la altele 92 E nelenivos 93 E m. 94 F² m. 95 A² apăra 96 E cugetai 96 bis *tous les mss.* lucruri 97 F² păsul 98 A B E F¹ m. A² el să viria însuș 99 A² pentru căci F² că 100 B¹ F² îndărăcneaze D să se îndemneaze 1 D și rar 2 F² nu-l 3 E așijdirea și 4 E nedeajdea *les autres mss.* nădeajdea 5 *les mss.* deasupra 6 D F biruitorului 7 F m. E iară după 8 B¹ F E fiu-său 9 F¹ întimplă 10 E pomul 11 E și roadă 12 A¹ opșaiase A² poate D opus *les autres mss.* m. 13 B F² iase E să face F¹ iasă. Și la moartea sa Ștefan vodă au învățat pe boiarii săi și pe fiu-său Bogdan, ce era următor la domnie după dînsul, ca să să închine la Turei, fiind mai puternici de cît toți; arătîndu-le că nu vor putea ținea țara cu sabie, cum o au ținut-o el. 14 E îngropat-au pre Șt. v. în mănăstirea Putna cu multă 15 A¹ jele A² B D F jale 16 E tuturor lăcuitorilor țării, cît plîngea toți ca 17 B F¹ m. 18 F¹ ce 19 B² F² zidită de dînsul *les autres mss.* de dînsul 20 A¹ jelia 21 F² ce era F¹ și plîngere era ca după un 22 D F² și 23 D F² m.

x = stature, taille C 225, 380 y au lieu de singe v. p. 39 x y bis festin C 286 Pr 485 j bis omorăia C 107, II 71 v cf. să pogorăia C 152, pîrăia C 355 v, urăia C II 17 1 = jugement C 24, 65 Pr 4 m = actif v. p. 13 n v. p. 39 d o = habile, passé maître C 267, II 37 v p v. p. 1 e r v. p. 3 t s v. p. 19 d t v. p. 57 d u = trace, ici sens fig. v. Pr 4; ieu urma cuiva = suivre les traces de quelqu'un v v. p. 33 h z = il faut v. p. 9 e a v. jeale C 27 v 32, 274 cf. jealnic C 144, greșeale C 273, să așeazde Pr 34, să înșeale Pr 485 b v. p. 17 i c v. p. 13 f.

unū părinte alū său,^{24 d} că cunoștea^o toți că s-au scăpatū^f de multū bine și de²⁵ multă apăratură.^g Ce²⁶ după moartea lui pînă²⁷ astăzi²⁸ îi dzeiū stūii^h Ștefanū vodă, nu pentru sufletū, ce^{29 i} iaste în mîna lui Dumedzău, că elū încă au fostū omū³⁰ cu păcate, ce pentru lucrurile lui³¹ ceale vitejești, carele nime^{32 j} den domni, nice mainte,^{33 l} nice după aceeaia, l-au^{34 m} agiunsū. Fost-au mainte de moartea lui Ștefan vodă într-acela³⁵ anū iarnă greaⁿ și geroasă, citū^{36 o} n-au³⁷ fostū așa³ nice³⁹ dănăoară,^{40 p} și⁴¹ deacii prespre^{42 r} vară au fostū ploi greale și povoe^{43 s} de ape, și⁴⁴ multă înecare de ape⁴⁵ s-au făcutū. Acesta⁴⁶ Ștefanū vodă au domnitū 47 de ai, și⁴⁷ 2 luni și 3 săptămîni, și⁴⁸ au făcutū⁴⁹ 44 de mănăstiri, și...⁵⁰ singurū⁵¹ țiitoriu^t preste toată țara. Iară cîndū⁵² au fostū aproape de săvrășeniia^{53 u} sa, chemat-au vlădicii și toți⁵⁴ sveatnicii^v săi,⁵⁵ boiarii cei⁵⁶ mari și alții toți, ciți s-au pri-lejitū,^{57 z} arătîndu-le cumū^{58 a} nu vorū⁵⁹ putea ținea^b țara, cumū^{60 o} au ținutū elū, ce socotindū den⁶¹ toți mai putearnicu pre Turcū și mai înțeleptū, au datū învățătură^c să să închine Turcilorū.⁶² Și deacii⁶³ au stătutū la domnie fiu-său Bogdanū vodă celū⁶⁴ grozavū^{65 d} și orbū.^e

24 B¹ F¹ E lor 25 E apărare 26 F m. 27 E îi dzeia 28 F² azi 29 că F² căci iaste doar în B care 30 D F un om 31 E sale 32 B¹ D nimea A² B² F nimeia 33 A¹ mainte *les autres mss.* mai nainte 34 A le-au E F¹ nu l-au 35 E acelaș 36 D că F¹ cum 37 E n-au mai 38 D F m. E iarnă ca aceeaia nice odată 39 *les mss.* nici o 40 B D F² odinioară 41 B și apoi E iară 42 B² F E preste B¹ despre D spre 43 A¹ povoe 44 E cit s-au făcut multă înecare 45 A apă E m. 46 A¹ E au domnit 47 de A² și au domnit Șt. v. B au domnit Șt. v. 47 E m. 48 D F m. *jusqu'aux mots* «și deacii au stătutū la domnie» V. *plus haut note* 13 49 E zidit 50 E și beserici și era *lacune dans les autres mss.* 51 B² E însuși 52 E înaintea săvirșirii sale 53 B² sfârșitul său *les autres mss.* săvrășenia 54 B¹ pre toți 55 A m. 56 E m. 57 A¹ prelejesce 58 B¹ cum că 59 A or 60 E precum 61 A² că din toți iaste mai E decît 62 E Turcului 63 E rămasă domnū fiu-său 64 D F ce-i zic cel orb 65 E orbu și grozavu.

d v. p. 11 m e = *voir, se rendre compte* C 296, II 75 v Pr 527, 579 f mă scăp = *perdre*: de cînstē și de blagoslovenie să scăpă C 357 de *même* C 123 v, II 113 v Pr 603 G 258 g *pour les suffixes -ură et -ătură cf. înpărechetură* C 228 v, zdrobitură C 264 v, preobrazitură C 305. amăgitură C 73 v. prisositură C II 45 v, atinsură C 320, începătură C 101 v. Cip. 223 h v. p. 64 v i = *care*: hiecarele, ce va vrea să vie C 53 j v. p. 4 r 1 v. p. 9 j m v. p. 4 s n = *rigoureux cf. G 251 o* = *încît*, că: eși înaintea tuturor, cit să mira toți C 48 v de *même* C 32 v p = *jamais*: ca să nu să oprească nice dănăoară dragostea lui C 42 de *même* C 44, 48 v, 50 Pr 61 G 114, 122, 259 r v. p. 6 h s = *torrent, débordement; au lieu de pohoiu cf. provodesc* C II 24 Pr 524 t = *maître* C (*préface*), II 92 M. Cost. 399 u = *fin, mort* G 222 v. p. 37 g et 58 l v = *conseiller* C 141, II 66, II 77 v v. p. 17 e z = *se trouver* M. Cost. 459, 461 a v. p. 32 s b = *gouverner* C 281, II 110 G 62 H. Cuv. 354 c = *précepte, conseil* C 89, 142, 217, II 37 d = *laid*: lucruri scărnavē și grozave și urite C 154 v, de *même* C 369, II 6 v G 359 e s. ent.: de un ochiu = *borgne*.

**Poveastea^{66 f} și tocmala^{67 g} altor^u țară,⁶⁸ ce simț^u⁶⁹ pren⁷⁰ pre-
giur^u, cum^u nu⁷¹ să cade să nu⁷² pomenim^u,⁷³ fiindu-ne
vecini⁷⁴ de aproape; întâi cumu-i țara leșească.**

Țara leșească sau, cumu-i dzic^u pre limba lor^u, «polsca zemlia»,
adecă țara cîmpului,⁷⁵ îi dzic^u pentru^h loc^u tins^u,ⁱ i-au⁷⁶ pus^u nume
așia, ce nu pentru⁷⁷ că doară^j iaste cîmpie multă, că, fără de¹ cîmpii
Dașovului,⁷⁸ cîmp^u slobod^u^m și pustiiu în țara leșească nu să află
pentru mulțimea de oameni, ce-s^u sate pretutînderia⁷⁹ și trăguri;
ce⁸⁰ numai⁸¹ pentru că-i⁸² loc^u tins^u. Pentru⁸³ aceaia îi dzic^u țara⁸⁴
leșească, pentru că mai de demult^u o au fost^u chemînd^u^{85 n} așia de-
pre⁸⁶ numele lui Leh, fiului^{87 o} lui Elisei,⁸⁸ nepotului^{88 bis} lui Ivan^u,⁸⁹
carele întâi acela⁹⁰ au lăcuit^u pre acealea locuri. Țara leșească iaste
țară mare, despre miadză noapte de să chiiamă Borusiia⁹¹ și Pome-
riia,⁹² iară despre răsărit^u Litva⁹³ și țara Mazoviei, despre⁹⁴ amia-
dzădzi^p Rusiia, ce să hotăraște⁹⁵ despre Unguri⁹⁶ cu munții ungu-
rești, iară despre apus^u Lusația⁹⁷ și Slejiia⁹⁸ și Moraviia. Toate⁹⁹
aceastea cneajii,¹⁰⁰ deaca le-au supus^u craii leșești supt^u ascultarea
sa,^{1 r} adecă Mazoviia, Rusiia, Prusiia, Litva, au făcut^u tot^u un^u²
trup^u den mădulare^{2 bis s} multe, tot^u³ o țară și o giudecată au. Și nea-
mișii,^t carii le dzic^u șleah^u,⁴ nu așia de craiu ascultă, cum^u de
leage, carele⁵ le-au făcut ei, de să giudecă la scaunele^u cetăților^u.

66 D F¹ *m.* jusqu'au chapitre «De domnia lui Bogdan^u vodă» 67 B¹ toc-
meala 68 B F² țări 69 A¹ sint *les autres mss.* sint 70 B¹ E pen B² pin F² prin
71 F² ni să cade să pomenim 72 E lăsăm a nu pomeni 73 B¹ pomeanim 74 E
megiiași 75 E cîmpiei 76 E așia, iară nu pentru că iaste 77 A² *m.* 78 F² Da-
șeului 79 A¹ pretutînderilea A² pretitîndirea B pretutînderilea E peste tot locul
80 F² *m.* 81 E *m.* 82 F² *m.* 83 E iară țară leșască îi dzic depre 84 F² unii
polsca zemli iară alții îi zic țara 85 B³ chemîndu-o 86 A² pre B¹ duple 87 B¹
feciorul A E F² fiul 88 A¹ Elesei A² Ielisei 88 bis *tous les mss.* nepotul 89 F²
Iavan 90 E *m.* 91 A Borosiia 92 F² Pomoriia 93 A Litva 94 A¹ iară despre
95 A E hotăraște 96 E țara ungurească 97 A Lasitaniia *les autres mss.* Lusi-
taniia 98 B F² Slijiia 99 E Rusia, Prusia, Litva deacă le-au 100 B F² Cneazii
1 B¹ lor 2 A² una din multe părți 2 bis A¹ B E F² mădulari 3 E adecă tot 4 E
șleah^utici 5 E carea au tocm^u ei.

^f *histoire, narration* C 78, II 55 M. Cost. 374, 395, 403 ^g = *organisation*
C 37, II 16 v Pr 483, 658, 682 M. Cost. 397 ^h = *à cause de*: nu să putea
apropiia pentru năroade, ce să adunasă C 49 v *de même* C (*préface*), 60, 133
ⁱ cf. *tind* (*au lieu de întind*) C 11, 65, 246, 257 v, II 50 v, II 83 ^j *v. p.* 51 ^t
¹ = *afară de*: și fără de-aceastea, multe lucruri minunate am^u făcut^u C 179 v
de même C II 12 Pr 595 ^m = *libre, inoccupé* ⁿ *v. p.* 24 ^j *o v. p.* 3 ⁿ *p v.* C
232 v ^r *v. p.* 11 ^m ^s = *membre* cf. multe mădulare uu trup^u simț^u C 44 *de*
même C 42 v, II 42 v ^t = *noble*: neamiș, cum dzic Leași șleah^utici Let. 66 ^u = *ca-*
pitale G 125, 236, 258 M. Cost. 381, 641

cineș^v la ținutul^{6z} său. De acolo, cine nu va^{z bis} să-și ție de⁷ leage, volnicu^{a-i} hieșcine⁸ să-și delunge^{9b} leagea la altu scaun^u mai mare,¹⁰ alease¹¹ în doai locuri, la Lublinu¹² vara și la Petricovu iarna, unde dzicu acelor^u legi¹³ «tribunalu». Acolo, de va avea și¹⁴ de craiu ceva^c asupreală, fără de¹⁵ nice o frică, are voe să-lu tragă la giudecată, unde procuratorii^{16d} voru răspunde pentru craiu, și, de va¹⁷ avea strimbătate, afla-va giudețu și direptate.^e Nice pre vrunu^{18f} șleahțicu^g nu-lu va putea¹⁹ lega cineva, nice craiu singuru,^h pînă nu-lu va birui cu leagea. Aceia nu dau biru nemăru,²⁰ⁱ nu ascultă de altulu, nice în oaste-i²¹ datoriu să margă, fără numai de bună voe, numai cîndu va încăleca craiulu, și cu voia tuturor, și cu plată. Și cîndu le va veni nevoe^j de undeva, aceea²² iaste datoriia lui craiu ca să dea știre la ținuturi, să să stringă la dzi, ce le va arăta, și deaca să voru strînge și vor svătui de lucrulu, ce le voru da știre, ei voru aleage soli și voru tremite la seimū,²³ⁱ unde să vor înpreuna^m cu toți solii ținuturilor, de voru svătui de toate nevoile; ei deusebi²⁴ⁿ, și craiulu cu svatul său deusebi. Ce voru isprăvi preste dzi, sara să voru înpreuna cu sveatnicii, ce le dzicu «senatori»,²⁵ și ce voru aședza^o pînă a să săvrăși²⁶ seimulu, că stă seimulu 6 săptămîni, de altă²⁷ nu voru svătui, numai de ce va²⁸ hi price^v între²⁹ dinși pînă la săvrășitu.^r Iară în dzua cea deapoi^s de

6 F² scaunul 7 E m. 8 B² fieștecine E fiecine F² fiecineș să 9 A¹ BEF² îndelunge 10 A¹ marele A² la mai marile alt scaun 11 B¹ alesu E carele au alease 12 les mss. Liublin 13 A² judeate 14 E neștine și 15 A F² m. 16 A B³ E pro-catorii B¹ procastorii 17 E ar 18 A B E un F² vreun 19 F² m. *jusqu'aux mots* «birui cu» 20 B E F² A² nimăru 21 F² nu-i 22 E atunce-i 23 A² B² F² săim 24 A B F deusebi E deosăbi 25 A sənatori B² E F² sinatori 26 A¹ B E a săvirși 27 F² altu 28 E le va 29 F² într-inșii.

v = *chacun*: toți, cineș după faptele sale, va lua giudețu C 64 v *de même* C (*préface*) Pr 575 z v. p. 31 f z bis *le verbe* voiu (= *je veux*) a. *dans le vr. les mêmes formes que l'auxiliaire* voiu: va domnulū Hs. C 164 v hie ție cum veri C 303 v, vomū să dormimū C 62 v a = *libre* Pr 10 M. Cost. 537, 564 G 162 b = *prolonger, éloigner* G 15, 85, 88, 112 c v. p. 19 a d *latinisme introduit par Ureachie* e v. p. 43 b f v. p. 28 a g v. p. 71 v h v. p. 18 c i cf. nime nemăru nu va agiuta acolo C 64 v j v. p. 10 a l v. p. 82 b m *se réunir* cf. C 63, 211 n = *séparément, à part*: și-l întrebară deusebi C 69 de même C 190 Pr 12, 566 cf. *pour o au lieu de u*: usebăsc C 252 v Pr 558, usteneală C 33 uste-nință C 379 v, uspăț C 360 purcar C 238 v, curabie C II 35 v, curibiaru C II 14 v, răcuroșu C 331 v o = *disposer, décider*: aședzase gîndul pre toți să-i strîngă M. Cost. 504 p v. p. 45 f r v. p. 58 l s = *dernier*: a dzeacea și cea mai deapoi strimbătate C 105 *de même* C 80, 201, II 43 v.

multe ori să tîmplă de nu vorü putea lesne să tocmască dzua toată dzua, uneori adaogü^t și noaptea, mai apoi punü și alegü den-
tr-inșii,³⁰ carii vorü hi cu svatü mai mare, și,³¹ ce le va părea lorü,³²
pre aceaia stă.^u La oaste nu mărg ei sînguri, ce,³² cîndü trebuiaște
oaste, ei slobodü(?) la³³ seimü, birü³⁴ de iau depre³⁵ vecinii săi,³⁶
cu citü potü să-și rădice^v treaba³⁷ mare cu aceaia. Numai atunce,
cînd vorü vedea că³⁸ trebuiaște, și³⁹ însuși craiulü va merge, însă
numai pînă la margine să-și apere țara, iară denafară nu-sü datori.
Leașii simtü oameni războinici, oameni⁴⁰ învățați de⁴¹ carte; că
pentru învățatura și a carței^{42 z} și a vitejiei nu li⁴³-i preagetü,^a nice
de trudă,⁴⁴ nice de cheltuială, ce încungiură țărăle de învață, ca să
deprindză tinerețele truda⁴⁴ și la bătrîneate înțelepciunea, de carea
au nevointă^b mai mare. Leașii n-au⁴⁵ nevointă să stringă avuție,⁴⁶
că avuția și strînsura^{47 c} o⁴⁸ dau și o răsipăscü. Lefecii^d mulți tînu,
după citü⁴⁹ li-i⁵⁰ putearea, și mai mulți. Nu-i⁵¹ rușine la dînși a hi
datoriu, că nice unulü, nice⁵² de^{53 e} cei de frunte, nu iaste să⁵⁴ nu
hie datoriu; și⁵⁵ la Jidovi ocinele^f le zălojăscü,^g și odoaräle lorü
zălojăscü⁵⁶ la neguțatori^h ^{56 bis} și le orînduescü altora, și mulți și⁵⁷
de totü le pierdü, hrănindü gloate^{58 i} după sine; că pre cela,⁵⁹ ce
știe stringe,⁶⁰ ei⁶¹ îi dzicu⁶² numele⁶³ de Jidovü. Stăpinilorü,⁶⁴ cui
slujăscü, simtü⁶⁵ cu credință, și pentru numele lui și⁶⁶ pentru cinstea

30 E dintre dînșii 31 A m. 32 E acelora 32 F² m. 33 A¹ B lasă A² m.
34 A² și de iau bir E de iau bir 35 B¹ duple F² depre la 36 A B E lor 37 E F²
m. *jusqu'aux mots* «numai atunce» 38 F² treabă mare ca aceaia că tribuiaște
39 F² m. 40 F² m. 41 F² la 42 *les mss.* cărții 43 F² preagetă 44 B¹ osteneală
45 A¹ și n-au A² iar n-au 46 B avuții E aveare, că avearea 47 B¹ F² strînsorea
48 F² sa altora o 49 A B citu-i E cum 50 A B m. 51 B nu iaste la dînșii ru-
șine 52 F² m. 53 E den cei F² de acei 54 E ca să 55 F² odoaräle lor le zălo-
jese la niguțatori și la jidovi ocinile le zălojesc și le orînduesc 56 E m. 56 bis
B¹ E neguțatori 57 E F² m. 58 B E gloată 59 F² cel strînsu 60 A² că stringe
61 E aveare, îl număse jidov 62 B pun E număse jidov 63 F² m. 64 A B stă-
pinii lor F² stăpinului E stăpinilor săi 65 F² m. 66 F² capul își.

t au lieu de adaogă: [ei] adaogü C 297 cf. p. 70 g u stau pre = être, de-
meurer: nice stătu pre dzisa lui C II 47 v = faire face z au lieu de cărții v. p.
2 u et 18 x cf. p. 93, corabiei C II 31, calei C 57, matcei C 240 a = né-
gligence, découragement C 69 v G II 79 H. Cuv. 345 b = zèle, peine G 76, 110.
118 v. p. 1 e et 19 b c = bien, avoir: multă avuție și strînsură, ce avea C 277
de même Pr 12 G 47, 211 v. p. 86 g et 43 b d v. p. 52 c e v. p. 19 i f = terre,
bien-fonds C 281 M. Cost. 515, 536, 583 G 38, 43, 54, 75, 93, 143, 151 g =
donner en nantissement cf. zalog = gage, nantissement Pr 547 G 207 h v. C 297
i = foule C 51 v, 69 ici = soldats mercenaires.

capulū își va⁶⁷ pune; ^j pentru ruda sa și pentru sementiia,^{68 1} citū de⁶⁹ departe, stau cu⁷⁰ dinsū pînă la moarte. Au obiceiau Leașii, nu ca Grecii, după svadă⁷¹ și după price,^m deaca-i vor înpăca, nu va ținea pizmă, ce la nevoiia lui ca dreptū⁷² unū frate să va pune. Craii nu ceia, ce-sū moșneani,^{73 n} crăescū, ^o ce pre carele⁷⁴ ilū alegū ei, nice altă voe mai mare are, fără numai ^p ce-sū boeriile pre mîna lui; cui va vrea să dea, le va da. Nice acealea⁷⁵ date nu poate să le ia,⁷⁶ fără numai de violenție spre^{77 r} țară, de-i va lua întăiu capulū cu giudețū, ^s pînă nu va muri. Pentru aceaia, pogorindū putearea și luindū⁷⁸ din mîna crailorū,⁷⁹ n-au voe să facă cuiua înalgiusulū^{80 t} și să poată ațița după pohta sa ^u răutăți țării, ce pentru⁸¹ friu să țin falcile^{82 v} lorū, ce ^{es} are^{84 z} face multe răutăți și⁸⁵ pentru aceaia, rădicindū ei între⁸⁶ sine răutățile sale,⁸⁷ den puținū au crescutū țară mare și să potū apăra de toți vrăjmașii săi,⁸⁸ și de la alții, ce⁸⁹-au luatū, n-au datū. Dela Niamți Prusiia, dela Moscū nu puțină țară au dobînditū, Severiia⁹⁰ și Cernihovulū și alte ținuturi.^{91 a} Turcii, carii prela alte țară au⁹² izbînditū⁹³ și au luatū cetăți, iară la⁹⁴ Leași de cite ori s-au ispititū, ^b cu rușine s-au întorsū. Și la toate lucrurile simtū gata, și⁹⁵ cu putearea și cu gura gata⁹⁶ simtū să să apere,⁹⁷ și Dumnedzău îi apără pînă acmu, de poate dzice hie cine⁹⁸ că simtū ca⁹⁹ o fecioară¹⁰⁰ neatinsă și nesilită.^{1 c} Au Leașii 2 arhiepiscopi² și

67 F² m. 68 B seminția E saminția 69 A¹ m. 70 B¹ pentru 71 F² m. 72 E pentru 73 A¹ moșeni A² E moșcani B¹ F² moșteani 74 F² cela ce-l 75 E ceale 76 E mai ia 77 F² despre 78 F² luund 79 E lui craiu F² craiului 80 F² naljosul B¹ înalgiusul 81 E înfrinate să țin 82 *tous les mss.* falcile 83 E F² că 84 E ari *les autres mss.* ar 85 F² m. 86 F² în de 87 B¹ F² lor 88 B¹ lor 89 F² m. 90 B² Severa 91 B n. m. Aceastea, cum scrie, atunce așă au fost. iar acum nu le stăpînescu Leașii, ci Moscalii 92 F² tot au 93 E dobîndit 94 E asupra Leașilor 95 A² m. F² sū sū apere și 96 F² pururea sint gata 97 F² m. 98 A hieșcine 99 F² pînă acum ca 100 B n. m. Acum au agiunsu mai defăimată decit o fâmeae rea 1 A nesmintită A B numai Tătarăi îi cară în toate dzile (A² B zilele) de grumadzi, că îmblă la dinșii ca la sită 2 A¹ arhiepiscopii.

j îmi pun capulū = *mourir* C 28 v, 348 v M. Cost. 601 *cf.* îmi pun viața (*même sens*) C 360 v 1 v. p. 28 r m v. p. 43 b et 45 f n = *héritier*: înpărăției ceriului simtem moșneani C 61 de *même* C II 50 o = *régner* M. Cost. 436 G 360 p fără numai ce = în afară că, numai că *cf.* fără numai C 52, II 83 et numai ce C 62 v, 128, 266 v. 323 v, II 13 Pr 25 r = cūtră, față cu: liubovulū său, ce are spre oameni C 65 v de *même* C 167 v Pr 8 s v. p. 85 l t = *injustice*, *recreation* v. Cant. I. 161 u = lor v. p. 11 m v au lieu de falcile C II 50 Cip 124 v. p. 50 b z v. p. 20 l a v. p. 31 f b = *tenter*, *essayer* M. Cost. 440 459, 471 c = *pure* *cf.* fac silă = *violer* Pr 526 G 199.

11 episcopi³: 3⁴ episcopi la cneajia⁵ Litvei,⁶ 4 la Livoniia,⁷ fără^d mitropolitul de Chievu,⁸ și alți episcopi, ce-să spre⁹ Rusi,^e de¹⁰ leagea^f grecească; 16 voevodzi^{11 g} de scaune în țara leșească, 5 la¹² Litva, 3 la Prusi și alții, cineș pre la scaunele sale,¹³ și 61¹⁴ de castelani,^{15 x} iarăș¹⁶ boerii de scaun; iară¹⁷ stărostii^{18 h} simtū mai multe. Țara leșească are ape mari¹⁹: Visla, care treace pre la Cra-cău și pogoară^{20 i} prela Varșavū,²¹ și la Torunū,^{22 j} și la Gdansca^{23 l} dă în Marea albă și șeici îmblă multe pre dînsă. Iaste și Sanū²⁴ apă mare, carea²⁵ dă în Visla, iară^{25 bis} despre Moscū Niprulū,²⁶ iară²⁷ apă mare.

De²⁸ înpărăția tătarască, și de obiceiul lor și cîtū locū cuprinde²⁹ țara tătarască.

Aicea nu multū vomū pomeni de Tătari, carii să află că simtū limbă^{30 n} bătrînă^o și den³¹ ceputū^p viteaji, și pină astădzî vedemū că s-au ținutū totū în³² ce au apucatū. Tartariia sau, cum-i dzicū unii, țara tătarască, iaste înpărăție mare, că nu iaste³³ numai ceasta³⁴, ce-i la Crimū, ce în toate parțile^r să lățeaste³⁵, și cu puteare mare, de cuprinde locū³⁶ multū, o parte mare de Evropa³⁷ și Sarmația toată³⁸ dela Asiia cu Știtiia sau Sereca,³⁹ ce-i dzicū acmu Cataio. Numele ș-au⁴⁰ luatū țara dela apa, ce-i dzicū Tartarū, carea cură^s într-acealea parți, ce-i dzicemū⁴¹ Magopi, iară lăcuiorii își dzicū Mongoli⁴². Stă aceasta țară spre miadză⁴³ noapte; despre răsăritū au înpărăția cea putearnică a Hinniai⁴⁴, despre amiadză⁴⁵ Indii cu apa Ganghes,⁴⁵

3 A¹ episcopii 4 E și 3 5 A¹ enijia 6 A¹ Letfei B¹ Litfei 7 A B Livonii F² Livoni 4 episcopii 8 F² Chiov 9 E la 10 E pre 11 A¹ voevodzii 12 E în 13 B¹ lor 14 A 60 15 A¹ casteleni A² B¹ F² castelani B² castelani E casteleni 16 A iar 17 F² în țara leșească iar 18 A¹ starostii 19 F² curătoare și mari 20 F² să pogoară 21 B Varșau 22 B¹ Torune B² Torunea E Toruni 23 A B¹ Dansca F² Gdanschi 24 F² Sanul 25 E m. 25 bis F² m. 26 E Naporul 27 F² m. *jusqu'à la fin du chapitre* 28 A E pentru 29 A prinde B² F² coprinde 30 E neam vechiu 31 F² de început 32 F² întru 33 A B E m. 34 F² aceasta E aceea 35 F² să lărgaște și să lățeaste 36 F² o parte mare 37 A¹ Iavropa 38 F² m. 39 B E Sireca 40 F² au 41 F² chemăm noi Magop 42 *tous les mss.* Manguli 43 A¹ amiadză 44 F² Hinniei 45 *tous les mss.* Capghes.

d = afară de: altū preutū fără mene slujește C II 86 e r. p. 29 j et 62 a f = religion C II 80 g r. p. 15 m x = gouverneur, burgrave: așezînd Traian pe la cetăți, cum zie la Leși castelani, cineș domnul cu olatul său Let. 20 h = pré-vôté M. Cost. 570 ef. staroste M. Cost. 452, 570 i au lieu de să pogoară v. C 145, 171 v Pr 378 j Thorn 1 Dantzig v. Let. 65 m Russie G 125 n v. p. II n o ef. obiceiul, de va fi bătrînū, are putearea legii Pr 18 dzile bătrîne C 221, II 110 p r. p. 5 a r r. p. 50 b s = couler C 66, 105, 173, 330 v Pr 661.

ce-i^t dzice cartea noastră Fison,^x și apa Ocsa,⁴⁶ iară despre apusū ma-
rea Caspium⁴⁷ și țara leșească, deacolia să apropie de Moscū, și des-
pre apusū cu⁴⁸ Marea de gheață. Văzduhulū^u aceștii țară iaste nes-
tîmpăratū, că vara acealia tunete de⁴⁹ groznice^{50v} simtū, citū⁵¹ de
fică mulți oameni morū, și simtū călduri mare^{52z} și⁵³ acieș⁵⁴ frigū
și omeți mare, și acealia⁵⁵ vînturi simtū de⁵⁶ mare, citū⁵¹ de multe
ori să tîmplă de oprescū pre omulū călătoriu cu calulū și-lū surupă^{75a}
giosū, copacii⁵⁸ den rădăcină⁵⁹ oboară^{60b} și multe⁶¹ pagube facū. Iarna
nice odată nu ploai,⁶² vara⁶³ foarte puținū, și cîndū ploai deabia⁶⁴
jilăveaște^{66c} pămîntulū. Rodeaște acea țară grîu, orezū și de altă piine,^{66d}
mătasă să face, imbirū,^e scoartă dulce^f, piperū, raventū,^{67g} zahar,⁶⁸
mușcatinū,^{69h} smoală prealocurea, și aurū și argintū scotū; iară vinū
pre puține locuri să face, că la țara Cataio⁷⁰ nu să face.⁷¹ Află-să
și stînce⁷²ⁱ neagre de piatră, de⁷³ facū focū cu dînsă,⁷⁴ deaca^{75o} o
o sapă, și arde în locū de leamne, pentru lipsa leamnelorū. De toate
dobitoacele să află multe. Află-să scrisū în cartile⁷⁶ Tătarălorū că
înpăratulū lorū hrăneaște 10000 de iape albe, numai⁷⁷ de mulsū lapte,
și ține 20000 de vînători, că dzicū că fără de⁷⁸ samă să află pasări
multe. Înpăratū întăiu au pusū de⁷⁹ fealiulū^j lorū pre unulū, ce l-au
chematū Hanū, ca să hie giudecata⁸⁰ pre dînsū, și acesta nume,
Hanū, s-au chematū la⁸¹ toți hani, depre^l numele acestuia, citi au
urmatū pre urma lui; cumū și la Eghipetū, întăiu Faraonū, apoi Po-
tolomeiu;^m la Rîmū Chesarū. Și den sămînța lui Hanū toți sultanii⁸²

46 F² Acsa les autres mss. Ocsa 47 E Caspia 48 E m. 49 F² atîta de 50 A
B F² groaznice 51 F² că 52 F² prea mari les autres mss. mari 53 F² m. jus-
qu'aux mots «și acealea» 54 B aciaș 55 E vînturi mari așea cît 56 F² așă de
57 B E F² surpă 58 E cu cal cu tot și copacii 59 E rădăcini 60 F² îi oboară
61 E F² multă pagubă 62 F² ploaoă les autres mss. ploao 63 A B E m. jusqu'aux
mots «deabiia jilăveaște» 64 E abiia 65 A¹ jălăveaște 66 A E pine 67 E reventu 68
F² săhar 69 A F² mușcatin 70 F² Cataie les autres mss. Cataio 71 F² află 72 A
stînci Estenci F² steanci 73 E și 74 E dînsăle les autres mss. dînsa 75 F²
de carea 76 les mss. cărțile 77 F² de-i sînt de 78 A¹ F² m. 79 E pre unul de nea-
mul lor 80 E acela giudecătōriu 81 A E F² în 82 B¹ F² sultanii.

t v. p. 8 g x v. G. II 61, 133, 167 u = atmosphère, air: pentru bună
stîmpărarea văzduhului Domnului să ne rugămū G 240 de même C 225, II 55
v au lieu de groaznice C (stihuri), 220 v, 275, 322, II 74 v Pr 665 z v. p. 39
c a = renverser Pr 483 G 203 b = abattre C 25 v, 102 v c = devenir humide
d = céréales M. Cost. 575, 596, 630 v. p. 8 h e = gingembre f = cannelle g =
rhubarbe h = nușoară (= noix muscade) cf. mușcatovna: nușoară (Dictionnaire
de plantes slave-roumain ap. G. 356) i v. p. 43 a j cf. să-șū ia ei mueri de
fealiulū lorū Pr 407 l v. p. 1 l m au lieu de Ptolomeiu, on trouve la même forme
dans la chronique de Moxa v. H. Cuv. 351, 352, 357.

s-au trasuⁿ și-au lătitu înpărăția aceasta de la țara Sinariloru⁸³ pînă la ocheanū, pînă la marea, ce-i dzicu Caspiu. Pre urma lui au stătutu Ioc⁸⁴ hanū, carele au născutu pre Zain hanū. Alū treile^{85 o} înpăratū, ce-lū porecescū⁸⁶ unii Batie;^{87 p} acesta au prădatū Rusiia, țara leșească, Slejiia,⁸⁸ Moraviia, țara ungurească. Alū patrulū^{89 r} hanū, fiulū⁹⁰ lui Batie, Temireutlu,⁹¹ carele^s îi dzicu Tamerlanū. Și să află acesta la istorie⁹² scrisū pentru vrăjmășiia,⁹³ carele toată Asiia au prădatū, de⁹⁴ au agiunsū⁹⁵ pînă la Eghipetū. Acesta au biruitū pre Baiazitū⁹⁶ înpăratulū turcescū, și l-au⁹⁷ prinsū, și în cătuși^t de aurū l-au băgatū, și⁹⁸ în cușcă de hier⁹⁹ l-au pusū, de l-au purtatū pren¹⁰⁰ toată Asiia. Alū cincile¹, den Temireutlu fiu-său celū mai mare Temirțar au stătutu^u înpăratū, carele² dzicu că au peritū la Prusi în războiu bătindu-să cu Crijeacii.^{3 v} Alū șeasele, fiu-său Mahmetū^{4 țar}.⁵ Alū șeaptele, fiu-său Ahmetū țar; acesta au născutu pre Șahmetū, alū optulū^{6 z} înpăratū. Iară la țara Cataiului întâiu au înpărățitū^a Ținhis⁷, alū doile Cui, alū treile Barhimū,⁸ alū patrulū^{9 b} Arlamū,¹⁰ alū cincile Mangu,¹¹ alū șeasele Cublai.¹² Tătarai simtū oameni războinici, suferitori la toate nevoile, nu grijăscū^c de avuție,¹³ ce de izbîndă, și de¹⁴ foame rabdă cu săptămîna, și unde va^d să facă oaste de grabă,¹⁵ și nu-i locū dereptū^{16 e} hrana să să zăbăvască,^{17 f} și¹⁸ de o săptămîna minîncă ca să hie sātulū, să nu flămîndzască. Războiulū nu-i¹⁹ așia tare, citu-i

83 A¹ Sănariilor B¹ Senariilor 84 A² Iosc 85 A B F² treilea 86 E ce-i dzic unii 87 A B Bati F² Batii 88 A¹ Slijie A² B F² Slijiia 89 A¹ patrălea E patrăle *les autres mss.* patrăle 90 B feciorul 91 A Temireotlu 92 E istorii 93 F² vrăjmășiia lui 94 E și 95 A B E ars 96 A¹ Baidzit A² Baizat F² Baezit E sultan Baiazit 97 E prindzindu-l viu l-au băgat în cătuși de aur 98 A și l-au băgat în cușcă B m. 99 F² fier A B E m. *jusqu'aux mots* «l-au purtatū» 100 A m. B E prin F² pre în 1 A¹ cincelea A² B cincilea E cincele 2 A carele-i E carele îi 3 A¹ Crejicii A² Crijiicii B² Crijacii F² Crezacii 4 E Mehmet 5 A F² m. 6 *tous les mss.* optulea 7 A² Hintis E Ținhis 8 E Barhin 9 A¹ patrălea E patrăle *les autres mss.* patrăle 10 F² Alam 11 *tous les mss.* Mongu 12 A Coblai 13 E aveare 14 E la 15 B degrabu 16 E de 17 A² B F² zăbovască 18 E ei minîncă și de o săptămîna să fie 19 E lor nu-i.

n v. p. 7 a o v. p. 22 j p v. G 360, 362 r v. p. 23 p s au lieu de căruia cf. carele i-au fostū lui numele Theodor Pr 362 t = *chaînes, menottes* u = v. p. 16 z v = *les chevaliers teutoniques* v. Let. 384 z v. p. 23 p a = *régner* C 221 b v. p. 23 p c au lieu de mă îngrijesc: grijind ca un stăpîn bunū de folosul oilorū lui Hs. C (*préface*) v. C 76 v, 99, 291 v, II 30 Pr 536 et p. 2 g d v. p. 88 z bis e = *pour, à cause de*: răsticnitu-se-au dereptū noi suptū Pilatū G 41 de même G 1, 8, 24, 41, 130 f v. Pr 63, 40 G 147, 180, 190, 252.

de groznicu²⁰ pentru^g năvala și gâlceava^h și, de are²¹ răbda multă, cum li-i²² năvala, nime²³ nu le-are sta înainte, ce den²⁴ năvală mare pre lesneⁱ dau dosu²⁵, și den fugă rășchirindu-să, de multe ori pohtorescu^j războiul, și cumu-i năvala cu groază a o sprejeni²⁶¹ așa și goana cu primejde^{27m} a²⁸ o goni, că den fugă să întorcă și izbîndescă. Și²⁹ așa, lucrul, ce voru să facă, degrabă să apucă, că unde-i audzi numele, acolo³⁰ îlă și vedzi. Aceștea nu lăcuescă în case, fără numai în orașu mare, în³¹ carele de multe fealiuri de oameni lăcuescă, neguțătorescu³²ⁿ agonisăscă, și³³ în cîmpi^o după pășune cu dobitoace îmblă. În locu de casă, cotigi³⁴ poartă, alesu^p la țara tătărăscă cea pustie, că Tartariia în multe părți³⁵ să înparte, că țara cea mică, carea stă cătră Evropa, între Nistru și între Don să închide, și într-însa Crimulă iaste, unde^r le³⁶ dzicemă la Pericopu. Iară³⁸ Tartariia cea pustie, în care multe orde³⁹ simtă, întâiu⁴⁰ Zagazar (?)⁴¹ ce iaste Știtiia, între Emmaum și Cataio cu crăia^s Tangut⁴², și alte multe orde⁴³ cuprinde, cumu-i Zavolha,⁴⁴ Cazanulă, Nohaii, Tumeanii, Shi-beanii, Hiianii,⁴⁵ Cosahiiianii,⁴⁶ Astinhaveanii, Chirhesarii,⁴⁷ Barehidurii,⁴⁸ Molgomozorii⁴⁹ și alte⁵⁰ multe simtă⁵¹, carele n-amă vrută să le mai scriemă⁵². Ce Zavolha⁵³ și Cazanulă, Vasile, cneazulă Moscului le-au lipită^t de înpărăția lui. Iară Nohaii simtă dencolo de Volga, înpregiurulă mării,^{54x} ce^u-i dzică Caspiu, și apa Iaii și ș-alte⁵⁵ locuri, ce-să lăcuitori mulți. Și pre multe locuri simtă și bogați, de nu să țină cu prade^{56v} ca aceștea,⁵⁷ ce-i vedemă noi, ce cu agonisită.⁵⁸ Și ape multe să află și balți^{58bis z} nu numai pescoasă,^{59a} și

20 A B F² groaznic 21 E ari les autres mss. ar 22 E dau 23 A² nici B F² minena 24 E de 25 B F² dosul 26 A² B F² sprijini 27 A² B E F² primejdie 28 E F² a-i 29 A așa și 30 F² m. 31 E unde multe 32 B¹ neguțtorescu E neguțitoresc 33 F² ce 34 A cu cotigi 35 E F² părți les autres mss. m. 36 m. 37 B¹ Perecopu 38 A în 39 F² horde 40 A² întâiu la 41 B¹ Zagara B² Zagaar E Zagari F² Zagataru 42 F² Tangut 43 B orde de 44 F² Zavorha 45 A m. 46 F² Cosahioianii 47 A¹ Chersarii 48 B Barhedurii E Barahidurii 49 B² Morgomozorii E Molgomozorii 50 E altele 51 E m. 52 E scriu anume 53 B Zaholva E Zahovalna 54 A¹ merii les autres mss. mării 55 E într-alte 56 B pradă E prada 57 A cești 58 A¹ agonesită 58 bis tous les mss. bălți 59 A B² E păscoase F² păscoae.

g v. p. 87 h h cf. gâlceavă C 376, II 64 Pr 585 et glăceavă C II 76 H. Cuv. 396 G 67 i v. p. 56 r j = recommencer cf. M. Cost. 503 1 = se défendre, résister C 54 v, 213, 300 G 241, 248 m v. p. 64 c n = faire le commerce C II 79 v G 52 o v. p. 6 g p v. p. 34 r r v. p. 7 f s = royaume M. Cost. 383, 416 t = annexer cf. G 163. 201 x mării C 6 v. p. 70 h u v. p. 8 g v prade C 228 v, 273 v v. p. 43 a z au lieu de bălți v. p. 2 u a = poissonneux (lat. piscosus)

cu agonisită,^b ce întru^c une^{60 d} să află atita mărgăritariu de multu, de nu-i nice de unu prețu. Ce de acestea a Tătarăloru destulu⁶¹ amū pomenitū. Ce iarăș de altele să arătămū,^e că multe⁶² amū avea a serie de dinși,⁶³ că de multe ori amū pătitū^f și⁶⁴ nevoe de cătră^g dinși,⁶⁵ și⁶⁶ nu numai noi, ce⁶⁷ toate țările, cite-sū prenpregiurulu⁶⁸ lorū; ce⁶⁹ mai apoi să nu ne arătămū istorici de lucrurele altorū țără.

De⁷⁰ împărăția Turcilorū, și de începutul lorū și de adao-sulū^{71 h} lorū; în⁷² ce chipū s-au începutū, și s-au înmulțitū și s-au lătitū⁷³ la atita mărire, și⁷⁴ cinste și tărie.

Aicia, de vomū serie și vomū pomeniⁱ de începătura^j și adao-sulū Turcilorū, și de împărăția lorū, nu vomū greși, că să veade că⁷⁵ e fără⁷⁶ cale ca să nu pomenimū⁷⁷ și să nu scriemū, că suptū mina lorū¹ și suptū giugulū lorū⁷⁸ simtemū^{79 m} șerbi. ^o Acestū fealiu de oameni, ce^p le dzicemū⁸⁰ noi⁸¹ Turci, carii întâiu den tálhari și den oameni puțini, atita s-au lătitū și s-au înmulțit, că,⁸² doai parți^{83 r} de pămintū cuprindzindū,⁸⁴ adecă Asiia și Africa,⁸⁵ s-au⁸⁶ tinsū^{86 bis x} de-au apucatū o parte mare și den a⁸⁷ treia, den⁸⁸ Evropa, de simtū de Dumnedzău lăsați certare^s creștinilorū și groază tuturor vecinilorū deprenpregiurū.⁸⁹ Numele acesta,⁹⁰ ce-i dzicem noi Tureū,⁹¹ să înțeleage omū, ce-i⁹² cu viață sălbatecă; iară jidovii ei^{s bis} îi⁹³ chiamă Togarma; iară ei își dzicū Busurmani, adecă tăiați inpregiurū⁹⁴ sau buni credincioși;⁹⁵ că Turci să-i chame nu sufărū,^{96 t} că-i de ocară

60 *les mss.* unele 61 E ne agiunge cît am pominit și de altele vom să arătăm 62 F² cu multe fealiuri ne-ar fi a serie A mult 63 BE dinșii 64 A² rău și B¹ m. 65 F² ei *les autres mss.* dinșii 66 A ce 67 F² și 68 F² înprejurul 69 E și 70 A m. E pentru 71 A E adusul 72 E cum s-au 73 F² înălțat 74 F² m. *jusqu'à la fin du titre* 75 E a fi fără cale să nu 76 F² fără de 77 F² pomenescu și să nu scriu 78 F² șerbiei lor sîntem 79 sîntem *les autres mss.* sîntem 80 F² zic 81 F² m. 82 E cît 83 *les mss.* părți 84 ABE cuprind 85 A¹ Afri-chiia 86 E și s-au 86 bis A² întorsu *les autres mss.* întins 87 E den Evropa, adecă den a treia parte de lume, și sint 88 F² adică 89 E dinpregiurul lor 90 F² acestora ce le 91 F² Turci 92 E m. F² ce iaste 93 E le dzic 94 F² m. 95 E credincioși în leagea lor 96 B² F² suferē B¹ sufer.

b = gain, *bénéfice* M. Cost. 541 v. p. 67 i c v. p. 56 g d v. p. 36 r e v. p. 11 e f pățesc nevoe = *souffrir, endurer* G 302 cf. p. 77 l g = din partea: strîmbătatea sa, ce-au avut decătră tine C 139 h v. p. 3 j i v. p. 43 b j v. p. 2 x 1 = *domination*: plecā suptū mîna sa C II 111 v v. p. 43 b m au lieu de sîntem C *passim* o = *serf, subjugué* C 15 v, 85, 94, 186 p v. p. 8 g r v. p. 50 b x v. p. 87 i et 2 g s v. p. 75 l s bis v. p. 29 x t = *permettre, tolérer*.

la dinși⁹⁷ acesta^{97 bis} nume, că pre limba jidovască să înțeleage^u nemearnicu^v sau prădătoriu. Alții își dzicū Otomani sau Osmani, depre^{98 z} numele împăratului lorū celui^{99 a} dentăiu, ce l-au chematū Otomanū. Iară începătura împărăției lorū într-acesta chipū să află să hie.¹⁰⁰ Otomanū, împăratul lorū celū dentăiu, au fostū Tătarū, slujitorū^b a¹ hanului celui mare, omū îndrăznețū și² mai mare de trupū de citū alții. Acesta de nevoe au eșit den țara tătărăscă și au începutū³ întâiu la Capadochiia a ținea drumulū, avindū cu sine numai 50 de oameni, și s-au adaosū după⁴ aceaia unulū⁵ cîte unulū, pînă s-au înglotitū.^c Unii den oameni răi adunați, alții și⁶ de nevoia^d lorū,⁷ pentru⁸ să^e hălăduiască^{9 f} de moarte, alții în nedeajde¹⁰ de dobîndă.^g Și așia după adaosū, ce¹¹ făcea, întâiu pre ascunsū, iară, deaca s-au înmulțitū, în vedeare^h să apuca de prăda și jecuiia.^{12 i} Și¹³ deacii cu toții s-au pornitū de au luatū Capadochiia, Pontulū, Bitiniia,¹⁴ Pamfiliia, Țilițiia,....¹⁵ Și aceastea s-au lucrātū^j în¹⁶ anulū 6808. Pre urma acestuia au luatū împărăția fiiu-său Orhan, și iarăș și acesta cu acelaș¹⁷ meșterșugū¹ s-au apucatū ca¹⁸ și tătă-său, numai tărie și avere mai multă au avutū. Den dzi în dzi adăogîndū¹⁹ și lățindū împărăția, că crescîndū vrajba între creștini, au luatū Misiia, Licaoniia,²⁰ Frighiia, Cariia, și Nicheia²¹ bătut-o-au^{22 m} și o au dobînditū, și ș-au²³ lățitū împărăția pînă la Helespontū;²⁴ că pre aceaia vreme intrasă vrajbă între Paleologū și între Catacuzino,²⁵ carii era capeteleⁿ Țarigradului, și socoti nepriiatinulū^o crucei ca să arate²⁶ unii parți^{27 p} cu prietenie și

97 F² ei 97 bis B¹ aceaste 98 B dupre 99 A¹ B E cel 100 B¹ fie fost E că au fost 1 F² al E m. 2 la războiu și 3 E ținut drumul întâi la Capadochiia avînd 4 F² depe 5 F² cîte unul 6 A m. 7 F² m. 8 A m. 9 B scape 10 les mss. nădeajde 11 F² întâi făcea 12 B² jefuia F² jăfuia les autres mss. jăcuia 13 A m. 14 A Bitiia 15 A Țarmarii E Țermarii B F² țări mari 16 F² la anii B în anul de la zidirea lumii 17 A acela 18 A ce E cum 19 B E F² adăogîndu-se 20 A² Lacaonia 21 tous les mss. Nețiia 22 E bătut-au F² au bătut-o 23 B au 24 B¹ Helispont F² Hălespont 25 A¹ Catacozino E Cantacozino B¹ Catacuzeno A² Cantacuzino 26 A¹ arăte F² areate E ca să să arate 27 les mss. părți.

u = signifîer, avoir le sens de v = étranger, errant C 23, 200 v, 240 v, 279, 313 z v. p. 7 o a v. p. 14 u b v. p. 41 e c = s'assembler en grand nombre, se réunir en masse: Turcii s-au înglotitū M. Cost. 678 de même M. Cost. 447, 467, 592, d v. p. 10 a e v. p. 51 u f = échapper: ciți au rămas, n-au hălăduit de moarte nice unul M. Cost. 640 de même M. Cost. 389, 396, 401, 511, 524 G 202 g v. p. 44 l h în vedeare = ouvertement cf. la vedeare (même sens) Pr 466, 513 i v. p. 42 r j = se passer Let 343, 463 l v. p. 33 e m v. p. 56 a n v. p. 76 b o v. p. 57 b p v. p. 50 b.

să-lă chiamo într-agiutoriu, ce²⁸ s-au și tîmplat²⁹, că au trecut³⁰ cu oastea la Evropa, ș-au³⁰ deschis³⁰ calea și altora pre urmă la Evropa, să³¹ facă multă nevoe. Acesta, aproape de săvrășitul³¹ său, au făcut³¹ războiu cu Tătarăi, ș-au căd³¹zută în războiul³¹ acela³² fără năroc³¹, și au în³¹părășit³¹ 31 de ai. Pre urma lui, au stătut³³ în³³părat³³ fiu-său, Amurat³³, om³³ meșter³³ și ascuns³³ la inimă, carele n-au fost³³ mai³⁴ gios³⁴ decit³⁴ alții de vitejie, de-a răbdarea³⁴ nevoile, de³⁵ învățătura vitejiei. Acesta, acoperind³⁵ gîndul³⁵ său, ce vrea să facă, vâdzind³⁵, cum³⁵ s-au pomenit³⁵ mai sus³⁵, vrajba între Greci, și slăbi³⁶ de războae,³⁷ ce făcea în de³⁸ sine,³⁹ nămind³⁹ bis³⁹ z cu leafă³⁹ vase³⁹ de la Ghenua, și, după ce au dobîndit³⁹ Helespontul⁴⁰, au trecut⁴⁰ la Trația în⁴¹ aii 6871, și Calipoli...⁴² x la Crîm⁴² au apucat⁴². Ce⁴³ apoi și o parte mai⁴⁴ mare a Trației au luat⁴⁴. După aceeaia au supus⁴⁴ Misiia, Bosna,⁴⁵ d Rumele. Mai apoi, deac-au dobîndit⁴⁵ scaunul⁴⁵ d bis Odriului,⁴⁵ e de⁴⁶ Bulgari și⁴⁷ de Sirbi s-au apucat⁴⁷. Mai apoi au perit⁴⁷ de o slugă a lui, anume Lazar⁴⁸ Despot⁴⁸, ce-au⁴⁹ fost⁴⁹ mainte⁵⁰ dela inimă iubit⁵⁰ lui, și l-au fost⁵⁰ prins⁵⁰ în războiu. Și i-au rămas⁵¹ pre urma lui doi feciori, Suliiman⁵¹ și Baiazit⁵². Ce Baiazit⁵³, omorînd⁵⁴ pre frate-său, au apucat⁵⁴ în⁵⁴părășia toată.⁵⁵ Era⁵⁶ om⁵⁶ bărbat⁵⁶, x de minte ascuțit⁵⁶ f, și pohtitoriu de lucrure⁵⁶ mare, și îndrăzneț⁵⁶, hie la ce să⁵⁷ apuca, la trude⁵⁸ răbdătoriu, vreamea cunoștea și lucrul⁵⁸ cum⁵⁸ va purta⁵⁸ h, și stătătoriu⁵⁹ i ca⁶⁰ să împl⁶¹ j de⁶² l ce

28 B¹ care E cum F² și 29 B¹ întîmplat 30 F² m. *jusqu'aux mots* «să facă multă» B să facă multă nevoe, ș-au deschis 31 B ca să facă mai 32 F² cel 33 E fiu-său Murat stătu A¹ fiu-său Amurat au stătut 34 F² m. 35 B¹ pentru 36 A răzbiți 37 A² F² războiu 38 B E între 39 B² ei 39 bis *tous les mss.* nămind 40 A² F² Halespontul 41 F² la A în vlto 42 A¹ Lipoli A² Lapoli 43 F² m. 44 A¹ de mai A² de a Tr. mai mare B de-i 45 A¹ F² Udriului 46 B dela 47 B m. 48 A¹ B¹ Lazor 49 E ce-i era lui iubit dela inemă și 50 F² mai de nainte A² B mai nainte 51 F² fost rămas 52 A¹ Baizit F² Baizat 53 F² Baezit A m. 54 E au omorît 55 A B și deacia s-au apucat de toată în⁵⁴părășia 56 F² și era de toate om A¹ era un om A² și era E era un bărbat 57 A² la fiește ce F² a să 58 E trudă 59 B¹ silitor 60 B² la ce să apuca ca să împl 61 A¹ E împlă B² F² umple B¹ îplinească.

r = habile, ingénieux C 267, II 37 v s ascuns³³ la inimă = *qui dissimule ses sentiments* t v. p. 54 l u = cacher, dissimuler G 161, 247 v v. p. 24 l z = nămind, frère v. C 221 v Pr 407, 589 cf. năimesc G 61, 180 a = fret b = navire G 228 c v. p. 55 s x *erreur des copistes? lacune?* y = Crimée Let. 70 d v. H. Cuv. 406 d bis = capitale v. p. 87 u e = Andrianople v. H. Cuv. 403 x adj. = vaillant: o slugă bărbată H. Cuv. 388 f ascuțit de minte = *sagace* cf. ascuțit la minte G II 13 g v. p. 39 e, d h = conduire, diriger v. p. 11 o; port lucrul = *mener une affaire* i = persistant C 288 v, 305 v, II 64 Pr 11, 366, 560 j = accomplir, realiser: vru să-ș împl⁶¹ binele, ce începuse C II 30 v, de même C 3, 7, 43, 62 v, 114, 199 Pr 524 l cf. dobîndi de ce să rugă C 7 v, unii [au lucrat] cu muncile, alții cu de ce au putut a face C 211 v.

să apuca. Deacia, deac-au dobîndit Trația toată, ș-au întorsu inima spre Țarigradū. Și^s întâiu au socotitū să să apuce de Tesaliia,⁶³ Machidoniia, Fochida,⁶⁴ și de Atica și Misiia, ce le dzicemū^{64 bis} acmu Sîrbii, și Ilirii,⁶⁵ ce-i⁶⁶ chemămū Bosna, și Tribalii, ce-i poreclimū Bulgarii.⁶⁷ O parte den....⁶⁸ au luatū,⁶⁹ și au ucisū și⁷⁰ domnulū^m Bulgariei. Mai apoi au⁷¹ încungiuratu înⁿ 8 ai Țarigradulū, și audzindū că vine oaste ungurească și franțozască,⁷² pre carii împăratulū creștinescū i-au adusū și i-au chiebatū într-agiutoriu, temindu-să de de atîta oaste, au părăsitū Țarigradulū de-a-lū baterea,^o și au srăguitū^{72 bis p} de au eșitū înaintea⁷³ aceia^{73 bis r} oști la Nicopoli⁷⁴ și, dindū războiu, au⁷⁵ biruitū Baiazitū și mulți domni⁷⁶ și hatmani^s a Franțozilor⁷⁷ au peritū. De care lucru cu nărocū semeșindu-să^t Baiazitū, iară s-au vîrtejitū^{78 u} la Țarigradū, și doi⁷⁹ ai stindu-i⁸⁰ asupră,⁸¹ de i-au⁸² flămîndzitū, și⁸³ era acmu cei închiși periți, de n-are^{84 v} hi venitū Tamerlanū⁸⁵ hanulū⁸⁶ tătărăscū cu mulțime de oaste, de-au⁸⁷ stropsitū^z toată Asiia, și cu focū o au pîrjolitū,^a orașele le-au prădatū. Deacii,⁸⁸ de frica lui, de srăgū⁸⁹ s-au vîrtejitū,⁹⁰ și la Galația și Bitiniia de războiu s-au gătātū,^{91 b} și bătindu-să pînă au noptatū,^{92 c} birui^{93 d} Tamerlanū⁹⁴ hanulū⁹⁵ tătărăscū,⁹⁶ și⁹⁷ Baiazitū fu biruitū de⁹⁸ mulțimea Tătarilor, ce nu era deoprotivă,⁹⁹ și l-au prinsū viu, și fere-

62 E ce au apucat. Iară daca au 63 *tous les mss.* Ghesalia 64 E Fotida *les autres mss.* Fotide 64 bis A² zic 65 F² Iliria 66 A² E ce să chiamă F² ce-izicu acum 67 E Bolgarii F² Bălgarii 68 A B¹ Selia B² Cealea E Sele F² Sile 69 A m. 70 E și pre 71 F² au ajunsu de au 72 A¹ B¹ E franțuzască 72 bis *les mss.* sărguit 73 F² înainte 73 bis A B F² acei E aceii 74 A¹ Necopolea A² Nicopoe B² Nicopolea 75 E i-au 76 A den hatmanii 77 A¹ Franțujilor 78 A¹ B¹ învîrtejit 79 E în doi 80 A E stîndū 81 B¹ F² asupră-i E înpregiur 82 A l-au 83 F² m. E cît era periți cei închiși de B¹ și cei închiși mai era periți B² și era acei închiși periți 84 E are *les autres mss.* ar 85 E F² Tamerlan 86 A B hatmanul 87 F² i-au 88 E și 89 *les mss.* sărg 90 A¹ B E învîrtejit 91 A² E gătāt 92 A B E înoptat 93 A¹ biruit-au A² au biruit E și au biruit 94 E F² Tamerlan 95 A B hatmanul 96 E m. 97 E pre sultan Baizit, că era mulțime de Tătari, și prîndzindu-l viu l-au băgat în cătuși de aur și l-au pus într-o cușcă, l-au trecut la Asiia și după aceeaia l-au F² pe Baiazit împăratul cu mulțimea 98 B pentru 99 F² opotrivă.

m v. p. 11 p n = pendant: în trei dzile udindu-lū C II 2 v de même 148 v, II 60 v o v. p. 35 f p = se hâter C II 30 v, 113 v v. p. 58 l cf. de srăg C 40 = en hâte r au lieu de acelei: vrăjmașii aceia cetăți C 187 v de même C 273, 363, en même temps que aceii v. p. 74 z s chef d'une armée C 367 v t = prendre courage, s'enhardir cf. semeție G 85 = hardiesse u = s'en retourner v. p. 34 t v v. p. 20 l z v. p. 56 j a v. p. 53 a b = se préparer C 23 v, 32 v, 50, 65 c v. p. 2 g d v. p. 22 o e v. p. 68 o.

cindu-lă^{100e} în cătuși de aur și în cușcă¹ băgându-lă, l-au trecut la Asia. Ce la Asia² l-au slobodzit, ^f iară elă de rușine curundă^{3g} au murit, după ce au împărățit 13 ai și 6⁴ luni. Rămas-au feciori⁵ dentr-însulă Calepină, Musia,^{6x} Mahmet⁷ și Mustafa. Ce Calepină curundă⁸ au murit, iară fiiu-său Orhan⁹, de unchiu-său Musia fu omorît, și Musia, de frate-său Mahmet.¹⁰ Acesta Mahmet țara muntenească și Machidonia au¹¹ supus, și¹² țenchiulă^{13h} sau hotarulă turcescă pină la Madenani¹⁴ l-au mutat și scaunulă ș-au pusă la Odrii.¹⁵ Și după ce au ținut împărăția 17¹⁶ ai, au murit. Deacii ală doile Amurat¹⁷ cădăⁱ la împărăție. Acesta cu agiutoriulă, ce avea de la Ghenuva, trecindă la Trația, au bătut pre unchiu-său Mustafa, și Tesalonica¹⁸ au svărimat^{19j}, carele era oraș bătrîn, ²⁰¹ tare și plină de avuție, ²¹ și pre²² acealia vremi Veneția²³ o ținea. Deacii au supusă Chiprulă, Epirulă, Etoliia. Cunoscindă^m deaciia²⁴ că, de va²⁵ putea să leage prieteșugă cu Gheorghie Despotă, ²⁶ domnulă Sirbiloră, ²⁷ că lucrurele lui să voră întări, și a creștiniloră voră²⁸ slăbi; cu toată nevoițaⁿ au silită^o și-au luată fata lui, să-i hie împărăteasă. Deacii și²⁹ cu putearea socru-său și cu a sa s-au apucată de Belgradă³⁰ și, bătindă cetatea, au perită 7000 de Turci. După³¹ moartea acestuia stătu³² împarată ală doile Mahmetă, ³³ carele au încungiurată Țari-gradulă cu multă³⁴ mulțime de oaste și l-au luată³⁵ în aii 6961, în³⁶ 31 de dzile³⁷ a³⁸ lui Mai.³⁹ In ală doile ană după aceeaia⁴⁰ s-au⁴¹ dusă la Belgradă, și mulți de ai săi⁴² acolo pieindă,^{43p} și elă încă

100 F² l-au ferecat 1 F² cușcă de fier pusul-l-au, de l-au 2 A² și dela Asia F² aceeaia 3 F² mare *les autres mss.* curind 4 Apol 5 A¹ fii de dînsul A² fii după dînsul E feciorii lui anume 6 A F² Moisei B¹ Moisi B² Moisi E Musii 7 E Mahmut 8 A E de sargă 9 B Arhan 10 E Mehmet 11 F² o au 12 E *m. jusqu'aux mots* «hotarulă turcescă» 13 A² F² țenchiul B¹ țenchiul 14 A Madenanicit F² Medenani 15 A¹ B² F² Udrii 16 *erreur des copistes ou d'Ureachie?* 17 E Murat 18 B¹ E Thesaloniceul 19 B¹ E sfărimat A B² F² fărîmat 20 F² mare și bătrîn 21 E aveare 22 E ținea pre aceeaia vreme de Vineția 23 A Venețianii F² Vineție 24 E F² *m.* 25 E să va putea înprieteni 26 B E Dispot 27 A F² din Sirbi 28 B¹ să vor 29 F² *m.* 30 A¹ B² E Beligrad 31 E iară după acesta stătu sultan Mehmet 32 A au stătu 33 B Mehmet 34 E *m.* 35 E dobîndit 36 A² F² Maiu 31 de zile B² în luna Maiu în 31 de zile 37 E *m.* 38 B¹ ale 39 B *n. m.* La leatopisețul grecescu serie in 29 ale lui Maiu 40 *les mss.* ce 41 E au fost 42 B lor 43 *les mss.* perind.

f = mettre en liberté: să-ș sloboadze oamenii săi di în robie C 219 g v. p. 13 e h = frontière cf. M. Cost. 433 i = devenir: carele apoi au cădă și vistiernic mare M. Cost. 578 de même M. Cost. 650 j svărim C 213 v, 261 v, II 77 v v. p. 17 e l v. p. 91 o m v. p. 34 b n = effort M. Cost. 440, 506 cf. nevoese p. 56 n; v. p. 19 b o v. p. 70 u p cf. pieiu C 17 v, să piiae C II 94 v v. p. 25 p.

rănită, l-au părăsit. Deacia Bulgarii⁴⁴ au luat, și Dalmația și⁴⁵ Raștia^r au dobândit. Deacii Trapezondul^{46s} l-au dobândit⁴⁷, și Mitilina⁴⁸ cu alte ostroave^t au luat. Apucat-au și Evbeia și Chefe^a,^{49u} ce o ținea Ghenuvezii.⁵⁰ Și au înpărătit⁵¹ 32 de ai. Deacii Baiazit al⁵² doile⁵¹ luind⁵² înpărăția, războiu cu Venețianii⁵³ făcu, și le-au luat Naupactum,⁵⁴ Methona,⁵⁵ Dirahia⁵⁶ și toată Dalmația au prădat, și⁵⁷ au murit otrăvit. Deacii Selim⁵⁸ fiu-său cădu^{58v} la înpărăție. Acesta au luat Alcarul⁵⁹, oraș tare⁶⁰ la Eghipet, și după ce au omorât pre sultanul, Alecsandria⁶¹ toată cu Eghipetul le-au⁶² dobândit și le-au lipit^z de înpărăția lor, și⁶³ Damascul⁶⁴ au⁶⁴ luat. Pre urma lui, fiu-său Suliiman⁶⁵ fiind înpărăția, luat-au Belgradul, apărătura^{66a} nu numai a țării ungurești, ce a^{67b} toată creștinătatea. Deacii Rodosul au luat,⁶⁸ și Strigonia, și Buda și alte orașe a țării ungurești. Incungiurat-au și Beciul.^c Mai apoi au perit la Ghezet⁶⁹, înpărătind⁷⁰ 47 de ai. Urmatu-l-au⁷¹ al⁷¹ doile Selim⁷², carele au legat^d pace cu Niamții, și-au luat Venețianilor Chiprul, și deacii Tunisul⁷³ și Gouleta au apucat, și deacii au murit în aii 7083.⁷⁴ Pre urma lui, Amurat⁷⁵ au înpărătit, și după dînsul, al⁷⁶ treile Mahmet⁷⁶, carele au omorât 18 frați⁷⁷ și-au luat înpărăția. Iară alți⁷⁸ înpărăți, carii au urmat deacia⁷⁹ înainte, lăsam⁸⁰ de a-i⁸¹ mai scrie, ca să nu ne arătăm istorici⁸² de lucrurile turcești, de cit⁸³ de ale noastre; ce puțin încă de puterea⁸⁴ și de⁸⁵ obiceiul lor, în⁸⁶ ce chip⁸⁶ țin înpărăția, avem

44 E Bulgarii 45 F² Croația și 46 A² B² F² Trapezontul 47 E m. 48 BE Mitelinul F² Mitelina 49 A B¹ F² Chefe 50 A¹ E F² Ghenuzii A² Neguzii 51 A al doile rind *les autres mss.* al doilea 52 A B² F² luind 53 A² E F² Venețianii 54 B Naupactul E Napactul 55 B Methona (acesta Baiazit au luat Chilia și Cetatea albă dela Ștefan vodă cel bun) 56 A B E Diharia 57 E după aceea sultan Sălim 58 F² rămasă E rămase înpărat 59 F² Alcaprul 60 F² putincios 61 E Eghipetului în Alecsandria 62 F² împreună l-au 63 B¹ m. 64 B² F² l-au B încă au 65 A Siliman B¹ E Suleiman 66 E apărarea 67 E m. 68 A B E birnit 69 F² Zeghit 70 A² după ce au înpărătit 71 A² și în urma lui 72 A Silim 73 *les mss.* Tunet 74 *tous les mss.* 6983, *par une erreur, probablement, du copiste du ms. primitif* 75 E au înpărătit sultan Murat 76 E Mehmet 77 E frați ai lui 78 E de aici înainte am lăsat să-i scrie alți istorici ca să nu ne arătăm noi istorici 79 B¹ deaicea 80 F² îi lăsam 81 A F² a 82 F² mai istoreț 83 B¹ E mai mult decît 84 E obiceiale 85 A m. 86 E avăm a serie, cum țin înpărăția.

r = Serbie s v. H. Cuv. 406 t ostrov = île M. Cost. 394 G 140, 258, 308 u = Caffa: Chefe are alt nume: Teodosia, la istorii Let. 24 v cad la înpărăție = *devenir empereur* cf. căduse la domnie M. Cost. 584 va cădea la moștenire Pr 551 v. *plus haut*, note i z v. p. 94 t a v. p. 86 g b v. p. 45 z c = Vienne: Viena, ce se tălcește de pe latinie Beciul M. Cost. II 71 d v. p. 73 j.

a serie. Obiceaiu au Turcii în alu patrulă^{87 e} anu să ia a dzeacea^{88 f} den copii, parte bărbătească, ca⁸⁹ să adaogă^{90 g} pururea slujba înpărăției. Și la vremea aceeaia tremitu oameni înpărătești la Greci și⁹¹ la Sirbi, carii simtu pre^{92 h} hotarul^x înpărătescu, creștini, aleginduⁱ țara Moldovei și țara muntenească; că în locul acela⁹³ ce^j dau ei copii, noi simtemu datori să himu gata de oaste în toată vremea, cindă va⁹⁴ veni cuvintul înpăratului, și de bani de-a le⁹⁵ darea^l pururea. Iară oamenii cei înpărătești înblă⁹⁶ den satū în satū, deacii cumu-i⁹⁷ satulū, așia le⁹⁸ aruncă^{1 bis} și copii să dea⁹⁹ după puteare, și cumu să potū tocni^m cu dînși, și cu bani încă să înpacă. Mulți să află și¹⁰⁰ de bună voe de mărgū, ca să iasă den¹ șerbie,^{2 n} și³ mulți den Turci, carii⁴ simtu netăiați, și nu spunū că-sū Turci, că nu i-ar priimi, ce-i dau în loculū creștinilorū, că tragū nedeajde că dentru uni^{5 o} ca aceea esū^p la cinste^r mare, ca să⁶ dobіндеască^s boerie. Pre carii apoi pre uni⁷ îi ducū la Țarigradū, pre alții la Odriiu și prela alte scaune⁸ și⁸ scale,^t de-i dau de-i⁹ hrănescū, pre uni la Brusii, pre alții la Caraimani,^u de să învață la țarină.^{11 v} Acestora le dzicū Agemoglani sau Iamoglani, adecă nevinovați cuconi.^{12 z} Iară deaca crescū de 7 ai, deacii¹³ cei mai¹⁴ iscusiti^a îi bagă la saraiulū^{14 b} în-

87 E treile *les autres mss.* patrula 88 A¹ E dzeace 89 B² F² să 90 A² F² adaogă 91 A F² m. 92 E suptu ținare lor creștini 93 E acelora, ce le iau a dzeacea din copii, noi 94 E ar vini poronca înpărăției 95 E să le dăm pururea, deci acei oameni 96 E ei îmblă 97 E precumu-i 98 B m. 99 F² m. 100 E m. 1 A de F² din 2 B¹ robie 3 F² mulți și 4 F² să află de nu sint tăiați B² netăiați 5 *les mss.* unii 6 F² dobîndescu 7 *les mss.* unii 8 A B E m. 9 F² și-i 11 B țarini 12 B coconi 13 B¹ adecă F² m. E pre cei mai frumoși 14 F² m. 14 A² saraiul cel.

e v. p. 23 p f = *le dixième*: dindū a dzeacea din totū anulū, cite o dzi di în dzeace dzile C 33 g v. p. 89 t h = în v. p. 5 o x = *pays, territoire*: o muiare arapcă di întracealea hotară C 303 de *même* C 238 v i = *excepter*: alegindū numai de să va prileji neștine bolnavū Pr 593 de *même* C 137 v, II 7, II 87 v j în loc ce = *au lieu de*: în locū ce era să-l omoară, cinsti-lū C II 92 de *même* C (*préface*), 238 v l v. p. 54 l 1 bis = *mettre un empêchement*: să arunce năpăști Let. II 74, aruncă pre toți dăjdi greale H. Cuv. 382 m = *convenir* Pr 363 G 43, 62, 91, 120, 136 n = *esclavage* cf. șerb p. 95 o, șerbesc C 16 G 367 o *au lieu de* unii: ca uni oameni C 4 v simt uni svenți C 210 v cf. p. 36 r p = *arriver, parvenir* cf. M. Cost. 393 r = *considération, honneurs*: cădzu di în toată cinstea C 7 v fură izgoniți di în cinstea lorū C 142 v s = *obtenir* C II 17 v t = *port* M. Cost. 409, 557 u v. H. Cuv. 406 v = *champs* C 9 v, 253 v, II 58 v z v. p. 31 s a = *habile, intelligent*: preuții cei iscusiti cunoscu stricăciunea ranelor noastre ceale sufletești C 366 de *même* G 78, 118, 857; = *beau*: o fată, ce se prilejise între roabe, foarte iscusită de trup M. Cost. 533 de *même* M. Cost. 593 G 203 b = *sérail* G II 20.

părătescū pînă la 500. Acolo şedū pînă-sū¹⁵ de¹⁶ 20 de ai. Uni în-
vaţă carte, alţii la lucrure vitejeşti.¹⁷ Dentr-acestea alegū, fără^{18 c}
ce-sū de treaba saraiului, de-i punū¹⁹ iniceari,^{20 d} carii²¹ să află puru-
rea prelingă curtea împărătească pînă la 12000. Den²² iniceari să
alegū mai de frunte Spahii oglani^e pînă la 3000, carii mărgū dena-
direapta²³ împăratului şi hieştecarele²⁴ de^{25 f} dinşi cite cu 4 sau cu 5
slugi slujescū.²⁶ Deacii²⁷ denastinga,²⁸ 3000 de Silihtari,^{29 g} de iară
slujescū în 4 sau în 5 cai. După acesteia,³⁰ 5000 de Olofani,^h aşjdere^{30 bis}
denadireapta³¹ împăratului şi alte 5000, denastinga, carii simtū aleşi
den iniceari sau den creştini giuraţi, carii cu credinţă slujbă au ară-
tatū beglerbeilui^{32 i} sau paşei. După acesteia, cei deapoi^j mărgū, carii
să chiamă Caripiţi,^{33 i} ce să chiamă mai săraci, carii den toată ţara
turcească, nu numai Turci, ce şi creştini, strînşi, de au venitū de
bună voe să slujească împăratului pentru³⁴ leafa. Iară înaintea împă-
ratului 200 sau³⁵ şi mai mulţi cu sulite³⁶ mărgū, ce să chiamă³⁷ Mu-
tafaricali,^{38 m} carii pentru slujba lorū cea aleasăⁿ i-au scosū^o la cinste
şi iau leafă mare, altulū³⁹ şi unū talerū^p de⁴⁰ dzi, alţii⁴¹ şi⁴² mai pu-
tinū, cumu-i omulū şi cumu-i slujba. După acesteia mărgū 30 de
Cauzileri,^{43 r} carii deşchidū calea împăratului, şi oprescū năvala^s dela
împăratulū şi iau articile,^{44 t} ceale ce-sū de jalobă^{45 u} la împărăţie.
După acesteia mai aproape mărgū Solacii,^{46 v} carii poartă arcele pre

15 B¹ agiung la B² pînă de 16 cite de 17 E de vitejie 18 B¹ afară den
cîti sînt E fără cei de 19 E pun la 20 F² eniceari 21 F² m. 22 A F² de 23 E
dendireapta 24 B¹ E fiecarele A fieşcare B² F² fieşte carele 25 B den F² din-
tr-înşii E de ei 26 A să slujăseu 27 E iară 28 B² din stînga 29 A¹ E Sălihtari
30 F² acestea 30 bis A² iar 31 E deadireapta 32 F² begleliubeilui 33 A E
Carpit B¹ Carepiţi 34 F² m. *jusqu'aux mots* «200 sau» 35 F² m. A B¹ sau mai
36 A B E m. 37 A m. 38 B² Mutaifaracale F² Mutafulicari 39 B¹ unii cite un
leu de zi 40 F² pe 41 A altul 42 F² m. 43 B Cauzileari 44 E răvaşele 45 E
jalobe les autres mss. jalbă 46 A¹ F² Sălaţii A² Săraţii.

c = sauf, excepté C 179 v, II 12, 86 Pr 595 d = janissaire e = «re-
crues» Şăineanu Inf. or. II_{II} 110 f v. p. 19 i g = «corps de cavalerie» Şăin.
Inf. or. II_{II} 110 h = «spahis salarîes» Şăin. Inf. or. II_{II} 91 i = «gouverneur
général» Şăin. Inf. or. II_{II} 16 j v. p. 88 s l = «chevaliers étrangers» Şăin. Inf.
or. II_{II} 32 m = «détachement de cavaliers, qui escortaient le sultan et portaient
ses ordres» Şăin. Inf. or. II_{II} 88 n = important v. C 3 v, 146 o = élever; scot
la cinste = élever aux honneurs cf. plus haut, note r p = piastre (turque) G 38, 43,
45, 63 r = «pl. de cadî» Şăin. Inf. or. II_{II} 24 s = agglomération, bousculade
t = pétition: cela ce va da vreunū articū la mina domniei, şi va scrie acolia
hulă şi ocară înprotiva cuiva Pravila Iaşi 129 u = requête G 199 v «garde com-
posée d'archers» Şăin. Inf. or. II_{II} 110 cf. după eniceri mergeau solacii cu arce
N. Cost. ap. Let. 453.

umărū,⁴⁷ cu cămeși⁴⁸ albe pină giosū, de să vādū desuptū haine, și în scofii,^z pină cite 200 de oaste.⁴⁹ Și denainte și denapoi simtū Peici,^{50a} pināla 100. Aceștea toți nu lipsăscū delingă⁵¹ curtea împăratului. Iară fără aceștea și⁵² alții mulți de oaste, de⁵³ mǎrgū fără leafă, cercindū să poată arāta slujbă, ca să dobindească⁵⁴ piine.⁵⁵ Iară la țările împărăției și la margine⁵⁶ are împăratulū altă oaste de-a scoaterea^{57b} înproțiva hie^{58c} a căruī vrājmașū alū său, că la margine, unde să hotărăscū cu creștinii, au pină în^{59d} 10000 de iniceari rāsipiți^o prela sate, de să hrănescū cu plugulū și cu neguțătorii, carii nice de unū pașe^{60f} nu ascultă, fără numai de cuvintulū împăratului, cindū vorū eși la oaste. Simtū den⁶¹ copii de-a dzeacea pină la 10000 înprăștiiati prela trăguri, de simtū de-a⁶² înplearea^{63g} locuri,⁶⁴ de vorū peri dentr-aceștea undeva⁶⁵ la războiu. Iaste și altă curte,^h ce să chiamă Spahii, carii simtū suptū beglerbeiu. Aceștea au cinste mare, au sate dela împărăție în locū de leafă, și de aceștea nu-sū puțini, că totū loculū, citū ține împărăția, iaste plinū de dinși. Are împăratulū între alți sveatnici mai aleși 3 sau 4, ce⁶⁶ le dzicū veziriu azem,⁶⁷ⁱ carii toate treabele^{67bisj} împărăției poartă,¹ și de pace și de oaste, și de pășii^{68m} și de domnii, a le schimba și a le da la mīnaⁿ lorū; unulū dentr-inși^{69biso} iaste mai mare, pre carele stă toată credința împăratului, adecă veziriulū. Iară lui, de i să va timpla⁶⁹ a mearge la oaste, că mai multă grije^p iaste veziriului^r de oaste, decitū⁷⁰ de alte treabe, elū^s pune în loculū său nameastnicū^{71t} carele⁷² acca-

47 A B E urmă 48 B cămăși 49 F² o parte 50 B F² paici 51 A¹ lingă în 52 B¹ sint 53 B¹ carii E m. 54 B¹ poată dobîndi 55 B² pită 56 A margini 57 E scoate 58 A¹ fie a cui A² a fie cui B¹ a fie căruia B² fieștecărui F² fiește cui E vrājmașilor săi 59 B¹ E pină la 60 A B F² pașă 61 A¹ de 62 A² B F² de 63 A² plinit B¹ plinirea 64 B¹ locurilor F² locurile 65 F² la războiu ori fie unde 66 F² veziri 67 F² m. 67 bis *tous les mss.* trebile 68 pași și de domni 69 A² B¹ întimpla 69 bis E aceia *les autres mss.* înșii 70 F² el pune în 71 A¹ namestnic A² namestnic F² namestnic, ce să ehiamă caimacan 72 F² careleș.

z = *une espèce de coiffure* = cauc : Solacii, ce poartă cauce în cap Let 453 **a** = «*messenger, envoyé, laquais*» Șăin. Inf. or. II 95 r. Let. 336 **b** r. p. 54 l **c** cf. sufletulū hie a căruī omū C II 7 **d** = pină la : multe năroade, pină în cinci sute de suflete C 180 v *de même* Pr 11, 582 **e** cf. p. 71 t **f** r. p. 28 f, cf. p. 12 n **g** = *compléter* cf. p. 97 j v. p. 54 l **h** = *ceux qui sont au service de la cour* : pourcease cu curte multă C 367 v **i** = *grand vizir* v. Șăin. Inf. or. II 128 j r. p. 65 g l v. p. 97 h **m** = *province gouvernée par un pacha* M. Cost. 468, 511 **n** cf. p. 56 m **o** cf. dintr-inse să spunem C 58, într-inse dzăcia mulțime **p** r. p. 12 n **r** r. p. 38 z **s** *pléonastique* v. p. 29 x **t** = *remplaçant, vicair* C 223. 348.

iaș⁷³ puteare ține, ce-au ținut și el. Ce⁷⁴ de înpărăția turcească destul⁷⁵ am povestit, ce⁷⁶ iarăș de altele să⁷⁷ povestim și să arătăm^u înainte.⁷⁸

Pentru^v țara ungurească de giosă și Ardealul de susă vom^{79z} să arătăm, fiindu-ne vecini de-aproape, și cum⁸⁰ au avut și ei crăie^a mare ca și Leașii.

Aicea nu vom lăsa și de⁸¹ Ardeal sau țara ungurească, cumu-i⁸² dzic unii, ca⁸³ să nu atingem și să nu pomenim de începutul lor și de obiceiul⁸⁴ lor, fiindu-ne vecini de aproape, și de multe ori năzuia^b domnii țării Moldovei de să aciua^{85c} și să agiutoria^d dela dinși. Ardealul sau țara ungurească de giosă să chiamă țara preste munte, carea cuprinde o parte de Dația^e și preste munte, drept^f aceea îi dzic țara preste munte, căci iaste încungiurată de toate părți cu munți și cu păduri, cum⁸⁶ are hi îngrădită. Dziu-i^g și țară de 7 orașe den limba nemțască,⁸⁷ iară lăcuitorii țării își dzic Ardeleani, carii să hotărăscă despre apus cu Ungurimea cea mare,⁸⁸ sau cumu-i dzic unii Panonia, iară despre miadzănoapte să hotărăscă⁸⁹ cu țara leșească, despre amiadzădzi cu țara muntenească, despre răsărit cu Moldova. Țara Ardealului nu iaste numai o țară însăși,⁹⁰ ce Ardealul să chiamă mijlocul țării, carea multe laturi^{91h} cuprinde în toate părți, în carea stă și scaunul crăiei, iară pre la marginile⁹² ei sînt alte țări mai mici, carele toate⁹³ de însă⁹⁴ⁱ să țină și suptă ascultarea ei simt; întâiu cumu-i Maramureșul,⁹⁵ despre țara leșească, și țara săcuiaască despre Mol-

73 B aceea 74 A² până aici F² m. 75 E ne adaugă cît am povestit 76 B¹ și am scris, ce și de altele să povestim 77 E înainte să 78 E F² m. 79 F² vream 80 E pentru crăia lor, cum era de mare B¹ cum că 81 E pentru F² m. 82 A cum 83 E să nu pomenim 84 E obiceiul 85 A B² F² aciua 86 F² ca cum 87 B nemțască 88 A B E m. 89 F² hotărăște 90 A¹ însăși 91 A B E m. 92 A marginea 93 F² totu 94 B¹ F² dînsa B² dînsa A¹ înse 95 A¹ B¹ Maramureșul B² Maramoreșul E Maramoreșul.

^u v. p. 43 b cf. să nu arăți (= dire, dévoiler) nemăru C II 30 v et p. 11 e v v. p. 7 t z v. p. 12 i a = royaume M. Cost. 383, 416 b v. p. 51 p c = se réfugier, trouver un abri: ca un omă nemeanică te aciuēdzi pri în lăcașuri ome-nești C 371 de même H. Cuv. 348 d v. p. 65 x e cf. noi dzicem și Grecii Dachi, iar Latinii și Leșii le dzic Dați Let. 16 f drept aceea = pour ce motif, par conséquent Pr 4, 376 G 100, 111, 118 g v. p. 70 c h = région, pays: să duse într-o latură departe C 8 v țara [latură], ce să chiamă India G 130 de même C 49, 200 v i v. p. 40 l.

dova, și țara Oltului despre țara muntenească, și țara Bărsei și⁹⁶ țara Hațagului, țara Oașului⁹⁷ și simțu și alte horde⁹⁸ multe, carele toate ascultă de crăia ungurească și să țină de Ardealu. In țara Ardealului nu lăcuesc numai Unguri, ce și Sasi^j preste¹ samă mulți⁹⁹ și Romini¹⁰⁰ preste totu locul, de mai multu-i țara¹ lătită^m de Romini, decitū de Unguri. Iară țara ungurească de susu,² unde să chiamă Unguriia cea mare, sau cum-i dzicū unii pre limba nemțască Panoniia, acolo numai Unguri trăescū, iară de să află și Romini prealocurea,ⁿ încă³ leagea⁴ ungurească ținū. Ungurii nu ținū totu⁵ o leage, ce în 4 sau în 5 legi simțu⁶ împărechiați,^o că⁷ unora le dzicū calvini, altora lotori,^{8p} altora calanșto, ce să chiamă pre limba lorū leage direaptă, alții ii⁹ chiamă vereșianoș,¹⁰ carii credū în Ioanū Botedzătoriu, iară de Hristosū nemică^r nu să atingū,^s alții ii¹¹ chiamă sombotași, carii credū^t leagea jidovască, alții ii¹² chiamă papiștași,^{13 u} carii credū pină¹⁴ în giumătate de^v leagea grecească; de aceștea se află la Ardealu, iară la Unguriia cea mare foarte pre^{15z} puținii. Aceștea au și icoane în besearecă și¹⁶ cruci pre besearecă, încă și pre¹⁷ casele lorū să află cruci. Aceștea nice la o treabă de a¹⁸ besearecei nu¹⁹ pohtescū pre ceialalți Unguri, nici-i iubăscū; mai²⁰ bucuroși simțu să margă la beseareca rominească,²¹ decitū la capiștea^a celorlalți Unguri. Romini, cîți să află lăcuitori la țara ungurească, și la Ardealu și la Maramureșu, dela unū locū simțu cu Moldoveanii, și toți dela Rîmū să tragū. Iaste țara²² Ardealului plină de toată hrana,

96 BE m. 97 A a Oumului E Oamului 98 A holde 99 B de mulți 100 B¹ Rumini 1 B¹ iaste lătită țara 2 A B F² gios 3 E m. 4 F² țin leaga 5 A E toți 6 E țin 7 F² m. E unii calvini, alții 8 A² loturi alții 9 B să 10 A E verișianăș B² verășianăș F² veaășianoș 11 B să 12 BE să 13 A¹ B² papiștași 14 E în leagea grecească pe giumătate 15 B¹ m. A B² F² prea 16 B¹ încă și 17 F² pe la 18 B¹ ale 19 F² ei nu-i 20 B și mai 21 B¹ ruminească 22 F² toată țara.

j v. p. 29 j 1 preste ou prespre samă = très, fort : bolnavă prespre samă C 340 m = les Roumains occupent un territoire plus étendu que celui des Hongrois n = par-ci par-là G 178 o = se diviser : să împărechiară boiarii și cu dînșii și țara în doao părți M. Cost. 456 cf. împărechiare C 189 v, împărechetură C 191 v = division, discorde p = luthérien cf. calvinii și liutranii, ereticii C 33 r v. p. 43 d s = avoir des liens avec : bine iaste omulū de muiare să nu să atingă G 45 t au lieu de cred în : ainte treimeș o carte la voi, iară voi nu o credzutū G 8 u = catholique Let. 436 v cf. nu credzură apostolii nice de una C 145 v z pre puținii = puținii cf. vinū să bea pre puținū Pr 643 v. p. 12 u a = temple, toute église, qui n'est pas orthodoxe : capiștea armenească M. Cost. 531 de même C II 32 v, G 85, 131, 320.

cită trebuiaște^{23 b} vieței^{24 c} omenеști; că piine^d preste²⁵ samă rodeaște multă, de nime²⁶ nu o cumpără, ce tuturor²⁷ prisoseaște, vinu pretiutindirea,²⁸ nemăru²⁹ nu lipsește, miiare³⁰ multă și bună, de^e care³¹ facu miedu^f așa de bună, citu^g să protiveaște^{32 h} marmaziului.^{33 i} Țara ungurească mai³⁴ denainte vreamе era foarte³⁵ mare, de cuprindea o parte mare și den țara turcească, că scaunul crăiei nu era la Belgradul cestu nou, unde iaste acmu, ce era la Buda, carea o ținū^j acmu Turcii.³⁶ Că,³⁷ deac-au luatū Turcii Belgradulū, carele era apărătura³⁸ nu numai a țărăi ungurești, ce a toată creștinătatea despre apusū, au dobînditū deaciia³⁹ și Buda, carea era scaunul crăiei ungurești. Deacii ș-au mutatū scaunul la Belgradulū cestu¹ nou, despre Ardealū. Ce depururea^{40 m} fără⁴¹ odihnă avindū războiu Niamții cu Turcii, și fiindū și Ungurii într-agiutoriu asupra Turcilorū, și avindū Niamții prieteșugū cu Ungurii, și mîrgindū asupra Turcilorū, preste dinși trecea, Turcii, suindu-să la Niamți, pren țara lorū făcea cale. Ce Ungurii vîdzindū atita stropșiturăⁿ și nevoe a⁴² țărăi, una^o despre Turci, alta despre Niamți, neavindū odihnă de oști greale,^p li s-au supăratū^r și s-au svătuitū cu toții de s-au închinatū Turcilorū,⁴³ ș-au luatū dela dinși domni⁴⁴ ca și în țărăle noastre. Iară Niamții, deac-au vîdzutū că soțiile^{45 s} i-au violenitū,^t și s-au închinatū la Turci,⁴⁶ la vrăjmașii săi, au luatū dela Unguri giună-tate de⁴⁷ țara ungurească de susū, și o ținū și⁴⁸ pină astădzi.⁴⁹ Așa

23 A B F² trebue 24 *les mss.* vieții 25 F² rodeaște multă peste samă 26 A² B F² niminea 27 A² F² tututura 28 B pretutindirea F² petitinderea 29 A² B E F² nimăru 30 A¹ B² miere 31 E *m.* 32 B F² potriveaște 33 A E cu marmaziul 34 E de mai nainte A¹ mai deinte F² mai nainte B¹ mai denainte era 35 B¹ o țară foarte F² mare foarte 36 B *n. m.* Acum Buda o țin Neamții 37 A *m. jusqu'aux mots* «Belgradul cel mare» 38 E apărare F² toată apărătura 39 E *m.* 40 B depururea F² pururea 41 F² fără de 42 A B² E *m.* 43 E la Turci 44 B domnu 45 E i-au violenit soțiile 46 A B E vrăjmașii lor 47 F² țara de sus 48 F² *m.* 49 B *n. m.* Cînd s-au izvodit leatopisețul așa au fost, iar acum Niamții stăpînescu țara ungurească.

b au lieu de trebue: ne trebuiaște agiutoriu C 54 v de même C 299 v, II 44, II 49 Pr 19 **c** v. p. 17 **p** d v. p. 92 **d** e v. p. 19 **i** **f** = hydromel **g** v. p. 86 **o** **h** = se comparer, se ressembler cf. C II 80 v **i** = vin pourpré (v. Șăin. Inf. or. LXXXIV): în loc de vinū și de marmaziu, o picătură de apă cerea C II 46; au lieu de: cu marmaziul cf. p. 41 **y** **j** = dominer, posséder: să ținera ocina lui C 281 cf. p. 86 **t** **l** = acest C 50, 135, 160, 161, II 110 Pr 62, 598 **m** v. p. 39 **f** **n** empièlement, molestation cf. p. 10 p; v. p. 86 **g** **o** una... alta = d'une part ... de l'autre: una pentru osărdie, ce avea..., alta să temea C 144 v **p** = grand, nombreux cf. erni greale G 8, grea boală G 44, ploi grele G II 25 **r** v. p. 84 **f** **s** soție = compagnon, allié: să mă veselescū cu soțiile mele C 10 de même C 57, 62 v, 215 v, 268 **t** = trahir C 355 v.

țara ungurească, crăiie⁵⁰ mare, ce era dentr-unu trupū, în multe mădulare^{50 bis u} s-au întorsū.^v O parte Turcii ținū cu scaunulū crăiei cu Buda, Neamții, altă⁵¹ parte.⁵² Ardealulū, de^{53 z} iaste cu stăpînū, încă-i⁵⁴ suptū robii turcească. Ungurii simtū oameni iscoditori^a și necredincioși, vicleani, prieteșugulū nu-lū⁵⁵ ținū la locū de^b nevoe. Pren țara Ardealului nu poate omulū pre⁵⁶ lesne^{57 c} să treacă fără⁵⁸ carti^{59 d} crăești⁶⁰ și taina așia o ținū de bine, că nice dela țărani cuvintū dreptū nu veri^{60 bis e} afla. Giudecata⁶¹ sa^{62 f} foarte pre^g di-reptate o giudecă, și, de nu-ți iubești^{63 h} leagea într-unū locū, vol-nicūⁱ ești⁶⁴ să-ți⁶⁵ tragi^j leagea la altū scaunū, unde-ți⁶⁶ veri iubi. Incă și despre^l craiu, de veri⁶⁷ hi avindū ceva^m asuprealăⁿ și nedireptate, ai voe să-ți⁶⁸ întrebi^o și cu craiulū la scaunulū țărăi, unde să adună toți domnii, de să⁶⁹ svătuescū de⁷⁰ treabele⁷¹ țărăi, și, de veri⁷² avea strimbătate, afla-veri⁷³ dreptate. Nice craiulū n-are voe să piardză^p pre vrună⁷⁴ neamișū,^r fără numai de-lū va dovedi de viclenie.

De⁷⁵ domniia lui Bogdan vodă celui⁷⁶ orbū^s și grozavū,^{77 t}
feciorulū⁷⁸ lui Ștefanū vodă celui⁷⁹ bunū. Vlto
7012, mșta⁸⁰ Iulie.

După moartea lui Ștefanū vodă celui⁸¹ bunū, cu voia tutu-

50 E den crăiie 50 bis *tous les mss.* mădulări 51 F² țin altă 52 v. *App. XII*
53 F² că-i B de iaste 54 B¹ iar iaste B³ încă iaste E ori cind îl ținea Turcii,
ori acmu cu Niamții tot supt robie sint, pentru că Ungurii sint 55 E nu 56 A
E m. 57 E m. 58 A² E fără de 59 *les mss.* carti 60 E lui craiu 60 bis *tous*
les mss. vei 61 F² giudețul 62 E F² m. B¹ lor 63 A iubeaște E nu-și iubeaște 64
E F² iaste 65 E să margă la alt scaon F² să-și întreabe leagea și la alt 66 E
unde ar vrea F² unde-și va B² unde vei B¹ unde vei pofti A unde-ți vei iubi 67
E ari avea strimbătate sau asupreală, are voe 68 B să te E să-și întreabe 69 E
m. 70 B¹ pentru 71 A¹ treabele *les autres mss.* trebile 72 E va *les autres mss.*
vei 73 E afla-va 74 F² vrūn *les autres mss.* vreun 75 E m. 76 A B E cel F¹
feciorul lui 77 D F² m. 78 A¹ snū Șt. v. 79 F cel 80 B E F m. 81 B² E F cu
voia... *les autres mss.* cel.

u v. p. 87 s v = se changer : plinsul acestora să va întoarce întru bu-
curie C 27 z = care cf. era un om, de avea 38 de ai C 150 v, o fată, de era
prea frumoasă H. Cuv. 366 de même C 78, 173 v, 328 v Pr 43, 361, 607 H.
Cuv. 358, 368, 375, 393 a = qui cherche à apprendre, qui épie G 532 b la locū
de = la; la locū de nevoe = dans l'adversité c v. p. 56 r d = écrit constatant
la permission, permis cf. carte înpăratească Pr 545 e v. p. 17 m f v. p. 11 m
g v. p. 82 c h = plaire, être conforme au désir de: elū iubii să nu moară nice
odată C 277 i v. p. 70 d j cf. p. 42 m l = din partea: acela, carele au giudecat
răutatea mea despre Navan C 26 m v. p. 19 a n = vexation C 16 v, 382 v Pr
12, 523, 627 o = discuter contradictoirement: începură a să întreba cu Arie C
192 ici = se juger p = faire périr: pierdu ucigașii aceia C 286 v de même C
26 v Pr 626 r v. p. 87 t s v. p. 86 e t v. p. 86 d.

roru⁸³ lăcuitoiloru⁸⁴ țărăi, au stătu⁸⁵ domnū fiiu-său Bogdanū vodă, puținū despărțitū^u de hirea tătiine-său,⁸⁶ că de n-au agiunsū aii, iară^{u bis} lucrure⁸⁷ mare apucasă.⁸⁸ Bogdanū vodă, deaca⁸⁹ stătu⁹⁰ la domnie, gindi să-și întărească lucrurele întâi cu vecinii,⁹¹ și⁹² să-și arate nume bun. Pre^{93v} învățatura tătiine-său, a⁹⁴ lui Ștefanū vodă, tremis-au la împărăția Turcilor pre Tăutulū logofătulū celū mare cu slujitori,^z pedestrime, dărăbani,^{95a} de au dusū⁹⁶ birulū dzeace povoară^{97b} de bani, și s-au închinatū cu toată țara la sultanū Sulimanū,⁹⁸ împăratulū turcescū.⁹⁹ Iară împărăția de bucurie mare, cu dragoste i-au priimitū, și au dăruitū toți banii Tăutulū logofătulū celū¹⁰⁰ mare, și i-au adusū în țară, ș-au¹ ziditū pre^c aceia bani o svântă besearecă în satū, în Bălinești,^{2x} ce iaste la ținutulū Suceavei și³ trăiaște pină astădzi. Intr-aceaia⁴ vreame tremis-au solii săi și la craiulū leșescū, între alte treabe,⁵ casă⁶ pohtenscă și⁷ pre sora lui craiu pre Elisaf^{ta}, și să-i întoarcă^d Tismienița⁸ și Cieșibies,⁹ carele le oprisă tată-său, și nu le întorseasă. Ce¹⁰ bătrîna ima^{11e} lui¹² craiu n-au vrutū¹³ acesta lucru să¹⁴ facă, căce nu era de leagea papei. Ce¹⁵ solilorū, pentru ce^{16f} le-au întorsū acealea trăguri, le-au¹⁷ mulțamitū, iară de¹⁸ logodnă au delungatū^{19g} într-altă dată.^{20h}

83 F tuturor 84 D F au stătu domn 85 E ridicat domn pre Bog. v. feciorul lui Șt. v. 86 *les mss.* tătiine-său 87 *les mss.* lucruri 88 E au apucat 89 D F gîndind (F gîndi) ca să-și întărească E deac-au stătu domnu au so-cotit întâi să-și 90 A au stătu 91 E megiașii 92 F *m.* 93 D F *m.* *jusqu'aux mots* «intr-aceaiaș vreame tremis-au» B după 94 A² E *m.* 95 A² *m.* 96 A² E adus 97 E povori B¹ povări 98 A² B Suluman 99 B *n. m.* Poate să o fie în-chinat la sultan Baiazit, că el au fost pre acea vreame împărat (B² împărat atuncea) 100 A și i-au adus 1 E și s-au apucat cu acii bani, de au zidit o iscusiță be-searică 2 E Bălălești în ținutul *les autres mss.* Bălilești 3 E carea trăiaște și 4 A într-aceaia D F și trimise soli la craiul leșesc între alte 5 A² B E F trebi D trăbi 6 F¹ să-l poftească pentru sora lui Elisaf^{ta} 7 D E F *m.* 8 A¹ Tesmenița E Tisminița *les autres mss.* Tismenița 9 E Cieșibes A² Ceșebis *les autres mss.* Cieșibis 10 E ce muma lui F¹ ce și 11 A¹ ima *les autres mss.* muma 12 B¹ D F craiului 13 E priimit să să facă acest lucru 14 A¹ să-l 15 E numai ce au mul-țamit cătră soli pentru ce au 16 A² B¹ căci F² de ce i-au 17 D F² i-au 18 E pentru 19 *les mss.* îndelungat 20 F¹ în altă dată F² altădată.

u = différent, dissemblable cf. mă despart = être différent: zicîndū că Hs. nemica nu se desparte de noi G 163 u^{bis} = mais: greale-tū parū acesteia, iară simtū de folosū C 217 v v v. p. 82 c z v. p. 41 e a = soldat préposé à la garde du palais princier, garde M. Cost. 461, 580 b o povoară = 400 ducats, 1000 piastres c = avec: n-avea pre ce să cumpere C 331 x = village du district de Dorohoi, commune de Zamostia v. Marele dicționar geografic I 298 d = restituer, rendre = de-au luatū cu nedireptulū, să întoarcă C 64 e v. p. 28 s f v. p. 69 l g = différer, temporiser cf. p. 88 b h = pour une autre fois: într-altă dată te vorū chema și aceia C II 4.

Cîndu²¹ au prădatu Bogdanu vodă Pocutiia.²²

După solii²³ dentăiu, ce-au fostu²⁴ tremisū Bogdanu vodă la craiulū leșescū pentru soru-sa,ⁱ n-au pierdutū nedeajdea,^{25 j} că obli-cindū^{26 i} că ima^{27 m} featei și²⁸ a lui^{29 n} craiu au muritū, de³⁰ iznoavă au pohtoritū^{31 o} solii, gîndindu-să³² că după moartea bătrîniei^{33 p} nu va avea³⁴ cine să³⁵ stea^r înprotivă. Ce craiulū iară i-au³⁶ delungatū³⁷ pînă³⁸ altă dată, că vedea³⁹ că⁴⁰ soru-sa nu⁴¹ vrea⁴² să margă^{43 s} după dînsulū,⁴⁴ că au fostu Bogdanu vodă grozavū la fațā și orbū de unū ochiu. Pentru⁴⁵ aceaia, vădzindū Bogdanu vodă că cu bine nu-și⁴⁶ va folosi nemică,⁴⁷ gîndi rușinea sa să-și răscompere⁴⁸ cu singe nevinovatū, și, lășindū inima cea prietenească, de arme să apucă,⁴⁹ și strînsă⁵⁰ țara^t toată, și⁵¹-au intratū în țara leșească de⁵² au luatū Pocutiia și au lăsatū⁵³ oamenii săi în Pocutiia, iară elū prădîndū s-au vîrtejîtū^{54 u} înapoi.

Cîndū⁵⁵ au prădatū Leașii țara Moldovei.⁵⁶

Vădzindū Leașii paguba, ce le feace^{57 v} Bogdanu vodă, nu suferiră, ce de srăgū⁵⁸ strînsără oaste^z pre⁵⁹ bani, și⁶⁰ pre oamenii lui Bogdanu vodă, ce-i lăsasă să⁶¹ apere Pocutiia, îi înpensără^{62 a} înapoi. Și într-acela războiu au peritū⁶³ doi frați, feciori de boiari leșești, feciorii lui Strus.^{64 b} Și deacii au intratū oastea leșească în țara Moldovei, de au făcutū multă pagubă și perire,^{65 c} și au prădatū

21 F¹ *m. le titre* 22 E Pocutiia în țara leșească 23 F² ce-au fost trimis
întăi 24 E *m.* 25 A B D F nădejdea 26 E înțelegînd 27 A² B D E F muma
28 D F² au murit 29 A² F¹ craiului B² și a lui au 30 E îndată 31 A² B E F
pohtorit D întors 32 E socotind 33 A E F¹ bătrîinii B F² bătrîinei 34 E fi 35 E
F¹ să-i 36 E au 37 A¹ B E F¹ îndelungat 38 E pre D F² pînă la F¹ pînă iar
39 F¹ nu vrea soru-sa 40 E pre 41 E că nu 42 E va 43 D mărite 44 E Bog-
dan vodă, căce era prea grozav 45 E deci 46 B F *m.* 47 E F *m.* E ce socoti
48 F² o întoarce F¹ D întoarce 49 E s-au apucat 50 D stringînd E stringî-
du-și 51 E *m.* 52 E și 53 E pus 54 E F întors A B învîrtejît 55 E *m. le titre*
56 D F Moldovei pînă la Botășani 57 B D făcea E F¹ făcuse F² face 58 E *m.*
59 E cu leafă 60 F iar 61 E in Poc. 62 E i-au înpinsu *les autres mss.* înpinseră
63 F periră 64 *tous les mss.* Trus 65 E peire.

i v. p. 25 r j v. p. 19 d l v. p. 28 i m v. p. 28 s n v. p. 25 x o v. p.
68 l p v. p. 7 p r stau înprotivă = *s'opposer*: ce noi să stămū acestora înpro-
tivă C 296 v s mergū după = *épouser* t v. p. 62 b u v. p. 34 t v au lieu de
făcu: feace rugă C II 31 v de même C 92, II 59, II 92, II 111 v G 14, 34, 102,
249, 264, 311 v. Cip. 154, H. Cuv. 429 z oaste pre bani = *armée de mercenai-
res* cf. lefecii p. 52 c a = *chasser*; v. p. 27 p b v. Bielski, *Kronika* II 928
c v. p. 46 p.

pină la Botășiani, și⁶⁶ prinzindă pre o⁶⁷ samă de boiari de frunte^{68 d} de țară, și pre toți,⁶⁹ în miniia aceloră⁷⁰ doi frați, i-au⁷¹ dată^{72 e} în Cameniță, de⁷³ i-au tăiată.⁷³

A⁷⁴ treia solie, cîndă⁷⁵ au tremisă Bogdană vodă la craiulă leșescă.

După⁷⁶ aceeaia a treia oară de iznoavă au mai ispitită^f Bogdană vodă de au tremisă solii⁷⁷ săi la craiulă leșescă, într-această⁷⁸ chipă, doară^g are^{79 h} putea cumva⁸⁰ să-i dea craiulă pre soru-sa. Ce⁸¹ craiulă au făgăduită într-această chipă, ca⁸² să ție leagea loră⁸³ și să hie plecată^{84 i} craiilor⁸⁵ leșești. Ce⁸⁶ curundă^j vreame murindă, Jiemontă craiu pre urmă n-au înplută^{87 l} făgăduința.

Cîndă⁸⁸ au prădată Radulă vodă domnulă muntenească ținutulă⁸⁹ Putnei.

Pre aceeaia⁹⁰ vreame Radulă Vodă domnulă muntenească, nevindă nice o pricină asupra⁹¹ lui Bogdană vodă, sculatu-s-au^m cu toată putearea sa și⁹² cu Romană Pribagulă,^{93 n} de au intrată în țară, și⁹⁴ au prădată și au arsă ținutulă Putnei și pre⁹⁵ de ceaia^o parte de Sireatiu⁹⁶, de multă pradă și perire⁹⁷ au făcută, și deaciă⁹⁸ s-au întorsă înapoi⁹⁸ fără de⁹⁹ nice o sminteală.

66 A B E m. F și au prins 67 D m. *jusqu'aux mots* «doi frați» 68 E m. 69 A²E m. 70 F celor E pentru cei doi frați, ce au perit în războiu 71 A²E pre toți i-au 72 F dus la E tăiat în Cameniță 73 F² m. 74 Dans les mss. D et F *l'ordre des chapitres est interverti*: «Cîndă au mărș Bogdană vodă la țara muntenească» au lieu d'être mis après le chapitre «Cîndă au prădată Radulă vodă ținutulă Putnei». est mis ici. 75 E ce 76 E Bogdan vodă s-au ispitit și a treia oară, de au trimis 77 E soli la 78 A² aceșai E doară ar 79 tous les mss. ar 80 E să facă în vrun chip să-i dea 81 E iară 82 E lui Bogdan v. să ție 83. E lui craiu 84 F² pleacă 85 A² crăiei D craiului 86 E și curund atunciși timpindu-se moarte lui craiu, Jigmond n-au plinit făgăduința F² ce curund murind 87 B¹ plinit A² B² D F umplut 88 E Radul vodă au prădat ținutul Putnei 89 A B Putna 90 D F acele vremi 91 B¹ cu Bog. 92 A m. 93 B D Pribagul 94 A de 95 B¹ pă D pră B² E pe 96 A¹ Seretiu A² Siretiu E Siritat 97 E peire 98 E m. 99 F² m.

d = de premier rang: svestnic de frunte G 101 e = envoyer: să-i deie la catargă Let. 296 f v. p. 90 b g v. p. 20 l h = peut-être que: sau doară-lă va face priiatină Pr 66 de même Pr 3, 68 C 159 v, 160, II 48 i = sous la domination de cf. C 94 j curundă vreame = peu de temps après: curundă vreame va veni Cip. 385 cf. curundă (même sens) p. 23 t l v. p. 97 j m = s'en aller: scula-mă-voiu, de mă voiu duce C 9 n = qui s'est réfugié à l'étranger cf. pribegesc = s'expatrier C 267 o = l'autre: în ceaia lume C 277.

**Cîndu au măsă^{1p} Bogdanu vodă la² țara muntenească
asupra Radului vodă. Văleato 7015, Octovrie 28.**

Vădzindū Bogdanū vodă cîtă pagubă i-au făcutū Radulū vodă în țară,³ nu suferi,⁴ ce gîndi strîmbătatea sa ca⁵ să o răscumpere mai^r cu asupră; una^s pentru scrăba^{6t} și paguba, ce-i făcuse Radulū vodă, alta și⁷ pentru vitejiia, ce⁸ avea, că⁹ socotindū ca să nu piiae^u numele celū¹⁰ vitejescū¹¹ a tătîne^v-său,¹² ca să nu¹³ dzică megiașii că au muritū și elū cu tată-său. Seulatu-s-au cu toată putearea sa¹⁴ ș-au trasū^z într-agiutoriu și¹⁵ Săcui^a, și s-au¹⁶ dusū spre țara muntenească și au intratū la loculū, ce să chiamă Rătedzații,¹⁷ la movila Căiatei,¹⁸ de ceaia¹⁹ parte de Rimna,^{20x} Octovrie 28, ș-au ședzutū²¹ cu oaste de ceaia parte de Rimna²² dzeace dzile, de-au prădatū ș-au arsū dela²³ Milcovū pînă la²⁴ Rimnicū, și în giosū, pre²⁵ de înbe²⁶ parțile, pînă la Sireatiu. Și acolo dela Radulū vodă l-au timpinatū²⁷ solū, unū călugărū anume Macsimiianū, feciorulū lui Despotū, domnulū^{28b} sîrbescū, și s-au rugatū lui Bogdanū vodă să facă pace cu Radulū vodă, pentru că simtū creștini și o²⁹ sementie.^{30c} Dece^{31d} Bogdanū vodă, vădzindū atîta³² rugămente dela acela călugărū, au făcutū pace pentru voia lui, ș-au tremisū cu³³ dînsū solulū său la Radulū vodă, și acolo³⁴ Radulū vodă cu³⁵ boiarii săi au giuratū

1 A² B D F mers E prădat Bog. v. țara munt. în anul 7015 2 F¹ cu oaste în 3 D F țara sa 4 E n-au suferit, ce au socotit să-ș răscumpere 5 B¹ m. 6 *tous les mss.* scărba 7 F m. 8 F lui ce 9 A m. 10 F² acel 11 E F¹ de vitejie 12 E m. *les autres mss.* tătîne-său 13 E m. 14 B¹ lui 15 B F¹ și pre 16 E au intrat în ț. munt. pînă la Rătedzați 17 A¹ Rătedzații 18 F² Căietii 19 D aceasta parte 10 zile de au 20 A² Rimna A¹ Rumnic *les autres mss.* Rimnic 21 E stătut acolo dzeace dzile 22 A² Rimna cu oastea *les autres mss.* Rimnic 23 E din F² dă la 24 E în 25 E pre îmbe F² de înbe F¹ pre dă B¹ pă de 26 A² B amîndoa 27 B¹ D A² întimpinat 28 A B D F înparatul grecesc 29 E de o F² m. 30 E săminție *les autres mss.* sementie 31 A F¹ deacii E decii B D F² deci 32 E m. 33 E soli la 34 E atunci 35 A² D F au jurat cu.

p au lieu de mers: va fi măsă Pr 51 cf. mărgū C 215 v, mărgindū C 72 v, 128 v Pr 499 r mai cu asupră = *davantage*: de-au și luatū cu strîmbulū dela cineva, mai cu asupră să-i facă plată C 383 v *de même* C 331 G 305 s v. p. 106 o t au lieu de scărba C 30 v, 36 v, 60 Pr 495, 642; v. p. 58 l u au lieu de piară: să piiae C II 94 cf. pieiu C 17 v, să nu-i pae C 352, să ceae C 290; v. p. 25 p v v. p. 12 z z = *attirer* M. Cost. 390 a v. p. 11 p x cf. *la chronique de Bistrița*: Rebna. *C'est à tort que Mr Bogdan corrige*: Rebnica [Pour le changement de bn en mn v. H. Cuv. 441] B. I. 48, v. Marele dicționar geografie V 237 b v. *la chronique dite de Bistrița ap.* B. I. 48 c = *race, nation* cf. p. 28 r d v. G 54, 77, 95, 111, 121, 183 d cum ca să = ca să: ș-au arătat calea... cum ca să nu greșască C (*préface*).

pre³⁶ svânta evanghelie, cum³⁷ ca să ție pacea neclătită^e în veaci,^{38f} și hotarul³⁹, pre unde au fost^{40g} cel⁴¹ bătrîn⁴², au lăsat⁴³, și să întorcă^h Radul⁴⁴ vodă toată prada și⁴⁵ arderea, cită făc⁴⁶usă în țara Moldovei la ținutul⁴⁷ Putnei. Și⁴⁸ așa⁴⁹ s-au întors⁵⁰ Bogdan⁵¹ vodă cu pace înapoi.⁵² Leatopisă⁵³țul cel⁵⁴ leșesc⁵⁵, de aceste doai povești, ceⁱ au măr⁵⁶s⁵⁷ Radul⁵⁸ vodă cu Roman⁵⁹ Pribagul⁶⁰, de au prădat⁶¹ ținutul⁶² Putnei, și cum⁶³ au măr⁶⁴s⁶⁵ Bogdan⁶⁶ vodă la⁶⁷ țara munte-nească⁶⁸ pre⁶⁹ Radul⁷⁰ vodă, nemică nu s⁷¹ămneadză⁷², nice^m să află scris⁷³.⁷⁴

De⁵³ moartea Radului vodă,^{53 bis} și de moartea⁵⁴ lui David⁵⁵ mitropolitⁿ și de domnia Mihnei^o vodă.

Văleato 7116, după Paști⁵⁵ murit-au⁵⁶ Radul⁵⁷ vodă, domnul⁵⁸ muntenesc⁵⁹, și⁶⁰ pre urma lui au stă⁶¹tut⁶² la domnie Mihnea vodă, carele au tăiat⁶³ boiarii. După⁶⁴ aceeaia, în⁶⁵ aii 7017, April 1,⁶⁶ pristävit⁶⁷-s-au⁶⁸ David⁶⁹ mitropolit⁷⁰.^{71 bis}

Cînd⁶² au prădat⁶³ Bogdan⁶⁴ vodă țara leșească⁶⁵ și⁶⁶ au agiuns⁶⁷ pînă la Liov⁶⁸. Vlt⁶⁹o 7017, Iunie 29.^{70 bis}

După⁶⁴ multe solii, ce tremise⁶⁵ca Bogdan⁶⁶ vodă la craiul⁶⁷ leșesc⁶⁸ pentru⁶⁹ soru-sa Elisaf⁷⁰a, carea⁷¹ de multe ori o cerș⁷²usă,⁷³ și nu i-o dede⁷⁴asă,⁷⁵ vâdzind⁷⁶ că nemică nu poate folosi, socoti că are vream⁷⁷e⁷⁸ ca⁷⁹ să-și răscumpere rușinea sa despre⁸⁰ craiul⁸¹ leșesc⁸²

36 E în 37 E m. 38 E viața lui 39 A² E hotarul cel bătrîn 40 D bun F m. 41 D F m. 42 A² și paguba și arderea cit să făcuse 43 D m. *jusqu'aux mots* «și cum^u au măr^s» 44 E m. 45 E m. 46 F² m. 47 A² B E F mers 48 E F¹ în 49 A B romînească 50 B E asupra D F¹ spre F² nimica nu 51 A¹ B D E F însemnează 52 F² scris să fie mersu asupra Radului vodă 53 E m. *le titre* A pentru 53bis F² *le titre s'arrête ici* 54 D F¹ Mihnea v. și de David mitr. 55 B³ Paște 56 E au răpousat A² F au murit 57 F² m. E și au stă^tut 58 E și după 59 E la anul F¹ în 7017 A¹ în vlt^o A² vlt^o 60 A 8 61 A² E s-au prist. 61bis E mitropolit *les autres mss.* mitropolitul 62 E m. *le titre* 63 B³ ajungînd F m. *jusqu'à la fin du titre* 63bis A B D 10 *les autres mss. m. Erreur des copistes (v. plus bas).* La chronique Moldopolonă a: 29 Iunie v. B. Cr. 288, 64 E iară într-acestaș an, Iunie în 10, după 65 D m. *jusqu'aux mots* «și nu i-o» 66 B pre carea E pre carea o au cerș^ut, și vâdzind că nu va să-i o dea au socotit că 67 A² F didease D dădease 68 E m. F ca să răscumpere.

e = *immuable, inébranlable* M. Cost. 413, 417 G 82, 112, 184 f în veaci = *à jamais* G 38, 110 g = *ancien v. p. 91 o h restituer la valeur de cf. p. 108 d i* = că: nu poate hi mai mare liubov^u de cit^u acesta, ce-au murit^u domnul^u Hs. pentru vrăjmașii săi j = *v. p. 31 a l v. p. 2 g m v. p. 4 s n cf. de toc-mala lui Thoma apostol^u C 135 v, tremise pre arhanghel^u Gavril^u C II 6 v. p. 44 r o v. p. 48 a p* = *demander*: cerșură locul^u cel^u mai de cinste C 74 de *même* C 104 v Pr 563 H. Cuv. 430 r v. p. 60 s s v. p. 73 f t v. p. 78 a.

cu singe nevinovată, și⁶⁹ de iznoavă⁷⁰ au început a strînge oaste. Ce⁷¹ vîdzîndu craiulî ungurescî vrajba, ce întrasă⁷² între⁷³ dinși, și simțîndu că Bogdanu vodă de iznoavă⁷⁴ face^u oaste asupra Leașilor, au tremisî solî pre Ștefanu Telețchi,^{75v} ca să-i poată înpăca. Ce nemică n-au folositu, că Bogdanu vodă, gătîndu-să⁷⁶ și armîndu-să,^{77z} au pripitî^a cu oastea, de⁷⁸ au trecutî apa Nistrului, Veneri,^{79b} Iunie⁸⁰ 29,⁸¹ și au intratî la Rusi^c și⁸² la Podoliia, și Simbătă⁸³ au sositî la Cameniță. Și deacii⁸⁴ au slobodzitî^d oastea să prade țara, dîndu-le vină că n-au leage^e pentru strîmbătăți, ce facî; alta că⁸⁵ va să-și răscumpere^f Pocutiia; a treia^{86g} și pentru sora lui⁸⁷ craiu, Elisaftea, ce⁸⁸ i-o giuruisă^h Alecsandru⁸⁹ craiu. Dece,⁹⁰ ardîndu și prădîndu țara, au trasu⁹¹ⁱ la Liovu, de⁹² au bătutî^j trăgulî, de⁹³ puținî nu⁹⁴ l-au luatî,⁹⁵ și au prădatî înpregiurî⁹⁶ pretiutinderile,⁹⁷ și au arsu⁹⁸ Rohatinulî, orașu⁹⁹ mare și vestitî, și multă avuție¹⁰⁰ și bunătate¹¹ dentrînsu² au luatî. Luat-au³ den Rohatinu și clopotulî celî mare, ce iaste la mitropolie în Suceavă, și mulți⁴ oameni⁵ și boiari au robitu, și⁶ domni^m lorî încă i-au prinsu, și cu mare izbîndă s-au întorsu la⁷ scaunulî său,⁸ la Suciavă,⁹ fără de¹⁰ nice o smenteală. Și robilorî, ce-i aduseasă den țara leșească li-au

69 D ci 70 E m. 71 F m. 72 F¹ iaste F² ce-i întru ei 73 D într-inșii 74 E m. 75 A Telețna *les autres mss.* Telețni 76 E m. D gătînd armele sale 77 E F m. 78 E și 79 *les mss.* Vineri 80 D în 29 F m. 81 F m. 82 A B E m. 83 D E Simbătă 84 E deacolo 85 E pentru că 86 D F alta 87 F² craiului 88 A m. 89 F Jiemontu 90 D F deacii *les autres mss.* deci 91 F² intrat 92 E și 93 B¹ E și A m. 94 B¹ E de nu 95 E dobîndit și dzie că singur Bog. v. au lovit cu sulița în poarta Liovului și au prădat A B luat (și singur Bog. v. cu capul său [B¹ lui] au lovit cu sulița în poarta Liovului, care lucru și astăzi se cunoaște semnul, și nici Leașii nu tăgăduesc de aceasta, ce încă ei mai tare [A mare] mărturisesc că au fost adevărat așa) și au prădat 96 F² penpregiur 97 A¹ E pretiutinderea B¹ petiutindenea B² pretitindirile D pretutindinea A² pretitinderea F¹ pretitinderile F² petiutinderea 98 D arzînd 99 E orașul și multă 100 E aveare 1 E m. 2 E m. B F dintr-însa *les autres mss.* dentrînsul 3 E atunci au luat și clopotul cel mare dela Rohatin, și l-au pus la 4 D mulțime de 5 E țărani 6 B și pe 7 A înapoi la 8 B¹ lui 9 D F² m. 10 A² F² m.

u fac oaste = *lever une armée, faire les préparatifs de guerre* M. Cost. II 235 v v. Bielski *Kronika* II, 937 z au lieu de înarmez G II 116 a = se hăter G 121 b v. p. 23 u c v. p. 62 a d = *lancer* cf. Dmdzau sloboade pre noi scărbe și nevoi C 339 v e = *jugement*: măriia sa, domnu nostru, făcutu-li-au leage pe dreptate G 174 f v. p. 40 s g cf. una pentru osărdie, ce avea, alta să teamea..., a treia pentru că... C 144 v h cf. p. 82 f i cf. p. 42 m j v. p. 62 p 1 v. 78 c, 43 b; cf. cetățile ceale tari și pline de bunătate H. Cuv. 389 de même H. Cuv. 352, 356, 358 m v. p. 127 u.

împărțit^{11 n} hotară în țara sa. Și deacii¹² ș-au luat^u doamnă den¹³ țară, ș-au făcut^u pre Ștefan^u vodă cel^u tinăr^u.

Cînd¹⁴ au prădat^u Leașii țara¹⁵ Moldovei.

Vlto 7017, Iulie¹⁶. . . ¹⁷

După izbînda cu năroc^u, ce făc^ușă¹⁸ Bogdan^u vodă în țara leșească, iată⁻ⁱ¹⁹ veni dela Dumnedzău osindă^{19 bis o} asupră^p, cum^u²⁰ grăiaște^r și²¹ prorocul David^u în²² al^u șapte^ule psalom^u:^{23 s} „Робъ^{24 t} нзры и ископа...“ adecă:²⁵ «Lac^u săpă²⁷ și²⁸ scurmă, și cădzu în groapa, carea²⁹ au făcut^u». Așa³⁰ petrecu^{31 u} și Bogdan^u vodă, că³² nu era^v încă eșit^u bine den țara leșească, iată³³ craiul^u, strîngînd^u oaste degrabă, au silit^u să apuce pre Bogdan^u vodă înă³⁴ în țara sa, și n-au putut^u de³⁵ boală, ce avea, ce-au tremis^u pre hatmanul^u său, pre³⁶ Camienietchi^{37 x}, voevodul^u de³⁸ Cracău^u. Ce³⁹ pînă a sosi hatmanul^u,⁴⁰ iară^a Bogdan^u vodă au trecut^u⁴¹ Nistrul^u în ceasta parte, și⁴² s-au aședzat^u la scaun^u,⁴³ și au slobodzit^u^{44 b} oștile preacasă, neavînd^u nice⁴⁵ o știre de ostea leșească. Iară⁴⁶ Camienietchi hatmanul^u, vîdzînd^u că n-au apucat^u pre Bogdan^u vodă la margine, au intrat^u fără⁴⁷ veaste în țară, de au prădat^u Cernăuții,⁴⁸ Doro-

11 E hotar 12 E după aceia 13 B și au făcut 14 E Leașii au prădat țara Moldovii în anul 7017 15 F¹ la Moldova 16 A² B¹ F D m. 17 A¹ 10 B² 15 18 E F au făcut 19 B iată că-i 19 bis *tous les mss.* osindă 20 B¹ precum 21 D F m. 22 E m. *jusqu'aux mots* «lacu săpă» 23 F² psalm A² pslm B² ps. 24 B D E F m. *cette citation en slave* A Rov^u izri i scopae 25 D F de zice cel (F cela) ce va săpa (F sapă) groapa altuia eade (D F² apoi cade) el într-însa așijderea și Luca evanghelistul serie (D care serie) în capete: «Cu ce măsură veți măsura măsura-să-va (F¹ cu aceia vă să va măsura F² cu aceia să va măsura) voao (F² și voao)» 26 A sapă groapă (A² groapa) altuia și șie va cădea într-însa 27 E au scurmat și au săpat și va cădea în 28 B¹ și îl 29 E ce 30 F¹ așijderea E că nu era Bog. v. bine eșit 31 D F m. 32 D F încă nu era eșit 33 D iar 34 F² m. 35 B de o 36 F² m. 37 A E F Camenetchii B¹ Camenenschii B² Camenet-schii 38 A de la 39 F m. 40 F hatm. Camenetchii 41 B trecuse 42 E m. 43 E scaunul seu la Suciavă 44 F¹ slobozi 45 E m. 46 E de 47 A² fără de 48 B¹ Cernăuțul.

n = *fonds de terre*: și le deade și eparhii cu hotară, care cît va birui G 193; cf. p. 101 x o = *punition*: osinda greșealei C 147 v cf. osindesc C 197 p = asupra: ori ce le va veni asupră Pr 509 r = *dire* C 168, 308 s = *psaume* G 154, 209, 247, 286 t cf. *pour ces citations en slave* C 119 v, 233 u v. p. 16 r v era eșit^u (= eșisă) *est une autre forme de plus-que-parfait du vr.*: era venită pre noi frică C 125 v. Cip. 180 z p. 70 u x v. Bielski, *Kronika II*, 952 a cf. și în vreme, ce să războli Lazar^u, iară surorile lui și tremiseră oameni la Hs. C 78 b slobodzesc^u pre acasă = *permettre de rentrer chez eux, licencier*; cf. *plus haut note d.*

hoiulă, Botășianii, Ștefăneștii,⁴⁹ neavîndu cîine să-i⁵⁰ oprească, că⁵¹ Bogdanu vodă, neavîndu nedeajde^{52 c} de una ca aceasta, au lăsatu oastea⁵³ pre⁵⁴ acasă, iară⁵⁵ Leașii au prădatu, cumu li-au fostu voia. Și încă⁵⁶ unu Vasco^{57 d} oarecarele⁵⁸ de ai noștri, avîndu⁵⁹ minie pre altu Vasco,⁶⁰ ce i-au fostu luatū muiarea, s-au închinatū la Leași, de⁶¹ i-au⁶² purtatū pretiutinderile,^{62 bis} știindū că n-are⁶³ cîine le⁶⁴ sta înprotivă,⁶⁵ de au arsu ș-au prădatu, și⁶⁶ vrăjmașulū^f său curvariulū încă l-au prinsu,⁶⁷ de l-au înțapatū.^g Iară craiulū, lui Vasco pentru aceaia slujbă, i-au datū Hotnița,⁶⁸ unū satū, ce-i suptū^h Iaroslavū, pînă⁶⁹ la moartea lui. Și deaca s-au întorsu oastea leșească⁷⁰ înapoi, tremis-au craiulū leșescū Jigmontū⁷¹ la Vladislavū craiulū ungurescū, ca⁷² să nevoiască⁷³ să⁷⁴ facă pace cu Bogdanu vodă, știindū că Bogdanu vodă va vrea să-și întoarcăⁱ mai cu asupră^j despre⁷⁵ dînși,⁷⁶ cumū⁷⁷ s-au și tîmplatū;⁷⁸ că Leașii încă bine nu eșisă den țară, Bogdanu⁷⁹ vodă cu o⁸⁰ samă de oaste, ce putusă de⁸¹ strînseasă degrabă, au agiunsu pre^l oastea leșească la trecătoarea^m Nistrului, și dîndū războiu de⁸² înbe^{83 n} parțile, multă moarte^o s-au făcutu, și pre o samă de boiari vii⁸⁴ nevătămați i-au prinsu, întrîndū nesocotiți^p de oastea leșească, adecă logofătulū⁸⁵ și unū humenicū,^{86 r} căroră nu le putemū⁸⁷ afla numele,⁸⁸ fără⁸⁹ numai a

49 E și Ștef. 50 E le sta înprotivă F¹ cîine-i opri 51 E *m. jusqu'aux mots «iară Leașii»* 52 A² nici o nădeajde 53 A oștile 54 A² de s-au dus pre 55 E și așa, cum li-au fost voia au prădat 56 E *m.* 57 A D Vașco B¹ Vașco 58 E oarecine 59 F² *m. jusqu'aux mots «ce i-au fostu»* 60 D *m.* 61 E și 62 A B au prădat 62 bis A² E pretiutindirea D pretutindinea A¹ pretutinderiale 63 E nu-i 64 A² F¹ să le stea 65 D F înainte 66 A² iar A B F și pre 67 E prinsu viu și l-au 68 E un sat anume Hotnița supt B² F Hotniță 69 E de l-au ținut pînă 70 A² în țara leșască 71 A D E F Vladislav la Jiemont 72 E *m.* 73 D *m.* 74 F² ca să-i 75 A E depre D de 76 F¹ ei 77 F¹ cum i F² cumu-i 78 B¹ D întîmplat 79 E iară Bog. 80 B oastea ce putuse o seamă de strînsease 81 E strînge 82 B² despre 83 A² B² amîndoa 84 A² D F i-au prins vii 85 F² Bogdan logof. 86 D homeanic A¹ B¹ E¹ homelnic A² B² F homealnic 87 D poate F² aflăm 88 E *m.* 89 A *m.*

c am nedeajde de una ca aceasta = *s'y attendre cf. tragū nedeajde (même sens): n'am trasu nedeajde, fiulū meu, cîndū te-amū născutū, de una ca aceasta.* d v. *Bielski Kronika II, 953 e = conduire, guider cf. p. 11 o f v. p. 11 p g = empaler; cf. țapă G 204 = pal h = sous les murs de, près de i = se revancher cf. p. 78 z j v. p. III r l v. p. 34 z m = passage G 213 n v. p. 37 d o v. p. 11 f p = irrésolū, inconsidéré G 204 r mot polonais = jîtniceariu (v. App. VII), cf. Picot 242, 272, 263. Ureache a copié tout ce passage de Bielski et a transcrit ce mot tel quel, v. la note suivante. Le mot «homelnic» se rencontre comme nom de famille d'un certain Eremie dans deux diplômes du 4 Avril 1545 (ap. Ghib. Sur. I 381 et du 7 Mars 1581 (Bibl. de l'Acad. roum. Documents non catalogués).*

Hirse^{90 s} Petrica şiafarul^{91 t} Dobrostep⁹² Mai apoi s-au dus^u Leaşii întregi^u către^v craiul^u său⁹³ şi aciiş^{94 z} începură a înbla să facă pace. Ş-au legat^a pace într-acesta chip^u, ca⁹⁵ de⁹⁶ înbe⁹⁷ parţile să întoarcă pagubele, nice⁹⁸ să mai hie zarvă⁹⁹ între¹⁰⁰ dinşi.

**Cîndu¹ au prădat^u Bitichierei^{2 x} sultan^u cu Tătarăi
ţara Moldovei.³ Vltō 7018.**

Bitichierei sultan^u, feciorul^u hanului, nepotul^u împăratului, fără veaste, cu multă mulţime⁵ de Tătari, pre^{6 b} trei locuri au intrat^u în ţară, de⁷ au prădat^u dela Orheiu pînă la Dorohoiu, şi pre Prut^u în sus^u, de multă⁸ pradă⁹ şi robie¹⁰ de oameni şi¹¹ de dobitoace au făcut^u. Mai apoi sultanul^u fiind^u săgetat^u foarte rău, au murit^u.¹²

Vltō¹³ 7019, Fevruar^u, Miercuri, în Săptămîna albă,^{14 c} au murit^u Mariia,¹⁵ doamna¹⁶ lui Ştefan^u vodă, fata¹⁷ Radului vodă, îma^{18 d} lui Bogdan^u vodă, şi cu cînste o au îngropat^u¹⁹ în mănăstire,²⁰ în^e Putna.

Intr-acelaş an^u au murit^u şi Tăutul^u logofăt^u.^{21 f}

90 F¹ Crăstii *les autres mss.* Cărstii 91 A¹ şiufariul A² B¹ şufariul F² şufar^u E B² şafariul F¹ şaufariul 92 B¹ Dobrostepu D Deprotăznu *les autres mss.* Dobrostămpu 93 E lor 94 A D aciaş F² acieş F¹ aceiaş 95 F m. 96 A² B² despre 97 A² B amindao 98 F² şi să nu mai 99 E zarve 100 F² D într^u 1 F² m. *le titre* E Beticherie sultan cu Tătarăi au prădat ţara Moldovei în anul 7018 2 A² Betichirie A² Betchirei B D F Becheterie 3 F¹ Moldova 4 E fără de veaste cu mulţime 5 F² Tătărime 6 B pen 7 E şi 8 E au făcut multă robie şi plean 9 A m. 10 B² robire 11 B au făcut şi plean de dobitoace au luat 12 F¹ au murit în urmă B iar mai apoi 13 E iară în anul 14 A² E cea albă 15 E (sau Voichiţa) F² n. m. Voichiţa 16 D F muma (D îmana) lui Bog. v. fata Radului vodă 17 E şi cu cînste o au 18 A² B muma 19 A² F² îngropat-o 20 A¹ E mănăstirea Putnei A² F² mănăstirea Putna D mănăstirea Putne 21 B logofătul, carele şi mănăstirea Trestiana au făcut la văleatul 7004, după cum (B² precum) iaste scris numele lui pe clopot *les autres mss.* logofătul.

s «Logofet, humenik, Hîrsa, wielki szafarz Petryka i Dobrostep» Bielski, *Kronika II*, 954. Il s'agit ici, probablement, de Luca Cîrjă jîtniceriu, (envoyé ensuite plusieurs fois en Pologne comme négociateur, à qui les documents de lă-bas donnent le titre de «humienik»: «Per suum nobilem Lucam Kirsza oratorem et officialem suum, qui humienik dicitur». *Acta Tomiciiana IV*, 153 ap. Picot 263, de même *Acta Tom. V*, 90, VI, 226) et de Petrică comis (cité dans plusieurs diplômes v. entre autres celui du 22 Février 1507 ap. Ghib. *Isp. I* 45. Quant à Dobrostep, nous ne savons rien de lui. Cf. «Capti sunt... cancellarius Kyersa, magnus dispensator Petrika et Dobrostephus» Wapowski (*Fragmentum*, 541). «Captivorum insignes erant triginta, inter quos... Kyersa, magnus dispensator, Petrika et Dobrosteph» *Acta Tomiciiana (I, 33)* ap. Picot 241 t = comis (v. *App. VII*) u = sans être inquiété cf. p. 72 u v = la: să va duce către părintele său C 102 de même C 179, 180, II 84 v z v. p. 51 b a v. p. 73 j x v. Bielski, *Kronika II* 958 b = prin: mai iuşor^u iaste cămilei pe urechile acului între C 278 v c v. p. 47 o d v. p. 28 s e v. p. 17 i f v. p. 44 r.

**Cîndu²² au prădatu Mindichierei^{23g} hanu cu Tătarai Litva,²⁴
și Bitichierei feciorul hanului au prădatu Moldova.
Vlto 7021, Avgustu 22.**

Pre aceasta²⁵ vreme au intratu Tătarai cu Mindichierei hanu în țara leșească, la Litva, și au prădatu Litva²⁶ pînă la Vilna, de multă pagubă au făcutu, și mulți robi au scosu.^{27h} Așijderile^x pre aceia²⁸ vreme Bitichierei, feciorul hanului, au intratu²⁹ la³⁰ Moldova, de au prădatu țara pînă la Iași, și au arsu³¹ trăgulu și ținutul Crăligături,^{31bis x} și au agiunsu pînă³² la Dorohoiu și pînă la Ștefănești, iară alții au prădatu în giosu la Lăpușna și la Chigheaciu, și de srăgu vrîndu să iasă cu robii, în Nistru multe sufleteⁱ au³³ înecatū, și robi, și de ai³⁴ săi. Iară asupra³⁵ lorū tremisea³⁶ Bogdanu vodă pre Copaciu^{37j} hatmanulū său, de³⁸ i-au lovitū¹ cu 1000 de oameni. Și nesocotitū^m dîndu războiu vitejeaște, au cădzutū de ai³⁹ noștri 700, iară⁴⁰ 300 au scăpatū. Iară și⁴¹ Tătarai⁴² cu pagubă mai multă⁴³ deⁿ apă, decitū de oaste,⁴⁴ avîndu, s-au întorsu la Perecopū.^{45o} Iară Bogdanu vodă îngrozindu-să de aceia⁴⁶ pagubă, au⁴⁷ tremisū la craiulū leșescu soli,⁴⁸ de au pohtitū⁴⁹ agiutoriu înprotiva Tătarălorū, de vorū vrea să vie de iznoavă ca să⁵⁰ să apere; alta pentru⁵¹ să^{p-i}⁵² slobodzască^{53r} solii, să treacă⁵⁴ la Moscū^s; și de⁵⁵ toate i-au⁵⁶ făcutū craiulū⁵⁷ pre^t voe.

Așijderile⁵⁸ de nește Tătari, ce-au⁵⁹ prădatu de iznoavă țara Moldovei. Nu⁶⁰ multă vreme trecîndu, ce într-acelaș⁶¹ anū, de iznoavă

22 E Mendecherei han cu Tăt. au prădat Litfa și Betchirii 23 A D Mendicher B F² Mendicherei B² F¹ Mendighirei 24 A¹ B D E F Litfa 25 A E F¹ aceia 26 E m. 27 B luat 28 B aceiaș 29 F² întrînd 30 A E în 31 F ars și 31bis tous les mss. Cărligături 32 A B E și pînă 33 D s-au 34 B a lor 35 E Bog. v. trimis-au pre 36 B trimise 37 A B E Corpaciu 38 E cu 1000 de slujitori și nesocotindu-să au dat războiu și au 39 D au picat de ai 40 B și 41 E F m. 42 E m. 43 B mult 44 F¹ oameni 45 les mss. Pericop 46 A această 47 E iar la craiul 48 F sol 49 E cerșut 50 E să să apere D ca să apere 51 F m. 52 F să 53 A B E F sloboaze 54 E² margă 55 E pentru 56 E făcu 57 F m. 58 E m. le titre 59 B ce-au mai 60 E așijdirea într-acestaș an au mai D F² m. 61 D acel ceas și într-același an.

g v. Bielski, *Kronika II* 958 **h** = *emmener, prendre* cf. p. 78 **f** **x** v. *l'auto-graphe d'Ureache* **i** = *homme*: cinci sute de suflete C 180 **v** **j** = Luca Arbure, portariu de Suciavă (v. App. VII), cité dans un grand nombre de diplômes (v. entre autres celui du 5 Mars 1513 ap. Arh. ist. 1₂, 119), est appelé «Copacius» par les chroniqueurs Kromer (445) et Wapowski (*Fragmentum*, 545). Ureache a pris ce passage de Bielski: «Hetman Woloski Kopac» v. Bielski, *Kronika II*, 958 **l** v. p. 43 **c** **m** v. plus haut note **p** **n** à cause de: cine posteaste nu iaste greu la rugă, de bucate sau de băutură C 69 **v** **o** v. la *chronique de Macarie* ap. B. Cr. 150 **p** v. p. 51 **u** **r** au lieu de sloboadze: vrîndu să ne slobodzască C 226 = *permettre* Pr 383 v. p. 124 **t** **s** = *Russie* G 125, 360 **t** cf. li-i de toate pre voe C 227 v. p. 82 c.

au mai⁶² intratŭ Tătarăi cu oaste mare în țară, și⁶³ făcîndŭ multă pagubă și pradă și⁶⁴ întorcîndu-să⁶⁵ înapoi, Bogdanŭ vodă i-au lovitŭ cu oaste proaspătă,^u ș-au scosŭ totŭ plianulŭ^v dela dinși.⁶⁶

Cîndŭ⁶⁷ au venitŭ Trifăilă cu oaste ungurească asupra lui Bogdanŭ vodă. Vlto 7022, Fevruarŭ⁶⁸ 27.

În⁶⁹ alŭ dzeacele⁷⁰ anŭ a⁷¹ domniei lui Bogdanŭ vodă, fără veaste au intratŭ⁷² în țară unŭ^z Trifăilă, ce să făcea^a feciorŭ de domnŭ, viindŭ⁷³ den țara ungurească cu Unguri, și fiindŭ⁷⁴ iarna, cîndŭ era toți oșteanii prela casăle lorŭ. Ce simțîndŭ⁷⁵ ai noștri, s-au strînsŭ degrabă,⁷⁶ de^{77b} ciți⁷⁸ s-au⁷⁹ pututŭ, și i-au⁸⁰ datŭ războiul la podŭ, den giosŭ de Vaslui, Fevruarŭ⁸¹ 27, și înfrîngîndu-lŭ⁸² ai noștri, i-au topitŭ^c toată⁸³ oastea lui, depreună^{84d} și elŭ au peritŭ, că prînzîndu-lŭ viu i-au tăiatŭ capulŭ.

Vlto⁸⁵ 7024, Martŭ 10 au muritŭ Laslău⁸⁶ craiulŭ ungurescŭ.

Vlto 7025, Noemvrie 8 sâmnŭ^{87e} mare s-au arătatŭ pre⁸⁸ ceriu, c-au strălucitŭ despre miadzănoapte ca unŭ chipŭ de omŭ, de-au stătutŭ multă vreme, și iară s-au ascunsŭ în văzduhŭ.⁸⁹

Așijderile, curundŭ^{90f} după acela⁹¹ sâmnŭ, într-aceaiaș⁹² lună au⁹³ fostŭ cutremurŭ mare de pămîntŭ într-o Luni.

De⁹⁴ moartea lui Bogdanŭ vodă celui⁹⁵ orbŭ⁹⁶ și grozavŭ, feciorulŭ lui Ștefanŭ vodă celui⁹⁷ bunŭ. Vlto 7025, Aprilŭ 18.

Bogdanŭ⁹⁸ vodă celŭ⁹⁹ grozavŭ, feciorulŭ lui Ștefanŭ vodă

62 F m. 63 E de au făcut 64 F² m. 65 B făcînd cale întorcîndu-se 66 F² ei les autres mss. dinșii 67 E m. le titre F² de Trif. cînd au venit asupra lui Bog. v. cu Unguri 68 D m. 69 E în anul 7022 Fev. 27 în 70 A B D F zeacelea 71 F² al 72 E venit un 73 E cu oaste din țara ungurească iarna 74 A B D m. 75 D simțîndu-i 76 F degrabu 77 B¹ E den B² F din D m. 78 E cît 79 D E au 80 E au 81 E m. 82 A² E înfrîngîndu-i 83 D sfeti Niculae toată E pre, toți și prînzînd viu pre acel Trifăilă, i-au tăiat capul 84 B² m. les autres mss. denpreună 85 B iar la vlto E iară în anul 86 E Laslou 87 A² B E F semnu 88 D spre 89 D E m. B¹ văzduf 90 A B D curînd 91 F¹ aceaia arătare, într-acea lună au fost într-o Luni mare cutremur de pămînt A¹ B F² acelaș 92 F² aceaia 93 E s-au făcut 94 E m. le titre F² de moartea lui Bog. v. 7025 Ap. 15 A pentru 95 A B F¹ cel 96 B² m. 97 A m. 98 E iară în anul 7025 Ap. 18 răpou-sat-au Bog. 99 E cel orb și

^u oaste proaspătă = troupes fraîches ^v v. p. 46 t ^z = un nommé ^a = se dire ^b v. p. 19 i ^c v. p. 64 u ^d depreună și = à la fois, en même temps: mulțemită și închinăciune, depreună și laudă tremitem C 110 ^e = prodige: cumŭ va putea omulŭ păcătoșŭ să facă seamne ca acestea C 168 ^v de même C 89 f v. p. 23 t.

celui¹⁰⁰ bună, s-au pristăvit în¹ aii 7025, Aprilă 18 în ceasulă dentăiu^g a noptiei^{2h} în trăgă, în Huși,³ nu cu puțină laudă pentru lucrure⁴ vitejești, ce făcea.⁵ Că⁶ nu în beții nice⁷ în ospeate⁸ⁱ petrecea,^j ce ca un străjeariu⁹¹ în toate părți¹⁰ preveghia^{11m} ca să nu¹² știrbască țara, ce-i rămăseasă dela tată-său. Și domnindă 12 ai și 9 luni și 3 săptămîni, multe lucrure bune au făcută, și deacii¹³ cu mare cinste l-au îngropată în mănăstire, în¹⁴ Putna. Iară ce să¹⁵ va hi lucrată în lontru,¹⁶ⁿ sau în țară la noi,¹⁷ despre partea^o giudeațelor^{18p} și a dreptăței, nu aflămă, ce¹⁹ cunoaștemă că, unde nu-să pravile,^{20r} den²¹ voia^s domniloră multe strîmbătăți să facă.

De²² domnia lui Ștefană vodă celui²³ tînără, feciorulă lui Bogdană vodă, nepotulă lui Ștefană vodă celui²⁴ bună.
Vlto²⁵ 7025, Aprilă.

După²⁶ moartea lui Bogdană vodă, pre²⁷ urma lui, fiiu-său Ștefană vodă, ce-i dzicu celă tînără, s-au²⁸ aședzată la domnie, și fu miruită^s de Theoctistă²⁹ mitropolită³⁰ în trăgălu Suceavei.

Cîndă³¹ au întrată în țară Albă^{31bis t} sultană cu Tătărăi și l-au bătută Ștefană vodă. Vlto 7026, Avgustă . . .^{32u}

Iară în ală doile ană a³³ domniei lui Ștefană vodă, în luna lui Avgustă. . .,³⁴ rădicatu-s-au³⁵ Albă sultană cu Tătărăi dela Pe-

100 BF cel E la un ceas de noapte 1 A în ceasul dentăiu 2 D noptiei *les autres mss.* noptii 3 D m. 4 D lucrurile *les autres mss.* lucruri 5 E au făcut 6 F m. A² m. *jusqu'aux mots* «ce ca un» 7 E și 8 A¹ oaspeți E ospeată D ospeț 9 A²B² strejar D F strejariu B¹ străjariu A¹E străjiar 10 A²B D F părțile A¹E părți 11 A²B E F priveghia 12 E F² nu să 13 E m. A¹ decia A² deaci B deacia 14 E F¹ m. 15 E F s-au lucrat 16 A¹ lountru B D lăuntru 17 F¹ m. 18 B¹ judecăților 19 D F m. 20 F¹ pravili 21 F² pe 22 A pentru E m. 23 D celui *les autres mss.* cel 24 E celui *les autres mss.* cel 25 E într-acelaș an Ap. 26 B² dupre 27 E au rămas la domnie fiiu-seu 28 B cum scrie la un leatopisețu sârbescu că au fost de 9 ani, cînd s-au E și l-a miruit Theoc. 29 B m. 30 *les mss.* mitropolitul 31 E m. *le titre* 31 bis B Albul *les autres mss.* Albu 32 A 18 B D F 8 33 E 7026 Avg. 18 au întrat 34 A B F² 8 35 E au întrat.

g = la première heure après le coucher du soleil cf. în șease ceasuri de dzi C 157 v în 6 ceasuri de noapte G 147 h v. p. 70 h i v. p. 85 y bis j = passer son temps : în rugă să petreacă C 204 l străjeariu C 62 v cf. p. 85 a m = veiller, être sur ses gardes C II 23 n v. p. 4 l o despre partea = en ce qui concerne: de scrăbe multe iaste cuprinsă, nu numai despre partea boaleloră C 302 v p v. p. 85 l r = loi (écrite) s v. p. 9 b s = oîndre, sacrer G 221 cf. po. mazuiesc p. 38 a t v. B. Cr. 151, 179 B. A. 98 u la chronique dite Moldopolnă: 14 August ap. B. Cr. 179.

recop^{36 v} cu³⁷ multă oaste tătarască, ș-au trecut Nistrul fără veaste, și au tras^z către³⁸ Prut, de³⁹ au agiunsu la locul, ce să chiamă Șerbanca,⁴⁰ și deacii s-au apucat a prăda țara. Ce nărocul cel bun a lui Ștefan vodă, s-au prilejit^a cu oastea gata în gura^b Coroviei,⁴¹ și au dat^u veaste și țărăi^{42 c} de srăg^u să stringă,^d și deaca s-au bulucit^e, suind^{43 f} pre Prut în sus, au tremis^u Ștefan vodă pre Petrea⁴⁴ Cărăbățu vornicul și cu toți Gioseanii^{45 g} să⁴⁶ treacă Prutul, și deac-au luat^u învățătură^h ș-au⁴⁷ trecut Prutul, luind⁴⁸ agiutoriu dela Dumnedzău, Luni demineata,^{48 bis i} în răvârsatul zorilor i-au⁴⁹ lovit^u fără⁵⁰ veaste, cind⁵¹ ei⁵² nice o grije^{52 bis j} nu avea, și cu⁵³ nărocul lui Ștefan vodă i-au răzbit^u,¹ și mulți den⁵⁴ Tătari au perit^u, mulți⁵⁵ în Prut s-au înecat și s-au fost^u înglodind^{56 m} în Ciuhru,^{57 n} și pre mulți au⁵⁸ prins^u vii; așijderile și pre doi mărzaci^o mari, anume Timiș^{59(?)} și Bicaz^u. Iară⁶⁰ ciți au rămas^u, i-au gonit^u preste cîmpi,⁶¹ tăind^u-i și săgetind^u-i,⁶² pînă la Nistru; acolo⁶³ fiind^u obosiți⁶⁴ caii de⁶⁵ fugă multă,⁶⁶ intrind^u în Nistru s-au înecat^u, numai sultanul cu puțin⁶⁷ au scăpat^u, încă⁶⁸ și el^u rănit^u rău⁶⁹ în^p cap^u, de⁷⁰ s-au întors^u cu

36 B¹ Pericov *les autres mss.* Pericop 37 E și au trecut Nistrul 38 E spre 39 D F și E de s-au suit pînă la Șerbaca den sus de Ștefănești și s-au apucat 40 D Șerbacu F Șerbanu 41 A Corovii E Coroviei den gios de Ștefănești 42 D țărăi *les autres mss.* țărări *et țării* 43 D F suindu-să E s-au suit în sus și au 44 B¹ Petre 45 A¹ Zosianii 46 E *m. jusqu'aux mots* «s-au trecut» 47 E și deac-au 48 E cu agiutoriul lui A² F luund D luond 48 bis *tous les mss.* dimineata 49 D Octomvrie 8 i-au E fără veaste au lovit pre Tătari 50 D fără de 51 E neavind ei grije de una ca aceea și cu 52 A² n-avea ei nici o nădeajde 52 bis F¹ fără nici o grijă nu era D E grije *les autres* grijă 53 F² *m.* 54 E *m.* 55 A² E și mulți 56 A B² F înglotind 57 A Cihru D Ciucru 58 D i-au 59 B¹ E Tamiș B² Tamizu 60 B² și E și pre 61 E cîmpu 62 E sigetind^u-i 63 E unde 64 D cai osteniți 65 E lor mulți în Nistru s-au înecat 66 A¹ multă oaste 67 A² D puțin^u E puțin^u *les autres mss.* puțin^u 68 B F însă 69 E *m.* 70 F² și E așa.

v v. B. A. 98 B. Cr. 151 z v. p. 42 m a v. p. 86 z b = confluent c mai mari țărăi Machedoniei C II 16 v cf. Lucăi C 128 v, Sarăi, strămoașei Cip. 131, Iudăei Cip. 367 en même temps que țărări C (titre), II 84 v; v. p. 62 b d = se concentrer, se mobiliser e v. p. 35 n f au lieu de mă suiu G 35, 99, 273 g = les hommes de la Basse-Moldavie: venitu i-au într-agiutoriu și Moldoveanii gioseani M. Cost. 231 h = ordre: puțin^u învățătură ce-i lăsă C II 37 de même Pr 37 iau învățătură = recevoir l'ordre i demineată C 103 v, 141 v, 316 v v. p. 8 h j v. p. 12 n l v. p. 52 d m = s'embourber n v. B. Cr. 151 B. A. 98 o = chef militaire des Tatars M. Cost. 481, 626 p = la cf. să răcoreaște în umbra lui C 57 de même C 127, 146, 157 v.

multă pagubă și perire^{71r} și rușine. Și⁷² cîți au⁷³ scăpat, aceia⁷⁴ încă fără cai și fără arme.⁷⁵ Iară Ștefanu vodă s-au întorsu cu mare laudă, și au datu⁷⁶ învățătură^s tuturor boiarilor să să strîngă la⁷⁷ Hărlău la dzua^{78t} svântului măcenicū Dimitrie, și acoloa, deaca s-au adunatu, ospeațe⁷⁹ și bucurie mare au fostu,⁸⁰ și pre toți viteajii cei⁸¹ buni i-au dăruitu Ștefanu vodă, și deacii⁸² ș-au luatū șie^{83u} doamnă.

De⁸⁴ moartea lui Basarabă vodă, domnulū muntenescū.

Vito 7030, Septevrie⁸⁵ 15,⁸⁶ pristăvitu-s-au⁸⁷ Basarabă vodă, domnulū muntenescū și s-au apucatu în⁸⁸ loculū lui să domnească unū Turcū, pre^{89v} nume Mahmetū,⁹⁰ ce să trăgea de^{91z} sementiia^a lui.⁹² Ce pentru legea lui cea⁹³ întunecată^b oamenii să oscărbiră^{94c} de dînsū, și mulți dentru⁹⁵ dinși să cerca^{96d} să apuce domniia, alesū^e pribeagii, carii era⁹⁷ de păziia^f de multă vreme una ca aceasta; și între multe mestecături^{98g} au aședzatū la⁹⁹ domnie pre Radulū vodă.¹⁰⁰

Vito 7031, Martū 20, pribegit-au Șearpe^{1h} postelniculūⁱ de frica lui Ștefanū vodă în² țara leșească.

Cîndū³ au peritū Arbure hatmanulū și⁴ cu feciorii lui.

Intr-acesta⁵ anū în luna lui Aprilū⁶, în cetatea⁷ Hărlăului, Ștefanū vodă au tăiatū pre Arbure hatmanulū, pre⁸ carele dzicū să-lū

71 E peire 72 A² iar D F încă și aceia cîț (D cînd) au 72 A² au și 74 E și aceia pedestri 75 D F arme, au scăpat 76 E poroncit 77 E în 78 A² B zioa F zuoa 79 A² oaspeți D ospet E ospeață 80 D făcut 81 E i-au dăruit 82 E după aceeaia 83 B¹ lui A² B² F² luiș 84 A pentru E m. le titre 85 F m. 86 D F m. 87 E iară în anul 7030 au murit 88 D F să domnească în locul lui E să domnească un Turcū 89 B E anume 90 D Maamet E Mehmet 91 B² din 92 E lui Basarabă vodă 93 A cea turcească și 94 D E s-au scărbit F să scăr-biră 95 A¹ E dentre 96 E ispitii 97 E de mult aștepta una ca 98 A² B F ames-tecături 99 E domnu A¹ pre Radul 100 E vodă Călugărul 1 A² B F² Șarpe E Șerpe 2 E m. 3 E m. le titre F¹ de moartea hatmanului Arbure 4 A să snū ego B² cu D și cu feciorii săi 5 A E aceștaș 6 A² B Aprilie 7 A¹ cetatea 8 F¹ m. F² de.

r v. p. 46 p s dau învățătură = ordonner G 120 cf. plus haut note h t v. p. 15 e u v. p. 48 e v cf. altulū pre numele aceluia C II 90 v Isachie pre poreclă ingerulū Pr 33 z v. p. 19 i a = familie v. p. 28 r b = de ténèbres, diabolique: puteara lui [a diavolului] cea întunecată C 180 faptele ceale întune-cate C 378 v c = se dégoûter: de păcate să oscărbeaște C 16 cf. vieux slave «o-scrăbiti» = aștigere (Miklosich) d = chercher: iară să cearcă să mai ia Pr 561 e v. p. 34 r f = guetter cf. G 223 g v. p. 45 g h șcarpe C 58, v. p. 85 a i v. App. VII.

hie^j aflatu în viclenie.¹ Iară lucrul adevăratu nu să ştie, numai atita putemu cunoaşte că năroculu hie unde^m are zavistie,ⁿ alesu unu omu ca acela,⁹ ce-au¹⁰ crescutu Ştefanu vodă pre palmele¹¹ lui, avîndu atita credinţă, şi în tinereătele lui Ştefanu vodă toată ţara ocrămea,^{12o} unde^p mulţi vrăjmaşi i s-au aflatu, de¹³ cu multe cuvente^{14r} reale l-au înbucatu^{15s} în ureachile domnu-său. Ce pururea tinerii să pleacă^t şi credu cuventele ceale reale a pohlibuitoriloru.^{16u} Şi¹⁷ aceeaia plată^v au luatū dela dînsu, în locū de dulceată,^z amarū,^a pentru nevoinţa^b lui cea mare, că nice giudecatū, nice¹⁸ doveditū, au peritū. De care lucru mulţi spăimaţi^{19c} den lăcuiitorii ţării au începutu a gîndi cumū^{20d} vorū lua şi ei plată, ca²¹ şi Arbure,²² că nu multă vreme după²³ aceeaia, într-acelaş anū, au tăiatū şi²⁴ pre²⁵ feciorii lui Arbure,²⁶ pre Toaderū²⁷ şi pre Nichita.

Cîndū²⁸ s-au rădicatū boiarii Moldovei²⁹ asupra³⁰ domnu-său lui³¹ Ştefanu vodă celui³² tînărū.³² Vltō 7032, Septevrie 7.

Vădzindū boiarii şi³³ lăcuiitorii ţării Moldovei moartea lui Arbure hatmanulū, mai³⁴ apoi şi a feciorilorū lui, ştiindū citū bine au avutū Ştefanu vodă dela dînşi, şi mai apoi cu ce plată li-au³⁵ plătitū, cu toţii s-au întrestatū^{36e} de³⁷ vrăjmăşia^f lui Ştefanu vodă, socotindū că şi ei vorū lua aceeaia plată, carea³⁸ au luatū şi Arbure.³⁹

9 F² de acesta 10 E ce crescuse 11 F² mîinile 12 A¹ ocărmie F B² otcăr-muia *les autres mss.* ocărmuia 13 B¹ şi B² F *m.* 14 A B E F cuvinte 15 D înbunat 16 F² pohlibuitorilor B *n. m.* Înbnătorilor 17 A³ ce şi 18 D nedovedit 19 E dintre boiarii ţării spămîntîndu-se au început A²B² înspăimaţi D spăimîntaţi 20 B¹ cum că 21 E dela Ştefan vodă ca 22 E Arbure hatmanul 23 E într-acelaş 24 E Ştef. v. şi 25 D F² *m.* 26 A Arbure hatmanul D F *m.* 27 A¹ Toadiar 28 E rădicatu-s-au 29 D F *m.* 30 E pre 31 B² E F *m.* 32 F² tînărul E *m.* 33 A E Moldovei şi lăcuiitorii ţării A ţării Mold. şi lăcuiitorii 34 E *m.* 35 F i-au 36 *tous les mss.* întristat 37 F² socotind că 38 E ce 39 E Arb. hatmanul.

j *v. p.* 19 n 1 = *trahison* G 175; aflu în viclenie = *découvrir la trahison de, surprendre la trahison de m* = *n'importe où, partout* Pr 496 n = *envie, haine* C 35 o = *gouverner*: toate le ocrămeaşte Pr 21 de *même* Pr 670 p à *cause de cela* cf. începu a plînge, unde nu s-au tîmplatū şi elū să vadză C II 108 v de *même* C 51 v, 266 v r *v. p.* 3 c s = *calomnier* t = *se laisser entraîner* cf. C II 113 u = *flatteur* v = *récompense* G 100 z = *plaisir, joie*: în dulceţile lumiei petrecū C 13 v de *même* C 65, II 56 Pr 673 a = *souffrance, malheur*: să vorū vedea iarăşi într-atita amarū şi dureare C 27 v b *v. p.* 81 u c = *effrayé, épouvanté*: şi-i scotea spăimaţi M. Cost. 499 d *v. p.* 32 s e = *être consterné, épouvanté* cf. [crucea] carea era întrestată şi groaznică celora ce era mainte C 60 f = *cruauté* M. Cost. II, 68 G 272.

Cu toții s-au rădăcatu asupra⁴⁰ lui,⁴¹ Septevrie⁴² 7, ce nemică n-au folositu, că celui fricosu și spăimatu⁴³ știindu-și moartea⁴⁴ depururea^{45g} înaintea ochiloru, nice un locu de odihnă nu-i,⁴⁶ nice inima de războiu; și vădzindū că lui Ștefanū vodă i-au venitū țara^h într-agiutoriu, s-au răsipitūⁱ prent-alte⁴⁷ țără, lăsindu-și ocinele^{48j} și moșiile.⁴⁹ Iară pre Coste^{49 bis 1} părcălabulū, și pre Ivașco⁵⁰ logofătulū, și pre⁵¹ Sima^{51 bis m} vistiarniculū și pre alții, pre⁵² mulți i-au prinsū vii și le-au tăiatū capetele în trăgū, în Romanū.

De⁵³ o oaste turcească. Intra-aceiaș⁵⁴ anū întorcindu-să o⁵⁵ samă de oaste turcească dela⁵⁶ țara leșească den⁵⁷ pradă pre apa Prutului,⁵⁸ li-au eșitū Ștefanū vodă înainte, și den 4000 de oameni puțini au hălăduitūⁿ la locurile⁵⁹ sale.

Pentru⁶⁰ legătura^o păcilorū, ce-au tocmitū⁶¹ Ștefanū vodă cu craiulū⁶² leșescū.

Pre⁶³ aceaia⁶⁴ vreamē Jigmontū⁶⁵ craiulū leșescū au tremisū la Ștefanū vodă soli, pohtindū ca să poată avea neguțătorii lui⁶⁶ cale^p deșchisă la⁶⁷ Turci, și să hie într-una^r asupra Tătarălorū. Iară Ștefanū vodă așijderile au tremisū solii săi ca⁶⁸ să-i întărească prieteșugulū, și să tremită la margine să⁶⁹ facă^s leage celorū cu strîm-

40 E asupră-i 41 F lui Șt. v. 42 E m. 43 A B² F² înspăimat D spăimintat 44 E perirea 45 A² B F deapururea 46 B¹ nu-i iaste 47 F² și într-altea 48 les mss. ocinele 49 E casăle 49 bis A Costantin B D F Costea 50 A¹ B² D F¹ Ivenco 51 A m. D F pre alții 51 bis E n. m. Din care să trage neamul preinălțatului domnu Ioan Mihai Racoviță Cehan voda 52 B m. 53 A pentru oastea turcească E F² m. le titre D F¹ de oaste turcească 54 D F aceaș 55 A oastea turcească 56 E din 57 E ce îmbla la pradă le-au eșit Șt. v. înainte pre apa Prutului și din 58 B² la Tărăsăuți B¹ n. m. La Tărăsăuți 59 E țara lor 60 E pentru pace, cum au făcut Șt. v. cu craiul leș. F² pacea lui Șt. v. cu craiul leș. 61 B¹ făcut 62 B² F¹ craiul cel 63 F într-aceale vremi D într-aceia vreamē 64 B¹ E aceale vremi 65 A B² F Jicmontu 66 E m. 67 E din țara lui să treacă la țara turcească 68 E întru întărirea priiteșugului 69 F² ca să.

g v. p. 39 f h v. p. 62 b i v. p. 71 t j = terre, bien-fonds C 281 G 38, 43, 54, 75 l v. la chronique Moldopolonă ap. B. I. 120. Coste părcălab de Niamț est cité dans un diplôme du 23 Avril 1520 ap. Ghib. Isp. I 54 m la chronique Moldopolonă a: Macsim d'où Mr. Bogdan suppose que «Sima» est une erreur au lieu de «Macsim» v. B. Cr. 285. Nous avons trouvé pourtant un Sima vistiarnic mentionné, comme étant mort, dans un diplôme de Petru Rareș Ur. I. 149 n v. p. 96 f; = rentrer sain et sauf o legătura păcilor = traité: au stătut între hanul și între Zamoischi tractate, adică legătură de pace M. Cost 438, de même 468 cf. p. 20 o, 73 j p am cale deșchisă = aller librement cf. Pr 2 r = ensemble: să-lū stringă iarăși într-una; sint într-una = s'unir, s'allier s fac leage = juger, rendre la justice v. Ghib. Isp. II, 1, 45 et p. 113 e.

bătăți, și să-i slobodzască^{70 t} solii săi să treacă la Moscū.⁷¹ Ce⁷² de-a facerea^{73 u} leage marginei,⁷⁴ au făgăduit, iară la Moscū să treacă solii pren țara lui, n-au suferit, ⁷⁵ nice au lăsat, ^v pentru neaședzarea,^{76 z} ce avea cu Moscū.⁷⁷

Cîndu⁷⁸ au prădatu Ștefanu vodă celū tînărū țara munte-nească pînă la Trăgșorū.^{79 a} Vlto 7034, Fevruarū⁸⁰ 5.

Semețindu-să⁸¹ Ștefanu vodă pentru⁸² vlăhva,^{83 b} ce-i⁸⁴ mergea cu nărocū la războae, strîns-au țara⁸⁵ și cu⁸⁶ mare urgie au intratū în țara muntenească asupra Radului vodă, Fevruarū⁸⁷ 5, și au prădatū țara pînă la Trăgșorū, și necăiri^{88 c} nu i-au⁸⁹ cutedzatū a-i⁹⁰ sta înprotivă Radulū⁹¹ vodă, ce⁹² cu pace au nevoitū de i-au⁹³ potolitū semeția, și⁹⁴ deacii s-au întorsū Ștefanu vodă înapoi fără de nice o smenteală.

Vlto 7035, Sept. 20. Intr-acestaș⁹⁵ anū, toamna, Septevrie 20 pristăvitu-s-au Petru vodă, feciorulū⁹⁶ lui Bogdanu vodă, fratele lui Ștefanu vodă celui⁹⁷ tînărū.

De⁹⁸ moartea lui Ștefanu vodă celui⁹⁹ tînărū.⁹⁹

Vlto 7035, Ghenarū¹⁰⁰ 14.

Așijderile¹ într-acestaș² anū pristăvitu-s-au³ Ștefanu vodă celū tînărū, feciorulū⁴ lui Bogdanu vodă, în cetatea Hotinului,⁵ și cu mare⁶ cinste l-au îngropatū în mănăstire, în⁷ Putna, carea iaste⁸ zidită de moșu^d-său, Ștefanu vodū celū bunū. Ș-au domnit 9 ai și 9 luni. Serie leatopisățulū⁹ celū¹⁰ moldovenescū, de¹¹ dzice^e că pre acesta

70 D slobozească *les autres mss.* sloboadză 71 D Musc 72 D F² *m. jusqu'aux mots «să treacă solii»* E deci 73 F¹ face 74 E la margine 75 A E lăsat pentru 76 F² neașezată pace 77 D Muscul 78 E *m. le titre* 79 A¹ Tărgșor *les autres mss.* Tărgșor 80 F *m.* 81 E în anul 7034, Fev. 5 Șt. v. simetindu-să 82 A¹ pen A² prin 83 E vâlfa A² vâlhlva *les autres mss.* vâlhlva 84 E cu năroc, ce avea la războae 85 D toată țara 86 F² *m.* 87 E *m.* 88 E nime A² B F nicăirea 89 A E au 90 să-i stea 91 E *m.* 92 F *m.* 93 D F au 94 D E F *m.* 95 D F¹ acelaș E într-aceastaș vreamă Sep. 20 B pristăvitu-s-au 96 A B fratele lui Șt. v. sîn Bog. v. 97 B F D cel 98 A E pentru 99 F² *m.* 100 D Sep. 4 1 E *m.* 2 B D acelaș 3 E răpousat-au 4 A snū 5 A¹ Ghotinului 6 A B E *m.* 7 F *m.* 8 D era 9 B la un leatopiseț moldovenesc 10 E cest 11 E că pre acest.

t *permettre*: nu iartă pravila, nice le slobodzaște Pr 383 u *v. p.* 54 l v *v. p.* 43 b z = *querelle v. p.* 11 g et 13 x a *v. la chronique de Macarie ap.* B. Cr. 153 B. A. 101 *cf. p.* 17 h et 58 l b *v. p.* 60 b c *v.* C 343 v d = *grand-père*: le era moșu: tată mîni-sa H. Cuv, 355 e *v. p.* 43 b.

Ștefanu vodă l-au otrăvită doamnă-sa. Acesta¹² Ștefanu vodă întru^{13 f} totu sâmana cu hirea moșu-său, lui Ștefanu vodă celui¹⁴ bunu, că la războaie îi mergea cu nărocă, că tot izbîndia, și lucrul său îl știia¹⁵ purta,^g macarū că era tinăru de dzile,^h amintrelia¹⁶ era omū mîniosūⁱ și pre¹⁷ lesne vârsa¹⁸ singe.¹⁹

De²⁰ domnia lui Petru vodă Rareșu, feciorul lui Ștefanu vodă celui²¹ bunu. Vlto 7035, Ghenariu²² 20.

După²³ moartea lui Ștefanu vodă celui tinăru, strînsu-s-au boiarii și țara, de²⁴ s-au svătuitu pre cine²⁵ voru aleage²⁶ să pue²⁷ domnū; că pre^{28 j} obiceiulū țărăi nu să cădea să²⁹ dea altuia domnia, fără^{30 l} carele^m nu³¹ vrea hiⁿ sâmință^o de domnū. Și iscodindū unulū de³² altulū, aflatu-s-au unulū de-au mărturisitu că au înțelesū^p den³³ rostulū^r mitropolitulū, carele³⁴ s-au fostū svârșitu³⁵ mainte³⁶ de Ștefanu vodă, și fiindū³⁷ Ștefanu vodă bolnavū la Hotinū, au lăsatū cuvintū, de să va svârși elū,³⁸ să nu pue pre altulū la domnie, ce pre Petru Măjeariulū,^{39 s} ce l-au⁴⁰ poreclitu Rareșu depre⁴¹ numele muerei, ce-au fostū după altū bărbatū, trăgovățū^{42 t} den Hărlău, de^{43 u} l-au chematū Rareșu. Și⁴⁴ așia pre Petru aflindu-lū, și adevărindu-lū^{45 v} că-i den⁴⁶ osulū^z lui Ștefanu vodă, cu toții l-au rădicatū domnū, Ghenariū⁴⁷ 20. Carele⁴⁸ apucindu-să⁴⁹ de domnie, nime⁵⁰ de⁵¹

12 B D E F acest 13 D F sâmana B¹ întru toate 14 A B D F cel 15 E știia a-l 16 A² amintirlea B¹ aimintrelea D aiminterea E și F numai 17 B prea 18 E vârsător de 19 A B singe D F singele omului 20 A pentru E m. 21 A B D F cel 22 D Sept. 23 E boiarii și țara, după moartea lui Șt. v. cel tinăru, s-au strînsu și s-au 24 F și 25 E cine-ș 26 D F² pune sau vor aleage F¹ aleage și vor pune 27 E le fie 28 B¹ după A² dupre 29 E altuia să dea B¹ F¹ să dea domnia altuia 30 B¹ fără de căruia F¹ fără numai cine era F² fără numai căruia era 31 A² de nu E era sâmință 32 B F de la 33 E dentru mitropolitul 34 E ce s-au săvârșit 35 A D F sfârșit B săvârșit 36 A² B D E F mai nainte 37 A fiind și 38 D F Șt. vodă 39 A² B D F¹ măjariul 40 A² s-au 41 B¹ dupre B² dipre 42 B D F tărgoveț *les autres mss. tărgovăț* 43 E și F ce 44 B² F m. 45 B¹ aflindu-l E adevărind D adevărându-să 46 B² E de 47 E m. 48 E și F 49 A² apucînd domnia 50 A² nici D F niminea B nimea 51 E n-au pierdut nedejdea

f = în C 36, 106, 129, 172 v, I04 v; întru tot = *en tout* g v. p. 11 o h = *âge* cf. p. 84 j et 13 c i = violent, *enclin à la colère* Pr 9 G 113, 169 j v. p. 82 c l v. p. 91 d m = acel care: ai vădzut pre carele toți prorocii au dorit să-lū vadză n v. p. 42 v o *descendance*, sang: era den sâmința lui Ruvimū G 321 p v. p. 14 r r = *bouche*: cuventeadză cuvintū ca dī în rostulū la Ddzău C 96 de mēne 116 v, II 91 Pr 4, 607 s = *marchand de poisson* t cf. p. 17 h et 58 l u cf. era unū omū oarecine, de-l chema Lazar C 78 v. p. 107 z v = *avérer*, constater C 24 v. 49, 68, 288 z *sens fig.* = sang.

nedeajde nu s-au scăpatu,^a că pace și odihnă era tuturor, și ca unii păstoriu bun, ce străjuiaște^{52 b} turma sa, așa în toate părți^x străjuia, și preveghia^{53 c} și nevoia^{54 d} să lătasă, ce-au apucat; că nemică,^e după ce s-au așezat la domnie, n-au zăbăvit, ^{55 f} ce de războaie s-au apucat, și la toate-i mergea cu năroc.

Cîndu au prădatu Petru vodă întâiu⁵⁶ țara săcuiască.

Vlto 7036.

Petru⁵⁷ vodă Rareșu în alu doile⁵⁸ anu a⁵⁹ domniei sale rădicat-au^{60 g} oaste mare asupra Săcuilor la țara ungurească, și ș-au împărțitu oastea în doai plăcuri,^{61 h} și pre doai potici⁶² ș-au trecut⁶³ oastea. Și, deac-au intratu la⁶⁴ dinși, în toate părți i-au spartuⁱ și i-au răsipitu,^j și orașele le-au jecuitu,^{65 l} și pre toți i-au supusu și i-au plecatu^m șie,^{66 n} și cu pace s-au întorsu⁶⁷ inapo⁶⁸ la scaunul său⁶⁹ la Suciavă.

Pre⁷⁰ aceeaia vreme au urdzitu^{71 o} Petru vodă mănăstirea Po-brata, numai⁷² pină^{73 p} în giumătate.

Alu doile războiu, ce-au făcutu Petru vodă cu Săcui

la⁷⁴ țara ungurească, den susu de Brașeu.^{75 r}

Vlto⁷⁶ 7036, Iunie.^{77 s}

Intr-acestaș anu, după ce-au prădatu Petru vodă țara săcuiască, tremis-au Ioanășu^{78 t} craiul ungurescu solii⁷⁹ săi la Petru

52 B¹ strejuiaște 53 B F priveghia 54 B¹ E să nevoia 55 B D F zăbovit 56 E m. 57 E în anul 7036, în al doile 58 A B D F doilea 59 A² al 60 F rădicatu-s-au cu E au rădicat 61 A² B² E F polcuri *les autres mss.* pălcuri 62 A² B D F poteci 63 F² au intrat oastea, și deac-au trecut la E și dacă au intrat la Săcui 64 D într-înșii 65 B² F² jăfuit *les autres mss.* jăcuit 66 A² B² F luiș B¹ lui 67 B¹ învărtejit B² vârtejit 68 E m. 69 B¹ lui 70 A² m. *jusqu'à la fin du chapitre* 71 D zidit 72 D F și au zidit (F o au zidit-o) 73 A B¹ F² pină la D, numai jumătate 74 A E m. *jusqu'aux mots* «den sus» 75 A B F Brașov D Brășu 76 E F m. 77 A Iunie D Iul. *les autres mss. m.* 78 A² B¹ E Ianăș B² F Ianoș D Ionășul 79 E soli la.

a mă scap de nedeajde = *éprouver une désillusion v. p. 86 f* b = *garder, veiller sur C 126 z v. p. 70 f. c v. p. 119 m d v. p. 56 n e v. p. 43 d f v. Pr 40, 63 G 147 180 g* rădicat oaste = *lever, mobiliser l'armée: rădicară oști H. Cuv. 355 h v. p. 32 l i* = *mettre en déroute, disperser: i-au spartu pre haiduci pre Jijia M. Cost. 445 de même 451, 532, 621 j v. p. 43 b l v. p. 42 r m v. p. 43 b n v. p. 48 e o* = *fonder, faire élever M. Cost. 502, 519 G 196, 263 p* pină în au lieu de pină. la: nu iaste stătătoare pină în svrășitu Pr 11 r v. la *chronique de Macarie ap. B. Cr. 155 B. A. 103 s de même dans la chr. de Macarie, la chr. Moldopolonă a: Iunie 10 B. I. 130 t v. la chr. de Macarie B. A. 103 B. Cr. 155.*

vodă, de l-au⁸⁰ pohtitū ca⁸¹ să-i hie într-agiutoriu înprotiva a o samă de domni^u ungurești, carii nu vrea să i să pleace, și-i giurui⁸² orașulū Bistrița cu totū ținutulū dentr-aceaia țară, și încă și alte⁸³ făgăduințe mai multe i-au adeveritū^v că-i va da, numai de-i va birui⁸⁴ și să-i pleace suptū ascultarea lui. Vădzindū Petru vodă pohta^{85 z} lui Ioanășū craiu, una pentru giuruința,^{86 a} alta pentru prieteșugulū,⁸⁷ ce avea înpreună,⁸⁸ îndată au gătitū oaste și au tremisū pre Grozea^{89 b} vorniculū celū mare și pre Barbovschi hatmanulū, carii era mai credincioși den boiarii săi, și au învățatū^e o samă de oameni să treacă pre drumulū Brașeului, iară⁹⁰ o samă pre drumulū Suciavei, mai⁹¹ pre susū, să între în țara ungurească. Iară Ungurii degrabă, deșteptîndu-să ca den⁹² somnū, simțîndū că-i acopărū^{93 d} vrăjmașii, de srăgū⁹⁴ s-au gătatū^{95 e} de războiu, că⁹⁶ nu așa de⁹⁷ oastea den susū să grijiia,^f cumū^{98 g} de cea den giosū, audzindū că vine⁹⁹ asupra lorū. Și sculîndu-să^x mulți domni¹⁰⁰ den Ardealū, și alții, carii era gata să moară pentru moșiile sale,^{1 h} și multe pușceⁱ și arme luîndū² cu sine, și³ apropiîndu-să den susū de Brașeū oaste de oaste, și înhîrbindu-i^j ascuțîndū unulū⁴ spre⁵ altulū⁶ armele, și să arăta groznici⁷¹ vrăjmașilorū săi, și⁸ bulucîndu-să^m cineșⁿ la ai săi, și gătîndu-să Săcuii de războiu, iară Moldoveanii agiutoriu știîndū numai de la Dumnedzău, și⁹ așa s-au lovitū cu dînși, și¹⁰ dîndū războiu vitejeaște, mare¹¹ moarte^o s-au făcutū de¹² înbe¹³ părțile. Mai¹⁴ apoi

80 A au 81 E m. 82 B¹ F¹ giuruia B² F² făgădui 83 E altele îi făgădi că-i va da 84 E supune supt 85 D pohtita 86 F² făgăduința 87 A² E F prieteșugul 88 B¹ amîndoi 89 D Groaza 90 B D F m. 91 A mai sus E să între mai sus B² să între în 92 F B¹ dentr-un 93 E înpresoară D acoapere B¹ acoper F² acopere 94 B² grabu E sirgu *les autres mss.* sărg 95 B F² E gătit 96 E și 97 F¹ grija de oastea 98 E ca 99 A D E vin 100 F² din domni 1 B¹ lor 2 F luund 3 E s-au apropiat 4 F armele unii asupra altora B² unii spre alalți 5 D pre 6 A alalt 7 A E m. D groaznic B groaznici 8 E m. 9 E m. 10 A m. 11 A² și mare 12 A² spre B² dispre D de în doo părțile 13 B amîndoa 14 F² m.

u = *ehf, seigneur* cf. domnulū oștilor C II 59 v v = *assurer, promettre solennellement* cf. *plus haut note* v z = *demande, sollicitation*: primind pofta lor, cu multă gloată au purces M. Cost. II 20 a = *promesse* C 33, 328; v. p. 19 b b v. *un diplôme du 23 Mars 1529* (ap. Ghib. *Isp.* I₁ 56) *appelé également Grodzav v. les diplômes du 24 et 25 Mars 1529* (ap. Ghib. *Isp.* I₁ 229, 231), *du 17 Mars 1529* (ap. Melc. *Rom.* I, 160) *et la chronique de Macarie* (ap. B. A. 102) c = *donner un ordre*: învăță împăratulū de-lū scoasăre de Macarie (ap. B. A. 102) p. 120 h d = *entourer, envelopper* e v. p. 98 b f = *s'inquiéter, redouter*; v. p. 41 f g v. p. 53 u x v. p. 4 m h v. p. 11 m i v. p. 40 n j v. p. 73 e l au lieu de groaznic; = *épouvantable* C 220 v, 275, 322, II 74 v Pr 665 m = *s'amasser, se concentrer* M. Cost. 564, 634 n v. p. 88 v. o v. p. 11 f.

vădzindū Săcuii¹⁵ dentr-atita¹⁶ perire că pierdură¹⁷ războiulū, lăsindū¹⁸ toate armele și pușcele, cu carele¹⁹ avea nedeajde să-și mistuiască^{20 p} capetele, au²¹ datū dosū²² a fugi, și mulți den domni au picatū^r la la apa Bărsei. Și²³ după războiu, multă pradă făcindū, s-au întorsū cu izbindă la domnu-său²⁴ Petru vodă. Iară cei den susū, ce-au intratū pre drumulū Suciavei, nu²⁵ mai puțină izbindă au făcutū, prădindū și ardzindū, și²⁶ cu pace s-au întorsū. Audzindū Ioanășū craiu ce s-au²⁷ lucratū, multū s-au bucuratū, și prelingă giuruința²⁸ dentăiu ce-i giuruisă,²⁹ Bistrița, și alte orașe i-au³⁰ mai datū lui Petru vodă. Intr-aceia³¹ Petru vodă tremis-au³² oamenii săi casă ia acealea cetăți făgăduite;³³ ce³⁴ Bistriceanii nu suferiră să³⁵ ia ei și^{36 t} streini³⁷ mai mare,^{38 u} și încă îndemnără și alte cetăți, adecă Brașeulū și altele deprenpregiurū,³⁹ lepădindu-să^v de Ioanășū craiu.

**Cîndū⁴⁰ au prădatū Petru vodă alū⁴¹ treile rîndū
țara săcuiască.**

Vădzindū Petru vodă că Bistriceanii nu-lū vorū⁴² pre însulū,^{43 z} nice vorū să priimască giudeațe^{44 a} dela dînsū, încă și de craiulū său⁴⁵ să leapădă,⁴⁶ singurū^{47 b} cu capulū⁴⁸ său⁴⁹ s-au pornitū cu toată oastea sa cu mare urgie^c asupra lorū, și stringindu-i^d cu nevoi^{50 e} de⁵¹ toate parțile, și cu focū îngrozindu-i. Iară⁵² ei⁵³ vădzindū ne-

15 E Ungurii atita peire au pierdut 16 D că-i dintr-atitea tabere (*sic*) să pierdu 17 B pierdu 18 E lăsat-au 19 E celi ce 20 B D F amistuiesc 21 E și au 22 D m. F² dosul 23 A E iară 24 E lor 25 B D F m. 26 E m. 27 A² au 28 F făgăduința 29 F¹ dăruise F² făgăduise 30 E au 31 E atunci 32 A¹ trimisă E trimis-au să ia aceale 33 E ce-i făgăduise 34 E iară D m. 35 E nice cum să aibă ei streini mai mari lorū, și încă 36 B¹ lor B² loruși F eiș 37 F² streinu 38 A² mari să le fie stăpîni 39 A² B F depenprejur E depenpregiur 40 P. v. al treile rînd au pr. țara săc. A² a treia oară, cînd'au prădat 41 B² F² a treia oară, 42 B² nu-l poftese pre el, nici E nu vor să-l priimască pre dînsul, nici giudeață 43 B¹ F dînsul 44 B² judecata D județ F¹ județ dela el 45 B¹ E lor 46 F lepăda B² lepădindu-să 47 B² însuș 48 E sine s-au pornit 49 B¹ lui 50 D E nevoe 51 E den 52 D E F m. 53 E m.

p = *échapper*: cu altă nu s-au putut mistui, ce s-au închinat la ortaoa enicerilor și așa și-au scăpat viața Let. III 186, cf. p. 491; mistuesc capul = *sauver sa vie* r = *tomber, être tué* G 4 s v. p. 96 j t = lor înșiși: alți dmdzâi și făcură C 291 de même C 228 Pr 492 cf. faceți-vă și (= vouă înșivă C 334, să adunăm și (= nouă înșine) C 335 v u mai mare = *chef, maître*: să svătuiră mai marii jidovilor C 89 v v = *se détacher de, abandonner* C II 80 z v. p. 42 u a v. p. 31 e b v. p. 56 i; cf. s-au mutat singur cu capul lui în aripa den dreapta M. Cost. 610 c = *haine, colère* Let. III 187 G 320 d = *presser, contraîndre*; v. p. 4. m. e v. p. 10 a.

voia, ce le⁵⁴-au venitū lorū⁵⁵ asupra, s-au închinatū, și dela dînsū mai mare⁵⁶ au priimitū. Mai apoi cu multe daruri fu⁵⁷ dăruitū, și⁵⁸ cu mare dobîndă^f, elū⁵⁹ și toată oastea lui s-au întorsū la scaunulū său, la Suciavă.

Cîndū⁶⁰ au prădatū Petru vodă Pocutia în țara leșească.

Vlto 7037, Avgustū.⁶¹

Pren⁶² aceastea războae⁶³ cu nărocū semeșindu-să⁶⁴ Petru vodă, gîndi⁶⁵ ca să facă războiu și cu Leașii; și pentru⁶⁶ prilejulū,^h ca să nu dzică că-i fără⁶⁷ cale,ⁱ tremise⁶⁸ soli de⁶⁹ pohti^j ca să-i întoarcă¹ moșia^m sa, Pocutia, carea o au fostū vîndutū⁷⁰ domnilorū, moșilorūⁿ săi. Ce Leașii nu socotia că ceare cu cale, ce zădăraște⁷¹ o locū de price, nice⁷² i-au datū, ce-au pohtitū, ce s-au întorsū solii fără⁷³ ispravă.^p Vădzindū⁷⁴ Petru vodă că cu rugămentea⁷⁵ r nu poate scoate^s moșia sa, gîndi cu sabia să o ia, de⁷⁶ care lucru aprindzindu-să de mînie inima lui Petru vodă de războiu, de srăgū strînsă⁷⁷ oaste, și au intratū⁷⁸ în țara leșească, de au prădatū Pocutia, și au arșū⁷⁹ satele și trăgurile⁸⁰: Colomia,⁸¹ Sniatinul, Tismienița, pînă la Haliciu, și⁸² pretutinderile⁸³ înpregiurū,⁸⁴ și⁸⁵ cu mare izbîndă s-au întorsū⁸⁶ înapoi fără de nice o smenteală.^t

54 DF² au F¹ care le-au 55 DF asupra lor E asupra, iară ei s-au 56 A² B¹ mari 57 D F m. 58 E Pătru vodă și 59 E cu toată 60 E Pătru vodă au prăd. Poe. în ț. leș. 61 F m. 62 E într-aceaste A¹ B¹ pre A² prean B² printr-aceaste F¹ pren aiaste 63 A¹ războe 64 D sumeșindu-să E simeșindu-să 65 E gîndit-au să 66 E puindu pricină ca să nu 67 A² fără de 68 E trimis-au 69 F¹ ca să-i întoarcă 70 A² F¹ vîndut-o 71 A¹ zădăraște *les autres mss.* zădăreaște 72 B¹ și nu D nu E nice-i deaderă 73 A² fără de 74 A E deci P. v. vădzind 75 A F rugă-minte *les autres* rugăminte 76 B¹ pentru 77 B² degrabu stringîndu-ș D E au strîns 78 A întră în ț. leș. de prădă 79 A E arșă 80 E tărgurile înpregiur 81 B² F Colomăia 82 E m. 83 B² F pretitindirea A¹ pretiutinderilia A² pretutinderilia D pretutindinirea B¹ pretiutindirea E pretiutindirea 84 B² prinprejur E m. 85 B F au prădat; deacii cu 86 A¹ să întoarsă.

f v. p. 44 l g v. p. 98 t h = motif, prétexte G 253, 352 i fără cale = sans raison, injuste G II 11, 28 cf. cu cale = justement M. Cost. 374, v. p. 42 n j = demander C 60 cf. p. 127 x 1 v. p. 108 d m = héritage, patrimoine: ca o moșie tuturorū înpreună l-au lăsatū Pravila Iași II, de même C 288 v, M. Cost. 442, II 56 G 101 cf. moșnean C 61, moșan M. Cost. 446, moștean G 165 et moșnean G 185 = héritier n v. p. 2 x o zădărăsc loc de price = chercher noise, chercher une querelle d'Allemand cf. zădărăsc cap de price p. 45 (même sens) p = action, résultat C 177, 205, 228; fără ispravă = sans réussite, en vain C 383; mă întorc fără ispravă = revenir bredouille r au lieu de rugămintea C 114, 189 v, 208, 234 v Pr 39, v. Cip. 376 s = recouvrer t v. p. 39 h.

Războiul⁸⁷ detăiu, ce au făcută Petru vodă cu Leașii la Pocutiia

Intr-aceaia, audzindu-să la craiu aceasta pradă, ce-au prădată^{88 u} Petru vodă, au tremisă craiul pre hatmanul⁸⁹ său, pre Tarnovschi, cu oaste. Intr-aceaia⁹⁰ vreame sămnă^{91 v} mare s-au arătat pre ceriu, carele⁹² multă vreame au stătut. Și atunci^{93 z} au trecut Leașii Nistrul spre Pocutiia casă scoată pre Moldoveani, pre⁹⁴ carii îi⁹⁵ lăsașă Petru vodă să ție orașele, să⁹⁶ hie de apărare; și⁹⁷ în 12 locuri au avut războiu. Ce, vădzind ai noștri mulțime⁹⁸ de ai lor, au tremisă la domnu-său, ^a Petru vodă, să le vie într-agiutoriu, că au nevoie^b de oastea leșească. Și⁹⁹ fiindă suptă^c Obertinu^{100 d} oastea leșească, au¹ sosită și Petru vodă cu oastea sa cea proaspătă.^{2 e} Atunce, înțelegindă^f hatmanul Tarnovschi de³ Petru vodă, multă au stătut în^g gânduri ca să lase tabăra cu⁴ pușce cu tot, și el⁵ să fugă. Mai apoi, legindă^h tabăra, de rușine, de războiu s-au apucată (de⁶ care lucru de multe ori să timplă,⁷ undeⁱ piiarde omul⁸ nedeajdea,⁹ de¹⁰ frică mai¹¹ apoi să întoarce^j în vitejie), și multă vreame bătindu-să cu multă¹² moarte^x dentr-amindoao părțile, Moldo-

87 E m. le titre 88 A E făcut 89 E Tarnovschi hatmanul 90 E atunci
sămnă A² B F într-aceaia 91 B F semnu 92 E și au stătut multă 93 A F¹ atuncias E atunciși les autres mss. atunce 94 F m. 95 A² B E m. 96 D F și să
97 F m. 98 A² cu mulțime 99 F¹ m. jusqu'aux mots «au sosit» 100 A¹ B E
Orbetin D Orbertinu A² Orbeatin 1 B de sirgu au 2 E odihnită 3 E pentru
4 F² lui cu 5 D F m. 6 E că de multe 7 A B E m. 8 D oamenii 9 A B D nă-
deajdea 10 E și de 11 F în urmă 12 E mare vărsare de singe de îmbe părțile.

^u cf. zăbava lui, ce să zăbăvia C II 87 v jelaniia, ce-ai jeluit C II 101 v
^v v. p. 118 e ^z = en même temps cf. p. 74 u ^a v. p. 11 m ^b v. p. 10 a ^c v. p.
115 h ^d v. Bielski, Kronika II 1050 e v. p. 118 u ^f v. p. 14 r ^g au lieu de la
cf. să răcoraște în umbra lui C 57 de même C 157 v, 321; stau în gânduri =
être indécis h leg tabăra = faire protéger une armée en marche par des chariots.
ou autres moyens de défense et par une disposition particulière des troupes contre
une attaque éventuelle de l'ennemi, prendre certaines dispositions stratégiques pour
la bataille: văzind Leașii că cu alt mijloc n-au cum să iasă, au ales sfat să
iasă cu tabără legată pren mijlocul oștilor . . . și au purces den loc cu tabără
legată de care și orînduite oști pe den toate părțile, și pedestri și călări M. Cost.
481 viindă cu tabără legată de 3 zile tot cu războiu prin Tătari M. Cost. 488,
de même M. Cost. 600, II 366 i = cînd, dacă: să mirară, unde audziră că-i
iartă păcatele C 51 v j v. p. 107 v x v. p. 11 f

veanii,¹³ mai¹⁴¹ cu multe rane încruntăți, n-au mai putut suferi,^m ce le¹⁵-au datⁿ cale, și s-au întorsă înapoi.

Ală doile războiu, cîndă¹⁶ s-au bătut Moldoveanii cu Leașii.

Iară¹⁷ Tarnovschi, hatmanul leșesc, după izbînda, ce făcu,¹⁸ au lăsat oastea sa¹⁹ la Pocutia, și elă s-au dusă la craiu. Temîndu-să de²⁰ iznoavă să nu între Moldoveanii să²¹ prade,²² au²³ socotit să între ei mainte să prade.²⁴ Și așia, au intrat o samă de Leași ca²⁵ să prade, de²⁶ o carii puțini au hălăduit,^p că prindzindu-le²⁷ de veaste Moldoveanii, au dat^r asupra loră de i-au tăiat și i-au răsipit.^s

Ală treile războiu,²⁸ cîndă²⁹ s-au bătut Moldoveanii cu Leașii.³⁰

Intr-aceaia³¹ Ioanășu, craiul unguresc, vădzîndă aceste amestecături³² între Leași și între Moldoveani, înbla^u la mijlocul loră³³ să-i³⁴ înpace; ce nemică n-au folosită,³⁵ că nu i-au putut înpăca, pînă n-au mai intrat oastea leșescă să prade, pre carii i-au acoperit^v oastea moldovenească la Tarasăuți, de n-au scăpat nime de³⁶ dinși. Atunce de iznoavă Ioanășu craiu, înblindă la mijlocul loră, i-au înpăcată pînă^z în 5 luni; mai³⁷ apoi au³⁸ mai delungat³⁹ a pacea, pînă s-au⁴⁰ împlută⁴¹ anulă.

13 A mai mult Moldov. E însă mai mult Moldov. F² mai apoi Moldov. 14 A E m. F² cu mai multe 15 E au dat cale Leașilor, și s-au dat înapoi 16 E ce-au avut F² ce-au făcut 17 E m. 18 D au făcut E făcuse F¹ cu noroc, ce-au făcut 19 E m. 20 E să nu mai vie Moldov. să 21 A² ca să 22 A prade în țară 23 E au fostu socotit Leașii 24 E prade în Moldova 25 E m. D F¹ drept prada F² pentru prada 26 B den F din 27 E F² prindzindu 28 A² rînd războiul 29 E F² ce-au avut F¹ le titre s'arrête ici 30 A Leașii așjiderea 31 A aceiaș 32 B¹ D F² mestecături 33 B D m. 34 F² ca să-i 35 A putut folosi, că nu i-au înpăcat 36 A² D din F¹ de într-înșii B² dintru aceia E de ei 37 E iară mai 38 A² s-au 39 B D F¹ îndelungat 40 E la un an 41 A² împlinit.

1 cf. pour cette inversion: mai cu mare putere voră sta C 268 nici foarte iară săraci C II 28 v să nu mă cumva înghiță C 6 nu s-au numai născut C II 42 de même C 50, 158, 290, 383, II 30, 37, 42, 113 v Pr 59, 68, 493, 647, cf. p. 70 c m = résister Pr 525 n dau cale = laisser le champ libre, battre en retraite: Duca vodă au trecut peste Dunărea, dînd cale acei adunături nebune Let. III 7 de même G 190 o = din, dintre: unul de ceia, ce ședea cu nusă C 87 v., v. p. 19 i p v. p. 96 f. et 123 n r dau asupra = se jeter sur s = disperser, mettre en fuite, cf. p. 71 t t v. p. 45 g u îmblu la mijloc = s'interposer cf. p. 71 j v v. p. 127 d z = pînă la: ceia ce simt pînă în 6 ai Pr 582, v. p. 103 d a v. p. 88 b b să împle anul = un an révolu: pînă cînd să voră înplea acești 20 de ai Pr 524 cf. p. 97 j.

Cîndu au prădatu Leașii la Moldova,⁴² așijderile⁴³ și Moldoveanii la⁴⁴ Leași.

Delungîndu-să⁴⁵ pacea den dzi în dzi între Leași și între Moldoveani, nu răbdară^x oastea⁴⁶ leșească, ce era la margine lăsată de straje,^{46 bis c} ce au intratî în țară, la Moldova, de-au prădatu ș-au arsu⁴⁷ Cernăuții și⁴⁸ alte sate pînă la Botășiani, neavîndu Moldoveanii nice o grije, fiindû pace legată.^d Vădzîndu Moldoveanii aceasta călcătura^{49 e} de leage și amăgitura,^{50 f} nu suferiră, ce cu toții să⁵¹ gătiră să între la Podolia, să prade, și ș-au datû^g cuvîntu să-și potcovască caii, că au fostu iarna goală^h și ghețoasă.⁵² Și,⁵³ deac-au intratû,⁵⁴ au arsu Cervona și Iaghelnița, și s-au apucatû de Ciarnocoziniet.^{55 i}

Alû patrulû^{56 j} războiu, ce-au avut Moldoveanii cu Leașii.

Prînzîndu de veaste Leașii cumû^{57 l} Moldoveanii au intratû la dinși să⁵⁸ prade, de srăgû⁵⁹ s-au gătîtû de războiu și s-au bulucitû,^m și au eșitû înaintea Moldoveanilor la apaⁿ Sireatiului;⁶⁰ și dîndû războiu vitejeaste,⁶¹ așia au strînsû^o pre Leași, că⁶² nemică^p de arme nu gîndia,^{63 r} ce de fugă, să scape. Și dîndû în Sireatiu, mulți s-au înecatû, mulți⁶⁴ tăiați și⁶⁵ înpunși,^s de-au peritû mai mulți⁶⁶ de⁶⁷ 2000 în războiu, fără robiți și răniți. Perit-au boiari aleși^t dentr-înși:⁶⁸ Vonglinschi,^{69 u} Pilețchi, iară pre Vlodecû^{70 u} l-au prinsû viu, fără alți mulți necunoscuți. Și așia, iară⁷¹ fu izbînda la⁷² Moldoveani.

42 A² B¹ Moldoveani F¹ cînd s-au prădat Leașii cu Moldoveanii, unii la alți 43 F² m. *les autres mss.* așijderea 44 E în țara leșească 45 D îndelungînd *les autres mss.* îndelungîndu-să 46 E Leașii, cari era cu oaste la margine de pază 46 bis B¹ streajă D straje *les autres mss.* strajă 47 A ars la 48 A² și la 49 B¹ E călcare 50 A¹ amăgituri 51 D s-au ridicat și au gătît 52 D înghietată 53 A m. *jusqu'aux mots* «și s-au apucat» 54 E mersu 55 A E Ciarnocojinți B Ciornocojinți F Ciornocojanțu D Cunoștință (*sic*) 56 A¹ patrlea E patrlele *les autres mss.* patrlea 57 B¹ cum că E că 58 E de F² să-i 59 E sirgu *les autres mss.* sargu 60 A¹ Seretiului 61 A² B D F vitejaște 62 F² cit 63 B să apuca F² s-au apucat F¹ nimica nu să apuca de arme 64 E pre mulți au tăiat și au înpunsu 65 F² mulți 66 A¹ D mult 67 F² decît 68 E dintre dinșii 69 A¹ Venglenscâii *les autres mss.* Venglinschii 70 *tous les mss.* Vlides 71 A² m. 72 A Moldoveanilor.

x accord d'après le sens **c** v. p. 12 **n** **d** v. p. 73 **j** **e** = violation, v. p. 86 **g** et **G** 12 **f** = tromperie, ruse C 55, 73 v, 249 v **g** îmi dau cuvînt = se donner le mot **h** iarnă goală = un hiver, pendant lequel la terre n'est pas couverte de neige **i** v. Bielski, *Kronika II* 1077 **j** v. p. 23 **p** 1 v. p. 32 **s** m v. p. 127 **m** **n** v. p. 6 **d** **o** = serrer de près, cf. p. 128 **d** **p** v. p. 43 **d** **r** au lieu de mă gîndesc la, cf. de bunătațe binelui nu gîndesc G 51 **s** = percer C 136 v. **t** = distingué C 146 **u** v. Bielski, *Kronika II* 1078.

Cîndu au venitū asupra lui Petru vodă Sulimanū,⁷² împăratulū turcescū, cu toată putearea sa, și Munteanii cu domnu-său,⁷³ așijderile⁷⁴ și sultanulū⁷⁵ cu Tătarai depreună^{76 v} și Tarnovschi hatmanulū cu⁷⁷ oastea leșească. Vlto 7047,^{77 bis} Septevrie 20.

Vădzindū Leașii multă neîngăduință^z și mare zarvă,⁷⁸ ce iaste între domnii Moldovei și între crălia lorū, și știindū că-i⁷⁹ țara Moldovei suptū mina^a Turcului, strinsu-s-au cu toții, de s-au svă-tuitū să tremiță solū⁸⁰ la împărăție⁸¹ cu jalobă^{82 b} să-și ceae^c leage^d cu Petru vodă; și aleasă de tremisără solū mare pre Cretcovschi, castelanulū^{83 e} de Breschi,^{84 f} ca să spue împăratului că, de nu-lū va rădica^g den țară și den domnie, ilū vorū scoate ei cu oaste, că nu mai potū suferi răutățile,^{85 h} ce s-au⁸⁶ escatūⁱ între dînși. Ce Turculū după⁸⁷ puțină vreme, înțelegîndū^j că Leașii să rădică cu tărie^l mare asupra lui Petru vodă, și terîndu-să ca să nu ia țara, să⁸⁸ aibă mai multă gâlceavă^m și pagubă apoi⁸⁹ cu dînși, decitū cu Petru vodă, de oaste au învățatū^{90 n} să să grijească,^o și la Tătari au tremisū, ca pre^p o vreme să între în țara Moldovei; așijderile^{91 r} și la Munteani, să⁹² să găteadze^{93 s} de oaste. Dzićū că⁹⁴ și den țară au mărșū pre^{95 t} dînsū jalobă^{96 u} pre^v taină la împărăție.⁹⁷ De care lucru⁹⁸ împăratulū mai vrătosū^{99 z} socoti¹⁰⁰ să-lū scoată, ca¹ să nu

72 A² EF¹ sultan Sul. A² B Suleiman 73 AE dînsul F¹ lor 74 BEF *m.* 75 E hanul A² sultanul cu dînsul și cu 76 EF *m.* A² și dinpreună A¹ B denpreună 77 A leșesc cu oastea sa 77 bis *tous les mss.* 7046 78 E zavistie 79 E că ț. Mol. iaste 80 A B D F soli 81 E împăratul 82 A B F¹ jalbă D jarbă 83 A B¹ cașteleanul B² F¹ cașteleanul EF² caștalanul 84 D Breschi *les autres mss.* Brescu 85 A² F răutățile 86 A E au 87 F² înțelegîndū că după 88 E și să 89 E *m.* 90 EF¹ poroncit 91 *les mss.* așijdirea et așijderea 92 E au trimis să 93 D F gătească 94 A așea că B¹ cum că și 95 B pentru E pre taină jalobă la F¹ cu jalbă pe dînsul la 96 A B² D F jalbă 97 F² împăratul 98 F² *m.* 99 *les mss.* vartos 100 E au socotit 1 A *m.*

v v. p. 118 d z = *hostilité* cf. p. 18 t bis a v. p. 57 x b v. p. 28 t c au lieu de ceară: să ceae C 290, II 114 Pr 564 cf. p. 111 u d ceiu leage = *demander justice*, cf. p. 113 e et 123 s e v. p. 91 x f v. Bielski, *Kronika II* 1078 g rădic den țară = *emporter du pays par la force*, rădic din domnie = *déposer, destituer* h = *misères, malheurs*, v. p. 77 l i = *prendre naissance, surgir* j v. p. 14 r l = *forces, armée*, cf. G 147 m v. p. 94 h n v. p. 127 c o = *se préparer*; au lieu de îngrijesc C 76 v, 99, 291 v, II 30 Pr 536, v. p. 2 g p pre o vreme = *en même temps* cf. va naște pre postulū cel mare Pr 596 r v. p. 117 x s v. p. 66 g t v. p. 31 a u v. p. 28 t v pre taină = *en secret* cf. cu taină p. 70 l z mai vrătos = *surtout, principalement* C 132 v, 212 v Pr 7; cf. p. 58 l.

să lipască^a lăcuiitorii² la alte părți,³ și⁴ să închine țara. Și toate acestea pre o vreme s-au timplatū.^{5b} Cindū Tarnovschi, hatmanulū leșescū, cu mare oaste trecusă⁶ Nistrulū, și⁷ cetatea începūsă⁸ a bate în aii⁹ 7047, așteptindū și pre Avgustū craiu, carele au venitū¹⁰ pină¹¹ la Liovū nu cu puțină puteare,^{12c} Tătarăi de altă parte înplūsă^{13d} țara de robie și ardea,¹⁴ Turcii trecea¹⁵ Dunărea. Mai den lontru^{16e} boiarii și țara, cunoscindū^f la ce¹⁶ vine lucrulū, să svătuiia și¹⁷ unulū de^x altulū cerca^g svatū, ce vorū putea¹⁸ face ca să poată hălădui^h de atitea nevoi,ⁱ ce s-au ațițatū^j pren¹⁹ țară,²⁰ de²¹ s-au strinsū o grămadă de răutăți²² și²³ răsipă^l asupra lorū. Aceastea toate, deaca i-au²⁴ venitū la urechile²⁵ lui Petru vodă, și mai vrătōsū Hăria²⁶ chelariulū^m i-au spusū cumūⁿ și²⁷ țara să voroveaste²⁸ⁿ să-lū²⁹ părăsască, multă scrăbă^{30o} întră³¹ la inima lui, că, încătō^p vrea^r întoarce oastea mainte,^{32s} nu putea cunoaște; că Leașii venisă cu tărie, putearea³³ Turcului mare, mulțimea³⁴ și iuțimea Tătarălorū neoprită; cești den lontru³⁵ slabi și plini de vicleșugū.^{36,t} Ce den toate ș-au alesū^u cu ai săi, de au³⁷ svătuitū^v ca³⁸ să agiungă^z la Ioanășū,³⁹ craiulū ungurescū, să-i⁴⁰ înpace cu⁴¹ Leașii, și să întoarcă oastea asupra Tătarălorū, că,⁴² de-i va putea⁴³ birui, pre⁴⁴ Turcū pre lesne^a ilū va înpăca.⁴⁵ Ce svatulū,^b macarū^c citu-i de bună, unū lucru, ce-i⁴⁶ den

2 E m. 3 les mss. părți 4 E să-i închine 5 A² D F întimplat 6 A trecură D trecu 7 E la Hotin și 8 A începură D începu 9 A¹ în vlto A² F² la leat les autres mss. anii 10 B venise 11 A² m. 12 A² oaste 13 D F au umplut B umpluse 14 E prăda A² ardea în toate părți 15 D F² iar trecea F¹ iar Turcii iarăș trecea 16 A¹ B lăuntru 16 A¹ ce-a veni A² ce va veni F¹ ce vin lucrurile 17 A m. 18 A² B F m. 19 A² E în B¹ D F prin B² pen 20 B F țări 21 E m. *jusqu'aux mots* «și răsipă» 22 D F răutate 23 B și atita 24 D F au E au intrat la 25 A² la Petru v. la urechi 26 D Hăru 27 B¹ că și F m. 28 B¹ vorbeaste 29 A¹ E ca să-l 30 les mss. scărbă 31 E au intrat 32 E mai întâi A² B D F mai nainte 33 A² și putearea 34 A D F mulțime 35 A B D F lăuntru 36 les mss. vicleșug 37 E s-au 38 E m. 39 A² F D Ianoș les autres mss. Ianăș 40 D F² ca să-i 41 D F și să întoarcă 42 A² F¹ și de va 43 B m. 44 E iară pre 45 F² putea 46 B¹ care-i B² ce iaste.

a mă lipesc la = *s'attacher* à, cf. p. 94 t G 201 b v. p. 33 h c = *forces*, *armée*, cf. G 147 d v. p. 34 a e au lieu de lăuntru v. p. 4 l f v. p. 34 b x v. p. 3 p g = *chercher* C 80 v, 141 v, 173; cerc svat = *chercher une solution*, cf. plus bas, note v h = *se délivrer*, v. p. 33 b i = *mal*, *calamité*, cf. p. 10 a j v. p. 72 x l ruine, perte G II 2; cf. răsipire p. 9 g m = *porte-clefs* n v. p. 32 s n v. p. 27 i o v. p. III t p v. p. 68 s bis r v. p. 42 v s v. p. 9 j t = *astuce* C 54 v, 117 v; v. p. 60 p u = *prendre le parti*: atunci ce vor vrea să aleagă Pr 71 v = *se décider*: iaste svătuită munca și moartea mării sale C 72 v; v. p. 43 b z = *recourir* à, *s'adresser* à a v. p. 56 r b = *décision*, *résolution*, cf. plus haut, note v c macar cit = *oricit*: macar cîți ai de-are fi trecuți Pr 564, de même Pr 612.

voia lui Dumnedzău, nu să poate schimba. Macar⁴⁷ că⁴⁸ cu⁴⁹ Avgustū, craiul^l leșescū, l-au împăcatū Ioanășū craiu, și⁵⁰ fu slobodū^d den-
tr-acolo, iar^e oastea tătarască și putearea împărăției turcești, ca unū
pohoiu^f degrabă⁵¹ ce vine, ⁵² l-au acoperitū, ^{53g} de i-au⁵⁴ căutatū^h a lăsa
totū, și s-au datū⁵⁵ spre munte, ⁵⁶ părăsitū de toată slujba, ^{x57} ce avea.

**Cîndū au pribegitū⁵⁸ Petru vodă de multe nevoi în
țara ungurească.**

Vădzindū Petru vodă că-lū⁵⁹ înpresurā⁶⁰ⁱ vrăjmașii săi⁶¹ de
toate părțile,⁶² și ai săi l-au părăsitū toți, lăsat-au scaunul⁶³ și s-au
datū spre munți, unde cunoscîndū⁶⁴ că nice acolo nu să va putea⁶⁵
mistui,^{66j} au gînditū⁶⁷ să treacă la⁶⁸ țara ungurească. Și așia aflîn-
du-și⁶⁹ cale⁷⁰ deșchisā¹ pren trăgū, pren^m Piatră, au trecutū pre
lîngă mănăstirea de⁷¹ⁿ Bistriță, și lăsîndu-să⁷² ca să poată ceva^{73o}
odihni desupra^p mănăstirei în munte, vădzu⁷⁴ unde,^{75r} ca un roiu
depretiutinderile,⁷⁶ încungiurā⁷⁷ mănăstirea ca să-lū poată prinde.
Elū⁷⁸ cunoscîndū^s aceasta, au încălecatū desrăgū⁷⁹ pre calū, și sîn-
gurū au fugitū să hălăduiască^t în 18 dzile a lui Septevrie. Și⁸⁰ în-
trîndū în munte într-adîncū,^u fără^{s1} drumū, fără⁸² povoată,^{83v} au

47 D F că măcar *les autres mss.* măcar 48 B¹ că pe E că pre 49 A B E F
m. 50 E unguresc, și rămase fără grijă dintr-acolo 51 A B² degrabu 52 A¹ D
veni 53 A² coperit B² F acoperitu-l-au 54 F² au căutat a-și 55 F² dus 56 B
munți 57 B¹ slujitorimea 58 D E m. F. au fugit (F² fugi) P. v. pe la (F² la)
Piatră în țara ungar. la Ciceu 59 E că l-au înpresurat 60 A B F înpresoară D
înpresor 61 E m. 62 *les mss.* părțile 63 E scaonul 64 cunoscundu 65 D F m.
66 A B² D F amistui 67 E socotit 68 A² și la 69 A F² D aflînd 70 B F² calea 71
A E F Bistriții B Bistrița 72 B F să lăsă 73 E cevaș F² m. 74 E vădzut-au 75
F m. 76 A¹ depetiutindieria D depătutindirea E din toate părțile F¹ despre toate
părțile A² ca un roiu, unde petutindirea 77 E încungiurată 78 E deci cunoscîndū
el acestea 79 E m. 80 A E m. 81 F² făcea 82 D și fără 83 A B D F povață.

d = *délivré, débarrassé*: veaseli și slobodzi de toată scrăba C 124 v e v.
p. 108 u bis f en même temps que povoiu, cf. p. 86 s g = v. p. 127 d h = être
contraint, v. p. 21 x x serviteurs, sujets i = presser, envelopper C 338, 381 v j v.
p. 49 l l = ouvert, libre, cf. p. 123 p m cf. p. 17 i, 21 e n cf. la mănăstire de
Bistrița H. Cuv. 77, împăratul de Siria C 161 de même C (titre et préface), 190
v, II 55 v Pr. 30 o = un peu: să odihnească ceva C 252 v să să teamă ceva C
II 17, cf. p. 19 a p v. p. 57 d r = că cf. audzi Petră de domnul Hs. unde dzise
C 270 v s v. p. 86 e t = se sauver cf. p. 131 p. u adînc subst. = profondeur:
munții, marea, înălțimea, adîncul C 226 v; într-adînc = dans les profondeurs, au
fond: peștii într-adîncū fugū C 150, de même C 7, 120, 222 v Pr 483 v au lieu de po-
vață; = guide: deaca să îneacă cărmaciul și piare povoata C 227 v, de même C 333.

datu^z la strimtori^{84 a} ca^b acealea, de⁸⁵ nu era^c nice de calu⁸⁶, nice de pedestru^d, ce i-au căutat^e a lăsa calul⁸⁷. Și⁸⁸ așa, ⁸⁹șiase dzile învâluindu-să^f pren munte, flămîndu și trudit^g, au nemeritu la unu părau, ce curea^{90 g} spre Săcui, și mîrgîndu pre⁹¹ părau în giosu, au datu pre^{92 h} nește pascari, carii, deaca i-au luat^{93 i} sama, cu dragoste l-au priimitu. Iară Petru vodă, înfricoșîndu-să⁹⁴ de dînși, ⁹⁵s-au spăriiatu, ⁹⁶iară ei cu giurămîntu^j s-au giurat^u înaintea⁹⁷ lui cumu-i⁹⁸ voru hi cu dereptate, și nemică^{99 l} să nu să teamă. Iară elu li-au datu lor¹⁰⁰ 70 de galbeni,¹ și, deac²-au vădzutu ei galbenii, cu bucurie l-au priimitu și l-au dusu la otaculu^m loru de l-au ospătat^u cu piine și cu peaște friptu, ospătu pascărescu,^{3 n} de ce-au⁴ avutu și⁵ ei. Și deac-au însăratu, l-au înbrăcatu cu haine proaste de-a⁶ loru și cu⁷ comănac^o în capu, și deacii⁸ l-au scosu^p la Ardealu. Și fiindu oastea ungurească, tocmită^{9 r} de straje^{10 s} la margine, i-au întreatu pre înși:^{11 t} «Ce oameni sinteți?»¹² Ei¹³ au dzis^u: «Sintemu pascari».¹⁴ Și așa au trecut^u pren strajea ungurească, și nime¹⁵ nu l-au cunoscutu. Deacii¹⁶ pascarii l-au¹⁷ dusu la casa unui boiarinu^{18 u} ungurescu, carele au fostu avîndu^v prieteșugu^{18 bis} mare cu Petru vodă. Ce pre domnul^u nu l-au aflatu¹⁹ acasă, numai pre giupîneasa^z lui; și pre^a taină i-au²⁰ spusu ei de Petru vodă, carea²¹ înțelegîndu^b ea²²

84 A² B F strimtori 85 F² care nici de cal nu era cale 86 F¹ picior nice de cal 87 A² și calul 88 F m. 89 E așa în 90 A² B² D cura B¹ curgea F cură 91 A spre 92 A spre B² priste F preste 93 D deac-au luat F luat 94 A² B înfricoșîndu-se 95 E ei 96 B F speriat E spăimîntat 97 E înainte-i cum fi 98 B¹ cum că-i 99 B nimica A² E nemică D F nemică 100 D F m. 1 EF¹ galbini de aur 2 E vădzînd ei galbinii cu bucurie i-au luat 3 D păstoriiscu F² păstorescu 4 E ce mînca și ei B¹ de care au 5 A m. 6 B¹ F² ale 7 E i-au dat cumănac 8 E m. 9 E m. 10 D straje B¹ streajă *les autres mss.* strajă 11 A¹ înșii F² ei *les autres mss.* dînșii 12 E sint 13 F¹ iar ei 14 B¹ pescari 15 A² nici B F nimenea D nimica nu i-au 16 E deci B¹ decia D și deacii 17 D F² s-au 18 A¹ boerean D boiari 18 bis A² B D E F priiteșug 19 A² găsit 20 E spusă 21 D F m. A² și 22 E m.

z dau la au lieu de dau de = arriver à, rencontrer: dideră la un munte G II 133 a = défilé G 191 b ca acealea = sans pareils, très étroits cf. cununi ca acealea (sans pareilles, très belles) C 131, dzi ca aceaia C 143 v, în nevoe ca aceaia (très grand) C 196 c nu era nice de cal, nice de pedestru = on ne pouvait y passer ni à cheval, ni à pied d v. p. 56 h e = être obligé, v. p. 135 h f = pénétrer, cf. C II 6 v g imparf. de eur = couler: și-i curea singele pre față C 105, de même C 66 v, 173, 330 v h = peste: cîndu s-au pogorîtu duhul^u svîntu pre apostoli C 192; dau pre = rencontrer cf. dau peste G 360 i îi iau sama = savoir qui il était j v. p. 130 u l v. p. 43 d m = cabane, gîte; cf. Șăin. Inf. or. II¹ 279 n = de pêcheurs o une espèce de toque G II 327 p = conduire r v. p. 54 d s v. p. 12 n t v. p. 59 l u = boiard C 64 v, 338 Pr 28, 370 v v. p. 24 j z = femme d'un boiard G 45, 53, 62 a v. p. 133 v b v. p. 14 r.

de Petru vodă, cu dragoste l-au priimită la casa ei,²³ și i-au făcută ospățu. Și²⁴ unu voinicu^s oarecarele,²⁵ ce fuseasă aprodu^t la Petru vodă, prilejindu-săⁿ într-acela²⁶ sată, fiindu scăpată și elă dentr-a-cealea răutăți,^{27 v} îi spusără lui de păscarii aceia,²⁸ ce venisă den munte, și știind elă²⁹ că Petru vodă au intratū în munți, și nemică de dînsu nu să știe,³⁰ și cugetindū întru^z inima sa ca³¹ doară^a va putea³² ști ceva de domnu-său, au³³ mărșu la păscari ca³⁴ să poată înțeleage ceva^{35 x} vrună cuvintū dentru^{36 b} dinși. Și deaca i-au vădzutū, îndată au cunoscutū pre domnu-său, pre³⁷ Petru vodă, și au³⁸ cădzutū^c, de i-au sărutatū picioarele. Vădzindū³⁹ Petru vodă pre credincioasă⁴⁰ sluga sa, multū s-au bucuratū și s-au mîngiatū, și multe cuvente^{41 d} de taină^{42 e} au lăsatū^{43 f} cătră dînsū; și inblîndzindu-i-să^{44 g} inima, au adormitū puținelū.^{45 h} Nice^{46 i} zăbavă multă au⁴⁷ făcutū, că, pînă a odihni^{48 j} Petru vodă, iar acea⁴⁹ giupîneasă au⁵⁰ gătātū⁵¹ leagănū¹ cu cai și 12 voinici^m întrarmați;ⁿ și, deaca l-au deșteptatū, au ședzutū în leagănū numai cu aprodulū,⁵² și au mărșu pre locuri⁵³ fără⁵⁴ drumū, pînă au sositū la casa altui⁵⁵ boiarinū⁵⁶ ungurescū; ce⁵⁷ și acela era priiatinū lui⁵⁸ Petru vodă. Carele,⁵⁹ deaca l-au vădzutū, cu dragoste l-au priimitū și l-au ospățatū, și îndată i-au gātātū⁶⁰ leagănū cu șease cai, că locū de-a⁶¹ să zăbăvirea^o nu era, că dendărăptū^{62 p} depre⁶³ urmă prinseasă de veaste oastea dela⁶⁴ strajea ungurească cumū^{65 r} Petru vodă au trecutū

23 E ei 24 E iară 25 E oare cine 26 A² la acel 27 B F răotăți 28 B ceia D cei 29 B¹ m. 30 A² știia 31 E cum ar putea înțeleage ceva 32 A² m. 33 F² m. *jusqu'aux mots* «Petru vodă și i-au» 34 E să-i întreabe și dacă i-au vădzut 35 D cevaș 36 B¹ F¹ dela 37 B E D m. 38 D i-au 39 E atunci vădzind A² iar văzind 40 D credinciosul 41 *tous les mss.* cuvinte 42 F m. 43 E vorovit 44 F² inblînzindu-ș 45 E puținel F² puțin 46 F¹ m. 47 B F n-au E făcînd pînă a 48 F au adormit 49 A cea 50 B i-au 51 B F gătīt 52 E acel aprod 53 F² cale 54 E F¹ fără de 55 E unui 56 A¹ boerean 57 B care F m. 58 F² cu 59 B și E și acela 60 B E F² gătīt 61 E de zăbavă A² F¹ de a zăbovi B² F² de a să zăbovi B¹ de a să zăbovirea D de a zăbovirea A¹ de-a să zăbirea (*sic*) 62 E de urmă prinsease B D F² den dărăt 63 B F² dupre F¹ depe 64 E ce era la 65 B¹ cum că.

s v. p. 49 g t = gentilhomme de la chambre, messenger princier: vătav de aprozi de tîrg, și altul de curte Let III 302 aprozii împlau cu poroncile domnești *ib.*, v. M. Cost. 509, Let II 181 u v. p. 86 x v v. p. 133 h z v. p. 56 g a = peut-être: sau doară-lū va face priiatinū Pr 66 de mēme Pr 68 C 160 x ef. n-au scris ceva vreo mînă curată Pr. 684, v. p. 19 a b = de la: leagea, care ne o au dat Dumnezeu de întru început G 110 c = se précipiter à terre: cădzură, de să închinară lui C II 39 v d v. p. 3 c e de taină = confidentiel ef. lucru de taină Pr 608 f lăs cuvente de taină = parler confidentiellement g v. p. 41 c h v. p. 74 h i v. p. 4 s j au lieu de mă odihnesc C 111 v, 252 v l une espèce de voiture: nu era ei grije de... sau de cai cu rafturi scumpe sau de leagene C II 13 m v. p. 49 g n v. p. 60 a o ef. să va duce: de să va zăbăvi 6 luni Pr 40, 63; v. p. 54 l et 32 o p v. Pr 600 r v. p. 32 s.

prentre⁶⁶ dinși și nu l-au cunoscută, și deacii⁶⁷ s-au pornit după dînsu a-lu cerca^s ca să-lu poată agiunge undeva.⁶⁸ Ce Dumnedzău, ceta ce-i ocrămitoriu^{69 t} tuturor celora,⁷⁰ ce i să roagă cu credință, au acoperit^u pre Petru vodă și i-au dat^v cale deșchisă,^u și măr-gîndu cu nevoință,^v au sosit^u la Ciceu,⁷¹ și Simbătă în răsărita^z soarelui, Septevrie 28, au intrat^u Petru vodă în cetatea Ciceului, și au închis^u porțile. Iară ceia, ce-lu goniia dendărăptu,⁷² vâdzîndu că au hălăduit^a Petru vodă denaintea lor^u, s-au întors^u înapoi. Acolo multă⁷³ plingere și tînguire era de^b doamnă-sa Elena,⁷⁴ și de fiii săi, de⁷⁵ Iliășu și de⁷⁵ Ștefanu,⁷⁶ și de hiică-sa⁷⁷ Rocsanda,^{78 c} și de alți căsași^d pentru multă scrăbă^{79 e} și nevoe,^{80 f} ce le venisă asupra, știîndu⁸¹ den cită mărire au cădzu^u la atita pedeapsă.^{82 g} Deacii Petru vodă au intrat^u în besearecă de s-au închinat^u, mulțămîndu lui Dumnedzău că l-au izbăvit^h den⁸³ mînu^{84 i} vrăjmașilor săi. Iară⁸⁵ Sulimanu,⁸⁶ împăratul turcescu, cu oastea⁸⁷ sa în urma lui Petru vodă la Moldova multă pradă și scădeare^j făcîndu țărăi, și călcîndu^l țara, au agiuns^u pină la Suciavă.⁸⁸

De⁸⁹ domnia lui Ștefanu vodă, ce⁹⁰ l-au poreclit^u Lăcustă.
Vlto 7047,⁹¹ Septevrie.

Prădîndu și stropșîndu^m împăratul Sulimanu⁹² țara Moldovei, și fiîndu țara bejenită^{93 n} spre munți, strînsu-s-au⁹⁴ vlădicii și boiarii

66 D pren *les autres mss.* dintre *et* dintre 67 E m. 68 E m. 69 A² BF oțărmituor D oțărmeator A¹ E oțărmituor 70 D F² m. E F¹ celor 71 A¹ D Ciceu 72 B¹ den napoi A² F din dărăt E din urmă D din țară 73 A E m. 74 A Eleana 75 A² F m. 76 E și Ștefăniță 77 D fii-sa *les autres mss.* fiică-sa 78 A D Rocsanda 79 *les mss.* scărba 80 A E m. 81 E știîndu-să 82 D pedepsire 83 A E de 84 D mîniia BA² mîinile 85 F m. *jusqu'à la fin du chapitre* 86 E sultan Suliman 87 B oștile 88 E Suciavă, cu mare urgie și pedeapsă tuturor lăcuitorilor țărăi 89 F Cîndu au venitu Suliman împăratul turcescu asupra lui Pătru vodă la Moldova 7049 D m. *le titre* A pentru E m. 90 B pre care 91 E m. 92 D F¹ m. F² turcescu E țara sultan Suliman împăr. turcescu 93 B bejănită E bejinită 94 E s-au strînsu.

s v. p. 70 r t cf. p. 122 o u = *cache, abriter, protéger* C 212 G 161, 247 u cf. p. 135 l v = *effort, peine*: ai luat^u în simbria nevoințelor tale mcineasca cunună G 257, cf. p. 81 u, v. p. 19 b z au lieu de răsăritul: în răsărita soarelui C 145 v; cf. Cip. 212 a cf. p. 33 b b cf. p. 139 g c v. *la chronique d'Azarie ap. B. A. 116 d personne de sa maison* cf. C 280 v e v. p. 57 v f cf. p. 10 a g = *souffrance, tribulation* cf: nu gîndi numai de pedeapsa trupului C 217 v h = *délivrer, sauver*: ceta ce m-ai izbăvit^u di în mînu diavolului C II 30 i v. p. 55 e j = *détriment, dommage* cf. Pr 682 C 289 G 119 l = *fouler, envahir* m v. p. 10 p n se sauver, se réfugier devant une invasion: pe supt munți încotro se bejenisă toată țara M. Cost. 551.

țărâi la satū, la Badeuți,⁹⁵ de s-au svătuittū cu toții, ce vorū face de acea nevoe, ce le venisă asupra. Mai⁹⁶ apoi den toate ș-au alesū^o svatū ca să tremiță solū⁹⁷ la împăratulū⁹⁸ cu mare rugămente^{99 p} și plingere să-i¹⁰⁰ iarte. Și așia au alesū dentre¹ dînși pre² Trifanū Ciolpanū de l-au³ tremisū solū în⁴ Suciavă la împăratulū, de⁵ să rugară de pace, și-și cerșură^r domnū; de care lucru, vădzindū împăratulū rugămentea⁶ lorū, s-au milostivitū^s și i-au ertatū, ș-au tremisū la dînși cu Ciolpanū⁷ pre unū ciaușū^t mare cu credință,^{t bis} de i-au chematū pre toți la împăratulū la⁸ Suciavă. Cariu cu mare frică au mărșū,⁹ și au cădzutū la picioarele împăratulū, pre carii i-au ertatū împăratulū, și cu dragoste i-au priimitū, ca pre nește robi ai săi. Mai¹⁰ apoi le-au pusū¹¹ domnū pre Ștefanū vodă, feciorulū lui Alecsandru vodă; și elū s-au virtejitū^{12 n} înapoi cu multă dobîndă^v depreună^{13 z} cu toată oastea lui.¹⁴ Și¹⁵ deacii Ștefanū vodă cu vlădicii și¹⁶ cu toți¹⁷ boiarii au petrecutū pre împăratulū pină la Dunăre; și acolo au întorsū^a împăratulū toți¹⁸ robii și plianulū,^b citū¹⁹ s-au aflatū de²⁰ față, și birulū^c încă l-au²¹ ertatū.^d Și deacii au trecutū Dunărea, iară Ștefanū vodă s-au întorsū la²² scaunulū²³ său,²⁴ la Suciavă.

De²⁵ multe nevoi,^o ce-au petrecutū^f Petru vodă de^{26 g} Unguri la Ardealū, în²⁷ cetatea Ciceului.

Petrecîndū^{28 h} Petru vodă Rareșū²⁹ la Ardealū, în cetatea Ciceului, multe³⁰ pedeapseⁱ și nevoi îi venea asupra dela nepriiatinii^j săi,

95 B¹ Badeauți 96 B¹ și mai 97 B E soli 98 D împărăție 99 *tous les mss.* rugămintele 100 A² ca să-i 1 F sol de între 2 D de au trimis sol pre Trifan în Suc. 3 F au trimis în Suc. 4 E la 5 F de-l E de s-au rugat de pace și ș-au cerșut 6 D rugămintele 7 F² pe un ceașu mare cu Ciolpan dinpreună 8 A la 9 A s-au dus 10 B și mai F² m. E și li-au pus 11 B pus și 12 B F întorsu *les autres mss.* în-virtejit 13 A B F denpreună et dinpreună 14 B F sa 15 B F m. 16 F înpreună și 17 A E m. 18 E pre toți 19 F¹ ce 20 A m. 21 B A² F² li-au 22 A² înapoi la 23 E scaonu-și în Suc. 24 F¹ Suceavei 25 F Cîndu s-au închis P. vodă în cetatea Ciceului la Ardeaal cu (F¹ și cu) doamna-sa și cu fiii săi D m. *le titre* E pentru 26 B¹ dela 27 A² la B în cetatea Ciceaiului, după ce au scăpat și s-au închis (B² închis acolo) în E fiind P. vodă în cetatea 29 F m. 30 A F² multă pedeapsă E multe pedeapsă.

o aleg svat = *prendre la décision* cf. p. 134 u, v p v. p. 129 r r v. p. 112 p s = *avoir pitié* G 64, 86 t les «ciauși» formaient un corps de 300 anciens sous-officiers des janissaires employés à porter des lettres, à transmettre et même à exécuter les ordres du sultan : au trimis ceașii de au tîmpinat pre boerii . . și i-au pus în obezi M. Cost. 465, v. Let II 205, Șăin. Inf. or. II_I 225 t^{bis} cu credință = *avec une lettre de sa part, afin qu'on ajoute foi à ses dires* u v. p. 98 u v v. p. 44 l z v. p. 46 g a v. p. 108 d b v. p. 46 t c = *tribut* v. Let II 306 d = *faire remise de* e v. p. 10 a f = *endurer*, v. p. 16 r g = *din partea* : așia are a păți de oameni C 73 de même C 143, 197 v h *demeurer, être* : cela ce petreci întru ceatele îngerești C 92 i v. p. 138 g. j v. p. 57 b.

că nu numai dela cei streini, ce și dela ai săi avea pedeapsă, dela carii³¹ îi miluisă¹ și-i boerisă^m la³² bineleⁿ lui, dela carii nu vrea^o avea³³ nedeajde^p să³⁴ petreacă nevoe.³⁵ Că întâiu, Simeon³⁶ părcălabul^r, carele³⁷ s^s îl³⁸ puseasă Petru vodă mai denainte³⁹ vreamă⁴⁰ tocmitoriu,^t și socotitoriu^u și giudecătoriu cetăței⁴¹ aceia,^v depreună⁴² și cu vlădica Anastasie, gîndind^z rău la inima lor^u asupra domnului său, lui Petru vodă, s-au svătuit^u depreună⁴³ x^{ca} să⁴⁴ prindză pre Petru vodă, și să-l^u ucigă,⁴⁵ a și capul^u lui să-l^u tremiță la Ștefan^u vodă, carele⁴⁶ îl^u lăsă^u Suliman^u împăratul^u la scaunul^u Moldovei; gîndind^u și cugetind^u b^{intru}⁴⁷ c^{inimile} sale⁴⁸ că vor^u dobîndi cinste^d dela Ștefan^u vodă. Ce Dumnedzău cel^u drept^u, carele⁴⁹ știe inimile⁵⁰ tuturor^u,⁵¹ știut-au și acesta⁵² svat^u,^e de care lucru nime fără⁵³ voia lui Dumnedzău nemică nu poate face; că prindzind^u de veaste Petru vodă și înțelegind^u 54^f de acesta svat^u, că vor^u să-l^u ucigă, silit-au cu meștersug^u 55^g de i-au scos^u den cetate și i-au gonit^u, și⁵⁶ dela Dumnedzău fu mîntuit^u b^{Petru vodă}⁵⁷ de⁵⁸ aceasta. De nărocⁱ era Petru vodă de-a⁵⁹ pățirea^j nevoi⁶⁰ despre¹ vrăjmașii săi, că bine de una nu să curăția,⁶¹ m^{alta} îi sosiia. Că scăpind^u dela⁶² vrăjmașii săi,

31 E aceia ce-i A² F care-i 32 E în domnia lui, dela ceia, ce-au nedejduit să-i fie cu bine și cu priință la vreamă ca aceia. Că întâiu 33 F² avea nici o 34 A² ca să 35 F¹ nevoi 36 A F Simion 37 A² pre carile F carile-l 38 E era pus de P. vodă socot. și tocm. di mai nainte vreamă A m. 39 A² F nainte 40 D m. 41 F² acei cetăți 42 E înpreună cu A B F denpreună et dinpreună 43 E m. 44 A să-l F² să-li 45 E omoară și să-i ia capul să-l 46 E ce era domnu în Moldova, Socotia că vor dobîndi A² pe carile-l F carile-l 47 D în 48 B¹ lor 49 E cel ce 50 D inima 51 E și gîndurile tuturor 52 E sfatul acestora și fără voia sfinției sale nici un lucru nu să isprăvească; de care lucru prindzind 53 A¹ fără de 54 E știind că vor să-l omoară, silit-au 55 A² B¹ F meștesug 56 A B E m. *jusqu'aux mots* «Petru vodă de aceasta» 57 D F m. 58 A B pentru aceasta E pentru aceasta faptă 59 E a trage nevoi de nepriiatinii săi 60 A rău și nevoi 61 E mîntuia, alta i să găția 62 D de.

1 = *prodiguer ses faveurs, gratifier*: zicîndu călugării că le-au dat și i-au miluit Trifan post. cu acel sat G 62 m = *anoblir en nommant dans une fonction d'une certaine importance*: pre un om, dacă-l boerească domnul, nu încapă să-l suduiască M. Cost. 509 n = *bonheur*: binele său acel veacinie C 27 (*c'est-à-dire: pendant son règne*) o v. p. 42 v p v. p. 115 c r v. p. 33 f s v. p. 11 p t = *ordonnateur* cf. tocmesc = *ranger, disposer*: și-au tocmit prea bine lucrurile M. Cost. 536 u = *gouverneur, chef*: lăsă-l socotitoriu în mănăstirea sa C II 29 de même G 77, 328 v v. p. 98 r z gîndesc rău = *méditer de coupables projets*; cf. p. 70 i x = *ensemble*, v. p. 46 g a au lieu de ucid v. C 78 v, 89 v, 221 Pr 485 b v. p. 43 b c v. p. 56 g d v. p. 101 r e = *complot*, cf. p. 134 b f v. p. 14 r g v. p. 33 c h = *sauver, délivrer* G 50, 85, 127 i sînt de năroc = *avoir de la chance*; de năroc era acest domn Let III 214, *ici c'est une ironie* j v. p. 54 l l v. p. 80 d m mă curățesc = *échapper à, être délivré de*, cf. Pr 47.

dela Moldova, pre⁶³ strajea ungurească deade, ^{64 n} de-acolea⁶⁵ strecurîndu-să pre taină,^o și întrindū în cetatea Ciceului,⁶⁶ spre^p vrăjmașii săi nemeri; bine⁶⁷ de aceștea nu să mîntui,⁶⁸ iată sosi fără⁶⁹ veaste⁶⁹ dela Ioanășu craiu oaste ungurească, carii au încungiuratu cetatea de toate părțile. Vădzindū Petru vodă viclesugulū^r lorū, și nevoia, ce i-au⁷⁰ venitū asupră, s-au închinatū^s lorū, și au datū cetatea Ungurilorū, carii, deac-au dobînditū⁷¹ cetatea pre mîna^{72 t} lorū, multă pacoste^u și pedeapsă^v făcea⁷³ lui Petru vodă, că ale⁷⁴ lui le ținea^z toate ei, și nu-și⁷⁵ era volnicū^a cu nemică. Alesū^b de^{76 c} Mailatū,⁷⁷ domnului Ardealului, multă nevoe avea⁷⁸ de⁷⁹ dînsū.

Cîndū⁸⁰ au tremisū Petru vodă den Ciceu⁸¹ carte^d pre ascunsū⁸² la Sulimanū, împăratulū turcescū, cu⁸³ rugămente să-lū iarte.⁸⁴

Petrecîndū Petru vodă în cetatea Ciceului unū⁸⁵ anū și șiasē⁸⁶ luni cu⁸⁷ multă⁸⁸ nevoe și pedeapsă dela Unguri, și ne⁸⁹ mai putîndū suferi răutățile^e și nevoile,⁹⁰ ce petrecea^x dela dînși, au socotitū ca⁹¹ să să dezbată^f de suptū mîna Ungurilorū, și s-au svătuitū cu doamnă-sa să⁹² tremiță carte cu mare jalobă^{93 g} și plîngere la⁹⁴ Sulimanū, împăratulū turcescū, ca să i să facă milă, să-lū iarte,⁹⁵ plecîndu-și capulū suptū sabiia împăratului, și ca să⁹⁶ tremiță carti^{97 h} la Ioanășu craiulū ungurescū ca să-lū slobodzească^{98 i} den țară, să margă la împăratulū, să⁹⁹ slujească Porței împăratului. Și știindū carte^{100 j} sîrbască¹ Elena

63 A¹ pren A² B¹ prin B² preste D spre F¹ deade spre F² dedeaa pen 64 A¹ deadea B² deaderă 65 BE de acolo 66 B¹ Ciceaiului 67 E și bine 68 D să mîntuia E s-au mîntuit 69 AE m. 70 F au E vinisă 71 F² dobîndit-o pre 72 E sama 73 A au făcut 74 B¹ ceale ce era ale B² ce era al lui D a E a lui P. vodă, ce-au fost, au luat tot Ungurii, și cu nîmică volnic nu era 75 B² nu era 76 A² m. 77 B² Maelat 78 F au avut 79 B¹ de cătră F² despre 80 DE m. le titre 81 F² cetatea Ciceului 82 A m. 83 A ca să-l iarte 84 BF iarte. Vlto 7049 85 E cu multă scîrbă și nevoe într-un 86 A giunătate cu 87 E nu mai putu 88 A B² multe nevoi și pedeapse 89 F nu mai putu 90 E pedeapsa, ce-i făcea Ungurii, s-au socotit 91 B m. 92 E Elena să DF ca să 93 A¹ BDF jalbă 94 E la sultan 95 A² să-i iarte greșala 96 A¹ să-i 97 tous les mss. cărți 98 ABEF sloboază 99 E și să 100 E scrisoare sîrbască 1 A² B¹ D sîrbească.

n au lieu de dădu v. C 52 v, 103, 113 v, 141, 151, 190, 232 H. Cuv. 355 Cip. 153; v. p. 136 h o v. p. 133 v p=la, peste, cătră: venise spre moarte C 103, voui tremite spre voi C 180 de même C 65 v, 69, 71, 147 Pr 8, 586 r=perfidie, v. p. 60 p s=se soumettre G 367 t v. p. 56 m u=misères, peine: pentru să-i facă pacoste și scrăbă Pr 495 v v. p. 138 g z v. p. 106 j a v. p. 70 d b v. p. 34 r c v. p. 139 g d=lettre, supplique: tremise carte la patriarhulū C 189 v e v. p. 133 h x v. p. 16 r f=se délivrer, se soustraire, cf. p. 66 d g=doléances, v. p. 28 t h pl. avec le sens de sing.: aflînd om de acea treabă, să dea acea jalbă la singur împăratul, au purces omul acela cu cărțile M. Cost. 554 i=permettre de sortir, cf. p. 114 b, 117 r j știu carte sîrbască=savoir lire et écrire le serbe.

doamnă-sa², au scrisu cu³ mîna ei carte⁴ pre limbă sârbască la împăratul cu mare jalobă și plîngere, pohtîndu⁵¹ ca să să milostivască să-i iarte; și o au pecetluitu^{6m}, și o au datu⁷ la⁸ Petru vodă. Iară Petru vodă o au slobodzit⁹ⁿ pre¹⁰ o zăbrea^{11o} den¹² cetate de susu, ș-au cădzu^t giosu denafară lingă zidiulu^{13p} cetăței; și deacii¹⁴ au chemat^u pre o slugă a sa credzută,^{15r} ce era Sărbu, și i-au arătat^u cartea, și i-au¹⁶ dzis^u în taină^s să o ia și să o ducă la mîna împăratului turcescu; iară¹⁷ elu, luîndu¹⁸ învățătură^t, s-au dus^u ș-au luat^u cartea, și o¹⁹ au dus^u în²¹ Țarigradu, și o²² au tinsu^u la mîna împăratului. Ce²³ împăratulu, cetîndu cartea și vâdzîndu atîta jalobă și plîngere a lui Petru vodă, au^{24v} cum^u dzicu unii pentru^z lăcomia turcescă, că Turculu bucurosu-i^{25a} pre²⁶ hieștecine^b să-lu priimască, numai să i să pleace^c și să-i dea bani, s-au²⁷ milostivit^u împăratulu și l-au ertat^u, și²⁸ cu bucurie l-au priimit^u, vâdzîndu că i să pleacă, și de²⁹ srag^u au învățat^{30d} să scrie hochimu^{31e} la Ioanășu, craiulu ungurescu, ca³² să slobodzască pre Petru vodă să margă la împărăție, și au tremis^u solu de olacu^f la³³ Ioanășu³⁴, craiulu ungurescu³⁵, ca³⁶ să facă pre^g cuvîntulu împăratului. Ce³⁷ craiulu n-au băgat^u în³⁸ samă,

2 B¹ doamna lui E doamna Elena A Eleana (A² Ileana) doamna-sa 3 A B E m. *jusqu'aux mots* «la împăratul» 4 F¹ carte sârbască la 5 E m. *jusqu'aux mots* «și o au pecetluit» 6 A² F pecetluit-o 7 A² B F dat-o 8 F² lui 9 A² B F slobodzit-o 10 B¹ pă 11 E fereastră A¹ B² zebrea 12 E afară lingă zidul 13 A² B D F zidul 14 E m. 15 B E credincioasă D m. 16 E l-au învățat în taină să ia cartea 17 A B m. F¹ și E care învățătură luînd, au mersu și au 18 F luund 19 E s-au 20 A² B F dus-o 21 D E F la 22 E au tinsu cartea 23 E iară 24 A B E sau 25 B iaste bucuros D e buc. F buc. iaste 26 A E F fie cui B¹ pă fiecine B² pe fiește carele D pre fiește cine 27 A² deacii s-au 28 E cu bucurie și 29 E îndată au poroncît de au scris 30 F¹ poruncit 31 A B E carte 32 E m. 33 F împărăția la 34 A E m. 35 D E F m. 36 E m. *jusqu'aux mots* «ce craiul» 37 E iară n-au 38 A² m.

1=demander, prier; cf. p. 127 x m=sceller avec son cachet n v. p. 113 d o=petite fenêtre avec des grilles p v. p. 52 g r=fidèle, de confiance: să aflăm^u simbria credzuților deregători Dosofteiu, Liturghie, st. Vasilia velicogo 4 v, de même Coresi, Cazania I, Dumeneca tuturor svenților s cf. p. 70 l t v. p. 120 h u v. p. 87 i; tind la mîna = remettre entre les mains v=ou C 48, 186 v z v. p. 87 h a cf. pour cette aphérèse: cumu-i C 40 v, cîndu-șu C 63 intr-acesta chipu-i urară C 92 de unulu-i era milă C 136 b v. C (préface) c=se reconnaître son vassal cf. C 366 d v. p. 127 e e=ordre par écrit, ture «hüküm» f de olac = vite, rapidement: răpezisă împărăția de olac ceauș să întoarcă pre sol M. Cost. 506 de dease știre de olac la pașă M. Cost. 552 cf. cai de olac = chevaux de poste, chevaux de relais au luat cai de olac M. Cost. 589, ture «ulak»=courrier à cheval, v. Șăin. Inf. or. II₁ 277 g v. p. 82 c h = tenir compte, se soucier: să nu bage în samă nice frica C 2.

nice³⁹ l-au slobodzitū. Ducindū olăcariulūⁱ aceasta solie^j la împărăție, de iznoavă¹ pînă^{40m} de șease ori au mai⁴¹ tremisū împăratulū la craiu, pohtindū să⁴² lase pre Petru vodă să margă la împărăție.⁴³ Ce⁴⁴ Ungurii nice într-unū chipū n-au⁴⁵ vrutū să-lū lase,⁴⁶ dindu-i⁴⁷ⁿ vină că, fiindū^{48o} scaunulū la Moldova, multă asupreală au avutū de cătră^{49p} însū,⁵⁰ și încă adăogea de-lū făcea notciagoșū,^{51r} dzicindū că are moșii și ocine^s înpreună⁵² cu dinși. Mai⁵³ apoi a șeaptea^t oară au tremisū împăratulū soli cu hochimuri la craiu, aducindu-i aminte și de une^{54u} și de alte, și deabia^{55v} l-au slobodzitū pre⁵⁶ dzisa^z împăratulū, ca să hie deplinū.^a Deacii au tremisū împăratulū hochimū la Petru vodă ca să margă cu credință,^b să⁵⁷ nu să teamă.

Cîndū⁵⁸ au purcesū^c Petru vodă den Ciceu⁵⁹ la împărăție,⁶⁰ la Țarigradū.⁶¹ Vltō 7048,⁶² Ghenariu, vă nedelea.^{63d}

Vădzindū Petru vodă atita adeverință^e dela împăratulū, fu⁶⁴ bucurosū foarte și inima i să⁶⁵ veseli, cunoscindū^f că, cumū să rădică o negură întunecată și să răsipeaște,^g așia și elū să curățeaste^{66h} de scrăba,⁶⁷ ce-i dzăceaⁱ la inimă.⁶⁸ Și deacii⁶⁹ să găti de cale, ș-au eșitū den Ciceu⁷⁰ în luna

39 E cuvîntul împăratului, nice au slobodzit pre P. vodă. Intorcîndu-să solul cu acea solie di la craiu la împăratul, au și mai trimis pînă de șiasie ori A² și ducînd **40** A¹ pînă în de 6 ori A² B² F² pînă în 6 ori **41** A m. **42** F² ca să sloboză **43** F² poarta împărătească **44** E iar **45** E nu vrea **46** D dea **47** A¹ dîndū **48** E fiindu domnu în **49** E despre **50** B¹ D E F¹ dinsul **51** A netciagoș F nopciagoșu, văzîndu că **52** B cu dinșii înpreună **53** E iară mai pre urmă **54** B F unele și de altele D una și de alta **55** E F¹ abia **56** D F pentru **57** E și să **58** E purceaderea lui P. vodă den cetatea Ciceului la Țarigrad în anul D m. le titre **59** A cetatea Ciceului **60** A m. **61** F m. **62** B F m. **63** A¹ vnedl les autres mss. m. **64** E s-au bucurat **65** E s-au veselit **66** F² cu răți **67** tous les mss. scărba **68** F² inima sa **69** E gătîndu-să de cale au eșit **70** E cetatea Ciceului.

i = *courrier, messenger à cheval*: sosesc de la hanul olăcari la Șerim-beiu M. Cost. 626 **j** = *message* **1** de iznoavă = *de nouveau* M. Cost. 543, 658 G 344 **m** cf. a erta pînă de șapte ori C 271 **n** dau vină = *accuser*, cf. vinuesc p. 70 **o** cf. p. 106 **j** **p** v. p. 95 **g** **r** = *grandeur, titre donné aux seigneurs hongrois*: hong. «nagyságos» **s** v. p. 89 **f** **t** v. p. 46 **o** **u** v. p. 36 **r** **v** deabia C 345 v Pr 474 en même temps que debia C 344 **z** v. p. 69 **f** et 67 **i** **a** adj. invar. = *accompli*: n-au fostū vărsta ei deplin Pr 362, dragoste deplin G 112, ca un om deplin, ce era C 102 v; *adv.* = *exactement, complètement*: deplinū s-au izbîndit cuvîntul lor C 24 v **b** = *confiance* C II 43 v **c** = *partir* C 219 v **d** en vieux slave = *Dimanche* **e** = *assurance*, cf. p. 125 v, v. p. 19 b **f** v. p. 86 **e** **g** = *se dissiper*, cf. p. 71 t **h** v. p. 140 **m** **i** = *être, demeurer, se trouver*: bunătatea, ce dzace în ceriu C 288 v toate aceastea dzacă denafară de mentea lui C 249, de même C 335, II 38.

lui Ghenariu,⁷¹ într-o Dumeneacă, lăsindu-și doamna și cuconii,^{72j} ș-au purcesu spre⁷³ Țarigrad. Acolo multă jelanie⁷⁴¹ și plingere era⁷⁵ la împărțitul^{76m} lor. Deacii⁷⁷ Petru vodă, deac-au trecut Dunărea, au⁷⁸ mulțămitu⁷⁹ lui Dumnedzău că l-au izbăvitⁿ den minule^o Ungurilor,⁸⁰ și deacii⁸¹ s-au dusu la Țarigrad, de⁸² ș-au plecatu capul^u suptu⁸³ talpele^p împăratului, pre carele cu mare bucurie l-au priimitu împăratul Suliman.⁸⁴

Cîndu⁸⁵ au omorîtu pre Ștefanu vodă boiarii țării Găneștii cu Arbureștii în trăgă,⁸⁶ în Suciavă.

Ștefanu vodă, domnind la Modova, nu puțină grije^r au avut,⁸⁷ știind pre vrăjmașul său, pre⁸⁸ Petru vodă, viu; carele, avînd^{89s} mai dedemultu avuția sa⁹⁰ scoasă^t la Ciceu, și doamna cu cuconii, în țara ungurească, cumu s-au pomenitu mai susu. Mai apoi oblicîndu^{91t bis} că, și deaca au mărșu la împăratul,⁹² iaste la cinste^u mare, aceastea toate îi era ca o ghiață la inima⁹³ lui Ștefanu vodă. Mai apoi, în dzilele acestui Ștefanu vodă fost-au⁹⁴ foamete mare și⁹⁵ în țara Moldovei și la Unguri,^{96v} c-au⁹⁷ venită lăcuste multe, de-au mîncat toată roada^z; și⁹⁸ pentru aceaia l-au poreclitu, de⁹⁹ i-au dzis Lăcustă vodă. Mai¹⁰⁰ apoi urîndu-lă curtea¹ toată, s-au vorovitu^a o samă de² boiari den curtea lui, a-nume Găneștii și Arbureștii, și la așternutul^b lui, unde odihniia,^c l-au

71 B¹ Ghenarie 72 B E F coconii 73 E la 74 E jeale F² jelanie și scărbă 75 E s-au făcut 76 B¹ F¹ despărțitul 77 A² și deacii B deci E iară 78 E atunci au 79 B¹ mulțemit 80 F² vrăjmașilor săi Unguri, decii s-au 81 E mergînd la 82 D și E m. 83 E la picioacire (*sic*) împăratului 84 E m. 85 A de moartea lui Șt. vodă, ce l-au poreclit Lăcustă E pentru moartea lui Șt. v., ce-i dzicea Lăcustă D m. 86 F m. B tărgu 87 E avea 88 E m. 89 E mai de demult avea scoasă aveare la Ciceu în ț. ungar. B² avusease 90 F² m. 91 F¹ dacă au oblicitu 92 E împărăție 93 E inimă 94 E au fost 95 F m. 96 E țara ungurească 97 A cît au 98 B F m. 99 F Lăcustă vodă E și A² Lăcustă vodă zicîndu-i 100 E iară mai 1 A² F toată curtea E toată curtea și boiarii 2 A den boerii de

j v. p. 31 s 1 = *lamentation, affliction*: să înplură de jelanie C 183; v. p. 42 r m = *séparation*: împărțitul limbilor Coresi, Psaltirea 441, v. p. 67 i; cf. înpart = *séparer* C 22 v Pr 34, împărțire = *séparation* C 222, 332 n v. p. 138 h o v. p. 55 c p *sens fig.* = *piet*: cădzu boiarinul acela la talpele lui C II 30; cf. palme = *mains* p. 122 r v. p. 12 n s avîndu scoasă est un participe passé actif v. Philipp. Gr. 128, *ici a le sens de plus-que-parfait*, cf. p. 4 m t v. p. 117 h t bis v. p. 28 i u v. p. 101 r v v. B. A. 24 z = *récolte*: n-am unde aduna roada mea C 349 v, să nu ia nemică den roadă [a viei] Pr 592 de même C 165 v, 271 v a v. p. 27 i b = *lît*: cu lacrămile meleale udă așternutul meu C 234 v; cf. p. 67 i c v. p. 137 j.

omoritu în cetatea Suciavei. Începătoriu^{3d} și ațîțătoriu^e acestuia lucru au fostu Mihulă hatmanul și Totrușanul^{4x} logofătulă, de⁵ s-au vorovitu într-o sară, ca nește lupi^{6f} gata spre vînatu, ca să îneace^g oaia cea nezlovivă,^h adecă pre Ștefană vodă, și dîndu învătaturăⁱ slugiloră sale ca toți să să întrarmeadze,^{7j} și dîndu-le^{8l} și giurămîntu ca să le hie cu dreptate,^{9m} s-au pornitu cu¹⁰ toții, și într-unu foișorⁿ susu¹¹ în cetate,¹² unde odihniia, la¹³ așternutulă lui au răsipitu^{14o} ușa,^{15p} și neștiindă Ștefană vodă nemică de¹⁶ aceasta, s-au sculată fiindu numai cu cămeașă,¹⁷ iară ei cu toții ca nește lei sălbateci au năvălită asupra-i,¹⁸ și multe rane^r făcîndu-i, l-au omoritu, și capulă¹⁹ i-au tăiată și l-au scosu afară. Aceasta plată^s au luat Ștefană vodă dela cea,²⁰ ce-i miluisă.^t Mai²¹ apoi dela Dumnedzău curundă^{22u} vreamă le-au venită și loră osindă^v asupra, de²³ au luată și ei plată pentru moartea lui Ștefană vodă.²⁴ Acesta Ștefană vodă, ce²⁵ l-au poreclită Lăcustă vodă, au domnită 2 ai și 3 luni.

De²⁶ domnia lui Alecsandru vodă Cornea.²⁷

Acei lei sălbateci și lupi încruntați,^z anume²⁸ Mihulă hatma-

3 E iar începătura acestuia lucru urît și necuvios s-au făcut de la Mihulă hatm. și dela Totrușanul 4 A¹ Totrușanul, *les autres mss.* Totrușanul 5 E carii 6 E tirani și lupi turbați să vînează oaia 7 DE întrarmeadze 8 E puindu-le și giurămîntu să 9 F dreptul A² BE dreptate A¹ D dreptate 10 F² toți 11 A² m. 12 A m. 13 E au răsipit ușa 14 B¹ sfărămat 15 A² BDF ușa 16 F² de una ca 17 D cămașa E cămeașă *les autres mss.* cămeașa 18 A² asupra lui 19 de ABE l-au scos afară 20 D aceia EF¹ cei 21 E căroră mai 22 B² curîndu peste puțină 23 E și 24 A vodă, ce l-au poreclit Lăcustă E vodă Lăcustă 25 A E au domnit 26 A pentru E m. D m. le titre F¹ Cîndu au rădicat boiarii domnă pre Alecsandru vodă, după ce au omorit pe Ștefan vodă 27 E Cornea, ce au fost portar la cetatea Sucevei 28 E m.

d = initiateur cf. C 249 v; les adjectifs en—oriu dérivés des participes passés sont très fréquents dans le vr., cf. ocinătoriu C 239 v, ospătătoriu C 279, apucătoriu C 382, pierdzătoriu C 305, socotitoriu C 244, înmulțitoriu C 253 v, lecuitoriu C 241... e = instigateur, cf. p. 61 f x v. Ghib. Isp. I₁ 54, 61; cf. p. 42 o f v. p. 48 u g = étrangler, étouffer: întrară lupii în turma lu Hs. de o spârgea și o neca cum era mai rău Moxa ap. H. Cuv. 380, ori cine va mîncea... carne înecată, ce va fi nădușită, iară nu va fi singele vărsatū cu herū... de va fi preot să fie lepădatū de preoție Șapte taine, 212; cf. pour cette signification, celle du mot latin «neco» h = innocent, v.-sl. «nezlovivū» i v. p. 120 h j = s'armer: deci și voi vă întrarmați cu această armă C 56 v, v. p. 60 a 1 dau giurămînt = faire prêter serment m = fidélité v. C 204 v n = folie, maison de plaisance, pavillon, tourelle: previa pre mare dentr-unu foișorū Moxa ap. H. Cuv. 385, v. H. Cuv. 280 o = enfoncer, cf. p. 10 v p au lieu de ușa C 49, 336 v, 367 v, II 22, 30 v, v. p. 28 f r au lieu de rîni C 83, 219 v, 244 Pr 501, v. p. 43 a s v. p. 122 v iau plată = recevoir la récompense t v. p. 140 l u v. p. 110 j v v. p. 114 o et 4 o z = altéré de sang, sanguinaire: bărbații cei încruntați și înșelători G 367.

nulă și Totrușanul logofătulă,²⁹ depreună^a și³⁰ cu alții, carii era protivnici^{31b} loră, deaca omorără³² pre Ștefană vodă, cu toții au rădicatū domnū pre³³ Alecsandru vodă, ce-i^c dzicea Cornea, carele fusese atunce³⁴ portariu^d la cetatea Suceavei, iară mai denainte³⁵ vreamă³⁶ fusease slugă la Mihulă hatmanulă. Și, deaca l-au rădicatū domnū, i-au pusū nume³⁷ Alecsandru vodă.

Pentru³⁸ a doa domnie a lui Petru vodă Rareș, cîndū au venitū de la Poartă.

Într-aceaia vreamă sultanū³⁹ Sulimanū, împăratulă turcescū, gă-tindu-să⁴⁰ să margă la Odrii, ^{41e} au⁴² purcesū cu toată putearea^f sa, și, deac-au sositū la Odrii, înțelegîndū^g împăratulă de atîtea⁴³ amestecături,^h ce să facū în⁴⁴ țara Moldovei, și nu să poate aședzaⁱ țara, știindū⁴⁵ pre Petru vodă că⁴⁶ iaste în⁴⁷ socotință^j la împărăție,⁴⁸ atunce socotindū împăratulă, ce va face ca să poată aședza⁴⁹ aceasta⁵⁰ țară, iată⁵¹ avu vreamă^l și Petru vodă, de-și⁵² cerșu^m la împăratulă⁵³ domniia⁵⁴ la moșiaⁿ sa, la⁵⁵ Moldova, carea i-o giuruisă^{56o} împăratulă mai⁵⁷ den nainte vreamă,^{58p} încă⁵⁹ cîndū venisă Petru vodă den țara ungurească la Țarigradū. Și de aceasta⁶⁰ pre^r voe i-au fostū,⁶¹ că îndată i-au datū steagū^s și⁶² domniia la Moldova, ș-au tremisū pre credinciosulă său, pre⁶³ Imbrea aga, cu iniceari⁶⁴ și cu multă oaste turcească ca să ducă pre Petru vodă la scaunū.⁶⁵ Și luîndū⁶⁶

29 A E m. 30 E m. 31 A¹ B E protivnici 32 D deac-au omorit 33 A E pre un 34 E atunci *les autres mss.* atunce 35 A² E nainte A¹ deinte D din nainte 36 E au fost 37 A D numele 38 B D m. *le titre* E domniia a doa a lui P. vodă Rareș F cîndu venia P. vodă domnū dela împărăție la Moldova, boiarii țării i-au eșitu la Brăillă înainte 39 D F m. 40 D gîndisă 41 A¹ Udrii 42 D F m. *jusqu'aux mots* «înțelegîndū împăratulă» 43 A D F atîta 44 F² aicea în 45 E au socotit, ce va face să poată tocmi această F² știind și 46 F¹ că-l are în socotință, au socotit împăratul cum va face 47 F² pe lîngă Poartă de slujeaște și în socotință, atunce 48 A împăratul 49 A tocmi 50 B F m. 51 A² iară D iar avea E atunci B iată că 52 A de 53 E m. 54 A să-i dea domniia 55 E în 56 B² făgăduisă 57 E de mai nainte D mai nainte 58 A² m. 59 F m. B de 60 A ceaia 61 D făcut și îndată 62 E de 63 E m. 64 E F enciari 65 E scaonul țării Moldovei 66 A² F luundu.

a v. p. 35 j b = *pareil, partisan* G II 72 c v. p. 8 g d portar de Suciavă = *commandant militaire de la ville de S.*; v. App. VII e v. p. 97 e f v. p. 134 c g v. p. 14 r h v. p. 45 f i = *rester en paix, être en ordre*; cf. p. 11 g j v. p. 25 t, cf. socotință avea giupineasa lui de Moise vodă M. Cost. 529 l v. p. 73 f; am vreamă = *saisir l'occasion* m v. p. 112 p n = *patrie*: fu dusū iarăși la moșia sa, în Arimathei C 143 *de même* C 321 v, II 12 o v. p. 82 f p mai den nainte vreamă = *auparavant* C 58 r v. p. 82 c; pre voe = *conformément aux desirs*: li-i de toate pre voe C 277 s le sultan remettait un étendard aux voievodes nommés par lui, comme insigne.

agiutoriu dela Dumnedzău, în⁶⁷ dzua^{68 t} de Bogoiavlenie,^u Ghenariu 6⁶⁹ dzile, au purcesu Petru vodă spre Dărstorî,^{70 v} și deacolea s-au sculatî,^z ș-au⁷¹ trecutî Dunărea ș-au sositî⁷² la Brăilă. Acolo,⁷³ tocmindu-și^a oastea ca să margă asupra lui Alecsandru vodă,⁷⁴ iată⁷⁵ boiarii țării Moldovei prinsăre de veaste cumî^{76 b} domniia iaste dată lui Petru vodă, ș-au venitî⁷⁷ la⁷⁸ Brăilă. Înțelegîndu de aceasta, cu toții au părăsîtu pre Alecsandru vodă, și l-au lăsatî în Cetatea^c noao^{79 d} depreună⁸⁰ cu Mihulî hatmanulî,^e și cu Totrușanulî⁸¹ logofătulî, și cu Pătrașco, și Crasneșu și Cozma; și⁸² ei cu toții s-au dusu la Brăilă, de⁸³ s-au închinatî^f domnu-său,⁸⁴ lui^{84 bis} Petru vodă, și s-au rugatî să-i iarte de⁸⁵ greșeala lorî. Vădzîndu Petru vodă atîta rugămente^{86 g} dela țară, i-au ertatî pre toți, și cu dragoste i-au priimitî și li-au grăitî⁸⁷ lorî:⁸⁸ «Hiți^{89 h} în pace și⁹⁰ ertați de greșealele⁹¹ voastre, cite mii-ați făcutî oarecîndîⁱ ». Iară ei cu toții strigară:⁹² «In^j mulți ai⁹³ să domnești cu pace». Și iară⁹⁴ dzisără:⁹⁵ «Bine ai venitî la scaunulî tău, domnulî nostru celî dentăiu». Și multă bucurie și veselie era¹ tuturorî, că toți îlî iubiia ca pre unî părinte alî său,^{96 m} și era bucuroși toți⁹⁷ de venirea lui, că⁹⁸ acmu^{99 n} li să supărasă^o de amestecăturile,^{100 p} ce să ațișasă^{1 r} în țară, și de răutatea^s acelorî lei cumplitî^t și fără² sufletî.

67 E. P. vodă au purces spre Drăstor în 6 dzile a lui Ghenari și deacă au trecut Dunărea au sosit 68 A² B D F zioa 69 F în 6 zile 70 B² Dirstor 71 F de-au 72 A² venit 73 E și acolo 74 B Cornea 75 D iar E iată și 76 E că 77 E sosit 78 F¹ și P. vodă la F² de la împărăție la 79 B n. m. La Roman 80 E împreună A B dinpreună F¹ m. 81 A¹ D Totrușanul 82 E iară alții toți s-au dus de s-au închinat la 83 F² și 84 F² domnului său 84 bis A la B E F m. 85 F² m. 86 tous les mss. rugămintele 87 E F² dzis 88 E să fie în pace și ertați de toate greșealele lor cite i-au făcut F² m. 89 tous les mss. fiți 90 D și fiți F¹ și fiți slobozi și 91 A² B D F greșealele 92 F² m. E strigară zicînd 93 A² B D E F ani 94 A B iarăși 95 F² i-au zis 96 B¹ E lor 97 A² cu toți 98 E căci li să 99 B F m. A² D acum 100 D mestecăturile F¹ atîtea amestecături 1 D atîta F² făcuse într-această țară 2 B¹ F² fără de E fără de suflute

t v. p. 15 e u = *Épiphanie* Pr 594 G II 73 v = *Silistrie* z v. p. 110 m a = *disposer*, v. p. 54 d b v. p. 32 s c Cetatea noao = *aujourd'hui la ville de Roman* d v. p. 26 b e c'est dans un diplôme du 2 Avril 1588 que figure pour la première fois dans les documents le titre de [hatman, donné au portariu de Suciavă (Bibl. de l'Acad. roum., Doc 56), v. Tanov., Contr. ap. An. Acad. rom., XXVII, 227. On le trouve pourtant dans la chronique de Macarie (B. A. 100) f = *se prosterner, faire acte de soumission* G 334 g v. p. 129 r h cf. hiți sănătoși C (préface) hie-ț milă C 263, v. p. 2 d et l'autographe d'Ureache i = *autrefois, jadis*: fusease oare cîndu orbû C 168 v, de même Pr 417 G 100, 263 j = *pendant*: în trei dzile udîndu-lî C II 2 v 1 cf. o, ce veselie era apostolilor C 129, v. p. 55 e m v. p. 11 m n v. p. 7 g o = *être mécontent, en avoir assez*, cf. p. 84 f p v. p. 45 g r = *prendre naissance*: începătura tiranilor, pe ce vream s-au ațișat G II 9, v. p. 72 z. s = *méfait*: curvește sau face altă răutate Pr 633 t = *cruel*: lupi sireapi și cumpliti C 181

De³ moartea lui Alecsandru vodă Cornea.

Petru vodă, deaca ș-au tocmită oastea bine la Brăilă, au purcesă depreună⁴ cu toți boiarii săi, și, deac-au sosită la Gălațu,⁵ s-au tăbărită^u pre⁶ țarmurile^{6 bis v} apei.⁷ Iară Alecsandru vodă, prindzindă de veaste, s-au gătită degrabă cu oastea, de^{8 z} cită avea, ș-au eșită înaintea lui Petru vodă la Gălațu.^a Ce⁹ nemică n-au folosită, că, părăsindu-lă¹⁰ ai săi toți, au cădzută în mînule¹¹ vrăjmașului său, lui^b Petru vodă, și de¹² srăgău au învățată^c Petru vodă de i-au tăiată capulă, depreună^d cu Pătrașco, carele¹³ să ținea de dînsă, într-o Miercuri, în luna lui Fevruar.¹⁴ Acesta¹⁵ Alecsandru vodă au domnită 2¹⁶ luni și 3 săptămîni.^{16 bis}

Cîndă¹⁷ s-au așezată Petru vodă la¹⁸ scaunulă său ală doile rîndă, cîndă au venită domnă. Vlto 7049, Fevruară 19.

Petru vodă, deaca tăe¹⁹ capulă lui Alecsandru vodă la²⁰ Gălațu, cu toată putearea^e sa s-au pornită spre scaunulă său, spre Suciavă; și,²¹ cîndă au sosită la Bărladă, acolo²² mare ospățu și cîste^f i-au făcută credinciosă și cîstită^g boiarinulă^{23 h} său, Huru^{24 i} vornic-

3 A pentru F Cîndă au tăiată Pătru vodă niște boiari la Galați D m. 4 E împreună 5 B E F Galați 6 B la 6 bis *tous les mss.* țarmurile 7 A Dunării 8 D și B¹ m. F¹ cită au avut 9 D F m. *jusqu'aux mots* «Mai apoi adevărată că au fostă vicleani» 10 A E părăsindu-l 11 B¹ mînile 12 E înda[tă] au poroncit 13 B¹ care E ce 14 B Fevruarie 15 B E acest 16 B numai 2 16 bis E săptămîni în anul 7049 17 E m. *le titre* 18 B întru a dooa (B² de a doao) domnie la scaunul său. Vlto 19 B E au tăiat 20 E au purces cu toată 21 B ci E și sosind la 22 E m. 23 A¹ boereanul 24 Hura.

u = camper G 150 v v. p. 39 d z v. p. 19 i a v. G 93 b v. p. 22 h c v. p. 127 c d v. p. 118 d e v. p. 134 c f = *apparat*: eși cu mare cîste înaintea ei C II 11 g = *honoré* Pr 681, cf. p. 101 r; «cîstit și credincios boiarinul» *est une formule de politesse employée par le voïvode envers les grands boïards*, v. Ghib., Isp., II, 129, 137 h v. p. 136 u i Pour Mr. Bogdan (B. Cr. 278) ce Huru vornic «n'est autre que Hăria chelariul» (v. p. 134). *Cette identification n'est pas admissible, non seulement parce qu'ils n'ont pas le même nom, mais encore parce que ce Huru, après avoir occupé la fonction de părcălab de Niamț de 7035—7038 (v. les diplômes du 15 Mars 7035 (Bibl. de l'Acad. roum., Doc. 2/c), du 4 Mars 7036 ap. Ur., XVIII, 105, du 3 Mars 7038 ap. Arh. ist., I, 133), rempli, dès l'an 7039, les fonctions de vornic sans interruption, même sous le règne de Ștefan Lăcustă (v. les diplômes de 7039 Mars ap. Ghib., Sur., I, 100, du 19 Mai 7039 ap. Ur., XIV, 82, du 12 Mars 7040 ap. Ghib., Sur., I, 130, du 13 Mars 7041 ap. Ur., XVIII, 120, du 22 Mars 7043 ap. Arh. ist., I, 83, du 3 Mars 7045 ap. Wick., Putna, 204, du 1 Mai 7048 ap. Ghib., Sur., I, 237). Et puis quelle différence y a-t-il entre la haute dignité de vornic et la modeste fonction de chelariu !*

culă; și purcedzind^{25j} deacolo, au venit²⁶ trăgulă Romanului; și deacolo²⁷ cu multă bucurie năzuind²⁸¹ au intrat²⁹ în Suciavă Fevruar¹⁹, Luni, după stăii²⁹ Theodor³⁰, în a doa^{31m} săptămână în³² postul cel³³ mare, depreună cu Imbrea aga, și au ședzutⁿ în scaun³⁴.

Cîndu au perit³⁴ Mihulă hatmanulă, și Totrușanulă logofătulă, și Crasneșu și Cozma.³⁵

Petru³⁶ vodă, deac-au sosit³⁷ la Suciavă, și s-au aședzat³⁸ la scaunulă său acolo, au aflat^p în viclenie pre Mihulă hatmanulă, și pre Totrușanulă logofătulă, și pre Crasneșu și pre Cozma. De^{39r} carii multă nevoe și pedeapsă^s avusease⁴⁰ Petru vodă în domnia dentăiu, pre carii, cîndu au^{40bis} pribegit^t Petru vodă den țară, i-au fost^u închis^u în cetatea Romanului, avînd^v prepus^v de viclenie, cum⁴¹ s-au și⁴² arătat^z mai apoi adevărat^{43la} că au fost^v vicleani. Și deacii⁴⁴ îndată au învățat^b de i-au prins^u și cu greale^c munci^d i-au muncit^u, mai⁴⁵ apoi li-au tăiat^u și⁴⁶ capetele.

Învățatură^e și⁴⁷ certare.^f

Iani^{48g} socoteaște⁴⁹ cum^u plătește^h Dumnedzău celora ce fac^u rău! Aceștea fiind⁵⁰ lei sălbateci și lupi încruntați, multă⁵¹ pedeapsăⁱ au făcut^u lui Petru vodă în domnia dentăiu; mai⁵² apoi, stîmpă-

25 E m. 26 E prin 27 E m. 28 E au năzuit de au mers la 29 B² s'feti 30 A Theodor Tironi 31 A¹ doi A² B² doao 32 E de 33 E împreună 34 A² muritu 35 E Cozma, aflîndu-i P. vedă vicleani 36 E dacă s-au așădzat P. v. la scaon la S. aflat-au în viclișug 37 A acolo și 38 A la Suciavă 39 A E că-rora, deaca i-au aflat în viclenie (E vicleani), le-cu tăiat capetele 40 E au fost avut 40bis A² au fost 41 B¹ precum 42 A m. 43 B¹ că au fostu cu adevărat 44 E îndată prindzindu-i, cu greale munci i-au muncit și li-au tăiat capetele A² deacii îndată i-au prinsu după învățatura lui 45 A și li-au 46 A D F² m. 47 D F m. le titre 48 F ia 49 A E socotiți dumneavoastră 50 E m. 51 B¹ multă supărare B² multe supărări au 52 D F m.

j v. p. 143 c 1 = se diriger vers, se rendre: iaste o cetate..., la carea toate corabiile depre mare năzuesc C II 79 v au ales cu sfatul să năzuiască la cetatea Hotinului M. Cost. 590 m v. p. 49 h n = s'installer, monter (sur le trône) o = être tué, être mis à mort p v. p. 122 l r v. p. 139 g s v. p. 138 g t v. p. 110 n u v. p. 53 z v = soupçon C 221 v, 267 z = prouver: nu să cade a crede pre nime, pînă nu va arăta fie ce lucru Pr 8 a = évidemment, cf. adevărez = avérer Pr 20, 361, 378, 517 et adevăresc p. 125 v b v. p. 127 c c = cruel, cf. p. 86 n, 106 p d = supplice, torture; muncesc = torturer: și cu alte munci mari te voi munci C II 81 v, de même C 172, 178, II 64, 72 e = précepte, enseignement Pr 4 C 217 f = blâme, remontrance G 50 g interj. = ia! v. p. 49 i h = récompenser, punir: plăti-va Hs. la înfricoșata zi săborului jidovăscu G 315 i = affliction, amertume, cf. p. 138 g.

rîndu-și^j minia⁵³¹ inimilorū sale asupra lui Ștefanū vodă, neavîndū nice o vină, cu rea^m moarte l-au omorîtū, cumū s-au pomenitū mai susū la domnia lui Ștefanū vodă. Iată⁵⁴ dară,⁵⁵ după fapta lorū cea rea, curundă⁵⁶ⁿ vreamē le trēmīsă Dumnedzău osindă^{57o} asupră, de luară⁵⁸ și ei plată⁵⁹ cu sabiia, ca și Ștefanū vodă. Și⁶⁰ într-aceaiaș⁶¹ dzi Petru vodă au pusū pre Petru, feciorulū lui Varticū, hatmanū^p și părcălabū de^{61bis} Suciavă.

Cîndū⁶² au venitū Elena, doamna lui Petru vodă, și cu fiii săi den țara ungurească. Vltō⁶³ 7049, Maiu 25.

Deaca⁶⁴ s-au aședzatū alū doile rîndū Petru vodă la domnie,⁶⁵ tremis-au de ș-au adusū pre⁶⁶ doamnă-sa, pre^{67r} Elena, și pre fiii săi, pre⁶⁸ Iliiașū și pre⁶⁹ Ștefanū, și pre⁷⁰ hiică-sa,⁷¹ Rocsanda, dela Ciceu. Și sosindū la Suciavă Maiu 25,⁷² le-au eșitū⁷³ Petru vodă înainte 3 mile.^{74s} Acolo multă bucurie și veselie⁷⁵ era la adunarea^t lorū, că⁷⁶ pre cită jeale era, cîndū să despărțisă dela Ciceu, de să duseasă Petru vodă la Țarigradū, mai multă bucurie și veselie era acmu⁷⁷ la înpreunarea^u lorū. Deacii,⁷⁸ deaca să aședzară⁷⁹ cu toții la scaunū,⁸⁰ nu⁸¹ uită Petru vodă datoriia sa, cu carea mainte⁸² pre toți⁸³ îngrădiia,^v ce, ca unū păstoriu bunū, grijiia^z de oile sale ceale perite^a ca să le afle. Tremisă⁸⁴ soli⁸⁵ la craiulū leșescū de-și⁸⁶ cerea robii săi, cea⁸⁷ ce-i luasă Tarnovschi hatmanulū cu oastea, cîndū venisă

53 E inemile asupra 54 D iar 55 D F m. B¹ dar că A² dară depe 56 F² curîndu le A B F curîndă 57 A B D F osindă 58 D luoară 59 F² osindă și plată F¹ plată dela P. v. ca și 60 A E m. 61 E aceastaș F² aceia 61 bis A² la 62 D E m. le titre F Cîndu s-au așezatu P. v. la domnie al doile rindu (F² a doao oară) 63 B m. la date 64 B într-acestaș anu deaca E iară într-acestaș an dacă s-au așădzat P. v. la 65 F domnia țărăi 66 F² m. 67 E m. 68 E dela cetatea Ciceului din țara ungur. D F¹ m. 69 F m. 70 A D m. 71 D fiesa 72 B 25 de zile 73 E eșitu-li-au 74 E mile de loc 75 A E m. D m. *jusqu'aux mots* «era acmu» 76 E F¹ m. *jusqu'aux mots* «deacii deaca să» 77 A apoi 78 E iară 79 D F¹ s-au așezat F² să așeză 80 E scaon 81 A m. 82 A² mai întē B D E mai nainte 83 B² F toți 84 E trimis-au B¹ și trimise 85 B² solii săi 86 F² de cerea robii cei, ce-i luase 87 E m. F¹ cea ce.

j = *assouvir*, cf. G II 157, 237 1 = *fureur, violence*: se aprinde cu minie tocma pînă la ucidere G 113, cf. p. 125 i m = *affreux, abominable*: să moară cu moarte rea și grozavă ca aceia C 72 închisori, morți reale C 273 v n v. p. 110 j o v. p. 114 o p v. p. 147 e r v. p. 21 e s = *mille* C II 18 G 58, 177 t le fait de se voir réunis, cf. adun = *se réunir*: a să aduna cu bătrîni u = *le fait de se retrouver ensemble*, cf. p. 62 d v = *défendre, prendre soin de* cf. G 3, 229 z v. p. 41 f et 93 c a = *s'égarer*: ș-au fostū peritū și s-au aflatū C 18 v, oile ceale perite C 303, G 194; *métaphore tirée de l'Evangile, v. saint Matthieu X 6, XV 24.*

la Hotinū. Ce nemică n-au folositū,^{88b} că nice⁸⁹ cu o ispravă^c s-au⁹⁰ întorsū solii.⁹¹

Aceastea⁹² povești,^d ce spunū⁹³ de Petru vodă Rareșū că au lăsatū^e scaunulū, ș-au pribegitū preste⁹⁴ munți la țara ungurească, și de multe nevoi, ce-au petrecutū^f acolo, și cumū s-au⁹⁵ dusū dea-colo la Țarigradū, mai⁹⁶ apoi iarăș cumū au dobînditū^g domniia la moșia^{97h} sa, la Moldova, cronicariulū celū⁹⁸ leșescū, de aceastea povești,⁹⁹ foarte pre scurtū serie, că¹⁰⁰ poate hi că n-au știutū de toate. Iară leatopisățulū cestū¹ moldovenescū deagiunsū și deșchisūⁱ toate pre rindū le² sāmneadză,^{3j} carele toate,⁴ deaca⁵ le-amū⁶ luatū¹ sama, le-amū⁷ socotitū că⁸ sintū adevoare^{9m} și¹⁰ le-amū¹¹ tocmitū careleș¹²ⁿ la locurile sale.

Alū¹³ patrulū^{14o} războiu, ce-au avutū Petru vodă cu Ungurii. Vltō 7049, Iunie¹⁵ 8.

Călcîndū¹⁶ Ungurii prieteșugulū, ce avea cu Petru vodă, deaca¹⁷ s-au aședzatū alū doile rîndū¹⁸ la¹⁹ domnie, venit-au hochimū^p în-

88 E isprăvit 89 B¹ E s-au întors solii făr de nici o ispravă 90 A F nu s-au 91 B² solii săi înapoi 92 A iar deaca s-au aședzat P. v. la domnie, nemic de altă nu-i era grija, numai cu toată casa sa a petrecea în ospeate și în dezmiardăciuni E Pet. v. dacă s-au aședzat în domnie, nimic de altă nu grijea, ce numai cu toată casa lui petrecea în ospeată și-n dezmiardăciune. Aceaste F această 93 E scriu D F spune 94 E în țara F² pespre 95 E au mersu la Ț., și cum au eșit cu a doa domnie în Mold. 96 F¹ m. F² apoi domniia cum o au dobîndit-o 97 D F scaunul său A moșile sale 98 A² B E m. 99 A E m. F¹ povestea aceasta foarte pre scurt o serie F² această poveaste foarte serie pre scurt 100 B¹ E m. 1 A² cel D acest 2 E m. 3 F serie, *les autres mss.* însemnează 4 F² m. 5 E m. 6 A² B F² le-au D i-au luat 7 B le-au 8 B² F² E a fi B că sîntu toate 9 A B² F adevărate B¹ adevărite D adevere 10 A și deacii toate le-am chizmit (A² chibzuit) și E și toate 11 B le-au F² toate la locurile sale le-am tocmit 12 A¹ m. A² care D E F¹ careș 13 B F Cînd s-au bătut P. v. cu Maelat (F¹ Mailat) voevdul Ardealului în țara ungurească cu Ungurii. E Războiul ce-au avut P. v. cu Ungurii D m. *le titre* 14 A patrula 15 A Iunie 2 F Iunie 8 *les autres mss. m.* 16 E într-acestaș an Ung. călcînd 17 E după ce 18 E m. 19 A B venit-au F² la Moldova domnu.

b = *réussir*, a nu folosi nemică = *échouer, n'arriver à rien*: împăratul mult grăi... și nemică nu folosi C II 73, *de même* H. Cuv. 380 c *cf. p. 129 p* d = *récit*: ascultați și poveastea svtei evgliei C 78, *cf. p. 87 f* e lăs scaunul = *abdiquer* f v. p. 16 r g = *recouvrer*, *cf. p. 63 i h* h v. p. 146 n i = *clairement, amplement, avec détail*: deșchisū ne arată noai svânta evglie C 353 v j v. p. 2 g l iau sama = *examiner*, *cf. p. 136 i* m = *vrai*: închinătorii cei adeveri C 159, v. p. 43 i n = *chacun*: de nu veți erta careleș fratelui său C 270 v, toate. careaș la sorocul și la marginea ei C (*préface*), *de même* C 7, 200, 261 v, Pr 489; *cf. p. 88 v o v. p. 23 p p v. p. 142 e.*

părătescui dela sultanu²⁰ Sulimanu²¹ la Petru vodă ca²² să margă asupra Ungurilor, și²³ să prindă pre Mailatū,²⁴ voevodulū Ardealului. Și i-au tremisū într-agiutoriu pre cuciu^x balibeiu²⁵ cu oaste turcească, așijderile²⁶ și pre Radulū vodă cu Munteanii. Vrindū²⁷ Petru vodă ca să împle^{28r} voia stăpīnu-său,²⁹ împăratulū,³⁰ în aii 7049, Iunie 8, s-au pornitū cu toată putearea^s sa, de³¹-au trecutū pre^t Oituzū la Ardealū, depreună³² și Radulū vodă cu Munteanii și³³ cuciu balibeiu cu Turcii; și mărgindū cu toții asupra lui Mailatū, domnulū Ardealului, încă³⁴ n-au agiunsū la Făgărașū, acolo i-au timpinatū^{35u} și³⁶ Mailatū, voevodulū³⁷ Ardealului,³⁸ cu oaste ungurească și, dindū³⁹ războiū vitejeaște^v de⁴⁰ înbe^{41z} parțile^a Iunie⁴² 20, pierdu⁴³ Mailatū războiulū, și pre însulū^{44b} încă l-au prinsū⁴⁵ viu Petru vodă, și l-au ferecatū^c în obedzi, și deacii l-au tremisū la⁴⁶ Sulimanū,⁴⁷ împăratulū turcescū. Iară⁴⁸ Petru vodă prădindū țara⁴⁹ și ardzindū, și⁵⁰ multă pradă făcindū, s-au întorsū înapoi fără^{50bis} nice o smenteală.^d

A⁵¹ cincea oară cîndū au prădatū Petru vodă țara ungurească.
Vlto 7050, Septevrie 12.

După ce-au prinsū Petru vodă pre Mailatū, voevodulū⁵² Ardealului, și l-au ferecatū⁵³ în obedzi, de⁵⁴ l-au tremisū la împărăție, în⁵⁵ alū doile^e anū⁵⁶, în aii 7050, Septevrie 12 de iznoavă^{57f} au venitū⁵⁸ carte^g dela împăratulū Sulimanū sultanū ca⁵⁹ să margă, să

20 F² m. 21 F¹ Sul. împăratul turcesc F² Sul. împăratul 22 F² m. 23 B¹ m. 24 B² EF Maelat 25 A Cuciu Balibeg D Cuciu Belibeg E Ciubali beiu F¹ Chiuciucbeiu F² Cuciucbei 26 E m. 27 E și vrind 28 E plinească poronca împărăției, au purces cu toată oastea sa 29 D domnul său a B¹ stăpīnu-său a 30 F s-au pornit cu 31 E și 32 D înpreună B¹ F dinpreună cu E înpreună cu 33 E și cu 34 E și încă 35 A întimpinat F¹ ajuns B F² timpinat 36 E m. 37 A B² F² domnul 38 E m. F¹ Ardealului, întimpinindu-i cu oaste 39 F² dădu 40 F² depre A² despre 41 A² B F² amîndoa 42 B Iulie 43 E pierdut-au războiul Ungurii și pre M. voevodul l-au prinsu viu P. v. și l-au băgat în obedzi și l-au 44 B² însul *les autres mss.* dînsul 45 B¹ încă-l prinse 46 B P. v. la 47 E împărăție 48 E și așia 49 DE m. 50 E în țara ungur. s-au 50bis BE fără de 51 BF cînd au prădat P. v. al doilea rînd (F² a doao oară) ț. ung. DE m. le titre 52 B domnul 53 E trimis în obedzi la sultan S. 54 A și 55 E la 56 D rînd în ai 57 E iară au venit hochim 58 F² iau trimis împăr. carte la P. v. 59 E m.

ture «küitchük» = second, balibeiu est peut-être une erreur au lieu de beglerbeiu (v. p. 102 i) r = accomplir, exécuter : să împlu voia cărtularilor C 114, leagea să o împle C II 110 v; v. p. 97 j s v. p. 134 c t = par: mai ușorū iaste cămīlei pre urechile acului să între C 278 v u v. p. 68 m v v. p. 46 o z v. p. 37 d a v. p. 50 b b cf. aduceți-l pri însul incoace C 66 v, v. p. 42 u c v. p. 68 o et p d v. p. 39 h e v. p. 22 j f v. p. 143 l g = ordre (par écrit) : ori la cine și la ce boiaru mergea cu cartea, în picioare sta boiarul, pină să ceta cartea M. Cost. 509, cf. p. 141 d, 107 d.

prade de iznoavă⁶⁰ țara⁶¹ ungurească, pentru multă⁶² neîngăduință^h și amestecături,ⁱ ce să ațița.^j Și împlind⁶³ Petru vodă dzisa^l împăratului, ca să hie deplin^m, altaⁿ pentru⁶⁴ că și el^o avea scrăbă^o mare spre⁶⁵ Unguri, pentru multe nevoi, ce-i făcuse, încă cînd⁶⁶ era la Ciceu, de nu-și era volnic^r cu⁶⁷ nemică; mai apoi și prieteșugul, ce⁶⁸ avea împreună,⁶⁹ îl^u călcasă. Rădicat^u-s-au^s cu toată putearea^t sa, ș-au⁷⁰ trecut^u la țara ungurească, de-au prădat^u și au ars^u pînă la Cetatea de⁷¹ baltă^u. Acolo au ședzut^u 6 dzile, și multă pagubă făcînd^u, s-au⁷² întors^u pre la Bistrița fără de⁷³ nice o smenteală, și trecînd^u muntele, au eșit^v la⁷⁴ Cîmpul^u lung^u, și s-au pogorît⁷⁵ la Bae,⁷⁶ și deacii⁷⁷ cu mare laudă s-au dus^u la scaunul său,⁷⁸ la Suciavă. Cronicariul^u cel^u leșesc^u de aceasta pradă, ce-au făcut^u Petru vodă al^u cincile rînd^u la țara ungurească, nemică nu serie, că poate hi⁸¹ că,⁸² de-au și⁸³ mărșu Petru vodă, nice⁸⁴ un^u războiu cu⁸⁵ nime⁸⁶ n-au făcut^u, că n-au fost^u cine⁸⁷ să-i stea^z înprotivă, ce au prădat^u țara⁸⁸ și s-au întors^u,⁸⁹ pentru aceaia n-au sâmnat⁹⁰ a cronicariul^u cel^u leșesc^u. Iară leatopisățul^u cel^u moldovenesc^u arată^b cu⁹³ adevărat^c cum^u⁹⁴ au mărșu și al^u cincile rînd^u Petru vodă la Unguri de-au⁹⁴ prădat^u și au ars^u, însă⁹⁵ războiu cu nime

60 A E m. 61 D la E în 62 B E F multe neîngăduințe 63 E plinind poronca împărăției, avea și P. v. mare scirbă 64 A² m. F și el avea (F² avusease scirbă Ung. mare) 65 A E pre 66 E decînd era închis în cetatea Ciceului 67 D m. 68 B¹ lui ce 69 E m. 70 B¹ de-au E și au intrat 71 A la 72 E țărâi ungurești s-au 73 D m. 74 E prin 75 A² F² coborît 76 A Baia 77 E m. 78 E lui 79 E m. 80 E mai pre urmă nemică nu 81 A E să fie 82 E cum dacă au A că dac-au 83 B² m. 84 A în ț. ungur. și nice 85 E neavînd cu nime pentru că n-au F m. 86 A² D niminea B nimea F m. 87 B nimea să-i (B² ca să-i) stea cineva înprotivă E cu cine-i sta F cine-i sta 88 E m. 89 E întorsu cu pace 90 F² semnat F² nimica n-au însemnat, *les autres mss.* însemnat 91 A² D m. 92 B F² cestu D acel E m. F¹ nostru arată 93 A E m. 94 E că au mersu P. v. la Unguri, cum serie mai sus, de au 94 A D i-au prădat și i-au 95 E și cu nimeni un războiu n-au avut.

h v. p. 18 *t bis* **i** cf. să temu să nu să facă vro amestecătură în oameni C II 64, v. p. 45 **g j** v. p. 72 **z** 1 cf. ș-au eșit^u dzisă dela împăratul Pr 416, v. p. 67 *i et* 69 **f m** v. p. 143 **a n** = *d'autre part*: deaci pentru că a doa dzi Simbătă era dzi ca aceaia, alta era vreamă și decătră sară C 143 v; cf. p. 106 **o** = *haine* C 30 v, v. p. 111 **t p** v. p. 75 **m r** v. p. 70 **d**, nu sînt volnic cu nemică = *n'avoir aucune liberté* **s** = *se mettre en campagne* **t** v. p. 134 **c u** = *Kükülövár, Kockelburg*, v. Picot 347 **v** v. p. 72 **b z** stau înpotrivă = *s'opposer* G 133, cf. p. 49 **o a** v. p. 2 **g b** v. p. 11 **e c** cu adevărat = *conforme à la vérité*: aceasta cu adevărat ai dzis^u (= *tu as dit la vérité*) C 158 **v d** v. p. 32 **s e** a lăsa să nu pomenească = *passer sous silence*.

n-au făcutu,⁹⁶ pentru⁹⁷ aceaia noi n-amu lăsatu nice⁹⁸ aceasta să nu pomenimū. Iară, deaca să întoarsă⁹⁹ Petru vodă dela¹⁰⁰ țara ungu-rească, intru^f aceaia laudă^g au săvrășitu mănăstirea Pobrata, carea era zidită de dînsu, și o au svențitu.^{1 h} Așijderile și mănăstirea de^{2 i} Rășca^{3 j} au începutu,⁴ și⁵ Dobrovățulu au⁶ săvrășitu,⁷ și la⁸ Căpriana mănăstire au lucratu. Încă și alte lucrure bune multe să află făcute de dînsu, cumu-i la⁹ mitropolia de Romanu,¹⁰ și la mitropolia de Suciavă, și la mănăstirea de¹¹ Bistrița, și beseareci¹² de piatră în Hărlău și în¹³ Bae, și¹⁴ încă și alte lucrure bune multe să află în țară făcute de dînsu. Cu¹⁵ adevăratu¹ era fecioru lui Ștefanu vodă celui¹⁶ bunu, că¹⁷ intru^m totu¹⁸ sămăna tătine-său;^{19 n} că la războae²⁰ îi mergea cu nărocū,^o că totu izbîndia,²¹ lucrure²² bune²³ făcea, țara și moșia^p ca unu păstoriu²⁴ bunu o²⁵ socotia,^r giudecata pre^{26 s} de-reptate o²⁷ făcea. Amintrelea²⁸ de statū^t era omū cuviosū,^u și la toate lucrurele îndrăznețu, și la cuvintū^v gata,²⁹ de-lū cunoștea^z toți că-i³⁰ harnicū^a să domnească³¹ țara.

Lt. 7052, în luna lui Maiu 15 dzile, au purcesu^b Iliiașu vodă, feciorulū³² lui Petru vodă, la Țarigradu.

96 B¹ avut 97 E deci și noi n-am trecut nici aceasta fără pomenire 98 B² aicia ca să nu 99 A D E s-au întorsu 100 A E den 1 B săvrășit-o F sfărșit-o *les autres mss.* sfîntit 2 B¹ din B² m. 3 A Răcica 4 A s-au apucat E s-au apucat a o zidi 5 B din Dobr. încă au A și mănăstirea 6 D l-au 7 A¹ E istovit A² s-au istovit 8 B F de la 9 F² m. A la mitropolitul mitropolia de E mitropolitul la mitropolia 10 Suciavă și la mănăstirea 11 A dela E Bistriței 12 D bisearecă 13 F² la 14 și alte să află în țară făcute multe E și altele multe au făcut 15 E și cu 16 B¹ D F cel 17 F² și 18 B¹ toate 19 *tous les mss.* tătine-său 20 D F² războiu 21 E au izbîndit 22 E și multe lucruri 23 A E bune și dumnezăești apucase (A² să apuca) de făcea 24 E părinte o 25 F² m. 26 E cu 27 B F² m. 28 B¹ aimintrelea D aiminteri E iară la 29 A m. E gata a da răspunsu 30 A că era harnic și destoinic (A² destoinic) 31 F² dobîndească 32 D snū.

f cf. p. 57 h g = succès, gloire h v. C 62, 179, 202 v et p. 17 e i v. p. 135 n j v. Melc. Rom. I 193 l cu adevărat = *vraiment, véritablement*: acesta iaste cu adevăratu izbăvitoriulū lumiei Hs. C 160 v m v. p. 56 g n v. p. 15 z o v. p. 15 g p v. p. 146 n r = *prendre soin, veiller sur*: bolnavii să socotimū C II 41 v, de même C 23, 186 v; cf. p. 140 u s v. p. 82 e t v. p. 85 x u = *beau, agréable*: cocon frumos și cuvios ca acela nu se-au arătat G 132, acolo era un om cuvios la chip G II 130 au început vulturul a cînta atîta de dulce și cuvios G 297 v la cuvînt gata = *à la parole prompte* z = *reconnaître*: putemū cunoaște că a mare Dmdzău să închină acesta C II 75 v, cf. p. 86 e a = *capable*: om harnic de acea treabă M. Cost. 537 nu era harnic nime să în-blindzască pre Dmdzău C 109 v b v. p. 143 c.

De³³ moartea lui Petru vodă Rareșu. Vlto 7054, Septevrie³⁴ 2.

Petru vodă, fiindu bătrînu de dzile,^c și cădzîndu^d în boală grea, au plătitu datoriia sa, ce-au fostu datoriu, lumiei,^{35 e} și s-au săvrășitu^{36 x} în³⁷ aii 7054, Septevrie 2,³⁸ Veneri^f la miadză³⁹ noapte,^g și cu cîste l-au îngropatu în mănăstire, în⁴⁰ Pobrata, ce-i făcută⁴¹ de dînsu, cu multă jeale^h și plîngere, ca⁴² după unu părinte alu său,^{43 i} carele n-au fostu mai gîosū de citu alții, ce au lătitu hotarulū țării. Că pre Săcui de multe ori i-au prădatu și i-au arsu și, luîndu-le cetățile și orașele, suptu putearea sa⁴⁴ i-au supusu. Și atita groază le dedeasă,^{45 l} că la vremea⁴⁶ nărocului celui prostu,^m ce^{47 n} era și pribagu la dînși, și să⁴⁸ scăpasă^o de domnie, și, după ce⁴⁹ să⁵⁰ duseasă la Turci, lăsîndu-și⁵¹ doamnă-sa și⁵² cuconii și⁵³ avuția în Ciceu, necumū^p să să bage^r să-i jecuiască,^{54 s} ce încă i-au pădzitu și i-au socotitu^t pînă la venirea lui alu doile rîndu.⁵⁵ Așijdere și cu Leașii de multe ori s-au bătutu, și Pocutiia încă⁵⁶ le-au fostu luatū.^{57 u} Mai apoi, după atita⁵⁸ trudă^v a sa, creștineaste în⁵⁹ țara sa s-au săvrășitu, după ce s-au⁶⁰ împlutu^z domniei⁶¹ lui⁶² cei^{63 a} dentăiu și cei⁶⁴ de apoi^b . . .^{65 x} de ai.

33 A pentru BF¹ cînd au murit P. v. D m. le titre 34 A Sept. 4 les autres mss. m. 35 D lumiei, les autres mss. lumii 36 F sfârșit, les autres mss. săvrășit 37 E la anul A în vlto F vineri la 38 E 4 39 B¹ miezul nopții 40 A² B¹ EF m. 41 E zidită 42 E despre toți ca 43 B¹ E lor 44 B¹ lui 45 A² B² F¹ didease D dăduse E au dat F² au fost datu 46 E vreme de primejdie 47 D m. 48 E și-ș pierduse domniia 49 B aceeaia 50 A E s-au dus 51 B¹ lăsînd pre E lăsîndu-și doamna și 52 BD cu coconii 53 F și cu A săi în Ciceu și avuția toată E în Ciceu cu toată avearea atunci Ungurii necum 54 B² jefuiască, les autres mss. jăcuiască 55 E rînd la domnie țării Moldovei 56 ADE m. 57 E luat supt ținerea lui. Iară mai 58 A² aceasta E multă 59 E în cîste și în 60 E au plinit 61 A domniui lui F² anii domniei 62 E sale D F¹ lui de tot 63 A cea D și acei F¹ și cei deapoi și cei dintăi les autres mss. cei 64 A² cea B² acei E cei de a doa F² cei de pe urmă 65 A¹ 38 ai B 38 de ani E ani 38 A² DF m.

c cf. p. 125 h d cad în boală grea = *tomber grièvement malade*, cf. cad în nevoi C 279 v, în munci C 297, în tălhari C 344, în scărbă și în grije C II 11 et p. 76 e e au lieu de lumei, v. C 10 v, 13 v, 23, 25, 45, 55 v, 59 v, 64 v, 73 v, 76 v, 100 v, 108 v, 111 v, 135, 139, 148, 160 v, 177, 217, 221; v. p. 70 h x v. p. 43 b f v. p. 23 u g = à minuit, v. p. 40 v h v. p. 46 o i v. p. 11 m l v. p. 60 s m nărocul cel prost = *revers de fortune* n = în care, v. p. 12 s o v. p. 86 f p necum... ce = *non seulement... mais*: dară ceia, ce necum să dea, ce încă iau C 27 v r = mă bag să = *se mettre à* s v. p. 42 r t v. p. 154 r u v. p. 53 x v = *travail, labeur*: cu iubire de trudă G 89, priimeaste această puțină trudă a noastră G 197, cf. mă trudes = *travailler*: să secerati, unde voi nu v-ați truditū C 160 z v. p. 131b a au lieu de celei: în polatele cetăței cei de susū C 28 v, de même C 45 v, 101 v, 130, 335 b v. p. 88 s x cette place étant probablement libre dans le ms. primitif, l'auteur de la copie, d'où dérivent les mss. A, E, B, a eu la prétention de combler cette lacune. Petru Rareș régna 17 ans, 2 mois et 2 semaines.

De⁶⁶ domnia lui Iliiaș vodă, feciorul lui Petru vodă Rareșu.
Vlto 7054,⁶⁷ Septevrie 3.

Pre urma lui Petru vodă Rareșu, cu dragoste rădicară boiarii cu⁶⁸ toată țara pre Iliiașu, fiiu-său⁶⁹ celū mai mare, la domnie Simbătă,⁷⁰ Septevrie 3⁷¹ dzile. Că și hirea și fața ilū lăuda^c să⁷² hie blindū,⁷³ milostivū^d și aședzătoriu,^e gîndindu-să⁷⁴ că va sămăna tătiine-său, ce⁷⁵ nedeajdea pre toți i-au⁷⁶ amăgitū. Că denafară^f să vedea⁷⁷ pomū înfloritū, iară den lontru^x lacū⁷⁸ înpuțitū. Că avîndū lângă sine sveatnici tineri Turci, cu carii dzua⁷⁹ g petrecea și să dezmiarda,^h iară noaptea cu⁸⁰ turcoaeⁱ curvindū,⁸¹ den obiceiaele^l creștinești s-au depărtatū. In⁸² vedeare să arăta creștinū, iară noaptea în slobodzie⁸³ mahmetească⁸⁴ să dedeasă,⁸⁵ și atita să călcasă leagea creștinească, că,⁸⁶ de-lū vrea^r cruța Dumnedzău multū, pre⁸⁷ toți îi vrea duce den lumină în⁸⁸ tunearecū.^s Ce Dumnedzău în⁸⁸ dzilele lui atita certare^t lăsasă,^u că și copacii și⁸⁹ pomii și⁹⁰ viele^v săcasă^z de geruri⁹¹ mare.^a Și în domnia lui în⁹² aii 7056, Aprilū 7,

66 A pentru E m. F cîndu au pus boiarii domnu pe Iliiaș fic. lui P. v. 7056 April 7 D m. le titre 67 B 7055 Sep. E într-acestaș an, după moartea lui P. v. Rareș, toată țara cu dragoste au rădicat domnu pre Il. v., feciorul cel mai mare a lui P. v. 68 F¹ și 69 F² feciorul său 70 E întru o Simbătă 71 E m. 72 E a fi 73 E blind și 74 E nedejduind boiarii și țara că va urma tătine-său B¹ so-cotind 75 E care F ci nu era nici o nedejde, pre toți 76 E au 77 A¹ veade 78 D F putred. Că 79 A² zuoa B D F zioa 80 F se dezmiarda cu 81 B¹ turcoaiice 82 E adecă în 83 A² B slobozenie 84 B² mahmetenească D F¹ mahmeticească F² mehmetecescă 85 E desfrinase F didease 86 BE cit 87 E întru acea desfrănare pre 88 B E F¹ la întunearec F² întru întunearec 88 E n-au lăsat nărodul său întru peirea neștiinței și necunoștinții dumnedzăești. Și într-acel an a domniei lui făcutu-s-au erni greale și geruri mari, cit și viele și pomii au săcat de geruri mari. Iară la al doile an a domniei sale. April 7, în anul 7056 89 A m. 90 A D m. 91 D ger 92 F Simbătă după.

c = *dénoter, indiquer (avoir certaines qualités)* d = *miséricordieux* G 114, v. p. 139 s e = *pacifique, cf. p. 11 g* f = *extérieurement, cf. C 34 v, 46 v* Pr 485 x v. p. 4 l g v. p. 15 e h = *se divertir, s'amuser*: unii să să dezmiarde și să să desvâteadze C 99, de même C 328, 330 v i = *au lieu de turcoaică* j = *se livrer à la débauche* C 154 v, 310 l au lieu de obiceiuri, v. Pr 18, G 145, cf. p. 6 g m în vedeare = *en apparence, cf. treamease pre mângăitoriu* duh în vedeare de limbă de foc G 130 n = *libertinage, débauche, cf. p. 8 d* o = *mahométan* p v. p. 60 s; = *se livrer à* r v. p. 42 v s cf. celora ce ședea în tunearec C 113, v. p. 5 a et 121 b t v. p. 75 l, cf. de nu vine pre noi certare dela Dmdzu C 50 u = *décider cf. Domnezeu au porincitū și au lăsatū să rugăm* G 42 v au lieu de ville, v. Biblia, București XI, 33, XV, 5, VIII, 15 ap. Cip. 128, cf. p. 39 c z = *sécher*: leamneloru vă dedu plod de rodescu... iară le voiu seca Codex sturdzanus, 3 a v. p. 39 c.

Simbătă, după Paști,⁹³ au tăiatu capulū lui Varticū hatmanulū în trăgū, în Huși, și l-au dusū de l-au îngropatū în⁹⁴ mănăstire, în⁹⁵ Pobrata. Mai⁹⁶ apoi între multe fărădelegi, ce făcea Iliașū vodă, înplindu-lū Satana de învățătura^b lui,⁹⁷ au lăsatū domniia la⁹⁸ mîna^c frăține-său, lui Ștefanū vodă, și a imă-sa,^{99d} în aii 7059, Maiu 1, și¹⁰⁰ elū s-au dusū la împăratulū¹ Sulimanū, de au priimitū leagea lui Mahmetū,² lepădindu-să^e de Hristosū, gîndindu-să³ că va dobîndi cînte^f mare dela împăratulū.⁴ Ce mai apoi rău s-au înșelatū, că, deaca⁵ s-au⁶ turcitū, apucîndu-lū^g și îndulcîndu-lū^h cu bine, l-au pusū pașe⁷ⁱ la Dărstorū,⁸ puîndu-i⁹ numele Mahmetū. Nice¹⁰ într-aceia¹¹ boerie,^{12j} ce-i dedeaș¹ împăratulū, n-au trăitū^m multă vreme și¹³ îndelungatāⁿ; ce după 2 ai, înbucîndu-lū^{14o} mulți den¹⁵ nepriiatinii^p lui¹⁶ cu multe cuvente^r reale cătră împăratulū, au cădzutū^s la închisoare, că au tremisū împăratulū de l-au legatū, și i-au luatū toată avuțiia,¹⁷ și deacii l-au tremisū preste mare la Brusa, de l-au închisū. Mai¹⁸ apoi de inimă rea^t curundā^{19u} vreme au muritū, și rău^{20v} ș-au datū sufletulū în²¹ minule²² diiavolului în leagea turcească. Acesta Iliașū vodă au domnitū la²³ Moldova 4 ai și 8 luni; și deacii s-au turcitū, cumū²⁴ amū²⁵ scrisū mai susū.

93 A² F Paște 94 A la (A² în) Pobrata 95 E F m. 96 E și între B în anii 7056 Aprilie 7. Mai apoi 97 E sa 98 A pre E și țara pre sama 99 *tous les mss.* mîne-sa 100 E iară 1 E sultan 2 B Moamethu D Mahamet E Mehmet 3 D F m. *jusqu'à la fin du chapitre* E socotind 4 E Turcu. Iară mai 5 B după ce 6 A au priimit leagea lui Mahmet 7 A² B pașă 8 E Drăstor 9 A E numele (E și numele) i-au pus Mehmet (A turcește Mahmet) 10 B¹ și nice E deci nice 11 B E acea 12 E cînte E ce după 14 A pohlibuîndu-l E clevetîndul 15 E m. 16 E a lui 17 E avearea 18 E unde de 19 B² peste scurtă vreme 20 E m. 21 A² lui în B său în 22 B mîinile E mîna 23 E în 24 B¹ duprecum E precum 25 E s-au pomenit mai sus A² am zis.

b = *précepte*: fă învățăturile lui Hs. C 217 **c** la mîna = *entre les mains* cf. p. 56 m. **d** să vorū despărți părinte de feciorū și imă de fată C 27 v, imă-sa Pr 533, v. p. 28 s **e** = *abjurer*: va să să leapede de credința creștinească C II 80 **f** v. p. 101 r **g** = *traïter, accueillir*: cu multe cuvinte bune și dulci apucă pre svănt C II 77, de mēme C 213 **h** = *satisfaire ses désirs, contenter, rêjouir*, cf.: nu ca cîndu ne săturam și ne îndulciam G 29, de mēme G 58, 133 **i** v. p. 103 f **j** = *dignité* C 301, II 64 **l** v. p. 60 s **m** = *rester*, v. p. 9 f **n** v. p. 43 b o v. p. 122 s **p** v. p. 57 b **r** v. p. 3 e **s** cad la închisoare = *être emprisonné*, cf. p. 76 e et 155 d **t** v. p. 72 o **u** v. p. 110 j **v** = *misérablement*: a nedejdui într-un omū, ce-au muritū rău, în Is. C II 64 v, cf. p. 150 m.

De²⁶ domniia lui Ștefăniță²⁷ vodă, feciorul²⁸ lui Petru vodă, fratele²⁹ lui Iliașu vodă. Vlto³⁰ 7059, mșța Iunie^{31 z} 15.

După³² ce au părăsit³³ Iliașu vodă și³³ leagea și țara, lăcuiorii țării să svătuiră și pusără la³⁴ domnie pre Ștefanu vodă, feciorul³⁵ lui Petru vodă, fratele lui Iliașu vodă, în³⁶ aii 7059, Iunie 15, gîndindu-să că, de n-au sărănatu lui Petru vodă cel³⁷ dentăiu, doară^{38 a} va face datoria³⁹ și obiceiul⁴⁰ părinților⁴⁰ acesta. De⁴¹ care lucru și el⁴¹ s-au apucat⁴² cu osrădie^{42 b} de⁴³ domnie, și spre^c toți⁴⁴ plecat⁴⁵,^d milostiv și nevoitoriu^e spre lucrure^f bune. Besearecilor⁴⁵ să arăta cu dumnedzăire^g mare, ca să poată stinge^{46 h} numele cel⁴⁶ rău a frăține-său; și ca să nu vadză⁴⁷ că-i cevaⁱ răsărit^j dela pravoslavie,¹ toți⁴⁸ ereticii⁴⁹ vrea în țara sa au să-i întoarcă^m să hie la o leage, au den țară să iasă. Pre Armeanii, pre unii de⁵⁰ bună voe cu giuruințe^{51 n} împlindu-i, pre alții cu sila⁵² i-au⁵³ botedzat⁵³, și i-au întors^{54 o} spre^{54 o} pravoslavie. Mulți den țară au eșit^p la Turci, și la Leași și prentre⁵⁵-alte țară, vrîndu să-și ție leagea sa.^{56 r} Cu acestea

26 A pentru EF² m. 27 BF Ștefan 28 A snū P. v. F² m. 29 A brat Ilieș (A² Iliaș) 30 E m. la date 31 D Iul. 32 E dacă 33 E țara și domniia împreună și leagea cea părintască, atunci într-acelaș an 7059 Iuli 15 boiarii și țara s-au sfătuit și s-au rădicat domnu pre Șt. v. fec. lui P. v., nedejduindu-să că de B țara și leagea, iar boiarii și lăcuiorii 34 B domnu 35 A snū DF feciorul cel mai mare (F mic) al lui 36 D Iul. AF m. la date 37 E feciorul cel mai mare DF¹ cel mai de întâi F² cel dintâi al său fecior 38 D că doară 39 DF această (F aceasta) datorie 40 E părintescu feciorul cest mai mic 41 DF carele și el E unde și el 42 *tous les mss.* osărdele 43 cătră toți plecat milostiv, blind și AB și spre 44 B toț blindu, plecat 45 D bisearicie F bisearicie 46 AED stinge 47 E să arate ceva abătut dela 48 E și pre toți ereticii den țara sa vrea să-i întoarcă ori să fie la leage pravoslavnică sau den 49 ADF ereticii 50 F² din F¹ cu 51 AE giuruință F făgăduințe 52 A¹E sila 53 B¹ au 54 E la 55 DE pentr-alte B printr-alte F² pentr-altă 56 B¹E lor.

z Ureache nous dit pourtant que Iliaș abdiqua le 1-er Mai. Une notice trouvée par Mr Iorga à l'église de Păpăuți (Botoșani) porte la date du 11 Juin et même le jour: Jeudi, donc c'est par un contemporain qu'elle a été faite, il nous dit également que Ilie quitta le trône au mois de Juin (Iorga, Studii și documente, XVI, 278). Il n'a pas régné alors 1 an et 4 mois comme Ureache nous le dit plus bas **a**=du moins, cf. p. 137 a **b** osrădie C II 15, 71 v, 84 v, Pr 598 en même temps que oserdie, v. p. 58 l;=**xèle** **c** v. p. 90 r **d**=humble, modeste: plecat și smerit C 94 **e**=**xèle**: Petră ca un nevoitoriu spre lucrul lui Hs., ce era C 128 cf. p. 1 e et 2 t **f** v. p. 39 d;=**fait**, action: va da căruiașu după lucrul său C 321 **g**=**pietē**, v. p. 27 h **h**=**effacer**, v. p. 4 o **i**=**tant** soit peu, v. p. 135 o **j**=**écarté** cf. origine din curteani de nevoe au răsărit dela ocina sa. pretoți i-au adus iarăși M. Cost. 514 **l**=**orthodoxie** Pr 573 **m**=**convertir**: Iosafat, pe carele Varlaam l-au întorsu la credința creștinească G II 76; cf. p. 107 f **n**=**promesse** C 33, 328, cf. p. 82 f **o**=**la**, cătră, v. p. 141 p **p** v. p. 72 b **r** v. p. 11 m.

vrîndu Ștefanu vodă să astupe^{57 s} vinele^{58 t} frăține-său de⁵⁹ lucrure, ce⁶⁰ făcusa, cu⁶¹ nevointă^u siliia.^v Iară, ce⁶² cerea pravoslaviia și leagea creștinească, nu ținea,^{63 z} că mai apoi nu numai lăcomie și asupreală^{64 a} ce^{65 x} făcea, ce și curvie^b nespusă⁶⁶ era într-însu. Nu⁶⁷ răbda^c de mueri^{68 d} cu bărbați, nu era⁶⁹ fecioarele^e nebatgiocurite,^{70 t} nu^{71 g} giupîneasele boiariloru săi⁷² neasuprite.^{73 h} Mai apoi, de-i vreaⁱ hi a⁷⁴ domni multu, nu vrea putea hi să nu urmeadze^j frăține-său.⁷⁵

De⁷⁶ moartea lui Ștefăniță vodă, feciorul⁷⁷ lui Petru vodă Rareșu, fratele⁷⁸ lui Iliașu vodă.⁷⁹ Vltō 7060, Septevrie. . .^{80 l}

Petrecîndu^m acesteia nevoiⁿ reale^{81 o} boiarii și lăcuiitorii țării despre^p domnu-său,⁸² Ștefăniță vodă, n-au mai pututu suferi fără-delegile⁸³ și răutățile^r lui. Ce întăiu s-au svătuitu cu^s taină, ce voru face ca să să poată curăți^t de dînsu, și svătuindu-să, aciișu^{84 u} aflară svatū^v ca să agiungă^z de srăgū la boiarii⁸⁵ cei pribagi, carii era în țara leșească, eșiți de multe nevoi. Deacii, deac-au avutū știre și răspunsu dela dînși cumū ei vor veni fără zăbavă, noaptea⁸⁶ cu toții

57 E acopără 58 B² E F faptele 59 E lui II. v. A² m. *jusqu'aux mots* «iară ce cerea» 60 E spurcate ce B² ce făciia 61 E la acestea cu nevointă să siliia 62 E de ceale ce să cade praviei (sic) adică legei creștinești depărtat era, cum s-au arătat mai apoi cu lăcomii și asupreale, ce făcea, și curvie nestîmpărată era întru el B ce ceare 63 F² făcea 64 A asupreale 65 B² m. 66 B¹ cea nespusă 67 D E nu să F nu să sătura 68 E femei 69 E răminea feate fecioare neruşinate nice 70 A¹ D nebatgiocurite 71 B¹ F nici 72 B¹ lui 73 E nebatgiocurite și mai apoi, de vrea domni mult nu vrea hi ca să nu ia urma frăține-său lui I. vodă 74 D F mult a domni 75 D F obicina frăține-său 76 A pentru F Cîndu au omorātu pre Șt. v. boiarii suptu cortu la pod, la Țuțora D m. *le titre* 77 A¹ snū 78 A² brat E în anul 79 B vodă, carele au perit la Țuțora 80 F 4, *les autres mss. m.* 81 E multe 82 E lor 83 E fără omenia 84 E au ales ca să, *les autres mss.* aciaș F² aceia 85 D F pribegi, carii 86 E cu cine ar aleage să le fie domnu dintre dînși; îndată aceștea noaptea.

s = *couvrir, faire oublier* : vrea să-și astupe rușinea M. Cost. 511, vreamă îndelungată, ce strică și astupă vestite împărății M. Cost. 416 t v. p. 43 a u v. p. 81 u v v. p. 70 u; sillesc cu nevointă = *faire tous ses efforts* z = *observer* G 46 a = *vexation, oppression, empiètement* : cela ce face asupreală, de ia ocina cuiva Pr 627, de même C 16 v, 382 v, Pr 12, 482, 523 x v. p. 4 b b *débauche* C 61, 155 v, 217 c s'abstenir d muiare cu bărbat = *femme mariée*, cf. C 59 v e *jeune fille* : pentru cei, ce se vor logodi, să fie tînărul de 14 ai, iară fecioara de 12 ai Pr 360 f batgiocuresc = *deshonorer* g = *au lieu de* nici h asupresc = *faire subir ses outrages* i v. p. 42 v j = *suivre les traces de*, cf. p. 85 u. l son *épitaphe* porte la date du 1er Sept. (v. Col. lui Tr., III (1882), 111 m v. p. 16 r n v. p. 10 a o = *grand, insupportable* : rrea supărare le făcea C II 94 v p v. p. 107 l r v. p. 147 s s v. p. 70 l t v. p. 140 m u v. p. 51 b, cf. și aciiș stătu curărea singelui C 338 v cf. p. 139 o z v. p. 134 z.

s-au rădicat^a la Țutura,⁸⁷ la pod^u, ș-au tăiat^u ațele^b cortului asu-
pra lui Ștefan^u vodă, și⁸⁸ cu multe rane^c pătrundzindu-l^d, au mu-
rit^u în aii⁹⁰ 7060, Septevrie,⁹¹ după ce-au domnit^u 1⁹² an^u și 4 luni.

Certare^{93e} și învățătură.

Mulți vor^u să dzică cum^u^{94f} au fost^u boiarii și capetele^g vi-
cieni^{95h} de-au omorit^u pre cel^u mai mare. Ce⁹⁶ pre cel^u mare Dum-
nedzău l-au lăsat^u, și⁹⁷ giudețulⁱ său⁹⁸ cel^u ceresc^u lui pre pămînt^u
l-au dat^u. Cum^u⁹⁹ iubeaște să¹⁰⁰ vadză pre¹ Dumnedzău giudecă-
toriu² blind^u³ în ceriu, așia să să arate și⁴ el^u a lor^u⁵ săi; și cum^u
nu sufer^u Dumnedzău strîmbătatea,⁶ așia⁷ și el^u să nu⁸ facă altuia.
Carele⁹ poate să hie om^u ca acela¹ să-și¹⁰ vadză muiarea sa¹¹ silită^m
și batgiocurită,ⁿ și să sufer^u. Carle nu va suspina, vâdzind^u fe-
cioara^{12o} sa den sînul^u său, ce¹³ o au cruțat^u,^{14p} să o ia și¹⁵ să-și
ridză^r de dînsa. Carle¹⁶ mai apoi slujitoriu^s și¹⁷ boiarin^u va primi
să-i ia fămeaia^{18x} spre pohta^t sa cea nestimpărată,^u și nu-i va gîndi^v
rău. Ce vom^u¹⁹ putea da^z vină celuia,²⁰ ce nu va²¹ putea suferi a-

87 B² podul dela Ț. A² E pod la Ț. 88 E și acolo 89 E l-au omorit 90 E
anul B m. 91 B E m. F Acesta S. v. au domnit 92 *tous les mss.* 2 ani 93 D F
m. le titre 94 B¹ cum că E cum la această faptă, ce înșămnam mai sus, să fie
fost boiarii vicleani, de au omorit pre cel mai mare a lor. Iară eu răspundzu la
aceasta că Ddzău pre cel mai mare l-au 95 D vicleane 96 B F că 97 A la 98 E
cel ceresc al sau pre 99 E și precum 100 F Dzău să E el să 1 A un giudecă-
toriu 2 E în ceriu giudecătoriu blind faptelor lui, așia 3 A bun 4 B blind și el
pre pămînt 5 B¹ la ai săi B² acelora ai săi F² la alor săi blind E celor ce sintu
suptu stăpînia sa 6 D E strîmbătate 7 A m. 8 B¹ nu o 9 E deci care poate fi
10 D F să 11 E A² m. 12 A E fiică-sa fecioară 13 B care 14 B F² cruțat-o 15 E
oaricine și 16 E și care slujitoriu 17 E sau F² m. 18 E muiarea B¹ fămeaia lui
19 E vină dară vom putea da 20 B celuia D F celui 21 A E poate.

a = *s'en aller ensemble*: adună ceată și se rădicară într-acea noapte de
uciseră pre Mihail, că-l^u aflară mahmur^u de vin^u la așternut^u H. Cuv. 389
b *cordes* c v. p. 43 a d pătrund cu multe rane = *cribler de blessures* e v. p. 149 f
f v. p. 32 s g cf. o samă den capete erau închiși M. Cost. 525, v. p. 76 b
h = *coupable de trahison*, cf. p. 122 l i v. p. 85 l l ca acela = *tellement endu-
rant, résigné* m = *outragée* n v. p. 43 b o fecioara sa den sînul său = *sa fille
à lui*, cf. nepotul^u... au născut^u o fecioară Pr 381, v. p. 159 e p cf. pre cu-
conii i lepădără pre apa Tiveriei... iară Dumnezeu i cruță (= *prendre soin*) H.
Cuv. 355 r *deshonorer*, cf. de cari^u ne-am ris^u (= *se moquer*) și ne-am bătut^u
gioc C 363 s = *fonctionnaire (n'ayant pas le titre de boïard)*, v. C II 48 v x =
épouse Pr 364 C 221 t = *passion* u = *effréné*, cf. p. 150 j v v. p. 140 x z cf.
p. 70 m.

marul^a inimiei^{22b} sale? Că nu el^u, ce Dumnedzău semețeaste^{23c} pre²⁴ unii ca aceia să²⁵ hie²⁶ înplători^{27d} și certători^{28e} de păcatu^{29f} ca acela.^{29f} Ce³⁰ nu ei dela sine, ce³¹ Dumnedzău³¹ au³² tremis^u lui³³ svrășenie,^{34g} ca să nu să mai adaogă^h păcatul^u. Că³⁵ cei buni vedem^u că au³⁶ svrășitu^u bun^u și lădat^u, iară cei răi rău s-au svrășitu^u, după³⁷ cuvintul^u prorocului^u la³⁸ 33 psalom^u dzicind^u³⁹: «Moartea păcătoșilor^u cumplită-i»⁴⁰ⁱ.

De⁴¹ domnia Joldei vodă, carele⁴² au domnit^u 3 dzile. Vlto⁴³ 7060, Septevrie^{44j}

Deaca⁴⁵ ucisără boiarii pre Ștefăniță⁴⁶ vodă la Țuțora, cu toții s-au svătuit^u, ș-au rădicat^x domn^u pre Joldea, și i-au dat^u pre⁴⁷ Rocsanda, să-i hie doamnă, fata lui Petru vodă, sora lui Ștefăniță vodă. Și deacii⁴⁸ au purces^u Joldea⁴⁹ pre⁵⁰ Jijiia în sus^u, să margă la Suciavă, să facă nuntă. Și⁵¹ au mărș^u pînă la Șipote, neștiind^u nemică de venirea altui domn^u.

De⁵² venirea la domnie a lui Alecsandru vodă Lăpușneanul^u. Lt. 7060, Sept. Înțelegind^u⁵¹ aceastea pribagii⁵⁴ den țara leșească, ce⁵⁵

22 B E inemii *les autres mss.* inimii 23 B il (B² ii) simeteaste 24 B¹ asupra unora ca acelora A² pre unii să fie 25 F¹ ca să B m. 26 B m. 27 B¹ înplutoriu B² F umplători E plinitori 28 B¹ F² cercetătoriu 29 B F¹ păcate ca acealea 30 E și pentru aceaia le trimite sfârșit ca să A² ci nu-i e dela 31 B¹ m. 32 A le-au B i-au F¹ trimisu-le 33 A B F m. 34 B D sfârșanie E sfârșit, *les autres mss* sfârșenie 35 E pre cum pre cei B¹ că pre ceibuni îi 36 B F s-au sfârșit (B² săvârșit) bine și lădat (B¹ cu laudă) 37 D F m. *jusqu'à la fin du chapitre* 38 A ș-a împăratului David, ce dzice la E în 39 E m. 40 B iaste cumplită 41 A pentru B E m. F Cîndu au rădicatu boiarii țării Moldovei domnu pre Joldea E m. *le titre* 42 A 3 dzile au domnit 43 E F m. *la date* 44 B D E F m. A 30 45 E îndată ce-au omorit boiarii aceia pre 46 F² Ștefănuță 47 E pre doamna Rucsanda 48 E m. 49 E m. 50 A spre 51 E m. *jusqu'à la fin du chapitre* 52 A pentru F cînd au rădicat domnu în țara leșească pribegii țării (F¹ boiarii pribegi pre Al. v.) și au venit în țara Moldovei (F¹ în țară) cu Alecs. v. 7064 B D E m. *le titre* 53 E și prindzind de veaste pribegii boiari 54 B boiarii carii era (B² fiind) pribegi în, *tous les mss.* pribegii 55 E de moartea lui Șt. v., au rădicat domnu pre Petrea Stolnicul și-i schimbară numele, de-i dzicea Alecs. vodă, pre carele l-au poreclit Lăpușneanul. Intr-acesta chip aflind vreame îndemină pribegii să vie la moșie în țară, îndată s-au sfătuit, și au cădzut^u după.

a = *douleur, souffrance*: mare răutate va hi acolo, fraților, mare nevoe, mare amar C II 27 v b *au lieu de* inimii, inimii v. C 32, 39 v, 205 v, 268, 293 v, 322, 331 v, 344 v, 376, II 42 v, II 80 v, II 115 v cf. p. 7 p et 70 h c cf. p. 98 t d = *qui met fin*, cf. p. 97 j; v. p. 145 d e = *qui punit*, cf. p. 75 l f = *tellement grand*, cf. p. 136 b g = *fin, mort*: sfârșenia vieții G 211, tot^u omul^u are sfârșenie G 271 h v. p. 89 t i cf. moarte reea și cumplită C 73, v. p. 147 t x = *proclamer*: căci că-ș rădicasă împărat^u altul^u C II 33 1 v. p. 14 r.

s-au lucrat^m la Moldova, de săg⁵⁶ s-au adunat^u cu toții de s-au svătuit^u de grabă,⁵⁷ ș-au aflatⁿ cum⁵⁸ au vreme prende-mină⁵⁹ o să-și margă la moșie.^{60p} Și îndată au căd^u după⁶¹ Sienavski,^s voevodul^u rusăscu⁶² și hatmanul^u coronni,⁶³ ca⁶⁴ să le⁶⁵ dea agiutoriu să vie în țară. Ce⁶⁶ voevodul^u, înțelegindu⁶⁷ să cu craiul^u, nemică^t n-au zăbăvit^u, ce-au strins^u oaste degrabă, ș-au purces^u spre țară. Ce,⁶⁸ svătuindu^u să pribagii,⁶⁹ carii era acolo, ca să nu vie⁷⁰ fără⁷¹ cap^u, au rădicat^u domn^u pre Petru stolnicul^v în trăg^u,⁷² în Terebulea, și⁷³ i-au pus^u nume Alecsandru vodă, ce⁷⁴ z l-au poreclit^u Lăpușneanul^u, pre⁷⁵ carele l-au ales^u pribagii dentru sine.^a Ș-au intrat^u în țară cu oaste leșească pre^b cuvintul^u boiari-lor^u celor^u de țară, ce⁷⁶ tremiseasă mai den nainte⁷⁷ vreme la pri-bagi în țara leșească, ca să vie fără⁷⁸ zăbavă cu cap^u, că ei vor^u sili^c să să curățască^d de Ștefan^u vodă, cum⁷⁹ s-au și timplat^u. Că⁸⁰ gătindu^u să pribagii cu oaste leșească să între în țară, boiarii⁸¹ cei de⁸² țară aflară vreme^e să să curățască de Ștefan^u vodă, și, tăind^u ațele cortului la⁸³ Tutora, l-au omorit^u, cum^u s-au pomenit^u mai⁸⁴ sus^u. Deacii n-au așteptat^u pre cuvintul^u, ce tremiseasă la⁸⁵ pribagi, ca să vie cu cap^u,⁸⁶ ce îndată au rădicat^u la⁸⁷ domnie pre Joldea, cum^u s-au pomenit⁸⁸ mai sus^u, și⁸⁹ au mărșă pînă⁹⁰ la Șipote, pre Jijiia. Într-aceaia vreme întrind^u și pribagii cu Alecsan-

56 B² degrabu 57 B² în pripă 58 B¹ cum că F¹ vreme 59 A² B³ F prin-demină A¹ pendemină 60 B¹ moșiile lor A B² D moșii F¹ moșiia sa 61 B¹ la 62 E F² Rusiei 63 B² F coruniei 64 E m. 65 A m. 66 E deci 67 F¹ înțelegind den craiul F² nimica n-au 68 E unde au socotit ca să nu vie fără cap ș-au rădicat domn, cum s-au pomenit mai sus pre 69 B² boiarii pribagi 70 F fie 71 D fără de 72 B m. 73 E și pre cuvintul boiariilor cestor din țară au intrat în țară cu oaste leșască, căci boiarii cești din țară, pînă a veni boiarii pribagi, vor sili să 74 A B pre carele 75 A B și l-au 76 A ce-i 77 A¹ deinte 78 F² fără de 79 E precum au și făcut 80 E aflind vreme de ș-au omorit pre domnu lor la T., cum s-au scris mai sus, unde n-au așteptat pre 81 D iar boiarii 82 F² din F¹ den 83 F¹ acolo la 84 A și mai 85 E boiarii pribagi 86 E cap adică cu domnu 87 E pre J. să le fie domnu, cum s-au pominitu și au vinit pînă la Șipote. Deci pribagi înțelegind de Joldea că merge spre Suciavă să 88 B zis și 89 F² într-aceaia vreme întrind 90 D F¹ spre J. pînă la Ș.

m v. p. 96 j n = croire, [être d'avis cf. numai pre sine să află drept^u C 4 v o am vreme pendemină = avoir le moment favorable, v. p. 73 f, cf. află vreme îndemină C II 84 p v. p. 146 n. r cad după = s'adresser à, recourir à. s cf. «Sieniawskiego wojewody ruskiego hetmana koronnego» Bielski, Kronika II, 1112 t v. p. 43 d u cf. Hs. iaste cap^u besearceci C 284 v, v. p. 76 b. v v. App. VII z = pe care, v. p. 12 s a = dinșii: grăia ucenicii întru sine C 160 b v. p. 82 c c = s'efforcer, v. p. 70 u. d v. p. 140 m. e v. p. 73 f.

dru vodă în țară, și de srăgū oblicindū^f că țara au rădicatū capū⁹¹ pre Joldea la⁹² domnie, carele mergea⁹³ spre Suciavă să facă nuntă cu⁹⁴ Rocsanda, de srăgū au tremisū⁹⁵ Alecsandru vodă pre Moțocū vorniculū cu o⁹⁶ samă^g de oaste înainte ca să prindză^h calea⁹⁷ Joldei.ⁱ Timpinindu-să^{98j} cu Joldea vodă la Șipote, neavindū elū⁹⁹ nice o știre¹⁰⁰ de necăiri,¹¹ l-au inpresuratū^m oastea leșească, și l-au prinsū viu, pre² carele mai apoi, deac-au sositū Alecsandru vodă, l-au sămnatū³ⁿ la nasū, și l-au datū la călugărie.^{4o}

Cîndū⁵ s-au aședzatū Alecsandru vodă la scaunū, la Suciavă.⁶

Deaca⁷ veni Alecsandru vodă Lăpușneanulū, și⁸ sămnă pre Joldea la nasū, și-l deade^p la călugărie, deacii luo^{9r} pre Rocsanda, fata lui Petru vodă, să-i hie doamnă lui,¹⁰ carea era mainte^{11s} să o ia Joldea. Și cu dragoste ilū¹² priimiră boiarii, și, mărgindū prela Hărlău, au trasū^t la Suciavă, ș-au ședzutū^u în¹³ scaunū. Deacii s-au cununatū cu¹⁴ Rocsanda, ș-au făcutū nuntă.

Într-acelaș¹⁵ anū fu omorū^{16v} mare și¹⁷ iarnă grea.^z

Deaciia,¹⁸ deaca să aședză Alecsandru vodă la domnie, nu grijiia^a de altă,¹⁹ numai de pace în toate parți^{20b} și de²¹ aședzarea^o țării. Iară cu doamnă-sa Rocsanda au avutū²² doi feciori, pre²³ Bogdanū și pre Petru.

91 A domnu 92 A carele merge spre 93 A¹ merge 94 E cu doamna 95 E răpedzit. *les autres mss.* trimis 96 E oaste leșească 97 A¹ B E pre Joldea vodă. Și prinzindu-i calea la A² de oaste înainte, și prizindu-i 98 D F întimpinindu-să 99 D F Joldea A *m.* 100 E veaste de pribeagii aceia l-au 1 D F *m.* B nicăirea A¹ nicăiuri A² nicăiri 2 D F *m.* 3 B F însemnat A D însămnat 4 E călugărie în anul acestaș 7060 Sept. 5 B de domniia lui Al. vodă Lăpușneanul, cînd s-au așăzat în scaun la S. E domniia lui Al. v. Lăpuș. 6 D *m.* F 7065 7 E Al. v. Lăp., dacă au venit, au luat pre doamna pre Rocsanda fiica lui P. v., carea era să o ia 8 B în țară și 9 A¹ luī D luīnd 10 D F *m.* 11 A² B D F mai înainte 12 F² l-au priimitu 13 D F la 14 E cu doamna 15 E acestaș an au fost 16 A moarte 17 D și o 18 E deci dacă s-au aședzat A și 19 F¹ alte F² alte E altă ce 20 *tous les mss.* părțile 21 A B² D F *m.* 22 B¹ făcut 23 F² anume Bog. și Petru.

f v. p. 28 i g o samă de oaste = un détachement h prind calea = aller au devant de i v. p. 48 a j = se rencontrer, v. p. 68 m l nicăiri C 343 v en même temps que necăiuri Pr 478 m = cerner, cf. C 338 n = faire une incision: îndemna pre Ștefan vodă să-l semneze la nas M. Cost. 667. D'après les coutumes du pays l'accès du trône lui était donc interdit o dau la călugărie = faire enfermer dans un couvent p v. p. 141 n r v. p. 39 b s v. p. 9 j t v. p. 42 m u v. p. 149 n v = mortalité: fu omorū de ciumă în cetate C II 23 v z v. p. 86 n a = se préoccuper, cf. p. 93 c b v. p. 70 f c = administration, organisation.

De²⁴ mănăstirea²⁵ Slatina²⁶ și de Pingărațu.²⁷ Mai²⁸ apoi,²⁸ domnindă Alecsandru vodă țara, întru^d lauda^e lui Dumnedzău au zidit mănăstirea Slatina²⁹ cu multă cheltuială și osrădie,^{30 f} și o au svențit^{31 g} Gligorie³² mitropolit^{32 bis h}. La³³ svențenie dzică să hieⁱ fost^j preuți cu^{34 i} diiaconi 116. Această³⁵ s-au lucrat^m în³⁶ anul 7066, și o³⁷ au svențit³⁸ Octovrie 14. Mai³⁸ apoi și Pingărațulu³⁹ au făcut^u, mai mult^u de frică decit^u de bună voe, că de multe ori arătindu-i-să⁴⁰ în vis^u svântul^u măcenic^u Dimitrie, de⁴¹-l^u îngroziiⁿ ca să-i facă besereacă pre acela loc^u, s-au⁴² apucat^u cu⁴³ osrădie și⁴⁴ i-au⁴⁵ făcut^u. [Acestea⁴⁶ povești,^o ce-s^u⁴⁷ scris^e mai sus^u, carele⁴⁸ spun^u de Iliiaș^u vodă, și de Ștefăniță vodă, și de Joldea vodă⁵⁰ și de⁵¹ Alecsandru vodă, cronicariul^u cel^u⁵² leșesc^u tinde^p poveastea mai deșchis^u,^r iară^s nu aduce^t amente de toate seamnele^u pre rind^u, cîte s-au⁵³ făcut^u. Iară leatopisățul^u cel^u⁵⁴ moldovenesc^u, macar^u că-i⁵⁵ scris^e pre scurt^u, însă⁵⁶ arată toate seamnele pre rind^u; carele⁵⁷ toate⁵⁸ le-am^u⁵⁹ tocmi^u^v pren^u⁶⁰ poveaste, careleș^{61 z} la locurile sale.⁶²

Cînd⁶³ s-au aședzat^u la scaun^u Ștefan^u, craiul^u unguresc^u, feciorul^u lui Ioanăș^u⁶⁴ craiu.

Iară⁶⁵ în al^u patrul^u^{66 a} an^u a⁶⁵ domniei lui Alecsandru vodă,

24 A E pentru F *m. ce titre* 25 D *m.* 26 A Slatinii și a Pangaraților 27 B Pingărații E și Pingărații 28 E *m.* 29 A Slatinii 30 E *oserdie, les autres mss.* osărdie 31 *tous les mss.* sfințit 32 B D E F¹ Grigorie 32 bis *tous les mss.* mitropolitul 33 E iară la 34 A¹ și cu B¹ F² A² și 35 E în anul 7066 Oct. 14 36 F² la anii A în vltō 37 F¹ s-au sfințit F² o au sfințit-o 38 E după aceasta și 39 A Pangarații E Pingarații au zidit mai 40 E i s-au arătat A arătindu-să 41 E îngrozindu-l 42 A și E dece 43 B cu toată D cu osărdie mare 44 A E și (E și cu) nevointă de 45 A F² B o au D au E o au zidit 46 A de aceste E de acestea ce să scriu F aceasta poveaste ce scrie 47 D ce să scrie 48 E adecă de 49 F¹ spune 50 A E *m.* 51 E de acest 52 D *m.* E cestu 53 D li s-au 54 A¹ cest F¹ B² *m.* F² nostru măcar că 55 D că scrie B că iaste scris 56 E E *m.* B¹ iar 57 E precum le-am tocmi careș la 58 F² *m.* 59 B le-au 60 F² fieștecare la locul său 61 A careș B¹ fie careleș D care 62 B¹ lor 63 E pentru așădzarea lui Șt. feciorul lui Ianăș craiu la crălia țării ungurești D *m. le titre* 64 B¹ Ianăș B² F Ianoș 65 D E *m.* 66 A¹ patrulea E patrule, *les autres mss.* patrulea 65 F² al.

d v. p. 56 g e=gloire: întru lauda (lui Dzău) G 170 f v. p. 158 b g = être consacré par, v. p. 46 v h v. p. 44 r i v. p. 19 n j cf. spun să hie zis Petriceico M. Cost. 561, spun să hie adus oasele în țară M. Cost. 527, v. p. 50 u l = et m v. p. 96 j n sommer par des menaces, menacer: din Sion lăcașul lui sloboade radzi de ngrozește pre păgin să nu să mișce Dosoftei, Psaltirea în versuri 134 v o v. p. 151 d p = prolonger, cf. p. 87 i r v. p. 151 i s v. p. 108 u bis t aduc amente=rappporter, v. p. 66 n u v. p. 39 j v=ranger cf. p. 54 d z v. p. 151 n a v. p. 23 p.

tremis-au împăratul⁶⁶ Sulimanū hochimū^b la Alecsandru vodă și la Petru vodă ca⁶⁷ să margă^c cu⁶⁸ oaste în țara ungurească, după⁶⁹ pohta^d lorū, să le pue craiu pre Ștefanū, feciorulū lui Ioanășū craiu, la scaunulū celū de moșie^e a tătiine-său.^{70 f} Împlindū^{71 g} domnii voia⁷² și dzisa^h mai⁷³ mareluiⁱ său,^{74 j} dusu-l-au și l-au^l aședzatū la domnie⁷⁵, sau cumū dzicū ei la crăie.^m Și deacii să plecarăⁿ Ungurii a da birū Tureului. Iară domnii să întoarsără cu toată oastea lorū, cineș^o la loculū⁷⁶ său, aducindū multū jacū^{77 p} și dobîndă^r dela Unguri. Pre aceaia vreme fost-au iarnă mare⁷⁸ și friguroasă,⁷⁹ de-au înghețatū dobitoace și hieri^{80 s} pren păduri.

Vlto⁸¹ 7066, Ghenariu⁸² 1^{83 t} pristăvitu-s-au Macarie,^u episcopulū de Romanū, ziditoriulū și începătoriulū^v mănăstirei Râșcăi,^{84 z} carele au fostū la scaunulū Romanului 27 de⁸⁵ ai. Și cu cinste l-au îngropatū la⁸⁶ mănăstirea sa. la⁸⁷ Râșca. Pre^{88 a} loculū lui fu svențitū^b Anastasie, omū destonicū^{89 c} a înplea^{90 d} slujba păstoriei^d sale, carele 14 ai au⁹¹ fostū episcopū, mai apoi și⁹² la mitropolie au agiunsū.

66 E sultan Suleiman 67 E m. 68 A E la 69 B² dupe F¹ depe E pre 70 tous les mss. tătăne-său 71 B¹ împlinind F umplind E și îndată, după poronca împărăției, au mersu și l-au dus, de l-au așădizat la crăie; și de atunci s-au plecat Ungurii 72 A m. F¹ poronca mai mare lui 73 A împăratului mai F² mai marelor săi 74 B¹ lorū 75 A crăie. Și deacii 76 E țara lor 77 B² F jaf 78 B grea, mare 79 E geroasă 80 D E heri F herile B¹ fierile 81 E iară într-acestaș an 82 A E Septemvrie 83 A E m. 84 D Râșcăi, les autres mss. Râșcăi 85 F m. 86 E în mănăstirea sa în 87 F¹ m. 88 E și în locul lui s-au sfințit pre 89 A¹ destonic, les autres mss. destoinic 90 E plini 91 A E mai apoi au fostu și mitropolit 92 D F¹ m. F² și mitropolit au ajunsu.

b v. p. 142 e c v. p. 44 p d v. p. 127 z e v. p. 129 m, scaunulū celū de moșie = trône auquel on a droit par héritage, cf. au venit la domniia Ardealului de moșie M. Cost. 442, domniia, ce-i era de moșie de atâtea veacuri M. Cost. 443 f v. p. 15 z g v. p. 152 r h v. p. 153 l i v. p. 12 m j v. p. 11 m l v. p. 56 a m v. p. 104 a n = consentir, accepter: nu vru să să mai pleace să dzică e-au greșitū C 194, cf. p. 122 t o v. p. 88 v p = prise, butin, v. p. 81 i r v. p. 44 l, cf. temîndusă de hatman pentru să nu le ia dobînda, că jăcuise multe case în țară M. Cost. 483 s v. p. 2 d t la même date dans la chronique d'Axarie (B. A. 114) u l'auteur de la chronique, que nous avons plusieurs fois cité v cf. p. 154 z au lieu de Râșcăi, v. p. 120 c a = în, v. p. 75 e b = sacrer, v. p. 46 v c = capable, apte, v. p. 49 g d = remplir: vlădicii... le înplu acesteia toate [slujbe] C 62 v, cf. p. 152 r d = pastorat.

**De⁹³ domniia lui Despotu⁹⁴ vodă ereticulū.⁹⁵ Vlto 7069,
Noem. 18.**

După alū noaile^{96e} anū a domniei lui Alecsandru vodă Lăpușneanulū s-au ivitū Despotū, pre^f poreclă,⁹⁷ iară numele i-au fostū Heraclides Basilicus,^{98g} ce⁹⁹ au fostū de nașterea sa den ostrovulū^h Samosū, carele au¹⁰⁰ fostū știindūⁱ multe limbi: frănceanște,^j nemțeanște, greceanște¹ și lățineanște. Acesta fiindū nemeritū^l la² țara leșeanșcă, și între slujitori^m la războiū³ înblindū, avindū și viață între soții,ⁿ s-au înceștatū^{4o} cu⁵ o samă^p de evangheliți^r (că elū încă n-au⁶ fostū pravoslavnicū^s), și s-au făcutū^t feciorū⁷ de domnū. Și⁸ nu putea aiave^{9u} să să apuce¹⁰ să vie spre¹¹ țară, căce¹² Alecsandru vodă viia^{13v} bine cu Leașii, și Leașii avea legătură^z tare cu Turcii pentru amestecături^{14a} ca aceastea. Iară Despotū pre ascunsū cu protivnicii^{15b} săi¹⁶ să gătiia, și între Cazaci ș-au făcutū priiatini.¹⁷ Aceastea înțelegindū starostii^c dela margine, au¹⁸ datū știre la craiu. Craiulū¹⁹ au²⁰ tremisū carțile^{21d} sale pretiutinderea,²² de²³ capū în-

93 A pentru E m. **94** D Despot, *les autres mss.* Dispot **95** EF eriticul **96** AE m. F cincilea D după alt an BG noalea **97** D polecră **98** *tous les mss.* Heraclu Vasilic (A¹ Vasilac F¹ Vasiliscū) **99** G de (G² din) ostrovul **100** B fiindu italianu au **1** DF m. **2** DFG în **3** E războae **4** E însăliștat **5** E între nește evangheliği, că și el nu era G cu o samă de s-au făcut frați de evanghelie **6** G nu era creștin dreptu **7** E că iaste fecior **8** D și căce F¹ și căci F² G și ce **9** A¹ aeve B² aiavea **10** EF m. A pue D să apuce ca să vie **11** B în D la **12** D F¹ G că **13** B¹ trăia B² viețuia FG lăcuia D lăcuia bine cu Leașii tare, că Alecs. și cu Leașii și cu Turcii să avea bine pentru nește amestecături E avea priitenie bună cu Leașii, cum și **14** A¹ B¹ G² mestecături **15** A¹ potrivnicii F¹ înpotrivnicii **16** DG lui **17** BG¹ priiateni A¹ G² prietini **18** E țării leșești au **19** EG iară craiul F¹ și craiul F² m. **20** E îndată au **21** *tous les mss.* cărțile **22** B¹ pretutindirea B² pretitindirea D pretutindinea F pretutinderile **23** G dzicind carele.

e cf. în alū noaile ceasū C II 24, v. p. 26 b f v. p. 82 c, pre poreclă = *surnommé*: Isachie, pre poreclă Îngerul Pr 33 g v. Bielski, *Kronika, II, 1138* h v. p. 100 t i v. p. 24 j j l'italien, v. p. 8 o l = *venir*: să vie pentru mari trebi, ce au nemerit dela împărăție M. Cost. 587, pe ce vreame au nemerit Traiiian într-aceaste părți de loc G II 1, de *même* G 58, 222, 350; fiind nemerit *est un participe passé actif*, cf. p. 144 s m v. p. 41 e n camarade, cf. p. 106 s o = *se lier* p = *quelques* G 78, Pr 376 r = *protestant*; *mot introduit par Ureache du polonais* «ewangielik» v. Bielski, *Kronika II 1138* s *orthodoxe* C 163 v, Pr 1, cf. p. 158 l t = *prétendre*, *se faire passer pour* u = *ouvertement*: părintele tău va da ție aiave G 112 v = *vivre*: în Hs. creade și viază cumū sintū tocmealele G 39, de *même* G 16, 25, 28, 129, 155 z cf. niște legături, ce făcusc Leașii cu Ștefan vodă M. Cost. 436, v. p. 20 o a v. p. 45 g b v. p. 146 b c = *staroste*: starostii cei leșești dela margine M. Cost. 570 d v. p. 152 g et 2 u.

grozindū,^o carele să va băga^f să treacă^g preste învățătura^{24h} lui,²⁵ și pre Despotū să-lū oprească²⁶ la Pomorzanū.²⁷ⁱ Ce²⁸ macarū că²⁹ deodată s-au alinatū lucrulū, iară mai apoi Despotū de iznoavă^{30j} mai bine s-au gătatū,³¹ⁱ luindū³² într-agiutoriu pre Albrihtū Laschi, și au intratū în țară cu Niamți, cu³³ Șvedzi, și³⁴ cu Șpanioli,^{35m} și cu³⁶ Leași și cu Cazaci.

Războiulū lui Alecsandru³⁷ vodă Lăpușneanulū, cîndū s-au bătutū cu Despotū vodă la Verbie. Vltō 7069, Noem. 18.

Alecsandru vodă, deaca înțelease³⁸ⁿ unū³⁹ lucru așa degrabă, cumū⁴⁰ Despotū fără veaste au intratū în țară, de-lū înpresurā⁴¹ cu oaste streină, neavindū de ce să apuca, ca⁴² den⁴³ somnū deșteptatū,⁴⁴ de srăgū⁴⁵ și cu puțini negata^o i-au eșitū înainte la Jijiia, că⁴⁶ țara, pizmindū^{47p} lui Alecsandru vodă, n-au vrutū să sae^{48r} la oaste. Și timpinindū-să^{49s} cu Despotū la satū⁵⁰ la Verbie, i-au⁵¹ datū războiu în aii⁵² 7069, Noemvrie 18. Ce⁵³ cei puțini, de cei⁵⁴ mulți, și cei negata, de cei gata,⁵⁵ n-au pututū suferi,^t ce au datū dosū, și⁵⁶ Alecsandru vodă au fugitū în giosū.

Învățătură^u și certare.

Dzicū unii că și acolea să hie^v fostū războiulū cu vicienie,^{57z} ce⁵⁸ cela ce piiarde,⁵⁹ hiecîndū^a nu va^b să afle^c vina sa, ce⁶⁰ mută^d

24 A învățături 25 A E m. G noastră iară 26 E G poprească 27 *tous les mss.* Pomoran 28 E unde G că 29 A G m. 30 E m. 31 B D F G gătit 32 B² F luund 33 G și cu 34 A E m. 35 B E F G Șpanioli 36 F¹ Leași cu Cazacii 37 E Despot v. cu Alecs. vodă. Intr-acestaș an Alecsandru 38 A B E G au înțales 39 E că Despot fără veaste de unde au intrat F² așa lucru degrabu 40 F² cu F¹ fără veaste cu Desp. cum au intrat în țară și-l 41 A B E G înpresoarā 42 E la un lucru așa degrabă ca 43 B² dintr-un 44 B² F deșteptîndū-să G s-au deșteptat 45 B² de grabu E de sirgu, *les autres mss.* de sārgu 46 E la locul, ce să chiamă Verbiia, că 47 B F¹ pizmuind 48 E incalece în onste și cu cine au putut au eșit 49 B D F întimpinindū-să A G timpinindū-să 50 B² m. 51 E ș-au 52 E m. la date 53 E unde 54 F² cei mai 55 E gătiți 56 G a fugi 57 E G viclesug 58 A B că E însă 59 D F piiarde războiu 60 D F ce (F¹ și) aceastea dela.

e = menacer, cf. p. 164 n, îngrozese de cap = menacer de mort, cf. p. 64 b f v. p. 155 r g trec preste = transgresser, enfreindre h v. p. 120 h i = Poméranie, v. Bielski, Kromika, II 1138 j v. p. 143 l l v. p. 66 g m v. C 200 v n v. p. 14 r o adj. invar. = non préparé: pină-i apucă moartea negata C 337, cf. p. 13 x p = en vouloir à, cf. G 302 r sar la oaste = prendre les armes s cf. p. 68 m t v. p. 10 u u v. p. 149 e, f v v. p. 19 n z v. p. 122 l a = ori și cînd: nu fie cîndū va vrea Pr 522 b v. p. 88 z bis c = reconnaître, convenir de, cf. p. 162 n d = mettre sur le compte de, imputer à.

la altulū. Iară^{61e} acestea dela^f Dumnedzău sintū⁶² tocmite,^g ca nemică să nu hie stătătoriu^{63h} pre⁶⁴ lume, ce toate de răsipăⁱ și⁶⁵ trecătoare. Pre cei de giosūⁱⁱ⁶⁶ sue, și⁶⁷ pre cei suiți^j i pogoară,¹ ca să hie de pildă și de învățătură noai,⁶⁸ să⁶⁹ cunoaștemū^m că n-avemū⁷⁰ nemică⁷¹ pre⁷² lume, fără numai lucrureⁿ bune.⁷³

**Cîndū⁷⁴ s-au dusū Alecsandru vodă Lăpușneanulū la Țarigradū.
Vlto 7069,⁷⁵ Noemvrie.**

Alecsandru vodă, deaca⁷⁶ să bātu cu Despotū, și pierdu războiulū, fugi⁷⁷ în giosū spre Iași, și de acoloa își luă^{78o} doamna, și fugi⁷⁹ la Huși. Acolea⁸⁰ să grijiia casă stringă țara,^p și să⁸¹ ia agiutoriu dela Turci, să să întoarcă asupra lui Despotū. Ce nemică n-au folositū,^r că Despotū, deaca s-au⁸² bătutū cu Alecsandru vodă la Verbie, ș-au⁸³ răzbitū^s pre Alecsandru vodă, nu s-au pornitū după dinsū,⁸⁴ ce s-au întorsū spre^{85t} Suciavă, și au apucatū scaunulū și cetatea Suciavei cu toată avearea lui Alecsandru vodă. Deacii⁸⁶ pre slujitori^u ii⁸⁷ înplu cu bani, boiarii^{88v} cu cuvente^{89z} dulce^{90x} îi înblindziia,^{91a} și⁹² să giuruia^{93b} să le facă bine mai multū, decitū⁹⁴ are^{95c} pohti ei. Așia înplîndū pre toți de nedeajde,^{96d} i s-au închi-

61 G ce 62 E sint toate 63 B stătătoare 64 EG în 65 A m. 66 EG m. 67 E m. 68 A² B D E F G¹ noao 69 D F G ca să 70 G sintem nemică în lume, adecă uemică nu avem 71 D F m. 72 E în F¹ pre lume alt 73 E bune, adecă fapte bune 74 E pentru Alecs. v., cînd s-au G într-acestaș an Alecs. v. s-au dus la Țar, că dacă s-au bătut cu 75 D E F G m. la date 76 E după ce-au pierdut războiul, cînd s-au lovit cu oastea lui Dispot, au fugit spre Iași 77 G fugit-au 78 A² B² F luo D luoa Eș-au luat G luindu-ș 79 EG au fugit 80 E și acolo D F¹ acolo 81 G să-i vie 82 E au bătut pre Alecs. v. la Verbiia, nu s-au pornit 83 A² B și l-au G ș-au înfrînt 84 E el 85 G la 86 E de unde 87 EG i-au înplut 88 E și pre boiari F pe boiari B pre boiari 89 *tous les mss.* cuvinte 90 A E G bune și dulci (G² dulce) *les autres mss.* dulci 91 E i-au înblindzit 92 E și le G adeverind și giurind că le va face 93 F făgăduia 94 A deaca 95 B F vor *les autres mss.* ar 96 E nedeajde, *tous les autres mss.* nădeajde.

e v. p. 108 u bis f v. p. 56 h g = *disposer, régler, fixer*: tocmala, ce-au tocmitū sventele săboară C 37 h = *stable, durable*: nice-s cu schimbare, ce toate-sū stătătoare C 288 v mărirea lui nu iaste stătătoare Pr 11, de même C 305 v, II 64 Pr 366, 560, 584; cf. p. 67 j i de răsipă = *périssable*, cf. p. 134 l j part. *passé avec le sens d'adj.*, cf. p. 142 r l *réflexion tirée de l'Evangile*, v. saint Luc I, 52 m v. p. 86 e n v. p. 158 f o v. p. 39 b p v. p. 62 b, string țara = *lever la milice*: strins-au și țara M. Cost. II 357 r v. p. 151 b s v. p. 52 d t v. p. 141 p u v. p. 41 e v v. p. 11 p z v. p. 3 c x au lieu de dulci cf. locuri pustie C 241 v, cf. p. 39 c a = *rendre favorable, attirer*: cu acestea lucruri să înblindzeaste Dmdzău C 311 v b v. p. 82 f c v. p. 20 l d v. p. 19 d.

nată Țara^e de susă toată, și s-au gătitu de iznoavă asupra lui Alecsandru vodă, ș-au⁹⁷ pogorit^f la Iași, apoi la Huși, ca⁹⁸ să poată apuca^g pre Alecsandru vodă acoloa.⁹⁹ Ce¹⁰⁰ Alecsandru vodă, audzind¹ și vădzind că-i golit^h de totu agiutorul, s-au² pogoritⁱ la Chilia, și deacolo s-au dus³ la împărăție, ca deacolo să⁴ să agiutorească.ⁱ

Cîndu au tremisă Despotu vodă la împărăție⁵ pentru stiagulă.^{6 j}

Despotu după goana,⁷ ce-au gonit^u pre Alecsandru vodă pînă la Huși, s-au întors^u înapoi, și au venit⁸ pînă la Iași, unde au pohtit^u vladicii, pre Gligorie mitropolit^{9, 1} și pre¹⁰ Anastasie episcopul de Romanu, și pre Eftimie episcopul de Rădăuți, și¹¹ toți boiarii țării de i-au cetit^u molitva^{12 m} de domnie, și i-au¹³ pus numele¹⁴ Ionu vodă Despotu. Deacii¹⁵ Despotu vodă au tremisă boiari de țară la Țarigradu¹⁶ pentru stiagulă,¹⁷ și cu bani împlind^u gurele^{18 n} vrăjmașilor, ș-au¹⁹ aședzat^o domnia, și i-au dat²⁰ stiagu. Iară²¹ deaca i-au²² sosit^u stiagulă la Iași, deacii s-au dus^u la Sucia²³ cu mare bucurie. Iară Alecsandru vodă, deaca s-au²³ dus^u la împărăție, fu tremisă la Iconia.

Cîndu²⁴ s-au aședzat^u Ionu²⁵ Despotu vodă la scaunul Moldovei.²⁶

Despotu vodă, deac-au²⁷ dobîndit^u domnia, și i-au venit^u stiagulă de la împărăție, și s-au aședzat^u la scaun, blind^u să arăta,²⁸ și tuturor^u cuvios^u,^p și aiave^{29 r} pravoslavnic^u,³⁰ iară la^{31 s} taină ere-

97 D și s-au A² s-au 98 E m. A² deacolo la Huși, iar Alecs. vodă 99 A E la Huși 100 G iară 1 G dacă au înțeles de aceasta și vădzindu-să gol 2 B său, s-au A² n-au așteptat la Huși pre Des. v., ci s-au 3 F¹ la Țarigrad la 4 G să-și ia agiutoriu 5 F² Poartă 6 E F² G steag de domnie D steagul, *les autres mss.* steag 7 E G ce-au gonit pre 8 D eșit la Iaș E vinit la 9 *les mss.* mitropolitul 10 A D F m. 11 B¹ și pre 12 B¹ D molitfa 13 E și-i pusă 14 E numele de 15 E după aceeaia au trimis 16 A E împărăție 17 E F steag 18 *tous les mss.* gurile 19 B² și ș-au 20 B trimis și steag 21 E și F m. 22 E F¹ au sosit cu 23 E au mersu 24 E m. *le titre* 25 D F m. 26 D F m. B² la țara Moldovei 27 dacă s-au aședzat la domnie, să arăta blind^u și 28 B D arătă 29 B² aiavea 30 E creștin drept 31 F² în.

e la Haute-Moldavie f v. C 145, 171 v Pr 378; *en même temps que* mă pogor C 157 a, v. p. 153 g = *attraper, joindre*: îi apucasă Tătarii pre cale M. Cost. 488 h = *dépourvu, privé* cf. golă (*même sens*): golă de toate bunătățile C 7 v i = *chercher secours*, cf. p. 65 x j v. p. 15 b et 146 s l v. p. 112 n m molitva de domnie = *les prières utilisées au couronnement*: mltvele de domnie i-au cetit G 333 n v. p. 43 a o aședz^u domnia = *obtenir la confirmation de la part du sultan* p = *comme on doit être, condescendant* r = *en public*, cf. la aiave ședzind^u pre scaunul giudețului, învăț de Hs. C II 18, v. p. 166 u s la taină = *en secret*, cf. p. 133 v.

tică. Și avea sveatnici de ai săi³² de o leage cu dînsu.³³ Mai³⁴ apoi ș-au ivit^t și necredința lui. Tremis-au după aceeaia soli la³⁵ craiul^u leșesc^u și la împăratul nemțesc^u, dîndu-le³⁶ știre că s-au așezat^u la domnie. Și³⁷ pre soli bine i-au priimit^u, și au fost^u bucuroși unuia ca aceluia, ce slujisă și la curtea împăratului nemțesc^u și la corona³⁸ leșească. Mai³⁹ apoi pusă⁴⁰ pre țară greutăți⁴¹ mare.⁴² Besoarecile dezbrăca,⁴³ arginturile^a lua⁴⁴ de⁴⁵ făcea bani, și altele,⁴⁶ cite n'au-dzisă^b țara că va vedea. Făcînd⁴⁷ aceastea Despot^u vodă, iară Laschi, carele venisă cu dînsu,⁴⁸ cunoscînd^b că va veni asupra lor^u rău,⁴⁹ s'au dus⁵⁰ înapoi.

Pentru⁵¹ domnia⁵² acestui Despot^u vodă, leatopisățul^u cestu⁵³ moldovenesc^u foarte pre scurt^u serie, iară cronicariul⁵⁴ cel^u leșesc^u spune⁵⁵ mai deșchis^u și deagiuns^u, ce⁵⁶ ...^d totu^u să tocmăscu^e,^e că cu⁵⁷ f aceasta dată totu⁵⁸ au fost^u izbînda la Despot^u vodă, că au bătut^u pre Alecsandru vodă, ș-au apucat^u scaunul^u, unde, deaca s-au așezat^u la domnie, multe răutăți^e feace⁵⁹ preste⁶⁰ i voia țării. Pre carele mai⁶¹ apoi nu l-au putut^u suferi boiarii și țara, vîdzînd^u dela dînsu atita pedeapsă^j și strîmbătate^l asupra lor^u. Carele,⁶² de-lu

32 B¹ lui 33 F² el, *les autres mss.* dînsul 34 B¹ iar mai 35 D F în (F¹ și în) țara lașască la craiu 36 D *m. jusqu'aux mots* «și la corona» F dînd 37 E unde 38 E F coruna 39 E iară mai 40 E pus-au 41 E nevoi și greutăți 42 *tous les mss.* mari 43 B¹ le dezbrăca, arginturile le lua 44 D lua 45 A E și 46 E alte multe fapte fără de cale făcea, carele nice audzisă țara că le va 47 E ca aceastea făcînd F¹ făcea aceasta 48 *tous les mss.* dînsul 49 F¹ lucru rău 50 F întors 51 *v. App. XIII, a* 52 E acestu Dispot vodă 53 A E D cel B² acest 54 A B E F cronicarii cei leșesti 55 F² scriu 56 *tous les mss.* ce macar că din ceputul lui Dispot nu spun amîndoi într-un chip, iară mai apoi tot 57 E *m.* 58 E au fost izbînda tot 59 A² au făcut B D E F făcea 60 D despre F¹ preste, *les autres mss.* peste 61 E pînă mai pre urmă nu l-au B mai pre urmă 62 E și

t = *faire voir*: și fața ta o spală, ca să nu te ivești oamenilor că poștești Coresi, Cazania a II^a, Mateiu VI, 18 u = *royaume*. Ureache *donne ce sens au mot coronă sous l'influence du mot polonais correspondant, cf. p. 162 s v v. p. 39 c z sens fig. = dépouiller a = objets d'argent*: multe haine scumpe și arginturi au apucat M. Cost. 595, de même G II 46 b = *s'attendre, soupçonner b v. p. 86 e c = malheur*: nu pățisă destul rău acestu bolnavu C 153 v d *l'interpolation de Simeon dascalul s'est substituée ici au texte d'Ureache; on pourrait combler cette lacune en ajoutant les mots «oare cumu au fostu», car par trois fois l'auteur emploie la même expression, cf. p. 36, 61, 83 e v. p. 36 u f cu aceasta dată = cette fois-ci g v. p. 147 s h v. p. 109 v i = contre: facem preste dzisa lui Dmndzău C 311 j cf. p. 138 g l = vexation, oppression: cînd cei supuși pătînesc strîmbătate de slugile domnești G II 7.*

vrea^m cruța⁶³ⁿ Dumnedzău îndelung^o la domnie, nu vrea putea hi într-alt^u chip^u, ca⁶⁴ să nu premenească^p leagea,⁶⁵ și să nu răsipască^{66r} țara.⁶⁷

Cînd⁶⁸ s-au svătuitt^u boiarii țării Moldovei⁶⁹ să⁷⁰ scoată pre Despot^u vodă den domnie.

Într⁷¹-aceaia vreme svătuindu-să boiarii⁷² țării depreună cu⁷³ episcopii, ce vor^u face cu acela⁷⁴ răsipitoriu de leage, că nu numai călcînd^{75x} obicei^{76s} țării, și jacuri^{77t} făcînd^u, ce și leagea cu totul^u rămăseasă de batgiocură.⁷⁸ De⁷⁹ care lucru, cu toții mai cu deadins^u svătuindu-să^x cu Tomșia⁸⁰ hatmanul^u ca să scoată pre Despot den domnie. Și așa, giurară^{81v} pre Tomșia, carele⁸² era⁸³ cu inimă^z mare, ca să hie el⁸⁴ începătoriu^a acestuia⁸⁵ lucru.⁸⁶

Cînd⁸⁷ au vîcienitt^b Tomșia hatmanul^u pre domnu-său, Despot^u vodă, și oastea i-au răsipitt^u.

Tomșia hatmanul^u, vrînd^u să amăgească⁸⁸ pre Despot^u vodă, să-i rășchire^{89c} oastea, ca să n-aibă, cu ce să sprejeni^{90d} despre^e vrăjmașii săi, arătînd^u-să priiatin^u, au⁹¹ spus^u lui Despot^u vodă cum⁹² Vișnioviețchi să găteadză,^{93f} și⁹⁴ vine asupra lui, și au sosit^u la Nistru, și au chemat^u⁹⁵ într-agiutoriu și pre Tătari; și încă adăogea de dzicea

63 B¹ ținea 64 E F B¹ m. 65 B E și leagea 66 E risipască și 67 v. App. XIII, b 68 E sfătuitus-au și boiarii 69 F² m. 70 D F² ca să 71 E la aceaia dată 72 E și F² cu 73 F² și cu 74 les mss. acel 75 B² F¹ că calcă (F¹ leagea și obicei^u) B¹ călea 76 B obicei^uurile 77 B¹ jafuri făcea B² face și jafuri F¹ jaf făcea 78 B¹ badgiocură 79 E deci eu toții sfătuiindu-se, mai cu deadinsul Tomșia 80 A² B D F Tomșe 81 B¹ giurase B² D jurase 82 E că 83 A E era om 84 F¹ m. 85 E la acesta 86 v. App. XIII, c 87 E aice Tomșia hatm. au vîcienit pre domnu-său Dispot vodă 88 E înșeale 89 D rășchire 90 A¹ F sprijeni A² B D sprijini 91 E lui Dispot i-au spus 92 B¹ cum că E că 93 A² B F găteaste 94 B¹ să 95 B D F chemat.

m v. p. 42 v n = tolérer o = longtemps : îndelung ai răbdat G II 16, cf. p. 88 b p = changer : cum va premeni frumusețea ei bătrînețele au boala G 292 r = ruiner, détruire : deaca să va răsipi aceasta lume C 223 x v. p. 4 m s v. p. 156 l t v. p. 81 i u cu deadins = d'une manière décisive, résolument : trebuiaște noal cu deadins^u să nevoim^u C 64, de même Pr 14, 473, 631 v = faire prêter serment : deci-l jurară ca să asculte d-înșii Moxa ap. H. Cuv. 379 z = courage : dă puteare, cuget, inimă a apăra G II 11 a v. p. 145 d b = trahir C 355 v, cf. p. 122 l c = séparer, éloigner l'un de l'autre : în patru stihii să rășchiră trupul^u omului C 79, vor hi rășchirați de venirea lui Hs. întru întunearecul împărțit C 285 d cf. are voe hiecarele să și lovască și să sprejenească C 213, v. p. 94 l e = de cătră, cf. p. 107 l f v. p. 66 g.

că Tătarăi stau gata la margine, și voru să între în țară. Așia spă-mîntîndu^g-l^u⁹⁶ cu⁹⁷ aceastea cuvente, au pohtit^h să-i dea lefecii^{98 i} lui, ce avea, că⁹⁹ era Niamți, Unguri, Leași și¹⁰⁰ oameni streini, ca să iasă^j cu dinși¹ înprotiva Tătarălor^u, dzicîndu că, de va putea opri Tătarăi,² să va întoarce de srăg^u³ înapoi, și pre Vișniovietchi pre lesne îl^u va sprejeni,¹ că⁴ pînă la aceaia⁵ vreame să va strînge^m și țara, și pre lesne să va⁶ curăți⁷ⁿ de vrăjmașii săi.⁸ Credzîndu Despot^u vodă aceaste cuvente să⁹ hie dela inimă, datu-i-au¹⁰ slujitorii săi¹¹ Niamți, fără^o pedestrime, carii^{12p} i-au oprit^u lingă sine, pre carii era¹³ nedeajdea.¹⁴

Carii,^{15r} deaca i-au apucat^u Tomșia la¹⁶ mîna sa, au purces^u cu oastea în gios^u, și au trecut^u Prutul^u pre la Frățileani, și tabăra¹⁷ ș-au pus^u la sat^u, la Săpoteani.¹⁸ Și deaca s-au aședzat^u acolo, la¹⁹ vreame de mas^u Tomșia și²⁰ cu alți protivnici^{21u} ai săi au svătuit^u, în ce chip^u vor^u putea pleca^{22v} Niamții ca²³ să hie într²⁴-una^z cu dinși asupra lui Despot^u vodă. Ce, știînd^u că²⁵ Niamții preunde²⁶ slujesc^u, cu²⁷ dereptate slujesc^u domnu-său,^{29a} nu-i³⁰ vor^u pleca pre lesne,^b ce^x aflară^c ca³⁰ să tremită iscoade^d pre ascuns^u, să nu știe Niamții, să să facă a să duce înprotiva Tătarălor^u; mai³¹ apoi, întorcîndu-să, să³² aducă veaste bună cum^u³³ Tătarăi s-au întors^u înapoi. Și³⁴ cînd^u fu a doa dzi, făcură^o veaste că s-au întors^u.

96 A² B D spăimîntîndu-l A¹ F spăimîntîndu-să 97 F de 98 B¹ lificii 99 E. oameni streini Niamți 100 E și alții F² și alți 1 E aceia, *les autres mss.* dinșii 2 B¹ pă Tătari E pre Tătari 3 E sirgu, *les autres mss.* sarg 4 B¹ m. 5 E acea F² ceaia 6 A B E vor 7 E mîntui 8 B¹ lor 9 B datu-i-au 10 E i-au dat 11 E săi lefecii 12 A care o au E ce-au 13 B îi era E avea nedeajde, adică oameni strîini Unguri și de alții 14 v. *App. XIII, d* 15 B E pre carii 16 D F pre mîna sa E la mînule sale 17 E au tăbărit 18 B¹ Șipoteani 19 A E de mas 20 E m. 21 A potrivnici B² înpotrivitori 22 E pleca pre 23 E m. 24 E la una 25 F¹ pe Niamți că 26 B F unde 27 E F¹ sînt cu 28 E m. 29 A E domnilor săi B¹ domnului loru 30 E și nu-i vor putea pleca așia pre lesne, ce socotiră 30 B m. 31 E și mai F¹ m. 32 D aducînd 33 B¹ cum că 34 A m. *jusqu'aux mots* «și pentru bucuria» E și așia făcînd, pre urmă dzisără.

g au lieu de spăimînt, înspăimînt: nu vă spăimîntareți C 141 v, *de même* C 102 v, 181 **h** v. p. 129 **i** v. p. 52 **e** **j** ies înprotiva = *aller à la rencontre de, combattre*, cf. p. 81 **s** l = *avoir raison de*, cf. p. 94 **l** **m** v. p. 168 **p** **n** v. p. 140 **m** o v. p. 91 **d** **p** v. p. 132 **x** **r** v. p. 11 **p** **s** pun tabăra = *dresser son camp*, cf. tăbărase p. 148 **u** **t** la vreame de mas = *au temps du coucher*, cf. au rămas cu masul la un sat M. Cost. 607, v. p. 58 **m** et 67 **i** **u** v. p. 146 **b** **v** = *décider*, v. p. 165 **n** **z** v. p. 123 **r** **a** = *maître*: slugile, de nu vor^u hi cu credință domnilor^u săi C 300, *de même* C II 30 **b** v. p. 56 **r**, cf. dară cu cîtu mai pre lesne poate să hie C 45 **x** v. p. 4 **b** **c** = *être d'avis, prendre la résolution*, cf. p. 162 **n** **d** v. p. 68 **s** **e** fac veaste = *annoncer*, cf. p. 76 **t**.

Tătarăi, și, pentru bucuria,^f dzisără boiarii să să veselească țara,³⁵ și cinstiră^g pre Niamți, pînă-i înbătară, și preste noapte îi ucisără pre toți.

De³⁶ domnia lui Ștefanu vodă Tomșia.³⁷

Iară³⁸ a doa³⁹ dzi demîneață^{40h} după svatulū,ⁱ ce svătuiră⁴¹ boiarii,⁴² și ucisără pre aceia⁴³ Niamți a lui Despotū vodă, cu toții rădicară dornū pre Tomșia hatmanulū, și-i pusără numele⁴⁴ Ștefanū vodă. Deacii⁴⁵ de srăgū⁴⁶ purceasără⁴⁷ spre Suciavă ca⁴⁸ să încungiure cetatea, pînă^j nu prinde⁴⁹ de veaste Despotū vodă. Și, deaca sosiră la cetate, avîndū știre cumū⁵⁰ sosește și Vișniovietchi, pusără⁵¹ straje¹ pregiurū^{52m} cetate; și încă de aceastea⁵³ Despotū vodă nemică nu știa. Tomșia⁵⁴ au eșitū înaintea lui Vișniovietchi la⁵⁵ podū, la Vercicani⁵⁶ pre Sireatiū.⁵⁷ Așteptîndū Tomșia pre Vișniovietchi cu oaste tocmităⁿ la podū, la Vercicani, iată⁵⁸ au sositū și Vișniovietchi cu Cazacii săi; ce⁵⁹ Vișniovietchi nu venia ca la unū războiu, ce⁶⁰ ca la o domnie deșeartă^{61o} de stăpînū,⁶² cu puțini⁶³ oameni,⁶⁴ și încă elū⁶⁵ bolnavū de sănătate.⁶⁶ Și acoperindu-i negura,⁶⁷ deodată și⁶⁸ Tomșia cu oastea sa cea tocmită fără veaste i-au lovitū,^p de i-au spartū^r și i-au răsipitū,^s și pre mulți i-au⁶⁹ prinsū vii. Unora li-au tăiatū urechile, și i-au slobodzitū,^t pre alții depreună⁷⁰ cu domnu-său, Dumitrașco⁷¹ Vișniovietchi, i-au tremisū la înpărăție.

35 F² m. E țara, că s-au întorsu Tătarăi și 36 A pentru E m. 37 E ce-au domnit 5 săptămîni A D E F m. la date B vlto 7071, Avgust 38 E boiarii moldovenești a doa dzi, după ce-au ucis pre acei Niamți a lui Dispot vodă, cu toții 39 A¹ doi A² B² D F doao B¹ doao 40 tous les mss. dimineața 41 D sfătuisse întâi 42 A boiarii moldovenești 43 D F² cei A B¹ Niamții lui 44 B E F nume 45 E și îndată 46 B² degrabu 47 D au purces 48 E m. 49 E cuprinde 50 B¹ cum că F² cum vine și Vișn. sosește 51 E au pus, les autres mss. pusă (puse) 52 B¹ D înprejurul cetății B² pre lingă 53 B aceasta D iaste F² aiasta 54 A² iară Tomșia 55 A pre Siretiū (A² Sireatiū) 56 D Vernicani 57 v. App. XIII, e 58 E vinit-au și 59 E însă nu vinia 60 F ci venia ca 61 les mss. deșartă 62 B stăpîni 63 F² pui ținei 64 E m. 65 A E el fiind 66 E m. 67 E negură, atunci 68 B E F¹ m. 69 E F au 70 E înpreună cu Vișnov. stăpînul lor 71 A E m.

f v. p. 15 b g = donner à boire, cf. beau de-a rîndul și cînstean G II 330 h v. p. 8 h i v. p. 134 b, v j = cît timp: mi să cade să lucrédzū, pînă iaste dzuă C 167 v, de même C 126, 183 v, Pr 456 l v, p. 69 d m v. p. 69 h n v. p. 35 l, cf. au tocmit oștile Irimia vodă asupra tîrgului M. Cost. 439 o = privé, dénué: o nebunule și deșertule de minte Cantemir, Divanul, l v cf. p. 46 o p v. p. 43 c r v. p. 126 i s v. p. 71 t et 43 b t v. p. 99 f.

Că Vişniovieţchi neavindă nedeajde^{72u} de o⁷³ poticală^v ca aceeaia,^{74 z} şi fiindă⁷⁵ negata, lovindu-i⁷⁶ Tomşia fără veaste, pierdu⁷⁷ Vişniovieţchi războiul, ş-au dată dosă⁷⁸ a fugi. Şi vădzindă că nu va⁷⁹ scăpa, că era şi⁸⁰ slabă de boală, au⁸¹ intratū într-o căpiţă⁸² de fină la unū⁸³ satū, la⁸⁴ Botăşiani; şi⁸⁵ viindă⁸⁶ unū popă la⁸⁷ fină să-lū⁸⁸ încarce, l-au aflatū⁸⁹ în căpiţă⁹⁰ ascunsă, şi l-au⁹¹ dusă la Tomşia de l-au închinatū,^a mai⁹² apoi, cumă s-au pomenitū mai susū, l-au tremisū la împărăţie, depreună⁹³ cu cumnatu-său⁹⁴ Piasetchi,⁹⁵ de i-au închinatū.

De⁹⁶ moartea lui Dumitraşco Vişniovieţchi.⁹⁷

Ducindă oamenii Tomşei^b pre Dumitraşco Vişniovieţchi şi pre cumnatu-său Piasetchi la împărăţie, au⁹⁸ datū pre^{99c} oarenii lui Alecsandru vodă, carii venia să¹⁰⁰ ia ţara cu cartile^d împăratului. Că împăratulū, audzindū¹ de atitea amestecături,^e ce să facū în ţară şi să scoală unulū pre^{2f} altulū, nu suferi, ce deade^g domnia iară lui Alecsandru vodă, şi³ scaunulū celū dentăiu. Aşia, deaca timpinară,^{4h} ducindă pre Dumitraşco şi pre Piasetchi la Ţarigradū, îi luară de pre⁵ⁱ mina oamenilorū Tomşei,^{6j} şi-i tremisără de i-au⁷ închinatū.

72 E grijă 73 E m. F aceasta 75 E nefiind gata 76 A şi lovindu-i 77 A au pierdut E de nimic nu s-au putut apuca, ce numai de fugă, şi vădzind 78 B dosul 79 A E va putea 80 B m. 81 E s-au virit 82 B¹ copiţă 83 F m. 84 E lingă 85 A m. D ce 86 B¹ venind 87 F¹ să încarce finu în car 88 B¹ ca să E să F² ca să-l încarce în car 89 B¹ F găsit 90 B m. 91 A şi aşia l-au E şi luindul de grumadzi, l-au D l-au adus 92 E m. 93 E împreună F² m. 94 A¹ cumnată-său 95 A E Pisaceschi B Pisacenschi D Pisaschie F Peasovschi 96 A E pentru 97 A E şi a (A de a) cumnatu-său Pisacenschi (E lui Pisac.) 98 E i-au timpinat oamenii 99 B¹ de F¹ B² preste F² peste 100 E cu fermanu împărătescu la scaonul ţării, că dedeade domnia iar lui Alecs. vodă, pentru multe neaşdzări şi amesticări, ce să făcia aicia în ţară. Aşia 1 F¹ înţelegind 2 B¹ F spre B² preste 3 F¹ aşia deaca 4 A D întâmpinară F² intimpinară B F¹ timpinară E s-au tãmpinat au luat pre Dumitr. Vişnov. şi pre cumnatu-său Pisacetchi dela minile oamenilor 5 B dupre (B² din) minile 6 A¹ a Tomşii, *les autres mss.* Tomşii 7 E de-i inchinară ei la împărăţie, dzicind că pi Alecs. vodă pofteaşte ţara şi-n nedeajdea.

u v. p. 115 c v = *accident fâcheux, échec*: înţelegind Ion vodă poticala. tătine-său M. Cost. 552 poticala Niamţilor de şaugăii ţării noastre pre Oituz. M. Cost. 602 z cf. p. 68 n. a v. p. 68 n b v. p. 48 a c v. p. 136 h d v. p. 141 h et 152 g e v. p. 45 g f v. p. 31 a g v. p. 141 n h v. p. 68 m i = dela. cf. amū avutū aicia ocină depre părinţii miei C II 59 de vor peri depre mina. lui aceale bucate Pr 584 j v. p. 48 a et 17 p.

dela¹ Alecsandru vodă, dzicindū că țara ilū⁸ pohteaste^m pre dînsū, și în nedeajdea lui au făcutū slujbă împăratului.⁹ Iară¹⁰ împăratul pre Vișnioviețchi și pre¹¹ Piasetchi i-au pusū în crălige^{11 bis n} despre^o Galata, și acolo au trăitū^p vii¹² pină a treia dzi, cu multe sudălmi^r și ocări spre^{13 s} Mehmetū.¹⁴ Mai apoi Turcii, ca într-o proșcă,^t săgeta într-inși, de-i înplea^{15 u} de sigetī.^{16 v} Și așa au¹⁷ svrășitū viața sa.^{18 x}

**Cîndū¹⁹ au mărșū Ștefanū vodă Tomșia asupra domnu-său, lui^{20 z}
Despotū vodă.**

Ștefanū vodă Tomșia după izbîndă cu nărocū,²¹ ce-au bătutū²² pre Dumitrașco Vișnioviețchi, de iznoavă s-au întorsū spre Suciavă, și, stringîndū^a țara. au încungiuratū cetatea, unde era închisū Despotū vodă, ș-au apropiatū²³ pușcele^b de o bătea. Intr-aceaia^{24 c} multă glăceavă^{24 bis d} și hramatū^{25 e} să audziia den lontru,^{26 f} că Despotū prepuindū^g de viclenie pre căpitanulū pedestrilorū,^{27 h} Dervici^{28 i} (?) Petru,²⁹ că s-au agiunsū^j cu Tomșia, și va să-i dea^l cetatea, l-au³⁰ omoritū. Într-aceaia³¹ slujitorii vădzindū năpatea^{32 m} și moartea căpitanulū

8 D F² m. 9 E înpărăției 10 E deci împăratul au poroneit de au pus în cărlige 11 A E pre cumnatu-său 11 bis *tous les mss.* cărlige 12 A E m. 13 B¹ asupra 14 A Mahmet 15 E împlură 16 E sigetī, *les autres mss.* săgetī 17 B F¹ s-au E ș-au săvărșit 19 E m. 20 F m. 21 A² B D F noroc 22 E înșalat pre Vișn. s-au întorsu 23 E abătut 24 D și într-aceaia B¹ într-aceaia vream 24 bis *tous les mss.* gâlceavă 25 B² E hreamăt D heramot (*sic*) 26 A B¹ D F¹ lăuntru 27 E pedestrimii B² pedestrașilor D F m. 28 E Dervîș D Derăvit F Darovicu B a-nume Dervici 29 F² pentru 30 B au scosu sabiia și l-au 31 E atunci 32 F² aceea năpaste A D năpaste și moarte.

1 = *de la part de*, cf. p. 56 h m = *aimer*: Ddzău pohteaste sufletul cel făr păcat G 307, Pavlin, carele foarte îl poftiia împărăteasa G II 73 n = *carcan*, cf. p. 117 x et 58 l o = *du côté de*: sint aceste ținuturi în Ardeal despre țara ungurească G 177 p = *rester*, cf. p. 57 h et 9 f r = *paroles outrageantes*: cela ce va sudui pre altul, dzicîndu-i cuvinte tot adevărate pre cale... acesta va scăpa de certarea sudălmii Pravila, Iași 128 v; *ici* = *blasphème* s v. p. 75 m; cu multe sudălmi și ocări spre Mehmetū = *en proférant des blasphèmes contre Mahomet*; v. Bielski, *Kronika II*, 1149 t = *cible*: îl pusease în proșcă să-l omoare M. Cost. 571 u = *cribler* v v. p. 21 v x v. p. 11 m z v. p. 22 h a v. p. 168 p b v. p. 40 n c = *pendant ce temps-là* Pr 362 d = *tumulte*: oamenii începură a striga cu glasū mare.... și să făcu o glăceavă mare C II 76; v. p. 94 h et 32 l e = *bourdonnement*; cf. p. 2 d et 8 v f v. p. 4 l g = *soupçonner* C 311, cf. p. 149 v h = *infanterie*, cf. p. 56 e i la *chronique d'Azarie porte Deveșū* (B. A. 118). *Son vrai nom était Dévai* (v. Picot 443) j = *s'entendre (en cachette)*: Bator Jiemont s-au agiuns. cu bcarii lui Aron vod M. Cost 435 l = *livrer* m = *incrimination injuste*: în celealalte piri și năpăști, ce făcea asupra Domnului G 331.

său,³³ mare zarvă ce³⁴ⁿ feacără,^{35o} și întâiu să³⁶ ispitiră^{37p} să-lă o-moară,^{38r} apoi să³⁹ svătuiră, că voră dzice că nu pentru căpitanulă l-au⁴⁰ omorită, ce-au viclenită pre domnu-său,⁴¹ și s-au lăcomită de-au luată bani dela Tomșia. Și așia runpsără^{42s} svatū ca să⁴³ tremiță să le giure Tomșia să hie ei slobodzi, iară⁴⁴ ei să-i deșchidză cetatea, și ei^{45t} să hălăduiască,^{46u} și de nume de viclenie să să curățască.^v Și⁴⁷ așia, luindă adeverință^z dela Tomșia, au deșchisă cetatea.

De⁴⁸ moartea lui Despotă vodă ereticulă.

Despotă⁴⁹ vodă, deaca vădzu că l-au viclenită toți boiarii, și l-au părăsită toți slujitorii, și țara s-au rădicată asupra lui, și agiutoriu,⁵⁰ de unde avea nedeajde, dela priiatinulă său, dela⁵¹ Laschi, nu-i vine,⁵² așia, vădzindă perirea sosită⁵³ capului^a său, înbrăcată domnește au⁵⁴ eșită afară den cetate, mai susă de Suciavă,⁵⁵ la Areani,⁵⁶ unde era țara adunată, și⁵⁷ să închină^b Tomșei. Iară⁵⁸ Tomșia cu multe cuvente l-au⁵⁹ muștrată, aducindă-i amente^c de multe lucrure fără de leage,⁶⁰ ce făcea, că nu numai țara pustiaște,⁶¹ ce și besearecile dezbracă,⁶² și-și ride^{63d} de leage. Cu⁶⁴ aceste cuvente muștrindă-lă Tomșia, l-au lovită cu buzduganulă,^e și deacii⁶⁵ toată oastea să lăsă^{66f} la⁶⁷ dinsă, unde^g acoperindă-lă mulțimea, cu multe rane i-au pătrunsă trupulă. Deacii⁶⁸ în pedestrime s-au lăsată, de i-au

33 B E lor F m. 34 B D E F m. 35 E feceră B² D F făcură B¹ făcea 36 D m. 37 A ispită B D ispitia E ispitisă 38 D F omoare B să omoară pe 39 E socotiră 40 E F² lor l-au 41 B¹ domnul lor 42 F² aleaseră D făcură *les autres mss.* rupsără 43 A să-i 44 E și 45 E și de nume B² m. 46 B¹ scape D lăcuiască 47 A B F m. 48 A E pentru 49 E atunci Desp. vodă, dacă au vădzut 50 E nedeajdea de agiutoriu, de unde avea dela 51 E F² m. 52 B¹ venia 53 B² lui sosită la capul său F lui sosită A E sosită asupra 54 A așia au 55 A¹ Arini A² Arini 56 B Arini 57 B¹ să E și s-au închinat 58 E atunci 59 F² muștrindă-l B¹ fără leage D F¹ cale ce făcea și fără leage, că F² fără leage fapte, ce măcar că nu numai 61 B¹ F¹ pustiaște 62 B dezbrăca 63 B F¹ ridea 64 B și cu 65 E îndată 66 D slobozi F¹ lui să lăsă F² oastea lui să lăsă A B E s-au lăsat 67 B asupra F¹ spre 68 *Dans les mss.* B D F *il y a une interversion: le passage qui suit «Și așia au fost...» au lieu de terminer le chapitre, est mis ici.* F² și deacii.

n v. p. 4 b o au lieu de făcură, v. Let 455, v. Cip. 155, cf. p. 109 v p = chercher: în multe fealiuri să ispitia să omoare o seamă de boiari M. Cost. 471 r v. p. 21 g s runp au lieu de rup: să runpea mreajea loră C 308 v, de même G 102, 203, 254, 263, 283, 359; runp svat = prendre la résolution, cf. p. 139 of t v. p. 29 x u v. p. 135 t. v v. p. 140 m z v. p. 143 e a au lieu de asupra capului, cf. p. 41 y; = vie, v. p. 64 b b = faire sa soumission c v. p. 66 n d v p. 160 r e = masse d'armes f mă lăs la = se jeter sur g = pe care, v. p. 7.

tăiatu⁷⁶ și i-au snopitu^{77h}; unora li-au tăiatu urechile și nasurile. Și așa au fostu svrășitului lui Despotu vodă.⁷⁰ Și au⁷¹ domnit⁷²ⁱ ai și giământate.⁷³

De⁷⁴ războiul⁷⁵ lui Ștefanu vodă Tomșia, cîndu⁷⁶ s-au bătutu cu Mircea vodă, domnul⁷⁷ muntenescu, la Milcovu. Vlto 7072.⁷⁸ 1564

Intr-aceaia⁷⁷ vreme Mircea vodă, domnul⁷⁸ muntenescu, înțelegîndu⁷⁹ de atîtea amestecături, ce să făcea într⁷⁸¹ domnia Moldovei, gîndi⁷⁹ ca să să ispiteascăⁿ să apuce țara, să⁷⁹ hie suptu ascultarea lui,⁸⁰ socotîndu⁸¹ că pre lesne o va dobîndi^o pentru împărechierea,^{82p} ce era între călărași și între pedestrași, alta^{83r} și pentru supărarea^s țării, ce făcuse⁸⁴ Despotu vodă. Gîndi că, fiindu slăbiți⁸⁵ de răutăți,^t nu va avea cine să-i stea înprotivă, alta că și domnia Tomșei iaste⁸⁶ neașezată,^u că stiağı^{87v} dela împărăție încă⁸⁸ nu-i venisă. Așa⁸⁹ Mircea⁹⁰ vodă cu toată oastea sa⁹⁰ s-au pornitu asupra Tomșei. Ce Tomșia, prînzîndu⁹¹ de veaste, de srăgu s-au gătatu,^{92z} și i-au eșitu înainte la Milcovu; și dîndu războiu, au bătutu pre Mircea vodă, și deacii s-au întorsu la Iași. De aceasta poveaste, ce^a - au bătutu Tomșia vodă pre Mircea vodă, cronicariul⁹³ celu⁹⁴ leșescu nemică⁹⁵ nu scrie, ce⁹⁶ la leatopisățul⁹⁷ moldovenescu să află⁹⁸ aceasta poveaste.⁹⁹

69 B¹ znopit D făcut grămadă 70 A F m. 71 B după ce au domnit trei (B¹ ca la) ani, Noem. 72 F² 3 p[ol] ani 73 v. App. XIII, f 74 A E pentru B² m. 75 E ce s-au lovit cu 76 A 7078 D F 7068 77 E Mircea vodă 78 F² în țara Moldovei pentru domnie *les autres mss.* între 79 E au socotit să să 79 F² supt 80 F sa 81 E gîndind 82 B¹ împerechiarea 83 E m. D și alta 84 E să făcuse cu 85 B slăbită 86 A m. E era 87 E stiağı de domnie 88 A E m. 89 B¹ și așa 90 B n. m. Pe această (B² aceasta) vreme au fostu domnu în țara muntenescă Pătru vodă feciorul Mircei vodă (B² snu Mircea vodă) 90 B¹ F m. D lui 91 A prînzîndu-i 92 B D F gătît 93 *tous les mss.* cronicarii D scriitorii cronicarii (sau istoricii) 94 E F¹ m., *les autres mss.* cei leșești 95 B m. 96 E ce numai la B² ce-n 97 A cel B² acestu E F² m. 98 B¹ să află scrisă F² să află scris 99 E poveaste, preacum s-au scris mai sus.

h = *massacrer* **i** *Il y a, peut-être, ici une interpolation ou une erreur dans la copie d'où dérivent nos mss. Despot régna deux ans moins quelques jours j v. p. 14 r 1 cf. scrie să să fie făcutu pîiatră în gura ei, într certarea ereticilor, v. p. 57 h n v. p. 176 p o v. p. 55 s p = discorde, dissension : și multă împerechiare și amestecătură să făcu într besearca lui Hs. C 189 v, cf. p. 105 o r v. p. 153 n s = mécontentement : văzîndu noi supărarea preuților G 219, v. p. 147 o t v. p. 133 h u = non confirmé par le sultan, v. p. 169 o v v. p. 146 s z v. p. 66 g a = că: nice poate hi mai mare liubovă decît acesta, ce-au murit domnul⁷⁸ Hs. pentru vrăjmașii săi C 315.*

De¹⁰⁰ domnia a doa a lui Alecsandru vodă Lăpușneanul¹.Vlto 7072.²

Într-aceaia vreme înțelegîndu înpăratul³ turcesc de atitea amestecături, ce să facu⁴ în țară,⁵ și să scoală unii pre^{6b} alții, nu suferi, ce deade^{7c} domnia iarăș lui⁸ Alecsandru vodă Lăpușneanul. Iară Ștefanu vodă, deaca^d omori⁹ pre Despotu vodă la¹⁰ Suciavă, și bātu pre Mircea vodă la Milcovu, să¹⁰ întoarsă la Iași, și, gă-tind¹¹ ca să tremită boiari și oameni de¹² țară la înpăratul, ^{12 bis} să-i¹³ ceae steagū, veniră-i^{14e} olăcari, ^{15f} de-i deară^{16g} veaste cumū¹⁷ domnia iaste dată lui Alecsandru vodă, și elū¹⁸ au venitū la Brăilă, și să găteadză¹⁹ să între în țară. Înțelegîndu Tomșia de aceasta, să svătui²⁰ cu boiarii săi, ce vorū face, și aflarăⁿ ca să tremită, să margă²¹ la Alecsandru vodă oameni²² giurațiⁱ dela^j țară, să-i²² spue că țara nu-lū va,²³ⁱ nice^m-lū iubăscū²⁴; și deacolo să treacă la în-părăție. Și pină nu le va veni răspunsū, să nu lase pre Alecsandru vodă să între în țară. Deac-au mărșū²⁵ solii Tomșei,²⁶ și i-au²⁷ spusū, dzicu să hieⁿ dzisū^o Alecsandru²⁸ vodă²⁸: «De nu mă va²⁹ țara, eu îi voiū pr-inși,^{30p} și de nu mă iubăscū, iară³¹ eu îi iubăscū pr-inși³²; și voiū totū³³ mearge, oare^{34r} cu voe, oare fără³⁵ voe». Deacii³⁶ solii i-au opritū, ș-au tremisū hochimurile^{37s} înpăratului la Tătari, de³⁸-au acoperitū țara ca unū roiu pină³⁹ la Prutū, prădindū și ardindū.

100 E pentru a doaa B¹ a doaa B²F a doaa 1 B Lăpușn., care apoi au tăiatu 47 de boiari 2 A F 7068 3 B sultan Suleiman înpăratul 4 D făcuse 5 B țara Moldovei 6 B D F spre 7 E au dat 8 A a lui 9 E au omorit 10 E în 10 E întorcindu-să 11 D gîndi E s-au gătit să 12 D de în 12 bis A E înpărăție 13 D să-i ceară A E să 14 A B¹ F² veniră D și-i veniră 15 D olăcari sau poște 16 A¹ deară B² deade de domnie veaste D dederă, *les autres mss.* deaderă 17 B² cum că E că 18 E au sosit la 19 B¹ să să gătească D B² găteaste 20 E s-au sfătuit 21 E m. 22 F² să-i spue că 22 E și să-i 23 A² primeaste, nici il iubeaste, încă și D vor 24 B D F iubesc 25 F² sosit, mergînd solii 26 E aceia dela Tomșia 27 A² i-au dat răspunsul, iară el să fie E au spus lui Alecsandru vodă, atunci să fie F² i-au zis 28 A D F m. 29 B F vor, eu îi A² va pre mine D va, eu îi 30 A¹ înșii B² F ei, *les autres mss.* dinșii 31 B F m. A¹ E ei 32 A¹ E înșii F ei, *les autres mss.* dinșii 33 A² B D F tot voiū B¹ tot voiū să mergu 34 *tous les mss.* ori 35 A² F fără de 36 E și au oprit pre soli 37 A² hochimurile ceale D hochemurile (seme-nele) 38 E carii îndată s-au pornit de 39 E pină în B prădind și.

b v. p. 31 a c v. p. 141 n d = après: n-am pre nime să mă bage în fin-tină, deaca să turburā apa C 153 e v. p. 70 c f v. p. 143 i g au lieu de dă-durā: cădzurā de să închinārā lui, și scoasārā de-i dearā daruri C II 39 v, *en mēme temps que* deaderă, C 104 v, 251 v, II 34, Pr 480 h v. p. 172 c i v. p. 171 v j v. p. 175 l l v. p. 88 x bis m v. p. 4 s n v. p. 19 n o v. p. 164 j p cf. duse-i pr-inși în pustile Sinai C 59, v. p. 59 l r v. p. 9 x s v. p. 142 e.

De altă parte elū au intratū cu Turci și cu oaste, ce⁴⁰-au avutū lingă sine.⁴¹ Vădzindū⁴² Tomșia vodă că inprotiva acei^{42u} puteri nu va putea sta, cu⁴³ sveatnicii^v săi,⁴⁴ cu Moțocū vorniculū,^z și cu⁴⁵ Veaveriță postelniculū^z și cu Spanciocū spătariulū,^z au trecutū în⁴⁶ țara leșească, și s-au aședzatū la⁴⁷ Liovū, după ce-au domnitū 5 săptămīni.⁴⁸

Cīndū⁴⁹ s-au aședzatū alū doile rīndū Alecsandru vodă la scaunū, și de moartea lui Ștefanū vodă Tomșei.^{50a}

Alecsandru vodă Lăpușneanulū, deac-au⁵¹ dobīnditū scaunulū său⁵² la Iași, și s-au aședzatū la domnie alū doile rīndū, scos-au^b ciaușū^c înpārătescū pre unū Turcū mare, de au tremisū cu pīră^d la craiulū leșescū, pohtindū^e pre vicleanii^{53f} săi, pre Tomșia și pre so-țiile^g lui.⁵⁴ Craiulū,⁵⁵ pentru pacea, ce avea cu Turculū, și⁵⁶ pentru pīră multă,⁵⁷ ce-lū⁵⁸ pīrăia^h Leașii pentru^{58bis} moartea lui Vișnio-viețchi și pentru sluțiiaⁱ a^j mulți, ce făcusă, au tremisū pre⁵⁹ sluga¹ sa, pre Crasițchi,^{60m} la Liovū de-au⁶¹ tăiatū capulū Tomșei, ș-a⁶² lui Moțocū vorniculū, ș-a lui Spanciocū⁶³ spătariulū, ș-a lui Veaveriță postelniculū, pre⁶⁴ carii i-au îngropatū afară den trăgū la mănăstire, la⁶⁵ sveati⁶⁶ⁿ Onufrie.⁶⁷ Și așia au fostū svrășitulū Tomșei⁶⁸ vodă.⁶⁹

40 F² care au 41 D dīnsul 42 E decii Tomșia vădzind 42 F² aceia, *les autres mss.* acei 43 E ce au trecut la țara leș. cu 44 D lui 45 B E F *m.* 46 E la 47 E în 48 B săptămīni. Iar la un leatopiseț sārbescu serie că au fostu domniia lui pīnă la 4 luni. 49 B după ce E pentru așădzarea lui Alecs. vodă la scaon și pentru moartea 50 A¹ Tomșii A² *m.* B F Tomșia E Tomșia D Tomșia cu a boiar[ilor] săi 51 E dacă s-au așădzat 52 F² *m.* 53 D vrăjmașii 54 E sale 55 D E iară craiul 56 B¹ a dooa și B² a doao și 57 E *m.* 58 bis A E și pentru 58 F ce-l pīria D ce avea asupra lui și-l pīra Leașii. . și pentru sluțiia (ocara), ce făcuse multora 59 E craiul pre 60 A F² Crasinschi B F¹ Crasinschii D Craselschi E Crasenschii 61 F i-au 62 B¹ al B² F *m.* D și celor cu dīnsul, ce s-au numit mai sus sfeatnicii ai lui, pre carii i-au 63 A¹ B Spanciog 64 E și i-au 65 B² D E F² lui 66 A D F B¹ sti B² sfeti E sfeati 67 A² B F¹ Onofrie A¹ F² Onofreiu 68 E lui Tomșia 69 B D F *m.* A vodă, cīnd s-au săvărșit E vodă, cum serie în sfnta evghelie: «Cu ce măsură veți măsura, să va măsura voao».

u *v. p. 74* **z** = conseiller C 141, II 66, *v. p. 17* **e** **z** *v. App. VII a v. p. 22* **h** *et 17 p* **b** = parvenir à se faire accorder **c** *v. p. 139* **t** **d** = accusation : de va fi altă pīră, să nu fie scos Pr 47 **e** *v. p. 129* **j** **f** = qui a trahi *v. p. 160* **h** **g** = partisan, complice, *v. p. 106* **s** **h** = accuser : încă-l și pīrăia și-i ponosluia C 355 *v. p. 85* **j** bis **i** = mutilation : sau să i să fie făcutū vreo sluție asupra trupului său Pr 68, *de même* C II 56 **j** *cf.* și altorū a mulțū s-au pri-lejitū smenteală Pr 75, *v. p. 77* **p** **l** = serviteur. sujet, *cf.* slugă mai mică și ple-cată a mării tale Simon Stefan arhiepiscop și mitropolit G 125 **m** *v. Bielski, Kronika II 1149* **n** mot emprunté du *v.-sl.* = saint.

Cîndă⁷⁰ au omorîtu Alecsandru vodă 47 de boiari.

Alecsandru vodă, deaca s-au curățitu⁷¹ de toată grijea^{72o} den afară, ș-au⁷³ adusă pre doamnă-sa⁷⁴ Rocsanda și fiii⁷⁵ săi den țara muntenească, au vrutū să⁷⁶ să curățască și de⁷⁷ vrăjmașii săi cei den casă,^p pre carii îi⁷⁸ prepusasă⁷⁹ elū că pentru^r vicleșugulū^{80s} lorū au fostū scosū den domnie.⁸¹ Ș-au învățatū^t cu⁸² tainăⁿ într-o⁸³ dzi lefecii,^{84v} carii⁸⁵ au avutū streini, de i-au⁸⁶ supusū^z în curtea cea⁸⁷ domnească, în⁸⁸ Iași, ș-au chematū pre^{89a} obiceiul boiarii la curte, carii fără nice o grije,^b și⁹⁰ de⁹¹ primeajde^{92c} ca aceaia^d negîndindu-să,⁹³ deac-au intratū în curte slujitorii,^e după⁹⁴ învățatură,⁹⁵ ce-au avutū, închis-au poarta,⁹⁶ și,⁹⁷ ca nește lupi într-o turmă fără⁹⁸ nice unū păstoriū,⁹⁹ au intratū într-inși, de-i snopiia^{100f} și-i giunghia, nu¹ numai boiari, ce și slujitori,^{2g} nice³ alegea pre cei vinovați, ce⁴ unulū ca⁵ alaltū^{6h} îi punea supțū sabie...^x cădea⁷ mulțime,^s de pre zăbreale⁹ⁱ afară săriia, de-și frîngea picioarele. Ș-au peritū atunce 47 de boiari, fără altă curte^j, ce nu s-au băgatū în samă. Și așa, după atita nedumnedzăire,¹⁰¹ îi părea că ș-au răscumpăratū^{11m} inima.

70 E Alecs. vodă au 71 A¹ curățat 72 E grijea, *les autres mss.* grija 73 E și ș-au 74 D doamna lui B² F doamna-sa B¹ doamnă 75 E cuconii den B¹ cu fiii B² pre fiii 76 F² ca să 77 F² dă 78 E își 79 D socotise 80 A D vicienia E vicleșugurile lor fu scos *les autres mss.* vicleșugul 81 E domnia dentăiu 82 E în 83 E pre lefecii 84 F leafecii B¹ pe lefecii, carii i-au avut, de s-au B² lefecii săi, pre carii 85 E ce-au 86 E s-au 87 E F² m. 88 E la Iaș într-o dzi, și 89 B¹ D dupre B² pre obiceiul boiariilor F² pre boiari depe obiceiul 90 E m. D și de nici o 91 A m. B¹ de o 92 A primejdii F primejdea, *les autres mss.* primejdie 93 D temîndu-să, nici gîndind E era, și dacă 94 F² depe 95 A² B F² învățatura 96 A E porțile 97 F m. 98 B² E F D fără de 99 A¹ apăratură A² o grijă și fără nici o apăratură E apărătoriu 100 D da jos 1 D și nu 2 B¹ pe slugi, nu alegea 3 D F nice-i 4 F² m. 5 D cu 6 B D F altul 7 B¹ E m. A² și mulți cădea depre zăbreale jos, săriia 8 A mulți B¹ și mulți E mulți să vărăia pre ferestri, de cădea afară de-ș 9 F¹ zebreale 10 D neomenire 11 D răzbunat inemii E izbindit de la inimă A² răscumpărat strimbătatea făcîndu-și pre voia inimii.

o v. p. 12 n p = de son pays, à l'intérieur, cf. p. 72 n r v. p. 87 h s v. p. 60 p t v. p. 127 c u v. p. 70 l v v. p. 52 c z = poster (en cachette), cacher: fiind oastea Tomșii supusă, neștiind Căzaccii cu Leșii de oaste supusă, i-au lovit Moldovenii cu Tomșa, și pre toți i-au topit Let 444 socotind Anton Săcuil loc bun de supus tunurile, au tras tunurile și le-au supus pentru case Let 436 a = selon: pre obicîna creștinească C 73 v, v. p. 82 c b v. p. 12 n c v. p. 64 c d ca aceaia = tellement grand, cf. p. 136 b e v. p. 41 e f v. p. 177 h g = serviteur: iaste ingerulū slujitoriu lui Dmdzău C II 21 v h = autre: ca să ne iubim unulū pre alaltū C 44 v x lacune i = fenêtre v. G II 115 j = serviteurs 1 v. p. 27 h m = venger C II 111 v; imi răscumpărū inima = satisfaire sa colère.

Nacazaniie,^{12u} **adecă**¹³ **învățătură și certare**^o **celor mari și putearnici.**

Pre¹⁴ Moldova...^{15p} acesta obiceiul, de¹⁶ pieru¹⁷ fără¹⁸ număr, ^{19r} fără giudețu, ^{20s} fără²¹ leac^t de vină. Insuș²² piraște, însuș²³ înple²⁴ u leagea. Și de acesta nărocū^{25v} Moldova nu scapă, că mai mulți²⁶ sintū de li-i dragū²⁷ a vărsa singe nevinovatū; apoi dzicu²⁸ și dau^z vină lăcuiitorilorū că-sū vicleani. Dară cui²⁹ nui³⁰ uritū a muri? Cine n-are^{31a} pohti să viețuiască? Place-le^{32b} lorū viața, alții încă nu o are³³ lepăda. Credzū^{34c} mai bine³⁵ pentru³⁶ dragoste, de citū de³⁷ frică să-i³⁸ slujească? Iani,^{39d} de s-are^{40e} învăța cei mari⁴¹ depre^{42f} nește muște⁴³ fără⁴⁴ mente,^g cumū⁴⁵ să ține^h domniia, cumu-i⁴⁶ⁱ albina; că toate-șū apără cășciora^{47j} și hrana lorū cu acele și cu veninulū său. Iară domnulū lorū, ce⁴⁸ să chiiamă matca, pre nime nu

12 A învățătură și certare capetelor celor mari E învățătură și muștrare celor mai mari D nespusa (*sic*) învățătură și certare celor mari și celor putearnici F¹ înv. și cert. celor mari 13 F² m. 14 A E în 15 B¹ iaste F² au E au cei mai mici despre cei mai mari acest 16 A ce 17 B² pierdu 18 B² fără de 19 E fără giudeț, fără vină și fără samă 20 B¹ D judecată 21 B¹ și fără 22 A însuș giudeț, însuș E singuri cei mai mari giudecători, singuri păriși și singuri plinitori legii 23 D singur 24 B¹ îplineaște D plineaște 25 E obiceiul 26 E mulți dintre capete sint iubitori a vărsa 27 D F dragă lumea de cit moartea și deicii mai mulți sint de li-i (D le iaste) drag 28 A² pun pricină lăcuit. E m. 29 cine ari iubi să moară? Cine nu iubeaște să viețuiască? Cu drag iaste acelor mai mari să aibă viață, cei mai mici încă nu o ar 30 B nu-i iaste D nu iaste 31 E ari, *les autres mss.* ar 32 A² de le place F¹ place lor F² viața le place lor 33 B¹ vor, *les autres mss.* ar 34 A¹ E credzi A² dar mai bine iaste 35 B bine ar fi 36 E den 37 F² pentru 38 A să-l E să li D F să 39 A² iani dar E și 40 E s-ari, *les autres mss.* s-ar 41 E mai mari 42 B¹ dupre A² din pilda unor muște ce sint fără 43 E albine 44 A fără de minte *les autres mss.* fără minte 45 F² cumu-ș ține B cumu-ș țin 46 E că toată albina iș apără 47 A¹ cășciora E cășoara *les autres mss.* cășcioara 48 E adică matca.

n v. p. 75 **j** o v. p. 149 **f** **p** lacune **r** fără număr = *un très grand nombre (d'hommes)* cf. mulțime de dinșii fără număr de multă Cant. Hron. I, 158 **s** = *jugement*: giudețulū lui Dmdzău cel dreptū Pr 4 **t** fără leac de = *sans l'ombre de*, cf. nice leac C 242 = *du tout* **u** = *appliquer, exécuter*, cf. p. 152 **r**; însuș piraște... = *il est en même temps accusateur et juge (il juge sa propre accusation)* **v** = *sort, bonheur (sens ironique, cf. p. 140 i)*; v. p. 15 **g** **z** dau vină = *accuser*, cf. p. 70 **m** **a** v. p. 20 **l** **b** cf. p. 70 **c** **c** = oare nu, au doară nu-i, *n'est-ce pas que, n'est-il pas vrai que*: el zise: «Ce iaste, Doamne»? Dumnezău zise: «Crez spusu-ț-am ție că din pământ ești și iară în pământ veri mearge» G 65 **d** v. p. 149 **g** **e** v. p. 20 **l** **f** = de la, cf. amū avutū aicia ocină depre părinții mei C II 59 **g** au lieu de minte, v. C 35, 38 v Pr 2, cf. amente p. 66 **n** **h** = *conduire, diriger*; țin domniia = *gouverner, administrer*, cf. rindulū casei și agonisitei cumū o vorū ția C II 110, cf. p. 106 **j** **i** v. p. 142 **a** **j** *dimin. de casă*, v. G II 24; *pour o au lieu de oa* cf. o. filosofe C 192, școla C 195, ploiei C 269, Simeone C II 54, hîrtioră Pr 579, mijlocele C 336.

vatămă,¹ ce toate de învățătura^m ei⁴⁹ ascultă. Cum⁵⁰ⁿ mai bine are⁵¹ hi pentru blindeațe^{52o} să-l⁵³ asculte și să-l⁵³ iubască, și cu dragoste să-i⁵⁴ slujească, de citu de frică și de groază să i să pleace. Că⁵⁵ cela,⁵⁶ ce-i voia să să teamă⁵⁷ atita nărod^p de un⁵⁸ om^u, trebuiaște și el⁵⁹ să să teamă de toți. Că totu vârsătoriu^l de singe de⁶⁰ frică face, ca⁶¹ să-i ia spaima și să⁶² să teamă toți de dînsu⁶³, ce^r are putea face cu blindeațe. Ce⁶⁴ de aceastea destulu-i.

Cînd⁶⁵ au răsipit^s Alecsandru vodă cetățile den țara Moldovei.

Alecsandru vodă, vrîndu să între în voia Turcilor, precum^u să făgăduisă^t înaintea împăratului că va răsipi toate⁶⁶ cetățile den țara Moldovei, numai să-i dea domnia, că⁶⁷ vîdzînd⁶⁸ împăratul atitea amestecături, ce să făcea în țară, gîndi⁶⁹ ca să slăbască țara den temelie, să nu să afle apărături;^{70u} și lăsă^{71v} cuvîntu că, cine va răsipi cetățile den țara Moldovei, acelaia va da domnia. Dece⁷² Alecsandru vodă, făcîndu pre cuvîntul împăratului, împlînd⁷³ toate cetățile de leamne, le-au⁷⁴ aprinsu, de-au arsu și s-au⁷⁵ răsipit^u; numai Hotinul⁷⁶ ce^x-au⁷⁷ lăsat^u, ca⁷⁸ să hie⁷⁹ apăratură despre^z Leași.⁸⁰

Învățătură⁸¹ și certare. De^a acesta⁸² lucru cunoaștem^b că nice

49 F¹ lui 50 B m. A² precum ar fi E cum dară 51 E m. D ar face, *les autres mss.* ar 52 E blindeață D F² blindeața F¹ de blindeați lui 53 E să asculte pre cel mai mare 54 B¹ să-l 55 E pentru că 56 D celuia ce-i iaste E cela ce pofteaște 57 E teamă de el 58 F² el A¹ E m. A² om de dînsul 59 F¹ el F² m. 60 F² fricos iaste, își face singur spaima ca să-i ia toți spaima și să 61 B² D F m. B¹ ca să i să ia 62 D și să stea acum toți de 63 E el, care ari 64 B¹ care D că F² ceaia, ce ar fi destul E m. *jusqu'à la fin du chap.* 65 E pentru risipirea cetăților Moldovei 66 E m. 67 B F m. E pentru că 68 E înțelegînd împărăția 69 E au socotit 70 A² B¹ apărători 71 E au poroncit cine F² lăsîndu 72 F deacii *les autres mss.* deci 73 E au înlut cetățile 74 E și le-au 75 D F le-au 76 F¹ Hotinul cetatea F² cetatea Hotinului B numai au (B² l-au) lăsat Hot. D numai ce au lăsat Hot. 77 E F au A² ce-au rămas nears, l-au lăsat 78 E m. 79 D fie de E fie de apărare 80 E țara leșească 81 A Nacazanie. De acesta E învățătură. De acesta F² m. *le titre* 82 D aceste lucruri.

1 = *faire du mal*: une date vîdă în cale [vircolaci], unde înblă de vatămă pre oameni Șapte taine 217 m v. p. 120 h, cf. p. 127 e n cum^u mai bine are hi = *combien il vaudrait mieux!* o «*pluralia tantum*», cf. o, nemăsurate blindeațe, a împăratului svenților C 243, de *même* C 84 v, 249, 283 p au lieu de norod = *foule, multitude (d'hommes)*: un^u orb^u..., deaca audzi că treace nărod, întreba C 375 v, de *même* C 47 v, 243, 299 v Pr. 19; cf. p. 15 g r = *quoique*: nice fu atunci cu nuși [= *eux*], ce era și el^u unul di în cei 12 apls^u C 135 v s = *détruire, démolir*, cf. p. 134 l t au lieu de făgăduisă: el^u li se făgădui că-i va asculta Moxa ap. H. Cuv. 379, de *même* 390 u = *rempart*, v. p. 86 g v lăs cuvîntu = *dire, décider*; cf. p. 137 f. x cf. că numai svenția sa ce fu la toate muncile lui Hs. C 115, de *même* C 178, 238, 291, 373. Pr. 595; v. p. 48 b. z v. p. 175 o a v. p. 71 f b v. p. 86 e.

unū bine n-au făcutū țărăi, că vasulū celū fără de⁸³ fundū, macarū cîtă^c apă ai turna într-însū, nu-lū⁸⁴ mai poți împlēa. Așia-i⁸⁵ și Turculū; de ce-i dai mai multū, de aceaia-ți face⁸⁶ mai multă nevoie,^d că elū darulū ilū⁸⁷ scrie^e obicină;^{88 f} mai apoi de n-ai vrea să-i dai, numai^{89 g} ce-ți caotă să-i⁹⁰ dai.

Vlto⁹¹ 7073 Septevrie 23⁹² (?) Theofanū,⁹³ uceniculū^h lui Macarie, ce era den tinereate⁹⁴ episcopū, l-au pus Alecsandru vodă mitropolitū de^{95 i} Suciavă.

De⁹⁶ unū^j Ștefanū vodă, ce-au venitū cu oaste asupra lui Alecsandru vodă. Vlto 7074.

În⁹⁷ dzilele acestui Alecsandru vodă rădicatu-s-au¹ unū⁹⁸ Ștefanū vodă dela⁹⁹ țara ungurească, de¹⁰⁰ s-au fostū făcîndū^m osū¹ⁿ de domnū. Și² stringîndū păstori și altă adunătură,³ au intratū în țară, smomîndū^{4o} oamenii ca să i să închine,^p și să-lū ducă la domnie. Ce Alecsandru vodă, deac-au înțelesū, au tremisū înprotivă⁵ slujitorii săi, carii l-au tîmpinatū^{6 r} mai den⁷ susū de cetatea Niamțului, și dîndu-i⁸ războiu l-au bătutū, și oamenii i-au răsipitū^s. Iară pre⁹ carii i-au¹⁰ prinsū vii, le-au tăiatū nasulū și urechile, iară elū au scăpatū înapoi¹¹ pren munți¹² pedestru.^{13 t}

83 EF² m. 84 D tot nu-l poți F nu mai 85 A¹ așe-i A² B D F așa E așia 86 A E ceare și-ți face B¹ faci 87 E m. 88 D obiceiū 89 A¹ încă îți caută să-i dai A² îți caută E încă caută numai să-i dai 90 B³ ca să-i D să-i dai de nevoie 91 E iară în anul 92 D 25 E 22 93 B³ F³ Theofil E pre Theofan 94 E tine-reață 95 B² la E Sucevii 96 B vlto 7074 Iunie, E m. le titre 97 B întru acestu anu s-au rădicat den țara ung. asupra lui Alecs. vodă un Ștefan, pe (B¹ pă) poreclă Măzgă, cu mulți haiduci, de s-au fostu E iară în anul 7074 rădicatu-s-au 98 A dela țara ung. un Ștefan oarecarele, de s-au D un domn pre nume Ștefan 99 F² den F² de s-au 100 E carele să făcia 1 D neam 2 B stringînd și 3 E adunare de oameni 4 B¹ amăgindu D F momind 5 A F înpotrivă B înprotiva lui E înprotiva lor 6 B F tîmpinat A D întămpinat 7 D E F m. 8 A D E F² dînd 9 A E m. *jusqu'aux mots* «elū au scăpatū» 10 D din oameni i-au 11 B³ F² m. 12 A E munte 13 A E pedestru. Pre o samă (E pre unii) i-au prinsu vii și i-au adus (E dus) la Alecsandru vodă.

c v. p. 134 c d v. p. 10 a e sens fig. = transformer en, prendre pour f = usage, coutume: Elinii avia obicină așia C 187 v, cumu-i obicină Pr 525, de même C 73 v Pr 18 g numai ce + îmi, îți, îi caotă = il faut nécessairement, on est contraint: de n-ai pre Dmdzău, viața de veaci n-ai, numai ce-ți caotă a flă-mîndzi ș-a însăta în veaci C 207, de même C 14 v; v. p. 21 x, 135 h h = disciple G 163 i v. p. 59 c j v. p. 118 x l v. p. 153 s m v. p. 24 j et 166 t n v. p. 125 x o = leurrer, séduire par des promesses p = obéir, G 189 cf. p. 141 s r v. p. 68 m s = mettre en déroute, cf. p. 71 t t = à pied: tot pedestru au înblat (Hs.) C 92.

De¹⁴ moartea lui¹⁵ Sulimanu, împăratul turcescu.¹⁶ Vlto 7075.¹⁷

Sulimanu,¹⁸ împăratul turcescu, s-au rădicatu^u cu mulțime¹⁹ de oaste în aii 7075,²⁰ și s-au²¹ dusu asupra Niamților, de²² multă pradă²³ au²⁴ făcutu. Mai²⁵ apoi, fiindu apucatu²⁶ acolo de boală, au muritu, după ce-au împărățitu²⁷ 44 de ai,²⁸ ș-au²⁹ lăsatu împărăția fiu-său,³⁰ lui Selimū,³¹ să³² împărătească.

De moartea lui Alecsandru vodă Lăpușneanulū. Vlto 7076.

Alecsandru vodă cădzu^{33v} în boală grea, și³⁴-și cunoscū^z moartea, și³⁵ chiemă episcopii și boiarii și toată curtea, de³⁶ i-au învățat^a înaintea morței, și le-au arătat^b moșianū^{37c} pre fiu-său, Bogdanū vodă, ca³⁸ să-lū pue pre urma lui la domnie. Iară elū, deac-au înplutū^{39d} ...^{40e} ai⁴¹ a⁴² domniei sale, și cei^{43f} dentăiu, și cei⁴⁴ de apoi,^g priimindū^{45h} întâiu⁴⁶ călugăria, au răpăosatū,⁴⁷ⁱ și⁴⁸ cu cinste^j l-au îngropatū în mănăstirea dela⁴⁹ Slatină, carea-i zidită de dînsū. Dzićū unii că și⁵⁰ moartea lui Alecsandru vodă au⁵¹ fostū cu înșelăciune,¹ că elū mainte⁵² de moarte,⁵³ vădzindu-să în boală grea, ce^{54m}

14 A pentru 15 E lui sultan 16 A Turcilor 17 B 7075, Sept. 26 18 E în anul 7075 sultan Suliiman 19 A multă mulțime E oști 20 B 7075, iar dela Hs. 1566 21 E au mers 22 E unde D și de 23 A E pradă și răsipă 24 D ce au 25 B¹ iar mai 26 E cuprinsu 27 E trecut împărăției lui 28 A² B D F ani 29 B iar la hronograful grecescu (B¹ cel grecescu) scrie că au împărățit 47 de ani, și iaste mai de crezutū. Și după moartea lui au stătut împărat fiu-său, sultan Selim 30 A D fiului său F² lui Selim fiu-său 31 A¹ Sălim E sultan Sălim. 32 F¹ ca să E m. 33 E au cădzu 34 E și s-au priceput că va muri 35 A E m. *jusqu'aux mots* «de i-au învățat» 36 A E deacii 37 A B² moșan D moștean F moștanu E moștenitoriu 38 E m. 39 A² cunoscut sfîrșirea zilelor a E plinit 40 B 13 pol F 27 de D cîțva 41 A m. 42 F¹ ai B m. 43 A D acei *les autres mss.* cei 44 E a doa 45 F m. *jusqu'aux mots* «Dzićū unii» 46 D m. 47 A¹ răpăosat, *les autres mss.* răposat 48 B m. *jusqu'aux mots* «Dzićū unii» 49 E m. 50 F m. 51 F² să fie fost 52 A² B D F mai nainte 53 B moartea lui 54 F² căzutu E m.

u v. p. 153 s v v. p. 155 d z își cunoscū moartea = *comprît qu'il allait mourir*, cf. p. 86 e a = *faire ses recommandations*, cf. p. 86 c b = *désigner* c v. p. 129 m, cf. Jicmond fiind drept moșan acei crăii M. Cost. 446 d cf. p. 97 j et 131 b e lacune; le texte des mss. B, D, F a subi une interpolation f v. p. 155 a g v. p. 88 s h priimăsc călugăria = *recevoir l'onction des caloyers, se faire caloyer* i au lieu de răposat, v. Dosoftei, Viața svenților 110 v j v. p. 148 f l moartea lui au fost cu înșelăciune = *il a été tué*, cf. altū feal de ucidere să chiamă cu înșelăciune: cîndu să tîmplă, cumu s-are dzice, cu înșelăciune și cu poftă [= de sa propre volonté, avec intention criminelle] ucide unul pre altulū Pravila, Iași, 45 m = în care, v. p. 12 s.

cădzuse,⁵⁵ și neavîndu nedeajde de-a⁵⁶ mai hirea⁵⁷ⁿ viu, au lăsat^o cuvîntu episcopilor și boiarilor,⁵⁸ de⁵⁹ voru vedea că-i⁶⁰ spre P moarte, iară^r ei să-lu călugărească. Dece⁶¹ vâdzindu-l ei leșinîndu,⁶² și mai multu mortu decît^u viu, după cuvîntul^u lui, l-au călugăritu, și i-au pus^u nume de călugărie Pahomie.^{63s} Mai⁶⁴ apoi, deaca⁶⁵ s-au trezvit^u,^{66t} și s-au vâdzutu călugăr^u, dzicu⁶⁷ să hie^u dzis^u că, de să va scula, va popi și el^u pre uni.^{68v} Mai⁶⁹ apoi episcopii și boiarii⁷⁰ înțelegîndu^z acela⁷¹ cuvîntu, și mai cu deadinsu^{72a} Rocsanda doamnă-sa,⁷³ temîndu-să de un^u⁷⁴ cuvîntu ca acela, carele era de⁷⁵-a-lu și creaderea,^b știind^u cită groază și moarte^c făcusa⁷⁶ mainte în^d boiarii săi, temîndu-să doamnă-sa⁷⁷ să nu paț^e mai rău, decît^u⁷⁸ alții, l-au otrăvit^u, ș-au murit^u, și⁷⁹ cu cinste⁸⁰ l-au îngropat^u în⁸¹ mănăstire, în⁸² Slatină, ce-i⁸³ zidită de dînsu. Acesta Alecsandru vodă dzicu⁸⁴ că au fost^u^f scoțîndu ochii oamenilor, și pre mulți au sluti^u^g în⁸⁵ domnia⁸⁵ lui.

De⁸⁶ domnia lui Bogdan^u vodă, sînu^{87h} Alecsandru vodă Lăpușneanul^u. Vlt^o 7076.⁸⁸

După moartea lui Alecsandru vodă, fiind^u cuconul^u⁸⁹ⁱ Bogdan^u vodă de 15 ai, cu toții l-au rădicat^u la⁹⁰ domnie, ce,⁹¹ fiind^u

55 E m. 56 E de viață au poroncit episcopilor 57 B firea A¹ hi, *les autres mss.* fi 58 A E m. B¹ boiarilor lui 59 E de-l 60 E că i-i despre moarte D că-i iaste B¹ că-i iaste de moarte 61 A¹ decii F² deacii *les autres mss.* deci 62 E că au leșinat 63 D F Paisie 64 B¹ iar mai 65 E dzic că dacă 66 *tous les mss.* trezit 67 E m. 68 *les mss.* unii 69 E care cuvînt înțelegînd episcopii B¹ după aceia 70 A m. 71 A de acela B² acestu 72 B² denadinsul F¹ mai vartos 73 D B¹ doamna lui E doamna Rocsanda 74 E acela cuvînt ce era de-a să teamerea știind 75 D a-l și creade 76 D au făcut 77 D doamna lui E doamna să nu petreacă mai 78 A de cum au pățit alții, l-au 79 E acestu Alecs. vodă 80 A m. 81 D la mănăstire la 82 B¹ m. F Slatinii B² sa Slatina 83 A acestu Alecs. vodă 84 E au fost^u B² zic cum că 85 E m. 86 A pentru E m. 87 B D E F² feciorul 88 B 7076, Martie 89 B F cocon brudiu (B¹ tinăru) A² D E coconul 90 B F domn. Lucurile 91 E însă.

n v. p. 54 l o lăs cuvînt v. p. 182 v p spre moarte = *près de mourir* : cit de bolnavu, macar spre moarte Pr 597 r = *alors* : și deaca dzise Hs. să rădice pîiatra, iară Martha grăi C 83, *de même* C 78 s v. la *chronique d'Azarie ap.* B. A. 120 t au lieu de trezit : strigă celora ce dormu ca să să trezvască C 327, *de même* G 13*, 170, cf. v. sl. treazvū **u** v. p. 19 n et 164 j **v** v. p. 36 r **z** v. p. 14 r a mai cu deadins = *surtout*, v. G 168 **b** v. p. 54 l **c** v. p. 11 f **d** = între, printre, cf. Hs. nu camai înblă la arătare în Jidovi C 89 v, au fost^u și el^u în cei 12 apslui C II 90 v **e** au lieu de pățască : și să pați mai rău C II 60 f v. p. 24 j **g** = *mutiler*, cf. p. 179 i **h** = *filis*; *mot emprunté du v.-sl.* i = *enfant* : a mulți și cuconii și muerile C 213 v, dentr-o imă să nasc doi cuconi Pr 372, v. p. 31 s.

brudiu,^{92j} lucrurile⁹³ țării le ocrămea⁹⁴ⁱ înă-sa,^{95m} Rocsanda, că era o fămeae destonică,⁹⁶ⁿ și⁹⁷ înțeleaptă, cu dumnedzăire,^o milostivă și la⁹⁸ toate bunătățile^p plecată.^r Ș-au domnită cu⁹⁹ fiu-său depreună 2 ai și 9 luni, și asuprind-o^{100s} boala, au mărșu și ea pre urma moșilor^t săi în aii 7078, Noemyrie¹ 12 dni,^{2u} și s-au³ îngropatū în⁴ mănăstire, în⁵ Slatină, unde⁶ au îngropatū și pre domnu-său, Alecsandru vodă.

Cîndū⁷ au⁸ clevetitū^v pre Bogdanū vodă vrăjmașii săi⁹ la împărăție, de l-au mazilitū^z împăratulū.¹⁰

Deaca^{11a} muri Rocsanda, doamna lui Alecsandru vodă, și rămasă domniia¹² pre^{13b} fiu-său, Bogdanū vodă, singurū¹⁴ elū, cumuș^{15c} era blindū și cucearnicū,^d așa¹⁶ tuturorū arăta dereptate, de¹⁷ să vedea¹⁸ că nemică^o nu s-au depărtatū de obiceiulū tătine¹⁹-său. Nice de carte^f era²⁰ prostū,^g la călărie spretenū,²¹ cu sulița la halcă^{22h}

92 D crud 93 E purta mumă-sa doamna Rucs. trebile țării, că era A² lucrurile lui le *les autres mss.* lucrurile 94 A ocărmaia B F otărmaia D purta 95 A¹ înă-sa, *les autres mss.* mumă-sa 96 E creștină, înțeleaptă, destoinică și dmdziască A² B D F destoinică 97 D F *m.* 98 B¹ spre 99 E înpreună cu F² dinpreună cu 100 E bolnăvindū-se, au eșit și ia den lume pre urma părinților săi 1 B Oct. 11 2 B E F *m.* 3 D o au E au astrucat-o 4 A D la Slatină 5 B¹ la B² Slatinii 6 E lingă domnu-seu A B F unde și (B¹ iaste și) domnu-său 7 E *m.* le titre 8 F l-au 9 A B¹ lui 10 D adecă l-au scos 11 E iară, după moartea doamnei Rocsandei, rămas-au domniia în grija lui Bog. 12 D domnu fiu-său 13 B¹ la 14 E și cumuș era 15 D cum era de 16 F *m.* 17 E cit să cunoștea că F² de pecum să veade, de cu nimica F¹ de cu nimica nu era depărtat 18 A¹ veade 19 E părintesc, *les autres mss.* tătine-său 20 F nu era 21 A¹ spreten, *les autres mss.* sprinten 22 A¹ halcă D alca *les autres mss.* halca.

j = mineur, cf. de nu vor fi în vrăsta cea deplină coconi brudii și-i vor logodi Pr 369, de *même* Moxa ap. H. Cuv. 386 l v. p. 122 o m v. p. 28 s n = capable, v. p. 49 g o cu dumnedzăire = pieux, cf. p. 27 h p = bonnes œuvres, v. Pr 634 r = penché vers, porté à s = déprimer, cf. C 186 v t v. p. 2 z u mot v. sl. = jours v = dénoncer, accuser, calomnier: vrea se înțelegeă deadevăru cea ce cleveteaște-se de Iudei G 4* pre carii i-am clevetit fiind în lume ca un om G 301 z = déposer, destituer M. Cost. 457 a v. p. 178 d b = au pouvoir de, entre les mains de: șearpele are tocmală, cîndu-lū ucigū, totū trupulū lasă pre moarte, numai capulū ascunde C II 56 v, de *même* C 34, 196, 278 v c v. p. 35 e; cumuș... așa = după cum... tot astfel, cf. C 12 v, 97, 233 v d = modeste cf. mă cucereșe (C 208 v) et mă cuceredzū (Dosofteiu, Parimiile 10) = s'humilier, cucerie (G 157) = humilité e v. p. 43 d f = instruction: imblam la școală la carte M. Cost. 569 g = inculte: cei mai proști și neînvățați Pr 683: prost de carte = dépourvu d'instruction h = jeu de bague: ca și un păratū cîndū are ședea la un meideanū, înaintea căruia are alerga vonicii, unii la halcă, alții la sigiată C 74, lăudă pre împăratul că: «Jucași bine astăzū și vrătejiși bine calul la alca» Moxa ap. H. Cuv. 389, de *même* Alexandri, Poesii populare ed. II, 109, v. H. Cuv. 268.

nu pre³³ lesne avea²⁴ protivnicⁱ, a săgeta den²⁵ arc^u tare,²⁶ nu putea hi mai bine. Numai ce era mai²⁷ de treabă^{27 bis j} domniei²⁸ lipsia,²⁹ că nu cerca¹ bătrinii la svat^u, ce dela cei³¹ tineri den casă lua svat^u³² și învățătură.^{33 m} Iubii³⁴ glume,³⁵ și măscăriiⁿ și jocuri copilărești. Mai apoi lipi^{36 o} de sine Leași, de-i³⁷ era și³⁸ de svat^u, și de-a baterea^{39 p} halca⁴⁰ cu sulita, răsipind^r avuția⁴¹ domnească.⁴² Deprindzind^{43 s} den dzi în⁴⁴ dzi așia, năpusti^{45 t} treabele^{46 u} țării, că pre cit^u il^u iubii^u întâiu, pre atita il^u⁴⁷ urisă mai⁴⁸ apoi. Mai⁴⁹ apoi aceastea lucrure⁵⁰ cu⁵¹ hula^v trăgindu^{52 z} -să la⁵³ urechile vrăjmașilor^u la⁵⁴ înpărăție, nu cum^u⁵⁵ era, ce mai^a pre sus^u le adăogea. Întrind^{56 b} aceastea⁵⁷ în⁵⁸ urechile sveatnicilor^u înpărătești,⁵⁹ aflind^{60 c} vreame și ei să-și inple pungile, dat-au știre înpăratului; de⁶¹ care lucru mai cu deadins^d deac-au înțeles^u înpăratul^u de nește⁶² cuvente⁶³ ca aceastea, au socotit^u să-l^u scoată,^e ș-au tremis^u la Rodos^u de-au adus^u pre Ion^u vodă, carele era de⁶⁴ mente⁶⁵ ascuțit^u, de⁶⁶ cuvint^u gata,^f și să vedea⁶⁷ că-i⁶⁸ harnic^{69 g} nu numai de domnie,^{70 h} ce și altor^u țără^{70 i} să hie cap^u mai⁷¹ mare.

23 lesne pre altul 24 B F² vrea avea 25 F¹ mai bine nu putea fi altul F² nu putea 26 B¹ m. 27 A F¹ m. 27 bis A F treaba 28 B¹ a domniei 29 D îi lipsia 30 B pe cei bătrini 31 B¹ cei 32 B F m. 33 E și-mvățătură 34 A E iubii să audză 35 A¹ glumi B² F glumile și măscăriile A² glume și mascarale D a glumi și a măscări 36 D să lipi de Leași B¹ avea lipiți lingă sine 37 E de 38 A m. 39 B F bate 40 B¹ F² halcao B² halcao A² halcao F¹ la halca Dacaoa 41 B² E avearea 42 A E cea domnească 43 B¹ D deprinzindu-se 44 A așia 45 A năpustind D neputind (sic) E au lăsat în năpust 46 D m. *jusqu'aux mots* «il^u urisă», *les autres mss.* trebile 47 E l-au urit toți 48 B m. D mai pre urmă 49 A iară mai B mai pre urmă F² apoi E aceastea lucruri 50 *tous les mss.* lucruri 51 E de 52 D stringindu-să E m. 53 B¹ pină la 54 B¹ lui la F² săi la 55 B¹ precum D cît 56 B¹ și întrind 57 B² F m. 58 B¹ F¹ la F² și în 59 E înpărăției 60 E au aflat 61 E deci înțelegind înpăratul, au socotit 62 Am., *les autres mss.* niște 63 *tous les mss.* cuvinte 64 E la 65 *tous les mss.* minte 66 E și la A² de răspuns 67 A¹ veade 68 E a fi 69 B¹ vrednic 70 E domnia acestii țări 70 A¹ țără, *les autres mss.* țări 71 E și mai D m.

i = *son pareil*: nu va mai naște nime dintru oameni protivnic ție G II 72, cf. p. 146 b j de treabă = *nécessaire, utile*: amînduror^u iaste de treabă postulu C 69 v l = *rechercher les conseils de*, cf. p. 3 a m v. p. 86 c n = *bouffonnerie, obcénité* C II 45 o = *attacher*, cf. să duse de să lipi de unul, ce lăcuia într-aceaia lature C 8 v p v. p. 54 l r = *dissiper*, cf. p. 10 v s au lieu de mă deprind, v. G 113, 278 t = *laisser à l'abandon*, cf. boerii și norodul vâzindu-ș primejdii^u is năpăstuiră (sic) avuturile și patriia G II 128 u v. p. 65 g v = *diffamation, dénigrement*: cuvente de hulă C 188 v, de même C 48, II 32 v z = *arriver*, cf. p. 42 m a mai pre sus = *au-dessus de, davantage*: mai pre sus decît soarele va străluci G II 24 b intră în urechi = *apprendre, être informé*, cf. vine la urechi p. 134 c v. p. 162 o d v. p. 185 a e = *déposer* G 59 f cf. p. 154 v g v. p. 154 a h = *gouvernement d'une principauté*, i v. p. 1 c.

De⁷² domniia lui Ionu vodă, ce^j i dzicu Armanulū, ⁷³ carele⁷⁴ mai⁷⁵ apoi l-au runptū^{76m} Turcii cu⁷⁷ doai⁷⁸ cămile. Vltō⁷⁹ 7078.

Acesta⁸⁰ Ionu vodă unii dzicu⁸¹ că au fostu feciorū de Arman, alții dzicu că au fostu feciorū unui Ștefanū,⁸² iară⁸³ⁿ cu adevăratū^o nu să știe.⁸⁴ⁿ Selimū⁸⁵ împăratū, feciorulū lui Sulimanū împăratulū turcescū, înțelegindū de Bogdanū vodă că s-au prietenitū^{86p} cu Leași, și va^{87r} să-și mărite surorile după⁸⁸ Leași, și elū încă va să ia fată de Leahū,⁸⁹ socoti⁹⁰ să nu să cumva^s leapede^t despre^u dinsū, și să să lipască spre⁹¹ aceaia⁹² parte, și să închine țara; mai apoi să n-aibă glăceavă^{93v} mai multă cu Leași. Ce⁹⁴ mai cu⁹⁵ deadinsū^z socoti să⁹⁶ mazilească pre⁹⁷ Bogdanū vodă, ș-au tremisū de-au adusū pre Ionu vodă dela Rodosū, și i-au datū domniia la Moldova. Carere,⁹⁸ deac-au luatū stiagū^a dela împărăție,⁹⁹ au purcesū spre țară cu oaste turcească. Iară Bogdanū vodă, deac-au înțelesū de venirea lui Ionu vodă, îndată au tremisū la boiari¹⁰⁰ în țara leșească, pre¹ carii și-i făcusă priiatini, ca² să-i tremiță oaste, să nu lase pre vrājmașulū³ său să între în țară. Și, de nu vrea^b hi pripitū^{4c} Ionū⁵ vodă cu oaste turcească și tătarască, nu pre lesne să⁶ vrea hi aședzatū la domnie, că pină^d a⁷ veni agiutoriulū leșescū, Ionu vodă au cădzutū^{8e} cu oaste în țară, iară⁹ Bogdanū vodă, vādzindū că-lū înpresurā^{10f} vrājmașulū său, i-au datū^g cale, și s-au dusū la Hotinū.

72 A pentru E m. 73 B D F Armeanul 74 B¹ pre carele 75 F¹ pe urmă 76 D rumpt *les autres mss.* rupt 77 E de coadele a doao 78 D 12 79 E m. la date 80 F² acestui, *les autres mss.* acest 81 A îi dzic 82 B Ștefan vodă (așa să află elu scrisu la uricile lui 83 *tous les mss.* iară Martīn (A B F D Martīc) Pașcovschi (E Pașovschi F Pașcovschi D Bașcovschie) cronicariul leșāsc scrie că (F de acest Ion vodă) au fost acest (E m.) Ionu vodă dela (F¹ fecior den) Mazovii (A Mazovii) din țara leșească, iară 84 *tous les mss.* nice-l (A nici) arată a, cui fecior iaste 85 E sultan Selim feciorul B întru aceaia vreme Selim 86 E priitenit, *les autres mss.* înprietenit 87 E ș-au măritat 88 D dupre 89 E Leav 90 D socotind E au socotit 91 E la Leași și să 92 D cea B acea F ceaia A¹ accia 93 *les mss.* gālceavă 94 E de cīt cu dinsul. Au socotit 95 A apoi cu 96 E să-l 97 E și au trimis 98 E și dacă au 99 D F împăratul 100 E boiarii leșești 1 E la 2 E m. 3 D F vrājmași săi E Ion vodă 4 F¹ trimis 5 A D și Ion 6 B s-ar fi așezat F m. D să făcea așezat 7 E îi 8 B¹ întrat E fost întrat 9 E deci 10 *les mss.* înpresoarā.

j = căruia, v. p. 8 g 1 v. p. 8 v m v. p. 176 s n le texte a subi ici l'interpolation de Simeon dascalul, v. les notes 83, 84 o = certainement, v. p. 153 c p cf. p. 2 g r v. p. 88 z bis s v. p. 82 g t v. p. 128 v u = de, v. p. 78 a v = querelle G 171, v. p. 94 h et 32 l z v. p. 171 u a v. p. 146 s b v. p. 62 t c v. p. 113 a d = avant de e = venir: Traian împăratu după izbîndă au căzut la apa Dunării Let 17 f v. p. 135 i g îi dau cale = se retirer devant lui, cf. p. 131 n.

Iară Ionu vodă pre^{11h} postulū celū¹² mare au venitū la¹³ Iași,¹⁴ ș-au ședzutūⁱ în scaunū.¹⁵ Și arătindu-să groznicū,^{16j} ca¹⁷ să-i ia spaima¹⁸ toți, nu de altă¹⁹ să apucă,²⁰ ce de cazne^l groznice, și de²¹ vârsări de singe. Și²² tăe pre Ionașco Zbiarea^{23x} în dzua^{24m} de Paște,²⁵ⁿ și multe cazne feace.^{26o}

Războiulū lui Ionu vodă cu a lui²⁷ Bogdanu vodă.

Ionu vodă, știindū pre Bogdanu vodă la Hotinū că nu doarme, ce strînge oaste înprotiva lui, strînsă²⁸ țara,^p și oaste turcească încă²⁹ avea. Iară Bogdanu vodă au trasū³⁰ agiutoriu den țara leșească, că mulți priiatini avea, că și cumnați își făcuse, că o³¹ sorū^r dedeasă^{32s} după³³ Panievschi,^{34t} alta o³⁵ tocmisă^u după Zborovschi, și³⁶ elū încă tocmisă³⁷ să ia fata lui Tarlo, de³⁸ n-are³⁹ hi schimbata-să^{40v} năroculū^z. Și așa,⁴¹ deac-au dobînditū⁴² la⁴³ vro 2000 de Leași, și Mielețchi^{43a} hatmanulū venisă cu⁴⁴ capulū^b său, de era oastea pre mîna^c lui, și Sieniavschi⁴⁵ voevodulū^d rusăscū,^e și⁴⁶ alții. Ș-au⁴⁷ întratū în țară, și s-au lăsatū^f spre⁴⁸ Prutū; de acoloa⁴⁹ au tremisū de-au adusū pușcele^g dela Hotinū, și s-au pogoritū la Ștefănești. Acoloa⁵⁰ au prinsū de veaste că și strajea^{51h} lui Ionu vodă nu-i

11 F în 12 E m. 13 BE în 14 A¹ Eși 15 B scaun, în luna lui Mart, în anii 7080 16 E groznic, *les autres mss.* groaznic 17 E m. 18 D frica F frica și spaima 19 A¹ D alte BF¹ alta A² altile 20 E apuca 21 B² D m. 22 E și atunci în dzua de Paști au tăiat 23 D Zbirea E Zbieria *les autres mss.* Zbiera 24 A² B D F zioa 25 A B¹ E Paști 26 A² făcu B D E F făcea 27 B D F m. 28 B E strîns-au și el 29 F cită 30 F trimis de i-au dat ajutor din 31 B¹ pre o 32 D o dedeasă B² dideasă A² F didease 33 D dupre 34 B¹ E D Ponetovschi B² F Poneatovschi A¹ Ponetovschi 35 E logodisă B¹ logodise 36 A m. 37 B¹ făcuse vorbă 38 E m. *jusqu'aux mots* «și așa» 39 A B¹ n-ar BF¹ de nu i s-ar fi schimbat A² F² de nu s-ar fi schimbat 40 D schimbat 41 E m. 42 E strînsu vr-o 43 A agiutoriu 43 A E Mielschi B¹ Milenschi B³ Mielitșchi D Milischi F Mielinschi 44 A² m E de era oastea 45 D Senavschi, *les autres mss.* Sinavschi 46 B iar alții (B¹ pre alții) iau (B² ș-au) trimis de-au întrat F m. 47 E au F au trimis de au 48 B pre E spre Prut în gios E și BF de acolo 50 E deacolo 51 B strajea *les autres mss.* straja.

h = pendant : va naște pre postul cel mare Pr 596, de même Pr 651 **i** v. p. 149 **n** **j** = terrible, cruel, v. p. 127 **l** **1** = torture : cu mare caznă giurui-i că-l va certa C 154 **v** **x** ancien vornic de Țara de gios sous Bogdan, v. les diplômes du 20 Mai 7077 et du 16 Fév. 7078 ap. Ghib. Isp. I₁ 122, 133 **m** v. p. 15 e **n** v. C 187 **v** et Cip. 127, en même temps que Paști C 140, 157 **o** v. p. 109 **v** **p** v. p. 168 **p** **r** v. p. 25 **r** **s** v. p. 60 **s** **t** v. Bielski, Kronika, II, 1210 **u** = fiancer : logodnica, cu carea au fostū tocmitū Pr 363 **v** inversion au lieu de : de nu s-are hi schimbat, cf. p. 131 **l** **z** = sort **a** v. Bielski, Kronika, II, 1211 **b** cu capul său = soi-même, v. p. 56 **i** et 128 **b** **c** pre mîna = sous le commandement, cf. p. 56 **m** **d** v. p. 91 **e** v. p. 62 **a** **f** = descendre, se diriger vers **g** v. p. 40 **n** **h** avant-garde ; v. p. 69 **d**.

departe. Ş-au tremisă o samă de^{52 i} dinşi înainte să vadză; carii au dată la Prutū spre^{53 j} Moldoveani. Ei⁵⁴ după învăţatură,^{55 l} ce-au avutū, războiu⁵⁶ n-au datū, ce-au trecutū Prutulū pre de ceaia parte, şi s-au lăsatū în⁵⁷ giosū, de mergea Moldoveanii pre de ceaia⁵⁸ parte, Leaşi⁵⁹ pre de ceaia parte de Prutū. A doa⁶⁰ dzi s-au ispititū^m şi⁶¹ de harţū,ⁿ ce Moldoveanii totū s-au datū înapoi spre temeiu,^o unde era ţara⁶² cu Turcii la unū locū strînşi. Şi apropiindu-să spre Iaşi, s-au arătatū oastea toată a lui Ionū vodă; şi era vremea⁶³ atunci Gioi după Rusalii. Vădzindū Mieleţchi hatmanulū atita mulţime de oaste că⁶⁴ nu va putea să-i stea^p înainte, să feace^{65 r} într-o dzi a cerca^s vadulū la Prutū, să treacă spre oastea lui Ionū vodă, şi, deac-au însăratū, au⁶⁶ pornitū înapoi.⁶⁷ A doa⁶⁸ dzi, deac-au datū^{69 t} Moldoveanii că⁷⁰ Leaşi au⁷¹ datū dosū^{72 a} a fugi, s-au lăsatū^{73 u} după dinşi a-i goni, şi, deaca i-au agiunsū, în multe locuri s-au bătutū, şi⁷⁴ mulţi au peritū de⁷⁵ înbe^v părţile,^{76 z} şi⁷⁷ de⁷⁸ Moldoveani şi de⁷⁸ Leaşi; iară a-i răsipi^a nu⁷⁹ i-au pututū. Mai apoi cu⁸⁰ toată nevointă^{81 b} au silitū să-i⁸² spargă^c, şi⁸³ nu i-au pututū, nice la trecătoare^d, nice la Nistru suptū^e cetate, nemică nu li-au pututū strica, că cetatea fiindū⁸⁴ pre mîna lorū, pre⁸⁵ dinşi îi⁸⁶ răşchira^f, iară pre sine să apăra. Acolo le⁸⁷ venisă Leaşilorū într-agiutoriu Iazlovieţchi

52 F¹ den E de ei B¹ pă o seaamă dentr-înşii 53 B² peste E de 54 E aceia F² şi ei 55 D E învăţatura 56 E să nu dea războiu 57 B¹ de mergea în giosu 58 F² iasta 59 D iar Leaşi 60 B¹ dooa F doao D doaoa 61 A E să dea harţ 62 B m. D Turcii la un 63 E F m. 64 E căriia socoti că nu-i va putea sta înainte B D F m. *jus-qu'aux mots* «înainte, să» 65 B D F¹ făcea A² F² face 66 E s-au B F s-au întorsu 67 A E înapol, şi toată noaptea s-au dus 68 A¹ doi 69 B¹ E văzut 70 D F cum că 71 A s-au dus ş-au fugit E s-au dus înapoi, s-au D au adaos (*sic*) a fugi 72 B¹ dosul 73 D luat E slobodzit după dinşii în goană 74 D cu dinşii, şi 75 D dintr-amîndoa B de amîndoa 76 *tous les mss.* părţile 77 E iară a-i 78 B D F din 79 D E n-au 80 E au silit 81 D silinţa au nevoit 82 B¹ ca să-i 83 A E la trecătoare la Nistru supt cetate (E cetatea Hotinului), ce nu i-au (E ce nice acolo n-au) putut, că cetatea 84 E era 85 E ce-i apăra pre dinşi iar pre Mold. răşchira 86 A să apăra şi pre Mold. îi răşchira 87 E mai.

i = dintre, v. p. 19 i j = peste cf. p. 141 p et 136 h l v. p. 120 h m = tenter, risquer, v. p. 90 b n = bataille: au început Moldoveanii harţul cu Munteanii M. Cost. 610, mă ispiresc de harţ = tenter de livrer bataille o = le gros de l'armée p stau înainte = tenir tête r = faire semblant, v. p. 109 v s = chercher: ştiu că cercaţi pre Is. C 141 v t dau că = voir subitement que, s'apercevoir que u = mă lăs după = s'élancer à la poursuite de, cf. p. 176 f v v. p. 37 d, cf. sabia cea di înbe părţile ascuţită C 117 z v. p. 50 b a v. p. 131 s b v. p. 81 u, silesc cu toată nevointa = faire tous ses efforts c v. p. 126 i d v. p. 115 m e v. p. 115 h f v. p. 171 c.

hatmanul cu 800 de oameni,⁸⁸ ce i-au întâmpinat⁸⁹ la trecătoare. Ce⁹⁰ vădzind că nu li-au slujit nărocul, s-au lăsat⁹¹ atunci, ca să să gătească⁹² mai bine pre⁹³ altă dată. Ce Bogdan vodă, bolnăvindu⁹⁴ de ochi, de⁹⁵ nu gîndia de domnie, ce de nevoia^h sa, s-au lăsat, și s-au tras⁹⁶ⁱ la Moscū, unde și moarte i s-au prilejit⁹⁷ i acolo. Toată⁹⁸ domnia lui⁹⁹ Bogdan vodă au fost un an și trei luni.¹⁰⁰

Cîndu¹ s-au așezat Ion vodă la scaun.

Ion² vodă după izbînda cu nărocū, ce goni³ pre vrăjmași săi⁴ den țară, să aședză la domnie. Carele⁵ la⁶ toate dentăiu era pre voia țării, iară mai apoi pre toți i-au covrășit⁷ cu vrăjmășia^m lui și cu morți groznice,⁸ⁿ ce făcea. Că, vrîndu^x să ia agonisita^{9o} tuturor, nu cu altă meștersiugă,^{10p} ce cu vîrsare de singe; și den dzi în dzi izvodii^r fealiu¹¹ de munci^s noai.¹² Băgat-au în foc de viu pre¹³ vlădica Gheorghie, de-au ars, dîndu-i^{14t} vină¹⁵ de sodomie, audzind că are strînsură^{16u} de avuție. v Mitropolitul¹⁷ Theofan.

88 E Leași, și-i tîmpină 89 A¹ D F întîmpinat B întîmpinat 90 B¹ cari E m. 91 E dus înapoi ca să să 92 A² D gătească 93 D m. 94 A² D E bolnăvindu-să 95 D F m. 96 E și s-au dus 97 A¹ prelejit E întîmpilat E tîmpilat 98 E și au domnit Bogdan 99 B¹ a lui 100 B luni, fără cîtu au mai domnit și cu muma-sa doamna Rocsanda. V. App. XIV 1 E F² m. le titre 2 E iară Ion 3 E au gonit 4 B m. 5 E și dentăi la toate 6 D m. 7 tous les mss. covrășit 8 A B D F groaznice 9 A¹ agonisita 10 B D F¹ meștersug, les autres mss. meștersug 11 B² E F¹ fealiuri F² munci noao fealiuri de fealiuri 12 A¹ noi, les autres mss. noao 13 F¹ de prepus de avuție pe vlădica Gh. de au ars 14 F² audzind că 15 D audzind că 16 E avuție F² avuție strînsă 17 B¹ E așijderea (E așijd. și) mitropolitul.

g au lieu de mă bolnăvesc, v. G II 73 h = mal, souffrance : în loc de desvătare, nevoe C 116 i v. p. 35 o j = arriver (impers.) se prilejește moarte = mourir : i s-au prilejit moarte și nu ni s-au fost plătit bucatele G 75 l covrășesc C 6, 212 v, en même temps que covăresc C II 103 v = surpasser, être au-dessus : am auzit pre mulți mărturisind să hie covrășind pre Vasile vodă M. Cost. 648 m = cruauté : neauzit au fost în vrăjmășia sa acela pașă M. Cost. II 68 n horrible, affreux x v. p. 4 m o = avoir, fortune : zapisul, ce face omul la moartea sa pre agonisita lui Pr 576, de même C 33 v, 124 v, 217 v, 222; v. p. 67 i p = moyen : ori în ce chip și cu ce meștersug Pr 485; cf. meștersiug C 202 v en même temps que meștersug C 67 v, v. p. 60 p r = inventer : cea-sornicul... acesta de mari astronomi cu adîncă socoteală izvodit M. Cost. II 52 s v. p. 149 d t dau vină = accuser, cf. p. 70 m u = richesse, v. p. 89 e v cf. p. 43 b.

n-au¹⁸ vrut^z hi eșit^a întreg^b de¹⁹ dîns^u, de n-arc²⁰ li fugit^u pren²¹ munți de groaza lui. Temnițele pline²² de călugări, și îngropă²³ de viu²⁴ pre Veaveriță, și pre popa Cozma și²⁵ pre Molodețu călugărul; iară den²⁶ boiari și den cei de cinste,^{27c} sabia lui nu²⁸ mai eșia, și cu toate²⁹ fealiurile de morți îi omorâia^d; și³⁰ așia socotia că nime³¹ n-au fost^u mai destonic^{32e} decit^u dîns^u. De leage-ș rîdea,^f că în postul^u cel^u mare s-au însurat^u, și alte călcături^g de leage multe ca aceastea făcea.

Cînd³³ au venit^u veaste lui Ion^u vodă că l-au mazilit^u împăratul^u, ș-au dat^u domnia lui Petru vodă Șchiopul^u,³⁴ și cînd^u s-au svătuit^u Ion^u³⁵ vodă cu țara să rădice^{36h} asupra Turcilor^u.³⁷ Vlto 7081.

Intr- acealea³⁸ belituriⁱ și morți groznice,³⁹ fără dumnedzăire,^j ce făcea Ion^u vodă în domnia sa, și nemică^{40l} nu-și aducea amente^{41m} cum^u⁴²ⁿ va⁴³ veni la⁴⁴ cea deapoi, ° iată i-au venit^u veaste că l-au mazilit^u împăratul^u, și domnia iaste dată lui Petru vodă, ce⁴⁵ l-au poreclit^u mai⁴⁶ apoi Șchiopul^u. Acesta Petru vodă era⁴⁷ den țara muntenească, fecior^u Mircei ° vodă, și⁴⁸ nepot^u de sor^u Mihnei vodă.

18 B¹ încă n-ar fi scăpat B² n-ar fi eșit F n-ar fi scăpat D n-au vrut să fie eșit 19 DFE de n-ar fi 20 *tous les mss.* ar 21 E în 22 B F era pline 23 E în groapă de vii au băgat pre A îngroapă 24 E B vii 25 A *m. jusqu'aux mots* «den cei de» 26 E despre boiarii cei de cinste și cei de mai gios 27 F¹ cinste boiari 28 A¹ numai ia ce știa A² numai ce știa B¹ E nu lipsia B² numai știa D G numai eșia F știe 29 A de tot fealiul (A¹ fealiuri) E multe fealiuri 30 E socotind că mai vreadnic și mai destoinic de cit dînsul nime n-au mai fostu A¹ să socotia 31 A² F nimenea B¹ nimea 32 A¹ destonic, *les autres mss.* destoinic 33 E pentru mazilia lui Ion vodă, cînd i-au venit veaste că împăratul au dat domniiu țării lui Pătru vodă Șch. și s-au 34 DF² cel șchiop 35 B și Ion 36 F¹ rădice ca țara 37 D Turcilor, ca să nu lase să între în țară pe Pătru vod Șchiopul 38 E între multe D într- aceia vreame și într-aceale înbălături 39 E groznice, *les autres mss.* groaznice 40 E nici cum 41 *tous les mss.* aminte 42 D la cea de apoi cum va să fie 43 F¹ îi va 44 F mai apoi 45 B Șchiopul 46 F pe urmă 47 F¹ au fost 48 A E *m. jusqu'aux mots* «Ion vodă deaca».

z r. p. 62 t, cf. Neneviteanii de n-au vrut^u fi auzit^u și să înțaleagă propovedania lui Ioana, nu s-ară fi pocăit^u Popa Ioan din Vințu, Sicriul de aur, IV a = se tirer b = sain et sauf, cf. p. 72 u. c de cinste = arrivé aux honneurs, cf. p. 101 r d v. p. 85 j^{bis} e cf. p. 49 g f = se moquer, v. p. 160 r g v. p. 86 g h = se soulever i = exaction j = piété, crainte du Seigneur, v. p. 158 g l v. p. 43 d m îmi aduc amente = songer, penser: fraților, aduceți-vă amente de aceasta veselie [a vieței viitoare] C 28 v, cf. p. 66 n n v. p. 32 s o la cea de apoi = à la fin G 110, cf. 88 s. o v. p. 48 a p v. p. 25 r.

Ionu vodă, deaca să⁴⁹ vădzu streinat^{50 r} de mila^s stăpînu-său,⁵¹ împăratului^{52 t} turcescū, gîndi ca să ție^u țara cu sabiia;^v și⁵³ de⁵⁴ srăgū tremisă la Cazaci, de i-au pohtitū să⁵⁵ vie cu leafă într-agiutoriu, și strînsă^{56 z} țara, cătră carii^a să ruga cu multe cuvente^{57 b} blinde, ca să le poată întoarce inimile spre⁵⁸ dînsū, și arăta⁵⁹ neșătiul^c turcescū și lăcomiia lorū, că⁶⁰ a lui nu o vedea, dzicîndū⁶¹ că Turcii toate⁶² schimburile^{63 d} le facū pentru măzda,^{64 e} de-i îngreuiadză,^{65 f} ca să-i sărăcească, și să-i slăbască, și le arăta^{66 g} cumū⁶⁷ poate de⁶⁸ lesne să depărteadze mina^h Turcului de^{69 i} dînși, de vorū vrea și ei. Că Leași⁷⁰ îi are spre sine plecați;^j Cazacii s-au giuruitū,⁷¹ citū^{72 m} le va da știre, citū⁷³ vorū veni, la carii au și tremisū, căroră nu le potū staⁿ înainte nice odată Turcii; numai țara ce^o-i lipseaste; că de se vorū pleca^p și ei, să hie într-una,^{r bis} nice oaste⁷⁴ nu vorū tremite, ce vorū face țărăi pre voe.

Iară despre^{s bis} sine, să nu-lū știe^{t bis} ca pre unū vrăjmașū, ce ca pre unū⁷⁵ părinte⁷⁶. Iară, de au^{76 bis} făcutū cuiva⁷⁷ și⁷⁸ înalgiolulū,^{79 u bis} totū pentru Turci aū făcutū, să le între în voe, și să-i împle; și nu i-au pututū satura. De⁸⁰ care lucru, pre citū l-au cunoscutū cu^{81 v bis} rău, să-lū cunoască mai multū spre folosulū lorū. Așia Ionu vodă, împlindū pre toți cu nedeajde, cu glasū⁸² mare strigară că lingă⁸³ dînsū vorū peri toți,⁸⁴ cumū s-au și tîmplatū.⁸⁵

49 E s-au vădzut 50 A¹ B¹ înstriinat A² B² D F înstreinat 51 E stăpînească, au socotit ca să 52 A F împăratul 53 F m. 54 E îndată 55 B¹ ca să 56 A B să strînsă E au strîns 57 *tous les mss.* cuvinte 58 D către 59 E arată 60 E iară neșătiul și lăcomiia lui nu vedea 61 A¹ vîdzind 62 A¹ că toate 63 B¹ E schimbările 64 B¹ D mita 65 D de i-au îngreuiat 66 E arată 67 B¹ cum că poate pe lesne 68 F² m. 69 B² de pe 70 B E pre Leași 71 B² F² făgăduit D jurat E adevărit 72 B că cit F¹ că cînd 73 B F m. A² îndată D că 74 A² B¹ o oaste 75 E un priiatin și 76 B F părinte să-l ție 76 bis F² au și 77 B cuivaș 78 A E F m. 79 D răutate 80 E deci pre cit 81 B F de 82 E glasuri 83 D cu 84 B D F¹ m. 85 B¹ D întîmplat.

r éloigné, dépourvu, cf. l-au streinatū de tot de svnta besearică Pr 74 *s* = *faveur, cf. p. 140 l*; streinat de mila = *disgracie t v. p. 22 h u v. p. 106 j*, țin țara = *régner v sens fig. = lutte, guerre*: n-am venit pace să arunc pre pămînt, ce sabie Dosoftei, Psaltire IV *v z v. p. 168 p a v. p. 132 x b v. p. 3 c* = *insatiabilité*: inima lui de neșătiu nice dănăoară nu să odihneaste C 349, de mēme C 13, 139; *v. p. 13 x d au lieu de schimbările e* = *argent qu'on donne pour corrompre quelqu'un, cf.* ca să ia dela toți măzdă Pr 12, măzdesc C 128 *v* = *corrompre*; *v. p. 15 b f* = *pressurer g* = *dire, v. p. 11 e h v. p. 5 6 m i* = *dela*: deaca știu de hotnogū, deade trupulū C 141 de mēme C 127 *v*, Pr 62, *cf. p. 139 g j* = *dévoûé l v. p. 82 f m* = *aussitôt que, dès que*: citu-lū vădzu Hs, dzise C 39, de mēme C 103, 121 *v*, 255 *v*, 278, II 30 *v*, II 101 *v n v. p. 190 p o v. p. 182 x p v. p. 165 n r* *bis v. p. 123 r s* *bis* = *quant à, cf. p. 175 o t* *bis* = *considérer, regarder comme u bis v. p. 90 t, cf. carii, umblind cu slujbe prin țară, a mulți făcuse înaltūgiolul Let. III 84 v* *bis* = *comme, sous un aspect*.

Cîndu s-au gătat^{86 v} Ionu vodă cu⁸⁷ oaste să iasă înaintea Turcilor.

Ionu vodă, deac-au luat credința^z țării, să găta⁸⁸ de războiu, și în toată țara trimisă⁸⁹ de⁹⁰ sragu, să iasă^a toți⁹¹ la oaste. Trimisă⁹² și la Henricu,^{93 b} craiul leșescu, pohtind^c agiutoriu⁹⁴ de oaste să-i⁹⁵ dea. Ce⁹⁶ de acolo nu s-au folosit^d, că⁹⁷ craiul s-au mintuit^e că⁹⁸ cu Turculu are legătură^f țara lor mai multu de o sută de ai, și⁹⁹ stă neclătită.^g Iară Cazacii, cumuș^{100 h} sintⁱ ci¹ gata de-a să amestecarea^{2 i} la toate amestecăturile³, neîntrebind^{de} de⁴ nime, s-au strins⁵ 1200 de oameni, ș-au⁶ venit^{la} la⁷ Ionu vodă. Pre carii, vâdzindu-i Ionu vodă, nu într-alt^{chipu}, ce ca⁸ cîndu are⁹ hi vădzut^{ingeru}¹⁰ den ceriu, cu veaste bună¹¹ de izbîndă pogorît¹²; și cu multe daruri capetele,^{13 j} cine^{14 i} era, i-au¹⁵ dăruit^{it}.

Cîndu¹⁶ au bătut^{strajea}^m lui Ionu vodă preⁿ strajea¹⁷ lui Petru vodă ș-a lui Alecsandru vodă, domnul muntenească.

Ionu vodă, deaca ș-au strins^{oastea}¹⁸ toată,¹⁹ și s-au bulucit^o la un^{locu} toți, iată²⁰ i-au venit^{veste} cum²¹ Petru vodă și cu Alexandru vodă au intrat^{în} în țară cu mulți²² oameni, și de la²³ țara ungurească, și Munteani,²⁴ și Turci. Așia²⁵ au ales^{Ionu}

86 A² B D E F gătit 87 F² de au eșit cu 88 A B D E F¹ gătia F² găti 89 E trimis-au 90 B² îngrab D degrab E de sirgu, *les autres mss.* de sargu 91 A E m. 92 A E trimis-au 93 F¹ Fideric A² Hedram D Hedrem, *les autres mss.* Hedrem 94 B² oaste într-ajutor 95 B¹ ca să-i 96 D că cu cea de acolo. nu să folosească nimica 97 A D F m. 98 B² cum că 99 A² m. E neclătită 100 B¹ D. cum 1 A² era ci E F² m. 2 D E amesteca F¹ amestecare 3 B E F m. 4 B s-au strins 5 E adunat 6 E și au și 7 B² și la 8 E cum ar 9 *tous les mss.* ar 10 B¹ pre un inger B² D F ingerul 11 E m. A pogorit 12 D au pogorit 13 B¹ F¹ pre cei ce era capete A² iar capetele B² pre capetele 14 D carii E ce 15 A E le-au 16 *Dans les mss.* A, *par une interversion, ce chapitre est mis après* «Cîndu au arsu Ionu vodă trăgulă Brăilei» 17 E a 18 E au 19 D oastea toată la un loc, și o au făcut buluc, i-au 20 D E m. 21 B¹ cum că D E că F² multă oaste 23 E Unguri și Munteani B¹ F den 24 B¹ muntenească 25 D și E atunci.

v v. p. 66 g z = foi, *déclaration de fidélité* a ies la oaste = *prendre les armes*, cf. p. 167 r b v. Bielski, *Kronika*, III, 1346, c v. p. 129 j d = *obtenir secours*, cf. Doamne folosească-mi (= *aide-moi*) C 259 v, năpăstuiți să le folosim (= *venons en aide*) C II 41 v e = *se débarrasser en s'excusant* f v. p. 20 o g v. p. 112 e; cf. mă clătesc = *être en mouvement*, v. C II 21 v h v. p. 35 e i v. p. 54 l j v. p. 76 b l cf. rog^u pe toți. cine va ceti pre această Pr 684 m = *détachement envoyé en reconnaissance, avant-garde*: au dat știre strejile cum sosește și împărăția Let 277 n v. p. 34 z o v. p. 127 m, cf. Siimenii să bulucea atunci toți la un loc M. Cost 634.

vodă capu dintre Cazaci pre²⁶ Șvirciovski²⁷ p... x cu²⁸ cîțiva²⁹ Cazac și cu o samă³⁰ r de oaste de țară, și³¹ i-au tremisă înainte de straje,⁵ să vadză cu ochii; și³² elu cu altă oaste au purcesu după³³ dinși. Iară Șvirciovski cu³⁴ aceea samă³⁵ de oameni au nemeritu^t 400³⁶ de oameni, straja³⁷ lui Petru vodă, și fără veaste i-au³⁸ încungiuratu, și pre toți i-au prinsu.

Războiulă dentăiu,³⁹ cîndu⁴⁰ au bătutu Ionu vodă pre Petru vodă Șchiopolu.

Șvirciovski,⁴¹ deac-au biruitu aceia⁴² straje, ș-au prinsu de⁴³ veaste cumu⁴⁴ Petru vodă nemică nu știe de oastea lui Ionu vodă, îndată au răpedzitu⁴⁵ u oameni de țară, să⁴⁶ dea știre lui Ionu vodă, să⁴⁷ srăguiască,⁴⁸ v să-i⁴⁹ lovască fără veaste, că⁵⁰ are vreama^z acmu,⁵¹ a de-i îi voia să-i bată; și i-au datu⁵² știre cumu⁵³ iaste oaste multă foarte.^b Înțelegîndu^c acestea⁵⁴ Ionu vodă, cumu^d au pututu mai tare au srăguitu, și, deaca s-au înpreunatu^e toți,⁵⁵ în-părîndu-să în trei plăcuri,⁵⁶ f i-au lovită, cîndu ei dormia fără grije. Așia⁵⁷ nime de nemică nu să⁵⁸ putea apuca, fiindu dezbrăcați, și fără cai, că⁵⁹ caii le⁶⁰ era slobodzi la pășune, în nedeajdea strajei. Așia⁶¹ înpresurîndu-i fără⁶² veaste, și⁶³ multă moarte^g făcîndu într-înși,⁶⁴ birui⁶⁵ Ionu vodă; iară domni⁶⁶ amîndoi deabia⁶⁷ au scăpatu, lăsîndu totu în tabără, ș-au⁶⁸ hălăduitu^h numai cu trupurile la Brăilă.

26 D pă F pe 27 D Sfirschi F¹ Șfirciovskii B E Șfirschii *les autres mss.* Sfirschi 28 A și cu 29 E o samă 30 D sumă de țară F samă de țară E oaste de 31 B cu Dumbravă vornicul și 32 E și 33 D după dinșii 34 B și (B² și cu) Dumbravă vornicul cu E cu Căzácii și cu cine mai era cu dînsul, au 35 D F sumă 36 D unde era oamenii de strajă ai lui E asupra 400 37 E ce era straja 38 E încungiurîndu-i, pre 39 F² cînd s-au bătut Ionu vodă cu P. v. Șch. F¹ cînd au bătut pre P. v. Ion vodă 40 E ce-au 41 B Sfirschi și cu Dumbravă vornicul 42 E pre acea 43 E m. 44 B¹ cum că E că 45 D trimis 46 E de au dat 47 B și să 48 E sirguiască, *les autres mss.* sarguiască 49 E să vie să-i 50 F² că-i e vreama, de-i voia 51 A² B D F¹ acmu 52 spus că 53 B¹ cum că 54 D aceste cuvinte 55 D cu toții 56 D părți B² F polcuri, *les autres mss.* pâlcuri 57 E dezbrăcați, cît nime 58 E s-au apucat. Caii lor era slobodzi 59 B căci D F m. 60 F. m. 61 B¹ și așa 62 F² fără de 63 F m. 64 D între dinșii 65 D biruindu E i-au biruit 66 E domni, Pătru vodă și Alecsandru vedă 67 E m. A² F² abia. 68 B¹ numai așa cu trupurile au scăpat la Brăila E au năzuit la Brăila amîndoi numai cu D și au scăpat.

p v. Bielski, *Kronika*, III, 1348 x lacune r v. p. 163 g s de straje = en reconnaissance t = tomber sur, cf. p. 166 l u envoyer en toute hâte v v. p. 98 p z v. p. 73 f et 162 o a v. p. 7 g b cf. era bogat foarte C 380, v. p. 131 l c v. p. 14 r d cum mai = autant que : cum mai de srăgu să o priceștiuască Pr 636 e = opérer leur jonction, cf. p. 62 d f v. p. 32 l g v. p. 11 f. h v. p. 96 f; cf. sultannl și. Cantemir cu fuga au hălăduit M. Cost. 511.

**Cîndu⁶⁹ au prădatu Ionu vodă Țara muntenească, ș-au pusă
acolea⁷⁰ domnă pre Vintilă vodă.**

Ionu vodă, deac-au bătutu pre Petru vodă Șchiopulu, și pre Alecsandru vodă, s-au lăsatu⁷¹ în goană după dinși, ș-au slobozituⁱ oastea în pradă, de-au jecuitu⁷² Țara muntenească, mai multu de giumătate, și pusă⁷³ domnă⁷⁴ în Țara muntenească pre Vintilă vodă, și⁷⁵ elu s-au întorsu înapoi.

Cîndu⁷⁶ au arsu Ionu vodă trăgulu⁷⁷ m Brăilei.

Deaca s-au întorsu oastea lui Ionu vodă den pradă dela⁷⁸ Țara muntenească,⁷⁹ apucatu-s-au de Brăilă, de au arsu trăgulu cu totul, numai cetatea ce-⁸⁰ n au rămasu; și gătindu-să ca⁸¹ să bată⁸² cetatea, să o ia⁸³, ce⁸⁴ nu-i era cu⁸⁵ greu a⁸⁶ o lua, de⁸⁷ nu-i⁸⁸ vrea^p hi venitū veaste dendărăptu⁸⁹ cumu⁹⁰ Tătarai au intratu în țară.⁹¹ Ce⁹² lăsindu ceale streine,⁹³ s-au⁹⁴ întorsu la ale sale ca⁹⁵ să le apere.

**Alu doile războiu, cîndu⁹⁶ au bătutu Ionu vodă pre^x oastea⁹⁷
turcească și tătarască.**

Înțelegindu Ionu vodă că Turcii și⁹⁸ Tătarai de⁹⁹ r iznoavă s-au rădicatu asupra lui, îndată au răpedzitu¹⁰⁰ s cumu mai de srăguⁱ să să bulucească^t oastea, depre² unde au fostu rășchirată,^u dindu-le știre că³ Turcii deprela cetăți și Tătarai den⁴ Bugeacu⁵ să strînseasă. Pre carii, deaca i-au lovitū Ionu vodă cu oastea sa, și pre aceia pre lesne i-au spartu.⁶ v

69 E m. 70 B D E F acolo 71 D luat 72 D F jăfuit A B E jăcuit 73 E au pus 74 F pre Vintilă 75 A D E m. *jusqu'à la fin du chap.* 76 E m. 77 F Brăila A² E targul Brăila 78 D din E den 79 B¹ rumănească 80 A B D F au 81 E m. 82 E bată și 83 E dobîndească 84 A² dar D și E că nu era F² numai era greu 85 F¹ m. B¹ E mult 86 B¹ pînă a 87 E i-au vinit 88 A B² nu B¹ nu i-ar fi 89 B¹ den napoi E din urmă F din dărăt 90 A E că B¹ cum că 91 B țară, la Moldova 92 D și au lăsat E lăsat-au dară 93 A¹ striine 94 D E și s-au 95 E m. 96 E ce-au 97 E Turci și pre . . . și au arsu Tighinea și Cetatea albă 98 A¹ și cu E deprin cetăți 99 E din Bugiac s-au 100 D porîncit să se stringă toată oastea la un loc, de unde au fost răsipită și rășchirată E trimis 1 B² grabă 2 B¹ dupre B² dipre F de unde. 3 E pentru Turci și Tătari ce-au încălicat asupra lui 4 D duprin 5 A¹ Bugeac 6 D răsipit E bătut.

i mă lăs în goană după = *se précipiter à leur poursuite* j v. p. 113 d 1 = *piller, dévaster*; v. p. 42 r m v. p. 17 h et 58 l n v. p. 182 x o cu greu = greu: săvai să (= *quoique*) ne-are hi și cu greu C 372 p v. p. 62 t x v. p. 34 x r v. p. 143 l s v. p. 195 u t v. p. 194 o u v. p. 35 g v v. p. 126 i.

Cîndu⁷ au arsu⁸ Ionu vodă Tighinea și Cetatea albă.

Ionu vodă,⁹ vădzind^z atita supărare,^z ce¹⁰ are despre^a Turci, înlindu-să^b de minie, cu focu au arsu Tighinea¹¹ și Cetatea albă, și multă pradă au făcutu, și mulți robi și plianu^c au scosu.^{12d} Deacia^e Ionu vodă, curățindu-să^f de vrăjmașii săi,¹³ au datu țărăi¹⁴ puțină^g odihnă, să să răsufle,^h iară Cazacii nu să lenia,¹⁵ⁱ ce cîmpii^j Bugeacului depurarea^{16l} cerca,^{17m} și multă¹⁸ pradă făcea.

Alu treile¹⁹ războiu, cîndu²⁰ au bătutu oastea²¹ lui Ionu vodă pre o samăⁿ de oaste turcească.

Călcîndu^o Cazacii²² cîmpii Bugeacului, și²³ multă pradă făcîndu, au datu^p pre²⁴ o samă de oaste turcească, ce să strînseasă, și²⁵ mergea să lovască^r pre Ionu vodă fără veaste; și de²⁶ srăgū au tremisū Cazacii la Ionu vodă, de²⁷ au cerșutu^s să le tremiță agiutoriu, ca să dea războiu acelorū Turci. Și, deaca le²⁸ au tremisū,²⁹ pre lesne³⁰ i-au biruitū, și i-au răsipitū cu agiutoriu proaspătū,^{31t} că, pină a veni agiutoriu dela³² Ionu vodă, aproape³³ au fostū Cazacii să piardză războiulū de mulțimea Turcilorū. ce³⁴ apoi Moldoveanii proaspeți³⁵ și odihniti,³⁶ dîndū războiu vitejeaște, pre lesne i-au spartū.

7 EF¹ *m. le titre* 8 D F² bătut 9 E însă vădzind 10 B despre Turci E ce avea de Turci 11 D F Tighina 12 B¹ luat 13 E lui 14 A E puținel țărăi odihnă 15 D lenevia, ce cîmpia 16 D deapurarea A² B E F pururea 17 D îi lovia și cerca F² îi cerca 18 A¹ multe prade 19 A B D F treilea 20 E ce-au 21 E F *m*, 22 A Cazacii lui Ion vodă 23 E au dat 24 B² peste B² D F spre 25 A să margă 26 D ducîndu-să ei au 27 A să te trimită D de au cerut 28 F au 29 B¹ trimis agiutoriu 30 D leasne 31 B¹ cel proaspăt 32 A¹ de 33 E era să peardză 34 B¹ iar mai apoi E unde F *m*. A² dar 35 E *m*. 36 D hodiniți.

z = *chagrin, tourment*, cf. p. 84 f *a* v. p. 107 l *b* mă înlpu de minie = *entrer dans une grande colère* *c* = *butin*: mult plean au luat și mare robie au făcut în oameni M. Cost. 462, de *même* M. Cost. 469, 511, II 23 *d* v. p. 117 h *e* v. p. 21 b *f* v. p. 140 *m* *g* = *un peu de*: puțină odihnă C 57, v. p. 74 h *h* = *prendre quelque relâche*: răsufînd o dzi oastea M. Cost. 662 *i* = *se reposer* j v. p. 6 g l v. p. 39 f, cf. depurarea veri avea întru sine lumina lui Hs. C. 372 *m* = *parcourir*, cf. p. 3 a *n* v. p. 163 g *o* = *ravager* cf. moartea vrăjmașă într-un chip calcă toată casă M. Cost., Viața lumii ap. G. 204 *p* v. p. 136 h *r* v. p. 43 c *s* v. p. 112 p *t* v. p. 201 l.

Alu patrulă^{37u} războiu, cînd s-au bătut Ionu vodă cu Turcii la Cahulă, unde mai apoi i s-au prilejită^v și³⁸ moarte groznică,^{39z} ca^{40a} nu altor creștini⁴¹.

Audzindă împăratul turcesc de⁴² semeția^b lui Ionu vodă, și cită pagubă i-au⁴³ făcut, gîndi⁴⁴ ca să stropșească^{45c} toată⁴⁶ țara Moldovei, și⁴⁷ pre hainulă^d său,⁴⁸ pre Ionu vodă, să-l prindză. Și de⁴⁹ sragu tremisă în toate parți^{50e} la toți⁵¹ sangeagii,^{52f} să să găteadze⁵³ de oaste, și să treacă Dunărea asupra lui Ionu vodă. Iară Ionu vodă, deac-au înțelesu, cu oastea sa cu^g toată s-au pornitu, și au supusu^{54h} oastea sa⁵⁵ suptuⁱ Tighinea, și au tremisă o samă de oaste a⁵⁶ sa cu Eremiia,⁵⁷ părcălabul^j de Hotin, ca să apere trecătoarea^l Turcilor, să nu treacă Dunărea. Ce⁵⁸ cu nevoe^{59m} iaste a opri⁶⁰ cei puținei⁶¹ⁿ pre cei mulți, și cei slabi pre cei tari; că trecîndu întâiu pușcele^o cu iniciarii⁶² și cu pedestrima, să apere vasele,^p aciișu^{63r} și⁶⁴ oastea toată au⁶⁵ sositu. Vădzîndu⁶⁶ Eremiia părcălabul că nu-i poate opri, s-au întorsu și desrăgu⁶⁷ au datu știre lui⁶⁸ Ionu vodă. Nice⁶⁹ Ionu vodă altă zăbavă au^{70s} făcutu, ce îndată au purcesu⁷¹ spre oastea turcească; însă întâiu au tremisă pre Șvirciovski cu o samă de Cazaci și cu 6000 de⁷² oameni

37 A² E patrul, *les autres mss.* patrula 38 A și lui B¹ m. 39 A B D F groaznică 40 E F¹ *le titre s'arrête ici* B² F² nu ca 41 B creștini. Vltó 7082, Iunie. 42 B sultan Selim, de 43 A B¹ au 44 B² au gîndit E au socotit 45 D calce 46 E F¹ m. F² și toată 47 E cu totul, și 48 B lui 49 D degrab E îndată 50 *tous les mss.* părțile 51 B¹ toate sangeacurile 52 E sangeacii 53 B¹ D gătească 54 D pogorit 55 E m. 56 B cu D a lui 57 A D Irimia B² Ierimia F Ierimie 58 B¹ dar 59 E greu F² anevoie 60 F¹ a să opri cei mulți de cei puțini, și a să împotrivi cei slabi la cei tari E celor puțini a opri 61 A D E puțini F² puținei 62 E F eniciarii 63 A B aciaș D F m. 64 E toată alaltă oaste turcească au 65 F iată sosi 66 E unde vădzînd 67 E m. F degrab 68 A la 69 A² E și nice B² F ci B¹ și 70 A² B D E F n-au 71 A D s-au- dus 72 E oșteni de țară F² Moldoveani.

u v. p. 23 p v v. p. 191 j z v. p. 191 n et 127 l a cf. p. 131 l b = audace, v. p. 98 t c v. p. 10 p d = rebelle, *traître*: au trimes știre la împărăție pentru Vasile vod cu pîră că este hain M. Cost 576, de même 658, 673 e v. p. 50 b et 70 f f v. p. 54 m g cf. împreună cu alalți cu toți C 60, v. p. 17 i, 21 e, 23 r h = poster, *faire prendre position*, cf. toate supus-ai (= a mis) supt picioarele lui Coresi, Psaltirea, 17; cf. p. 180 x i v. p. 115 h j v. p. 33 f et App. VII l v. p. 115 m m cu nevoe = difficile: cu nevoe era a birui C 213 v n = peu nombreux: Laslău văzînd că, cu ce să stea împotriva atîta genune de Tătari, nu va pute cu puținei Cant. Hron. 153 o v. p. 40 n p v. p. 97 b r v. p. 159 u s v. p. 4 s.

de țară, să⁷³ poată prinde limbă.^u Și fără zăbavă au dat^{74v} pre oastea turcească, unde^z nu era mai puțin, decit^u oastea moldovenească. Și dind^u războiu, au fugit^u Turcii, nice⁷⁵ altă limbă au⁷⁶ putut^u prinde,⁷⁷ fără^{78b} numai⁷⁹ un^u Turc rănit^u rău, de⁸⁰ n-au putut^u nemică dentr-insu^{81c} să⁸² înțeleagă.^d Deacii⁸³ singur^e Ion^u vodă cu vro 600 de oameni s-au lipit^a la baltă, la Cahul^u, unde era oastea turcească, și s-au suit^u într-un^u pisc^u de deal^u, să⁸⁴ poată cunoaște^f cită samă^g de oaste va^{85h} hi de⁸⁶ cea turcească. Ce nemică n-au cunoscut^u,⁸⁷ că oastea era pre vâi, de nu să vedea,⁸⁸ numai strajile⁸⁹ⁱ în patru locuri ce-^{90j} au văd^uzut^u. Deacii⁹¹ s-au întors^u Ion^u vodă la tabără, și⁹² acolo⁹³ o samă^l de^{94x} boiarii cei⁹⁵ mari, anume⁹⁶ Murgul^u, vornicul^u⁹⁷ cel^u mare, și⁹⁸ Bilăi, așijderile^{99m} vornicul^uⁿ cel^u mare, și Slăvilă, hatmanul^u, vădzind^u atita puteare de oaste turcească, ce venisă¹⁰⁰ cu Petru vodă, temindu-să ca să nu cadză în mreajea¹⁰ vrăjmașilor,² au părăsit^u pre Ion^u vodă, ș-au fugit^u la Turci, de³ s-au închinat^u^p lui⁴ Petru vodă.

Cînd⁵ s-au lovită^r oștile.

Deacia⁶ Ion vodă au⁷ împărțit^u oastea sa⁸ în 30 de plăcuri,^{9s}

73 B¹ ca să E să prindză 74 B¹ peste 75 B¹ și D F² și n-au putut prinde altă E și nice 76 A² B n-au 77 E lua 78 A E fără de D fără de cit 79 A D pre E m. 80 E cit 81 B¹ D E dela dînsul 82 E înțaleage 83 E apoi 84 B¹ ca să 85 F² turcească va 86 A E la Turci 87 E putut cunoaște 88 E cunoștea, nu să vedea 89 A¹ străjile F străji, *les autres mss.* străjile 90 B¹ E s-au B² F au 91 A¹ deci B și deacii E și 92 A înapoi și 93 E atunci 94 *les mss.* den 95 F² m. 96 E F² m. 97 E vel vornic, Bilăe vel vornic 98 A m. *jusqu'aux mots «și Slăvilă»* 99 B m. D F așijderea 100 E vine 1 E primejdie, au F² primejdia vrăjmașilor săi 2 B² D vrăjmașului său 3 D F la Pătru A și 4 E la 5 E F m. *le titre* 6 E m. 7 E ș-au 8 E m. 9 D părți de pileuri F polcui. *les autres mss.* pălcui.

^u prind limbă = *faire des prisonniers pour être informé par eux sur la situation de l'ennemi*: Tătarii prindeau în toate zilele de la Leași limbă din hola lor, ce îmbla pentru hrană. N-au vrut să scoată oastea Jolcovschî, mai mult de niște steaguri sprintene, mai mult doară ar putea prinde vro limbă, ca să știe pentru oaste, cită sosise, au mai este pe urmă M. Cost. 477 v. p. 136 h z v. p. 7 f a = *se placer, se fixer*: au socotit să se lipească de Moldova, pentru hrana oștii la Nistru Let. 346 x v. p. 28 b b fără numai = *hors, que*: nime nu poate să iarte păcatele, fără numai singur^u, Dmdzu C 52 c = de la dînsul d v. p. 14 r e = *lui-même, en personne*: Hs. nu iaste singur^u Dumdzău C 188 v f v. p. 86 e g = *somme, total*: sama acelor^u ai (= *ans*) Pr. 603 h *interrogation indirecte*, cf. chemă pre domnul^u oștei, și-l întrebă ce va face C II 63 v i v. p. 50 b j v. p. 182 x l v. p. 208 x m = *également, v. l'autographe d'Ureache n depuis 1561—3 il y avait deux «mari vornici», de la Haute et de la Basse-Moldavie (v. App. VII) cf. Tanov. Contr. ap. An. Ac. rom. XXVII, 231 o = filet, rets; v. p. 12 n; cad în mreajea = tomber entre les mains de p v. p. 176 b r = venir aux mains, cf. p. 30 l s Bielski (III, 1353): «tysięcy» = troupe de mille hommes; v. p. 32 l.*

și la totu plăculu au datu¹⁰ cîte¹¹ o pușcă. Era și¹² 80 de pușce hușnițe.^{13t} Iară toată oastea lui Ionu vodă era 30000,¹⁴ fără^u prostime^{15v} și adunătură,^v ce era prelingă Ionu vodă. La¹⁶ începutulu războiului dzicu că o samă de Moldoveani să să hie închinatū^z la Turci, și Turcii i-au¹⁷ pusū în frunte,¹⁸ de s-au opritū foculū^{19a} într-înși, de-au²⁰ peritū cu totulū. Deacii Cazacii cu foculū,^a Moldoveanii cu fușturile,^{21b} arunca^x Turcii,²² de²³ nu să știia ce vorū face. Vădzindū²⁴ Turcii pre Moldoveani că vorū²⁵ să moară, decitū să nu²⁶ biruiască, cu multe meșterșuguri^{27c} au nevoitū,^d să-i²⁸ amăgească pre Moldoveani, să-i ducă asupra^e pușcelorū. Ce, vădzindū Moldoveanii meșterșugurile lorū, nu-i goniia multū, ce numai pină da²⁹ dosū,³⁰ că vedea^{30bis} că fuga lorū era³¹ cu înșelăciune,^f că de mulțimea lorū totū³² loculū acoperisă. Deacii lășindū Turcii partea despre Cazaci, cu³³ toată putearea^g s-au³⁴ întorsū spre^h Moldoveani, și pușcele toate le³⁵ slobodziiaⁱ într-înși.³⁶ Ce³⁷ Moldoveanii așia sta,ⁱ cumū s³⁸-are hi gătitū să³⁹ moară, au⁴⁰ să izbîndească; și multă moarte s-au făcutū într-înbe^{41j} parțile,¹ că⁴² nu era^m a călca pre pămîntū, ce⁴³ pre

10 E pus 11 D m. 12 A² și era și E și avea D F era 80 13 E hacuniță 14 D 31000 A la începutul războiului 30000 15 E proști 16 E deci la A dzic că 17 E să-i fie pus 18 E fruntea războiului 19 A tot focul 20 E și 21 E fușturi F¹ fuștule 22 E m. 23 E cit 24 E și vădzind 25 B¹ sint mai bucueroși să 26 A¹ E m. A² să-i 27 B D F meșterșuguri 28 E să 29 A a da 30 B¹ D dosul 30 bis A² cunoștea 31 B² F¹ iaste D e 32 E era tot locul acoperit 33 B¹ m. 34 A¹ B¹ E F² au 35 D să E m. 36 D F² spre Mold. F¹ în Mold. așa sta de tare E asupra lor 37 A² E iară 38 A² E ar fi gătiți *les autres mss.* s-ar 39 A E de moarte F au să 40 A E D iară nu 41 E de înbe B¹ la amîndoa D F¹ într-amîndoa B² iutre amîndoa 42 B¹ cit 43 E ce tot.

t = mortier, v. Bielski III, 1353 u v. p. 91 d v cf. p. 201 m z v. p. 176 b a = fusils, mousqueterie: tocmindū oastea pedestră cu focul și cu pușcile între oastea călăreață Let 307 b = gros bâton, gourdin (du latin «fustis»): au apucat un fuște și loveaște pre frate-său M. Cost. 390 tăia cu coase și cu fușturi și cu topoare pre ciți îi timpina Let 154 cu fuște de fieru G 2*. *Le gourdin était une des armes de l'infanterie moldave; v. Gorecki, Desc. belli Iuon. «quorum arma falces, arcus, gladii reflexi, turcicorum similes ac fustes erant»* (ap. Papiu II., Tcs. III 240). *Du temps de Cantemir il y avait un corps de 24 porteurs de bâtons appelés fuștași, une sorte de garde personnelle du voïvode* (Cant. Descr. Mold. 90), v. Picot 502; v. Let II 5 c v. p. 33 c x v. p. 201 x d v. p. 56 n e = vers: Efrathu, aceasta curge asupra Indiei și a Persădei G II 61 f cu înșelăciune = simule; v. p. 19 d g v. p. 134 c h v. p. 65 a i = décharger: au slobozit citeva tunuri Let II 149 i = résister, ne pas plier, cf. Let. 324 j v. p. 37 d l v. p. 50 b m nu era a călca pre pămînt = il n'était pas possible de fouler le sol. *La forme unipersonnelle du sint + un verbe à l'infinitif signifie tantôt que l'action du verbe est possible, tantôt qu'elle est nécessaire* cf. numai ce le fu a să sui [= ils ont été obligés de monter] pre casă C 49 v, iaste a să teame foarte [= on doit craindre] C 300, nu iaste a să mira [il ne faut pas s'étonner] C. 312 *Cette conjugaison périphrastique n'est pas enregistrée par nos grammairiens. Peu usitée; l'infinitif est souvent remplacé par la prép. de + part. pass.: nu-i de șuguit* (cf. Philipp. Gr. 322).

trupuri de omü.⁴⁴ Și⁴⁵ așia mai apoi să⁴⁶ bătea de aproape, că și minule⁴⁷ⁿ le obosisă, și armele-ș^{48o} scăpa. Că⁴⁹ acela^p prahü^{50r} să⁵¹ făeasă, citü^{52s} nu să cunoștea, carele⁵³ de carele iaste,⁵⁴ nice⁵⁵ de sineate^t să⁵⁶ audziia, și de tresnetulü^{56bis u} pușcelorü de⁵⁷ inbe⁵⁸ parțile, că⁵⁹ nice pușcarii^{60v} nu mai⁶¹ știia în⁶² cine dau. Deacii Ionü vodă au îndărăptatü^{63z} pre ai săi denapoia pușcelorü, să să odihnească puținelü;^{63bis a} și Turcii așijderile. Și⁶⁴ așia stindü și prävindü^{65b} unii la alții, au datü o⁶⁶ ploae^{67c} mare, de⁶⁸ s-au muiatü⁶⁹ prahulü.^{70a} Ce⁷¹ n-au fostü Moldoveanilorü nice o⁷² îndemină^e, că⁷³ li s-au muiatü^{74f} pușcele; de⁷⁵ unde avea agiutoriu⁷⁶ mare, s-au scăpatü.^g Ce⁷⁷ de-a mină^h le⁷⁸-au căotatüⁱ a să bate, și nu⁷⁹ putea să sprejenească^j de mulțimea Turcilorü. Mai apoi oaste tătărăscă proaspătă^{80l} i-au lovitü, de l-au căotatü a da dosü, și⁸¹ Tătarăi a-i⁸² goni, și a-i arunca.^{83x} Numai pedestrima și oastea cea de strînsurăⁿⁱ

44 E oameni 45 D F m. 46 D s-au bătut 47 B D mîinile 48 B¹ le A² F B² D armele 49 B F m. 50 A² B D praf 51 D s-au făcut 52 B¹ E F cit 53 E cine de a cui D F care din care B¹ carii den carii B² care de carei 54 B¹ sîntu F¹ era 55 B F m. 56 B F nu să 56bis tous les mss. trăsnetul 57 A² dentramîndoao B² dispre F¹ despre 58 B D F¹ amîndoao 59 B F m. E cit 60 B D F pușcașii 61 D m. 62 A în ce E unde mai dau 63 A¹ îndărăptat D îndreptat les autres mss. îndireptat 63bis A² puținel 64 B F m. 65 D prevind A² B F privind 66 F¹ Dumnezeu o 67 A¹ ploe 68 B¹ și li B² de li 69 B¹ udat F² înmuat 70 E pravul cel de pușci 71 E deci F² că 72 E de un folos 73 F² înmuindu-li-să praful și pușcile 74 B¹ udat 75 B¹ și de 76 E nedeajde de agiutoriu 77 D și E ce numai 78 E au les autres mss. le-au căutat 79 E nu să putea sprejeni 80 A m. D F m. jusqu'aux mots «a-i goni și» 81 A E casă scape, și 82 D au început a-i 83 B arunca gîos.

n v. p. 55 c o = leurs armes, cf. p. 72 n p = tel: aceeaia ertăciune o pune Ddzu pre noi, ca să ertăm noi întăiu greșealele frațilorü noștri C 30 r au lieu de praf, v. C 312; cf. p. 2 d s v. p. 86 o t = fusil, mousquet: au dat cu puștile [= canons] și cu sineatele de veselie M. Cost. 459, de même 486, 494, 521 u = gronde-ment; au lieu de trăsnet, v. C 220, cf. p. 19 d v = canonnier: avînd 80 de si-meani și pușcari de loc M. Cost. 617, de même Let II 65 z = faire reculer, v. p. 3 t a = un peu: să depărtă puținel dela dinși C 182 b au lieu de privind; vomü prăvi pre Dmdzäu C 130 v, de même 137, 141, II 83 c cf. ploae C 157 et ploi C 269 d = poudre à canon e = situation commode, avantage, cf. au făcut Turcilor îndămină să poată cuprinde locurile cele mai bune din Ardeal, v. C 309 v, II 84 f = s'humecter g = perdre, être privé de; v. p. 76 f h de-a mină = corps à corps, à l'arme blanche: era vetiaz și statornie întru războiul cel de-a mină G II, 82 i = être obligé, être réduit à: le-au căotat a pogori și svânta scriptură tot mai pre înțelesul C [préface] j = résister: vrednici. că-ntr-atitea rînduri războae au sprijinit Beld. Trag. ap. Let. III 338 l v. p. 118 u, cf. netrudită, proaspătă oaste Let. 17 x = tuer, massacrer, cf. rădicași, aruncași me (= jeter par terre) Ps. Șch. 327 m oaste de strînsură = troupes irrégulières: erau 500 de pedes-trași Munteni și alte strînsuri Let 339; cf. p. 200 v.

au rămasă, și 300 de Cazaci. Ce⁸⁴ fiindu și Turcii osteniți,⁸⁵ nu năvălii. Așia⁸⁶ scăpîndu-să^g de oastea cea călărășească⁸⁷ⁿ Ionu vodă, ș-au datu^o glasū cu Cazacii să să pedestrească^p toți, că⁸⁸ pedestri-mea moldovenească, ce era adunați^{89r} mai⁹⁰ mulți în dobîndă,^s decîtū pre^{91t} leafă, era aproape de 20000 de oameni.⁹² Și năvălîndu cu dinși⁹³ singurū Ionu vodă, au luatū pușce iușoară^{94u} dela Turci, și legîndu^v tabăra, s-au dusū⁹⁵ înapoi, și s-au trasū^z la⁹⁶ unū satū,⁹⁷ de s-au îngropatū^a; unde⁹⁸ mare nevoe^b avea de^{98bis} apă. Iară Turcii, deaca s-au strînsū toți cu cei dela goană, i-au încungiuratu^{99c} mainte^{99c} de apusulū soarelui, și toată noaptea i-au străjuitū, să nu iasă dentr-acela locū. Deaca¹⁰⁰ s-au făcutū dzuă,^{1d} cu toate pușcele au începutū a bate într-înși; ce² nemică nu le strica,³ că să șențuisă^{4e} bine;⁵ unde trei⁶ dzile s-au apărātū. Vădzîndū⁷ Ionu vodă că flămîndzăscū, și morū de seate, și prahulū⁸ încă să înpuținasă,⁹ să fugă să scape locū^{10f} nu era, doară¹¹ să zboare, că¹² totū loculū cuprinsească¹³ Turcii, gîndi¹⁴ că¹⁵ doară^g cu blindeate^h și cu giurămînturi¹⁶ făcîndū¹⁷

84 B¹ dar 85 E obosiți 86 D deci 87 E călăreață 88 F m. 89 B¹ adunată 90 B¹ F¹ D mai multă A B² în dobîndă de cît 91 E în 92 A D E m. 93 F² toții 94 B¹ cu iuruș A² B² D ușoară 95 B¹ tras E dat 96 E lîngă sat, lîngă Roșcani 97 A sat, la Roșcani 98 D unde apoi 98 bis A² pentru 99 A² B D E F mai nainte 100 B¹ E iară deaca 1 B¹ zioă D zio A² F zuo 2 B¹ dar 3 F¹ putea strica 4 A B¹ D F șănțuise B² îngropase bine în șanțuri 5 D m. 6 D 5 7 B¹ și vădzînd E deci vādzînd 8 E pravul cel de pușci să A² B D F praful 9 B¹ E înpuținează 10 F² denaintea lor nu era, doară 11 E numai cu aripi să 12 A m. E iar într-alt chip nu să putea că D căci 13 D era coprins E era ocolit 14 B ci socoti E ce au socotit 15 A D F ca E m. 16 B giurămînt 17 B¹ deaca va face cu E să facă cu.

n = *cavalerie* **o** îmi dau glas = îmi dau cuvînt, *v. p. 132 g. cf. Siimenii* și-au dat cuvînt în de sine, și-au mers bulucuri pre tîrg Let 348 **p** *v. p. 56 e, cf. să să apere de năva^{la} lor, s-au pedestrit toată oastea M. Cost. 573 r v. p. 132 x s* oaste în dobîndă = *ceux qui de bon gré prenaient part à la guerre attirés par l'espoir de la proie et du butin; ils ne recevaient aucune solde*: era și a domnilor deosebi vreo 2000 de oameni, și cîțiva carii merg de bună voe în dobîndă M. Cost. 473; *cf. p. 44 l t v. p. 108 c u au lieu de ușoarū, v. C 48, 194 v, Pr 475, 622, cf. iușurare C 116, iușuredzū C 36; v. p. 1 c. Pușcă iușoară c'était une espèce de canons de moindres dimensions que les «pușci de cele mari, ce se zic balliemezuri» (Let. 282). Neculai Costin nous rapporte que «o pușcă de acele singur Ion vodă au apucat, că așa era de tare Ion vodă, cît o au tras singur» (Let. 464) **v** *v. p. 130 h; cf. cu tabăra legată, nu ruptă cum o au rupt-o Timuș în trei părți z v. p. 35 o a = établir son camp en s'entourant de tranchées*: împregiurul cetății s-au îngropat siimenii sei și o seamă de Unguri Let. 340 **b** mare nevoe avea de apă = *il souffrait beaucoup du manque d'eau, v. p. 10 a c v. p. 9 j d v. p. 15 e = se fortifier par des tranchées, cf. : și-au întărit tabăra cu șanțuri pinpregiur Let 250; v. p. 28 f et 32 r f = possibilité*: că loc de fugă nu era, că se apropiase oștile lui Simeon vodă Let, 258 **g** *v. p. 137 a h v. p. 132 o**

cu Turcii, că¹⁸ să va¹⁹ scoateⁱ din²⁰ moarte. Incepu²¹ a tremite la dinși că să va închina,^j de²² voru tremite unu omu ca^l acela, ca²³ să-i giure lui, că²⁴ de ce²⁵ va pohti^m, ca²⁶ să-i facă pre voe. Turcii bucuroși fură²⁷ la una ca aceia,²⁸ de citu cu²⁹ arme și cu³⁰ singe, mai bine cu înșelăciune să-lu dobîndească.ⁿ Așia deacii³¹ tremisără la³² Ionu vodă, de-i giurără pre^o pohta lui, ca³³ să-lu ducă viu la împăratul, Cazacii³⁴ să-i lasă neatinși³⁵, să să³⁶ ducă de unde au venit, iară de^{37p} aceia³⁸ adunătură să-i sloboadză^r volnici^s, să să ducă la³⁹ casăle sale, că nu va hi paguba a^{40t} lui, de⁴¹ voru peri, ce a împăratului, căci că^{42u} sintu⁴³ robi împărătești.

De⁴⁴ moartea lui Ionu vodă.⁴⁵

Avîndu⁴⁶ Ionu vodă tocmală^v și făgăduință mare, și giură-mîntu tare^{47z} dela Turci, că-i vor face pre voc, de toate, de⁴⁸ cite serie mai susu, că⁴⁹ au pohtitu elu, s-au gătat^{50a} să margă la pașea^{51b} în tabăra turcească, și au împărțitu alu⁵² său mai bun totu ce-au avutu, între⁵³ Cazaci, și de cătră^c toți ș-au luat ertăciune, și însuși⁵⁴ alu treile (?) au mărșu la⁵⁵ tabăra turcească. Acolea, deaca, l-au dobînditu, cu multă minie decătră⁵⁶ pașea l-au datu de viu, de l-au legatu de coadele^d a doai cămile, și l-au slobodzitu^e pren tabără, de l-au fărămatu.⁵⁷ Atunce dzicu să⁵⁸ hie dzisu Ionu vodă : «Caotă,^{59f}

18 B F² doară E ca să scape de D m. 19 F¹ vor scoate A² va scăpa 20 A de B² dela 21 B și începu E și au început 22 A de-i 23 E m. 24 B¹ cum că 25 B² de ce va pofti că-i va face 26 E m. B F² îi vor (F² va) face 27 E priimiră 28 E aceea 29 A B² F m. D a mearge (*sic*) 30 E cu vărsare de 31 E m. 32 E Turcii la 33 B¹ cum că-l vor duce 34 B¹ E pre Cazacii A² iar pre Caz. 35 D sănătoși 36 E margă 37 B¹ pre E m. 38 B¹ ceaialaltă B² aceeaialaltă D cei de E altă F cea 39 B E pre la casele lor 40 B F m. 41 B¹ zicea, ci a E ce a 42 A¹ B² D F căci A² E că 43 E robii împărăției sint 44 E m. *le titre* 45 A vodă, cum au fostu 46 B F văzînd 47 E m. 48 A² B D F m. E de ce 49 B¹ dupre cum B² cum D cite 50 B D E F¹ gătit 51 A² B D F pașa 52 B tot al său ce-au 53 B¹ la 54 D ciasul 55 F în 56 B F l-au muștrat și l-au dat 57 A¹ fărmat A² B¹ E sfărmat 58 E unii cum să fie 59 E ah, caută, *les autres mss.* caută.

i = *échapper* à : ne-amu rugatu să ne scoată și pre noi di în moarte C. II 35 j = *se rendre*, cf. p. 176 b l ca acela = *notable* : oameni ca aceia, de credință Pr 484, cf. p. 51 x m v. p. 129 j n *se saisir de*, v. p. 55 s o v. p. 82 c p = *pour ce qu'il est de*, v. p. 71 f r v. p. 124 t s v. p. 70 d t cf. Mariia a lui Iacov C 141 v. v. p. 5 v u v. p. 15 o v = *accord, arrangement* : nice o tocmală între Dumne-dzău și între Satana C 228 z = *solemn* a v. p. 66 g b v. p. 28 f c = *dela*, cf. p. 95 g d *au lieu de* cozile, v. G II 91 cf. p. 43 a e v. p. 113 d f = *réfléchir, méditer* : caută cit loc pot cuprinde 100000 de oameni M. Cost 407 aice caută, că agiungea această singură nebulie M. Cost 609.

că eu multe fealiuri de morți groznice⁶⁰ am^u făcut^u, iară^s aceasta⁶¹ moarte n-am^u ⁶²știut^u să o h^u făcut^u». Mai apoi s-au lăsatⁱ la ceaialaltă⁶³ spudză,^j de i-au snopit^u ¹și i-au svărămat^u.⁶⁴ Vădzind^u⁶⁵ Cazacii spre⁶⁶ ce le stă^m lucrul^u și viața lor^u,⁶⁷ au silit^u să⁶⁸ întreiară în șanț^u,⁶⁹ ce n-au putut^u, că-l^u⁷⁰ cuprinseasă Turcii. Ce⁷¹ vădzind^u așa, au⁷² intrat^u în tabăra și⁷³ în grămada turcească, tăind^u⁷⁴ și oborind^u,⁷⁵ⁿ de⁷⁶-au perit^u pînă la⁷⁷ unul^u. Așa au petrecut^u⁷⁸ țeanchiul^u^{79o} său Ion^u vodă. Acesta⁸⁰ Ion^u vodă au domnit^u 3 ai.⁸¹

Cînd^u⁸² au prădat^u Tătara^u țara Moldovei. Vlto 7082,⁸³ Iunie.⁸⁴

Iară⁸⁵ deac-au perit^u Ion^u vodă, Tătara^u s-au lăsat^u^{86p} în pradă preste toată țara, de-au⁸⁷ robit^u,⁸⁷ de⁸⁸ n-au fost^u nice odată mai mare pustiitate^{89r} în țară, decît^u atunce; că pre toți i-au acoperit^u^{90s} fără grije⁹¹ prela casele lor^u. Unde^t pînă astăzi între Prut^u și între Nistru au⁹² rămas^u pustiitate,^u de nu s-au mai descălecat^u^{93v} oameni.⁹⁴

60 A² B D F groaznice 61 E caznă ca aceasta n-am știut să fac 62 F nu o am știut (F¹ știut-o) 63 D aceialaltă 64 E zdrobit D F fărîmat 65 E A² iară Cazacii vădzind 66 A pre E la ce 67 E lor cea sfîrșită 68 E ca să 69 B² șanțuri F¹ în (F² la) șanțuri iar, ci 70 E că șanțul 71 E și 72 E numai ce au 73 A E m. *jusqu'aux mots* «tăind și» 74 E să piară pînă la unul, și acolo, tăind și oborînd, au pierit toți, pînă la unul 75 D omorînd 76 A pînă la unul 77 B F² într-unul 78 E nemerit B F fostu sfîrșitul lui Ion 79 D măsura 80 E după ce-au domnit 3 ani 81 A² B D E F ani 82 B de prada Tătara^u E prădat-au Tătara^u ț. Mol. atunciș în anul 83 B F m. *la date* 84 E m. 85 E m. 86 E pornit 87 A E m. D de ne-au robit 88 E cit 89 B¹ D E pustietate 90 B² E cuprinsu 91 F știre 92 E de atunciș au 93 D așezat E înplut de 94 B¹ oameni pînă astăzi.

g v. p. 108 *u bis* **h** v. p. 19 **i** v. p. 176 **f j** = *foule, multitude*; cf. spudzime (*même sens*): lăcutorii depin sate vădzînd atîta spudzime cădzînd asupra lor, s-au închinat, de au ernat Tătarii și Leșii peste dinșii Let II 90 **1** v. p. 177 **h m** spre ce le stă lucrul și viața lor = *combien la situation était dangereuse pour leur vie* **n** = *abattre, renverser*: oborî vrăjmașii săi C 102 **v**; v. p. 92 **b o** = *fin*: și de nu va fi pus prea vecînicul sfat a puternicului Dumnezeu țarei aceștia țeanchiu si soroc de săvîrșire M. Cost. 433, cf. p. 99 **h**; așa au petrecut țeanchiul^u său = *c'est cette mort qu'a eue* **p** mă lăsu în pradă = *se répandre pour se livrer au pillage* **r** cf. pustiit C 251, II 2 Pr 632; = *dévastation, ravage* **s** = *envahir par surprise* **t** v. p. 122 **p u** = *région déserte* **v** = *s'établir, faire sa demeure*: printre Dachi au descălecat Rîmleani M. Cost 400; cf. p. 7 **i** et 1 **b**.

**De⁹⁵ domnia lui Petru vodă⁹⁶ Șchiopul, fecioru
Mircei vodă. Vlto⁹⁷ 7082, Iunie 25.**

Turcii,⁹⁸ deaca ș-au dostoită^{99z} inimile sale, și omoriră pre Ionu vodă, deaderă^{100a} domnia lui Petru vodă, ce¹ l-au poreclit Șchiopul, și ei s-au întorsă înapoi. Iară² Petru vodă îndată au tremisă pre Bilăi³ vornicul, de prinsă^{4b} scaunul Suciavei,⁵ și deade^c veaste⁶ de pace, și de domnă tinără,^{7d} și scoasă^e bejenile^f pre acasă. Iară⁸ Petru vodă în luna lui Iunie 25⁹ dui^g au ședzută^h în¹⁰ scaun, și pre toți i-au trasă cătră sine.

Vlto 7083¹¹ Dechem. Selimă,¹² împăratul turcesc, au murit, carele¹³ au împărățit 7 ai și 7 luni; ș-au lăsată împărăția fiu-său, lu¹⁴ⁱ Amurată.

Vlto 7085 Aprilă 15. Răpăosat-au^{15j} Alecsandru vodă, domnul muntenesc, carele¹⁶ au domnit 9 ai și o lună; ș-au rămasă domnia¹⁷ fiu-său,¹ Mihnei¹⁸ vodă.

Intr-această^{19m} ană s-au arătată în²⁰ văzduhăⁿ stea²¹ cu coadă, sau²² cumu-i dzicū unii²³ cometa.²⁴

**De²⁵ domnia²⁶ lui²⁷ Ivană vodă Potcoavă, ce²⁸ l-au poreclit
Crețul²⁹, carele³⁰ ș-au pusă nume de domnie Ionă Vodă.**

Vlto³¹ 7085.

Pre³² aceia vreme, fiindă³³ în³⁴ ală patrule^{35o} ană a domniei

95 D m. 96 E vodă cel poreclia Șchiopul. Turcii F¹ cînd s-au așezat în scaun P. v. F² cîndu au venit P. v. la domnie în scaun D. m. le titre 97 A DEF m. la date 98 E într-această an dacă au omorît pre 99 B¹ izbîndit pre voia inemilor sale D izbîndit inimilor sale, au omorît 100 E pus-au domn pre 1 E iară ei s-au 2 E deci 3 E Bilăe 4 EF au prins F² prinsease 5 E domniei din Suciavă 6 E știri 7 E nou 8 E și 9 E m. 10 AD la 11 v. App. XV 12 E sultan Sălim 13 E și au rămas fiu-seu sultan Murat 14 A¹ lu, les autres mss. lui 15 A² DEF B² răposat-au 16 B fratele lui Pătru vodă Șchiopul, și l-au astrucat în mănăstirea Ostrovul, aproape de București, care e (B² ce iaste) zidită de dînsul, carele 17 E m. 18 D fie-său Mihnea E Mihnea 19 BD acest EF acesta 20 AE pre ceriu stea 21 A² BF o stea 22 A ce-i dzic D m. E cometă 23 A² F m. 24 B cometa (B² cometha) Noem. 25 E F³ F⁴ m. 26 B Ivan 27 E lu 28 F² sau Crețul A ce-l poreclescu 29 B² și Crețul 30 A² m. E s-au rădicat la domnie și ș-au 31 E F¹ m. la date 32 în al patrule D F într-acea 33 F² la un an al domniei 34 F¹ un an al A¹ n-al treilea A² în al treilea D într-al patrulea 35 B patrulea.

z dostoece inima = *satisfaire sa colère*; (du v-sl. dostoiati = *sufficere, convenire* [Miklos.]; cf. p. 180 m a v. p. 178 g b = *prendre possession* c v. p. 141 n d = *nouveau* e = *faire rentrer* f = *les réfugiés*, v. p. 138 n g v. p. 186 u h v. p. 149 n i au lieu de lui: viia lu Dmdzau C 282 (très rare); v. G CXIV j v. p. 184 i 1 cf. casa domnu-său C II 56 v m = *cette même*: sluga acestuiaș pro-rocu C 368 n v. p. 92 u. o v. p. 23 p.

lui Petru vodă, oarecarele³⁶ unū Ivanū, ce³⁷ l-au poreclitū Potcoavă, pentru că au fostū runpindū^{38p} poteoavele,³⁹ iară unii i-au dzisū Creţulū, ce⁴⁰ s-au fostū făcindū^r frate lui Ionū vodă⁴¹, ş-au scosū^s nume de domnie. Şi între⁴² Cazaci avindū cunoştinţă^t, pre mulţi au⁴³ măgilitū^{44u} lingă sine. Şi vrindū să vie spre ţară, au vrutū cu meşterşugū^{45v} să aibă slobodzenie^z şi de la cei mai⁴⁶ mari. Şi făcindū scrisori cu multe peceţi dela boiari şi⁴⁷ curteani de⁴⁸ ţara Moldovei, au doară^{49a} să hie fostū^b şi cu voia unora,⁵⁰ cumū dzicū unii, şi⁵¹ s-au dusū Creţulū cu⁵² cartile^{53c} la voevoda^{54d} Chiovski,^e ce era pre acealea⁵⁵ vremi cneazulū^{56f} Costantinū,^g şi la starostea de Barū, de le-au arătatū cumū⁵⁷ lū pohtescū boiarii şi⁵⁸ ţara, să-şi margă la moşia^h sa, la⁵⁹ Moldova; şi făgăduindū⁶⁰ⁱ multū să le dea, numai să-i⁶¹ hie într-agiutoriu. Ce starostea de Barū, oaste au dzisū că nu i^j să cade să-i⁶² dea fără ştirea lui⁶³ⁱ craiu, şi⁶⁴ mai cu deadinsū^m pentru aşedzareaⁿ pacilorū^{64bisx}; iară lui craiu s-au⁶⁵ giuruitū^o că-i va da ştire, să⁶⁶ ia învăţatură.^{p bis}

Cîndū⁶⁷ au purcesū întâiu Ivanū⁶⁸ Potcoavă, sau⁶⁹ Creţulū, cu oaste căzăcească spre⁷⁰ ţara Moldovei.

Intr-aceaia⁷¹ vreme svătuindu-să Potcoavă Creţulū cu starostea

36 E m. A un Ivan oarecarele 37 A porelit B Potcoavă pe poreclă E ce-i dzicea şi Potc. 38 B¹ frîgînd 39 B¹ poteoavele de cal în mîini 40 B¹ care 41 tous les mss. răspundzindu-să de moşie şi de naşterea sa (E m.) dela Mazoviiia, de unde şi Ion vodă (E era A² au fost Ion). Acesta Potcoavă s-au 42 A pentru 43 F² i-au 44 A¹ amăgilit B² măglit D lipit E amăgit 45 B¹ D F meşteşug 46 B¹ m. 47 B¹ E şi dela 48 A² dela B² din F² dela Moldova 49 E poate F² pe seamne au fost şi D doară au fost 50 E unora de ţară 51 B F că 52 B Potcoavă cu 53 tous les mss. cărţile 54 D voevod 55 E atunci 56 A¹ cnezul 57 B¹ cum că-l E că-l 58 E ţării şi 59 E în 60 E făgăduindu-le B F făgădui 61 A să 62 F¹ a-i da 63 A² B F¹ craiului 64 F numai cu 64 bis tous les mss. păcilor 65 D B² s-au făgăduit E au dzis 66 B² E ca să 67 E m. le titre 68 B Creţul Potcoavă cu oastea 69 D F cu oaste 70 F¹ în 71 E atunci.

p v. p. 176 s et 24 j r v. p. 166 t s îmi scot nume de domnie = prendre le titre de voïrode t = connaissances. relations cf. toţi cunoştinţii lui stătură departe C 113 v u = attirer, leurrer v. p. 33 c z = permission. v. G II 11, cf. p. 124 t a v. p. 137 a b v. p. 50 u c = lettre, v. p. 141 d et 2 u d v. p. 91 et 15 m e de Kiev, v. Bielski, Kronika, III, 1430 f = prince, v. G II 50 g au lieu de Constantin, v. C 188 v Pr 59 h v. p. 165 e i v. p. 4 m. j mi, ți i... să cade (impers.) = convenir: aşia să cădea lui Hs. să chinuiască C 179 1 v. p. 25 x m v. p. 185 a n aşedzarea păcilor = conclusion de la paix, (v. p. 20 et 45), c'est à dire: pour ne pas troubler la paix (avec les Turcs) x cf. p. 2 u o v. p. 82 f p bis iau învăţatură = être instruit, être informé, cf. să nu facă nice unū lucru fără de învăţatura vlădicilor Pr 37.

de Barū, iată și unū Copițchi^{72r} oarecarele, fiindū atunce neme-
ritū^{73s} la Barū, carele venisă de curundū^{74t} dela cîmpū, înțelegîndū
de Potcoavă, s-au adunatū, ^{75u} și vorovindū^v cu dînsū, cu multe⁷⁶ giu-
ruințe l-au înplutū Crețulū, de-lū va duce la domnie la scaunulū
Moldovei. Deacia Copițchi, avîndū mare cunoștință între Cazaci,
s-au⁷⁷ dusū la dînși; pre unii cu giuruințe⁷⁸ împlindu⁷⁹⁻ⁱ, pre⁸⁰ alții
cu bani ungîndu-^{81z} le ochii, din ce-au avutū și elū, den agonisita^a
sa, ⁸² i-au⁸³ plecatū; ^b și au⁸⁴ mai lipitū^c cătră⁸⁵ sine pre unū Mol-
dovanū, ⁸⁶ ce l-au cheamatū Ceapă, ^{86 bis d} ce să însurasă între Cazaci. Și⁸⁷
cu nevoînța^e lorū s-au strînsū 330 de Cazaci, ș-au pusū hatmanū
pre^x dînși pre Șahū, ș⁸⁸-au intratū în țară. Așia⁸⁹ oblicindū^f Petru
vodă, aū strînsū^g țara, și s-au gîtatū de⁹⁰ dînși, și, luîndū pușcele,
au eșitū să margă înprotiva⁹¹ lorū. Audzindū⁹² Cazacii de⁹³ aceasta,
au apucatū, ce-au pututū, dela margine, și s-au întors înapoi, cru-
îndu-să^h pre altădată, să să gîteadze⁹⁴ⁱ mai bine.

Cîndū⁹⁵ au mărșū^j ponoslu^l dela Petru vodă la craiulū leșescū pen-
tru zarva,^m ce face⁹⁶ Potcoavă Crețulū cu Cazacii, și⁹⁷ cîndū
au mărșū Crețulū alū doile rîndū⁹⁸ la țara⁹⁹ Moldovei cu
oaste căzăcească, ș-au apucatūⁿ scaunulū.

Avînd Petru vodă grije¹⁰⁰ de Crețulū, și de accia¹ Cazaci, ce-
era cu dînsū, ca să nu între iarăș de iznoavă^o în țară, să prade,
tremis-au carti² la castelanulū^{3p} de Halici, carele era să margă solū

72 B² F¹ Copetschi F² B¹ D Copițchi 73 D nemernec 74 A B D F¹ eurind
75 F¹ apucat 76 A² B D E multă giuruință 77 E au mersu 78 B² făgăduințe
D daruri 79 E pre alții cu bani împlindu-i, și ungîndu-le 80 B¹ altora cu 81 F
pe toți umplu din ce au 82 B¹ D E lui 83 F² și i-au lipit 84 F¹ i-au lipit 85 B²
lîngă 86 E anume Cepla B F ce-l chiama 86 bis *tous les mss.* Cepla 87 D ci A E
și au pus hatman pre Șah pe 330 de Caz., carii i-au strîns cu nevoînța lor 88
E au D și așa au 89 E iară P. v. au strînsu A² iar daca au obl. 90 D asupra
91 E înaintea 92 B¹ și auzind 93 F m. 94 D gîtească 95 E m. *le titre* 96 B¹ D F²
făcea F¹ făcuse 97 F¹ în țara Moldovei 98 A B¹ m. 99 F Moldova cu Cazacii
100 B D F¹ greu F² greotate 1 F m. 2 *tous les mss.* cărți 3 A¹ căștăleanul B² F²
caștalanul A² B² D E caștăleanul.

r v. Bielski, *Kronika III*, 1431 s v. p. 166 l t v. p. 23 t u = avoir une
entrevue, v. p. 150 t v v. p. 63 e z ung ochii = boucher les yeux a v. p. 191 o
b = décider, gagner; cf p. 165 n c v. p. 187 o d «Czapa» (Bielski, *Kronika III*,
1431 e v. p. 81 u x v. p. 32 m f v. p. 28 i g v. p. 168 p h = se réserver, v.
G 49 i = se préparer: pentru să ne gîtăm cătră svînta cumenecătură C 32 v.
v. p. 66 g j v. p. 111 p. 1 = reproche, réclamation: venea de la Turci ponoslu
pentru prădzi, ce făcea Cazacii în părțile lor M. Cost. 565, v. M. Cost. 440, 534.
Pr. 460 m = trouble, désordre: făcură o zarvă aice, în Iași, mare între sine slujii-
torii M. Cost 633 n = s'emparer de, prendre possession de o v. p. 143 l p v. p. 91 x.

la împărăție, să leage^r pacile,⁴ de⁵ i-au dat^u știre cum⁶ Cazacii s-au rădicat^u,⁵ și vor^u să pue⁷ pre Crețul^u la domnie. De care lucru, de nu-l^u vor^u prinde, și de nu vor^u⁸ face pace cu dîns^u, și de nu să vor^u certa^t ceia⁹, ce-s^u cu dîns^u, pacea¹⁰ cu împărăția, nu va putea să¹¹ stea.^u Aceastea¹² toate au scris^u castelanul^u la craiu.

Cînd¹³ au tremis^u craiul^u la hatmanul^u și la voevoda¹⁴ de Braflav^u, ca să prind^u pe Crețul^u, și nu l-au putut^u. Înțelegînd^u craiul^u leșesc^u de Potcoavă Crețul^u cum¹⁵ s-au rădicat^u cu Cazacii, și face¹⁶ zarvă,¹⁷ și va^v să scoață pre Petru vodă den domnie, îndată au scris^u la hatmanul^u și la o samă^z de boiari de¹⁸ margine, să pue nevoință,^a ca să-l^u dobindească^b, și¹⁹ pre dîns^u, și pre Cazaci. Iară²⁰ hatmanul^u,²¹ deaca i-au²² venit^u cărțile^c crăcști, au tremis^u trei roate^{23d} cu Bobolețchi, ca²⁴ să-l^u afle la Nemirov^u,^{25f} că²⁶ acoloa să ținea^g mainte.²⁷ Și acoloa, deac-au venit^u, l-au aflat^u. Ce²⁸ Crețul^u au prins^u de veaste, și au eșit^u den trăg^u cu 50 de Cazaci pedestri cu sineate,^{29h} ș-au venit^u³⁰ la un^u vad^u,³¹ⁱ unde au intrat^u în³² apă pînă în³³ pîntecele calului, ș-au pus^u³⁴ Cazacii denainte.³⁵ Iară Bobolețchi, deac-au sosit^u după³⁶ dîns^u la vad^u, vîdzînd^u pre Crețul^u că iaste gata de-a să baterea,^j și la loc^u strîmpt^u, nu s-au apucat^u de războiu, ce s-au întors^u înapoi;³⁷ și aciiș³⁸ⁱ Crețul^u după dîns^u³⁹ în trăg^u; Bobolețchi⁴⁰ la curte, iară Crețul^u în trăg^u la gazdă. Deacii au chemat^u Bobolețchi pre mai

4 B pacea F pace 5 F ce au D de-au B deci au 6 B¹ cum că 7 E aducă pre Crețul la scaonul țării Moldovei 8 F¹ va 9 D aceia 10 D F pace 11 E sta 12 B¹ și aceastea toate le-au 13 B E m. le titre F¹ cînd au trimis craiul să prinză pe Potcoavă 14 A D voevodul 15 B¹ cum că E că 16 D să facă F să face 17 B zarve 18 A² E F¹ dela 19 F¹ m. *jusqu'aux mots* «hatmanul deaca» F² împreună și pe hatman și pe Cazacii ce-s cu el. Deac-au trimis craiul cărțile sale și au venit, au trimis 20 B D m. 21 F¹ hatmanului 22 A¹ au 23 E roate de... 24 E să margă să prindă pe Crețul și au mersu la Nemirov să-l afle 25 A Nemirova 26 E știind că 27 E mai întăi. Și aflîndu-l acolo, iară craiul 28 A și Crețul prînzînd de veaste, au 29 D dînsul F² cu dînsul cu sinețe B sineate 30 E mersu 31 E vad, în tîmpinare lui Bobolețchi 32 E pînă în pîntecele 33 B¹ la 34 F¹ pus pe 35 E înainte 36 E la vad și vîdzîndu-l că 37 E și au mersu în tîrgu 38 A¹ acieas B D aciaș F acieși și E aciiș și 39 F¹ el 40 A B deci D deacia.

r = renouveler les traités, cf. p. 81 m, 123 o s = entrer en campagne, cf. p. 160 a t v. p. 75 l u = se maintenir, durer; cf. p. 168 h v v. p. 88 z bis z = un certain nombre: o seamă de scriitori M. Cost. 374 a v. p. 81 u b v. p. 55 s c v. p. 152 g d = troupe de soldats, compagnie («trxy roty» Bielski, III, 1432): au dat Abaza pașa năvală și înfrînsă o roată de Leași. Ce l-au eșit alte roate în sprijineală. M. Cost. 532 f v. Bielski, Kronika III, 1433 g = résider h v. p. 291 t i = gué j v. p. 54 l 1 v. p. 159 u.

marele^{41m} trăgului, și i-au dzisă să prindză pre Crețul, și⁴² să i-lă dea. Iară mai marele trăgului s-au lepădatu^a de⁴³ dînsu, ș-au⁴⁴ dzisă că: «Eu nu-lă⁴⁵ voi prinde, nice ți-lă apărū, ce⁴⁶ de-ți trebuiaște⁴⁷, tu⁴⁸ ți-lă prinde». Vădzindū omulū hatmanului că nu foloseaște^{49o} nemică, dusu-s-au^p, ș-au spusū hatmanului. Înțelegindū⁵⁰ hatmanulū așia,⁵¹ acesteia toate le-au tremisū la urechile^{52r} lui⁵³ craiu, cumū^{54s} n-au vrutū să i-lă dea oamenii voevodului de Brațlavū. Ce craiu au tremisū cu ponoslu^t la voevodū, ca⁵⁵ să⁵⁶ i-lă prindză, și să i-lă tremiță. Ce pină a merge⁵⁷ comorniculūⁿ crăescū cu cartile, Crețul⁵⁸ cu mai mulți oameni mai⁵⁹ bine s-au gătātū,^{59bis} ș-au intrātū în țară prela Soroca. Acolo,⁶⁰ cumuși-i^{61v} rindulū^z oamenilorū, deaca⁶² l-au vestitū de domnū tînărū,^a mulți i⁶² s-au închinātū.^b

Războiulū lui Petru vodă Șchiopulū,⁶³ cîndū⁶⁴ s-au bătutū cu Ivanū⁶⁵ Potcoavă, ce-i⁶⁶ dzicū Crețul, carele⁶⁷ venise cu Cazacii.

Audzindū Petru vodă Șchiopulū cumū⁶⁸ Ivanū Potcoavă, ce-i dzicū Crețul, au intrātū în țară prela Soroca cu oaste căzăcească, de-srăgū⁶⁹ s-au gătātū,⁷⁰ ș-au⁷¹ eșitū cu oaste înprotiva lui. Luat-au⁷² și pușcele cu sine, și s-au gătātū de războiu, ș-au pusū beșlii^c după pușce, dîndu-le⁷³ învățătură^d că, deaca⁷⁴ vorū slobodzi^e pușcele,⁷⁵ să

41 E mare 42 B m. 43 E dela 44 E i-au dzis că el nu-l va prinde, nice-l apără, ce de-i trebuie, el să și-l prindă 45 F¹ nu ți-l prinzu 46 B¹ iar 47 A B D F² trebuie 48 F² tu îl F¹ prinde-ți-l 49 E poate face nemică, s-au dus 50 B¹ E și înțelegind F¹ acesteia toate înțelegindu-le hatm. F² înțelegind aceasta 51 D m. 52 D urechiia 53 A B D F craiului 54 D că B¹ cum că 55 D m. 56 A E să-l 57 F² sosi 58 E iar Crețul 59 F² s-au 59 bis les mss. gătit 60 E deci 61 A¹ cumuși și B¹ cum iaste obiceiul D cum știa F¹ cum e F² cum și-i 62 E acolo mulți i s-au închinat, dacă au audzit veaste de domnu tînăr 62 A B¹ D F m. 63 B E F m. 64 E cu Potcoavă. Audzind 65 A Ivan vodă B m. 66 B Crețul F carele venise 67 A cînd au venit 68 B¹ D cum că E că 69 D degrab 70 F¹ gătāt, les autres mss. gătit 71 E F¹ i-au 72 A¹ luat-au 73 E învățîndu-i, dacă 74 B¹ cînd B² F² după ce F¹ depe ce 75 A E focul.

m v. p. 128 **u** **n** = *déclarer qu'on n'a aucun rapport avec, désavouer*, cf. p. 128 v, 157 e **o** v. p. 151 **b** **p** v. p. 56 **a** **r** tremit la urechile = *faire son rapport, informer*; cf. întră în urechile (p. 187 b), să trage la urechile (p. 187), vine la urechi (p. 134) **s** v. p. 32 **t** = *réprimande*: să să plătească la înpărăție de ponoslu, că i-au fost țările aceste de sminteală M. Cost. 534, cf. p. 207 **l** **u** du polon. *komornik* = valet, messenger **v** = *ainsi que*, v. p. 35 e; cf. cumuși-i rîndul, carele iaste omū bunū iaste dragū tuturorū Pr 75 **z** = *habitude*: știea rîndul și hirea Căzacakilor M. Cost. 619 **a** v. p. 205 **d** **b** v. p. 176 b. **c** = *cavaliers d'élite* Tures (v. Șăin. Inf. or. II, 48, Cant. Desc. Mold. 89) **d** v. p. 120 h; dau învățatură = *ordonner, recommander* **e** v. p. 201 i.

să răpadză⁷⁶ în⁷⁷ Cazaci.⁷⁸ Ce⁷⁹ Cazacii, cumuș⁸⁰ sint⁸¹ învățați^f la războiu,⁸² cîndu au slobodzit⁸³ beșlii pușcele, ei toți⁸⁴ au⁸⁵ căd⁸⁶zut⁸⁷ la pămînt⁸⁸, de i-au covrăsit⁸⁹ focul⁹⁰; h iară⁹¹ Turcii⁹² gîndindu-să⁹³ că-⁹⁴s⁹⁵u uciși toți⁹⁶ de⁹⁷ pușce, s-au lăsat⁹⁸ la dinși. Așia⁹⁹ Cazacii au¹⁰⁰ slobodzit¹⁰¹ într-inși focul¹⁰², și¹⁰³ multă pagubă au făcut¹⁰⁴ în oastea lui Petru vodă; și aciiș¹⁰⁵ oastea lui Petru vodă au dat¹⁰⁶ dos¹⁰⁷, și izbînda au rămas¹⁰⁸ la Cazaci. Deacii¹⁰⁹ Cazacii s-au dus¹¹⁰ cu domnu-său la¹¹¹ Iași, ș-au apucat¹¹² scaunul Noevrie 23, iară Petru vodă s-au dus¹¹³ în Țara muntenească.

Ală doile războiu, cîndu⁹⁹ s-au bătut¹⁰⁰ Petru vodă cu Potcoavă¹⁰¹ Crețul¹ la Docolina.

Petru vodă, deaca l-au bătut² Crețul³ cu Cazacii, s-au dus⁴ în Țara muntenească, ș-au dat⁵ știre la împărăție cum⁶ Cazacii s-au rădicat⁷ asupra⁸ lui, și l-au⁹ scos¹⁰ den scaun¹¹. Înțelegînd¹² de aceastea împăratul¹³, de srăg¹⁴ au tremis¹⁵ hochimuri¹⁶ la Dobrogeani, și la Bugegeani,¹⁷ și la Munteani să margă¹⁸ cu Petru vodă asupra Crețului. Deacii Petru vodă desrăg¹⁹ grijindu-să²⁰ de oaste, venitu-i-au²¹ într-agiutoriu și²² Moldoveanii gioseani.²³ Așia²⁴ deacii Petru vodă cu agiutoriul²⁵ împăratului, și cu a sa oaste, ce-au avut²⁶, s-au pornit²⁷ spre Iași asupra Crețului. Audzînd²⁸ Potcoavă Crețul²⁹ de venirea lui Petru vodă, s-au gătît³⁰ de³¹ războiu, ș-au³² eșit³³ înainte-i³⁴ cu oaste căzăcească la Docolina. Fost-au³⁵ și oaste de³⁶ țară cu Cazacii, că mulți să închinase.³⁷ Și tocmindu-să³⁸ de războiu,

76 B repeadză D răpezească F¹ sloboază 77 B² la 78 E Căzăcime 79 B¹ dar D F iar 80 B¹ D cum 81 D F² sint ei 82 F² războe 83 B cu toți 84 E s-au tinsu pre 85 B¹ trecut 86 D F m. 87 E beșlii 88 B gîndind 89 B² cum că sint 90 D m. A E s-au lăsat la 91 F¹ căci au căzut la pămînt, s-au 92 D slobozit 93 B¹ și așa E atunci 94 F² slobozindu 95 F² m. 96 B¹ F² îndată A B² D aciaș Fi acieș 97 E și au mersu Căz. la Iași de au 98 B Crețul la 99 E ce s-au lovit 100 B m. 1 F m. 2 F² Potcoavă 3 B² cum că 4 E asupră-i 5 D și-l scoaseră 6 E domnie 7 E atunci împăratul 8 A B hochimurile D F hochimurile sale 9 D Giurgiueani 10 D degrab E îndată 11 A venit-au 12 F m. 13 D pedestri 14 E și s-au pornit P. v. spre 15 E și el cu oaste căzăcească și au 16 B¹ i-au 17 A B¹ D F înainte E înaintea lui P. v. la 18 E era 19 A den 20 E s-au fost închinat 21 D tocmind războiul.

f = c'est leur manière d'agir g = passer par dessus: au slobozit cîteva tunuri și au aruncat și cumbarale (= obus), dară nice una n-au nemerit casa. craiului, ce o covîrșia pe deasupra Let II 149; cf. p. 58 l et 191 l h v. p. 200 a. i v. p. 176 f j v. p. 159 u l v. p. 142 e m v. p. 133 o n v. p. 120 g o = faire les préparatifs, v. p. 35 l.

au pusă Cazacii întâiu²² pre Moldoveani în frunte; mai²³ apoi Șahū, hatmanul cazăcescū, nu²⁴ i-au lăsatū, temîndu-să să nu-i²⁵ vicle-nească^p Moldoveanii. Au²⁶ pusū pre Cazacii săi²⁷ în frunte, și n-au vrutū²⁸ să lase pre nime, să iasă la harțū.^{29r} Și apropiindu-să oastea lui³⁰ Petru vodă, vădzindū^{31s} Cazacii pre Turci că³² aducū înainte ciredzi³³ de vaci, ca să să³⁴ stimpere^{35t} armele în dobitoace, n-au vrutū Cazacii să săgeate³⁶ de departe, ce odată^u au slobodzitū foculū, și-n oameni, și-n dobitoace. Ce³⁷ dobitoacele mai multă zăhă-ială^{38v} făcea³⁹ Turcilorū, decîtū Cazacilorū, că de tresnete^{40z} înapoi fugiia. Și dîndū războiu vitejeaște, după multă nevoință^a a Cazacilorū, iată⁴¹ alū doile rîndū pierdu războiulū Petru vodă, și iarăș⁴² rămasă izbînda la⁴³ Cazaci.

Cîndū s-au întorsū⁴⁴ Crețulū în țara leșească, ș-au⁴⁵ părăsitū scaunulū, și de⁴⁶ moartea lui.

Potcoavă Crețulū, carele-și⁴⁷ pusease nume de domnie Ionū vodă, după războiulū⁴⁸ cu nărocū și cu izbîndă, ce-au făcutū la Docolina, de-au⁴⁹ bătutū pre^b oastea lui Petru vodă, s-au întorsū la Iași.⁵⁰ Deacii⁵¹ vădzindū⁵² că nu să va putea aședza la domnie, că și den⁵³ țara ungurească să pogorisă⁵⁴ lui Petru vodă oaste într-a-agiutoriu, au părăsitū scaunulū și țara, și cu^c ai săi cu toți⁵⁵ s-au întorsū înapoi pre la Soroca spre țara leșească. De acoloa nu-și putea afla cale pre voia⁵⁶ sa, că pre cîmpū⁵⁷ era oameni⁵⁸ mulți,⁵⁹ prela Nemirovū să temea de hatmanulū și de voevoda⁶⁰ Brațlav-schi,^{61d} că-lū cerca^{62e} ca să-lū prînză. Mai apoi, deac-au intratū în țara leșească, au chematū voevoda pre Șahū, și i-au dzisū:» Voi

22 E m. 23 D m. *jusqu'aux mots* «și n-au vrut» 24 F² temîndu-să să 25 F nu să 26 B¹ și au 27 F m. 28 E lăsat 29 E harță 30 A¹ lu 31 E vădzură 32 E aducînd 33 E ciredzi D rînze (*sic*) 34 A m. 35 D F oprească 36 E sigate 37 E unde mai multă 38 B¹ zăticeală 39 E era Turcilor de dobitoace de cit 40 *tous les mss.* trăsnete 41 B al 42 F¹ iată Caz. iară izbîndiră F² iară E m. 43 E tot la 44 E dus 45 F² părăsindu-ș 46 E pentru 47 E ce-și 48 B D F² norocul de (B² cu) războiu și de izbîndă 49 E s-au întors la 50 A Leași 51 E și au vădzut 52 B¹ cunoscînd 53 B¹ dăn 54 F² coborisă 55 D F m. 56 F² voe, că 57 E cîmpi 58 E omeți 59 A B¹ D E mari 60 A¹ B D F¹ voevodul 61 F¹ dela Braslav F¹ de Braslav D Braslav 62 A cerea.

p v. p. 171 b r v. p. 190 n; ies la harț = *engager le combat*: ieșînd și de ai noștri Moldoveani la harț M. Cost. 477 s v. p. 4 m t = *décharger*, cf. p. 150 j u = *à la fois* v = *encombrement, désordre* z v. p. 201 u a v. p. 81 u b v. p. 34 z c v. p. 23 r d = *de Bratslav* e v. p. 70 r.

ați făcut un lucru mare înprotiva lui^f craiu și a țării, să răsi-piți^{63g} pacea cu Turculă, pentr-aceaia⁶⁴ să aduceți pre Crețulă, și să meargeți cu dinsu⁶⁵ la hatmanulă, și⁶⁶ elă vă⁶⁷ va tremite la craiu; și⁶⁸ voi vă⁶⁹ veți curăți^h de aceaia⁷⁰ vină, și Crețulă încă va hălădui,⁷¹ⁱ vădzindu-lă craiulă așa de⁷² folosă». Aceastea⁷³ cu-vente^{74j} deac-au⁷⁵ spusă Cazacii Crețului, elă fu bucurosă, gîndin-du-să⁷⁶ că, deaca⁷⁷ va mearge la craiu, ilă va agiutori¹ spre domnie. Deacii⁷⁸ s-au dusă cu dinși la hatmanulă; hatmanulă⁷⁹ l-au tremisă la craiu; craiulă⁸⁰ l-au dată^m la închisoare, și preste⁸¹ puțină vreme i-au tăiată capulă.

Cîndă⁸² s-au aședzată ală doile rîndă Petru vodă Șchiopolă⁸³ la scaună. Vlto 7086, Ghenvariă⁸⁴ 1.

Înțelegîndă⁸⁵ Petru vodă că Crețulă au părăsită scaunulă⁸⁶ și țara, și au trecută în țara leșească, au venită la Iași, și s-au⁸⁷ aședzată la scaună ală⁸⁸ doile rîndă. Pre aceaia vreme deadeⁿ Petru vodă mitropoliia lui Theofană,⁸⁹ carele la^o Ionă vodă o lăsasă, și de frica lui pren munți fugisă.⁹⁰

De⁹¹ domniia lui Alecsandru vodă,⁹² fratele Crețului, carele au apucată scaunulă la⁹³ Iași, ș-au domnită o⁹⁴ lună. Vlto⁹⁵ 7086, Fevruară 9.

Petru vodă, deaca s-au aședzată la domnie⁹⁶ ală doile rîndă, nu după multă vreme, ce într-acelaș ană, Fevruară 9, iarăș⁹⁷ au venită Alecsandru,⁹⁸ fratele Crețului, cu oaste căzăcească asupra lui

63 B D stricați 64 E deci numai să 65 F¹ el 66 E m. 67 B il F m. 68 E deci și 69 E veți hălăudi de 70 F² ceaia B D F¹ acea 71 B¹ scăpa 72 D om de F un om de 73 F² aiaște 74 *tous les mss.* cuvinte 75 B¹ deaca le-au 76 E socotind că 77 A m. B de 78 E și 79 E iar hatm. 80 E și craiul A² iar cr. 81 D spre puținică 82 E m. le titre 83 D F m. A² ce l-au poreclit Șch. 84 F m. 85 E în anul 7086, Ghen. 1 înțelegînd 86 F² și scaunul E domniia 87 F să așeză 88 E atunci Petru vodă au dat 89 F² Teofil B Theofan mitropolitul 90 E au fugit, cum s-au seris mai sus la domniia lui Ion vodă B¹ și fugise prin munți de frica lui, precum s-au pomenit înapoi 91 E pentru un Alecs. vodă, ce să făcea frate Crețului. Intraces-taș an, Fev. 9, iarăș au B de un Alecs. vodă fratele 92 F m. 93 F și au 94 A numai o 95 B m. la date 96 A scaun D domnie, la scaun 97 F iară 98 E un Alecs. vodă A Alecs. vodă.

f v. p. 25 x g = rompre, cf. p. 10 v h = être délivré de, obtenir le pardon cf. să să curățească de vinile lor Pr 47, cf. p. 140 m i v. p. 96 f j v. p. 3 c 1 v. p. 65 x m = faire jeter (en prison) n v. p. 141 n o = sous le règne de.

Petru vodă. Ce⁹⁹ Petru vodă știind^u poticala,^{100p} ce¹ pățisă mainte cu² Cazacii, nu s-au apucat^u de războiu, ce³ i-au dat^r cale den-tăiu.⁴ Iară Alecsandru vodă⁵ au intrat^u în Iași, ș-au ședzut^s în scaun^u, Fevruar⁶ 9. Iară Petru vodă desrăg^{7t} strîngînd^u oaste turcească, și muntenească și ungurească, au⁹ încungiurat^u pre Alecsandru în curte, în Iași, și au bătut^u pregiur^{10v} curte dencășlegi pină la miadză¹¹ păreasemi.^{12z} Iară¹³, cînd^u au fost^u spre miadză¹⁴ păreasemi noaptea, Mart^u 12 dzile, Alecsandru și cu Cazacii au eșit^u den curte, că n-au mai putut^u suferi, că și iarba^a și bucate^b li¹⁵ să¹⁶ înpuținasă. Și, gîndînd^u¹⁷ că vor^u scăpa, au fugit^u spre codru. Ce¹⁸ prînzînd^u de veast^e oastea lui Petru vodă, s-au pornit^u după dinși, și la iazerul^{19c} Ciurbeștilor^u i-au agiuns^u, și pre toți²⁰ i-au topit^u^{21d} acoloa; și pre Alecsandru încă l-au prins^u viu depreună^{22e} cu boiarii lui. Acesta Alecsandru vodă²³ au ținut^u f scaunul^u o²⁴ lună.

După²⁵ aceeaia Petru vodă să aședză la scaun²⁶ al^u treile rînd^u, și deacia²⁷ feace^{28g} mănăstirea Galata den²⁹ vale; și nu după multă vreme s-au răsipit^u.^h

De³⁰ nește domnișori,ⁱ ce venisă³¹ iară cu Cazacii.

De năroc^uⁱ era Petru Vodă cu Cazacii, cum³² să tîmplă¹ pu-

99 A² deci E iară 100 D nevoia 1 E de mai 2 A vreme cu E ce-au avut cu 3 D nimic, ci le-au 4 F întâi 5 DF m. 6 E m. 7 D degrab E m. 8 BEF au strîns 9 BEF² și au 10 B¹ înpregiurul curții A² pregiur cetate D curtea înprejur F¹ peggiur 11 B¹ miadze D miez de F miază 12 E părease 13 B iar noaptea Mart E Mart 12, Alecs. vodă 14 A¹ miadzi 15 A² D m. 16 AD m. 17 E vrînd să scape, au 18 E iară 19 D ezerul E iazărul F² ezeriul 20 F Alecs. încă 21 B surpat 22 ABDF denpreună et dinpreună 23 AB m. 24 B numai o 25 Par une interversion, dans les mss. B ce passage est mis à la fin du chap. suivant; întru acești ani au zidit P. v. mănăstirea Galata în vale și nu după multă vreme s-au răsipit; care locu și pină astăzi să cunoaște E iară P. v. s-au așădzat 26 D scaunul său 27 E s-au apucat de au făcut 28 DF făcea A² au făcut 29 ADEF² în 30 E pentru 31 AE venia în țară cu oaste căzăcească 32 E m. jusqu'aux mots «că bine de».

p = défaite, échec, v. p. 174 v r v. p. 131 n s v. p. 149 n t v. p. 98 p et 58 l u v. p. 62 p v v. p. 69 h z = mi-carène (du lat. media quadragesimae, cf. Philipp. I. 96), cf. păresimi G 218 a = poudre, v. Let. 280, cf. p. 71 s b = vires: ucenicii lui era duși în cetate să cumpere bucate C 158 c = étang: iazerul Ghenisaretului C 308 d = tuer, massacrer, v. p. 64 u; cf. și s-au topit mulți Un-guri Let 366 e v. p. 35 j f țin scaunul = régner, v. p. 181 h g v. p. 109 v h = tomber en ruine, cf. p. 10 v i dimin. de domn, on appelait ainsi, par ironie, ceux qui essayaient de s'emparer du trône, ou ceux qui ne régnaient que fort peu: în dzilele acestei domnii, să rădicașe și un domnișor de la Orheiu Let 269 pus-au Mihai vodă și un domnișor, anume Marcul vodă Let 255 j v. p. 140 i l v. p. 2 g.

rurea^m omului, de n-are odihnă,ⁿ că, bine de unii nu să mintuia,^o alții venia asupra³³ lui. Că într-acelaș an^u, după ce s-au așezat^u al^u doile rînd^u la³⁴ scaun^u, și al^u treile³⁵ rînd^u³⁶ la domnie, în³⁷ aii 7086, Iulie 27, nește Cazaci cu un^u domnișor^u au venit^u la Nistru, și³⁸ toți ș-au pus^p capetele.

Așijderea curund^{39 r} după aceștea Cazaci, în aii 7087, Octovrie 12 dzile, un^s Costantin^u iară cu Cazacii au intrat⁴⁰ în⁴¹ țară, și s-au topit^u toți⁴² în Nistru.⁴³

Cînd⁴⁴ au prădat^u Zborovschi⁴⁵ Dașovul^u. Vlto 7087, Oct.

Intr-aceștaș^{46 t} an^u, și într⁴⁷-aceștaș lună, a lui Octovrie,⁴⁸ cînd^u Costantin^u cu Cazacii trecea Nistrul^u, iară Zborovschi cu oaste căzăcească au lovit^u Dașovul^u, de l-au ars^u, și l-au prădat^u, și multe Turcoac^{49 v} au robit^u, și mult^u plian^u^z au luat^u. Mai⁵⁰ apoi s-au întors^u înapoi⁵¹ fără⁵² nice o smenteală.^a

Cînd⁵³ au mazilit^u împăratul^u pre Petru vodă Șchiopol^u, Vlto 7088, Dechemvrie 2 dni.^{54 b}

Acesta Petru vodă, ce^c-i⁵⁵ dzic^u Șchiopol^u, după ce-au domnit^u 5 ai, l-au⁵⁶ mazilit^u împăratul^u. Ș-au⁵⁷ tremis^u pre un^u Turc^u mare, de l-au luat^u den scaun^u, și l-au tremis^u la⁵⁸ Halep^u la⁵⁹ pază; iară⁶⁰ domniia o⁶¹ au dat^u⁶² Iancului^d vodă.⁶³

De⁶⁴ domniia Iancului vodă, ce-i⁶⁵ dzic^u Sasul^u. Vlto 7088, Fevruar^u⁶⁶ 17.⁶⁷

Deac-au mazilit^u împăratul^u pre Petru vodă Șchiopol^u, dat-au

33 E asupra-i 34 B D F și al 35 E treia 36 A E m. 37 B tot în 38 E și aceia 39 E m. 40 B F venia 41 A¹ și s-au 42 B¹ cu toți 43 E Nistru și aceia 44 B E m. le titre 45 F¹ m. 46 F¹ acelaș F² acesta an și într-aceasta lună, Oct. 47 B în luna lui Oct. 2 zile 48 E m. 49 A¹ F¹ Turcoe B¹ D Turcoace 50 E și s-au D mai pre urmă 51 E cu pace 52 B F² fără de 53 E de maziliia lui 54 B D E F m. 55 E ce i-au dzis 56 E i-au venit mazilie; și au venit un Turcu 57 B¹ Murat și au B² Amurat și au 58 E împăratul la F² de l-au pus la pază la Halep 59 B¹ surgun la 60 E și 61 E F² m. 62 A² B E F dat-o 63 E vodă, ce i-au dzis Sasul 64 E m. 65 B ce i-au dzis E ce-i dzicea 66 D m. 67 B 17 Vineri.

m = *toujours*, v. C 29 **n** = *tranquillité*, v. C 28 **v** **o** = *échapper à*, v. p. 140 **h** **p** pun capul = *perdre la vie*: alții și capetele ș-au pus^u pentru adevăra C 348 **v**, de même C 28 **v**, Let 367 cf. pun viața C 360 **v** **r** v. p. 23 **t** **s** v. p. 118 **x** **t** v. p. 205 **m** **u** v. p. 43 **c** **v** v. p. 156 **i** **z** v. p. 197 **e** **a** v. p. 39 **h** **b** v. p. 186 **u** **c** v. p. 8 **g** **d** v. p. 48 **a**.

domniia Iancului vodă, carele de nașterea⁶⁸ sa au fostu Sasu,^e de leage liutranu;^{69 f} pravoslavii^g nu⁷⁰ iubiia. Deacii⁷¹ au⁷² venitū în țară, ș-au⁷³ ședzutū în scaunū Fevruarū 17 dzile. După⁷⁴ accaia toată nedumnedzăirea^h și ereticiiaⁱ sa⁷⁵ ș-au arătātū. Că⁷⁶ lăcomie de⁷⁷ avuție nespūsă avea, pentru carea pre mulți au omorītū. Mai⁷⁸ apoi de lăcomie mare,⁷⁹ ce avea, tremisă⁸⁰ să ia a⁸¹ dzeacea^j den⁸² boi în toată țara.

De⁸³ unū domnișorū, ce-i dzicea⁸⁴ Ionū vodă Lungulū. Vltō⁸⁵ 7089.

Ianculū vodă, fiindū plinū^l de lăcomie, izvodī^{86 m} obicină,ⁿ carea n-au mai fostū în⁸⁷ țară nice⁸⁸ dănăoară,^o de-au tremisū în toată țara, să ia boi⁸⁹ de-a dzeacea. Carele obiceiai nu l-au⁹⁰ pututū suferi țara, ce s-au rădicatū^p Lăpușneanii, de s-au svătuitū, ca^{90 bis} să să dezbată^r desuptū mina^s Iancului⁹¹ vodă, și, bulucindu-să,^{92 t} au rădicatū^u dentru^{93 v} dinși⁹⁴ domnū pre Lungulū, și i-au pusū nume Ionū vodă; și⁹⁵ deacii⁹⁶ au purcesū pre Prutū în susū. Iară Ianculū vodă prindzindū de veaste că Lăpușneanii s-au rădicatū^{97 z} asupra lui, desrăgū⁹⁸ au tremisū pre Buciumū⁹⁹ vorniculū celū mare și pre Brutū postelniculū cu oaste înprotiva lorū.¹⁰⁰ Și timpinindu-să^a oștile la Bolota, s-au lovitū^b de față,^c și dindū războiu vitejeaște de¹

68 E naștere iera 69 A¹ lotrean B¹ lutran B² luteran D luturan E liuterianu A² F lutreanu G¹ loturan G² liutorean 70 B¹ nu o 71 E și 72 B E deaca au 73 E și s-au aședzat 74 B E toată nedum. 75 E m. 76 F² m 77 E la aveare 78 B¹ și mai E iară mai 79 E m. 80 D au trimis E trimis-au 81 B¹ zeciuială 82 B de 83 E pentru 84 A dzic E dzice 85 E F m. la date 86 E au izvodit obiceiai 87 F² într-această 88 A² B¹ F nici odinioară B² D nici odată E să ia boi 89 B¹ zeciuială den boi, adecă să ia den zeace boi unul B² a zeacea den boi 90 B¹ l-au mai 90 bis E m. 91 E lui, și 92 D adunindu-să 93 B D E F dintre 94 E ei 95 A m, 96 E m. 97 D sculat 98 D degrab E îndată 99 E Bucim 100 E acelora 1 A² despre

e = Saxon f v. p. 105 p g v. p. 158 l h v. p. 27 h i = hérésie j = dîme, v. p. 101 f. l plin de lăcomie = très cupide, cf. lucru plin de rușine Pr 460 m = introduire, cf. mulți vor că Ioan Zlatoustū o au izvodit dentăi dzeazda Popa Ioanū din Vințū, În v., ap. G. 244; v. p. 37 i n = împôt, cf. făcu și obiceiū în țară, care n-au mai fost, cîte 2 bani de vadra de vin Let. II 285, de mème Let 290, II, 237, cf. p. 223 b et 183 f o v. p. 86 p p = se conjurer, cf. p. 160 a r = se délivrer, se soustraire: se desbătuse Cantemireștii de sub ascultarea hanilor M. Cost. 510, v. p. 66 d s v. p. 56 m t = prendre les armes, se mettre en campagne: să fie volnici a se buluci și a se oști împotriva Tătarilor M. Cost. 564 u v. p. 161 x v = dintre: Iuda, unulū dintru ucenici săi C 102 v z v. p. 153 s a = se rencontrer, v. p. 68 m b engager le combat: s-au lovitū cu vrăjmași, de au dat războiu G 358 c de față = sur-le-champ, cf. nu va putea arăta nemică de față Pr 54, ceia ce ucigū pre furū, cîndu-lū vorū prinde furindū de față (= en flagrant délit) Înderept. legii, 243.

înbe¹ partile, pierdură² Lăpușneanii războiul, și domnișorul încă³ să înecă în Prut.

Aceasta poveaste,^d ce scrie mai sus, că s-au rădicat Lăpușneanii asupra Iancului vodă, cronicariul cel⁴ leșesc nemică⁵ nu scrie, iară leatopisățul nostru⁶ cestu⁷ moldovenesc can⁸ pre⁹ scurt sâmnează¹⁰ și¹¹ aceasta.

Cîndu¹² au pribegit boiarii Moldovei pren țără streine¹³ de nevoia¹ Iancului vodă.

Multe lucrure^{13 bis g} spurate^h și¹⁴ nedumnezăceștiⁱ făcea Iancul vodă în domnia sa,¹⁵ că¹⁶ de răutățile¹⁷ lui toată țara și boiarii să¹⁸ oțărăia.^{19 j} Că legea creștinească nu o²⁰ iubiia, la avuție²¹ lacom și prădătoriu, țara cu dările o îngreua,^{22 i} și²³ era omă curvariu preste samă,^m că nu numai afară, ce²⁴ nice de curtea sa nu să feriia, că²⁵ giupineasele boiarilor dela²⁶ masa doamnei²⁷ sale le scoate, de²⁸ le făcea silă.^{29 n} Aceastea toate³⁰ numai³¹ putind suferi³² boiarii, mai vrătosu^{33 o} Movileștii, vlădica Gheorghie, Eremiia vornicul, carele mai apoi³⁴ au fost și domn, și frate-său Simeon paharnicul, Balica³⁵ hatmanul, s-au svătuit pre^{36 p} taină ca să pribegască. Cari întâiu ș-au făcutu prilej^{37 r} cu voia lui, ca să margă să sventască³⁸ mănăstirea Sucevița.³⁹ mai⁴⁰ apoi cu toții au trecut

1 A² BD amîndoa 2 E au pierdut 3 E acela încă s-au înecat 4 E m. 5 E nu o însămnează 6 A DE m. 7 B¹ D cel 8 B¹ DEF cam 9 A¹ pren 10 les mss. însămnează B o însemnează 11 A de E m. 12 E pentru boiarii Mold. cum au prib. prin țări streine pentru multe nevoi, ce le făcea Iancul vodă 13 A¹ B¹ striine 13 bis tous les mss. lucruri 14 E făcea 15 B¹ lui 16 EF² cit 17 AE răul 18 E lui să 19 D oțărise 20 E m. 21 E aveare 22 E îngreua, și alte lucruri spurate și nesuferite făcea 23 A E m. jusqu'aux mots «că giupineasele» 24 F¹ de 25 B¹ pe 26 E săi dela 27 A¹ domnii B¹ domnii D domnei 28 E și le rușina 29 D silă, de să înpreuna cu dînsele ca și cu bărbații lor 30 D m. BDF² neputind F¹ neputindu-le E nu putea 32 D să le mai sufere 33 les mss. vartos 34 E tardziu 35 E și Balica 36 E în D prin 37 B¹ prelej 38 les mss. sfîntască 39 BF Suceviței 40 BF și E de unde mai.

d v. p. 151 d e v. p. 40 m. f v. p. 10 a g v. p. 39 g h = malpropre, vilain : gânduri reale și spurate C II 45 i = impie, cf. p. 27 h j = concevoir du dépit, être dégoûté; cf. Hs., deaca vădu pre Martha și pre Mariia plîngînd, să oțări întru sine (= s'attrister) C 82 Vlachie oțărindu-se de stăpînirea muierească, s-au fost abătut dela crăia ungurească Let 136; v. p. 85 j bis l = surcharger, v. p. 193 f m preste samă = outre mesure, v. p. 105 l n = déshonorer : carele va face silă vreunii fecioare, ce va fi curată Pr 526 o v. p. 133 x p v. p. 133 v r fac prilej = prétexte, v. p. 129 h.

la⁴¹ țara leșească, alții la Turci, alții la Munteani, alții prent⁴²-alte
parți.⁴³ Mărgind⁴⁴ deacii jalobă⁴⁵ s la împărăție de răsipa⁴⁶ țării, i-au⁴⁶
luat⁴⁷ domnia, și o au dat⁴⁷ iară⁴⁸ lui Petru vodă.

**Cînd⁴⁹ au pribegit⁵⁰ Iancul⁵¹ vodă den⁵⁰ țară, și de moartea
lui⁵¹ Vlt⁵¹ 7091.**

Înțelegînd⁵² Iancul⁵³ vodă că l-au mazilit⁵³ împăratul⁵³, și domnia
o au dat⁵² iară⁵² lui Petru vodă Șchiopol⁵³, cunoscînd⁵³ u la ce⁵⁴ va
veni⁵⁵ mai apoi lucrul⁵⁵, gîndi⁵⁵ că, de va merge la Turci, va avea
piră⁵⁶ multă, și mai⁵⁶ apoi cîndai⁵⁷ a să⁵⁸ nu pîiae, ce s-au⁵⁹ svă-
tuit⁶⁰ b să treacă în țara ungurească prent⁶¹ țara leșească, că prent⁶² țară
preste munți, nu⁶³ era⁶¹ putînță, că⁶² să temea de țărani. Și așa au
eșit⁶³ den țară, și⁶³ trecînd⁶⁴ pre⁶⁴ la Pocutiia, i-au⁶⁵ ținut⁶⁵ c calea
Iazlovietchi, și l-au dus⁶⁶ la Liov⁶⁶ cu toată avuția⁶⁶ lui; și îndat⁶⁷
au tremis⁶⁸ la craiu, de i-au dat⁶⁸ știre. Craiul⁶⁹ au scris⁶⁷ la Sic-
niavsch⁶⁸ hatmanul⁶⁸ și la Herbot⁶⁹ starostea de Liov⁶⁹, să-i ia⁶⁹
tot⁷⁰ crăesc⁷⁰, d și⁷⁰ lui să-i tae capul⁷⁰. Și îndat⁷¹ au tremis⁷¹ craiul⁷¹
pre⁷² podscarbiul⁷³ e său, ⁷⁴ să⁷⁵ ia toată⁷⁶ avcarea Iancului vodă,
numai feciorilor⁷⁷ și doamnei⁷⁷ sale⁷⁸ să le⁷⁹ lasă o parte, să le hie
de hrană. Și după învățătura⁸⁰ f craiului⁸¹ așa au făcut⁸¹, și i-au⁸¹
tăiat⁸¹ capul⁸¹ Iancului vodă.

Serie leatopisățul⁸² cestu⁸² moldovenesc⁸³ că⁸³ moartea Iancului
vodă au⁸⁴ fost⁸⁴ cu învățătura împăratului turcesc⁸⁴, de i-au tăiat⁸⁴

41 E în 42 A¹ pretralte F¹ într-alte 43 A E țări, *les autres mss.* parți
44 E pentru aceaia mergînd jalobă 45 A B² D F jalbă 46 E l-au mazilit și au
dat domnia 47 A² B F dat-o 48 B iarăș 49 E pentru I. vodă, cum au pribegit, și
cum i s-au timplat moarte 50 B F și de 51 D m. F¹ sa 52 E m. F² iarăș 53
A¹ cunoscîndu 54 B¹ ce-i 55 E s-au temut B¹ socoti 56 E poate să și pîiae 57
D m. F¹ să nu cumva pîiae F² să nu să întîmple să și pîiae 58 B² să nu care
cumva să și piară 59 E au socotit 60 B¹ să treacă nu 61 B² era cu 62 B² ca
să treacă, că 63 E pre la 64 F² pen 65 E unde i-au 66 E avcarea 67 A trimis
D trimis serisoare 68 D Sinovsch⁶⁸ E Siniavschii, *les autres mss.* Sinavschii 69
F ia-i 70 E ce ar avea, și 71 E m. D la 73 A E podscarbniul B F podscarbul
74 A D m. B F lui 75 E F să-i 76 E m. 77 D m. 78 A D E m. B¹ lui 79
E m. 80 E poronea 81 A B D F craiului 81 E au 82 E cel 83 A² de F² de
moartea lui I. v. 84 E să fie.

s = *plainte écrites*, v. p. 28 t t v. p. 134 l u v. p. 86 e v la ce va veni
lucrui = *quelle tournure vont prendre les choses* z v. p. 179 d a v. p. 14 m b v.
p. 134 v c țin calea = *barrer le chemin*, cf. p. 163 h d = *qui appartient au*
royaume (de Pologne) e du polon. podskarbi = *grand chambrier* (v. Bielski III,
1507) f v. p. 120 h.

capulă. Ș⁸⁵ au domnită Ianculă vodă 3 ai și 7 luni. Acesta⁸⁶ Ianculă vodă dăcă că au fostă înblindă vara cu sanie de osă. ^{86 bis} Așă au⁸⁷ petrecută Ianculă vodă țeanchiulă^{88 g} său.⁸⁹

**A doa domnie a lui Petru vodă Șchiopolă. Vlto 7092⁹⁰,
Octovrie 17 dni.**

După ce-au mazilită înpăratulă pre Ianculă vodă, dat-au domnia iarăș lui Petru vodă Șchiopolă; pre carele cu⁹¹ dragoste așteptindu-l toți, iată⁹² au venită ală doile rindă în țară, ș-au ședzută în scaună Octovrie 17 dzile. Audzindă⁹³ deacia⁹⁴ pribagii,⁹⁵ carii era fugiți^h prentre-alte țară, de nevoiaⁱ Iancului vodă, cu dragoste s-au întorsă la⁹⁶ domnu-său, Petru vodă; pre⁹⁷ carii i-au miluită^{98 j} iară⁹⁹ cu boeriile sale¹⁰⁰.

De¹ nește Cazaci, ce² venia³ să apuce scaunulă Moldovei. Vlto 7092, Octovrie⁴ 27. De nărocă¹ era Petru vodă cu Cazacii, că în domnia dentăi nu mai avea odihnă de dinși, acmu⁵ la⁶ a doa domnie, bine^{7m} nu să aședză⁸ la scaună, iată Cazacii venia să apuce scaunulă într-aceasta⁹ lună, Octovrie 27. Ce Petru vodă prindzindă de veaste, li-au eșită înainte la Prută, la sată la Bogdănești, cu¹⁰ cîți oameni au putută avea¹¹ într-acea^{11 bis} dată, și acolo i-au încungiurată. Fiindă Cazacii la strîmtoareⁿ mare, căotatu-li-au^o a să închina;^p den¹² carii au alesă Petru vodă o samă,¹³ carii i-au părută oameni¹⁴ de treabă,^r de i-au oprită să-i¹⁵ slujească,^s pre¹⁶ alții cu giurămîntă i-au slobodzită.^t

85 E au 86 E de acesta domnu dăcă că îmbla 86 bis E le chap. s'arrête ici 87 B¹ ș-au 88 D măsura 89 B F său, viața (B¹ și viața) sa 70 B n. m. Iar leatopisețul sârbescu (B² srăbesc) serie că la vleat 7092 tocma au fost, cînd au venit Pătru vodă în scaun cu a dooa domnie 91 A² FB așteptindu-l 92 E au venit în țară 93 B¹ și auzind 94 E m. 95 F² cei pribegii, les autres mss. pribegii 96 B toți la 97 A m. 98 D boerit 99 B¹ F² iarăș 100 BDEF lor 1 E pentru 2 E le titre s'arrête ici 3 DF venise 4 F m. 5 A² BDF² acum F¹ m. 6 A D F² m. 7 D nici bine 8 B F așăzase E s-au așădzatu 9 B F această 10 D pe Prut, cu 11 E m. 11 bis A² această 12 E dintre 13 E samă de oameni F² oameni o seamă 14 E mai F² m. 15 B¹ ca să-i 16 B F² iar pre

g v. p. 204 o h v. p. 114 v i = triste sort, cf. p. 10 a j v. p. 140 l 1 v. p. 140 i m bine nu = à peine n la strîmtoare = aux abois, cf. G II 116 o v. p. 201 i p = se rendre, cf. p. 176 b r = qui pourraient lui être utiles, v. p. 187 j; cf. C 41 v, 298 v, Pr 35, 579, 684 s = servir comme soldat, cf. slujitoriu = soldat permanent et salarié, v. p. 41 e, 180 e (tandis que voinic [ou voinic] = soldat de la milice, chaque homme en âge de porter les armes, v. p. 49, 61) t = mettre en liberté, cf. să-și sloboadze oamenii săi din robie C 219.

De¹⁷ nește Cazaci, ce au prădatu nește¹⁸ sate den susu de Tighine. Nu¹⁹ multă vreme după²⁰ aceeaia au mai lovit^u Cazacii den²¹ susu de Tighine, predecinde^{22 v} de Nistru, nește²³ sate, ce să descălecasă^{24 z} pre hotarul^a leșescu,²⁵ Turci ciutaci^b și²⁶ Moldoveani foarte mulți, carii eșisă den țară de răul^{27 c} nevoilor^u Iancului vodă. Și mare²⁸ moarte^d au făcutu într-înși, și pradă, și robie,²⁹ și cu dobîndă^e s-au întorsu pre la casele lor.

Cîndu au zidit^u Petru vodă Galata³⁰ den dealu. Intr-acestaș³¹ anu, deaca să³² aședză Petru vodă la domnie, nu³³ vru să lase în deșertu^f pomana^h sa, carea³⁴ o zidisă întâiu, mănăstirea Galata den vale, și apoi să răsipisă, ce cu toată nevoiaⁱ au silitu, ș-au³⁵ zidit^u Galata den³⁶ deal, carea trăiaște^j și pînă astăzi.³⁷

Cîndu³⁸ au prădatu Cazacii Tighinea, și o au arsă. Vltu 7092, Avgustū 7. Intr-acestaș³⁹ anu, Avgustū 7, strinsu-s-au Cazacii, și fără veaste au lovit^u la,⁴⁰ Tighine, de o au arsă,⁴¹ și o au prădatu,⁴² și au robitu pre cei tineri, feate, copii; iară pre alții pînă la unulu i-au tăiatu, și multă dobîndă au luat^u cu sine, neavîndu cine să-i oprească, sau⁴³ să-i gonească, ce cu pace s-au întorsu înapoi.

De⁴⁴ o seacetă mare, ce-au fostu în dzilele acestui Petru vodă de-au perit^u toată roada¹. Vltu 7093. Domnind^u Petru vodă țara⁴⁵ Moldovei, mare seacetă s-au timplat^u⁴⁶ în țară, de⁴⁷ au săcatu toate izvoarele, văile, baltile.^{47 bis m} Și unde⁴⁸ prindea⁴⁹ mainte peaște, aco-

17 E pentru 18 E mai sus de 19 A m. 20 F de pe 21 E nește sate den 22 E pedecinde F pedecindea *les autres mss.* predecindea 23 E care sate era descălecate pe locul leșescu 24 D așezase 25 D țării leșesti 26 B m. 27 B¹ peirea E nevoile, ce era în dzilele 28 E multă 29 BF robi 30 B¹ mănăstirea Gal. 31 E acelaș F² acesta 32 D E F s-au așezat 33 E n-au lăsat 34 E mstirea Gal., carea o zidisă întâi în vale și se 35 B¹ și cu toată osărdiia de-au E de-au 36 B D F în 37 F¹ azi 38 E pentru nește Caz., ce-au prădat Tigh. F² m. *le titre* 39 F acesta 40 D m. 41 A¹ D F¹ ars-o 42 A² B² F prădat-o 43 F² au 44 E pentru seacetă. Iară în anul 7092 în dzilele lui P. v. mare 45 B D F în 46 E făcut B¹ D întimplat 47 E cît au 47 bis *les mss.* baltile 48 B¹ pre unde 49 A¹ prenea.

u = *envahir*, cf. p. 69 b **v** = *de l'autre côté*: altul [pod] mergea decinde preste Ariiaș, pînă într-o cetate pustie G 176 **z** v. p. 7 i **a** v. p. 101 x **b** = *dénomination de certains Turcs, surtout de ceux de Dobroudja*, cf. *turc «tschitac»* (v. Șăin. Inf. or. II, 139) **c** de rălul = *à cause de (en mauvaise part)* **d** v. p. 11 f **e** v. p. 44 l **f** în deșert = *à l'abandon*, cf. G 186 **h** = *le fait de commémorer, fondation qui commémorera le nom du fondateur*: pentru carele să aibă numele mării tale pomană neuitată în veaci Noul Test. Pred. IV, rămasu-i-au pomană în țară mănăstirea, anume Sucevița, de dinsul făcută M. Cost. 456; cf. pomenire, v. p. 57 i, pomenesc, v. p. 15 i v. p. 81 u, 159 v j v. p. 9 f 1 v. p. 144 x **m** v. p. 2 u.

lea⁵⁰ ara; ⁵¹ și piatră pre^{51 bis n} multe locuri au cădzutū. Copacii au săcatū^o de^{51 ter} săcăciune, ^{52 p} dobitoacele n-au⁵³ fostū avindū ce paște vara, ce le-au fostū dărămindū^r frundză. Și atita prahū⁵⁴ au⁵⁵ fostū, cindū⁵⁶ să scornea^s vintū, că^{56 bis} s-au fostū stringindū troiane^{57 t} la⁵⁸ garduri și la⁵⁹ gropi, de pulbere, ca de omătū.⁶⁰ Iară despre toamnă, deaca s-au pornitū^{61 u} ploi,⁶² au apucatū⁶³ de-au crescutū mohoară; ^{64 v} și cu⁶⁵ acealea⁶⁶ ș-au⁶⁷ fostū oprindū^z foamea sărăcimea, că cuprinseasă⁶⁸ pretiutinderea foametea.⁶⁹

Cindū⁷⁰ s-au înpreunatū^a Petru vodă cu Mihnea vodă, domnulū muntenescū. Vltō 7094, Avgustū⁷¹ 15 dni. Inpreunatu-s-au Petru vodă cu nepotu-său Mihnea vodă, domnulū Muntenescū, la⁷² satū la Munteani,⁷³ pre Prutū, Avgustū 15, amindoi cu curte^{74 b} multă și cu gloate^c mare,⁷⁵ de⁷⁶ s-au ospătatū inpreună.⁷⁷

Războiulū Părvului^d părcălabului,⁷⁸ cindū⁷⁹ s-au bătutū cu Cazacii la Periaslavū⁸⁰ înd zilele lui Petru vodă. Vltō 7095, Ghenvariū^e 8, rădicatu-s-au o samă de Cazaci, ca nește lupi, ce-sū⁸¹ învățați depururea^{82 f} la⁸³ pradă, de⁸⁴ au intratū în țară, de⁸⁵ au prădatū,

50 B¹ pre acolea 51 A era B¹ E ara cu plugul 51 bis B¹ pren B² prin 51 ter B¹ den rădăcină 52 B² seacită 53 E nu avea ce 54 B D F praf E prav 55 A¹ F¹ eră A² cît să 56 A cît să slobodia vint E cît să stringea troiane la garduri, cind bătea vint, ca de omăt, era troiane de pulbere, iară despre 56 bis B m. A² s-au fost făcând troiane de prah ce ș-au 57 B² F troiani D troenile 58 B¹ pe la 59 B² pen 60 B² D omet 61 E făcut 62 D ploile 63 E crescut 64 A¹ mohaar[ă] D E mohor 65 E dintr-acealea ș-au fost prinzind 66 F² aceeaia 67 F au fost trăind de foame sărăcimea 68 E era F¹ că-i coprinsease pe toți foamete F² că-i coprinsease petitinderea 69 A foamea E foamete mare 70 E Petru v. cu M. v. s-au adunat F m. le titre 71 D m. 72 B feciorul lui Alecsandru vodă, la 73 B Bogdănești 74 E gloate mari 75 tous les mss, mari 76 B F și 77 B inpreună cu mare cinste D amindoi inpreună 78 B¹ pircălabul F² cind s-au bătut Părvul păre. 79 B de Soroca, cind E ce 80 B¹ Periaslov F Prieslav 81 E m. 82 A² B D deapururea F¹ apururea F² pururea 83 D a pradă 84 E și-au 85 A D E și multe B și.

n v. p. 75 e o v. p. 156 x p = sécheresse; cf. pour le suffixe — ciune: părăsiciune C 11, omorăciune C 27, inpuțiciune C 347 v, et Cip. 218 r = cueil-lir, ramasser, s = souffler, cf. să mai scornea furtuna C 259 v t = amoncellement de neige u = commencer à tomber en abondance: s-au pornit ploi grele, cît au venit apele mari Let. III 70 v = panie z apaiser a v. p. 62 d b = troupes d'élite composées de cavaliers. On récompensait leurs services par des donations de terres, que le vîrode leur faisait (v. le diplôme de Ștefan cel mare ap. Bog. Org. arm. [An. Acad.rom. XXX, 364]); cf. den direapta au pus curtea, ce se zice la dinșii [Munteni] Roșii, și altă oaste de țară M. Cost. 609 c = troupes d'infanterie de la milice (cf. țară p. 62 b), cf. adunară gloate de scoaseră pre Nemitor den domnie Moxa ap. H. Cuv. 355; = foulé: și-l întrebară deusebi, că în gloate le era rușine a-lū întreba C 69 d v. p. 48 a e = Janvier, v. p. 40 r f v. p. 39 f.

și multe bucate^g dela⁸⁶ ținutul Sorocei au luat. Iară Părvul, părcălabul Sorocei,⁸⁷ s-au îndemnat^h cu hinsarii,ⁱ și cu alții, carii⁸⁸ au vrut de bună voe, și⁸⁹ i-au agiunsu la Periaslavu. Acolo⁹⁰ Cazacii vrind⁹¹ să nu dea dobinda,^{i bis} Moldoveanii⁹² să⁹³ scoată alu său,^j tare^l războiu s-au făcutu într-inși,⁹⁴ și în^m doi dzile bătindu-să, deabia⁹⁵ au spartuⁿ pre Cazaci. Mai⁹⁶ apoi, deaca i-au biruit, pre toți i-au tăiatu⁹⁷ și i-au omoritu, fără^{98 o} numai unul dzicu să hie scăpatu. O⁹⁹ samă vii i-au prinstu, și i-au tremis la Petru vodă, pre¹⁰⁰ carii i-au tremis la împărăție.

Cîndu¹ feace^{2 p} nuntă Petru vodă, de-au însurat pre nepotu-său Vladu vodă. Vito 7095, Iunie...³ Intr-acestaș anu, în luna lui Iunie, Petru vodă feace⁴ nuntă nepotu-său,⁵ lui⁶ Vladu vodă, feciorul lui⁷ Miloșu vodă, de^r -au luat fată⁸ Mircei vodă, ș-au chemat la nuntă pre Mihnea vodă, domnul muntenesc. Nuntă domnească au făcutu cu multă cheltuială^s și⁹ jocuri, și mulți den vecini au venit, de li-au¹⁰ înfrămșiatu^{11 t} masa. Aceasta¹² veselie^u au¹³ fostu în trăgu în Tecuci.

86 E din 87 E de Soroce, 88 E ciți 89 E de au mersu după Căzaci și 90 E unde 91 A nevrind să dea 92 E iar Mold. 93 B vrind să 94 B¹ D între dinșii E m. 95 BA² D F¹ deabia E abia F² m. 96 E și dacă 97 B F omorît 98 E m. 99 E iară pre ciți au luat vii, i-au trimis B¹ pre o 100 A iar P. vodă i-au 1 E nunta ce au făcut P. vodă nepotu-său V. vodă 2 B F au făcut D făcea A² face 3 A 10 B¹ 20, les autres mss. m. 4 B¹ E au făcut B² făcu A² face D făcea F făcut-au 5 B² E F² nepotului său A¹ nepotă-său 6 F¹ Vladului F² m. 7 A¹ lu 8 E pe fata 9 B¹ și cu multe E și mulți megiași deprinpregiur au venit 10 E i-au F¹ au 11 B¹ înfrămșet A² B² D E înfrumusețat F¹ înfrumusețat F² înfrumusețat 12 E cu multe veselii și jocuri în târgu B¹ și aceasta 13 B¹ s-au făcutu.

g = toute chose qui fait partie de l'avoir de quelqu'un : să începă a-ș ceare sama bucatelor de la ispravnicu Pr. 406 ne-au fost noao Pană vistearnicul cu cităva samă de bani dator; deci deaca i s-au prilejit moarte și nu ni s-au fost plătit bucatele *Acte de vente*, Iași 1631 (*Bibl. de l'Acad. roum.* 61/XLII) cela ce va uide furul, cîndu-lu va găsi furîndu-i bucatele Indereptarea legii, 243 **h** = s'encourager, partir avec courage à la lutte : îndemnîndu-să iar oastea lui Ieremia, au dat dos oastea lui Răzvan M. Cost, 439 **i** d'après *Cantemir* (*Descr. Mold.* 90) = corps de miliciens; d'après Mr Bogdan = pillards, bandits, corsaires (?) (*Org. arm. ap. An. Ac. rom.* XXX, 402) **i bis** = prise, proie; cf. p. 44 **l j v. p.** 11 **m l** = acharné **m v. p.** 147 **j n v. p.** 126 **i o** = excepté, v. p. 91 **d p v. p.** 109 **v r** = qui, v. p. 107 **x s** = divertissement, amusement : mulți au petrecutu ca aceasta dzi de astăzi cu beții și cu cheltuiile reale C II 78 v, de même C 300 cf. mă cheltuesc = se divertir, faire ripaille, v. C II 4 **t** = embellir, parer : unii să să găteadze cu schinburi de veșmente să să podobască și să să înfrămșiadze C 99, de même C 7 v, 157; ici sens fig. = donner plus d'éclat u cf. veasă C 331 v, en même temps que veaseli C 266 v, veselesc C 28.

De¹⁴ nește Cazaci ce-au prădată Dașovulă. Vltō 7095, Iunie. Pre¹⁵ aceiaș¹⁶ vreamē fără¹⁷ veaste au lovitū^v Cazacii Dașovulă, de l-au arsu, și¹⁸ oamenii¹⁹ i-au tăiatū, și²⁰ prădindū, dobîndă și avere multă luîndū,²¹ și robîndū, ce le-au plăcutū,²² s-au întorsū înapoi întregi^{23z} fără²⁴ nice o smenteală.^{25a}

Războiulū²⁶ lui Petru vodă, cîndū²⁷ s-au bătutū la Țuțora²⁸. cu nește Cazaci, ce venisă cu^{28bis} unū domnișorū,^b ce-i dzicea Ivanū. Vltō 7096, Noevrie 23. Nu²⁹ după multă vreamē, ce fără³⁰ zăbavă, într-acestaș anū toamna au venitū Cazacii în țară cu unū domnișorū, ce i-au fostū dzicîndū Ivanū.³¹ Cărorā li-au eșitū Petru vodă înainte cu oaste den susū de Țuțora Noevrie 28, și, dîndū războiu vitejeaște de³² înbe³³ parțile, mulți au picatū,^c și în 26 de dzile a lui Noevrie³⁴ birui³⁵ Petru vodă pre Cazaci, și-i sili de i-au³⁶ datū pre cine^{37d} au avutū³⁸ mai mare,^{39e} carele au⁴⁰ luatū plată^f după vina lui,⁴¹ iară ceialaltī să ascundea⁴² pren păduri, și carii⁴³ pre unde putea, și⁴⁴ Moldoveanii îi gonîia. Mai⁴⁵ apoi Cazacii fugîndū pren⁴⁶ păduri, carii pre⁴⁷ unde au pututū, scăpa apărîndū⁴⁸—să pînă la apa Ceremușului, de s-au trasū^g în țara lorū, puțini întregi, ce mai toți răniți și pedestri.⁴⁹

Cîndū⁵⁰ au lăsatū domniia și scaunulū de bună voe⁵¹ Petru vodă Șchiopulū, și s-au dusū în țara nemțască.

Domnîndū^x Petru vodă țara^{52h} Moldovei, ca unū domnū

14 E F² m. le titre 15 E ia[r] într-acesta an Caz. 18 BDF aceia 17 B tot în anul 7095, fără 18 E și l-au prădat, tăiat-au oameni, și multă avere, și dobitoace au luat, și robi, cît au vrut, și s-au întors 19 B¹ pre oameni B² mulți au 20 D cei de în Dașov și 21 B² F luund 22 D fost voia 23 A E m. 24 A B¹ F² fără de 25 D opreală 26 D m. 27 F² ce 28 E m. 28bis F și cu 29 E pre aceeaia vreamē vinit-au nește Căz. cu un Ivan, ce să rădicasă să ia domniia, cărorā 30 F² fără de 31 B F Ivan vodă 32 B² dispre 33 A² B D amîndao 34 B E F m. 35 B¹ E au biruit... și i-au silit 36 A D au 37 E celi mai mari ai lor 38 A¹ fost A² le-au fost 39 B¹ mare al lor 40 E ș-au 41 B² sa 42 D ascuseră 43 E cine, unde 44 A E iară 45 E și apărîndu-să. Căz. pînă la apa Cerim. de s-au tras în țara lor, puțini întregi, mai toți răniți și sigetați și pedestri 46 A¹ pre 47 B m. 48 D m. 49 B F pedestri 50 E Petru vodă cum au părăsit țara și domniia de 51 B¹ voia lui 52 A² D E în

v = *attaquer*, v. p. 43 c z v. p. 192 b a v. p. 39 h b v. p. 213 i c v. p. 128 r d = *acel care*, v. p. 194 l e v. p. 128 u f = *punition*; plata păcătoșilor G 286; iau plată = *être puni*, v. p. 145 s g v. p. 35 o x v. p. 4 m. h au lieu de: în țara, cf. Rîmul domniia Onorie, iară frate-său Arcadie, Țarigradul Moxa ap. H. Cuv. 365.

cum⁵³ să cade, cu de toate podoabele,ⁱ cite⁵⁴ trebuiesc⁵⁵ unui om⁵⁶ de cinste.^j Că boiarilor^l le era⁵⁷ părinte, pre carii la cinste mare îi ținea, și⁵⁸ den svatul^l lor^u nu eșia.^m Țărăi era⁵⁹ apărătoriu,⁶⁰ pre⁶¹ⁿ săraci milostiv^u, pre⁶² călugări și pre^{62o} mănăstiri întăriia⁶³ și miluia,^p cu vecinii deprenpregiur^u viia^{64r} bine, de⁶⁵ avea la^{66s} toți nume bun^u și dragoste, de nu era^t a dzice că⁶⁷ nu-i⁶⁸ harnic^u de domnie. Giudecata cu blindeațe,⁶⁹ și fără fățarie^v o făcea. Mai⁷⁰ apoi vâdzind^u nevoia țărăi, că Turcii, pre^{71z} obiceiul^u lor^u cel^u nestîmpărat^a de lăcomie, tremisără de⁷³ cerea bani, să le dea mai mult^u, de cum⁷⁴ era adeatiul^{75b} țărăi, feace^{76c} svat^u cu boiarii, ce⁷⁷ vor^u face,^d cum^u vor^u putea rădica^e și⁷⁸ alte dări, carele n-au mai fost^u. Că⁷⁹ nu-i⁸⁰ de aceasta, că doară⁸¹ nu va putea plăti această⁸² dată țara, ce iaste că să face obiceiai, carele nu va⁸³ mai eși,^{84f} și aceasta vor^u lua, și altele vor^u izvodi,^g cum^u s-au și timplat^u. Și ș-au ales^h svat^u aceștiiⁱ bis nevoi,^j bis că să și înceapă⁸⁵ dela altul^u, iar^u nu de la dins^u. Și deacii⁸⁷ să găti, să⁸⁸ să ducă⁸⁹ den țară, macar⁹⁰ că boiarii⁹¹ cu toții apăra-l^{92l} bis să⁹³ nu să ducă den

53 B vrednic, cum 54 A cum trebuia (A² trebuiaște) 55 E trebuie 56 A² BF domn 57 E era ca un părinte și la mare cinste 58 B m. 59 A îi era 60 E apărare 61 A² BDF² spre F¹ săracilor 62 E mnstirile miluia și-ntăriia 62 A F² m. 63 A¹ îi întăriia A² le întăriia și-i 64 B¹ D trăia B² F¹ viețuia 65 E cît 66 BD de la F¹ despre 67 B² cum nu iaste 68 B² nu era 69 F² direptate 70 B¹ iar mai 71 B¹ după 72 B F cel spurcat și 73 D om de E de-i 74 B D E decît 75 B¹ obiceiul țărăi și adetul F² adeatul F¹ adetul 76 B¹ D făcea A² face B² F făcu E deci s-au sfătuit cu 77 A E țărăi ce 78 B¹ ei și 79 B¹ și nu iaste 80 D nu-i era E nu le era pentru că n-ari putea birui să dea aceasta dare țara, ce pentru că să făcea obiceiai, carele nu-l vor mai părăsi Turcii, că și acela vor lua 81 F² m. 82 B F de această 83 D mai eșise, de aceasta vor lua 84 B¹ eși den țară, ce pentru că să făcea obicei, carele nu-l vor mai părăsi Turcii, că și acela vor lua 84 B¹ eși den țară 85 A împace E izvodească 87 E și s-au gătit. 88 D ca să 89 le mss. A² s'arrête ici 90 E iară boiarii îl apăra și-l sfătua. să nu-ș lasă scaonul și țara, ci să dea acea dare, că 91 F¹ toți boiarii D boiarii lui toți zicea să nu 92 A îl apăra B D F² apăra 93 F¹ ca să.

i = *qualité* j v. p. 192 c l v. p. 134 b m = *s'écarter* n = *envers*, cf. iubi-toare foarte pre soțul său C II 56 o cf. p. 34 x p v. p. 140 l r v. p. 166 v, cf. viia bine Theodosie cu înpărăteasa. Moxa ap. H. Cuv. 367 s = *de la part de* cf. mare și slăvită și la oameni cinstită C 75 t v. p. 200 m u v. p. 154 a v = *partialité*: cum nu iaste la Ddzău strîmbătate, nice fățarie C 25 v, nu faceți fățarie la giudeațe Pr 10 z v. p. 82 c a = *inassouvi, immodéré*; cf. p. 150 j, 160 u b = *tribut habituel* cf., vor plăti la hazne adetiul^u (= *redevance*) bănești după tocma G II 221, obiceiale besearicii, carele să țin^u fără de scrisoare, cum simt^u adeatiurile (= *coutume*) Pr. 18; cf. p. 215 n c v. p. 190 v d v. p. 199 h e = *introduire*, cf. dascalii de tipografie am adus și tipografie am rădicat^u Cheaia înț. II v f = *disparaître*, cf. p. 72 b g v. p. 215 m h v. p. 139 o i bis = *față cu*, despre această, cf. p. 41 y j bis *c'est-à-d. augmentation de tribut* l bis = *dissuader, empêcher*; cf. de înpreunarea trupască să nu fie apărați Pr 466, de même G 7 *, 19; v. p. 70 c.

țară, ce să dea acea nevoe,^j că alții voru⁹⁴ da, și țara totu nu va hălădui.^{95m} Ce⁹³ Petru vodă nice într-unu chipu nu vru⁹⁷ să să apuceⁿ de⁹⁸ acea dare, și să ia blăstămulu⁹⁹ țării asupra sa,¹⁰⁰ ce-ș tocmi¹⁰ lucrulu² înainte, și la³ scaunū lăsă boiarii, să⁴ păzască scaunulū țării,⁵ pină le va veni altu domnū dela împărăție. Iară elū, împlindū⁶ p domniei⁷ sale 7⁸ ai și giumătate, s-au rădicatū^r cu fruntea^s boiarilorū, că boiarii să temurā a rămîinea,^{8bis} să nu pață^{9u} ca mainte cu¹⁰ Ionū vodă. Intre carii au¹¹ fostū Stroici logofătulū celū¹² mare, Eremiia¹⁴ vorniculū, și¹⁵ frate-său Simeonū paharniculū, carii¹⁶ mai apoi amîndoi au cădzutū^v la domnie, Andreiu¹⁷ hatmanulū, și alții mulți, carii nu să îndura^z de dînsū. Și au trecutū pren țara leșească în țara nemțască, și¹⁸ acolo s-au aședzatū. De²² acolo boiarii s-au întorsū în țara leșească cu²³ toții, și s-au aședzatū acoloa,²⁴ la trăgū la Podhaețū, și pre²⁵ aiurea. Și²⁶ așia Petru²⁷ vodă putemū să²⁸ dzicem celū milostivū, că binele^{29d} său³⁰ l³¹-au lepădatū^e pentru țară, carele³² ca acesta nu³³ s-au mai aflatū.^f Era domnū blindū³⁴ ca o matcă fără³⁵ acū, la giudețū^{36g} dreptū, nebețivū,^{37h} necurvariū, nelacomū, nerăsipitoriū. Putemū să dzicem că toate pre izvodūⁱ le-au ținutū, ca să nu să smentească.^j

94 B¹ o vor 95 B¹ scāpa 96 B¹ dar 97 D F vrea E n-au vrut 98 B¹ a da E să dea și să 99 B D F blestemul 100 B¹ lui 1 E ș-au tocmi 2 A E lucrurile 3 E lāsă 4 F² ca să-l 5 D F m. 6 E s-au rădicat cu 7 B¹ D în domniia sa 8 B¹ ani 7 pol 8bis tous tes mss. rămînea 9 E petreacă 10 E de F² la 11 B¹ boiari au E era 12 E m. 14 A E cu (A¹ și cu) frate-său Simion Stroici, Eremiia E Ieremiia Movilă 15 D și cu E cu 16 E ce-au eșit la domnie amîndoi mai tîrziu, și Andrei hetman 17 B și fratele lor Toader Spătariul, și Andreiu 18 E după ce-au domnit 7 ai și giumătate, și 22 B¹ și de 23 D E m. 24 E m. 25 E p-aiurea 26 E deci lui P. Vodă putem să-i 27 B¹ lui Pătru 28 B E F² să-i 29 E cîntea sa 30 B¹ lui 31 B² D au 32 E și alt nime ca dînsul așia nu s-au 33 B¹ altul nu 34 D bun 35 B fără de 36 B² D F² judecată 37 B nu era bețiv, nu era curvariū, nu era lacom, nu era răsipitoriū, E nici beț. nici curv. nici lac., și au domnit 12 ai întrū amîndoa.

m v. p. 33 b n mă apuc de acea dare = *payer cette augmentation de tribut* cf. de arme nu s-au apucat (= *combattre*), ce de fugă (= *prendre la fuite*) v. p. 43; s-au apucat Traian de oaste (*faire les préparatifs de guerre*) M. Cost. 396. o = *préparer, mettre en ordre*; cf. p. 58 a p v. p. 97 j, 131 b r v. p. 160 a s = *de premier rang, la fleur*: au purces fruntea toată din boiari la Țarigrad Let 292 t au lieu de rămănea, cf. rămînea C 14, 34, 85, 273; v. p. 8 h u au lieu de pătească, cf. nu pate trupulū aceasta C 46 v v v. p. 100 v z = *ne pouvaient se séparer de lui* d v. p. 140 n e renoncer à, cf. p. 157 e f = *être, exister*, cf. să nu te afli slugă rrea și vicleană C 300 g v. p. 85 l h v. p. 13 x i = *écrit, liste, notice*: făcutu-ți-am izvod de mari și vestiți istorici M. Cost. 377 depre izvodul snții sale am scris, precum să veade Dosofteiu, Psaltire, VI j = *dévier du droit chemin, détourner*: au satana, au această lume, au firea ta pre tine să nu te smintească. Cărare pre scurtū, 2. Am vrutū să viu cătră voi, iară Satana m-au smintitū *ib.*

Unde^{19a} spună că, cîndu au fostu dîndu bani de cheltuiala bucate-
loru,²⁰ au fostu plîngîndu²¹, ş-au fostu dzicîndu: «Acestea^{21 bis c} sintu
lacrămile săracilor». Acesta Petru vodă au domnită într-amîndoa
domniele³⁸ 12 ai pol.³⁹¹

**De domnia lui Aronă vodă cel⁴⁰ cumplită,^m carele multă
greutateⁿ au adusă țărăi. Vlto 7100.**

După⁴¹ ce părăsi Petru vodă domnia și țara, înțelegîndu⁴²
deacii Turcii că țara iaste deșartă^o de domn⁴³, cercară^p pre cine
voru tremite în⁴⁴ locul lui Petru vodă. Ce nărocul cel^u bun^u a
țărăi să⁴⁵ schimbă, că după năroc^u bun^u iată⁴⁶ veni și rău^r, ca⁴⁷
cum^u are^{48s} hi dela^{49t} Dumnedzău sâmnat^{50u}, după vreamă bună și
senin^{51v} să vie vreamă⁵² rea și turburată,^{53z} după domnie lină și
blindă să vie cumplită și amară.^{a bis} Aflară⁵⁴ Turcii pre Aronă vodă,
cărui⁵⁵ i-au dat^u țara cu multă datorie, că fiind^u om^u fără⁵⁶ su-
flet^u, și⁵⁷ înblind^u și alții pentru domnie⁵⁸, pre toți i-au înplut^u cu
bani, luînd⁵⁹ bani cu caru^u dela⁶⁰ Turci. Așia⁶¹ după multă cheltuială
și datorie, ce^{b bis} înpresură^{62c bis} țara, ş-au scos^{d bis} domnia la⁶³ Mol-
dova, ş-au venit^u în țară, de⁶⁴ au ședzut^u în scaun^u în⁶⁵ aii 7100.

19 E și spun de acest P. vodă cum că dînd *Ce passage, qui finit avec les mots* «lacrămile săracilor», *occupe dans tous les mss. une place, qui ne lui appartient pas, après les mots* «acolo s-au așezat^u». *Le copiste du mss. primitif a commis cette interversion* 20 E la culme 21 E lăcrămînd 21bis A F acestea 38 B¹ F¹ domniile sale 39 B D F și jumătate 40 D. *m. le titre* E cel rău și 41 E Petru vodă dacă au părăsit 42 E și au înțeles Turcii că țara au rămas fără domn, căutară 43 D domnie 44 E domn țărăi în 45 E s-au schimbat 46 D E i-au venit 47 A¹ că E *m.* F² și 48 *tous les mss.* ar 49 E de 50 A¹ B E F semnat 51 E sânină A¹ sânin B după senin 52 E cumplită și amară 53 A¹ tulburată 54 A¹ E aflat-au B¹ și aflară 55 E mîniia lui Ddău pentru păcatele noastre, și i-au dat domnia 56 D rău, fără 57 E căci îmbla 58 E domnia țărăi, el pre 59 B luund 60 B¹ după la 61 B¹ și așa E și așia făcîndu-l domn au venit în Mold. și au șadzut 62 A¹ înpresură B² înpresurasă 63 F² din 64 A¹ ş-au 65 F la A¹ în vlto

a = despre care, despre acesta, cf. deaca dobîndește omul pre suflet^u, face-i mare odihnă pre trup; unde grăiaște domnul^u Hs. de dzice C 266 v; cf. p. 176 g, 7 f, 22 (: au venit spre țară, unde [= căruia] i-au eșit înainte frate-său) 8 g et 12 s b v. p. 24 j c au lieu de aceștiia cf. să vor duce aceștea în munca de veaci C 24 l du v-sl. = demi m v. p. 147 t n = malheur, souffrance : deaca vinu pr-inșii năpăști și greutăți, atunci să întorcă cătră Ddău C 339 v o = sans, v. p. 173 o p v. p. 70 r r cf. p. 155 m s v. p. 20 l t v. p. 56 h u = dē-cider v cf. vreamă cu senin C 226 z v. C 150 v a^{bis} cf. amarul și întunecatul iad C 185 v, v. p. 161 a b^{bis} = cu care, cf. p. 12 s c^{bis} = obérer d^{bis} v. p. 179 b.

Aşa,⁶⁶ după ce s-au aşezat la domnie Aron⁶⁷ vodă, nu-i⁶⁷ era grije de altă,⁶⁸ numai⁶⁹ pre⁷⁰ afară de-a⁷¹ prădarea,^e den⁷² lontru^{73 f} nu să sătura de curvii,⁷⁴ de jocuri, de cimpoiaşi,^g pre⁷⁵ carii îi ţinea de măscării^{76 h}; aşijderea dabile,^{77 i} cu carele îngreuiasă^{78 j} ţara. Nu⁷⁹ înbla⁸⁰ numai⁸¹ dăbilarii¹ singuri, ce şi Turci tremitea de înbla cu dăbilarii, de⁸² nu-şi era ţăranii volnici^m cu nemică. Muerile nu era a⁸³ lor, featele le ruşina,ⁿ ce⁸⁴ vrea să facă, făcea. Dăbilarul⁸⁵ pentru un potronicu,^{85 bis o} de-l^u vrea piri la⁸⁶ dinsu, nu-l⁸⁷ giudeca, ce tremitea acolo, de-l^u pierdea;^p boiarii pentru avuţie⁸⁸ îi omorăia;⁸⁹ giupîneasele⁹⁰ le siliia.^r Şi⁹¹ domnind^u nu altă,⁹² ce ciudease^s şi minuni făcea. Aceastea şi altele mai multe făcînd⁹³ vădzu că-i tuturor nevădzutu^{94 t} şi uritu, ce⁹⁵ gîndi ca să nu să încreadă⁹⁶ ţărâi şi lefeciiilor^u de ţară, ce trasă^{97 v} pre^z leafă Unguri călăraşi⁹⁸ şi pedestraşi, şi feace^{99 a} pedestraşilor¹⁰⁰ odăi^b în curte, ca¹ să hie pururea lingă dinsu.² Mai apoi vădzînd^u că de datornici nu să va putea mintui,³ izvodî^{4 c} ca să ia de⁵ totu omul^u cite⁶ un^u bou. Şi⁷ aşia tremisă⁸ în toată ţara cu Turci, de strîngea,^d şi la carele nu să afla bou,⁹ lua¹⁰ a cui era¹¹ în sat^u; de

66 E iară dacă s-au F² așa depe ce s-au 67 E nu să apuca de altă, ce numai 68 A² alte F¹ alta B¹ altu D alt 69 B¹ D fără decît numai a prăda (D să prade) 70 B² F m. 71 E să prade 72 B² şi din E iară în 73 A B D F² lăuntru 74 B D F curvie E curvărit, de giucat 75 D F² m. 76 B¹ măscări D măscăria 77 B¹ scotea dabile E şi dabile D F dabile 78 D îngreioase 79 B¹ şi nu D numai 80 B¹ umbla pen ţară 81 E m. 82 E înpreună, de 83 B D ale 84 E dăbilarul de-l 85 B¹ pe dăbilaru 85 bis F¹ potrivnic de-l pira F² înprotivirea 86 D ceneva la 87 E trimitea de-l pierdea negiudecat, pre boiari 88 E avuţie 89 A¹ pierdea B² omora F omoriia 90 B¹ pe jupîneasele E giupîneasele lor 91 E ciude şi pozne făcea în domniia lui. Deci ca aceastea făcînd el, au cunoscut că tuturor iaste 92 B¹ altu 93 B² făcia şi să văzu 94 A¹ vădzut 95 E şi socotisă 96 B¹ încredinţeaze D crează 97 E au chemat în leafă 98 B F calăreţ E călări şi pedestri, şi celor pedestri au făcut 99 B F¹ făcu D F² făcea 100 A¹ pedestrilor 1 E m. 2 E el 3 D odihni E plăti 4 D alease să-i dea tot E au izvodit să 5 B¹ dela 6 E cîţi-s sintu în toată ţara 7 A E m. *jusqu'aux mots* «lua a cui» 8 D F au trimis 9 B m. 10 E şi lua B² lua ai cui F¹ lua al cărui 11 B¹ găsea E afla.

e v. p. 54 l f = à l'intérieur (c'est-à-d. dans son palais, à la cour), v. p. 4 j g = joueur de cornemuse: cimpoiaş sau alăntar Pr 407 h v. p. 187 n i = impôt j = accabler l = collecteur m v. p. 153 r n = déshonorer o = monnaie d'argent d'origine polonaise ayant (vers le commencement du XVIIème siècle) la valeur de 9 bani (v. Iorga, Neg. 220) p = mettre à mort r v. p. 160 m, 216 n s = miracle: cugetai de mene şi de ciudeasele meale, şi gîndii ai cînd ai să nu hiu eu acela Mesia C 39 ici = chose inouïe t = détesté u v. p. 52 e. v = engager z v. p. 108 c a v. p. 109 v b = caserne: odăile iniceresti M. Cost. 472, de même Let. II, 85 288, 368 c = introduire (un impôt), v. p. 215 m d = percevoir, lever.

la altul¹² îi lua toți, cîți¹³ avea, pentru alții,¹⁴ că¹⁵ mulți de răutăți și de dabile¹⁶ multe, nice¹⁷ de hrană¹⁸ nu avea.

Războiul^{18 bis} lui Aron¹⁹ vodă, cînd s-au bătut²⁰ la Răut²¹ cu un²² domnișor²³, ce-i dzicea²⁴ Bogdan²⁵ vodă, în vlt²⁶ 7100²⁷, și cînd²⁸ au perit²⁹ Bucium³⁰ vornicul³¹, și Bărlădeanul³² logofătul³³, și Paos³⁴ vornicul³⁵. Intr-aceaste³⁶ răutăți și belituri,³⁷ ce făcea Aron³⁸ vodă, de nevoe mare nu³⁹ mai putînd⁴⁰ suferi⁴¹ țara, s-au rădicat⁴² Orheianii⁴³ și Soroceanii⁴⁴ cu un⁴⁵ domnișor⁴⁶, ce-i dzicea⁴⁷ Ionașco, pre carele il⁴⁸ alesease dentru⁴⁹ dinși cap⁵⁰, și-i pusă⁵¹ nume Bogdan⁵² vodă. Aron⁵³ vodă, deac-au înțeles⁵⁴ de⁵⁵ aceasta, au dat⁵⁶ știre alții⁵⁷ țără să să stringă,⁵⁸ și el⁵⁹ fără zăbavă au eșit⁶⁰ cu curtea⁶¹ și cu lefecii⁶² săi. Inșă⁶³ mainte⁶⁴ de⁶⁵ ce-au eșit⁶⁶ den curte, au tăiat⁶⁷ pre Bucium⁶⁸ vornicul⁶⁹ cel⁷⁰ mare, și pre Bărlădeanul⁷¹ logofătul⁷², și pre Paos⁷³ vornicul⁷⁴, dîndu-le⁷⁵ vină că⁷⁶ iaste cu știrea lor⁷⁷. Deacii⁷⁸ au pures⁷⁹ înprotiva vrăjmașilor⁸⁰ săi, și mărgînd⁸¹, au pus⁸² pre Ureache logofăt⁸³ mare. Și⁸⁴ deacii s-au timpinat⁸⁵ oștile la Răut⁸⁶, și, dînd⁸⁷ războiu vitejește de⁸⁸ înbe⁸⁹ parțile, izbînd⁹⁰ Aron⁹¹ vodă, și-i băt⁹² pre toți, și⁹³ domnișorul⁹⁴ încă-l⁹⁵ prinsă,⁹⁶ ce⁹⁷ nu-l⁹⁸ omorî, numai⁹⁹ ce-i tăe nasul¹⁰⁰, și-l¹⁰¹ călugări.¹⁰² Deacii, deac-au spart¹⁰³ Aron¹⁰⁴ vodă pre vicleanii¹⁰⁵ săi, nice

12 B² alții 13 E pentru alții, pentru cei ce nu avea boi F¹ cîți era ai ace-luia 14 B¹ alții, la cari nu găsiia să ia, că B² cei ce nu avea boi 15 E și au rămas mulți pentru răutăți și dabile, ce era, de nu avea cu ce să hrăni 16 D dări 17 B² boi nici 18 B¹ mîncare pentru hrana lor 18bis D m. le țire 19 F m. 20 E m. 21 E pentru perirea lui Bueim 22 A¹ Pătrașco E Pătrășcan B F Troțușanu 23 B¹ Paos 24 A¹ tot vornicul 25 E în anul 7100 Aron vodă domnind, și atî-tea răutăți și jacuri făcînd, n-au mai putut suferi țara, ce s-au 26 B D F ne 27 A¹ putund 28 A¹ m. 29 A¹ Orheianii 30 A¹ E m. 31 B² D zie 32 E l-au fost ales 33 A¹ dentre D dintre E dentre ei 34 B ce Aron E iară Aron 35 E m. 36 E m. 37 E și 38 B¹ F¹ pînă a eși B² F² pînă a nu eși D pînă ce au 39 E Pătrășcan 40 B¹ Paos 41 A¹ D E dzicînd că 42 B² cum că ar fi cu 43 E apoi 44 A D E m. 45 B² dispre 46 B D amîndoao 47 E au izbîndit Aron vodă și pre domnișor 48 B F și pre 49 B E F l-au prinsu 50 B ci (B¹ viu ci) i-au tăiat F¹ și-i tăe F² ci-i tăe E ce nu l-au omorît 51 D m. E numai i-au tăiat 52 B E și l-au călugărit.

e v. p. 213 i f v. les documents des 10 Janv., 29 Févr., 7 Mars, 3 et 8 Mai 1592 (Bibl. de l'Acad. roum., cités par Orăș. Cron., 36) g v. p. 192 i h = le reste: omî au fost, fără numai că maica svenției sale au fost¹ fată curată, și după ce-au născut; iară alte toate le-au avut² ca și noi C 137 v; pour la forme alții au lieu de altei, cf. cartea alții limbi C (préface) i = prendre les armes, cf. p. 168 p j v. p. 220 b l v. p. 52 e m v. p. 63 j; cf. mainte de ce sosise iale la groapă, fu un cutremur³ mare C 145 n v. p. 191 t, cf. Let 17 o cf. p. 163 n p faire entrer au couvent, cf. p. 163 o r v. p. 126 i s v. p. 160 h.

unū locū n-au lăsatū, să nu⁵³ hie plinū^t de vrăjmășia^u lui, că nu pierdea^v numai⁵⁴ pre⁵⁵ carii au fostū într-acela războiu, ce și semen-țile^z lorū, și vinovați, și nevinovați.

Cîndū⁵⁶ au mazilitū împăratulū pre Aron vodă. Gătindu-să⁵⁷ Aronū vodă să⁵⁸ facă mai⁵⁹ mari^{60a} vrăjmășii decitū⁶¹ acestea,⁶² adecă^{63b} au venitū dela Țarigradū călărași^c cu carți,^{65d} de i-au datū știre cumū⁶⁶ l-au mazilitū.⁶⁷ Că împăratulū⁶⁸ turcescū și sva-tulū^e audzindū de atita răutate,^f ce făcea⁶⁹ cu morți și cu jacuri⁷⁰ fără⁷¹ măsură, l-au mazilitū. Deacii să mira^g Aronū vodă cumū va face, să nu prindză de veaste oastea și țara de⁷² mazilie, ca⁷³ să nu-lū omoară,^h că mulți era,⁷⁴ carii vrea⁷⁵ⁱ hi bucușii să audză una⁷⁶ ca aceia, că⁷⁷ le⁷⁸ perisă părinții, altora⁷⁹ feciorii, altora frații, alții sărăcisă⁸⁰ de răutăți^j multe. Ce pre taină au învățatū^l că-lărași⁸¹ să nu scoață^m cuvintū afară,⁸² și au⁸³ tremisū la Iași la doamnă⁸⁴-sa, să⁸⁵ să încarce,ⁿ și să purceadză⁸⁶ în giosū. Iară pre boiari i-au învățatū, de-au chematū gloatele,^{87o} și le-au mulțamitū de slujbă, ce i-au făcutū, și li-au dzisū să margă, cineș^p pre⁸⁸ la casele lorū, gîndindū³⁹ că⁹⁰ doară^{91r} să vorū duce, și elū să ia drumulū spre⁹² Țarigradū. A doa dzi pîrindu-i că⁹³ să vorū hi dusū curteanii,^s

53 E nu-l împl 54 A¹ m. 55 D m. E pre cei ce 56 E D m. le titre B de maziliia lui Ar. vodă 57 D gîndindu-să 58 B ca să 59 F¹ și mai 60 A¹ D F¹ mare vrăjmășie 61 E după 62 B F aceasta 63 B D F iată E i-au sosit un că-lăraș dela Ț. 65 *tous les mss.* cărți 66 B¹ D cum că E că 67 B mazilit împără-ția 68 E înțelegînd împărăția de atîtea morți și răutăți și jacuri, ce face Aron v., l-au mazilit 69 F² face 70 D F¹ jafuri 71 B fără de 72 B¹ pentru 73 E că să temea să 74 E era acolo 75 A¹ vre E era 76 D de una E veaste 77 E de ma-zilie, că 78 F unora le 79 B¹ unora 80 E rămăsease săraci de nevoi și dări multe, ce era 81 BE pre călărași 82 BF pre afară 83 E îndată au 84 A¹ domnă-sa 85 D ca 86 B purceagă 87 D slugile B¹ gloțile 88 EF pre acasă 89 B¹ socotind 90 A¹ ca 91 E dacă 92 D pre la 93 B² cum A¹ ca doară.

t a fi plin de = *porter les traces de* u v. p. 191 m v v. p. 107 p z v. p. 28 r a v. p. 39 c; cf. *pourtant*: daruri mari C 213, de même C 48 v b = *dans ce temps-là, juste à ce moment-là*: și deaca să apropie de poarta cetăței, adecă scotea mortū pre unū coconū C 319 v, de même C 182, 259, 49 c = *messenger à cheval*, cf. acolo l-au tîmpinat călărași de Țarigrad cu veaste că s-au schimbat vizirul Let 284. Cantemir *nous rapporte que ces «calarași de Țarigrad» formaient un corps de 50 courriers, qui «praeter immunitatem tributū e thesauro publico viginti imperiales accipiunt»*. (Desc. Mold., 90) d v. p. 152 g, 141 h e = *ses conseillers*, cf. C 103 v f v. p. 147 s g = *se demander*: și ea să va mira ce să va face Pr 499 h v. p. 20 i et l c i v. p. 42 v j = *exaction* l v. p. 127 c m = *divulguer*, v. p. 66 b n = *préparer ses bagages* o v. p. 220 c p v. p. 77 t r v. p. 137 a s cf. p. 220 b, cf. cînd judecă pre un boier cu un curtean, ochii domnu-lui să hie spre boier. Cînd să pîrăște un curtean cu un țaran, mai de cînte să hie curteanul și la cuvînt și la căutătura domnului. Let. 286.

au⁹⁴ încălecatu, și au purcesu spre Iași, și ce^t-i pârură că să voru hi dusu, ca să silească și elu mai tare, să nu oblicească⁹⁵ u cineva, iată⁹⁶ gloatele⁹⁷ mergea pre de toate parțile. Atuncea au chematu boiarii,⁹⁸ de⁹⁹ li-au dzis: «Credzū,¹⁰⁰ eu am slobodzitū^z oastea, să să ducă, cineș¹ pre la casele sale,² dară cine-i opreaște?» Datu-i-au³ a înțelege că⁴ o samă s-au dusu, iară căroră li-i⁵ calea spre Iași, și spre munte, această⁶ cale au. Așa⁷ împreună au mărșu pină au⁸ însăratu. Deacii⁹ noaptea¹⁰ toată noaptea au silitu,¹¹ a și¹² nimică^b zăbavă la Iași n-au făcutu, ce-au silitu spre¹³ Țarigradu, unde mărșindū,¹⁴ l-au timpinatū capigiii^c împărătești, viindū¹⁵ să-lū¹⁶ ia den scaunū, și¹⁷ să-lū ducă la împărăție. Deaca¹⁸ înțelegeară toți de maziia lui Aronū vodă, nu¹⁹ amenterea,²⁰ ce cumū după multă furtună și vreamē²¹ rea, deaca vādū oamenii seninū²² și linește,²³ d să bucură, așa²⁴ toată țara să²⁵ bucură.

De²⁶ a doa domnie a lui Aronū vodă celū cumplitū.

După ce-au²⁷ mazilitū împăratulū pre Aronū vodă, Dumnedzau încă²⁸ nu-și înplūsă²⁹ e certarea sa³⁰ deplinū,^f că³¹ Aronū vodă încă n-au fostu agiunsū la³² Țarigradu, domnia iară i-o³³ au datū, și³⁴ scaunulū țărăi, că³⁵ datornicii lui³⁶ Turci cu toții au mărșu la viziriulū, de-au strigatu^g pentru dînsū;³⁷ și de nevoia datornicilorū iară³⁸ i-au întorsū^h domnia.³⁹

94 E și altă gloată, el au 95 D prindză de veaste, cineva, lăsind ulițele (*sic*), mergea 96 B¹ iar gloțile 97 E gloate mulți F² gloțimea 98 B¹ E pre boiari 99 E și 100 B¹ dar E credzi 1 E pre acasă 2 B F¹ lor 3 B¹ și i-au dat 4 B¹ D cum că B² F cum 5 E sintu casăle spre 6 B F aceasta li-i calea 7 B E și așa 8 B¹ în seară, pină au înoptatu B² ce au F² în sară 9 E apoi F¹ și 10 E m. 11 F² au nivoit și au silit 12 E pină la Iași, unde nimic 13 E în cale spre 14 E l-au și 15 A¹ mărșind E carii viniia 16 F² ca să-l 17 E m. 18 B iar deaca 19 E așa le părea cum că după 20 B F într-alt chip A¹ D amințerea 21 E vivor, dacă 22 E vreamē bună și lină ei să 23 B D F liniște 24 A E m. *jusqu'à la fin du chap.* F toți, așa B toți să bucură, așa 25 B¹ s-au bucurat B² să bucurasă 26 B E m. 27 B¹ ce l-au 28 E m. 29 B¹ E plinise 30 E țărăi Moldovei 31 B¹ de cătră norodul său, că 32 E în 33 B¹ i-au fostu datu 34 E în țara Moldovei 35 B¹ Moldovei, că E pentru că 36 E m. 37 E Aron vodă 38 E i-au dat iar 39 le mss. *D s'arrête ici.*

t = *quand* cf. simt 40 de zile, de cîndu au învisū Hs. pină astădzī, ce-s-au înălțat C 177 v u v. p. 28 i v v. p. 181 e z v. p. 114 b a = *faire diligence*, v. p. 38 n b = *aucun*: nimică greutate nu simte C 254 v, nimică parte sē nu aibă Pr 532. nice să vor cunoaște nimică seamne Pr 19 c = *un corps de 800 huissiers du sérail, ayant, entre autres attributions, celle de porter et d'exécuter l'ordre de la déposition des voivodes*; turc: *capougi* (v. Șăin. Inf. or. II., 29 d au lieu de liniște, v. Pr 684 e înplu certarea = *achever de punir*, cf. p. 97 j f = *entier*, cf. p. 143 a g strig pentru dînsū = *demandeur qu'il soit nommé voivode*: vîzînd vizirul atîte gloate de țară, i-au învățat să nu strige pentru Barnovschi vodă, ce să tacă și să se lase pre mila împărăției. Ce boiarii totdeauna strigau și dau răvașe la vizirul, cum nu primesc pre altul. Let. 296 h = *redonner, rendre*: de-au luat cu nedireptulū, să întoarcă C 204.

Cîndu⁴⁰ au tremisă Aronū vodă înainte la scaunū pre Oprea armaşulū, să prindză pre o samă de boiari. Aronū⁴¹ vodă, după⁴² obiceiulū său celū cumplitū,⁴³ deaca⁴⁴ înţeleasă că⁴⁵ i-au datū domnia de iznoavă, cumuş⁴⁶ era vrăjmaşū^j şi cumplitū, nu să apucă de altă,⁴⁷ ce⁴⁸ gîndi că,⁴⁹ ce n-au înplutū⁵⁰ cu rău¹ în domnia den-tăiu, să săvrăşească en⁵¹ a doa domnie. De⁵² pre cale au răpedzitū^m pre credinciosulū său, pre⁵³ Oprea, armaşulū celū mare, cu carti, ca⁵⁴ să prindză⁵⁵ scaunulū, şi cu catastihū,⁵⁶ ca pre toţi, pre⁵⁷ ciţi au⁵⁸ vrutū elū⁵⁹ să-i piardză, ca⁶⁰ să-i prindză, şi⁶¹ să-i ție la închisoare, pînă va veni şi elū la scaunū. Oprea⁶² armaşulū, după învăţătura^o lui Aronū vodă, de olacū^p au venitū, şi sara au intratū în Iaşi, nice⁶³ aiurea au⁶⁴ mărşū în gazdă, ce la odăile^s dărăbanilorū⁶⁵ celorū ungureşti în curte au mărşū. Şi noaptea au venitū la gazda⁶⁶ lui Ureache logofătulū, carele⁶⁷ ilū lăsasă Aronū vodă, să⁶⁸ păzască scaunulū, şi i-aū arătatū poronca domnu-său. Iară elū⁶⁹ degrabă audzindū de numele lui Aronū vodă, cumū^u iarăş⁷⁰ au dobînditū^v domnia, vrîndū să hălăduiască⁷¹ de dinsū, au datū răspunsū Oprei⁷² dzicîndū:⁷³ «Acesta lucru cu⁷⁴ bucurie priimăscū,⁷⁵ şi sintū gata⁷⁶ să⁷⁷ slujescū, ce⁷⁸ numai să hie cu⁷⁹ taină, să nu ştie

40 E m. le titre 41 E atunci Aron vodă au trimis înainte pre Oprea armaşul să prindză o samă dentru boiari, şi să apuce scaunul ţării; că după obiceiul lui cel cumplit, cumuş era învăţat, nu să apucă de altă. ce socoti, cite răutăţi n-au plinit în domnia dintăi, să le plinească la a doa domnie. Şi cum au înţales de domnie, îndată au răpedzit 42 F² de pe 43 B rău F rău şi cumplit 44 B şi deaca 45 B¹ cum că 46 B¹ cum 47 B F¹ alta 48 B¹ F ce iară B² ce iarăş 49 B¹ F² că F¹ m. 50 B² F putut umplea B¹ putut plini 51 B¹ la 52 B¹ şi duple F² ci 53 E Oprea vel armaş 54 E şi cu izvod anume de boiarii, ciţi vrea să-i omoare, să-i prindză 55 B¹ apuce B² coprinză 56 A¹ catastiv B² F catastif 57 F² m. 58 F² vrea 59 A¹ F² m. 60 B¹ m. 61 E m. 62 A¹ iară Oprea E dacă au venit Opri vel armaş, după învăţătura domnu-său, de olac au intrat sara în Iaşi, şi nice la gazdă nu marsă, ce 63 B¹ şi aiurea n-au 64 F² n-au 65 B² dorobanţilor E dărăbăneşti ceale ungureşti 66 F¹ Ureache logof. la gazdă 67 B² pre carile il 68 E caimaicam şi au 69 E Ur. logof., unde audzi de 70 E au dobîndit aşia degrabă domnie, s-au spăimat şi să mira cum a face să hălăduiască, să nu-i mai fie a să vedea cu Aron vodă. au dat 71 B¹ scape 72 E Oprei armaşului 73 A¹ m. 74 F² cu mare 75 B¹ il priimescu F² preimescu 76 F bucueros să-i (F¹ să) 77 B¹ ca să 78 E domnu nostru numai B¹ m. 79 A¹ în F² pe.

i v. p. 147 t j = cruel, cf. p. 191 m 1 = méfait: să ne părăsim de rău C 65 v m = dépêcher, envoyer en toute diligence: au şi răpezit pre Capeci-başa la Antioh vodă Let. II 288 n = liste: îngerulū lui Dmdzău înblă de scrie în catastih pre ceia. ce vorū să postească C 34 v o v. p. 120 h p v. p. 142 f r v. p. 4 s s v. p. 226 b t = troupe de garde: lăsînd în Iaşi puţinţei dărăbani de apărarea curţii u v. p. 32 s v v. p. 63 i z v. p. 96 f a cu taină = en secret: să hie cu taină acesta lucru, să nu prindză de veaste C II 66.

mîine^{80b} nime⁸¹ că ai venit, pînă⁸² vom oblici^c pre toți, pre cîți serie⁸³ catastihului, să-i prindem, carii pre unde voru hi. Să nu cumva^d smentim,° să oblicească să fugă». Și așa⁸⁴ Oprea s-au amăgitu cu acesta svatu, și s-au aședzatu iară la dărăbani⁸⁵ într-acea dzi⁸⁶ și într-acea noapte.

Cîndu au pribegitu Ureache, logofătulă celă mare.⁸⁷

Înțelegînd Ureache logofătulă de venirea lui Aronă vodă, și de poronca,⁸⁸ ce-i⁸⁹ tremisease pre^f Oprea armașul, nu cutedză⁹⁰ să-l așteapte în țară, știind cîtă⁹¹ groază și⁹² răutăți făcuse mainte în domnia dentăiu. Și acmu⁹³ a doa⁶⁴ oară mai^{95g} de mare^{96h} cazneⁱ va^{97j} să să apuce. Ce, deaca s-au aședzatu Oprea la odăile dărăbanilor,⁹⁸ aflîndu⁹⁹ Ureache¹⁰⁰ vreame^l și cale deșchisă^m de-a să depărtarea¹ⁿ și de-a eșirea den țară, învățat-au^o pre gazda sa, cine² va întreba a doa dzi de dînsu, să spue că s-au dusu acasă la³ Crăligătură.^{4p} Așa⁵ noaptea toată noaptea, și⁶ dzua^{7r} toată dzua fugîndu, au eșitu^{8s} pre la Soroca în țara leșească. A⁹ doa¹⁰ dzi sara Oprea armașul, deaca¹¹ s-au dusu la¹² gazda lui Ureache logofătulă,¹³ să să svătuiască, și nu l-au aflatu, vâdzîndu¹⁴ că l-au amăgitu într-acea chipu, îndată au chematu pre alții, cari s-au tîmplată acolo, ș-au răpedzitu cu carti^u în toate părțile,^v să prîndză^z marginea.^{15a} Iară,¹⁶ deac-au oblicitu¹⁷

80 A¹ mîne B E m. 81 B nimenea, bine că 82 B¹ F pînă-i 83 E sint scriși în izvod, și-i vom prinde, carii de pre unde vor fi 84 E cu aceste cuvînte s-au înșălat Oprea și s-au 85 E odăile dărăbanilor ungurești 86 E într-acea noapte și a doa dzi pînă în sară 87 A¹ E m. 88 B F porunca 89 E ce 90 le mss. B² s'arrête ici 91 A¹ cite groaze 92 B¹ și cite 93 B¹ F acum 94 A¹ doai B¹ dooa F¹ doara F² doara 95 F¹ de mai F² mai de mai 96 tous les mss. mari 97 A¹ E să apucă 98 B¹ dorobanilor 99 F¹ avînd 100 B¹ Ur. logof. 1 B¹ depărtarea 2 A¹ F¹ cine-l 3 E în 4 tous les mss. Cărligătură 5 B¹ și așa E atunciș 6 A¹ E m. 7 B¹ zioa F zuoa E dzua, a doa dzi 8 E trecut 9 E iar a 10 F¹ doao sară F² doao dzi Oprea 11 E au mersu iar la 12 F² sara la 13 B¹ m. 14 B¹ cunoscînd A¹ iar el vâdzînd E deci au vâdzut că l-au înșelat, îndată au răpedzit 15 A¹ marginea E marginile B¹ să cuprinză marginea 16 A F m. 17 B¹ aflu E înțales.

b au lieu de mine, v. C 148; cf. p. 8 h c = trouver, découvrir : unde și se oblicea siiman sau dărăban, îndată-l înțapa Let 352; cf. p. 28 i d au lieu de să nu cumva să, cf. să nu cumva margă ucenicii C 126, de même C 290, 373 v e = faire autrement de ce qu'on a décidé; cf. p. 5 s et 224 j f = par; cf. p. 152 t g cf. p. 131 l h v. p. 39 e i v. p. 189 l j v. p. 12 i l v. p. 73 f m cale deșchisă = la possibilité (de s'en aller), v. p. 123 p; pour deșchis au lieu de deschis, cf. C 26, 37 v, 247, 353 v n v. p. 54 l o = recommander, cf. p. 209 d p v. l'autogr. d'Ureache, cf. p. 58 l r v. p. 15 e s v. p. 72 p t v. p. u v. v. 152 g et 2 u v v. p. 70 f, cf. pourtant : în toate zilele C II 71 v, în toți aii C 150 v z = se saisir de, garder a = frontière.

că Ureache logofătulă au trecut Nistrulă, și s-au depărtat, n-au mai avut ce face, ce s-au așezat, de-au ținut scaunul până la venirea lui Aron vodă. Iară Ureache, deac-au trecut Nistrulă, s-au¹⁸ dusă îndată, unde era ș-alți¹⁹ boiari pribagi strînși,²⁰ de aștepta svrășitul lucrului.

De²¹ domnia lui Petru vodă Cazacului.^{22b} Vito 7101.²³

Încă²⁶ până a²⁷ nu sosi Aron vodă la scaun, ²⁸ iară Petru Cazacul s-au rădicat^c den țara căzăcească²⁹ cu puține^{30d} pribagi, înțelegînd că scaunul iaste deșert^e, și srăguind^{31f} să apuce scaunul, au intrat în țară, ș-au apucat scaunul la Iași, ș-au domnit două luni. Deacii au sosit și Aron vodă, ș-au prins pre Petru³² Cazacul, și l-au tremis la Împărăție.

Iară cronicariul celă leșesc³³ de aceasta³⁴ poveaste, ce spune³⁵ că au venit Petru Cazacul, de³⁶ au apucat scaunul, nemică nu scrie.

Cînd³⁷ s-au așezat Aron vodă ală doile rîndă la scaun.

Aron vodă, deaca s-au așezat ală doile rîndă la scaun,³⁸ cumuș^{39g} era vrăjmaș^{40h} nu de alte⁴¹ să apucă, ce iară de asu-prealeⁱ a face țără, și⁴² de dabile⁴³ mari. Și întăiu cu voia lui Turcii⁴⁴ strîngea dabilele⁴⁵ cu dăbilarii, mai apoi nu-i putea⁴⁶ opri, și silă^j mare pretiutinderile⁴⁷ făcea. Lua slujitori^l de țară cu sila, de le rîniia^m la⁴⁸ cai, bucateleⁿ fără preț^o și fără bani^p le lua. Deacii⁴⁹

18 E îndată au mersu 19 B¹ și alăți E alți 20 E de au așteptat sfârșitul 21 E pentru venirea lui 22 B¹ E F Cazacul 23 A¹ E m. 26 *tous les mss.* scrie leatopisățul cest (A¹ cel E m.) moldovenesc că încă (E că pînă) 27 B F Căzaci și cu o samă de pribeagi F puțini 31 *tous les mss.* sârguind 32 A¹ Petru vodă 33 A E lătinesc 34 E acestu P. Căz., că au venit de au apucat 35 A¹ m. 36 F și 37 E m. *le titre* 38 v. App. XVI 39 B¹ și cumuș 40 E nemilostiv 41 E altă s-au apucat F altile 42 E cu dabile 43 A¹ biruri 44 E înbla Turcii prin țară cu dăbilarii de strîngea dabile, iar mai 45 A¹ birul cu birarii 46 A¹ putu 47 A¹ pretiutinderea F pretitinderea E în toată țara 48 E suptu 49 F¹ deabiia.

b v. p. 22 h c v. p. 153 s d = *quelques*, v. p. 198 n e = *vacant*, cf. p. 173 o f v. p. 98 p g = *comme*, v. p. 209 v h = *méchant*, *cruel*; cf. p. 191 m i v. p. 159 a j = *acte de violence*, v Pr 498; cf. p. 216 n l v. p. 160 s m = *nettoyer le crottin* n v. p. 221 g o = *argent*: de nu va avea acela preț, că va fi sărac Pr 527 p v. p. 43 b.

cunoscind^r Aron^u vodă că nu va hi pînă în svrășit^u bine, că⁵⁰ țara scărșca,^s pribagii sta înținați,^t gîndi⁵¹ după atita⁵² răutate, ce făcusa, să să curățasca,^u și să arate țărăi că nu-i den voia lui, ce s-au lucrat^u,^v ce-i⁵³ de⁵⁴ sila Turcilor^u. Și⁵⁵ socoti să să agiungă^z cu Mihai vodă, carele⁵⁶ domnia pre aceaia vreme Țara⁵⁷ muntenească, ca să să dezbată^a de supțu mîna Turcului.⁵⁸ Insă întâiu socoti⁵⁹ că după atitea⁶⁰ răutăți, ce făcusa, să să apuce să facă și vrun⁶¹ lucru bun^u, ca⁶² să nu-i vie⁶³ de tot^u⁶⁴ cu osindă.^{64 bis b} S-au apucat⁶⁵ în aii⁶⁶ 7102, de-au făcut⁶⁷ mănăstirea în țarina^c Iașilor^u, carea⁶⁸ să chiamă Aron^u⁶⁹ vodă, pre^{70 d} numele domnului, ce⁷¹ o au zidit^u, unde iaste hramul^u lui⁷² sveatii^{73 e} Nicolae.⁷⁴

Cînd⁷⁵ au venit^u Lobodă cu oaste căzăcească, și au gonit^u pre Aron^u vodă den scaun^u, și au ars^u trăgul^u Iașii. Vlt^o 7103.

50 E și 51 E au socotit 52 B¹ F toată 53 E în țară, ce de A¹ ce de 54 B¹ F¹ din 55 A¹ F m. E și au socotit 56 E domnul Țărăi romînești 57 A¹ în Țara 58 B F Turcilor 59 E au socotit după 60 F atita 61 B¹ E F¹ vreun A¹ vriun 62 E m. 63 E fie A¹ nu vie osindă 64 B¹ F m. 64 bis tous les mss. osindă 65 B¹ E și s-au 66 A¹ vlt^o E anul B¹ F anii 67 E zidit 68 A¹ carie 69 E pînă astăzi Aron 70 A¹ depre 71 B¹ F unde iaste E ce au 72 B¹ E F m. 73 E sfeati F¹ sti F² stui A¹ B² stuii 74 A¹ Nicolai 75 A¹ E m. le titre E Pînă aici iaste scris depre izvodul răpăusatului Ureache vornicul F² în anul 7103 au venit. *La chronique finit avec le titre de ce nouveau chapitre.*

r v. p. 86 **s** = grincer les dents (s. fig.) v. G 368 **t** = se tenir prêt (à marcher contre lui), cf. p. 15 **h** **u** = se laver, se justifier; cf. p. 212 **h** **v** v. 96 **j** **z** = s'entendre, s'associer: Bator s-au agiuns cu boiarii lui Aron vodă M. Cost. 435 **a** v. p. 215 **r**, cf. să dezbată țara Moldovei desupt mîna Turcului M. Cost. 440 **b** v. p. 114 **o** et 4 **o** **c** v. p. 101 **v** **d** v. p. 82 **c** **e** v. p. 179 **n**.

APPENDICE^a

I. Ms. D. INTERPOLATION DE SIMEON DASCALUL (v. p. 5, note 21)

După^b aceia și eu, care sînt între cei păcătoși, acest Simeon dascal, (Ce^c el să numește¹ aici mai mult, să vede,² că au amestecat și au turburat istoria, de³ cît au lucrat cevași pentru Ureche vor., carele au scris acestea a vesti că e domn învățat și înțelept. Iar acesta și neștiut și slab în minte, precum și Toderășcu⁴ Catacuzin, vel⁵ vist. în Moldova, și alții, bine cunoscînd pe acela, ne-au⁶ mărturisit că de multă⁷ neștiință, și de minte puțină era acel om, precum... iar el...să și... și aici... că au fost să arată, și lingă altele face și aceasta, că ale altora le face ale lui, adecă, ce au scris Ureache,⁸ el zice că au scris) apucatu-m-am și eu pre urma a tuturor a serie⁹ aceste povești, ce într-inse spune cursul¹⁰ anilor și viața domnilor, văzîndu și cunoscînd că scriitorii cei mai de demult, care au fost însemnînd aceste lucruri, ce au trecut și s-au sfârșit, și pre urma lor alții nu vor să să apuce, văzînd noi aceasta, că să părăsească această însemnare, socotit-am ca să nu lăsăm acestu lucru nesăvârșit, și nu să însemnează¹¹ înainte..., carele mai nainte de alții au fostu începutu, pre rînd însemnatu pînă la domnia lui Vasile voi., ca să nu ne zică cronicii altora limbi c-am murit și noi cu scriitorii cei din ceput, sau că doară sîntem neînvățați.¹² Ci eu ajutoriul dela Dumnezeu întăi ne-am¹³ apucat a serie, ce-au pizmit, și ce-au însemnat alții. Pentru aceia gîndîndu și socotînd dela inimă, ca să pocu afla cu adevărat acest lucru, să fie deplin, adunat-am izvoade pre rînd, de le-am¹⁴ înpreunat; și citîndu¹⁵ izvoade pre rînd, aflat-am și acest izvod, carele l-au scris Ureache vornicul, și, deaca i-am citit,¹⁶ l-am socotit că iaste scris adevăr, însă mai mult din cărțile streinilor, de cît din izvoadele noastre... să numai cît tînde poveștile mai largu,

^a Sous ce titre sont comprises les interpolations d'une certaine longueur, qui pour cette cause n'ont pas eu de place dans les notes du texte. ^b Nous avons maintenu l'orthographe du copiste, excepté ses erreurs évidentes, qui ont été corrigées. Les points de suspension indiquent une lacune ^c Note marginale faite par un lecteur anonyme valaque, incorporée au texte par un copiste naïf ¹ le mss. porte : numește ² vade ³ dechiau ⁴ Toderășcu ⁵ vl ⁶ n-au ⁷ mulți ⁸ Urăche ⁹ scre ¹⁰ seursul ¹¹ însemneaze ¹² neînvățat ¹³ n-am ¹⁴ i-am ¹⁵ cînstîndu ¹⁶ l-au cînstîtit.

și deagiuns,¹⁷ și mai deschis; iar seamnele^{17 bis} sau tocmealele, și lucrurile,¹⁸ câte s-au făcut în țară,¹⁹ nu le arată toate, că poate fi că n-au știut de toate cronicariul cel lătesc, să le scrie. Iar leatopisățul nostru nu tinde poveștile, ce scrie mai pre scurt, însă le însemnează²⁰ toate pre rind. Măcar că vornicul Ureachie au scris mai sus că leatopisățul cel moldovenesc scrie pînă la domniia lui Petru voi. Șchiopul,²¹ și deacii s-au stîns, iar eu adunînd izvoade de limba noastră, aflat-am izvod den ceput, cam pre scurtă vreme, și toate pre rînd înșămînd pînă la domniia lui Vasilie voi.^a Pentru aceea, deacă am văzut că lipsesc poveștile și cursul anilor din leatopisățul cel letenesc, am²² lipit dintr-ale noastre izvoade, carele am aflat că-s adevăr, și am adaos²³ poveștile la leatopisățul cel letenesc, carea la locul său, carele toate mai nainte să vor arăta, careși la locurile sale, și toate pre rînd chizmind și înșămînd, am izvodit din toate izvoadele într-un loc, și am făcut unul desăvârșit.²⁴ De care lucru cu mare nevointă²⁵ am silit, să nu rămăe nimic nesămnat.

II. *Mss. A, E. INTERPOLATION D'UN ANONYME* (v. p. 6, note 59)

Scriu alte istorii pentru țara noastră a Moldovei cumă au stătut pustie 600 de ai. Trecîndu pre aicea Traianu,¹ înparatulū Rîmului, a căruia să cunoscū seamnele puterei lui, pre unde au trasū troianu, preste multe țări,² și preste această țară, trecîndu cu³ oștile lui preste cîmpi și preste ape. Ațiția ai s-au aflat pustie, pînă în vremea, ce-au vrutū milostivul Dumnedzău a nu lăsarea acestū pămîntū fără de oameni. Ce cu voia svenției sale, îndemnîndu-să o samă de feciori de domni den domniile, ce-au fostū pre acealea vremi la Rîmū, și cu oamenii lorū den Maramurășū, viîndū preste munții ungurești și preste munții țării Moldovei, vinîndū heri sălbatece, pînă au eșitū la apa, ce-i dzicū Moldova, gonîndū unū zimbru, carele l-au și vînatū⁴ la loculū, unde să chiamă acmu satulū Buoreanii, pre aceia apă. Ș-au pusū acciū⁵ ape numele Moldova pre numele unei țînci,⁶ ce s-au înecatū într-acea apă. Ce o au chematū pre țîncă Molda, și pre numele ei

^a Sur l'intraisemblance de ces affirmations, v. p. 248 a, 253 a, 255 b; cf. Let. 247, 291 17 diugiuns 17 bis semneale 18 lucruri 19 ți 20 însemneaze toaate 21 Șichipul 22 alipim 23 și-m me-au adus 24 dinsăvârșit 25 nevință 1 A înpărația slăvitului și putearnicului Traian înparat, carele 2 A² peste aceaste țări 3 A m. 4 A dobîndit la un sat, ce să chiamă Buoreanii 5 E nume apei de-i dzisără 6 E căteale, ce-i dzicea Molda, carea atunci gonind zimbrul s-au înecat într-acea apă, și depre numele apei să dzice acmu și țării Moldova. Și aceia eșind la locuri.

să dzice acmu și țărări Moldova pînă astăzi. Eșindū la locū frumosū și deșchisū, socotindū cu toții că-i locū bunū de hrană, și plăcindu-le tuturorū, s-au întorsū inapoi iarăș in Maramurășū, și ș-au scosū oamenii lorū⁷ toți într-această țară.

III. TOUS LES Mss. INTERP. DE SIMEON DASCALUL (v. p. 10, note 55)

De⁸ ijdereniia Moldoveanilorū, de unde sîntū ei. Dela Mara murășū iaste ijdereniia lorū, de-au venit pre aceste locuri. Scrie la leatopisășulū celū ungurescū că oarecîndū pre aceastea locuri au fost lăcuindū Tătari. Mai apoi plodindu-să,⁹ și înmulțindu-să,¹⁰ și lățindu-să,¹¹ s-au tinsū, de-au trecutū și preste munți la Ardealū, și împingîndū pre Unguri den ocinele sale, n-au mai pututū suferi, ce singurū Laslău, craiulū ungurescū, carele îi dzicū că au fostū vâl-hovnicū,¹² s-au sculatū, de s-au dusū la împăratulū Rîmului, de ș-au cerșutū oaste într-agiutoriu înprotiva vrăjmașilorū săi. Ce împăratulū Rîmului altū agiutoriu nu i-au făgăduitū, ce i-au datū răspunsū într-acesta chipū, de i-au dzisū: «Eu sîntū giuratū, cîndū amū stătutū la împărăție, omū de sabiia mea și de giudețulū mieu să nu piiae, pentru aceaia mulți oamieni răi s-au făcutū in țara mea, și cite temnițe amū, toate sîntū pline de dinșii, și nu mai amū ce le face; ce ți-i voiū da ție, să faci izbîndă cu dinșii, și eu să-mi curățăscū țara de dinșii; iară tu in țara mea să nu-i mai aduci, că ți-i dă-ruescū ție. Și de sărgū învăță, de-i strînsără pre toți la unū locū de pretiutinderea, și i-au sâmnatū pre toți, de i-au arșū înpregiurū capulū, de le-au pîrjolitū părulū, ca unorū tălhari, cu unū hierū aprinsū. Carele sâmnū trăiaște și pînă astăzi in țara Moldovei și la Maramurășū, de să cehluescū oamenii cu¹³ cărare¹³ pregiurū capū.¹⁴ Deacii Lăslău craiū, deac-au luatū acelu agiutoriu tălhărescū dela împăratulū Rîmului, au silitū la țara ungurească, și deacii pre cășlegile Născutului cu toată putearea sa s-au apucatū de Tătari a-i bate și a-i goni, de i-au trecutū muntele in ceasta țară prela Rodna, pre carea cale și seamne pren stinci de pîiatră in doao locuri să află făcute de Laslău craiū. Și așa gonindu-i pren munți, scos-au pre acești Tătari, carii au fostū lăcuitori la Moldova,

7 E m. 8 A de ijdăreniia Mold., ș-au gonit pre Tătari depre aceste locuri E pentru ijder. Mold., și cum au bătut și au gonit pre Tăt. de pe aceste locuri B de izvodirea Moldoveanilor, de unde au venit într-aceaste locuri 9 E m. 10 A m. 11 A E m. 12 B filosof 13 A B E m. 14 B n. m. Alții zic că acest semn iaste vechiu al slujitorilor rîmlenești (B¹ vechiu rîmlenesc al slujitorilor).

de i-au gonitū, pînă i-au trecutū apa Sireatiului. Acolo Laslău craiu, ce să chiamă leşeaste Stanislavū, stîndū în ȣermurile apei, au strigatū ungureaste: «Sireatiam, sireatiam», ce să dzise romîneaşte: Place-mi, place-mi, sau cumū ai dzice pre limba noastră: Aşia-mi place, aşia-mi place. Mai apoi, deaca s-au descălecatū ȣară, după cuvîntulū craiului, ce au dzisū sireatiam, au pusū nume apei Sireatiulū. Şi după multă goană, ce-au gonitū pre Tătari,¹⁴ i-au trecutū preste Nistru la Crimū, unde şi pînă astădzi trăescū. De acolo s-au întorsū Laslău craiu îndărăptū cu mare laudă şi biruinţā; şi sosindū la scaunulū său în dzua de lăsatulū săcului, cerşutu-ş-au blagoslovenie la vlădicii săi, să-lū lase trei dzile, să să veselească cu doamnă-sa şi cu boiarii săi. Şi aşia l-au blagoslovitū, de au lăsatū¹⁵ săcū Marţi cu toată curtea sa, care obiceiau să ȣine la leagea lorū şi pînă astădzi, de lasă săcū Marţi.¹⁶

Ce¹⁷ această poveaste a lui Laslău craiu, ce spune că au gonitū pre aceşti Tătari, nu o au scosū¹⁸ Ureache vorniculū den leatopisăţulū celū leşescū, ci eu, Simionū dascalulū, o amū²⁰ izvoditū den leatopisăţulū celū ungurescū, care poveaste o amū²¹ socotitū pre seamne, ce arată, că poate hi adevărată.

De descălecarea Maramurăşului. Laslău, craiulū ungurescū, după izbîndă cu nărocū, ce-au făcutū, de răsipi pre acei Tătari, şi să aşedză la scaunulū său, svătuitu-s-au cu boiarii săi, ce vorū face cu acei tălhari, ce-i aduseasă într-agiutoriu de la împăratulū Rimului, cu carii mare izbîndă făcusa, de răsipisă puterea acelorū Tătari. Ca să le dea locū şi ocine în ȣară, nu suferiia cei de moşie²² Unguri,

14 *Les mss. A E ont encore ici une interpolation*: den toate locurile, de unde era aşedzaţi. Sta în multe locuri înprotiva oştilor lui Laslău craiu. Deci ceia ce sta bătūţi era că nu să putea sprejeni, iară ceia ce fugiia să delunga înainte şi scăpa. Iarăş pre acele vremi au fost meştersugul Tătarălor de să făcea a da dos şi apoi să iutorcea asupra celora ce-i goniia; ce rău le sporiia, că cădea în primejde de periiā ori ce fealiu de meştersuguri vrea face, tot lor le era de sminteală, pînă i-au scos den toate locurile. *Dans le mss. de la chronique, que possédait Const. Cantacuzino (vers 1670), cette interpolation n'existait pas (cf. le passage cité par lui ap. Iorga, op. cit. 129) 15 D de l-au lăsat (de s-au mărturisit singur Sim[i]on că nu ştie nimic, umblindu-să (?) singur, carea dzice) că Marţi cu toată; cf. plus haut, note b 16 A E Marţi, în săptămîna postului celui mare dentăiu 17 B m. jusqu'à la fin du chap; n. m.: Această poveaste cu Laslău craiul o au scos Ureache vor. den leatopiseţul cel unguresc 18 E iaste scrisă de 19 A o au scos Simion dascalul din cronicariul cel E iaste scrisă de un Simion dascal din cronicariul ungar. D e 20 D au 21 A au E poate fi adevărată, 22 B de loc şi de moşie A Ungurii cei de moşie*

vădzîndu-i că sintă nește oameni răi și ucigași, socotindă că, de se vor plodi, și să voră înmulți, ei să voră întări, și cîndai să nu li să prilejească vro price cu dinșii, să pață mai rău decîtă cu Tătarăi, mai apoi să nu le hie a piiarde și crăiia. Ce li-au alesă locă pustiiu și sălbatecă, îngrădită cu munți prenpregiură, între țara leșească și între țara ungurească, unde să chiamă acmu Maramurășulă. Acolo i-au dusă, de le-au împărțită hotară, și ocine, și locuri de sate, și tărguri, și i-au nemeșită pre toți,²³ unde și pînă astădzi trăescă.

IV, a. TOUS LES Mss. INTERP. DE SIMEON DASCALUL
(v. p. 10, note 57)

Aceasta poveaste,²⁴ ce iaste de-aicea în giosă, care spune de noirea țării Moldovei, iaste izvodită de Ureache vorniculă den leatopisățulă celă leșescă; carea poveaste o²⁵ amă socotită că să tocmească întru totă cu preadosloviia leatopisățului cestui moldovenescă, însă mai pre scurtă. Iară preadosloviia Moldovei tînde poveastea mai deșchisă și deagiunsă, cumă arată înainte.

IV, b (v. p. 11, note 63) Sau cumă spune la leatopisățulă celă ungurescă de Laslău, craiulă ungurescă, cîndă au răsipită Tătarăi depre aceste locuri, de-au rămasă loculă pustiiu.

IV, c (v. p. 11, note 89) Că după răsipa, ce i-au fostă gonită pre Tătari oarecîndă depre aceste locuri, Laslău, craiulă ungurescă, iarăș au fostă începută a să tînde la cîmpi.

V. TOUS LES Mss. INTERP. DE SIMEON DASCALUL
(v. p. 11, note 2)

O poveaste den preadosloviia leatopisățului²⁶ cestui moldovenescă. Ce într-însa spune că iaste făcută țara den 2 limbi, den Romîni, și den Rusi, de carele lucru să cunoaște că și pînă astădzi iaste țara giumătate de Rusi, giumătate de Romîni. Ce²⁷ aceasta poveaste nu să află însămnată de Ureache vorniculă, iară eu,²⁸ Si-

²³ B toți, adecă slugi ²⁴ Tout ce passage se réduit dans le mss B à : Această poveaste iaste izvodită de Ureache vorniculă den leatopisățulă leșesc (B¹ cel leșesc) ²⁵ E să tocmească ²⁶ A m. B predoslavie a leatopisățului moldovenescu E pentru țara Moldovei, cum iaste făcută den doao limbi, den Romîni, și den Rusi ²⁷ B m. jusqu'aux mots «serie la» ²⁸ A E m.

mion²⁹ dascalul,²⁹ n-am vrut³⁰ să las³⁰ nice aceasta să nu pomenesc³⁰, socotind³⁰ că, cum³⁰ am³⁰ adus³⁰ amente de altele, ca să nu rămăe nice aceasta neînsămnată. Scrie la leatopisățul³⁰ cel³⁰ moldovenesc³⁰ la preadoslovie, de dzice că, deac-au ucis³⁰ acei vînători³¹ acel buir³⁰, întorcîndu-să înapoi, vădzind locuri desfătate, au luat³⁰ pre cîmpi într-o parte, ș-au nemerit³⁰ la locul³⁰, unde iaste acmu trăg³⁰ul Suceavei. Acolo amirosindu-le fum³⁰ de foc³⁰, și fiind³⁰ locul despre apă cu pădure mănuntă, au pogorit³⁰ pre mirodeniia fumului la locul³⁰, unde iaste acmu mănăstirea Ețcanii. Acolea pre acelaș loc³⁰ au găsit³⁰ o prisacă cu stupi, și un³⁰ moșneag³⁰ bătrîn³⁰, de păziia³² stupii; de semenție au fost³⁰ Rusi, și l-au chemat³⁰ Iațco³³. Pre carele, deaca l-au întrebat³⁰ vînătorii,³⁴ ce omu-i, și den ce țară iaste, el³⁰ au spus³⁰ că iaste Rus³⁰ den tara leșească. Așijderea și de loc³⁰ l-au întrebat³⁰, ce loc³⁰ iaste acesta, și de ce stăpîn³⁰ ascultă. Iațco au dzis că iaste un loc³⁰ pustii și fără stăpîn³⁰, de-l³⁰ domnesc³⁰ hierăle și pasările, și să tinde locul³⁰ în gios³⁰ pînă în Dunăre, iară în sus³⁰ pînă în Nistru, de să hotărăște cu țara leșească, și iaste un³⁰ loc³⁰ foarte bun³⁰ de hrană. Înțelegînd³⁰ vînătorii³⁵ acesta cuvînt³⁰, au sârguit³⁰ la Maramurășu, de ș-au tras³⁰ oamenii săi într-această parte, și pre alții au indemnat³⁰. Ș-au descălecat³⁰ întăiu supt³⁰ munte, și s-au lățit³⁰ pre Moldova în gios³⁰. Iară Iațco prisăcariul³⁰, deac-au înțeles³⁰ de descălecarea Maramurășianilor³⁰, îndată s-au dus³⁰ în țara leșească, de au adus³⁰ Rusi mulți, și au descălecat³⁰ pre apa Suceavei în sus³⁰, și pre Sireatiu despre Botășiani. Și așia de sârg³⁰ s-au lătit³⁰ Romînii în gios³⁰, și Rusii în sus³⁰.³⁶ Așijderea și trăg³⁰ul Baia scrie că l-au descălecat³⁰ nește Sasi, ce-au fost³⁰ olari. Așijderea și Suciava scrie că o au descălecat³⁰ nește cojocari ungurești, ce să chiamă pre limba lor³⁰ «suci», iară «suciava» să chiamă pre limba ungurească cojocărie. Așia într-acesta chip³⁰ să³⁷ află să hie fost³⁰ descălecarea țărăi Moldovei.

29 D m. 30 A E n-au lăsat-o neînsămnată nice aceasta. Scrie la 31 A fecior de domn E feciori de domni 32 B prisăcăriia 33 A¹ B¹ Ețco 34 A¹ B¹ feciori de domnu 35 A E acei feciori de domni 36 les mss. A E ont encore ici une interpolation: Și s-au plinit³⁰ toate locurile într-această țară de oameni, den munte pînă în Nistru, și în gios, pînă unde dă Dunărea în Vidov și pînă în Cetatea albă, și Chilia, și Renii, și Nistru în sus³⁰, pînă mai sus³⁰ de Cernăuț³⁰, unde să înpreună cu hotarul țărăi leșești, și pre Ceremuș. 37 les mss A E ont encore ici ce passage interpolé: au fost³⁰ acestea. Aflatu-s-au într-această țară și cetăți făcute mai dedemult³⁰ de Ianovedzi, cetatea în târgul Suceavei, și cetatea la Hotin³⁰, și Cetatea albă, și cetatea Chilie, și cetatea Niamțului, și cetatea noai Romanul³⁰, ce i s-au surpat³⁰ pămîntul, ș-au cădzut³⁰ cetatea.

VI, a. *Mss. A, E. INTERP. D'UN ANONYME* (v. p. 12, note 13)

Și deaca l-au pusă domnă, luă pildă depre capulă accii hieri năsilnice, zimbrulă, ce scrie mai susă că l'au vinatū, și pusă de-au făcutū peceatea țării Moldovei de trăiaște pină într-aceaste vremi în minule, cui aleage Dumnedzău a hirea³⁸ domnă țării Moldovei, de să pune pre cărți, ce³⁹ poronceaște domnulă de tocmeale, și de aședzări lăcuiitoriloră, și de ascultatū căroră vorū să facă strimbătăți între lăcuiitori, iară celora, ce nu ascultă, de certare mare.

VI, b. *Mss. B.* (v. p. 13, note 37)

Samoderjețulă, stăpinitoriu țării dela plaiuri și pinăla mare. Și acesta au făcutū tărğulă Romanulă pre numele lui, precumă mărturiseaște la uricul lui, carele se află la mănăstirea Pobrata.

VI, c. *Mss. A, E.* (v. p. 16, note 11)

Domniia Iugăi vodă, carele mai⁴⁰ întreace cu toate pre domnii cei trecuți mai denainte. Trimis-au la patrierșia de Ohrida, și au luatū mai⁴¹ întâiu⁴¹ blagoslovenie, și au pusă mitropolitū pre Theotistū, și au descălecatū orașe pren țară totū pre la locuri bune, și li-au alesū sate, și li-au făcutū ocoale prenpregiură, și au începutū a dărui ocine pren țară a⁴² voinici, ce făcea vitejii la oști.

VI, d. *Mss. B.* (v. p. 16, note 15)

Fără citū numai ce însămnează la unū leatopisățū, ce iaste izvoditū de Dubău logofătulă depre leatopisățulă lui... (*sic*), de dzice că elū au trimisū întâiu la arhiepiscopulă de Ohrida, și au luatū blagoslovenie, de au pusă mitropolitū.

VII, a. *Mss. B. INTERP. D'UN ANONYME* (v. p. 16, note 22)

Dar au greșitū, căci că să află un uricū alū lui Alecsandru vodă la mănăstire la Barnovschii, și scrie den văleatū 6906.

VII, b. *Mss. A, E.* (v. p. 16, note 27)

Și le-au îndzestratū cu multe sate, cu vecini, și cu hălășteașe,

38 E fi 39 E domnului pentru tocmealele și aședzările lăcuiitorilor și de ascultarea și certarea celor ce fac strimbătăți între lăcuiitorii țării 40 E carele s-au arătat mai vreadnic cu toate. Iuga vodă întrecut-au pre domnii cei trecuți de mai nainte de dînsū, că au trimis 41 E m. 42 E la.

și cu veșminte scumpe în lontru, și cu odoară. Și deaca să vădzu luminatū în cinstea domniei, în doi ai a domniei lui, fiindū mai întregū și mai cu minte, decîtū cei trecuți înaintea domniei lui, și multū trăgîndū, și rîvnîndū spre folosulū sufletului său. (*suit le texte d'Ureache, v. p. 17, note 32*).

VII, c. Mss. B. (v. p. 16, note 30)

Așijderea și mitropoliiia dela Suciavă, și episcopiia dela Rădăuți, și mănăstirea Niamțului, și alte mănăstiri (*suit le texte d'Ureache jusqu'aux mots: La mitropolie în Suciavă (v. p. 17), d'où l'interpolateur continue*) Numai anume nu scrie ce mitropolitū au fostū. Inșă la unū leatopisățū alū lui Dubău logofătulū înșămneadză cumū să hie trimisū întâiu Iuga vodă, carele s-au pomenitū mai susū, la arhiepiscopulū de Ohrida, de-au luatū blagoslovenie, ș-au pusū mitropolitū pre Theoctistū, dară nu arată nici o dovadă. Ce veri ceti mai nainte la altū Alecsandru vodă, de unde au luatū blagoslovenie Theoctistū mitropolitulū.

VII, d. Mss. A. E (v. p. 17, note 51)

Și cu darul, ce avea, de înțelepciune dela milostivulū Dumedzău, căotîndū și vădzîndū cinstea lunei, cumū să cade a să purta în podoabele împăraților, ș-a crailorū, ș-a domnilorū, socotit-au și la această țară, macarū că n-au mai fostū căotatū alții, ce-au fost mai nainte domni. [Întăia⁴³ dată au trimisū la patriiarșii dela răsăritū de-au luatū blagoslovenie și au făcutū mitropolitū], și i-au datū scaunū o svîntă mănăstire mare, mitropolie, în orașul Suceavei, lîngă polata domnească, cu multe sate și ocine, dîndu-i să hie de slujbă acei svinte mănăstiri mitropolii și cîteva ținuturi în eparhiia, ce i s-au datū, făcîndu-lū epitropū legi. Mai făcut-au și alū doile episcopū, după mitropolitū, la svînta mănăstire, ce iaste în orașū în Romanū, și-i deade eparhie o parte de ținuturi de suptū munte den giosū. Mai făcut-au și alū treile episcopū la o svîntă mare mănăstire, la Rădăuți, și eparhie i-au datū Țara de susū despre țara leșească, ținuturile ceale de susū. Și deaca au aședzatū vlădicii, li-au făcutū cînte mare, că le-au pusū scaunele, de sedū denadireapta domnului, înaintea tuturorū sveatnicilorū, aproape de scaunulū domnescū. Tocmit-au și boiari mari în svatū de chiverniseala țării și a pămîntului Moldovei.

⁴³ v. p. 16, note 30.

Logofătū mare. Giudecătoriau și alesătoriau de ocine, ispravnicū pre o frunte de oameni de țară, ce sintū curteani, și giudecătoriau tuturorū, cine-sū cu strîmbătăți în țară, și luătoriau de samă tuturorū ispravnicilorū, ce sintū la curtea domnească.

Vornicū mare în Țara de giosū. Giudecătoriau tuturorū den țară, cine au strîmbătăți, și globnicū de morți de omū și de știugubini, ce să facū la partea lui, și vornicū Bărladului.

Vornicū mare de Țara de susū. Giudecătoriau tuturorū den țară, cine au strîmbătăți, și globnicū de morți de omū și de știugubini, ce să facū la partea lui, și vornicū Dorohoiului.

Părcălabulū de Hotinū. La margine despre țara leșească și căzăcească, giudecătoriau tuturorū la acelū ținutū.

Hatmanū și părcălabū de Suciavă, și ispravnicū pre toate oștile țării.

Postealnicū mare. Dvorbitoriu înaintea domnului, și părcălabū de Iași, și tălmaciu a limbi streine.

Spătariu mare, și staroste de Cernăuți, și cu obiceiau înbrăcatū la dzile mari cu haină scumpă domnească, și dvorbitoriu, cu arme domnești încinsū, la spatele domnului într-aceale dzile.

Păharnicū mare, și părcălabū de Cotnariu, și ispravnicū viilor domnești dela Cotnariu și dela Hărlău, și cu obiceiau să direagă domnului la zile mari cu păharū la masă.

Vistearnicū mare. Ispravnicū pre socoteale, ce să facū, să să ia den țară, și grijindū, și dindū liafe slujitorilorū, și purtătoriu de grijă a toată cheltuiala curței, și a oaspeți, ce vinū în țară, și toate catastijile țării pre mîna lui.

Stolnicū mare. Cu obiceiau la dzile mari, și la veselii domnești, înbrăcatū în haine domnești, și viindū înaintea bucatelorū domnești, le tocmeaște pre masă înaintea domnului cu tipsiile, și dvorbitoriu într-aceale dzile.

Comisū mare. Ispravnicū pre povodnici și pre toți caii domnești, și înpodobindū povodnicii în podoabe domnești, și mărgătoriau înaintea povodnicilorū, ș-a domnului.

Medelniceariu mare. Cu obiceiau înbrăcatū în haină domnească, dvorbitoriu la masa domnului la dzile mari, și tae fripturile, ce să aducū în masă.

Cluceariu mare. Ispravnicū pre beciurile domnești, pre untū, pre miiare și pre colacii, adecă pocloanele, ce vinū dela orașe, la Născutū.

Sulgeariu mare. Ispravnicū pre toate obroacele, ce să dau la

cuhnele domnești, și la slujitorii curței, de carne, și la oaspeți, ce vin în țară.

Jicniceariu mare. Ispravnicu pre toate obroacele de piine, ce să dau la curtea domnului, și la oaspeți, ce vin în țară.

Vamășu mare, ce ține scările țării pentru vamășie, ducă dulceți și cofeturi la masa domnului la dzile mari, și ispravnicu pre neguțători.

Șetrariu mare. Pre corturile domnești, și-n oști, și-ntralte căli, și purtătoriu de grije tunurilor.

Ușariu mare. Purtătoriu de grije tuturor solilor, și tălmăciu streinilor la giudețu.

Armașu mare. Ispravnicu și purtătoriu de grije pentru toți, ceia ce facă rău, și cadu la închisoarea țării, la temniță, și pedepsitoriu acelora tuturor, și cei giudecați de moarte, dați în mina lui să-i omoară.

Aga. Ispravnicu pre dărăbani, și pre târgu pre Iași giudețu.

Logofătū alū doile. Hotărîtoriu de ocine în toată țara.

Postealnicū alū doile. În toată vremea dvorbitoriu înaintea domnului, și feciorū de boiariu alesu.

Logofătū alū treile. Cărtulariu, seriitoriu bun, dvorbitoriu totdeauna lingă domnū, credinciosu la toate tainele domnului, și cărți ori den țară, ori dela priiatini, de unde ar veni, toate în mina lui mărgū, și cu învățatura domnului dela dînsulū iesu răspunsurile, și peceatea țării în mina lui, și orice giudeațe și îndireptări să facū oamenilorū fără peceatea domnului nu poate hi, care-i în mina logofătului alū treile, credinciosu în toate la domnū.

Postealnici den alū doile înainte, ciți va domnulū să facă; deprindzindu-să la aceia cinste, iase și la altă cinste mai mare.

Spătariu alū doile și alū treile. Celū alū doile dvoreaste, cîndu nu dvoreaste celū mare, și elū înbrăcatū, cu spată încinsū, și cu buzduganulū amină, la spatele domnului; iară spătariulū alū treile dvoreaste preste toată vremea.

Păharniculū alū doile. După dvorba păharnicului celui mare dvoreaste la masă, și direage păharū cu băutură la domnū.

Păharniculū alū treile. Iară cîndu nu direage alū doile, dereage și elū la masa domnului.

VII e. *Mss. B. (v. p. 18, note 77)*

La văleatū 6940, iară la hronografulū grecescū scrie că au fostū papa Evghenie, și dela Moldova au fostū Ioasafū; și văleatū

6947, cîndu s-au obărșitū sāborulū. Și așia vomū putea creade, cumū scriu Grecii, că ei, cumū au fostū acolea, și cumū au vădzutū, așia au sāmnatū.

VIII. *Mss. B. INTERP. D'UN ANONYME.* (v. p. 30, note 61)

Află-să scrisū la unū leatopisāțū sārbescū, de Azarie călugărulū, precumū în dzilele acestui domnū, Alecsandru vodă, s-au hironitū prea sfînțitulū chir Theoctistū mitropolitū de Nicodimū din țara sārbească pren dzilele bunū credinciosului encazulū Gheorghie Dispotū.

IX. *Mss. B. INTERP. D'UN ANONYME.* (v. p. 36, note 78)

Serie la unū leatopisāțū vechiu sārbescū, de Azarie călugărulū izvoditū, precumū în dzilele acestui Bogdanū vodă s-au începutū a da dajde Turcilorū, și pentru aceaia ne-au numitū Bogdani pînă astādzi. Acestū Bogdanū vodă iaste tată lui Ștefanū vodă celū bunū.

X, a *Mss. A, E. INTERP. D'UN ANONYME* (v. p. 55, note 65)

Deaca i-au bātutū pre ei, de la Podulū înaltū au luatū pen pădure, și au eșitū unde purceade apa Smilei, în ținutulū Tutovei. Acolo în leagea lorū au datū laudă lui Dumnedzāū, că au scăpatū, și au eșitū la lume. Iară Ștefanū vodă s-au pornitū după dîșii cu ai săi Moldoveani, și cu 2000 de Leași, ce i-au fostū într-agiutoriu, au gonitū pre Turci, pînă i-au trecutū Sireatiulū la Ionășăști, unde să pomeneaște și astādzi «Vadulū Turcilorū». Și acolo deasupra Sireatiului, la movila cea mare a Tecuciului, odihnindū 3 dzile, i-au venitū veste de la starostea de Crăciuna, ce-i dzicū acmu Putna, cumū Radulū vodă vine cu oști asupra lui Ștefanū vodă fără veste. Și întristîndu-să Ștefanū vodă, cu cine avea, cu ai săi, au răpedzitū la ostași, de-i stringea de sārğū. Intr-aceaia au sositū și Șiandrea hatmanulū, cumnatulū lui Ștefanū vodă, cu o samă de oști, ce-au fostū rămasū inapoi. Indată și Coste pāharniculū cu altă samă de oaste, ce-au fostū gonitū pre Turci, de i-au fostū trecutū Sireatiulū, au sositū. Și avîndū bucurie Ștefanū vodă de ai săi cumū să aflarā pregiurū dinsulū la locū de grije, indată răpedzi pre Șiandrea hatmanulū înaintea oștei muntenești cu puținei slujitori, ca-n chipū de straje; și dîndū pre oastea muntenească, mulți pre pușini, furā biruiți de oastea Radului vodă. Și acolo perit-au și Șiandrea hatmanulū mai giosū de Rîmniceū, unde s-au pomenitū multă vreme

«Movila Șiandrei». Și l-au dusă, de l-au îngropat în sat în Dolhești lângă tată-său. Înțelegîndu Ștefană vodă cum că adevăratu Radulă vodă, domnul muntenesc, și cu oastea sa îi vine asupra, Ghenariu 13 au trecut Sireatiul, și mai sus de Rîmnic le-au fost războiul, și, dînd războiu vitejește despre amîndoa părțile, multă pagubă s-au făcutu, și cu vrearea lui Dumnedzău fu izbînda la Ștefană vodă, că pierdură Munteanii războiul. Dat-au Ștefană vodă oștei sale voe să prade în 3 dzile, cîtă voră putea, în Țara romînească; și prădîndu adus-au multă dobîndă ostașii. Și zăbăvind Ștefană vodă acolo, pînă a să strînge oștile toate, aducînd și pre mulți den boiarii Țării romînești, și alte capete, oameni de frunte, acolo au pusă pre ai săi boiari, și oameni de cinste, de-au vorovit, și-au tocmît, de-au despărțit den Milcovul cel mare o parte de părău, ce vine pre lângă Odobești, și treace de dă într-apa Putnei; și pînă astăzi iaste hotarul țărei Moldovei și a Țării romînești acel părău, ce să desparte den Milcovul cel mare; iară mainte au fostă avînd țărele amîndoa pricină, că Țara romînească vrea să hie hotarul său pînă într-apa Troțușului, iară Moldoveanii nu-i lăsa, pînă au vrut Dumnedzău, de s-au tocmît așa. Și au luat Ștefană vodă cetatea Crăciuna cu ținut cu totu, ce să chiamă ținutul Putnei, și l-au lipit de Moldova, și au pusă părcălabii săi pre Vâlcea și pre Ivanu.

Intorsul lui Ștefană vodă cu oștile. Mergînd Ștefană vodă cu oștile pre apa Bărladului în sus, atuncea plăcîndu-i locul între Bărlad și între apa Vasluiului, întru aceia... (*suit le texte d'Ureache*)

X, b (*v. p. 55 note, 72*) Și pre urmă au făcut și case domnești, cum să cunoscă și pînă într-aceste vremi. Și odihnînd Ștefană vodă acolo cu oștile sale, și rîvnind cu nevoință a să zidi beseareca, și alte lucruri, ce arată, că au făcut. (*suit le texte d'Ureache, v. p. 55, note 85*)

X, c (*v. p. 55, note 84*) Și deaca s-au așezat la scaunul său la Suciavă, în lauda lui Dumnedzău au început a zidi o înfrînsătată mănăstire, sveati Dimitrie, ce iaste înaintea curții domnești. Și s-au cununat cu doamna Voichița, fata Radului vodă, iară pre maică-sa cu mare cinste o au trimis la domnu-său, la Radulă vodă, în Țara romînească.

X, d (*v. p. 55, note 91*) Pentru nește Cazaci, ce-au venit în țară să prade. Într-aceia vreme odihnînd Ștefană vodă la Vaslui, i-au venit de sărgă olăcari dela Soroca, cum Lobodă și Naliwaico, hatmanii Căzăcești, au intrat în țară, și pradă. Deacii Ștefană

vodă neputîndu suferi pre nepriiatini a-i lăsarea să strice țara, ce îndată cu ai săi, cu cîți era, i-au căutat a merge. Unde s-au și tîmpinat cu acea oaste căzăcească pre Răut la Grumădzăști, fiindu Cazacii în pradă rășchirați. Și lovindu-i noaptea fără veaste, fură biruiți Cazacii. Atuncia și Lobodă, hatmanul căzăcescu, fu prinsu de oastea lui Ștefanu vodă. Și gonindu-i spre Nistru, Nalivaico hatmanul și cu o samă de Cazaci au datu să treacă Nistrul, și mulți s-au înecat; și un polcovnicu alu său vestitu, Jora, acolo s-au înecat, și alții mulți. Și astăzi iaste de pomenitu acel loc de-i dzicu «Vadul Jorai». Și de acolo s-au întors Ștefanu vodă, și au descălecatu targul Iașii, și în lauda lui Dumnedzau au început a zidi besearica marelui măcenicu și ciudotvoretu Nicolae și (*suit le texte d'Ureache, v. p. 55, note 73*).

XI. *Mss. B. INTERP. D'UN ANONYME* (v. p. 64, note 30)

Vlto 6995. Intru acestu an au descălecatu Ștefan vodă targul Hărlăul, și au ziditu și besearica cea domnească de piatră, și curțile ceale domnești cu ziduri cu totu, carele stau și pînă astăzi.

Vlto 6999. Intru acestu an să știi, cetitoriele, că au ziditu Ștefanu vodă besearica lui sveati Nicolae den targu den Iași; de nu credzi, caută la vâleatul, ce scrie deasupra ușii besearicii, iară nu, cum scrie înapoi.

Vlto 7003. Ștefanu vodă au ziditu svînta episcopie în targu în Huși, hramul svenților Apostoli Petru și Pavel, și curți domnești, carele sint surpate, numai beciurile stau pînă astăzi.

XII. *Ms. E. INTERP. D'UN ANONYME* (v. p. 107, note 52)

Iară în anii 7209 toată țara ungurească cu scaunul, ce-au fostu crăescu, Buda, au luat-o Niamții suptu ținerea lor pînă la Beligradul de giosu, bătînd Niamții pre Turci în multe rînduri încă din anul 7192, ce s-au rădicat Turcii, de au mersu asupra Niamților la Beciu. În toți aii au bătut pre Turci, pînă au făcut pace Turcii cu Niamții, și au rămas țara ungurească în ținerea Niamților cu totul.

XIII, a. *TOUS LES Mss. INTERPOLATION DE SIMEON DASCALUL* (v. p. 170, note 51)

Pentru acestu Despotu vodă, de unde s-au ijderîtu, și în ce chipu s-au scos nume de domnie. Pentru domnia acestui Despotu vodă leatopisățul cestu moldovenescu foarte pre scurtu serie, că numai ce arată cum au venit Despotu den țara leșească cu oaste streină, și s-au lovit cu Alecsandru vodă la Verbiia, s-au biruit pre Alec-

sandru vodă, și l-au gonit până la Huși, și deacii s-au întors la Iași, unde i-au cetit vlădicii molitva de domnie, și i-au pus nume Ionu vodă, și arată cîți ai au domnit. Iară de lucrurile și războaiele, ce s-au făcut în dzilele lui, nemică nu însămnează, ^a nice arată de ce rudă iaste. Iară dumnealui, Ureache vornicul, vrîndu să arate această poveaste a lui Despotu mai deșchis și mai adevărat, înpreunîndu izvoadele, au cetit cronicariul leșesc, carele iaste izvodit de cronicariul Bielschi, și de acolo aflîndu mai alesu de Despotu, au scos această poveaste, ce mai susu serie, că iaste Despotu dela ostrovul Samos de nașterea sa, și cumu s-au înprietit cu Laschi, ș-au venit cu oaste spre Moldova, ș-au gonit pre Alecsandru vodă, ș-au apucat scaunul, și deacii toate pre rîndu, cumu serie mai susu; însă mai adevăratu nu-lu arată, de unde s-au ijderit, și cumu ș-au scos nume de domnie. Iară eu, Simeonu dascalul, vrîndu cu adevăratu ca să pociu dovedi acestu lucru mai alesu și mai deșchis pentru Despotu vodă, cetîndu izvoadele, am cercat și eu la cronicariul leșesc, și am aflat izvodul, carele iaste chizmit mai denainte vreame de Alecsandru Gvagnin pre limbă lătimească, și deacii de pre acela izvod l-au izvodit Marținu Pașcovschi den limbă lătimească pre limba leșească. De acolo și eu am silitu cu nevoiță, de am izvodit depre acela izvod pre limbă romînească această poveaste a lui Despotu, de unde s-au ijderit, și în ce chip ș-au scos nume de domnie.

Pentru acesta Despotu vodă serie Marținu Pașcovschi cronicariul leșesc că oarecîndu au fostu unu Despotu oarecarele, lăcuiîndu la Moldova, omu de cinste și de folos foarte, carele intru nemică n-au fostu mai giosu decît cei de frunte, avîndu și un nepot anume Vasilicu. Acesta Despotu și cu nepotu-său viîndu Alecsandru vodă la domnie, de frica lui cu toată avearea lui au pribegit den țară, și au tras spre Rîm, unde nu multă vreame trecîndu, au perit nepotul lui Despotu la un războiu. Și de acolo mutîndu-să

^a *L'interpolateur, Simeon dascalul, se permet de faire ici des appréciations sur le «leatopisățul moldovenesc», qu'il ne connaît probablement pas, car le leatop. mold. contenait une grande partie de ces récits (cf. la chronique d'Azarie ap. B. A. 150). Cela semble entrer dans les habitudes de ce Simeon, car il prétend, à plusieurs reprises, faire des citations de Bielski, en lui attribuant des choses, qu'il n'a jamais écrites (v. p. 253 a, 255 a, 255 b). Et cependant, Giurescu (Nouveau Cont. passim), prend au sérieux toutes les affirmations de ce mystificateur; I. Bogdan même, trouve que «ce passage de Simeon dascalul est très important», et que ses appréciations sur le leatop. mold. «concordent presque entièrement avec la chronique d'Azarie» (B. A. 47, note 2)!*

Despotu la altu oströvü, ş-au cumpăratu ocine, şi s-au aşedzatü. Unde nu după multă vreme au muritü şi Despotü, rămînîndu-i toată avuţiia lui pre mîna slagilorü sale; şi fiindü unulü dentru slugi de rudă grecü, anume Heraclu, carele era mai de folosü şi mai de cinste decitü toţi, şi mai credinciosü la Despotü, decitü toate slugile, fiindü şi omü isteţü la fire, şi ascuţitü la minte, au chematü pre toţi tovarăşii săi, pre slugile lui Despotü, şi le dzise: «Fraţilorü, iată stăpînulü nostru muri, şi avearea lui toată pre mînule noastre rămasă; şi iată cumu-i obiceiulü la acesta locü, că, deaca moare omulü, şi nu va avea feciori, sau altă rudă, iau giudecătorii toată rămăşiţa mortului. Şi acmu, de vorü oblici de moartea lui Despotü, vorü veni, de vorü lua toată avuţiia stăpînului nostru, şi noi vomü rămînea cu nemică. Iară de veţi vrea să mă ascultaţi pre mine, şi să faceţi cumü voiu dzice eu, noi fără grije vom fi dentr-acolo, şi avuţiia stăpînului nostru noi o vomü pojivăi, numai să priimiţi unü cuvîntü, să mă mărturisiţi cătră toţi că sintü nepotulü lui Despotü, şi Despotü au murit, şi avuţiia lui pre mîna mea au rămasü, şi să mă pirîţi la judecători cumü nu voiu să vă plătescü simbrile, că ei nu ştiu că Vasilicü, nepotul lui Despotü, au peritü la războiu. Ce vădzind ei că mă mărturisiţi că sunt nepotulü lui Despotü, şi mă pirîţi pentru simbrii, vor creade cu adevăratü că sintü nepotulü lui Despotü, şi nu vor lua avuţiia stăpînului nostru, ce-mi vor dzice să vă plătesc simbrile. Deacii vomü împărţi toată avuţiia denpreună, şi eu voiu lăsa să luaţi voi totü, ce va hi, numai să-mi daţi mie catastijile şi zapisele, cite sintü toate, şi ceva bani de cheltuială, cit vă veţi îndura voi, că voao nu sintü bune de nemică acealea hărtii, nice vă sintü nice de o treabă; ni deacii ne vom răşchira, carele încätro ilü va indirepta Dumnedzäu». Ei cu toţi priimiră accaste cuvente, şi i să giurară cumü nu numai înaintea giudecătorilorü, sau cătră alţi oameni, ce şi prentre-alte ţară, il vor mărturisi cumü iaste Vasilicü nepotulü lui Despotü. Aşia meştersugundü într-acesta chipü Heraclu cu tovarăşii săi, au împărţitü avuţiia lui Despotü, şi elü au apucat catastijile şi zapisele, iatre carele au fostü şi direasele ceale de domnie a lui Vasilicü, nepotulü lui Despot, carele perisă la războiu, şi au luatü şi den bani oarece ca să-i hie de cheltuială. Şi împreunîndu-i numerele, tovarăşii săi i-au dzis Heraclu Vasilicü, nepotul lui Despotü, luîndü numerele celuia, ce perisă la războiu. Şi deacii răşchirîndu-să toţi în toate parţile, Despotü au apucatü nume de domnie, şi au trecutü la ţara nemtaşcă. Căruia, deaca i-au luat sama chesariulü nemtaşcü, cu dragoste

l-au primit; carele, deaca s-au arătat diresele ceale de domnie, l-au credzut cu adevărat că iaste nepotul lui Despotul, și era la cinste mare. Însă lui nu-i era de cinste, ce socotiia cumu are putea face cumva, să dobindească domnia la moșia sa, la Moldova. Carele împlind pentru domnie, au lăsat Niamții, și au trecut la Leași, și și slujind corunii leșești, și împlind între vonici la războiu, s-au înprietenit cu Albrihtul Laschi, voevoda Siradzchi, carele, deaca i-a luat sama, cu toată nevoița au silit, ca să-l ducă la domnie, adevărindu-l Despotul că, oarecât va cheltui pentru dînsul, îi va întoarce mai cu asupră cheltuiala. Înțelegînd Laschi aceste cuvinte, s-au înfrățit cu dînsul.

Cîndu au otrăvit Alecsandru vodă pre Despotul. Înțelegînd Laschi și cu Despotul de multe asupreale, ce făcea Alecsandru boiarilor săi, gîndiră că pre lesne să voru înprieteni cu o samă de boiari de țară. Și svătuindu-să amîndoi, au lăsat Despotul, să strîngă Laschi oaste, iară el, făcîndu-să omul prost, fiind om necunoscut, s-au dus în țară la Moldova. Că fiind om cu minte mare, împlind cu taină pre la boiari, pre toți i-au făcut priiatini. Mai apoi împlind cu înțelepciune mare, s-au apropiat de au grăit și cu Rucsanda, doamna lui Alecsandru vodă, carea i-au fost soru bună. Rucsanda au spus lui Alecsandru vodă de dîns, și s-au rugat să aibă socotință. Nice Alecsandru vodă i-au frînt voia, ce l-au priimit. Mai apoi după multă vreme, prepuindu-și Alecsandru vodă pre Despotul, l-au otrăvit pre ascuns. Carele, deaca s-au priceput într-acesta chip că-i otrăvit, s-au dat la doftori, de s-au păzit, și nemică nu i-au fost. Iară Laschi în țara leșească zălojindu-și multe sate și ocine, luînd bani de pre la alții, strîngea oaste. Iară Despotul, deaca au eșit dela doftori, îndată au fugit în țara leșească, și s-au dus la priiatenul său, la Laschi, și i-au povestit cîte petrecuse la Moldova.

Cînd au purces Despotul și cu Laschi întai spre țara Moldovei cu oaste. Laschi, voevoda Siradzchi, deac-au strîns vro 4000 de oameni pre leafă, luînd pre Despotul cu sine, au tras spre hranița romînească, unde sosînd la Nistru, și gătindu-să să între în țară, au prins de veste Alecsandru vodă, cum Despotul vine cu oaste leșească asupra lui, și au sosit la margine. Așia Alecsandru vodă de sarg să gătează cu vro 40000 de oameni, și le iase înainte la Nistru, așteptînd pre Laschi și pre Despotul.

Cîndu au venit veste la Alecsandru vodă, cum au murit Despotul. Înțelegînd Albrihtul Laschi și cu Despotul cum Alecsan-

dru vodă le-au eşitu înaintea la margine cu atîta puteare, n-au cutedzatî să între în țară, ce svătuindu-să, s-au întorsu înapoi, cruțîndu-să pre altă dată, ș-au rășchiratî oastea toată pre la sate, lăsîndu-le cuvîntu, cîndu le va da veaste, să hie toți gata. Iară pre Despotu l-au închisî Laschi într-o taină a sa, unde nime nu intra acolo, fără numai Laschi; ș-au scosî cuvîntu la gloate cumu Despotu s-au războlitî. Și așa den dzi în dzi arătîndu-să Laschi cu voe rea cătră toți pentru boala lui Despotu, și imblindu tristî, nu după multă vreme, într-una de dzile, au eşitu Laschi afară la gloate, arătîndu-să posomoritî la față, și cu haine neagre, arătîndu-să jalnicu și cu voe rea, mărturisîndu cătră toți cumu Despotu au murit. Și au învățatî să grijească, ce trebuiaște de pogrebanie, și au învățatî de au făcutî unu secriu, și l-au băgatî în taina, unde era Despotu, și în secriu au pusî o piatră mare, și au smolitî secriul bine, cumu are hi omu mortî într-însulî, dzicîndu că au smolitî pre Despotu în secriu; și deacii aducîndu preoți mulți, cu toate gloatele sale, și cu multă jeale, au făcutî îngropare, și au astrucatî acelî secriu. Deacii vrîndu Laschi ca să creadză toți că au muritî Despotu, au tremisî scrisori și cuvîntu în toate parțile, dîndu știre de moartea lui Despotu. Iară pre ascunsî, cumu putea mai vitejeaște, să gătia. Fiind acoloa și iscoadele lui Alecsandru vodă, și vădzîndu ei cu ochii cumu Despotu au muritî, și l-au îngropatî, de sârgu au alergatî la Alecsandru vodă, ducîndu-i veaste bună cumu Despotu au muritî, și au vădzutî cu ochii săi, unde l-au îngropatî, și cum iaste Laschi jealnicu pentru moartea lui Despotu. Credzîndu Alecsandru vodă cu adevăratî aceaste cuvente, cumu au muritî Despotu, cu mare darî au dăruitî pre vestitoriulî acela, și bucurîndu-să că s-au mîntuitî de vrăjmașulî său, au slobodzitî oștile pre-acasă.

Cîndu au mîrsu al doile rîndu Laschi și cu Despotu cu oaste spre țara Moldovei asupra lui Alecsandru vodă, și s-au bătutî cu Alecsandru vodă la Verbie. Lt 7069, Noem. 18. Albrihtî Laschi, voe-voda Siradzchi scoțîndu cuvîntu în toate laturile cumu Despotu au muritî, și înțelegîndu cum Alecsandru vodă oștile sale le-au rășchiratî, află vreame prendămină, ca să lovască fără veaste de de iznoavă asupra lui Alecsandru vodă, și de sârgu au tremisî la porușnici, cumu mai curîndu ca să strîngă oastea toată la unu locu, unde, deaca s-au adunatî oastea, s-au aflat 12000 de oameni. Și deacii au dzisî Laschi lui Despotu să se scoale den morți, adecă să iasă dela taina, de unde era închis. Și de sârgu mîrgîndu spre hranița romînească, fără veaste au trecutî Nistrulî. Unde înțelegîndu

aşa degrabă slujitorii lui Alecsandru vodă, ce era la margine, de sărgău au alergat la domnu-său, la Alecsandru vodă, de i-au dat ştire cumă Despotă ilă înpresoară fără veaste, şi au intrat în ţară. De care lucru cu adevărată ştiindă Alecsandru vodă că Despotă au murit, n-au credzut, ce au învăţat să tae capulă aceluia, ce au adusă această veaste, dindu-i vină că face spaimă ţării, că elă ştie bine că Despotă au murit. Ină nesăvărşindu-să olăcarii, viindă unulă după altulă şi tot o poveaste spună cumă Despotă soseşte, înţelegindă acestea Alecsandru vodă, deşteptindu-să ca den somn, ună lucru aşia degrabă, neavindă de ce să apuca, fiindă oastea răşchirată, cineş pre acasă, au apucată puşcele, şi eu vro 1500 de oameni, ce au putută strînge degrabă, şi au eşită înaintea lui Despotă la Jijiia, la sat la Verbie. Şi au toemită puşcele înprotiva podului ca să poată sprejeni pre Despotă, unde făcindă năvală mare pedestraşii lui Laschi, au apucată puşcele, şi le-au întorsă spre oastea lui Alecsandru vodă. Unde înpresurindă pre Moldoveani cu foculă puşcelor, şi den sineate cu plumbi, ce pica ca ploaia, de multe rane n-au mai putută suferi Moldoveanii, părăsind domnu-său, pre Alecsandru vodă, au dată dosă a fugi, şi au rămasă izbînda la Leaşi. Iară Alecsandru vodă, vădzindu-să golită şi părăsită de totă agiutorulă, au fugită în giosă spre Huşi, şi de acolo s-au dusă la Turci; iară Laschi au trasă spre Suciavă, şi au aşedzată pre Despotă la scaună; iară elă nu după multă vreme s-au dusă înapoi, lăşindă lui Despotă oaste, Joimiri, şi Niamţi, şi Unguri, ca să-i hie de apărare, denătro va avea nevoc, iar lui să-i întoarcă toată cheltuială, cită au făcută pină l-au aşedzată la domnie.

XIII, b. *Mss. D, F. (v. p. 171, note 67)*

Pentru accaia şi eu vădzindă că de aicea înainte să tocmăscă scrisorile la poveaste amînduroră cronicariloră, amă silită de amă înpreunată scrisoarea loră la ună locă, şi o am toemită, de o amă făcută totă una, însă nu numai cronicarii alegă (?) ce-au scrisă.

TOUS LES Mss. **Cîndă s-au svătuită Laschi să scoată pre Despotă vodă den domnie.** De această poveaste scrie cronicariulă Marţină Paşcovschi: Albrihtă Laschi, voevoda Siradzchi, deac-au aşedzată pre Despotă vodă la domnie, cu multă cheltuială a sa, s-au dus înapoi la ţara leşască, lăşindă cuvîntă lui Despotă ca să-i tremiţă totă, ce-au cheltuită pentru dînsulă, să-şi răscumpere satele şi ocinele, carele le zălojise pentru Despotă. Ce Despotă, deaca s-au vădzută aşedzată la domnie, nemică de accastea nu

grijiia, ce numai de prade și de răutăți, ce făcea în țară. Așia intrindă scărba între dinși, înțelegindă Laschi de atitea asupreale și strimbătăți, ce făcea țărăi, și lui nu-i plăteaste cheltuiala, gândi ca să-lă scoată den domnie. De care lucru, deaca s-au adunată la seimă la Petricovă cu Dumitrașco Vișniovietchi, carele și acela era omă cu puteare mare, și svătuindu-să amindoi au tocmită Laschi, ca să-lă ducă la domnie, și să scoată pre Despotă. De care lucru încredințindu-să amindoi, nu după multă vreme s-au rădicatū Vișniovietchi cu oaste căzăcească, ș-au venitū la Nistru, așteptindū acolo și pre Laschi, ca să margă asupra lui Despotă vodă.

XIII, c. TOUS LES Mss. (v. p. 171, note 86)

Intr-aceaia vreme înțelegindă boiarii cumă Dumitrașco Vișniovietchi au venitū la Nistru cu oaste căzăcească, și așteaptă pre Laschi, vrindū să vie asupra lui Despotă Vodă, s-au svătuitū cu toții, ș-au aflatū ca să tremiță la dinsū, să-lă pohtească, să vie la domnie, și să nu zăbăvască, nice să vie cu oaste multă, că potū ei cu țara, fără oaste, să-i dea domniia, nice să așteapte pre Laschi, dzicindū că, deaca va veni Laschi, va hi slava lui, iară nu a lui Vișniovietchi. Vădzind aceastea cuvente Vișniovietchi, și adeverința boiarilorū celorū de țară, au întreatū svatū de Pisacenschi, porușniculū său, cumă va face, aștepta-va și pre Laschi, au ba, că boiarii cei de țară ilū pohtescū. Ce Pisacenschi, negindindu-să de vicleșugū, vădzindū atita adeverință dela boiarii de țară, i-au dzisū să nu așteapte pre Laschi, ce să margă la domnie, deaca-lū pohtescū boiarii, să nu hie lauda a lui Laschi, ce a lorū. Ascultindū acesta svatū Vișniovietchi, s-au gătitū cu vro 500 de oameni, să vie spre țară.

Cindū au prinsū de veaste Despotă vodă că vine Vișniovietchi asupra lui cu oaste. Serie Bielschi^a cronicariulū leșescū de aceasta poveaste (*suit le texte d'Ureache jusqu'aux mots «să între în țară»*; v. p. 171—2).

^a *L'interpolateur*, Simeon dascalul, s'imaginant qu'Ureache a pris ce récit de Bielski, et comptant être cru sur parole (Giurescu même, qui s'est occupé spécialement de ces recherches, ajoute foi à ses affirmations v. Noui Cont. 71 seqq.), pense qu'il peut facilement se donner des airs d'avoir lu cet auteur. Malheureusement, c'est du «leatopisătul moldovenesc» qu'Ureache l'a pris (cf. la chronique d'Azarie, ap. B. A. 150), et dans toute la chronique de Bielski il n'y a aucune mention de ce fait. Il nous paraît donc évident que Simeon reproduit plus bas les paroles d'Ureache, non celles de Bielski, comme il le prétend, (cf. p. 248 a, 255 a, 255 b).

Cîndu au tremisă Despotu vodă la Vişniovieţchi pentru pace. Serie cronicariulă leşescă Martînu Paşcovschii că, deac-au înţălesă Despotu vodă de venirea lui Vişniovieţchi, ştiîndu că despre Laschi, de unde-i era toată nedejdea, are seîrbă mare, pentru ce nu-i întorseasă cheltuiala, socoti că deacolo nu vă va putea agiutori. Înţelegîndu că şi Laschi va să vie cu Vişniovieţchi asupra lui, s-au svătuită să facă pace cu Vişniovieţchi; neştiîndu nemică de viclesugulă boiariloră săi, au tremisă soli la Dumitraşco Vişniovieţchi pentru pace, giuruîndu-i 1000 de cai şi cîteva mii de boi, numai să facă pace, şi să să întoarcă înapoi. De care lucru întrebîndu Vişniovieţchi svatū de Pisacenschi, poruşniculă său, dela carele, pentru svatulă lui mai apoi, i-au venitū toată răutatea asupra capului lui; că vrîndu Vişniovieţchi să facă pace pre cuvîntulă lui Despotū, şi să să întoarcă înapoi, iară Pisacenschi totū l-au îndemnatū să margă, dzicîndu că, deaca-lū pohtescū boiarii şi ţara, mai bine să hie elū stăpinū, decitū altulū. Şi aşia Vişniovieţchi ascultîndu svatulă lui Pisacenschi, n-au făcutū pace cu solii lui Despotū, ce s-au pornitū spre ţară, unde mai apoi şi capulū ş-au pusū.

Cîndu au tremisă Despotu vodă să facă pace cu Laschi. Vădzîndu Despotū vodă că despre Vişniovieţchi nemică nu foloseaşte, au tremisă iarăş la priiatinulă său, la Laschi, cu multă rugămente, să-şi întoarcă scărba despre dînsulă, şi să nu-l lase la nevoia lui, ce să-i vie într-agiutoriū, să-lū sprejenească despre vrăjmaşii săi, şi ce va hi pohta şi cheltuiala lui, şi dentăiu, şi deapoi, totū să i-o întoarcă; şi încă ş-alte daruri multe i-au făgăduitū, şi i-au adeveritū. Unde vădzînd Laschi rugămentea lui Despotū, fiîndu şi Laschi atuncea sositū la Nistru la marginea ţărăi, au chematū pre toţi poruşnicii săi, ş-au cetitū cartea lui Despotū înaintea tuturorū. De care lucru întrebîndu svatū de dînşi, scoate-l-va pre Despotū den domnie, au sprejeni-l-va despre vrăjmaşii săi, înţelegîndu poruşnicii aceastea cuvente, şi vădzîndu că şi Vişniovieţchi nu i-au aşteptatū, precumū le era tocma, ce au intratū în ţară, au svătuitū pre Laschi să nu lase pre Despotū la nevoe, de vreame că mainte cu agiutoriulă lui l-au aşezatū la domnie, dzicîndu că, de va eşi Despotū den domnie, şi cheltuiala lui Laschi va hi perită, iară de va hi Despotū la domnie, totū iaste cu nedeajde că i să va întoarce cheltuiala lui Laschi. De care lucru luîndu Laschi acesta svatū, au purcesū ca să apere pre Despotū, unde au venitū Laschi pînă la ţărmurile Si-reatiului cu 14000 de oameni.

Cîndu au viclenitū Tomșia hatmanulū pre domnu-său Despotū vodă, și oastea i-au răsipitū. Scrie Bielschi^a cronicariulū leșescū: Într-aceaia vreme înțelegîndū Tomșia hatmanulū cumū Vișnioviețchi au intratū în țară, află vreme ca să viclenească pre domnu-său Despotū vodă, și marsă de-i spusă de venirea lui Vișnioviețchi, dзіcîndū că au chematū și pre Tătari într-agiutoriu, și au intratū în țară (*suit le texte d'Ureache* «Așia spămîntîndu-lū», v. p. 172).

XIII, d. TOUS LES Mss. (v. p. 172, d)

Cîndu au peritū Niamții lui Despotū vodă. Aicea nu să tomăscū la poveaste cronicarii leșești. Cronicariul leșescū Martînu Pașcovich scrie că s-au rădicatū Ianoșu craiulū ungurescū într-aceaia vreme cu cităva oaste, și apropiîndu-să la hranița Ardealului suptū munți, înțelegîndū de aceasta boiarii moldovenești, fiindū vicleani domnu-său, avură prilejū ca să înpuțineadze oastea lui Despotū, au svătitū pre Despotū ca să trimită oaste despre hranița ungurească, să hie de straje. Și așia au tremisū Despotū vodă Niamții săi, carii era slujitori la dînsulū, și pre o samă de Moldoveani, și cu dînșii au tremisū pre Tomșia hatmanulū, și pre Moțocū vorniculū, și alții cu dînșii, carii, avîndū viclenie ascunsă la inima sa asupra domnu-său, au învățatū cu taină pre Moldoveani, carii noaptea, deac-au adormitū Niamții, i-au înpresuratū Moldoveanii, și pre toți i-au tăiatū, neavîndū ei nice o grije despre soțiile sale. Într-aceaia vreme fiindū Despotū vodă închisū în cetatea Suciavei de frica lui Vișnioviețchi, că nice Vișnioviețchi nu era departe, de sargū s-au vărtejitū Tomșia cu Moțocū și cu Moldoveanii, și au încungurātū cetatea, că Ungurii lui Despotū încă-i plecase Tomșia spre sine, iară Despotū vodă numai ce rămăsease cu pedestrașii. Și puindū Tomșia straje pregiur cetate, au eșitū înaintea lui Vișnioviețchi la Sireatiu, cumū să va pomeni mai giosū.

Bielschi^b cronicariulū leșescū această poveaste, ce scrie mai susū pentru moartea acestorū Niamți, nu o scrie așa cumū scrie Martînu Pașcovich, ce o scrie într-altū chipū, de să tocmeaște cu leatopisățulū celū moldovenescū,^c cumū vei ceti deaice în giosū, și așia dzice: Tomșia^d hatmanulū, deaca ș-au tocmitū lucrurile sale ceale de viclenie despre domnu-său Despotū vodă, înțelegîndū că

^a *L'interpolateur Simeon paraphrase ici et résume les paroles d'Ureache (v. p. 171 et p. 253, a)* ^b *Dans la chronique de Bielski il n'y a rien, de tout ce qu'affirme ce Simeon (cf. p. 253, a)* ^c *L'interpolateur se contredit, (cf. p. 248 a)* ^d *v. note a.*

Vişniovieţchi va să intru în ţară, datu-i-au ştire de venirea lui Vişniovieţchi, dzicîndu că au chematû într-agiutoriu şi pre Tatari, carii au intratû în ţară, şi au pohtitû să-i dea lefeciii săi Niamţi, ca să iasă cu dinşii înprotiva Tătarălor, şi apoi să va întoarce înprotiva lui Vişniovieţchi. De care svatû ascultîndû, Despotû vodă, datu-i-au lefecii săi Niamţi.

XIII, e. *TOUS LES Mss. (v. p. 173, note 57)*

Cronicariulû Martînû Paşcovschi serie: Acolo tocmindu-şi Tomşia oastea sa în doao păcuri, vrînd să înşeele pre Cazaci, au pusû un pălcû deoparte de podû, altû pălcû de altă parte de podû dindu-le învăţatură într-acesta chipû că, deaca să vorû înşira Cazacii la podû, atuncea să-i lovască fără veaste de doao parţi, cumû s-au şi tîmplatû. Insă mainte cu o dzi au tremisû Tomşia olăcari înaintea lui Vişniovieţchi, dindu-i veaste cu înşelăciune cumû miine demîneaţă vorû eşi boiarii toţi înainte-i, de i să vorû închina, şi vor merge cu toţii asupra lui Despotû. De care lucru înţelegîndû Vişniovieţchi aceasta veaste, cu mare bucurie au purces a doa dzi, aşteptîndû să-i iasă boiarii înainte, să i să închine, unde mai apoi cu mare înşelăciune s-au înşelatû. Bielschi şi Martînû Paşcovschi amîndoi cronicarii leşeşti seriu.

XIII, f. *TOUS LES Mss. (v. p. 177, note 73)*

Cîndû au tremisû Ştefanû vodă Tomşia la Laschi, veovoda Sieradzchi, să să întoarcă înapoi. De această poveaste serie Martînû Paşcovschi cronicariulû leşescû. Intr-aceaia vreme, cîndû au peritû Despotû vodă la Suciavă, iată sosi Albrihtû Laschi, voevoda Sieradzchi, la ţărmurile Sireatiului, carele venia într-agiutoriu lui Despotû vodă cu 14.000 de oameni, ce nemică nu i-au folositû. Că cumu-sû Leaşii, de să găteadză pre-ncetû, pînă a veni Laschi să apere pre Despotû, iară Tomşia l-au înşelatû pre Despotû vodă, de i-au împărţitû oastea, şi i-au ucisû Niamţii, şi deacii au bătutû pre Vişniovieţchi, mai apoi au omoritû şi pre Despotû. Şi deacii înţelegîndû Tomşia de venirea lui Laschi, au prinsû pre căpitanulû Niamţilor celorû pedestri, de i-au tăiatû nasulû şi ureachile, şi l-au dezbrăcatû de haine, şi l-au tremisû la Laschi să-i spue că au peritû Despotû vodă, iară elû de va mai veni, cumû au păţitû Vişniovieţchi, aşia va păţi şi elû, şi cumû au păţitû oamenii lui Despotû, aşia vor păţi şi oamenii lui, că ţara nu iaste fără capû, cumû

îi pare lui, iară de-i voia să-i hie oamenii fără nasu și fără urechi, cumu-i acelū Niamțū, elū să vie. Aceastea toate, deaca le-au spusū Niamțulū lui Laschi, au întreatū svatū de porușnicii săi, cumū va face. Ce porușnicii săi i-au dzisū că, deac-au peritū Despotū vodă, pentru carele mergea ei să-lū apere, și cheltuiala lui Laschi au peritū. N-avemū noi ce îmbla sau ce căuta la Suciavă, ce să ne întorcemū înapoi. Insă nu-și putură afla cale curată, ca să să întoarcă pre urmă, pre unde venisă, că să temea de vicleșugū să nu le iasă înainte oamenii Tomșei, să pață mai rău decitū Vișniovietchi. Prelu codrulū Cozminului să treacă, să temea de țărani, înțelegîndū de dînșii, să nu săciuiască pădurea asupra lorū, să pață mai rău decitū Albrihtū craiu. Mai apoi ș-au aflatū cale, să să întoarcă pre urmă, pre unde au venitū, socotindū că de vorū și eși vrăjmașii lor înainte, să vorū apăra den sineată, și să vorū sprejeni den arme, și vorū hălădui. Cari, deaca s-au întorsū înapoi, pre multe locuri le făcea năvală țărani cu îmblăcie și cu coase, ce nemică nu le-au stricatū, ce întregi au hălăduitū în țara sa; numai unulū dentr-inșii au peritū. Aceasta dobîndă au făcutū Laschi dela Despotū vodă, pentru multū bine, ce-i făcusa, și-lū aședzase la domnie.

XIV. TOUS LES Mss. INTERP. DE SIMEON DASCALUL (v. p. 191, note 100).

De această poveaste, ce scrie mai susū, că au venitū Laschi cu oaste asupra lui Ionū vodă, scrie mai deschisū și deagiunsū Martînū Pașcovschi, cronicariulū leșescū, însă noi n-amū vrutū să în-sămnamū aicia, iară, cui va trebui să știe mai cu adevăratū, acolo să citească, și va afla.

XV. Mss. B. INTERP. D'UN ANONYME (v. p. 205, note 11).

Vlto 7083, Dechem. 18. Selimū împăratulū turcescū au muritū, carele au împărătitū 8 ani, 6 luni, și au fostū băutoriu de vinū, iară la războaie strașnicū; și pre urma lui au stătutū împăratū sultanū Amuratū. Iară în anii 7084 sultanū Amuratū, tremis-au multe întunearece de oști turcești, de au trecutū marea, și s-au oștitū asupra Vavilonului, carele iaste la răsăritū, și vârtoase războaie au făcutū la Haldei, ce să număsc acmu Cazălbași, și multă vreame s-au luptatū eu dînșii, și nemică n-au isprăvitū, și mulți Turci fără samă au peritū.

XVI. Ms. B¹. INTERP. D' UN ANONYME (v. p. 232, note 38).

Au pusū pre Oprea armaşul logofătū mare, şi pre Varticu vornic mare de Țara de giosū, şi pe Ghiorghie vornic mare de Țara de sus, pe Zota postealnic mare, şi pe Alecese stolnic mare şi pre Iani călugărul vistearnic mare, şi pre Coci comis mare.

2
12

[illegible][illegible]

附

12
 13
 14
 15
 16
 17
 18
 19
 20
 21
 22
 23
 24
 25
 26
 27
 28
 29
 30
 31
 32
 33
 34
 35
 36
 37
 38
 39
 40
 41
 42
 43
 44
 45
 46
 47
 48
 49
 50
 51
 52
 53
 54
 55
 56
 57
 58
 59
 60
 61
 62
 63
 64
 65
 66
 67
 68
 69
 70
 71
 72
 73
 74
 75
 76
 77
 78
 79
 80
 81
 82
 83
 84
 85
 86
 87
 88
 89
 90
 91
 92
 93
 94
 95
 96
 97
 98
 99
 100
 101
 102
 103
 104
 105
 106
 107
 108
 109
 110
 111
 112
 113
 114
 115
 116
 117
 118
 119
 120
 121
 122
 123
 124
 125
 126
 127
 128
 129
 130
 131
 132
 133
 134
 135
 136
 137
 138
 139
 140
 141
 142
 143
 144
 145
 146
 147
 148
 149
 150
 151
 152
 153
 154
 155
 156
 157
 158
 159
 160
 161
 162
 163
 164
 165
 166
 167
 168
 169
 170
 171
 172
 173
 174
 175
 176
 177
 178
 179
 180
 181
 182
 183
 184
 185
 186
 187
 188
 189
 190
 191
 192
 193
 194
 195
 196
 197
 198
 199
 200
 201
 202
 203
 204
 205
 206
 207
 208
 209
 210
 211
 212
 213
 214
 215
 216
 217
 218
 219
 220
 221
 222
 223
 224
 225
 226
 227
 228
 229
 230
 231
 232
 233
 234
 235
 236
 237
 238
 239
 240
 241
 242
 243
 244
 245
 246
 247
 248
 249
 250
 251
 252
 253
 254
 255
 256
 257
 258
 259
 260
 261
 262
 263
 264
 265
 266
 267
 268
 269
 270
 271
 272
 273
 274
 275
 276
 277
 278
 279
 280
 281
 282
 283
 284
 285
 286
 287
 288
 289
 290
 291
 292
 293
 294
 295
 296
 297
 298
 299
 300
 301
 302
 303
 304
 305
 306
 307
 308
 309
 310
 311
 312
 313
 314
 315
 316
 317
 318
 319
 320
 321
 322
 323
 324
 325
 326
 327
 328
 329
 330
 331
 332
 333
 334
 335
 336
 337
 338
 339
 340
 341
 342
 343
 344
 345
 346
 347
 348
 349
 350
 351
 352
 353
 354
 355
 356
 357
 358
 359
 360
 361
 362
 363
 364
 365
 366
 367
 368
 369
 370
 371
 372
 373
 374
 375
 376
 377
 378
 379
 380
 381
 382
 383
 384
 385
 386
 387
 388
 389
 390
 391
 392
 393
 394
 395
 396
 397
 398
 399
 400
 401
 402
 403
 404
 405
 406
 407
 408
 409
 410
 411
 412
 413
 414
 415
 416
 417
 418
 419
 420
 421
 422
 423
 424
 425
 426
 427
 428
 429
 430
 431
 432
 433
 434
 435
 436
 437
 438
 439
 440
 441
 442
 443
 444
 445
 446
 447
 448
 449
 450
 451
 452
 453
 454
 455
 456
 457
 458
 459
 460
 461
 462
 463
 464
 465
 466
 467
 468
 469
 470
 471
 472
 473
 474
 475
 476
 477
 478
 479
 480
 481
 482
 483
 484
 485
 486
 487
 488
 489
 490
 491
 492
 493
 494
 495
 496
 497
 498
 499
 500
 501
 502
 503
 504
 505
 506
 507
 508
 509
 510
 511
 512
 513
 514
 515
 516
 517
 518
 519
 520
 521
 522
 523
 524
 525
 526
 527
 528
 529
 530
 531
 532
 533
 534